73

chi l'a pi 'd fil farà pi 'd teila

Ex libris

LUIGI FIRPO

27.14.3.

C 14

FIRPO

3554

BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

ed. 2 Lpl 2 n. 1

PPP

V

S

III

VII

2.

Digitized by Google

Petrus Bertius

PPP
V
III
VII
4

Illuſtrium & clarorum Virorum EPISTOLAE SELECTIORES,

Superiore ſæculo ſcriptæ vel à Belgis, vel ad Belgas.

Tributæ in CENTVRIAS II.

IN QVIBVS

Multa Theologica, Politica, Eccleſiaſtica, Hiſtorica, quædam etiam Iuridica, & Medica.

Nomina autorum prodet Index, qui Præfationibus ſubijcitur.

LVGDVNI BATAVORVM,
Apud LVDOVICVM ELZEVIRIVM.
Anno cIↃ IↃ cxvii.

Ex Bibl·
Ios·Ren·Card
Imperialis

Digitized by Google

LECTORI,

DE INSTITVTO ET autoribus Epiſtolarum, quæ conſcriptæ à diuerſis, ſimul hic eduntur.

FASTIDIOSVM eſt hoc ſæculum, cui nulla placet cœna, niſi valde dubia, nec iter vllum niſi in quo crebro interiungitur. Quare longa ac perpetua ſcriptorum moles nihil hic habet quod agat: exſpectanda eſt illis ætas alia, quæ firmioris ſtomachi homines producat. Interim obſequendum nos ijs putauimus inter quos viuimus, quorum plerique nec otium ferre nec negotium poſſunt. Et quid illi potius legant quam epiſtolas,

quæ nec longa Præfatione nauſeam geminant, nec vna ſe materia tenent, & vbi lubet deſinunt? Quis non Romanam Rempublicam ex Ciceronis ad Atticum & ad familiares epiſtolis quam ex hiſtoriarum voluminibus malit diſcere? quis non Senecæ ad Lucilium literas operoſo philoſophantium labori anteferat? quem non delectet Plinianus in argumentorum varietate tractanda nitor? Videmus ſtudioſe euolui qui hoc ſcribendi genus patrum memoria aut nuper etiam ſunt imitati, ſiue illi diuinæ legis tractant quæſtiones, ſiue quid publice expediat quærunt, ſiue res geſtas fideliter narrant. Imo tam grata eſt epiſtolica ſcriptio, vt etiam ſine argumento ſæpe ſolo ſermonis lenocinio nos delectet: quid ni? cum & congerronibus horas largiamur?

Epiſtolæ

Epiſtolæ quas nos damus intra hoc ſæculum ſcriptæ ſunt à Belgis aut ad Belgas. Itaque gentis quoque iſtius libertatem præferunt, tum in ſacris tum in publicis rebus, ſiue narrandum quid, ſiue diſputandum incidat. Quare tu quoq; Lector, eandem in iudicando libertatem ſume, qua in ſcribendo vſi ſunt harum autores. Sermonem de diuinis rebus ad trutinam ſacræ ſcripturæ, cætera ad rectæ rationis examen reuoca. Ita tibi optimè lectionis fructus conſtabit. Altera Belgarum virtus eſt, animi candor, remotus à calumnia, quem hic ſæpiſſime deprehendas in ijs qui aut in Republica, aut in Eccleſia partes diuerſas ſectabantur: quem ipſum quoque, vt ſynceri iudicij fideliſſimum comitem imitandum tibi proponimus. Sed præ-

ſari deſinam, ne vnius te epiſtolæ longitudo ad alias minus alacrem tranſmittat. Vnum tamen addam, quominus de editionis fide dubites: archetypas literas Nobilis ac clariſſimi viri ſcrinijs diligenter ſeruari.

DANIEL

DANIEL HEINSIVS
Nobiliß. viro
CORN. VANDER MYLE
S. D.

SEmper in ea verſatus ſum opinione, Vir Nobiliſſime, nihil eſſe quod poſteritatem magis inſtruat quam familiaris ſermo qualis eſt epiſtolaris: ſi à maximis præſertim viris ad interioris notæ, vt ſolet fieri, amicos, apud quos nec fuco nec fallaciis eſt locus, libere inſtituatur. Huius generis non paucas olim literas vidiſſe apud te memini: quarum aliæ à parente tuo, viro maximo, aliæ ad eum ab eiuſdem loci fere ac dignitatis hominibus, nonnullæ, tempore eodem ac ætate, maxima ex parte, ad præclaros aliquot, tum eruditione tum nobilitate viros, erant perſcriptæ. Quas cum diligenter à te, vere φιλοκάλῳ, aſſeruari meminiſſem, monui aliquando, nihil plane indignum munere & exiſtimatione tua eſſe te facturum, ſi

nonnullas typis deſcribendas dares. Iudicabam enim fore vt vtilius hæc legerentur quam quiſquiliæ & ineptiæ nonnullæ, quæ cum maxima autorum moleſtia, nullo lectorum fructu, infelicibus ac vel idcirco perituris chartis, quotidie illinuntur. Sciebam quoque quanta diligentia id ipſum ab antiquis eſſet præſtitum. Noſtra quoque aut parentum memoria, viros eruditos, Platonis, Ariſtotelis, Iſocratis, Philippi, Bruti, Alexandri, aliorumque maximorum hominum, quæ aut alibi, aut in eorum ſcriptis legerentur, literas ſeorſim edidiſſe. Quod non ignorarent, cætera fere vniuerſe aut ſcribi aut dici, epiſtolarum argumenta, à ſingulis temporibus occaſionibus ac locis, & vt ille ait, ἀπὸ τῶν ἀεὶ πρὸς τὸ παρὸν ἁρμοζόντων καὶ καθηκόντων, deſumi. Quæ res proprie prudentiam informat. Quo in genere non paucas eſſe apud te meminerã, quibus res pleræque maxime inſignes, quæ paulo ante in hoc Belgio, Gallia,

lia, Germania, Britannia, alijſque regnis euenêre, fide hiſtorica continebantur. quarum ſemper ſingularis quædam ac peculiaris eſſe ſolet vtilitas. Quippe, vt omittam, oblectare ea vehementer & inſtruere eos qui verſantur in Republica; quænam maior ſeges aut fertilior, ex vllo genere ſcribendi petitur historico? cui veritas in manum traditur, nonnunquam & iudicium ſuppeditatur. Neque id à plebeis animabus, ſed ab illis, qui res maximas hoc tempore geſſerunt, aut interfuerunt ſingulis. Quorum nec poſtremus fuit parens tuus, nec poſtremis ſe coniunxit: partes autem ſemper eas eſt ſecutus, quæ pro patria & animi tranquillitate ſtarent. Cuius rei cauſa, ipſam quoque patriam reliquit. Erant & alterius non paucæ generis, quæ præclaras de religione diſputationes continerent, aut inſignem in nonnullis animi integritatem atque moderationem declararent. Idque ætate illa, qua

expreſſam eius verbo, Dei voluntatem legere, aut decretis aduerſari hominum, crimen habebatur, flammis vindicandum. Talis erat eo tempore Georgius Caſſander: talis erat qui aſſiduam in veritate inueſtiganda & antiquitate perluſtranda, huic operam nauabat, Cornelius Gualtherus; domo Gandauenſis. tales qui Caſſandro aut fauebant, aut, ab eius inſtituto alieni non erant, inter eruditos; Vicelius, Metellus. & quod inſtar eſt prodigij, Ximenius; Hiſpanus & Theologus. talis erat eo tempore inter illuſtres dignitate viros, ſummus vir Hopperus. Qui cum inter hoſtes moderationis principes, & maiores eius hoſtes verſaretur Theologos, cum Antwerpiæ plerunque aut Bruxellæ eſſet, quæ tum innocentum ſanguine quotidie madebant, ad Caſſandri cauſam ſingulare ſtudium ac moderationem attulit. adeo vt Lindanum, Panopliæ artificem, magni ſpiritus & animi Theologum, ad

eandem

eandem inuitare auderet. quod tum erat, ſtipem Elephanto dare. Talis inerat (libere enim eſt dicendum) inter eos qui ſe Euangelicos dicebant, mitis ac ſincera Bullingeri anima, qui non ſemel ad Caſſandrum, quia neutri (ſicut ipſe loqui amat) parti ſe addixerat, prouocare in nonnullis audet: eundem, *veræ pietatis pariter & eruditionis ſtudioſiſſimum, virum doctiſſimum, fratrem chariſſimum*, vocat: *eum ſe amare, & propter pietatem & literas, neq; minus cupere viciſſim ab eo amari*, profitetur. quodque his omnibus fortaſſe maius eſt, eius & ſanctorum precibus, candide & ſincere ſe commendat. Et hic eſt Henricus ille Bullingerus, quem & eruditione & candore nemini ſecundum, in Elogijs pronunciauit Beza. *Beati pacifici, quia filij Dei vocabuntur*, ait ipſa veritas. Talis & Bucerus erat. Matt. 5.9.
qui diſſenſiones Zwinglij & Lutheri, nimiamque immodeſtiam, cum patriæ coniunctam detrimento, in epiſtola ad Laſcum inſectatur, quę

diuinum vocat virum, cum nonnihil tamen in doctrina ſacramenti, aut in formulis loquendi, adhuc trepidaret. Qui nonnulla quoque, quæ à ſe de hoc ſubiecto eſſent ſcripta, libere ſe retractare ait. magnum Auguſtinum & cœleſte illud Ariſtotelis effatum ſecutus, Δεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ γε τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν. Tales noſtro tempore Marnixius & Loſelerius fuerunt. Denique vt quiſque plus ſcientiæ ad negotium religionis, eo plus prudentiæ ac moderationis afferre ſolet: reliqui, vt gracculi, in Rebuſpublicis & domo Dei, tempeſtatem nunciant & creant: Furoris & Contentionis ſacer-
Ioh.14.27 dotes, non illius qui reliquit nobis ſuam pacem. Veri, inquam, & inſani

χαρακῖται, ἀπείρητα δηριόωντες.

Tales erant inter Principes eodem tempore, ſed diuerſarum partium, Imperator Ferdinandus, & Maximilianus. Quorum ſingulare in veritate inueſtiganda ſtudium, plurimæ ad Caſſandrum quæ hic exſtant

literæ

literæ teſtantur. De quibus vere illud dici poteſt, *Si duo prætereatales.* Non paucis enim ſine dubio calamitatibus Europa liberari potuiſſet. Sed ſic viſum erat Dei filio, vt ſuorum ſanguine vineam ſuam irrigaret: &,quemadmodum per crucem ipſe in gloriam aſcenderat, ita per eandem plurimos ad ſe aſſumeret. Vt tam diu miſeros tyranni laniarent, quam diu, inquit Cyprianus, non eorum fidem, quæ inuicta erat, vincerent, ſed carnem, quæ infirma eſt,fatigarent. Inter cæteras quæ ibi extant eruditione inſignes,maxime Metellum illum miror, vere πολυΐστορα. Singulæ enim ſunt refertæ rebus, exquiſitæ iudicio, ſcientiæ varietate quadam & cognitione rerum plurimarum, præ reliquis eximiæ. Si,quæ ibi extant Theologicæ, ſpectentur; omnes ſuperant Marnixianæ : quæ præſertim accurate de Swenckfeldianis ſunt cõſcriptæ opinionibus.Equidẽ non dicam dolo, vel illarum cauſa erat operæ dediſſe

cæteras.

cæteras. Neque decipit me amor viri, cui cum in Academiam hanc pimum veni, commendatus fui, & cui,niſi fata (ſi ſic loqui fas eſt Chriſtiano) nobis hanc felicitatem præripuiſſent, plura eram debiturus. Quin ex animo ſic iudico. Erat quippe præter accuratam linguarũ omnium cognitionem, præter infinitam eruditionem atque immenſam, mira quædam eius viri in ſcribendo perſpicuitas ac perſpicacitas,& in refutandis aduerſarijs dexteritas, tum ἀγχίνοια plane admirabilis. Ita vt Albadam doceat quid ſenſerit Swenckfeldius: cuius ille partes tanto opere & molimine tuetur,ſicut noſti. Sæpe de Albada iſto inter nos ſermonẽ incidiſſe memini: quem parenti tuo,notæ intimæ dum viueret fuiſſe amicum, ſatis ex his conſtat, & in quo fuiſſe dotes ſingulares; prudentiam præſertim & facundiam inuſitatam,vt & vtriuſque iuris raram & eximiam cognitionem;ſæpe ex te audire memini. Ego

quis

quis in cæteris videri mihi ſoleat, quandoquidem id velle te intelligo, exponam. Erant, cum in Belgio ſæuiret Hiſpanorum furor & credendi leges ferro præſcriberet, non pauci ſummæ dignitatis atque loci homines, qui vbique tutius exiſtimabant ſe victuros, quam in patria. Præ qua alij aliud exilium malebant. Qui cum integram Romanam Eccleſiam damnarent, cuius corruptelas plurimas notauerant; peius de illa propter ſummam quæ tum ab Eccleſiaſticis nonnullis exercebatur crudelitatem, ſentire cœperunt. Et, vt eſt hominibus pleriſque nimiam poſt ſeruitutem pronum ad licentiã, non in vita tantum ſed ad noua quoq; dogmata ingenium, cui libertatis nomen imponitur; cum Euangelicorum diſciplinam, in quibuſdam ſane locis ſatis rigidam, nouam eſſe ſeruitutem iudicarent, contra autem, in moribus & vita nonnullorum, multa improbarẽt; ſicut terras alij alias, ita diuerſas

quoq; opiniones aut ſecuti ſunt aut inuenerunt. Alij etenim Caſtalioni, alij Swenckfeldio, alij Franco, alij Dauidi Georgio hæſerunt: nam & iſtos noui. alij Taulerum & Germanicam Theologiam in deliciis habuerunt. Poſſem infinitos numerare, quorum nominibus nunc parco. Inter eos & Albada fuit, cui placuit Swenckfeldius. quanquam, Franco quoque & poſtremis illis, aliquid tribuere videtur. Cæterum, cum pius, ſicut ſæpe accepi, & in primis ſtudioſus patriæ vir eſſet, neq; opiniones ſuas pertinaciter defenderet aut pernicioſe propagaret, libertatis quoque Chriſtianæ cauſa exularet, modeſtiſſime cum eo egit Marnixius. vt qui hominem in ſacris literis exercitatiſſimum vocet: nec parenti tuo viſus eſt indignus, quem in amicorum numero haberet. cum præſertim idem in Repub. ſentirent. Habet autem hoc theologia proprium, ex eo tempore præcipue quo in partes itum eſt, vt quod de cælorum

regno

regno ait Dominus, vim patiatur, & cuiuſcunq; generis ac loci homines, *aliquam* illius ſibi vindicent ſcientiam. Tota eius de cœleſti Chriſti corpore Epiſtola, vno alterove verbo poteſt confutari. Poſtquam enim paginis duabus fere, quicquid de diuinitate Chriſti paſſim legitur in ſacris literis, collegit; opponit illis quæ de vero eius corpore & humanitate orthodoxi ſentiunt, imo ſacræ literæ diſerte teſtãtur. Quaſi ſit difficile intellectu, hæc & illa, eidem Chriſto conuenire: eiuſdem perſonę reſpectu, non reſpectu eiuſdem naturæ. Iam cum ille & omnes alij qui partes has ſequuntur (nam hic rei caput eſt) concludunt, quæ de Chriſto tanquam Deo dicuntur, illa toti cõvenire Chriſto; quis non vno verbo totum hoc negocium decîdat, ſi reſpondeat: idem quoq; & orthodoxis videri. ſicut nempe quæ de homine, tanquam animato, dicũtur, de toto homine dicũtur. Vt, exempli gratia, eſſe immortalem, eſſe diuino ſemine

(vt ſic loquar) oriundum: ſicut rurſus quæ de homine, tanquam corporeo dicuntur, de toto homine dicuntur. Nam vt cætera omittam, quis non homines quotidie mortales vocat? Sane & poetæ, & hiſtorici, & oratores, ſic loquuntur. Et hoc ipſe vſus approbauit. Si inferre pergant, Ergo quæ diuinæ naturæ tribuuntur, humanæ quoque tribuuntur: ego viciſſim inferam, Ergo quæ animæ tribuuntur, tribuuntur corpori. Iam enim ſeparant naturas. de quibus ſeparatis, falſum eſt quod inferũt. Aut ſi cauſam addunt, quia vtraque natura hypoſtatice in vno Chriſto eſt cõiuncta; ſicut nempe anima & corpus in eodem ſunt coniuncta homine; iam eodem recidunt, & argumentum ſoluunt. Ante enim diximus, reſpectu eiuſdem perſonæ, non eiuſdem naturæ, illa dici. Vides rem planiſſimam & cuiuis quoque imperito ἀσύνετον. Adde, non quod dicitur de toto Chriſto, etiam de toto Chriſti, dici. Sicut nec quod dicitur

de toto

de toto homine, de toto hominis neceſſe eſt dici. Totus homo corpus eſt & anima: at non totum hominis eſt anima, aut corpus. Si quis immortalem eſſe dicat hominem, loquitur de toto homine: non autem loquitur de toto hominis. quia tantum animæ reſpectu loquitur. illa autem non eſt totum hominis. Nec propterea immortale quoque aut cœleſte eius corpus efficit. Ita Thomas, Deum ſuum, vocat Chriſtum, (nam hunc locum inter alios Albada laudat) quia de diuinitate eius loquitur. Totus enim Chriſtus, Deus eſt & homo, vnione perſonali: ideoque quod ſit Deus, dicitur de toto Chriſto: ſicut quod ſit homo, dicitur, de toto Chriſto. Totum autem Chriſti, non diuina tantum eſt natura Chriſti: ſed diuina & humana. Paulo aliter Marnixius: quanquam prorſus luculẽter & præclare. Vtar obuio & vtrique noſtrum notiſſimo exemplo. Baudius, vt meminiſti, noſter, omnes homines, *mortales* vulgo appellabat,

& hoc illi verterat in conſuetudi-
nem. Hic, ſi exclamaſſet aliquis, in-
dignum eſſe ac impium, *mortales* eos
dici, quibus vitæ melioris in ſcriptu-
ris facta eſt promiſſio: quorum cauſa
mortuus eſt Chriſtus: quibus reſur-
rectio promittitur; & quæcunq; alia
in ſacris, de homine dicuntur; non-
ne inepte prorſus diceretur ſape-
re? Quis ignorat enim, corporis re-
ſpectu ita hominem vocari, cui mo-
riendum eſt, etiam vt ſuſcitetur: non
reſpectu animæ, quæ mortis expers
ſemper eſt futura? Plane idem ab Al-
bada factũ eſt. Lege quęſo, & ſic iudi-
cabis. Tota etenim Epiſtola, vna eſt
fallacia. quam, παρὰ τὸ πῇ ὡς ὅλως λεγό-
μενον, in ſcholis vulgo dicũt. Chriſtus
in ſcripturis, Deus, Chriſtus, filius
Dei, & non pauca alia, quæ ille ſtu-
dioſe colligit, vocatur. Sane πῇ ſic di-
citur. vnius ſcilicet naturæ reſpectu,
non ſimpliciter aut ὅλως. Nam & ho-
mo, & filius hominis, non ſemel in
iiſdem dicitur. iterum non ὅλως aut
ſimpliciter, ſed πῇ. naturæ ſcilicet

humanæ

humanæ reſpectu. Quippe, quod priora illa ad naturam humanam & illius exaltationem refert, aut cum ea cõfundit, plane eſt ἀθεόλογον. Nam quemadmodum naturas, ita locos inter ſe quos adfert cõfundit. quia non omnia reſpectu eiuſdem, in ſcripturis dicuntur. Et hoc rurſus eſt παραλογίζεσθαι. quod in diſputando magis apparet. Vt ſi ex me quęrat aliquis, Cum Chriſtus, Deus, dicitur à Thoma, mortuorum primogenitus vocatur à Paulo, ſplendor gloriæ & character patris ſubſtantiæ, ab autore ad Hebræos nominatur, an non iſta de humana eius natura dicuntur? Et ſi hoc concedam; ſine dubio ſim captus. Aut ſi negem: in eodem rurſus luto hæream. Primus enim locus ad diuinam, alter ad humanam, tertius vero, ad vtramq; eſt referendus. Thomas enim Chriſti prædicat diuinitatem, cuius vi & poteſtate reſurrexerat: Paulus loquitur de corpore quod reſurrexerat: autor ad Hebræos loquitur de

ſilio, qui carnem induerat, quanquam aliter Cyrillus & veteres: qui hunc quoque ad diuinam tantum referunt. Atque ita locum non haberet, vt & primus locum non habet. Itaq; erit luſus, quem, παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἓν ποιεῖν, Philoſophi dixêre. Non enim eodem modo de omnibus, ſed diſtinctè de ſingulis, eſſet reſpondendum. Rurſus ſi de altero illo Pauli ex me quærat, vtrum Chriſtus humanæ an diuinæ naturæ reſpectu, primogenitus vocetur mortuorum: dicam eum carnis & humanæ naturæ reſpectu, ſic vocari: eius enim naturæ reſpectu reſurrexit, quamuis diuinitatis ſuæ vi reſurrexit, quamuis homo & Deus fuerit qui reſurrexit. Vides quæ & qualia elegerit loca, quomodo coniunxerit, & callide vſus ijs fuerit. nam & cæterorum eadem eſt ratio. Vt niſi plane exercitatus in ſcripturis, id videre nequeat. Vellem aliquid de ſingulis Marnixius. qui cum Chriſtum, filium per gratiam à patre adopta-

adoptatum vocat, quod Albada vrget, excuſare id equidem quam approbare malim. Nam vt de diuina ſic loquatur, prorſus eſt *ἀσύστατον*: neq; illi hoc in mentem venit. qui vbique, vt omnes orthodoxi, eum filium eſſentialem Dei vocat. Abſit vero. Sin de altera: tum ne patrem quidem Chriſtus habet. Ἀμήτωρ ὡς πλάστης, ἀπάτωρ ὡς πλάσμα, dicunt veteres Theologi. Et profecto ſatis eſt quod filius Mariæ dicitur; de S. Spiritu conceptus. neq; ſymbolum nos aliter vult loqui. Iam vero, argumentũ plane ſtramentitium eſt, cuius cauſa huc confugiendũ ſit. Chriſtus dicitur filius Dei, ergo ſimpliciter ſic dicitur. Nunquã me pudebit cum ſcriptura loqui, à qua filius hominis vocatur. Audio patrem de filio dicẽtem, tertio Matthæi v.17. *Hic eſt filius meus.* adeſt Sanctus Spiritus de quo conceptus fuerat, qui tale nihil dicit. Iterum de virgine, Luc. 2. v. 7. *Peperit igitur Filiũ ſuum.* Quod ſi concedendum eſt, reſpectu vtriuſq; eſſe Dei filium, &

humanæ ſcilicet naturę & diuinæ, quod Swenckfeldiani vrgent, illo modo naturalem eſſe dicam, hoc per gratiam tantum: non adoptionis quidem cum Marnixio. (vt hoc nobis relinquatur, qui profecto adoptiui ſumus filij; non per adoptiuum Dei filium, verum per proprium & naturalem,) Sed per vnionis, vt loquuntur ſcholæ. Et ſunt alia quæ docent, voluiſſe hoc Marnixiũ. *Vide pag. 535.* Scimus quoque in Francofurtenſi ſynodo, Eliphandum Toletanum, & Felicẽ Vrgelitanum, epiſcopos, fuiſſe damnatos, quod ſentirent, Chriſtũ eſſe adoptiuum Dei filium. Et profecto, ſicut ait optime Paulinus Aquileiẽſis, qui hoc dogma refutauit eleganti ſcripto, *adoptiuus dici non poteſt, niſi is qui prius alienus eſt ab eo à quo adoptari deſiderat.* Quis non admiretur autem, (rurſus de Albada loquor) virum bonum, virum eruditum, virum patrię amantem, virum qui pręclaras dignitates recte geſſit, maximas cum impetrare poſſet, recuſauit,

uit, ſerio & graui vultu, ſicut ſolent pueri, è ſtipulis & fœno caſam fabricare, & materiã ludendi è ſacrarum literarum locis mutuare? Quare, *qui hæc illi tradidit*, vt loquitur Seruator noſter, *maius peccatũ habet*. Sed iudicium illius nõ abſoluitur. Sane ex ſacris literis, & quidem ipſis loquendi generibus, diſcere hunc errorem ac emendare debuiſſet. Quippe qui non poteſt ferre aut intelligere, eidem Chriſto, in quo rei cardo vertitur, diuerſa attribui; ille non διάνοιαν ſacrarum modo literarum, ſed τὸ ῥητὸν quoque, imo phraſes ipſas & loquendi genera oppugnat, aut neceſſe eſt, vt, quod fecit olim Marcion, ſcripturas truncet, & inprimis omnes ἐπιζεύξεις ὀνομάτων, ſiue ἀντιδόσεις, aut quemadmodum loquuntur vulgo, κοινωνίας tollat ἰδιωμάτων. in quibus quod naturæ vni conuenit; vel alteri, vel toti tribuitur Chriſto. qui in vtraque perfecta, & humana & diuina, verus homo eſt & verus Deus. Nullum enim eſt periculum,

ne dum ſic loquuntur ſacræ literæ, aut diuinũ aut cœleſte Chriſto corpus tribuant. Et nos hymnum Dei Filio vernacule cõſcripſimus, in quo totam de perſona Filij doctrinam, verſu partim, partim proſa, ex antiquitate orthodoxa complexi ſumus. In quo, ex his maxime loquendi generibus, colores duximus poeticos.

Ioh.8.58. Ecce, *Priuſquam Abraham fieret ego ſum*, ait Dominus. Et qui iſta dicit, in ſequenti verſu, fugit Iudęorum lapides. Vides ergo quali fuerit indutus corpore. Diſcant ergo piæ animæ, quemadmodum, cum Deus dicitur Actor.20.v.28. proprio ſanguine Eccleſiam acquiſiuiſſe, nihil diuinæ detrahitur naturæ: ita cum idem ver-

Pſal.22.7 mis à Dauide, vir dolorum ab Eſaia

Eſa. 53.3. dicitur, dici de eodem, qui in ſæcula eſt Deus benedictus: nec idcirco eam deprimi naturam, quæ patri conſubſtantialis eſt, vt loquuntur hodie, & coæterna. Nihil diuinę eius detrahamus naturæ, nihil humanæ addamus. Adoremus eam quæ ef-

fecit

fecit vt hæc pati pro nobis poſſet, neque cum ea confundamus eam, quæ quid eſſet, ſatis eſt teſtata, cum paſſa eſt. Ne dum extra ſacras literas tribuere ei aliquid volumus, inane efficiamus quod ab ea accepimus. Equidem, ſæpe tacitis apud me gemitibus deploro, cũ tam multi vel hoc tempore vel olim circa fidem fecerint naufragiũ, omnes fere in perſona filij offendiſſe. quorum alij diuinam, humanam illi detraxerunt naturam: aut in ijs aliquid periculoſe immutarunt. Hanc ſcilicet, terra & lutum, creatori ſuo pariter & ſeruatori gratiam rependit, vt formare pro arbitrio ac fingere eum velit, & naturam eius immutare, abſque qua ſeruari nemo potuiſſet. Vtraque autem æque ad tam ineffabile opus ac myſterium requirebatur. Tempus eſt vt iterum exclamet Dominus, *Filios enutriui & exaltaui: ipſi autem ſpreuerunt me. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: populus meus non intellexit* *Eſa. 1. 1. 2.*

me

me. Neque ex illis quiſquam peccat, qui non alterum peccatum adiungat: vt autoritate ſcilicet ſacrarum literarum abutatur. Non eodem tamen omnes modo. Alij enim ex ſimplicitate, qui decipiuntur; alij ex malignitate, qui decipiunt. In priorum numero fuiſſe Albadam, plane exiſtimo. & in hac opinione magis etiam à te ſum confirmatus. Volui hæc interim perſpicue & breuiter. ne quis in hoc feraciſſimo ſectarum ſæculo, autoritate eius viri moueatur, aut iudicium de eo tuum neſciat. tum vt conſtet, quare multi eo nihilominus familiariter ſint vſi: & quale in pleriſque eo tempore eſſet pacis ſtudium ac moderatio. Altera Epiſtolæ illius pars, in ijſdem partim, partim in commemoratione & elogio Ameliani loci, occupatur. Quem Æmelium, cum negat ſe legiſſe Marnixius, error eſt memoriæ: aut potius, ad manum patres tum non habuit; Reipublicæ, vt veriſimile eſt, aut aliis intentus.

Nulla

Nulla enim ad nos eius ſcripta peruenerunt. Sed quem eius hic adduxit locum, ex Euſebio, aut recenti aliquo ſcriptore adduxit, niſi fallor. Nondum enim eo tempore Theodoreti Θεραπευτικὴ Græcorum, erat edita: cuius in ſecundo quoque adducitur. Sed & aliter citatur ab Albada: tum corrupte & ſine ſenſu. Neque emendatur à Marnixio, qui poſteriora tantum ponit. Fuit iſte Amelius, ſi Suidæ credimus, diſcipulus Plotini & Porphyrij præceptor, ſummi hoſtis Chriſtiani nominis; Origeni familiaris. qui theologiam ſuam è Platonicorum, qui quotidie cum Chriſtianis eius temporis agebant, ſomnijs & allegorijs, vir ſummus alias, non parum inquinauit. Et ipſe multa è theologia ſua & ſcripturis ſacris, fecit vt in ſcripta ſua illi deriuarent. Quanquam nullo pene loco inter ſuos hunc Amelium fuiſſe, docet ipſe Eunapius; ipſe quoque Chriſtianis parum æquus. Eius locum de quo agimus,

antiqui

antiqui patres adduxerunt, vt oſtenderent, Platonicos, vel ex traditione, vel communicatione, vel naturæ lumine, etiam de Dei filio nonnulla credidiſſe, neque ſine approbatione quæ diuinitus de eo à Iohanne primo capite dicuntur, præterire potuiſſe. Hunc Albadæ aliquis in manum dedit. Atqui locus ille, ſi vt hominis à Chriſto alieni, aut pagani adducatur, confirmabit in opinione ſua Chriſtianos: vel propterea, quod de Iohannis Euangelio non male iudicauit: quamuis Barbarum hunc vocat. quæ Græcorum eſt ciuilitas. Sin vt Chriſtiani, aut Swenckfeldiani; non euadet quin blaſphemus merito dicatur, qui de Chriſto iſta dicat. Imo quot ſunt prope verba, tot in eo ſunt blaſphemiæ. Quare dignus eſt commiſeratione optimus vir, cum *paganos* ait (de hoc autem loco loquitur) *longe melius myſteria & virtutes fidei intellexiſſe, quam nos miſeri hodie intelligimus:* & deinde (horreſco referens) adducit

adducit verba, quibus certæ theſes continentur. Quarum prima eſt, *Quod Chriſtus in humanam carnem inciderit.* contra fidei articulos, qui docent, Seruatorem noſtrum ex Maria virgine natum eſſe: quem è carne mulieris ſiue ſemine, ortum eſſe, etiam Swenckfeldiani negant. contra horribile Iohannis carmen, qui pronunciat: *quicunque ſpiritus non profitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo non eſt.* Contra impium Amelium: & magis impium, ſi ita loquitur Swenckfeldium. Sed hæc vetus & iam exoleta Apellis & ſimilium opinio eſt. Secunda theſis eſt, *Quod Chriſtus, cum corpus induiſſet, hominis phantaſma fuerit, non homo.* vel, vt Græca verba ponam, ὅτι ὁ Χριστὸς ἄνθρωπος ἐφαντάζετο. Sane etiamſi, φαίνετο dixiſſet, tamen impium fuiſſet. non enim homo appparuit, ſed fuit. At hoc omnẽ ſuperat impietatem. Nam ſi iſtud verum eſt, καὶ πάσχων ἐφαντάζετο: & per conſequens, phantaſma eſt pro nobis mortuum, & phan-

tasma

taſma erat, cuius ſaucio è latere, aqua pariter & ſanguis fluebat. Itaque non carnem modò & oſſa, ſed & περικάρδιον phantaſma habet. Poſtrema eſt, *Quod Chriſtus corpore depoſito, iterum deificatus fuerit*. Nam profano τοῦ ἀποθεῶσαι verbo vtitur. Quo verbo aliqui ex illis, non de Chriſto (qui ſi factus fuit aliquando Deus, fuit aliquando non Deus, imo nunquam fuit homo; nullus enim homo poteſt Deus fieri, verum Deus potuit aſſumere hominem) ſed de ipſo homine vtebantur. Cum non intelligerent, Chriſti ſpiritum, niſi mediante humana non communicari natura: qui illorum cauſa quos participes illius facit, illam quoque aſſumpſit. Rurſus, verbo quo hic vtitur, ἀναλυθέντα nempe, eo quoque vſus eſt Apelles: qui dicebat, Chriſtum ſua ſponte poſiturum corpus ſicut ſumpſerat, ἀναλύσαντα τὴν ἐνανθρώπησιν. Prima continet non tantum manifeſtam, inter ſanctam ſeruatoris noſtri ἐνσωμάτωσιν

καὶ ἐναν-

& ἐνανθρώπησιν, hoc eſt, incarnationem, contumeliam, & Apellis, ſicut diximus, delirio affinis eſt: qui tamen quanquam ex elementis ei corpus daret, verum eſſe aiebat, teſte Epiphanio. *veniſſe* præterea, non *incidiſſe*. Secunda Manichæo, Marcioni, & Docetis eſt vicina, niſi eadem ſit prorſus: certe eodem fine excogitata. Omnes enim veram Chriſto carnem detrahunt. Tertia omnem ſane impietatem longe excedit. Et tamen audi quid Albada rurſus dicat. Poſtquam enim locum ipſum tanquam normam fidei adduxit, *Ex quibus*, inquit, *apparet, quæ tum Chriſtianorum de Domino ſuo fides fuerit.* Apage hanc fidem. Vt iam plane verum eſſe diſcant qui philoſophorum ſcriptis nimium inhærent, aut plusquam debebant, ijs tribuunt, quod de illis eleganter aſſerit Tertullianus, *Philoſophos hæreticorum Patriachas eſſe.* Sed præcipue Platonicos, qui, vt ante dixi, Originem formarunt: cui quanquam in

Ruffini cauſa nimium fortaſſe vir ſanctiſſimus Hieronymus detraxerit, de quo maximo Doctore vere poteſt poteſt dici,

tantæne animis cæleſtibus iræ?

tamen fatendum eſt, pleriſque hæreſibus occaſionem dediſſe. Equidem, ſi quiſquam, multum tribuo Platoni, & fortaſſe pauci ſunt qui æque eius ſcripta πεπατήκασι. verum in diuinis, præ Platone & Socrate, Apoſtolum audire malo, qui diuinitus nos omnes monet, φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν: & quidem ſingulos, ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως. Quod ſi omnes meminiſſent, non tam multi velut facto agmine in theologiam inuolarent. Verum fucus aliquis aut planus, qui Albadæ iſta perſuadere non audebat, locum ei tradidit Amelij, qui ambabus eum manibus amplexus eſt. At Marnixius, notare iſta ſigillatim non potuit. quia vnde ſumptus eſſet locus, & quis eſſet iſte Amelius, neſciuit. Puto illud quoque iam videre te, de quo inter nos nonnun-

nonnunquam egimus, cur Macarium tantopere parenti tuo commendauerit, quem nos pene pueri autorem diligenter volueramus. Conſtat, ſicut ante dixi, ſtudioſum pietatis fuiſſe hominem, & cui in actionibus non pauca diſplicerent. Quare quantum potuit, prouectior ætate, quaſi rerum & ambitionis ſatur, eos potiſſimum amplexus eſt ſcriptores, qui ad pietatem inuitarent. qualis eſt Macarius. Qui non tantum ſcriptis, ſed viuendi quoque ratione, & vt proprie de eo loquar, τῇ ἀσκήσει, talis fuit. Libero præterea arbitrio, nonnunquam pluſculum concedit: quanquam aliis in locis nemo ei minus tribuat. Nam vtrumque obſeruauimus. Animæ perfectionem, quam ἀνάπαυσιν, &, alibi, ni fallor, ſicut iſti, ἀποθέωσιν vocauit, ſuadet, & ad illam operoſe inuitat. Verbum Dei, eſſe Deum, ſicut verbum mundi eſſe mundum, alibi inculcat. Itaque non leues cauſæ ſunt ob quas deificandis illis placeat. Plurimas

denique allegoricas & anagogicas ſacrarum literarum explicationes habet, imo totus eſt in illis. Quibus, ſicut noſti, omnes iſti quos ſpirituales vocant, multum delectantur. Et in iſtis paſſim ſpecimen Albada dedit: vſque ad prophetandi ex ſcripturis lubidinem, doctoribus quos habuit fidelis diſcipulus. Sed vt finem faciam: habebunt in his literis, ſi recte, (quod confido fore ab ijs quibus hoc negotium mandaſti,) & cum fide ac cura edantur, Politici quod notent, Hiſtorici quod ſcriptis ſuis inſerant, Theologi quod diſcant, fugiant, & imitentur: qui magnorum hominum viuendi rationem propius cognoſſe volent, etiam priuata & minuta, quæ oblectent pariter & inſtruant. Nam ne iſta quidem ſine fructu omnium leguntur. Niſi qui Laertium, Plutarchum, & quicunq; hodie Elogia aut Vitas ſcribunt, nihil agere exiſtimet. Plinius aiebat, nullum eſſe librum tam malum, vt non aliquid ex eo boni

diſceret:

diſceret: ego nullum reor eſſe tam bonum, vt non excuſari aliquid in eo debeat. Tantum abeſt, vt præſtare velim quicquid alij ſcripſerunt: quod nec tibi eſt in animo, aut vnquam fuit. Nam qui in magnorum hominum epiſtolis, quales hi plerique ſunt, qui omne vitę tempus patriæ & actionibus non rhetori dederunt, linguę elegantiam & exquiſitam puritatem καὶ τὸ κομψὸν ἐς τὸ ἀκριβές, (id quod Platoni quoq; oblique in Politicis obiecit Ariſtoteles) requireret; iniquus plane in eos eſſet ac iniurius. ipſius quoque Ariſtotelis, quem fontem elocutionis limpidiſſimum fuiſſe nemo neſcit, Epiſtolæ laudantur, quia τὸν ἐν χερσὶ διάλογον, repræſentabant. hoc eſt, eum quo in colloquendo paſſim vtimur ſermonem. Ego tantum profeciſſe glorior & gaudeo, vt res magis ponderem quam verba, & ex iis quæ prodeſſe mihi poſſe iudicem, deſumam. Deniq;, ſi excuſationem quæris, optimam excogitaui. Vt quod

tu minaris, ego prorſus ſubterfugio, eam quam nunc legis, cęteris adiungas. Eſt enim plane impolita: neque quicquam quamdiu vixi æque feſtinanti excidit. Sed abripuit me, Myli nobiliſſime, &, ſi quiſquam, amiciſſime; ſcribendi quidam quaſi æſtus, cum & operas, quod non ignoras, morer, & non pauca nunc incumbant nobis, quæ, vt ille loquitur, præuorti eſt neceſſe. Quale eſt Dordrechtanum illud. in quo nullus procurator Hagæ tanta fide eſt, cuius vti velim opera. aiunt enim tantum per præſentes iſta fieri. Sane alluuiones tuas malim. Iis enim qui hoc agunt, ſemper aliquid decedit. Interim hæc boni conſules: quæ ne relegendi quidem, vt decebat, ſpatium concedebatur. Vale decus noſtrum, & hæc flammis trade: aut, ſi tanti ſunt, locum inter tua aliquem concede.

Alia

BENIGNE LECTOR.

NEque legem, neque epiſtolam cum proœmij apparatu probari ſcio: Et tamen non poſſum committere, quin altera quoque Præfatione hic te compellem; occupemque breui adloquio vacaturas alioqui pagellas. Damus Epiſtolas ſuperiore ſæculo ſcriptas, non ab hominibus quibuſdam proletarijs, aut capite cenſis, ſed ab illuſtribus viris, quos virtutis atque eruditionis merita iampridem in cœlum vocauerunt. Has ego quum primum egregio Nobiliſſimi viri D. Cornelij vander Myle beneficio inſpexi, dici vix poteſt, quomodo adfectus fuerim. Quanti enim apud me fuiſſe cenſes, quod liceret chirographa tot Illuſtrium Heroum videre, inque ijs tanquam ſigno aliquo Phidiæ, aut tabula Apellis obſeruare ſcribentium animos? Emicat enim è chartis iſtiuſmodi maximorum virorum ingenium, multò etiam quam in pictura aut ſtatua manifeſtius: licetque fere ex ipſo literarum ductu & lineamentis de moribus autorum facere con-

re coniecturam ; quum fluentes periodi expeditas facileſq; ſcribentium meditationes; interruptæ autem & intercurſantibus lituris fractæ, indicant arcanas cogitationes deliberantium, & priores inuentiones ſeueriore ſtyli cenſura caſtigantium. Quum vero animum ſubit cogitatio, illas ipſas chartas quas manibus contrectas, huius aut illius viri fuiſſe, cuius tam multa exſtant & tam præclara in Rempublicam merita, non poteſt non veneratio quædam ſubnaſci, ex admiratione tot præſtantium virtutum. Nam quemadmodum numum aliquem Catonis, aut Bruti, aut Auguſti magis æſtimamus ex effigie, quam ex metallo ; ita ſcripta iſta non ex vili chartæ aut membranæ pretio, ſed ex ijs cenſemus, quorum ſpirantem adhuc virtutem inter illa litterarum lineamenta contuemur. Iam verò in hac ipſa diuerſitate ſcribentium quam eſt volupe diſſimilem quandam conſpicere animorum ſimilitudinem ? Habent enim ſinguli præter bonum illud commune in quo omnes inter ſe conueniunt, proprium quoddam, & vel natura ſibi inſitum, vel

moribus & conſuetudine acquiſitum loquendi & ſcribendi genus, ex quo non minus ſingulos, quam olim Apellem Protogenes, dignoſcas: Eſtque hoc ita certum, vt etiã conſtet fuiſſe, qui veros & genuinos Plauti verſus potuerint à ſuppoſitiis ſola auditione diſcernere. Eſt enim animorũ multo etiam notabilior quam corporum varietas, ſi modo contente quis & curioſe aduertat: Emicatq́; in hac re mirabilis Dei optimi maximi ſapientia, ex tam diuerſis & diſſimilibus veluti chordis egregiam illam conſtituentis mundi harmoniam. Confer inter ſe, ſi placet, illos ipſos quos nunc damus. Bullingerus ſedatus eſt, Bucerus incitatus & præceps, Marnixius preſſus, & torrentis in modum impetuoſus, Caſtalio lenis, Metellus varius, Beza acer, Albada ſollicitus & religioſus, Villerius pacificus, Mylius candidus; Caſſander iudicij plenus, Gualterus apertus & verè Heluetius. Eſt in Aldegondio multa eruditio, in Hoppero mira grauitas, in Mylio ſumma prudentia, in Albada religionis zelus, interdum etiam ad prophetici ſpiritus calorem, in Levvio

patriæ amor. Atque hæc quidem ita ſingulorum ſunt, vt tamen eadem ſæpè ſint omnium. Quod ſi verò de Imperatorum quoq; & Regum maieſtate nobis iudicare fas eſt, (cur autem fas non ſit, modo id timidè fiat, & cum reuerentia?) quis non miretur in Ferdinando pietatem, in Maximiliano Eccleſiaſticæ concordiæ ſtudium, in Antonio Nauarræ rege conatum religionis bene in Gallia reformandæ? Iam ſi ſepoſita delectatione vtilitas ex Epiſtolarum lectione petenda eſt, nuſquam certius interiora tot præſtantium virorum iudicia quam ex mutuis ipſorum epiſtolis cognoſces. In his ipſi ſe produnt, & ſine fuco pandunt interiores animi receſſus. Itaque de Republicá, de Eccleſia, de religione, de rebus priuatim publiceq; ſuſcipiendis tam liberi hic ſunt ſermones, vt interdum etiam cum delectu legendi ſint. Narrant multa Metellus & Marnixius, quæ vix alibi in hiſtorijs offendas. Quam religioſa eſt illa de iuramento Epiſcopali deliberatio Guilielmi Electi Monaſterienſis cum Georgio Caſſandro? Quam erudita Marnixij

nixij cum Boenio & Albada diſputatio de veritate humanæ Chriſti naturæ? Quam graue reſcriptum Theologorum Belgicorum ad Ioannem Naſſauium Gubernatorem Geldriæ de ſeruanda fide Pontificijs ſemel data? Quid de reformatione Eccleſiæ poteſt vel dici vel cogitari grauius ſententia Hopperi? qui in conſtituenda & pacificanda Eccleſia hoc efficiendum putauit, vt non tam prauis opinionibus (tametſi his quoque) quam malis moribus Eccleſia repurgaretur, in quo vno ſalus Reipublicæ Chriſtianæ conſiſtit: curandumq́;, vt intelligant homines, nos non minus malis moribus noſtrorum hominum quam aduerſariorum malis opinionibus eſſe infenſos: Quibus ſi accedat, vt incipiant animaduertere, veram religionem non ſubtilitate diſputationum, variarumq́; quæſtionum conſtare, ſed ſola in Deum ac Chriſtum pietate, & aduerſum homines amore, non multum amplius repugnaturos multos, quin opiniones illas ſuas inanes & ſuperfluas miſſas faciant, & ad veram Eccleſiam repurgatam ac reſtitutam ſe recipiant. Sed

Vide pag. 137.

pag. 176.

non

non eſt noſtrum hoc tempore argumenta Epiſtolarum recenſere, ſatis fuerit digito ad fontes exſerto oſtendere, vnde tot & tam ampla commoda peti poſſint. Tu iſtis, Lector, vtere & fruere ad Dei gloriam & tuum in vera pietate & modeſtia profectum; quumq; videas, tam inſignes & præſtantes viros in illa opinionum diſſenſione amicitiam tamen & fraternitatem ſeruaſſe, cogita idem tibi faciendum eſſe. Vale.

P. BERTIVS.

INDEX

INDEX AVTORVM.

Numerus Romanus indicat Centuriam priorem, Barbaricus poſteriorem.

ADrianus Cardinalis Dertuſenſis qui poſtea Pontifex factus eſt, ad D. Laurentium du Bliou, XCIX. M. Florentio Oem de VVingaerden, C.

Adrianus vãder Myle, Carolo Francorum Regi XXVII. Georgio Ludouico Hutteno XCI. 56. D. Zindelino, 1. Nicaſio Ellebodio 12. Bonauenturæ Vulcanio 25. 26.

Aggæus Albada Adriano vãder Myle LXXV. LXXVI. LXXVII. LXXXII. XCII. XCIV. XCVIII. 15, 19, 21, 48, 63, 65, 69, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 87, 89, 90.

Andreas Maſius Caſſandro. LII.

Antonius Rex Nauarræ Caſſandro, XXXVII.

Beza, vide Theod. B.

Bonauentura Vulcanius Adrian. vander Myle, 29. 46.

Bullinger. vid. Henricus B.

Centuriatores Magdeburgenſes Geor. Caſſandro & Corn. VVouters. IV.

Daniel Rogerſius Adriano vander Myle, cum Elegia. 31.

Elbertus Leoninus Adriano vãder Myle 88, 91. 93.

Eraſmus Roterodamus Car-

mus Cardin. Campegio x. Vincentio Cornelij LVI, LXIV. Guilielmo Montijoio LVIII. Audomaro Edingo LX. Petr. Vulcan. LXII, Cornelio Scheppepero LXVII. Petro Ægidij LXIX.
Euſtathius à Knobbelſdorf Caſſandr. VI.
Ferdinandus Imper. Caſſandro XXXIX. XLI.
Franciſcus Balduinus Caſſandro, XII, XXX, XXXII. XXXVII. XXXVIII.
Georgius Caſſander Guilielmo Electo Monaſterienſi Episcop. XVI. XXI. XXXIII. Ferdinando Imperatori XL. Maximiliano XLV. Ioachimo Hoppero XLVII. Ioanni Heſſels à Louan. L. Cornelio VVouters, LIV.
Georgius Ludouicus Huttenus Adriano vander Myle XC. *13*
Georgius Ratallerus Adriano vãder Myle LXXIII. LXXXIII LXXXIV. 5, *16*, 53.
Georgius Sambucus Metello LIX.
Georgius VVicelius ſenior Caſſandro LV, LXXI.
Gerardus Falkēburgius Bonau. Vulcanio 33.
Giphanius, vide Obertus.
Guilielmus Princeps Arauſionenſis, Comes Naſſauiæ, &c. Legatis Illuſtr. Generalium Coloniæ agentibus. 55.
Guilielmus Feuguereus Rector Acad. Leid. Adriano vander Myle, 34.
Guilielmus Ketler

Electus Monaſteriensis Episc. Caſſandro xv, xx, xxii, xxiv, xxv.
Henricus Bullingerus Caſſandro i. xvii, xix, xxvi, xxvii.
Henric. Killygræus Adrian. vāder Myle, 99.
Hermannus Comes à Niweenaer Geor. Caſſandro xviii.
Iacobus à Burgundia Caſſandro. iii.
Iacobus Dryander Caſſandro xi.
Ioachimns Hopperus Caſſandro xxix. xlviii. Cornelio wouters xxxvi. Adr. vander Myle lxxiv. lxxx.
Ioannes à Laſco Caſſandro ix.
Iohannes Heſſels à Louanio Caſſand. xlix. li.
Ioan. Metellus Sequanus Caſſandro xxxiv. lvii. lxi. lxiii. lxv. lxviii. lxxii. Cornelio Gualteri xxxi. lv. Petr. Ximenio liii.
Martin. Bucerus Ioanni à Laſco, V.
Matthias Flaccus Illyricus Caſſandro xiii.
Maximilian. Imperator Caſſandro xlii. xliii. xliv. xlvi.
Nannius Foreſtus Adriano vander Myle. 36.
Nicaſius Ellebodius Adria. vander Myle lxxxi. xcv. xcvii. 7.9.
Obertus Giphanius Adria. vander Myle. lxxxv. xcvi. 67.94.
Petr. Ximenius Caſſandro xiv.
Petrus Roſinus Adr. vander Myle. 10.
Petr. Sborouius Palatinus

latinus Cracouienſ. & Capitaneus generalis Illuſtr. Principi Guiliel. Princ. Aur. Com. Naſsou. 3. Philip. Marnix. 4. Petr. Loſelerius Villerius Adria. vander Myle 59. 86.
Ph. Marnixius Santaldegondius Bernardo Bœnio LXXXVI. Ag. Alba. LXXXVII. LXXXIX. Adria. vander Myle. 35, 37, 38, 39, 41, 42, 58, 60, 64, 66, 67, 81, 85, 92, 96, 97, 98, 100. Elberto Leonino 44. Caſparo verheiden 52. Bonau. Vulcanio 62, 68, 71, 77.
Ratallerus vide Georgius R.
Richardus CoxusElienſis Epiſcopus Geor. Caſſandro 11.
Rudolph. Gualterus Bon. Vulcan. XCIII. 40, 43, 45, 47, 49, 50, 53.
Sambucus vide Georgius.
Sebaſtianus Caſtalio Caſſandro VIII. XXXV. N. Belgæ. LXX.
Serranus vide Ioannes S.
Theod. Beza Thom. Tilio 2, 5, 8, 11, 14, 17, 19, 22, 95.
Theodorus Leeuius Adrian. vander Myle, 23, 24, 27. 30. 32.
Theologi Eccleſiarum reformatarum in Belgio Ill. D. Ioanni Comiti Naſſouiæ, &c. Gubernatori Geldriæ 70.

Illuſtrium & Clarorum Virorum
EPISTOLÆ SELECTIORES,
Superiore ſæculo ſcriptæ vel à Belgis, vel ad Belgas.

I.

Studioſiſſimo veræ pietatis & eruditionis iuueni D. Georgio Caſſandro, Argentinæ agenti, in ædibus D. Pauli Fagij, amico ſingulari.

GRATIAM & vitæ innocentiam à Domino. Recepi tuas, Caſſander doctiſſime, literas, omnibus miniſtris inſcriptas, quibus etiam exhibui: ac ago tibi pro egregio illo tuo in nos ſtudio maximas gratias. Vtinam verò ſint illa in nobis præſtantia dona, propter quę tu nos tantopere *Theologica, Hiſtorica.*

topere veneraris. Ora autem pro nobis datorem omnis boni, Deum Patrem, per Filium eius vnigenitum Ieſum Chriſtum, vt nos nominis ſui ſtudioſos gratia ſua doniſq; perfundat, quò ipſius negotium in Eccleſia fideliter agere, ipſique placere poſſimus. Dolet ſane & nobis non mediocriter, ex ſymbolo concordiæ ſacratiſſimo affectus hominum tantas ſeuiſſe diſcordias. Sunt qui nos in cauſſa eſſe putant, omnemq; in nos reijciunt concertationis peſtilentiſſimæ culpam: Verum nos noſtram cauſſam referimus ad iuſtiſſimum iudicem Chriſtum, Regem & Pontificem noſtrum, ſatis ſecuri in animis noſtris de innocentia noſtra. Nunquam non promptiſſimos nos ijs præbuimus, qui ſyncerè noſtram iuſtam & in verbo Dei ſyncero conſiſtentem concordiam nobiſcum inire poſtulauerunt. Silere verò non potuimus, quum Eccleſiæ noſtræ damnatæ, fratres viui & mortui, doctrina denique noſtra hæreſeos accuſaba-

cuſabatur. Chriſtiana ſane patientia ad quælibet obmuteſcit conuitia, ad hæreſeos blaſphemiæque criminationem ſi obticeat, Chriſtiana patientia non eſt. Reſpondimus ergo conuiciatori Luthero, ac nihil peccauimus, opinor, contra modeſtiam: Expoſuimus doctrinam Eccleſiarum noſtrarum, fideique noſtræ, ac nihil impij aut erronei aſſeruimus. Extat liber, quem à te viſum & lectum arbitror. Scimus ſanè quorūdam iudicia, & meliora de te ſperamus, quum neutri parti te addixeris hactenus, ac liberius haud dubiè iudicare queas. Exſpectamus iam quid Lutherus ſit reſponſurus, quæ vbi viderimus, nuſpiam deerimus, Deo volente, veritati. Valde doleo quidem Eccleſias Chriſti in Bęlgica ſic exerceri, verum ſcio rurſus, agrum dominicum ſanguine ſanctorū rigatum fertiliſſimum ab ipſis fidei Chriſtianæ initijs eſſe factum. Faxit Chriſtus Princeps & caput Eccleſiæ ſuæ, vt hæc perſecutio cedat ad gloriam nominis ſui

& Eccleſiæ incrementum. Sentiet aliquando Cęſar, ſentient eius Conſiliarij quem ſint perſęcuti. Pro Dialogo ſatis lepido magnas ago gratias. Implebunt & Theologi iſti menſuram patrum ſuorum, & ſentient in quem calamos ſuos ſtrinxerint. Videt enim Deus & iudicat. Vtinam vigilemus omnes, lætique compareamus in eius iudicio. Cornelium Gualterum vnà cum hoſpite tuo D. Paulo Fagio viro doctiſſimo nobiſque chariſſimo officioſè ſaluta. Salutant te ac illos fratres omnes. Vale, Tiguri, 1. Auguſti Anno 1545.

Heinrichus Bullingerus tuus.

II.

Eximiæ pietatis & eruditionis viro D. Georgio Caſſandro, amico meo longe chariſſimo apud Coloniam Agrippinam.

Priuata. Theologic. Hiſtorica.

SI omnia humanitatis tuæ officia erga me enumerare pergerem, fruſtra equidem laborarem chariſſime

ſime in Chriſto Caſſander. Interim in pectoris mei adyto repoſita ea eſſe ſcias, vtpote quorum nulla me vnquam ceperit obliuio. Poſtquam viſum fuit Domino noſtro, de cuius prouidentia ſemper pendemus, nos in patriam reuocare, cumprimis ipſe Wormacia diſceſſi, & Coloniam veni, ibi meum Caſſandrum Corneliumq; ſalutaturus, eiſq; valedicturus. Neutrum reperi. Illinc recta in Angliam. Ibi pacata omnia, ſit Deo gratia, mortua Maria. Regnat Eliſabetha pietatis amatrix & fautrix. Per hanc pulſa ſuperſtitio Papiſtica, reſtauratum Euangelium Chriſti, pulſi miniſtri Papiſtici, reſtituti paſtores Chriſti. Det Dominus vt Euangelij Chriſti profeſſionem vita Euangelio digna exprimamus, ne ſcilicet poſthac deterius nobis contingat. Non contentio eſt, ſed neque integra inter nos conſenſio de imagine crucifixi in templis erigẽda, quemadmodum hactenus vſurpatum fuit. Alij exiſtimant licere, modo abſit cultus

aut veneratio ipſi imagini exhibenda. Alij putant ita in vniuerſum omnes imagines prohibitas, vt nefas ſit, vllam omninò in templis perſtare, propter periculum ita inſeparabiliter annexum. In hoc autem ſtatu nunc ſumus, vt nulla hodie in Eccleſiis exſtare cernatur. Hac in re quoniam iudicio tuo plurimum ſemper detuli, te vehementer rogatum velim, vt animi tui ſententiam paucis mihi explicare digneris. Quod ſcribam ad te hoc tempore nihil relatu dignum habeo, niſi quod Scoti nobis vicini ſibi nonnihil à Gallis metuant, præſertim qui Euangelium amplectuntur, quæ pars illorum benè magna eſt. Rogandus Dominus, vt ab illorum partibus ſtare dignetur. Libenter cognoſcerem, Ducem veſtrum, pro ea qua illum proſequor veneratione veram Chriſti religionem propagare inuitis Papiſtis omnibus. Vale in Chriſto chariſſime Caſſander, ſalutemque dicito fidiſſimo Achati tuo, domi-
niſque

niſque meis dilectiſſimis, Gerardo Mercatori , Ioanni & Gualtero Gymnico, & Ambroſio, Duiſburgenſibus. E ciuitate Londino in Anglia, ex ædibus meis Holburnenſibus 4. Martij 1560.

Tui ſtudioſiſſimus

RICHARDVS COXVS
Elienſis Epiſcopus.

III.

Optimo Viro Georgio Caſſandro amico ſingulari in aula Comitum Nouæ aquilæ. Coloniæ.

QVi meas tibi reddet literas adoleſcens eſt, & probè mihi notus, dignuſque cui fidem habeas in his quæ ex illo de me audies. Qua ratione factum putabis quod prolixiores de rebus noſtris ad te non dederim literas. Periculoſiſſima enim hæc noſtra tempora me *Priuata.*

quoque in ſcribendo breuiorem & rariorem faciunt, quibus nihil ferè tutò literis committi poteſt. Nam & magna eſt eorum qui literas vulgò perferendas ſuſcipiunt perfidia, & plerique ſunt huiuſmodi, vt eos non pudeat commiſſas ſibi literas reſignare, & lectas pro arbitrio vel reddere vel ſupprimere. Quum igitur præſentem nuntium aliquà negotiorum meorum portio non lateat, malui te illam ex eo intelligere, quam in ſcribendo longam ponere operam, ne & illa mihi pereat, & amicum in diſcrimen aliquod vocem. Vale, noſque de ijs certiorem facias, quæ nos ſcire oportere putabis. Salutabis ex me D. Cornelium, etiam nomine vxoris. Datum Genabi 25. Iulij, anno 1549.

Tuus Iacobus à Burgundia.

IV.

IV.

Doctiſsimis & integerrimis viris, D. Cornelio Gualthero & D. Georgio Caſſandro Dominis & amicis ſuis colendis. Coloniæ.

INtegerrimi & Clariſſimi viri: Scitis procul dubio, quod maximis ſumptibus & laboribus Hiſtoriam Eccleſiaſticam in Eccleſia Chriſti ſummopere neceſſariam comportare & contexere Deo adſpirante conemur. Cum autem publicum ſit hoc opus, eiuſq; cura ad vniuerſam Eccleſiam Chriſti pertineat, non dubitamus, quin omnes pij tale inſtitutum ſponte probent, & parati ſint omnibus officijs illud iuvare. Intelleximus autem ex præſtantiſſimo Viro D. Doctore Caſparo à Nydbruck vos duos vniuerſæ antiquitatis ſtudioſiſſimos & peritiſſimos eſſe, & ingentem ac pretioſum theſaurum veterum monumentorum pro vtilitate Eccleſiæ ex multarum re- *Hiſtorica.*

gionum bibliothecis conquiſiuiſſe. Prædicauit etiam idem Doctor veſtram pietatem & humanitatem, & fecit certiſſimam ſpem, quod à nobis rogati, nihil nobis, quod quidem ad publicam vtilitatem ſpectare videretur, denegaturi eſſetis. Mittimus ergo iam magna confidentia ad vos hunc noſtrum Wilhelmum, ac petimus in re omnium ampliſſima veſtrum auxilium & piam communicationem. Inprimis autem cuperemus eiuſmodi libros, qui aliàs non exſtarent, & ad hiſtoriam annorum Chriſti vſq; ad milleſimum pertinerent. Nam cætera recentiora exiſtimamus facilius haberi poſſe. Ac ſi integra quædam volumina vſui nobis dari poſſent ad breue tempus, faceretis rem nobis gratiſſimam. Bona enim fide quocunq; velletis tempore vobis ſumma cum gratiarũ actione reſtituerentur. Sin tranſmittere omnia quæ nobis profutura eſſent non poteſtis, ſaltem huic ſtudioſo poteſtatem faciatis rogamus, vt

quædam

quædam deſcribere, quædam colligere, & excerpere iſtic apud vos liceat. Ante omnia verò vt omnium Indicem quamprimum ad nos mittat. Hoc officium ipſi Chriſto, cuius hiſtoriam teximus, totiq; eius Eccleſię gratum erit, & nos viciſſim de aliquo gratitudinis munere cogitabimus. Methodon noſtri inſtituti Wilhelmus habet, ex qua intelligere poteſtis, ſi non ſumma induſtria, ſaltem accuratè & fideliter omnia à nobis fieri. Prolixius iſta à vobis peteremus, niſi ex multorum relatione certò cognouiſſemus, vos & pietate ſingulari pręditos, & libenter communicare quæ ad Eccleſiæ Chriſti vtilitatem ſpectant, nec alium habere ſtudiorum & laborum finem. Benè in Domino valete. Magdeburgi 2. Auguſti 1557.

Gubernatores & inſpectores inſtitutæ hiſtoriæ Eccleſiaſticæ

Ioan. VVigandus paſtor Magdeburg.
Martinus Copus Medicinæ Doctor.
Ebelinck Alman Burgher in Magd.
Matthæus Iudex.

V.

Diuino viro D. Ioanni à Laſco, Curatori Eccleſiarum Friſiæ Orientalis, Domino & ſymmyſtæ ſuo colendiſſimo.

Theologica, de re Sacramētaria.

GRatiam & pacem Vir ſanctiſſime. Quas apud optimum virum D. Albertum noſtrum reliquiſti, eas literas hodie primum accepi, & ad reſcribendum omninò impeditus. Mallem multò colloqui. Tamen amantiſſimis tuis literis, quanquam neceſſarijs negotijs planè obrutus, non quamprimum reſpondere vel paucula non potui, ne forſan quod ſcripſi, me optare, te loqui de Sacramentis plenius, alio accipias, vt ſanè videris, quam ſcripſerim. Contrahere omnia compellunt quæ me premunt alia opera: id boni conſulas rogo. Conuenit inter nos, potius fundamentum quam apparatum ſtructuræ, architectum quam miniſtrum ſpectandum, fonteſque

teſque quam riuos in cunctis Chriſti doctrinæ capitibus requirẽdos eſſe. Addo ego, quod & tibi probari exiſtimo, aquam fontium è riuis percipiẽdam, & opus architecti per miniſtros perficiendum, & fundamento nos medio aliorum viuorum lapidum & opera miniſtrorum imponendos eſſe. Videor mihi videre, quibus in hac cauſſa cogitationibus commoueare: eiſdem enim ego aliquando impeditus, minus probare potui formas loquendi quibus vtuntur, ſcis qui. Chriſtus Dominus efficit quæ ſunt ſalutis noſtræ per ſe: Omnia verba eius ſpiritus ſunt & vita. Antichriſti eſt, egenos animos elementis affigere; Chriſtoque regnanti in cœleſtibus terrenorum ſignorum vſus non eſt tanti faciendus: Sed cum fontes non tantum iſtorum recentium, ſed veterum etiam in Eccleſia riuorum religioſius inquirerem, videor mihi eos inueniſſe, vnde manent hæc. In Sacramento vtroq; Dominum ipſum eamque carnis & ſanguinis

ſanguinis eius communionem dari ac percipi, qua ſumus membra eius ex parte, & caro de carne eius, os de oſſibus, qua manemus in ipſo, manetque ipſe in nobis: dari autem & percipi dum Dominus ipſe eſt in miniſterio ſuo efficax, cumque verba & ſymbola vt Domini, non vt miniſtri, vt ab ipſo Domino, quanquam per miniſtrum accipiuntur; quod totum Domini & donum & opus eſt, & diſpenſationis liberæ, nullis miniſtris vel miniſterijs alligatæ. De Sacramenti definitione non videtur idem inter nos conſtitutum. Obſignandi vim diuinas promiſſiones, & teſtandi vſurpantium inter ſe in Domino ſocietatem tantum Sacramentis tribuere videris: Ego etiam vim exhibendi Chriſtum ipſum, tamen communicatione de qua modo dixi. Cur hoc Sacramentis adijciam, permouent me iſta. In vno ſpiritu nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus. Quicumque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Panis

Panis quem frangimus nunquid eſt communicatio corporis Domini? quia vnus panis vnum corpus multi ſumus. Omnes enim vno pane participamus. En, Quia vno pane participamus, ideo ſumus vnus panis & vnum corpus: Cuius? ſane Chriſti. Ergo panis quem frangimus communicatio & perceptio eſt corporis Domini. Cuius? naturaliſne? Quod traditum eſt pro nobis. Hoc verò ſi percipitur hic, datur etiam hic, & adeſt: præbente autem illud Chriſto ipſo, miniſtro id adminiſtrante, & prębente illud cum pane, aut per panem, nulla tamen quam Sacramentali vnione inter panem & Chriſtum facta, quod & Lutherus fatetur. Non naturalis, non ſenſualis, non localis, non vlla alia quæ ſit huius ſeculi hic cogitanda vnio eſt. Sed quæ eſt iſta Sacramentalis vnio? Pacti eſt: Vt qui hunc panem ita percipit vt Dominus inſtituit, verè Chriſtum percipiat, ſicut Chriſto verè induitur, eiq; incorporatur, adeoq;

ipſum

ipſum quoq; recipit manſurum in ſe vt is maneat in ipſo qui ex inſtituto Chriſti baptizatur. Huiuſmodi eſt vnio qualis erat inter flatum oris Dominici & Spiritũ ſanctum, quum inſufflans in diſcipulos ſuos Dominus dicebat, Accipite Spiritum ſanctum: qualis inter decem pallij ſciſſi partes, & regalem realemque poteſtatem ſuper decem tribus quæ tradebãtur reipſa Hieroboam; qualis inter fidem datam & præbitam dexteram; qualis inter omnia ſigna exhibitiua, & res inuiſibiles, intãgibiles, quę illis exhibentur & traduntur, vti eſt amor, fides, jus, poſſeſſio, dignitas, munus. Paulus ſcribit Timotheo, Ne negligas: Item, excita τὸ χάρισμα quod datum eſt tibi per prophetias cum impoſitione manuum; Item, per impoſitionem manuum. At quomodo percipitur hic à nobis Chriſtus Dominus qui corpore in cælis eſt? vt magis in eo ſimus ac viuamus, illeque ſit ac viuat magis in nobis, id eſt, vt ſuum nobis
ſpiritum

ſpiritum amplius inſpiret, vt agat in nobis potentius. Et hoc quidem. At quia non hoc tantum, ſed amplius pollicetur, amplius credo & confiteor. Ecce ego, inquit; Non tantùm mea virtus, meum opus, meus ſpiritus, mea vita, ſed ego ſum apud vos quotidie vſque ad conſummationem ſæculi: niſi velis μεθ' ὑμῶν accipere, pro, facio vobiſcum, vt, Dominus tecum. Sed dicit alibi. Veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus: Item, Sum in medio eorum. Item, Viuit in me Chriſtus. Habitare Chriſtum in cordibus per fidem, fide ſcilicet recipiente, ſed Chriſtum ipſum, non tantum opus eius aut ſpiritum. Sed dixit, Non habebitis me ſemper: Relinquo mundum; Vado ad Patrem; Ita redibit ſicut vidiſtis euntem in cælum; Sedet ad dexterã Dei in cælis. Vera & hæc. Non habemus enim eum amplius vngendum & corporalibus beneficijs demerendum: Reliquit mundum, id eſt vitæ conditionem

quæ ſenſui & rationi patet, eſtque obnoxia malis, ad Patrem iuit, ſed vt cum Patre veniat quotidie, atque manſionem apud nos faciat. Iuit in cælos, imò adſcendit ſupra omnes cælos, ſedetq; & ſtat etiam à dexteris Dei. Quid autem? qui cæli? quæ iſta ſeſſio? quæ ſtatio? quæ Patris dextera? anguſtijſne illa includemus Prædicamentorum, quæ & cæcus fide Ariſtoteles digerere potuit? An ſunt illa quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, eoq; nec in cor hominis adſcenderunt, quæ in Domino Ieſu præparauit Deus diligentibus ſe? Quis enim adſcendit in hoc cælum niſi Filius hominis qui ex eo deſcenderat, atque in eo iam tum erat quum illa diceret, quanquam corpore etiamnum patibili verſaretur in terra? Hæc verò non intelligimus, ſed nec quomodo creſcat herba, & quid nos animet agatque. Sed dum dicitur dari & percipi, eoque etiam adeſſe præſens Dominus in cœna, videtur illi tribui aut infini-

tum

tum corpus, aut diſtractum locis. Illud, videri, remoueatur diſerta confeſſione, Nihil hic loci aut mutationis localis, nihil diſtractionis corporalis, nihil expanſionis, nihil huius mundi cogitandum eſſe. Sacramentum hic dari & percipi, & Sacramentum noui teſtamenti, regni cælorum, quod nemo ritè percipiat, niſi qui cor ſuum ſurſum habeat, qui ſit cum Chriſto conuiuificatus, vnà excitatus & cum eo in cæleſtibus collocatus, cuius iam πολίτευμα ſit in cælis. Perſtet hæc confeſſio & explicetur clarè, eſſe Dominum & hodie verum hominem, habere verum finitumque corpus, idque ſemper in gloria cæleſti nullis cum elementis vlla mundi huius ratione coniunctum aut eis incluſum. Addatur, percipi illud non ſenſu, non ratione, ſed μονῇ καὶ ψιλῇ καὶ ἀζητήτῳ πίστει. Hæc verba Cyrilli ad obiectiones Theodoreti. Sed, quum dicitur hic pręſens, loco addici videtur. Cur magis quam Deus quum dicit, In

hoc loco habitabo inter vos. Quid natura intelligibile & credendarum rerum non ſenſibilium noſtro concipimus animo & eloquimur? At in cælis eſſe Dominum corpore in certo aliquo loco oportet. Quid ita? Quis auctor huius oportere? Auguſtinus. Hic non ſummus in his rebus auctor. Auctoritatem reijcimus Spiritus ſancti? Hic autem teſtatur, localiter ſubuectum nube, verum vt oculis quoque adſcenſio conteſtaretur, non in nubibus, ſed ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ille regnat: cumque Auguſtinus dixit in aliquo illum cæli loco eſſe oportere, qui ſcis, an definitiuè, an circũſcriptiuè intellexerit? Circumſcribi enim illud non ita conſtat eſſe humani corporis ἴδιον ἀεὶ, vt eſt eſſe finitum. Verum fac eſſe, vt ſit Chriſtus corpore in aliquo cæli loco ambiente ipſum aliquo alio corpore, hoc eſt, circumſcriptiuè; tamen quid vetat vt in ſingulis cœnis præſens exhibeatur oculis, ori, & ventriculo fidei? vt ipſe recte dica-

tur recipi & haberi, quum Sol vno cæli loco comprehenſus, tamen corporis oculis in eodem hemiſphærio degentium omnium conſpicitur? ſingulis agris percipitur & habetur ſuis temporibus? Radij Solis, inquies, non Sol. At quis non dicit, Sol nobis ortus eſt? Idem admittitur vel excluditur hoc loco, non radij. Et quam ſententiam quis videt aut tangit? Hoc obiectum intellectus eſt, ſenſus tantum ad accidentia pertingunt, quantitatem, qualitatem, &c. Lutherus ſemper requirit demonſtrari per ſcripturas, cur exiſtentiæ Chriſti in cælis etiam localiter repugnet, eum dari percipique in cœna, quando in cœna Chriſtum nemo vel loco vel ſignis vlla huius mundi ratio addicit. Hanc demonſtrationem equidem adferri adhuc à nemine vidi. Dum igitur ea adferatur (facilitas enim non intelligendi, ſed fingendi aliquod φαίντασμα quæ quęritur, mihi ſuſpecta eſt, quærique videtur à ratione carnis verbis Do-

mini natura ἀπειθούσης.) ego iſti acquieſco demõſtrationi, vt mihi quidem videtur. Verba Domini omnia ſimpliciter accipienda & confitenda ſunt, niſi à ſimplicitate depellat aliquod abſurdum fidei, clara ſcilicet rectaque certi darique loci ſcripturæ contradictio. Hæc verba, Accipite, manducate, Hoc eſt corpus meum quod traditur pro vobis, verba ſunt exhibentis ſymbolo panis ſuum corpus, & id quod traditur pro nobis in cruce; ſequitur enim de ſanguine, qui funditur pro vobis. Hæc verò, Panis quem frangimus eſt κοινωνία corporis Domini, & hæc, quia vnus Chriſti panis vnumq; corpus multi ſumus; verba ſunt teſtantis fracto pane & communicato inter fideles percipi communionem corporis Chriſti, non panis tantum: non enim moror, vtrum actiuè an paſſiuè interpreteris verbum κοινωνία. Nos eam recipimus, Dominus dat, & quidem per miniſtrum; miniſterque dat ſuo modo idem miniſteriali-

ſterialiter, vt Paulus Chriſtum inſcripſit cordibus Corinthiorum, & eoſdem per Euangelium genuit, vt Timotheus ſeruans præcepta Pauli, ſeruauit ſe & eos qui ipſum audierunt. Hæc autem verba Chriſti & Spiritus ſancti ſi accipio ſimpliciter, fatendum eſt, corpus & ſanguinem Domini rem cæleſtem & diuinam ipſum Chriſtum totum Deum & hominem exhiberi percipique in ſacra cœna, rebus his terrenis, ſymbolis ſcilicet ſigniſq; exhibitum in pane & vino: ideò & haberi præſentem. Huic ſententiæ quem pugnantem locum ex omni ſcripturâ, id quod abſurdum fidei eſt, obijcere quiſquam poſſit, non video, maximè ita explicatæ, & nulla vnione admiſſa, quam pacti exhibitiui, quæ vocatur vnio Sacramentalis. Percipi eum non ratione, non ſenſu, ſed fide tantum, vel mente fide illuſtrata, quanquam perceptus fide viua Chriſtus non mortua, otioſa, vel temporaria, præſentiam explicet

ſuam in totum hominem. Non detrahi cælo Chriſtum, non inaniri verum eius corpus, non percipi in cibum ventris, ſed interni nouique hominis, in cibum vitæ æternæ, in confirmationem fidei, qua viuit iuſtus; & incrementum vitæ nouæ, vitæ Dei in nobis. Hæc quum ita explicantur, non video quid in eis ſit, quod in vllum Scripturæ locum impingat, imo quod non pulchre conſentiat cum toto myſterio incarnationis verbi æterni Dei, noſtræque per hunc Filium Dei regenerationis, cum ingenio Sacramentorum, totaque vitæ nouæ adminiſtratione & οἰκονομίᾳ, cumque ijs quæ de baptiſmate ſunt in ſcripturis conteſtata. Abſurda rationis à verbis Domini ſemper abhorrentis (decet enim nos, vt ipſi Dij noſtri eſſe adfectemus) non debent nos à ſimplicitate verborum Dei reuocare. Nemo poteſt rectius magiſque clarè & diſertè, fidei dico, non rationi, eloqui quæ Dei ſunt, quam Deus ipſe. Illa inuitatio

tatio Chriſti ad quam Euangelium inuitat, quæque exhibetur Sacramento vtroq; eadem ſed perfectius quam Patribus, qui & ipſi in mari rubro baptizati ſunt, eandemque eſcam ſpiritualem & potum perceperunt, eſt res non naturæ ſed gratiæ, non mundi ſed cælorum, non rationis ſed ſpiritus. Sentimus eam quidem auctam in nobis efficacia fidei, charitatis, ſanctimoniæ, piæ fortitudinis, ope ſcilicet & ſpiritu Chriſti nos agentis; at largitor omnis & intelligentiæ & recti ſermonis Spiritus ſanctus non vocat eam communicationem operis aut ſpiritus Chriſti, ſed ipſius Chriſti, corporis & ſanguinis eius, & eorum quæ immolauit pro nobis in cruce, vocat manducationem carnis, bibitionem ſanguinis Chriſti, qua non tantum ſpiritu eius fruamur, ſed maneamus etiam in ipſo, & habeamus ipſum manentem in nobis, qua membra eius ſumus & ipſum caput noſtrum obtinemus, qua ſumus caro de car-

[library stamp]

ne eius, os de oſſibus eius: quæ ſanè Chriſti communicatio credi poteſt, intelligi non poteſt. Planiora autem iſta omnia eſſent ſi diceremus Chriſtum in cælis corpore ſuo reſidentem agere in nobis ſuo ſpiritu, vt credamus in Deum, amemus Deum, peccatum in nobis crucifigamus, vitam Dei viuamus: planiora quidem poſtquam induximus animum ea credere: at ſi conſulamus rationem, fide Euangelij pauliſper ſepoſita, quam ei certiſſimum videatur, hominem crucifixum ſedere rediuiuum in cælis ad dexteram Dei, & agere in hominibus in terra, vt qui Euangelion ante ridebat, ſtatim mutatus pro Euangelio moriatur, non minus hæc à vero aliena iudicabit, quam exhibere ſe præſentem ſuis in ſacra cœna, manere & habitare in cordibus illorum, ea ſcilicet habitatione & manſione, qua conſtat noſtri regeneratio & vita Dei in nobis. Nihil enim dum iſta ſcriptura prædicat cogitandum huius ſęculi, nihil

locis

locis mutatum aut comprehenſum. Iam quod attinet ad locutiones Lutheri, dicit ille, panem cœnæ eſſe corpus Domini naturale & ſubſtantiale, id eſt verum, ſed non ſubſtantialiter. Hoc enim non dicit, panem ſacrum idem eſſe quod corpus Chriſti, ſed corpus Chriſti ipſum exhiberi hoc pane. Modum autem quo exhibetur, non definit; Recondit ſe in nubem hanc verbi Dei. Alij nobiſcum modum explicant, vti & ſancti patres illum explicarunt, vt ante eos Paulus: ita ſcilicet, vt cum hoc daretur nobis corpus Domini, vt magis magiſq; maneamus in ipſo, & habeamus ipſum manentem in nobis, ſimus indies perfectius corpus eius & membra. Luthero ſatisfit, ſi tantum non inania ſigna Chriſti abſentis in cœna ſtatuamus, & explicetur etiam hic, Dari & percipi ipſum Dominum modo, quo ipſe nouit: mutationem & incluſionem loci nullam comminiſcitur, nec aliam quam ſacramētalem vnionem inter

panem

panem & corpus Domini ponit. Sed quum deprehendiſſemus, vbi ille ſentẽtiam ſuam eo libro plenius declaraſſet quem Confeſſionem ſuam vocauit, moliri concordiam cœpimus, qua in re multum laboraui, tandemque dante Domino conuenit, fatendum eſſe, duas res in Euchariſtia exhiberi, terrenam, panem & vinum; cæleſtem, corpus & ſanguinem Domini, Dominum ipſum. Huic concordiæ ſubſcripſerunt Eccleſiæ ſuperioris Germaniæ omnes, ſolis Helueticis exceptis, inter quas tamen maior pars nobis conſenſit: Tigurini tantùm cum paucis ſuum quiddam retinuerunt, & vtinam tam ob Chriſti nomen, quam ſuum & Zuinglij, qui, quum Lutherus nullum finem faceret nomen Zwinglij inſectandi, indies à concordia facti ſunt alieniores, multiſque ſcriptis tum publicis tum priuatis Lutherum inuicem laceſſiuerũt: donec incendium rurſum flagret, ingenti Eccleſiarum malo, eoque

videntur

videntur perueniſſe jam Tigurini, vt nihil quam panem & vinum abſentis Chriſti ſigna memoratiua non etiam exhibitiua agnoſcere in cœna videantur, quæ indubiè ſententia non conſiſtit, & ipſi aliquando in confeſſione quadam quam Eccleſiarum Helueticarum nomine Baſileæ compoſuerunt, exhibitionem Chriſti in ſacra cœna plane confeſſi ſunt. Dominus Eccleſiam ſuam reſpiciat. Exiſtimo abs te, ſanctiſſime vir, ex his quanquam obſcurè & perturbatè ſcriptis intellectum, & quæ ſit mea ſententia, & ex quibus eam ſententiam fontibus petierim, ſpero etiam perceperim. Nec enim vlla cauſa alia non conciliandi Eccleſias, non amoliēdi pericula & inuidiam, non præpoſterè hominibus placendi, me in hac ſententia detinet. Ita enim dum ſentio & loquor, videor mihi verbo Dei ſuum honorem deferre, conſcientiam in tuto ſeruare, & ædificationi Eccleſiarum commodiſſimè conſulere. Etenim vt hac ſententia

tentia & loquendi de hoc myſterio forma non recedo à verbis Domini, non videor velle corrigere linguam Spiritus ſancti, faſtidire quod Dominus inſtituit ſuæ communionis myſterium, ita nec miniſtris aut ſymbolis pluſquam par ſit tribuo, nec cauſam vllis pijs hominibus qui verbis ſcripturæ inhærent & traditam ab initio Eccleſiæ rationem loquendi de hoc Sacramento retinẽt, præbeo, communione Chriſti vnquam renunciandi, nec telum offero hoſtibus Eccleſiæ Eccleſiam obiecto nobis crimine impietatis, & violati tanti Sacramenti oppugnandi. Quum enim non niſi pacti ratione, & pacti exhibitiui ad edendum non ad ſpectandum, aſſeruandum, circumgeſtandum Chriſtum in hac cœna præſentem ſtatuo, nihil horum figmentorum cum hac ſententia cohærere poteſt. Accipite, ait Dominus, & manducate, Hoc eſt corpus meum: Et hoc dixit diſcipulis. Pactum igitur exhibitionis is

violat,

violat, qui non ſit diſcipulus Domini, nec accipit atque edit quæ hic offeruntur. Nihil igitur ad eum de hoc Sacramento pertinet. Sunt rectè obſeruandæ nobis vtrimque inſidiæ Satanæ, vt nec nimis, vt Papiſtæ, nec minus etiam quam par ſit, vt Epicurei & fanatici quidam, ſignis ſacramentalibus & miniſterio Eccleſiæ tribuamus. Et modis omnibus cauendum, ne vllum in locum ſcripturæ nobis permittamus philoſophari in verbo Dei. Offendebant etiam, meæ aliquando loquendi de Sacramentis & miniſtrio ſancto formulæ, quod ad Papiſticam minus propè ſuperſtitionem videbantur accedere. At dum conſideraui re- «
ligioſius, vt ſcripturæ de his rebus «
loquantur, & quid valeat myſte- «
rium incarnati verbi, noſtrique in «
ipſum incorporationis, vtque velit «
Dominus nobis omnibus vti mem- «
bris ſuis, agereque in nobis verbis «
ſuis tum viſibilibus, tum audibili- «
bus, coactus certè ſum & quidem «

ſola

„ ſola officij mei religione (nemo
„ enim mortalium id à me contende-
„ rat) nonnulla aperte retractare, quæ
„ in enarrationibus meis in Euange-
„ liſtas contra eos loquendi modos,
„ quibus Lutherani his de rebus diſſe-
„ rentes frequentius vtuntur, ſcripſe-
„ ram. Quid enim ſanctius verbo Dei,
„ & administratione Sacramentorum
„ eius? Hæc tam multa, quia conſen-
„ tire tecum toto pectore exopto, vo-
„ lui ad te ſcribere, quanquam omni-
„ nò occupatiſſimus. Multò autem
„ maluiſſem colloqui, vt quæ ad ſin-
„ gula tibi Dominus ſuggeſſiſſet, au-
„ dire & perpendere liceret. Verè
„ enim diſcere cupio in Domino de ijs
„ rebus, quas videor mihi tenere fir-
„ miſſimè, & à quibuſlibet Chriſtum
„ Dominum ex animo timentibus,
„ nedum à te, cui quanta ſint à Do-
„ mino donata video, & Eccleſiæ Dei
„ magnopere gratulor. Per Chriſtum
„ verò te rogo, colendiſſime Vir, ne te
„ ita apud me poſthac ſubmittas. Iu-
„ uemus nos inuicem in pernoſcendis
myſterijs

myſterijs Chriſti, omniqueea in re «
libertate in Domino erga nos inui- «
cem utamur. Cruciat me meritò, «
nos, quibus Dominus cætera regni «
ſui myſteria tam benignè reuelauit, «
non potuiſſe jam intra totos XXIV «
annos conuenire de hoc ſacratiſſi- «
mo & omninò populari myſterio, «
quod non minus intelligere quam «
vſurpare omnes debent. Quumque «
video Dominum id nondum velle «
dare, optarem certè vt verbis Do- «
mini quam ſimpliciſſimè inhærere- «
mus, & ea quæ de intelligentia eo- «
rum adhuc inter nos variant, quoad «
liceret, tegeremus. Palam enim eſt, «
quam multam etiam in ſuis Apoſto- «
lis ignorantiam pertulerit Domi- «
nus. Dies quam mali ſint cernimus. «
Quam infirmi ad ferendam contra- «
dictionem ſummi aliqui inter nos «
viri, quotidie experimur. Quam ad «
deteriora vulgus procliue, perpetuis «
ijſque grauiſſimis offenſionibus de- «
claratur. Sed tandem finiam. Ore- «
mus pro Eccleſiis & pro nobis ipſis, «

ſanctoque miniſterio, quod quantis & artibus & viribus Satan oppugnet, ſentimus omnes. Opto te & nos omnes in Chriſto fæliciſſimè valere. Datum Argentinæ XVI Aprilis 1545.

Deditiſſimus T. R. in Domino

M. Bvcervs.

ILlud inter tumultuarie ſcribendum excidit, Paulum κοινωνίαν corporis Domini vel Domini ipſius ſic dixiſſe, vt & Dæmonum. Ait enim. Nolo vos κοινωνοὺς fieri Dæmonum. Hunc quoque locum expendi; nec videtur detrahere quicquam ſententiæ in qua ſumus: Nec enim infert hęc antitheſis τῆς κοινωνίας vtrimque paritatem. Deinde ſunt Dæmones nimium præſto in addictis ſibi, ἐνεργοῦνται γὰρ ἐν αὐτοῖς. Chriſto Domino tamen merito præſentiorem atq; efficaciorem attribuimus in ſibi credentibus, ipſiq; communicantibus inhabi-

inhabitationem & κοινωνίαν, qua nimirum eum ſic illi manducant, inq; ſe plenius recipiunt, vt amplius multo ei incorporentur. Vrgent nos ſemper illæ ampliſſimæ metaphoræ, incorporationis, & communicatæ & manducatæ carnis, communicatique & poti ſanguinis. Dicuntur quidem in ſcripturis & cognati os & caro eorum quibus cognati ſunt: Caro vna ſunt & coniuges. Hoc ipſum autem eſt maximum myſterium inter Chriſtum & Eccleſiam, inter quæ hæc vnitas maximè impletur: & hoc ipſum ita nos κοινωνεῖν carne & oſſibus Domini, vt cognati inter ſe eadẽ carne & ſanguine communicant: Hancque percipere in ſacris cognationem, an non etiam admiranda eſt noſtri cum Chriſto coniunctio? dignaque quæ tam plenis verbis prædicetur, quibus ſcriptura vtitur? Quanquam nulli adhuc coniunctioni humanæ tribuat ſcriptura nomen incorporationis, aut communicationem membrorum & ca-

pitis, vt huic, quo ſe Dominus iunxit nobis, aſſumitque nos in ſe, quam & in Sacramento vtroque nobis tribuit, augetque ineffabile certè illud & ingentis admirationis, Omnia membra corporis vnius quanquam multa ſunt, vnum tamen corpus eſt, ſic & Chriſtus: etenim vno ſpiritu nos in vnum corpus baptizati ſumus. En myſterium admirabile: Sic & Chriſtus conſtans ſcilicet ſe capite, & corpore quod nos ſumus: & in hanc cum eo vnionem baptiſmate aſſumpti regeneratique ſumus. Sequitur, Et omnes in vnum Spiritum potati ſumus: ſancto ſcilicet ſanguine Chriſti in cœna eius alimur & potamur, vt reparatis ſpiritibus rectius viuamus & valeamus. Hæc prioribus, quum nauis non vt minati nautæ fuerant, ſoluiſſet, vbi iſtius obiecti recordatus eſſem, adijcere viſum eſt. Omnia vt ab amantiſſimo tui & ideò cupidiſſimo etiam conſenſionis planè profecta accipies. Conſenſum in his Eccleſiæ priſcæ non

non putaui vrgendum: tamen non contemnendum eſt, quod veteres omnes ad hunc modum de hoc myſterio locuti ſunt, & conſentientiſſimè adeò, vt ex hoc conſenſu tanquam omnibus receptiſſimo hæreſes omnes, quę veritati humanæ carnis in Chriſto aduerſabantur, confutandas putarint.

VI.

Doctiſſimo Georgio Caſſandro, profeſſori primario in Collegio recenter inſtituto Brugis, amico ſuo præcipuo.

NONDVM apud me conſtitui, Caſſander ornatiſſime, maiorine me tuæ literæ voluptate an triſtitia perfuderint; tam variè dum illas legebam, afficiebar. Efferebar lætitia, quum animi tui plane diuinam indolem ac liberalitatẽ quaſi poſtliminio agnoſcerem, cui literæ noſtræ non dicam negligenter, ſed penè *Hiſtorica.*

 impu-

impudenter ſcriptæ non modo non moleſtæ verum etiam gratę fuiſſent. Vt plerumque vſu venire ſolet, perfectam ac ſolidam eruditionem cum ſumma humanitate coniungi: quæ mediocriter literatis criſtas erigeret, ea perfectioribus etiam comitatis irritamentum eſt. Quum verò grauiſſimam tuam luctam cum pertinaciſſima febri legerem, vix temperatum eſt lacrymis. Sed quid agas? Iudicium plerumque à domo Dei incipere legimus, taleſq; caſtigationes paterni interdum amoris veſtigium credimus. Gaudeo remiſiſſe morbum: Faxit Chriſtus ne vnquam redeat. Quod petis vt diſtinctius ſingula perſcribam quæ obiter tum de exurendis Lutheranis attigi, ex animo faciam, quantum quidem temporis anguſtia feret. Hoc enim ipſo momento quo tuas recipio, reſpondere cogor, ni nuntium vacuum redire malim. Tum mentionem feci ſupplicationum quæ hic fiebãt, quarum tamen cauſam, neque ſciebam,

neque

neque diligenter requirebam, quod ex more fieri eas putarem, quum interim peculiares audiam fuiſſe, eaſque quæ niſi iam rebus deploratis adhibeantur. Plenas humanitatis Rex Galliç ad Senatum Pariſienſem (quod Parlamentum vocant) miſit literas, quibus vel imprimis petere viſus eſt, vt ſuo nomine decernerentur ſupplicationes ad Deum opt. max. pro felici rerum ſucceſſu, ſi vel ipſe aliquando tandem repetiturus eſſet patrimonium ſuum legitimum, quod iniquiſſimo iure nunc ab alienis poſſidetur, vel vlturus necem legatorum regiorum præter ius gentium, humanitatem omnem, & fidem, occiſorum. Si quos prætereà haberent in fide parum ſibi conſtantes, vt de illis more ſolito ſumerent ſupplicium. Obtemperatum eſt ea in re regiæ voluntati diligentiſſimè, ac poſt varias, vt vocant, proceſſiones, ſupplicatio generalis à toto clero omniq; populo magna cum pompa & celebritate peracta eſt. Eligebantur

Refer ad Sleidani lib. XIV. *Commēt. ſui temp.*

bantur concionatores, qui populum docerent, (ſi Dijs placet) in quem vſum præcipue pompa illa fieret, tum vt regi omnia ex animi ſententia ſuccederent, tum vt Eccleſię Romanæ iam ruinam minitanti ſuccurreretur: ideoq; ſacro finito octo viuos ignibus exurendos eſſe, qui in Apoſtolicam ſedem nonnulla dixiſſent. Vixdum ſuprema manus impoſita erat ſupplicationi, iam vulgus turmatim forum Mobertinum petebat, ibique victimas mactationi deſtinatas exſpectabat: Verum eo die nihil actum eſt, eo quod ferebantur Lutherani illi appellaſſe Parlamentum. Duos exuri vidi, quorum vt vita diſpar erat, ita me mors variè affecit. Si hic adfuiſſes, mitius genus pœnæ miſeris optaſſes. Erat prior benè iuuenis, adhuc planè imberbis, niſi quod prima lanugo paullulum prorepereet, ſutoris cuiuſdam hic filius, quem pleriq; viginti nondum annos habere putabant: alter iam ſexagenarius aut etiam vltrà, af-

fectus

fectus, planè ſenex, facie venerandus, cana eaque prolixa barba. Iuuenis ille quod neſcio quæ in imagines miraculoſas (quas hic maximo concurſu non venerantur, ſed adorant) incautius dixerit, nempe non multum à lapideis Gentilium Dijs differre, eijciendas ex Chriſtianorum templis ſi idololatriæ ſubreperet vitium vel ſuſpicio. Fertur præterea quædam dixiſſe non aliena à Martini ſentẽtia, ob quæ quum productus eſſet vt palinodiam caneret, ille tantum aberat à recantando, vt etiam morte ea quæ dixerat ſe corroboraturum adfirmaret. Productus igitur in curiam, lata ſententia, elinguem, viuumq; exurendum eſſe, ad quam ille nihil de priſtino ſuo vultu remittẽs, ſponte linguam carnifici, quam longè potuit reſecandam exeruit. Carnifex forfice protracta exciſaq; cultro lingua iterum atq; iterum faciem hominis ea verberabat. Arripuiſſe adhuc palpitantem (ne quid de Gallorum pietate

 dubites)

dubites) circumſtans turba dicitur, hominique in os ieciſſe. Leuatus inde in currum ad locum ſupplicij ductus eſt, eo animo, vt non ſupplicium, ſed conuiuium petere videretur. Sine monitore, ſine duce deſcendit de curru, vbi crucem paratam vidit, ſeque commodiſſimè palo applicat, cui dum alligatur catena, dicere non poſſum, quo vultu, qua præſentia animi pertulerit inſultantis turbæ plauſum, & oblatrationem. Nullum incultum edidit ſonum; cruorem qui ex recenti amputatione linguæ vberrimè demanabat, ſubinde exſpuebat, oculoſq; in cælum dirigebat, ac ſi diuinitus adhuc quicquam auxilij exſpectaret. Sulphure iam inſtrato capiti, quum carnifex minaciter ignem oſtenderet, nihil perterritus, motu quodam corporis appetebat incendium. Vix equidem puto, Caſſander dulciſſime, Philoſophos illos qui tot de contemnenda morte libros ediderũt, tam præſente animo adeo crude-

crudeles cruciatus pertuliſſe. Ita ille omnem humanitatem mihi exuiſſe viſus eſt. Habes fatum adoleſcentis; audi nunc ſenis, quod etſi mitius paullo ſit, tamen mihi quidem longè atrocius videtur. Vetulus ille iam decrepitus, ciuis Pariſinus, multarum prolium pater, ſat alias honeſtæ & ſpectatæ vitæ, quum neſcio quæ in monachos de inuocatione ſanctorum liberius quam hic competit, præthereà, Chriſtianos omnes eſſe ſacerdotes, dixiſſet, conuictus teſtibus, in carcerem cõiectus eſt. Quum ibi cum Theologis committeretur, facile vincebatur homo ruſticus & diſputationum ignarus. Fatebatur igitur errorem; pœnitentiaque ſe duci aſſeuerabat: qua palma Theologis nihil optabilius accidere potuit, quod id genus hominum non rárò etiam præcipuis Magiſtris noſtris ſummum negotium faceſſat. Itaque vt in ea ſententia perſeueraret monebant, moriturum enim iam vt Chriſtianum, qui aliter Lutheranus

nus perijſſet, niſi recantaſſet. Vinctus per tortorem ſublatus eſt in currum, cui annectebantur adoleſcentes duo ſimilibus funibus ligati, induſijs candidis amicti, gerentes faces ardentes in manibus, eo quod audiſſent ſenem in monachos diſputantem, neque ſtatim prodidiſſent. Deducti in templum Deiparæ virginis veniam ſceleris impetrarunt, ſenexq; denuo ibi in aurem Diuæ virginis παλινῳδεῖν cogebatur. Hinc recta ductus ad furcam, ac multa præfatus, ſe omnia recantaſſe, neque quicquam hærere in ſe commune cum Luthero, repentè ſtrangulatus eſt, ac poſteà ſemimortuus in ignem coniectus. Videbatur ea pœna multis mitior æquo, quod non viuus exureretur, qui ſi me interrogaſſent, nę ille diuerſiſſimam ſententiam noſtram agnouiſſent. Quid enim indignius, quam hominem ob quemuis errorem quem mordicus non tuetur, flammis tradi, quum etiam ipſi patres ſancti dicant, hæreſin non

eſſe

eſſe niſi in pertinacia. Exuſtus eſt ſenex ille miſer paucos dies poſt diſceſſum Cornelij. Audio innumeros eſſe, quibus eadem ſit terenda via. Orandus Deus eſt, vt ſi malè ſentiunt, conuertantur: ſin benè, viriliter pugnent. Sed plus ſatis; reprimenda enim vox eſt. Tu extemporalem iſtam confabulationem æqui boniq; conſule. Vale ex Lutetia, Anno 1542 die 10. Iulij.

EVSTATHIVS *à Knobelſdorf.*

VII.

Doctiſſimo viro Dn. Georgio Caſſandro Domino & amico obſeruando, Coloniæ.

ACcepi, doctiſſime vir, ſuperioribus diebus binas literas: alteras quas tradideras Dn. Vito, ſcriptas à meo fratre, alteras à te ipſo ad me datas, quas reddidit Dn. Hermannus. Ago autem gratias pro tuis in *Hiſtorica.*

me

me officijs: daboq; operam, ſi quando liceat, ſimili vt in cauſſa tibi gratificer. Hermannum quem mihi commendaſti, eum eſſe animaduerto, qui alias ſine commendatione vehementer placere bonis & pijs omnibus poſſit. Quis rerum mearum hic ſit ſtatus, quove loco habear, qui has tibi reddit, multo certius ſuis ſermonibus, quàm ego vllis poſſem epiſtolis, explicabit. Pater cæleſtis hactenus ex multis magniſque periculis perſępe me eripuit, ſaluumque eſſe voluit, quare confido eum etiam deinceps idem effecturum. Sex annos egi quondam in Gallia: duos deinde in Germania, idque partim Louanij, partim Coloniæ, partim alibi, quo quidem tempore, patrimonio, quantulum mihi, vni de ſex liberis à Patre Iureconſulto fuerat relictum, ſuſtentabar: dehinc annos fere quinque vixi in Britannia, apud nobilem Baronem Carolum Montioium: nunc tertium decimum annũ ſacras profiteor literas in Haſſia,
maerens

mærens ſtipendia ſub Illuſtriſſimo Principe Landgrauio Philippo. En habes quaſi quoddam vitæ meę curriculum. Dum autem multo plures annos quàm vllus Vlyſſes conſumo peregre: equidem & didici, & ſemper mecum conſtitui, ex vno Deo ſucceſſus meos omnes pendere, & ab eodem mihi opem vbiuis terrarum expectandam. Nec me, quod gratiam illi habeo, mihique ipſi plurimum gratulor, ſpes fefellit. Nam ad frugalem vitam neceſſaria adhuc ſuppetunt. Sed vtinam aliquando audire detur doctrinam cæleſtem vereq́ue Chriſtianam, quæ te, quæ me, quæ multos alios vitæ innocentia commendatos coëgit exulatum ire, in patria noſtra locum aliquem tandem obtinere! Vtinam, inquam, Deus Pater cæleſtis ſic noſtratibus aliquando faueat, vt Ieſu Chriſti Filij eius ſalutare Euangelium purè apud eos prædicetur! Non quod ego vllo reditus in patriam deſiderio tenear, ſed quod innumerabili-

bus

bus bonis viris, quos ſcio ibi cum gemitu & lachrymis ad regnum Dei aſpirare, conſultum toto pectore cupiam. Sed heus quo abripior? Plura adijcere nequeo. Oremus aſſiduè Patrem noſtrum cæleſtem Deum, vt in tantis ærumnis, non Eccleſiæ modo, ſed etiam omnium Imperiorum & Rerumpubl. miſeros nos in cognitione rerum ſpiritualium, atque cognitionis fructibus conſtantis, virtute ſpiritus ſui ſeruet: deinde reliquos in ignorantiæ tenebris adhuc poſitos, ad veritatis lucem clementer adducat. Salutem ex me dicito, viro pio iuxtaq; docto Dn. Cornelio Gualthero. Vale, Marpurgi IV. Calend. Iulij. 1553.

T.

Andr. Hyperivs.

VIII. *Seba-*

VIII.

Sebaſtianus Caſtalio, Georgio Caſſandro, & Cornelio Gualtero,
S. P. D.

MItto vobis Moſem noſtrum, & Sibyllam, alterum alteri, ſed putatote vtrunque vtriq; mitti, nam inter vos probè conuenit, vt qui alteri det, vtrique dare videatur. Boni conſuletis, fratres mihi in Chriſto chariſſimi, meam erga vos voluntatem, & hoc labore (cuius & vos partem tuliſtis) fruemini, ſi quid tamen in eo fruendum eſt. Quod ſi quæ reprehendenda videbitis, facite abſentes (ſi moleſtum non eſt) per literas, quod præſentes verbis feciſtis, & me, in poſterum vt ſim cautior, libere monete. Sentietis, & hic, & in alijs, non eſſe me nimis amantem mei, & rem facietis mihi gratiſſimam, & multis vt ſpero non inutilem. Nos bene valemus, eſt Deo gratia, à quo vobis idem precor. Valete. Baſileæ, XXIII Auguſti, 1546. *Priuata.*

IX.

Domino Georgio Caſſandro fratri obſeruando.

Priuata. MI Caſſander, Non vacat nunc multis ſcribere, ſed per hunc amicum noſtrum facere interim non potui, quin aliquot ſaltem verba ad te ſcriberem. Commendo illum tibi vt fratri, ſimulque & comitem alterum ipſius, Martinum. Si qua in re tibi gratificari queam, fac vt ſciam. Et tibi de me perſuadeas idem quod de fratre quocunque tuo. Vale. plura noſter hic Floriamus. iterum vale, Emdæ, 26. Aprilis, Anno 1548.

D. Cornelium noſtrum verbis meis ſalutes, quæſo, & me illi commendes.

IOH. à LASCO
manu propria.

X. *Eraſm.*

X.

Eraſm. Roter. Cardinali de Campeg. S. P. D.

REuerendiſs. Domine, Tabellio meus properantior fuit ad reditum quam volebam, nam tuæ R. D. literas potiſſimum expectabam. Fortaſſis hic diutius hærebo, quam vellem: R. D. Epiſcopus Auguſtanus ſcribit, ſe huc proprium miſſurum famulum: per eum expectabo literas tuas. Si Cæſar minis belli terret aduerſarios, non poſſum non laudare prudentiam, ſin ſeriò expetit bellum, nollem eſſe ſiniſtra auis, ſed inhorreſcit mihi animus, quoties rerum faciem animo contueor, quam arbitror futuram, ſi ſemel ad arma ventum fuerit. Adeò hoc malum latè ſparſum eſt. Fateor, ſummam eſſe Cæſaris potentiam, ſed non omnes nationes hoc nomen agnoſcunt, Germani verò agnoſcunt certis conditionibus, vt imperent

Politica, Diſſuadet bellum aduerſus Lutheranos.

verius, quàm vt pareant: malunt enim imperare quam morem gerere. Adhoc continuis profectionibus & expeditionibus vehementer exhauſtas ipſius ditiones conſtat: Belli incendium iam nunc excitatum in Friſia nobis vicina. Eius princeps iam profiteri dicitur Euangelium Lutheri. Eiuſmodi ſunt multæ ciuitates inter Orientales & Danos: hinc catena malorum porrigitur ad Heluetios. Iam ſi Cæſar pro ſua pietate præ ſe ferat, ex Pontificis arbitrio geſturum ſe omnia, periculum eſt, ne nõ ita multos ſit habiturus fauentes. Adde quòd indies expectatur Turcarum incurſus, cuius potentiam vix oppreſſerimus, etiamſi concordes auxilia in vnum contulerimus. Porrò, quid ſit belligerare inuito milite, declarauit Romæ excidium, & nuper res apud Viennam geſtę. Non dubito quin optimi Principis animus pendeat ad pacem, clementiam & tranquillitatem; Sed neſcio quo pacto præter illius animum,

mum, nobis ſemper bellum è bello ſeritur. Quam diu? quam miſerè vexata Gallia? Quàm miſerè afflicta Italia? vbi nouum etiam bellum incruduit: Nunc eò res ſpectare etiam videntur, vt orbis maxima pars ſanguine permiſceatur. Atq; vt eſt anceps omnium bellorum alea, metuendum eſt, ne tumultus hic tendat ad ſubuerſionem totius Eccleſiæ: Præſertim quum vulgus perſuaſum habeat, hoc negotium non geri, niſi autore Pontifice, maxima ex parte per Epiſcopos & Abbates. Atque adeò vereor, ne Cæſar ipſe prorſus non ſit abfuturus à periculo, quod omen auertant ſuperi. Noui & execror illorum proteruitatem, qui ſectis præſunt aut fauent. Sed magis ſpectandum eſt hoc ſtatu quid poſtulet totius orbis tranquillitas, quàm quid mereatur illorum improbitas. Neque vſque adeo deſpondendum eſt de ſtatu eccleſiæ. Fuit ea olim iactata longè maioribus procellis ſub Arcadio & Theodo-

ſio. Qualis tum fuit orbis ſtatus? Eadem ciuitas habebat Arianos, Paganos, & Orthodoxos. In Africa furebant Donatiſtæ, & Circumcelliones, multis in locis vigebat adhuc Manichæorum inſania, & Marcionis virus, præter incurſiones barbararum gentium: & tamen in tantis diſſidijs Imperator citra ſanguinis effuſionem habenas moderabatur, & paulatim hęreſium monſtra reſecabat. Ipſum tempus interdum affert remedium, immedicabilibus malis. Si certis conditionibus ſectæ ſinerentur, (vt diſſimulantur Bohemi) graue quidem fateor malum eſſet, ſed tamen bello leuius. Hoc ſtatu rerum nuſquam malim eſſe quam in Italiâ, ſed aliô trahunt fata: At trahant quo velint, modo non trahant à conſortio columbæ: Noui quoſdam eſſe apud Cæſarem, qui mihi non admodum faueant. Confido tamen, Reuer. D. tuam non eſſe ſui diſſimilem, cui precor omnem felicitatem.

tatem. Friburgi decimo octauo Auguſti, Anno 30. Scripſi ex tempore. Tabellarius vrgebat: Ignoſce.

R. D.

Paratiſſimus

ERASMVS ROTT.

XI.

Tum doctrina, tum pietate inſigni viro M. Georgio Caſſandro, Profeſſori publico Brugenſi digniſſimo, & amico ſuo chariſſimo.

COgitanti mihi ſæpe numero, Caſſander prudentiſſime, & memoria vetera illa tempora repetenti, cum te Louanij familiariter vti ſolebam, tantum non conficior plurimis & varijs cogitationibus. Fuit enim tempus illud mihi tam gratum, quàm quod gratiſſimum, cum tantus otij fructus datus eſſet, ut eas ar- *Priuata. Hiſtorica.*

tes, quibus inſudabamus, celebraremus inter noſque (abſit arrogantia verbo) recoleremus. Cæterum, neſcio, quo malo fato fortuna tantam fęlicitatem mihi inuiderit. Cum enim non vſque adeo infæliciter in ſtudio literarum progrederemur: ecce literas à parẽtibus accepimus, quibus iubebamur omnibus omiſſis lutulentam illam Lutetiam proficiſci. Ego verò, etſi à parentibus conſcriptæ eſſent literæ, quibus non morem gerere, nefas eſſe ducebam, tamen tanto animi dolore eas perlegi, vt facile plurimi iudicarint, quam difficile mihi fuerit à tam lepidis & doctis congerronibus auelli. Sed tamen, præ cæteris, tu vnus ſic animo ſemper meo inſidebas hactenus, & inſediſti, vt omnibus horis, ita me Deus bene amet, tui meminerim, te animo meo voluerim, te vnum cogitarim, tuam maximam doctrinam ſuſpexerim, te denique (etiamſi abſentem) tanquam præſentem indies alloquerer.

rer. At dicis, credo, ſi tanto nos proſequebare amore, ſi nuſquam noſtri obliuiſcebare, quid, quæſo, cauſæ eſt, quod nullum iudicium iſtius tantæ amicitiæ huc uſque præbueris? Cum per ſeſqui annum abfueris, cur ne vnicam quidem literulam à te accepimus? Plurimis ſanè rationibus eiſque non leuibus, in hunc diem omiſſum id à me eſſe ſcias. Sæpe enim, mihi crede, calamum in manus ſumpſeram, vt meum veterem in te animum tibi indicarem, verum cum aliquot lineas male compoſitas depinxiſſem, ſtatim ſtylum vertebam, & admirabundus, quod balbus ipſe & rudis auderem grauiſſima tua ſtudia interpellare, & meis inſulſſimis verbis aures tuas purgatiſſimas offendere, infans denique ac edentulus virum grauiſſimum, & in omni diſciplinarũ genere fæliciſſime verſatum aggredi, me ipſum meo pede metiens, mox ab incæpto deſiſtebam, & meam temeritatem tacite increpabam. Iam verò

ais, Igitur infantiam iſtam reliquiſti apud doctiſſimos illos Pariſienſes ex quorum aſſiduo conſortio, te factum eſſe virum exiſtimo, quando iam cominus me tuis literis, audaciorique animo prouocas? Nequaquam, ô bone, immo, proh dolor! dum familiariter illis Sorbonicis magiſtris noſtris vtor, ſentio, me & longe infantiorem & longe balbutiorem eſſe redditum, quam vnquam fuerim. Sed de his inferius plura, in præſentiarum namque æquum eſſe cenſeo, meam maximam (ingenue fateor) temeritatem & impudentem audaciam expurgare. Neceſſitas, quæ (vt noſti, durum eſt telum, me coegit vt tantum opus aggrederer. Frater enim meus Dryander, cum Leucoream abire conſtituiſſet, quoniam temporis inopia deſtituebatur, vt proprijs literis hoc tibi nunciat, meis humeris hoc onus impoſuit, vt te meis ſcriptis de toto ipſius animo certiorem redderem, & cum frater multum apud me valeat autoritate,

non

non potui illius voluntati non parere. Accedit præterea illud, quod iam præter omnem ſpem, mihi contigiſſe video. Vir doctus, & in literis ſacris ſatis fæliciter verſatus, amicus præterea meus ſingularis, Chriſtophorus monachus Carmelita, plurimis precibus à me petijt, vt nonnullos libros, quos ad illum iam mitto, quo tutius & rectius recipere poſſet, tibi dirigendos curarem. Adhæc videbam, ſilentium perpetuum ſitum amicitijs obducere ſolere, nec laudandum eſſe cuſtodem illum fœderis ſeruandi (fidos licet inter amicos) Harpocratem, is enim mutuo coniuncta corda videtur diſſociare, & cum nihil mihi ſit charius, antiquius, quam vna ipſius amicitia, decreui omnibus pudoris cancellis abruptis, ad te hoc male & pluſquam extemporaneum epiſtolium mittere. Poſtremo ingratitudinis notæ merito ſim incuſandus, ſi meæ vitæ rationem omnem tibi non expoſuerim, vt intelligas quid mecum actum

ſit ab

ſit ab eo tempore, quo te ultimo in itinere Bruxellenſi, ſalutatui. Tunc enim, vt ſatis te intellexiſſe arbitror, recta Lutetiam proficiſcebar, plurima ac pene incredibilia mihi ipſi de tanta Academia pollicens, ſed, me miſerum! poſteaquam eo perueni, & illorum ferme omnium inſcitiam, ſuperbiam, arrogantiamque maximam proprius cognoui, meum infortunium miſerrime deplorabam, cum vidiſſem me omni ſpe ſic deluſum & fruſtratum, vt nihil fuerit minus illa Babylonia (ſic enim potius eſt vocanda, quàm Academia,) quàm quod ipſe credideram. Præceptorculorum, magiſtellorumque paſſim miram videbam copiam, qui optimos quoſq; authores impudentiſſime explicandos ſuſcipiunt, & ſuis ineptis annotatiunculis, & miſerum ſcholaſticorum popellum fallunt, & doctiſſimos illos veteres ab ipſis nõ intellectos, (quæ illorum eſt impudentia) iam corrigunt, iam vellicant, iam denique in horas omnes,

pro

pro ſua inſcitia, vertunt. Si in aliquem obſcuriorem locum incidunt, cuius ſenſum genuinum non poſſunt aſſequi, id quod ſæpe equidem fit, ibi argutuli videri volunt, & ſuam interpretationẽ, merum ſomnium, omnibus perſuadere cupiunt. Scholaſticorum infinitus eſt numerus, ſed talis, vt ex omnibus fæcibus totius mundi conflatus videatur, ab omni voluntate, & ingenuis moribus libero homine dignis alieniſſimus. Nec hic libet commemorare quantæ caritatis & expenſæ ſit illud oppidum: pluris enim conducendum eſt ibi vnicum ſordidum & arctum cubiculum, quam Louanij pro omnibus expenſis, quantumvis laute cupias tractari. Omitto illorum verſipellium hominum perfidam ſubdolamque mentem, qui huic vni rei tantum ſtudent, vt exteros omnes, quavis arte, quovis dolo poſſint defraudare: iſta enim omnia aliquis fortaſſe πάρεργα eſſe dicet, & potius eſſe quærendum doctum aliquem

& pium præceptorem, qui animum in omni diſciplinarum genere Chriſtiane inſtitueret: aliquod præterea ſodalitium ſtudioſorum & proborum iuuenum inueſtigandum eſſe cenſebit. Sed dum id ſodalitium eoſque præceptores anxius quæro, arenæ ſemina mando, & (vt inquit ille) Non profecturis littora bobus aro. Nam neque Rhetores, nec Philoſophi, nec ipſi denique Theologi, (ſi tamen digni ſunt tantis nominibus) publicam vtilitatem proſpiciunt, ſed priuatam, & veluti rapidi leones ſemper prædæ & quæſtui inhiant, omnia tam ſacra quam prophana corrumpentes. In his quidem vtcunque ferendus erat illorum error, ſi ſic dici queat: in illis autem velle quicquam aut minuere aut addere, aut ad ſuum ſenſum & proprium affectum detorquere, ſumma, ita me Chriſtus amet, impietas eſt, nec ferenda vllis bonis Chriſtianis, etiam cum vitæ diſcrimine. Narrarem tibi copioſius illorum tyrannidem

dem & ſæuitiam, inauditamq; crudelitatem, quam, me præſente exercuerunt in quendam iuuenem innocentiſſimum, niſi tum temporis breuitate impedirer, tum maxime, quod ſciam te iam cognôſſe omnia ex noſtro Chriſtophoro. Sed ne forte quicquam ex me deſiderari dicas, etiamſi ſuperuacaneum ſit, tamen rem ipſam paucis deſcribam,& capita tantum Hiſtoriæ attingam: reliqua, quæ à me omiſſa fuerint cognoſces ex noſtro Chriſtophoro. Iuuenis Pariſienſis quidam aurifaber, poſtquam Geneuæ, apud illos Chriſtianiſs. viros, habitârat, poſt triennium reuerſus eſt Pariſios, vbi, vt quidam dicebant, propter inuidiam, vt quidam vero aiebant, propterea quod repoſceret pecuniam quandam ſibi debitam, delatus eſt ad iudices tanquam Hæreticus, tractus eſt miſer in carcerem crudeliter & immaniſſime, quinquies fuit tortus, vt alios etiam detegeret: cæterum tam conſtanti animo omnia

pertulit,

pertulit, vt iam non tanti faciam conſtantiam illius Scæuolæ, qui quidem, vt hiſtoriographi ſcribunt, tanta cum audacia & conſtanti animo reſtitit Syllæ, vt nec milites, quibus tota curia erat circundata, nec ipſa deniq; mors illum deterruerit. Quid iam opus eſt commemorare exemplum Metelli, Phocionis, Socratis & plurimorum aliorum, qui omnes digni ſunt habiti à ſcriptoribus, vt conſtantiæ nomine laudarentur? Hic enim iuuenis, dum torquetur, dum lingua eius ter abſcinditur, dum denique crematur viuus, ne vultum quidem mutauit. Mirabatur vulgus hominum illius pertinaciam, (ſic enim vocabant) at docti & Chriſtiani viri multo magis mirabantur illorum cæcorum tenebras, qui dum cupiunt, & dici & videri Inquiſitores fidei, maximam crudelitatem exercẽt, vt potius ſint dicendi Inquinatores fidei & Iudaiſmi ſtrenui propugnatores, hęreticæque prauitatis aſſertores, quam fidei

ſidei propugnatores, quum nihil minus ſint. Sed miraris fortaſſe, mi Georgi, meam παῤῥησίαν: Cæterum quoties iſtæc cogito (cogito autem frequentiſſime) diſrumpor dolore, atque ſine intermiſſione oro Dominum, vt ex tantis tenebris nos dignetur liberare: eo enim impietatis dementiæque omnia magiſtrorum noſtrorum ſtudia deuenêre, vt traditi in reprobum ſenſum, vt Paulus ait, exiſtiment, ſe maximum obſequium Deo præſtare, cum perſequuntur dilectos Dei. Dominus miſereatur noſtri, & liberet nos ab vnguibus iſtorum cacodæmonum, Amen. Vt aliquando tamen ad me reuertar, ego cum tantam impietatem, tantam tamq; inauditam crudelitatem ab illis magiſtris morum ſcilicet exerceri viderem, nullo modo amplius illos ferre potui, nec æquum mihi eſſe videbatur, inter tales impios diutius commorari: itaquè compoſitis meis libris reuertor ad meum exoptatum Louanium, ibiq; habito

apud D. Doctorem Paulum Roelſium, qui vſque adeo delectatus eſt meo aduentu, vt nihil ſupra. Cum igitur per menſem integrum illic habitaſſem, ecce frequentiſſimis literis ſollicitor ab Antuerpenſibus bibliopolis, vt mitterē Catechiſmum (quem penes me habebam) prælo tradendum. Ego vero, cum plurimi grauiſſimi viri, non contemnendæ eruditionis, aſſeuerarent, hunc libellum, Dei auxilio, futurum vtiliſſimum noſtræ integræ nationi, decreui non mihi ipſe inſeruire tantum, ſed etiam proximis, cum ſciam charitatem veram non quærere quæ ſua ſint, ſed quæ Ieſu Chriſti: itaque ante quinq; hebdomadas hic Antverpiæ habitaui, in quibus ne reſpirare mihi quidem licuit, nec iam multo minus licet, quoniam auctus eſt labor, vt abſoluatur hiſce duobus diebus: ego enim optarem pridie quadrageſimæ abire Louanium, ſed prius conſtitui hos libros ad te mittere, & noſter Chriſtophorus, vt

exiſtimo,

exiſtimo, tibi daturus eſt duos florenos, quos ego conſumpſi illius nomine. Tu, quæſo, ad me ſcribito, quam citiſſime poſſis, & indicato mihi tuam valetudinem. Bene igitur valebis, mi Caſſander, & boni conſule, meam incultam & rudem literulam, & mei fac ſemper memineris. Antverpiæ, xx. Februarij.

Tuus ex animo

IACOBVS DRYANDER.

XII.

Singulari doctrina & pietate viro D. Caſſandro.

S.

NVper ad te ſcripſi per Anaſtaſiũ, & miſi ſcriptum diſcedentium Collocutorum. Nunc iudicantium decretum ad te mitto οὐκ ἀναίμακτον: ſimul autem, ne non moleſtus tibi ſim rogando, quæſtionem ad te mitto.

Politica. De hæreticorum ſupplicijs.

to. Quæ in Iuris noſtri libris de coercitione αἱρετικῶν leges ſunt (ſunt autem permultæ) cùm hæc quæſtio hîc agitaretur, expoſui. In duabus autem præcipuè laboro. In Codice Iuſtiniani extat Lex Theodoſij ſecundi, in qua quippiam ſingulariter ſcriptum eſt *de Manichæis pellendis de ciuitatibus, & vltimo ſupplicio tradendis.* Atqui mors cum exilio, vel exilium cum morte coniungi non poteſt. Conſului ipſum Codicem Theodoſianum, vbi illa conſtitutio recitatur, & illud tantum ſcriptum eſſe reperi *de Manichæis pellendis*: additum vero non eſſe, *& vltimo ſupplicio tradendis.* Itaque dixi adulterinum videri: & oſtendi, quam & Theodoſius ille à ſanguine fuerit alienus, & illa tempora tam capitales non tulerint animaduerſiones. Statuit ille quidem primus, vt publicum eſſet iudicium αἱρέσεως; ſed non omnia publica iudicia ſunt capitalia. Sane reperi in eodem Codice Theodoſ. lib. XVI. Tit. IV. cap. XLI. & XLVI.

Arcadij

Arcadij & Honorij legem, in qua ſcriptum eſt, pœna proſcriptionis & ſanguinis coerceri hæreticos, qui in publico conveniunt. Sed illud rurſus, *& ſanguinis*, mihi ſuſpectum eſt. Nam quî poteſt proſcriptio cũ ſanguine coniungi? Deinde ſexcentæ ſunt eorum principum Leges, quæ ſolum proſcriptionis pœnam irrogant. Altera Lex eſt Martiani Imp. in Codice Iuſtiniani, in qua cum de Euthychete agitur, inſeritur terribilis hęc & infinita clauſula, *Vltimo ſupplicio coerceantur qui illicitè docere tentauerint*. Non videtur ea mihi conuenire cum ijs, quæ præcedunt, & quæ ſequuntur: &, vt magis ſuſpicer, inſertam eſſe poſtea, conſidero tempore Martiani neque fuiſſe, neque eſſe potuiſſe tam capitales coercitiones. Deinde animaduerti in Chalcedonenſis Concilij decreto, ex quo ſuam Martianus Legem deſcripſit, talem clauſulam non eſſe. Itaque reſpondi, non ſatis liquere, an ea ſit Martiani. Nimis enim ſæpe

nos fallit ſcriptura librariorum. Verum priuſquam progrediar, viſum eſt te conſulere, hominem in hiſce quæſtionibus diligenter & religioſe verſatum. Epiſtolà tua Vigiliana ſpem nobis fecit, fore, vt hac tota de re fuſius ſententiam tuam exponeres. Nunc quàm ſit hoc neceſſe, vides, cum & pauci intelligant antiquam & Eccleſiaſticam huius publici iudicij Legem, & multi tamen temere ſanctionibus ſanguinarijs ſubſcribant. Ego verò vetus illud teneo, Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa eſt. Tu, mi Caſſander, ſi quid habes aliquando ocij, an hîc recte ſentiam, mihi ſignificato. Quid præterea hîc agatur, intelliges ex hoc tabellario. Itaque non ſcribo. Si quid ad me literarum tibi Louanio mittat noſter Stephanus, cures, ſi potes, mihi reddi. Dn. Cornelium plurimum ſaluto. Vale, Heidelb. nonis Ianuar.

Fr. Bald. *tuus.*

XIII.

XIII.

Eximiis doctiſſimiſq́ue Viris, Domino Cornelio Gualtero, & Domino Georgio Caſſandro, dominis ſuis & amicis chariſſ.

S.

DOctiſs. & pientiſs. Viri, Notus eſt vobis & ſermone multorum, & literis, noſter quidam Hiſtoricus conatus, vtinam tam felix quã pius. Accedet tamen etiam ſucceſſus Domino benedicente, vt res ipſa iam declarat, quantumuis initia paulo lentius, vt in magnis rebus fieri aſſolet, ſint progreſſa. Ad quem cum multiplici auxilio opus habeamus, voſque nobis & libris & ſententia adiumento eſſe poſſe certo ſciamus; miſimus hunc noſtrum ſtudioſum Wilhelmum Radenſem, hominem probum ac fidum, qui vobiſcum colloquatur, veſtram ſentẽtiam de hoc opere eiuſque forma audiat, ex veſtris manuſcriptis monumentis, vel *Hiſtorica.*

annotet, vel etiam deſcribat, quæ nobis vtilia futura videbuntur. Quare vos per publicam vtilitatem, ac ipſum Dominum oramus & obſecramus, vt ne grauatim ei & ſententiam & libros veſtros, donec iſtic eſt, communicare velitis, eique deniq; pro veſtra eruditione, ac iudicio commonſtrare, quęnam potiſſimum deſcribere aut annotare debeat. Eſt quidem mediocriter à nobis edoctus, ſed tamen vos qui veſtros codices eorumq; tractatus pernoſtis, multa recte monere eum poteritis. Scio vos & libenter hac in re Eccleſiæ Dei vtilitatem promoturos, & quod feceritis publici boni & gloriæ Dei ſtudio, non lucri cupiditate facturos: nos tamen bona fide pollicemur, ſi quid conatum hunc promoueritis, effecturos nos, vt primo quoque tempore, vel Francofordiæ, vel etiam iſtic pecuniariam compenſationem veſtris laboribus dignam recipiatis. Miſiſſemus iam ſtatim, ſed cum nunc non ita abun-

det

det noſtrum ærarium, & quotidie aliquid amplius expectemus, ſatius eſſe putauimus in autumnum vſque differre. Semper, aut certe plerunque huc ad mercatum venire ſolet frater domini doctoris Ioannis Æchtij, per eum facile poſſumus, quæ volumus vobis mittere. Si qui iſtic libri etiam paulo prolixiores ſimul & vtiliores nobis eſſent, nec ita facile aut colligi aut deſcribi poſſent, valde oramus, vt nobis ad breue tempus communicentur. Quæcunque vſui daretis, optima certe fide vobis reſtitueremus. Sed hoc, ſi omnino grauatim facitis, vrgere nimium non volumus: illud tantum oramus ac obſecramus, vt ita ei prompte vtiles materias commonſtretis, vt ipſe non fruſtra tantum iter, & nos tam magnos ſumptus feciſſe videamur. Hoc ſi, quemadmodum oramus ac ſperamus, pro veſtra pietate ac eruditione præſtiteritis, non tantum noſtram gratitudinem, ſed & Dei am-

pliſſimam remunerationem ſentietis. Dominus Ieſus nos ſuo S. Spiritu regat, Amen. Ienæ 10. Iulij 1557.

V. H. S.

MATTH. FL. ILLYRIC.

XIV.

Clariſſimis & humaniſſimis, & literis & moribus D. Cornelio VValtero, & Georgio Caſſandro, meis amiciſſimis. Coloniæ.

S. P.

Varia. MAgnas vobis gratias ago de donato mihi Latino Moyſe, eſt enim liber inprimis eruditus, & magno iudicio conſcriptus. Ego quod viciſſim iam mittam, quod dignum ſit, aut veſtris ſtudijs, aut oculis, nihil habeo. Noſtis enim interdicta Louanienſium, aut quam facili de cauſa calumnia aduerſus libros oriatur.

tur. Erimus tamen memores, nec ſinemus, vbi primum dabitur occaſio, veſtram benignitatem erga me irremuneratum eſſe. Colonienſium conatus in re literaria & nouis profeſſionibus inſtituendis doleo tam ægre procedere. Sed id huic ciuitati non inſolitum: nam & antea ſæpe idem moliti ſunt, ſine vllo effectu. De rebus nouis nihil inſigne, niſi protectorem Angliæ à ſuis proditum, quibus maxime fidebat, in vincula ductum: eamque ob rem omnia miro metu inter omnes ſuſpenſa. Coactum eſt prouinciale cõcilium, vbi de illius capite agetur inter conſpiratos homines diuerſiſſimæ religionis: quæ res minari videtur, non longam inter ipſos fore concordiam, & tandem ad bellum ciuile rem erupturâm: niſi fortaſſe nuptiæ Mariæ ſororis Regis, alteram partem prægrauauerint. Italiam ferunt plenam militibus, & nonnullus rumuſculus de morte Pontificis: ſed hæc incerta. Cæſar iter ſuum in Germaniam

vltra

vltra condictum diem ſuſpẽdit, credo, quod illi res Anglicę ſollicitudini ſunt. Nam ſi illud regnum, vt nunc Scotia ad Gallos deuenerit, actum de omnibus Prouincijs Belgicis. Petitum eſt à Cęſare nouum vectigal in vinum, ad claſſem inſtruẽdam, nondum autem reſponſum à Prouincijs. Bene valete, coniunctiſſima & eruditiſſima capita, fortaſſe proximo anno vos inuiſam, Louanij, ipſis Idibus Nouembris.

Veſter ex animo

PETRVS NANNIVS.

XV.

Doctiß. ſimul ac pio Viro D. Georgio Caſſandro amico ſingulari.

S.

Eccleſiaſtica. SCriptum quod nuper tibi inſpiciendum tradideram, vna cum tuis annotationibus D. Echtius ad me miſit, in quibus licet tuam induſtriam

Digitized by

ſtriam atque pietatem perſpexerim, non tamen puto te hiſce meæ petitioni quoad veram reformationem attinet, velle ſatisfeciſſe. Quapropter cupio, vt pro tua ſingulari pietate atque eruditione, in hoc tam Chriſtiano, & omnibus modis neceſſario negotio mihi deeſſe nolis, ſed quamprimum per valetudinem licuerit, exactam reformationẽ conſcribere atque ad me tranſmittere velis. Fuere quoque magnæ authoritatis viri, qui à me requiſierunt, vt funus Archiepiſcopi Colonienſis iuxta conſuetudinem harum ditionum vſitatis ceremonijs reuerenter & honorifice celebrem. Cum autem officij mei eſſe ſciam, eorum quæ ad verum religionis cultum, & cuiuſuis, ne dum tanti viri, præſertim ſingularis amici ſalutem attinent, nihil prætermittere, & pariter conſiderem piaculum eſſe, prætextu pietatis cuiquam offenſionis vel ſcandali cauſam præbere, velim hoc in cauſa proprium tuum iudicium

& conſi-

& conſilium per præſentem Tabellarium mihi impertiri, quo nihil quod amicum deceat in me deſideretur, & omnis impietas atque ſuperſtitio vitetur. Ego ſi viciſſim tibi aliqua in re gratificari potero, lubens ſum facturus. Vale, Ahus, 9. Octobris, Anno 1556.

GVILIELM. *Electus. Monaſterienſis.*

XVI.

Reuer. & Illuſtr. D. D. Guilhelmo, electo Monaſter.

* * * * * * * * *

Theologic. Reſponſio ad ſuperiorem. Vitium autem præcipuum in his eſt, quod à multis ad purgatorium ſtabiliendum hæc detorqueantur, quod hic totum in opinione eſt poſitum, & quod ea quæ præcipuè ad ædificationem fidelis populi referri debuerant, ignota populo lingua & mutis ceremonijs fiant, ita vt

ita vt ad populum præter ignotas quaſdam actiones, & inanem verborum crepitum nihil perueniat, quod omnino per tempus immutandum erit. Reſtat nunc Miſſa pro defuncto, quę primas in hoc toto obſequio tenere ſolet. Quid autem de pręſenti forma celebrandæ Miſſæ omnino ſentiendũ ſit, & A.T. ſatis cognitum habet, & iam non eſt explicandi locus. Certè in tanto myſterio Dominicæ cœnæ aliquid committere aut comprobare, quo aut Chriſti inſtitutum violatur, aut humanum commentum pro Chriſti teſtamẽto ſupponitur, non ſine grandi periculo & offenſione conſcientiæ ab ijs fieri poterit: pręſertim quibus inſtitutum & voluntatem Chriſti nouiſſe datum eſt. Quare hac in parte A.T. auctor eſſe non poſſem, vt eam præſentia ſua ornare & comprobare videatur: præſertim ſi conſcientiæ iudicium reluctetur. Hac autem prætermiſſa, reliqua, vti dixi, quæ pro defunctis fieri conſueuerunt, non

omnino improbanda cenſeo, neque ſanè & ipſam Miſſam, ſi veteri ritu fiat, videlicet, vt & teſtamentum Chriſti recitetur, & præſentibus aliquot præſertim propinquis, & aliqua neceſſitudine defuncto coniunctis integra Sacramenta diſpenſentur. Habet A. T. breuiter, quid in vniuerſum de obſequio erga mortuos vſitato cenſeam. Quid autem hac in re A. T. faciendum ſit, prudentiæ eius cogitandum & expendendum relinquo, cum ex circumſtantijs & moribus loci, & ſuo ipſius animo, tum ex ijs quæ breuiter monuimus. Deus autẽ A. T. incolumen conſeruet, & pium eius pro Eccleſia ſtudium in dies augeat & conſeruet. Propere Colonia, 19. Octobr.

T. A. adiectiſſ.

G. CASSAND.

XVII. *Cla-*

XVII.

Clariſſ. viro D. Georgio Caſſandro, Coloniæ habitanti, domino ſuo colendo & amico ſyncero.

S. D.

ACcepi literas tuas, vir doctiſs. & frater chariſs. quibus commendabas mihi Theodorum Iſelſtadium, quem & propter commendationem tuam iuvi, quantum potui. Cum autem ille Geneuam vocaretur ad Typographiam, ac putaret ſe victurum Geneuæ commodius, Geneuam conceſſit. Hæc nolui ignorares, ne forte ſupicarere, tuas literas mihi non admodum fuiſſe, cordi. Nam amo te, Caſſander, & propter pietatem, & propter literas, cupioque à te amari viciſſim. Ego, ſi quando tibi & tuis inſeruire aut gratificari poſſum, totus ero tuus. Commendo me tuis & ſanctornm precibus. Vale, Tiguri, 27. Auguſti. Anno Domini 1558. *Priuata.*

BVLLINGERVS *tuus.*

XVIII.

Clariſſimo viro D. Georgio Caſſandro amico neutiquam vulgari.

S. D.

De verſione Pſalterij.

CLariſſime vir, cum habeam quędam dubia in meo Pſalterio carmine reddito: ideoq; opus habeam hac in re, tuo conſilio, te magnopere rogatum velim, vt quamprimum ad me venias, mihique prius diem itineri deſtinatum ſignifices, vt iumentum aut currum eo procurari mandem, ſimulque, ſi Mercator vna tecum huc venire poterit, veniat: facietis mihi rem oppido gratam. Bene valeas, vir clariſſime. Datum Morſæ 18. Auguſti 1558.

Tui amantiſſ.

HER. CO. *à Nuenare.*

XIX. *Pra-*

XIX.

Præſtantiſſ. viro D. Georgio Caſſandro, Düſburgi vel Coloniæ nunc agenti domino ſuo colendo & fratri percharo.

S. D.

ACcepi literas tuas, doctiſſ. mi Caſſander, frater chariſſ. vnà cum literis nobilis illius D. Adol. à Baers, & quidem mature ſatis, mox à vernis nundinis. Ac tum quidem libenter reſpondiſſem, ſed nullus erat Tabellio fidus cui crederem. Diſtuli itaque in has vſque autumnales nundinas. Atque vtinam appoſita iſti viro reſpondeam. Sic enim dicerem, Sat cito ſi ſat bene. Nunc autem reſponſionem meam tuæ humanitati mitto, & oro vt cures hanc tuto & mature ad virum illum perferri, quem eò impenſius amo, quod intelligam ex literis eius ipſum timere ac diligere Dominum. Dominus benedicat ipſi & augeat ei dona ſua. Nos *Priuata & Familiaria.*

hic per Dei gratiam more noſtro, vt ſemper viuimus. Laboramus prædicando & ſcribendo. Bene habet Eccleſia nobis credita. Vtinam beneficium Domini agnoſcat & grata ſit, ne alioquin male grati percutientem ſentiamus. Vicini quidam nonnulli moleſti ſunt nobis: ſed procedit nihilo minus veritas. Ac ſæpe mihi perſuadeo, nunc in Europa non viuere infenſiores Euangelij hoſtes, quam fœderatos noſtros Quinquepagicos. Sed conuertet & hos aliquando Dominus aut compeſcet. Ego æſtate hac edidi Catecheſin pro ſchola noſtra, ita mihi mandantibus ſymmyſtis. Alioquin enim plus ſatis erant Catechiſmi antea. Edidi iterum in aliquot Ieremiæ capita, à 14 inquam ad 30. Conciones 44. nam priores te vidiſſe puto, quas ſuperioribus annis edidi. Iam pergo in reliquis capitibus Ieremiæ enarrandis. Cupio autem à te amico & fratre meo intelligere per literas, quid agas, quomodo vi-

uas, quæ ſit tua conditio, & vbi habites. Omnia felicia tibi precor, ac me omniaque mea tibi offero, & te bene valere opto. Tiguri, 20. Augusti. Anno Domini 1559. Ora pro me Dominum.

Bvllingervs *tuus*.

XX.

Doctiſs. viro Georgio Caſſandro, amico ſingulari, Coloniæ.

Qvanqvam omnibus (ſaltem pijs) conſtet, Iuramentum quod Epiſcopi hiſce temporibus Pontifici Romano præſtare coguntur, multa impia & Chriſtianæ libertati aduerſantia continere: tamen non deſunt (vt quiſque vir doctus pro acumine ingenij imperitis multa perſuadere poteſt) qui illud phaleratis rationibus excuſent, atque defendant. Cum autem ego is non ſim qui argutias aut potius fallacias horum *Eccleſiaſtica, de iuramento Epiſcopali.*

deprehendere, neque deprehenſas ſolidis argumentis redarguere poſſim: cupio vt tu pro tua ſingulari doctrina, ſingulas impietates, nec non omnia illicita, quæ in hoc iuramento continentur, adductis rationibus annotare, & potiſſimum ſi iuramentum hoc (dum proteſtatio ſiue cautela illa præcederet, ſcilicet ſi aliquid contineret, quod verbo Dei aduerſaretur, quod in ijs nullo pacto obſtrictus eſſe velim) ſalua conſcientia præſtari poſſit, mihique hoc nuncio iudicium tuum hac in re, vna cum ſupradictis annotatis impertiri velis, quo habeam quod aduerſarijs, qui multum in hoc ſudant, reſpondeam, & nihil homine Chriſtiano indignum hoc in caſu committam. Quod ſi feceris promereri ſtudebo. Vale, raptim, Ahus 16. Nouembr. Anno 1556.

GVILIELM. *Electus.*
Monaſterienſ.

XXI. *Re-*

XXI.

Reuerendo & illuſtriſſ. Domino, D. Guilhelmo Epiſcopo Monaſterienſis, Domino ſuo, plurimum obſeruando.

REuerende & illuſtriſs. domine. Cum A. T. literæ mihi redderentur, valetudine eram paulo afflictiore, tum ob aſperitatem temporis, tum ob labores, quos in negocio mihi ab à T. A.. demandato ſuſcepi. In quo ſingulos, certè præcipuos religionis noſtræ articulos dum tractare aggredior, in eorum tractatione longius progreſſus ſum, quam iuitio inſtitueram. Huius ſpecimen ad te mitto, vt iudices quàm tibi hæc ratio placeat, quod vbi à T. A. cognouero in opere ſuſcepto volente Deo pergam. Hoc tamen ſpecimen remitti cupio, nam & impolitius ſcriptum eſt, & nondum à me recognitum. Quod autem poſtulas, vt impietates & illicita, quæ *Eccleſiaſtica, de iuramento Epiſcopali.*

in iuramento Rom. Pontifici præſtando continentur, adductis rationibus annotem & confutem, & an tale iuramentum præcedente proteſtatione ſalua conſcientia præſtari poſſit: Negocium perplexius & difficilius eſt, quam vt tam breui tempore, & ab hoc homine in hoc ſtudiorum genere non admodum verſato præſtari queat. Nam ad huius rei exactum iudicium canonici iuris peritia non vulgaris requiritur: tum non ſatis ſcio, an quæ alia forma hodie, quàm ea quæ in Decretalium libr. II. Tit. de iureiurando continetur, in vſu ſit, neque illud A. T. adiecit, quæ ſint illæ phaleratæ rationes, quibus nonnulli impietates quas A. T. in hoc iuramento contineri ſcribit, excuſent & defendant. Hæc quamuis ita ſe habeant, dicam tamen quantum breuitas temporis & valetudinis imbecillitas, & eruditionis exiguitas patitur, quid de illo iuramento, quod in Decretalium libris legitur, ſentiendum putem.

Iura-

Iuramenti formula ex Decret. Greg. lib. II. *Tit.* XXIV. *De iureiurando. cap.* IV.

EGo N. Epiſcopus ab hac hora in « antea fidelis ero ſancto Petro, « ſanctæque Romanæ Eccleſię, domi- « noque meo Papæ C. eiusque ſucceſ- « ſoribus canonicè intrantibus. Non « ero neque in conſilio, neq; in facto, « vt vitam perdat aut membrum, vel « capiatur mala captione. Conſilium, « quod mihi aut per ſe, aut per literas, « aut per nuncium manifeſtabit: ad « eius damnum nulli pandam: Papa- « tum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & re- « gulas ſanctorum Patrum adiutor ero « ad defendum & retinendum (ſal- « uo ordine meo) contra omnes homi- « nes. Vocatus ad Synodum veniam: « niſi præpeditus fuero canonica præ- « peditione. Legatum Apoſt. ſed quem « certum eſſe cognouero, in eun- « do & redeundo honorificè tracta- « bo, & in ſuis neceſſitatibus adiuua- « bo. Limina Apoſtolorum ſingulis an- «

„ nis aut per me, aut per certum nun-
„ cium viſitabo: niſi eorum me abſol-
„ uat licentia. Sic me Deus adiuuet,
„ & hæc ſancta Euangelia.

Cum igitur de hoc iuramento, totaq; cauſſa, propter quam hoc iuramentum à quibuſdam bonis, vt opinor, viris, Reipubl. & Eccleſiæ vtilitati conſultum volentibus, tantoperè defenditur, diligenter vna cum ſtudiorum meorum ſocio, quantum noſtra facultas ferebat, inquirerem, omniaque accuratius expenderem, tandem hæc quam aſſcribo ſumma non improbabilis viſa fuit. Primum itaque, quod nos in hoc negocio non parum mouet, eſt, quod non raro ea tempora incidant, vt minora mala & incõmoda ſubeunda ſint metu maioris mali incurrendi, & fiducia excellentis alicuius boni obtinendi, modo hoc malum quod ſuſcipiendum eſt, ex eo ſit genere, quod cum nullo peccato & periculo ſalutis ſit coniunctum: alioqoin firma ſtat ſententia Pauli, non eſſe facienda mala,

vt

vt eueniant bona. Item, ſi illud malum quod metuitur, & bonum quod ſperatur ad cauſam ſalutis, & vitæ æternæ pertineat. Videndum igitur erit, num in hoc negocio huius iuramenti, demonſtrari poſſit, ita ſe rem habere, vt eo præſtando malum quidem aliquod & iniquum, id eſt, incommodum, durum & moleſtum ſubeatur, vt maius malum, id eſt, deſertio officij euitetur, & potius bonum, id eſt, vtilis Eccleſiæ procuratio obtineatur: ita aliqua huius quęſtionis ſoluendę ratio illuceſcet. Imprimis igitur diligenter expendendum eſt, quæ res nobis non perinde eſt nota, num A. T. in eam neceſſitatem redacta ſit, vt non aliter officium ſuum Eccleſiæ & Reipub. præſtare poſſit, niſi de more hoc iuramentum præſtetur, & magna aliqua ſpes propoſita ſit, fore, vt hoc iuramento præſtito eximia aliqua vtilitas in Eccleſiam & Rempubl. redundatura ſit, quæ omnia iuramenti huius detrectatione & omiſſione

impe-

impedirentur. Quod ſi ita eſt, certè nihil tam durum & moleſtum eſſe debet, quod non Epiſcopus ad Eccleſiæ gubernationem legitimè vocatus ſubire debeat, vt vocationi ſuæ quantum in ipſo eſt, ſatisfaciat. Reſtat igitur nunc videre, num hoc iuramentum ex eo genere ſit, quod etſi incommodum aliquod adiunctum habeat, tamen cum peccato & periculo ſalutis coniunctum non ſit: & an aliqua ratio inueniri poſſit, quo hoc iuramentum ſine Dei & conſcientiæ offenſione præſtetur. Itaq; in genere hoc iuramentum & ſingulas eius partes expendamus. Principio igitur quod Pontifex Rom. Epiſcopos, præſertim occidentis, ad iuramenti neceſſitatem aſtringat, aliquem iuris & æquitatis prætextum habere videtur, cum iam olim occidentis inſpectio ſit ei demandata, & prærogatiua quædam inter Epiſcopos conceſſa, & ſumma conſenſione hactenus obſeruata. Illud autem iniquum & maiorum inſtitutis

ac

ac conſuetudini contrarium apparet, quod Romanus Pontifex extra ſuam Prouinciam & ordinationem conſtitutos, tanquam clientes quoſdam & vaſallos, vt appellant, ad iuramenti neceſſitatem adigit, & in iuramento Epiſcopis oblato aliud complectatur, quàm vt ea præſtent ad quæ ex Dei mandato, & officij ſui ratione, & maiorum inſtitutione teneantur, hoc eſt, vt fidei integritatem conſeruent, & eam obedientiam Epiſcopo Rom. quæ iam olim illi exhiberi conſueuit, exhibeant. Talem enim formam continet iuramentum à Bonifacio, poſt Epiſcopo Moguntino, Gregorio Papæ II. præſtitum: Et in concilio Toletano huiuſmodi quoque forma vnicuique ad Eccleſiaſticum gradum acceſſuro ante conſecrationem præſcribitur. Nempe vt fidem catholicam ſincera cordis deuotione cuſtodiens, iuſtè & piè viuere debeat, & vt nullis operibus ſuis Canonicis regulis contradicat, atq; vt debitum per omnia *Concil. Tolet.*

omnia honorem, atque obſequij reuerentiam pręminenti ſibi vnuſquiſque dependat. Hoc autem quo de agimus iuramentum, nonnullas ciuiles cauſas continet, in quibus Epiſcopi, non Papæ, ſed Imperatori potius ſunt obligati, cuiuſmodi eſt illud, non futurum ſe in conſilio, vbi vitæ aut corpori eius periculum aliquod intentetur, neq; reuelaturum ſe conſilium, quod ad eius damnum tendat. Hæc quamuis præter rem ab Epiſcopo exigi videantur, tamen huiuſmodi ſunt, vt nihil per ſe impietatis habeant, ſi modo rectè intelligantur, quemadmodum & ipſe huius Canonis interpres hoc poſtremum de conſilio non pandendo interpretatur. Hoc intelligo, inquit, de honeſto conſilio, &c. Nunc reliqua huius iuramenti capita expendamus. Quod igitur initio S. Petrus cõmemoratur, eiq; fidelitas promittitur, phraſis fuit ſuperioris ætatis: hic tamen commoda interpretatio adhiberi poteſt. Ideo enim S. Petri nomen

nomen prȩponi videtur, quod is Romanam Eccleſiam ſincera Chriſti fide, & doctrina inſtituiſſe, eamque primus ex præſcripto diuini verbi adminiſtraſſe credatur. Ita certe Felinus, quem in hunc locum videre nobis contigit, annotauit: Dicitur, inquit, ſeruari fides B. Petro, ſeruando fidem quam ipſe ſeruauit, & docuit: & ſic intellige de fide Catholica. Hactenus ille. Quare hac forma loquendi intelligi poteſt, ſe doctrinam illam & fidem quam B. Petrus Romanos docuit, fideliter conſeruaturum eique obtemperaturum, ac Rom. quoque Pontifici præſenti, eiuſque ſucceſſori quatenus illam doctrinam, quam à B. Petro acceperint, retinuerint & conſeruarint. Iam reliqua quȩ ſequuntur commodiorem interpretationem admittunt. Fidelitas enim ea quæ Eccleſiæ Rom. & Pontifici eiuſq; ſucceſſoribus promittitur, ad hanc regulam exigi poterit, vt iam diximus, in ijs videlicet rebus, quȩ ad conſerua-

tionem

tionem ſinceræ doctrinæ & veræ fidei pertinent. Nam & illud quod de regulis ſanctorum Patrum defendendis & retinendis ſcribitur, intelligi poteſt de ijs regulis, quæ ad ædificationem Eccleſiæ pertinent, & diuinis mandatis non aduerſantur. Item quod ſe ad Synodum vocatum, venturum, legatum Pontificis honorificè tractaturum, limina Apoſtolorum, aut per ſe, aut per alium quotannis viſitaturum promittit, &c. ad politiam quandam Eccleſiaſticam ſpectat, quæ quatenus Eccleſiæ vtilitati ſeruit, retineri poteſt. Illud quod de liminibus viſitandis dicitur, ad eos tantum Epiſcopos pertinere dicunt, qui per Italiam ad ordinationem Rom. Pontificis pertinent, aut alibi exempti, aut immediatè illi ſubiecti; ad quos initio ſolos hoc iuramentum pertinuiſſe tradunt. Vnicum eſt in hoc iuramento, quod prima fronte non modo durum, ſed etiam iniuſtum apparet: nempe, quod de Papatu Rom.

Eccleſiæ

Eccleſiæ defendendo & retinendo inſeritur, incertum enim videri poſſit, quid Papatus nomine intelligatur. Si enim Papatus nomine Tyrannis illa & iniuſta dominatio, qua non modo contra ius diuinum, ſed etiam humanum Eccleſias & Reſpublicas iamdudum oppreſſit, multaque ſibi arrogat tanquam iure diuino ſibi debita, quæ illi nec iure diuino, nec humano conueniunt, certè ſine peccato fieri non poteſt, vt quiſquam ſe ad tyrannidem illam ſtabiliendam obſtringat. At ſi Papatus nomine intelligatur primatus ille & prærogatiua, quam ei iam olim, tum Græci tum Latini detulerunt, vt in ordine Epiſcoporum propter vrbis illius amplitudinem, & fidei ſinceræ, quæ aliquouſque ibi viguit, conſtantiam, & Eccleſiæ illius loci celebritatem primas obtineat, & peculiariter procurationem & inſpectionem Eccleſiarum per Occidentem habeat, nihil prohiberi videtur, quin & talis primatus, ſi vti

iam diximus, ad Eccleſiæ ædificationem non deſtructionem faciat, agnoſcatur. Nunc igitur oſtendimus, nihil in hoc iuramento, tam apertè iniuſtum aut illicitum contineri, quin ei commoda aliqua interpretatione ſuccurri poſſit. Iam vero nemo eſt doctorum virorum, qui non in eo conſentiat, hanc eſſe rationem omnis iuramenti generalis, vt non aliter obliget, niſi ſaluis, vt aiunt, conditionibus generalibus, in quibus conditionibus hæ exceptiones intelliguntur. Imprimis in omni iuramento ius ſuperioris excipitur: item, cum in genere aliquid iuratur, ſemper intelligi debet, ſi honeſta, licita, & moderata ſint, quæ iuramento continentur, & ſecundum intentionem illam, ſecundum quam ordinator iuramenti obligari voluerit & rationabiliter debuerit, ita enim Scholaſtici & Canoniſtæ loquuntur. Item iuramenta ſecundum intentionem præſtantis non etiam recipientis à Deo iudicari, & plura huiuſ-

Chryſoſtomus 22. q. 5.

huiuſmodi, quæ à iuris vtriuſq; peritis adferri poſſunt, quæ cum diuino verbo contraria non ſunt, & æquitate ſumma nitantur, non aſpernanda videntur. Itaque quamuis in ſingulis huius iuramenti partibus, quæ in diuerſas ſententias trahi poſſent, tacita intentio & exceptio iuramentum præſtantis, qui ea omnia ad æquiorem & meliorem partem trahat, coram Deo ſufficere videatur, tamen in hoc tantò & tam periculoſo negocio maiorem adhuc cautionem & diligentiam adhibendam exiſtimo, cum conſcientiæ conſulendæ, tum ſcandali euitandi cauſſa, nempe, vt ſi omnino hoc iuramentum, qua forma in Decretalium libris poſitum eſt, præſtandum ſit, antè, coram Notario & teſtibus viris aliquot grauibus proteſtatio fiat, non quidem in genere tantum, ſed de ſingulis quoque partibus, in quibus ambiguitas ineſſe, & in deteriorem partem torqueri poſſint, hoc vel ſimili modo. Quod promitto fide-

Lib. 2. Tit. De iureiurand. cap. Ego N.

lem me fore S. Petro non ita intelligi volo, quod numen aliquod B. Petro, aut inſpectionem cordium illi tribuam: ſed quod doctrinam & fidem, qua is Romanam Eccleſiam conſtituiſſe creditur, fideliter obſeruaturum me promittam. Item, quod iuro, me fidelem fore S. Rom. Eccleſiæ, & domino Papæ eiuſque ſucceſſoribus, &c. ſic intelligi volo, quatenus illa Eccleſia in fide, ob quam Paulus eam tantopere commendat perſtiterit. Papæ vero ipſi, quatenus & ipſe eam fidem retinuerit, & verbo Dei congruentia præceperit. Item, Papatum Romanæ Eccleſiæ, nihil aliud intelligo, quam primatum illum & prærogatiuam Eccleſiaſticam, qua inter Epiſcopos ordinis & politiæ cauſſa primas obtinuit, eaque aliquando ad vtilitatem Eccleſiæ fęliciter eſt vſus: Nullo autem modo me poteſtatem agnoſcere ſiue illa humano, ſiue diuino iure arrogetur, quæ ad Eccleſiæ deſtructionem pertineat. De regulis

ſancto-

ſanctorum Patrum defendendis ac retinendis, idem quoque intelligo, quatenus ſcilicet ædificationi Eccleſiæ ſeruiunt, & diuinis mandatis nõ aduerſantur. Nec abs re futurum puto, ſi & generalis quædam proteſtatio ſiue exceptio fiat coram eo, qui iuramentum excepturus eſt, in hanc ſententiam. Mei inſtituti non eſt, vt hoc iuramento plus obligari velim, quam ad ea quæ licita ſunt & honeſta, & ſalua cõſcientia pręſtari poſſunt & debent. Hæc autem de eo iuramento dicta ſint, quod Decretalium libro continetur, non autem ſi alia quædam capita ſpeciatim addantur, vt verbi gratia, Promitto me per omnia, & in omnibus eam fidem retenturum, quam hodie Rom. Eccleſia, & in ea Pontifex Paulus IV profitetur. Item, promitto me nihil in religionis negotio tentaturum & innouaturum abſque eius ſanctitatis conſenſu. Item, promitto me hæreticos, præſertim Lutheranos appellatos, perſecuturum, omneſque eos

pro hæreticis & ſchiſmaticis habiturum, quos pro talibus hodie Rom. Eccleſia damnauit, &c. Hæc capita cum ſpecialia ſint, huiuſmodi interpretationes & cautiones non admittunt, & tale iuramentum penitus eſt detrectandum. Hac igitur cautione & moderatione adhibita, tutius fortaſſe hoc ſacramentum iuriſiurandi præſtari poterit, modo ea accedant, quæ ſupra iudicauimus: primum, ſi nulla alia via & ratio inueniri poſſit in ſuſcepto munere perſiſtendi, niſi huiuſmodi planè iuramentum præſtetur, alioqui tutiſſimum fuerit omnino hoc iuramentum, quod prorſus periculo non caret, declinare, aut certe tale dare iuramentum quod mitiore & tolerabiliore forma concipiatur. Deinde in hac iuramenti præſtatione ſpectandum eſt, ſi via per hoc aperiatur, liberam & piam Eccleſiæ reformationem facilius inſtituendi, ita vt hoc iuramẽto præſtito, officio quod Pontifici debeas ſatisfactum putes,

& iam auctoritas aliqua & robur per id tibi accedat, vt in reformatione inſtituenda Pontificia auctoritas non tantopere ſit metuenda, ſi eam ad pium inſtitutum impediendum conuertat, alioqui eſt compertiſſimum, nullam tam moderatam, & prudentem reformationem inſtitui poſſe, quam Rom. Pontifex ſit approbaturus. Item videndum, ſi hoc iuramento præſtito omnibus alijs difficultatibus, quæ hoc inſtitutum remorari poſſunt, occaſio præſcindatur. Summa hæc eſt, videri mihi ita demum hãc receptam iurandi conſuetudinem, quamuis iniquam & duram, ſeruari poſſe, ſi ingentis alicuius mali metus impellat, & inſignis alicuius vtilitatis ſpes inuitet. Habes, Ampliſſime domine, quid de hoc negocio poſt diligentem cogitationem & inquiſitionem nobis videatur, quamuis initio in contrarium ſententiam propendebam, quod tum omnes huius negocij conditiones & qualitates non ita exactè ex-

penderam non ſatis: quamuis non dubitem, non omnibus ſatisfactum, imò vt ingenuè fatear, nec mihi per omnia ſatisfeci: certè nulla vnquam res plus laboris aut faſtidij mihi attulit. Acceſſit ad difficultatem, quod argumenti huius explicatio, non tam ſacrarum rerum cognitionem, in qua parum valemus, ſed iuris etiam ſcientiam, in qua nihil propemodum intelligimus, requirebat. Præſtitimus tamen, quod Deo adiuuante potuimus, & ſi quid peccatum eſt, id difficultati rei, & nimio fortaſſis promouendæ Eccleſiæ & conſeruandæ pacis ſtudio imputetur. Quare ea quæ dixi non pro certa & indubitata ſententia, ſed pro deliberatione, & probabili ex re præſenti conſilio haberi cupio. Res ſane perplexa eſt, de qua temere iudicare, periculi plenum ſit: nobis ſatis fuit rationem aliquam oſtendiſſe, qua fieri poſſe putemus, vt impietatis periculum euitetur, & conſcientiæ vtcunque conſulatur, hoc eſt, vt

nihil

nihil diuino mandato contrarium admittatur. Itaque huiuſmodi conſilio nulli præiudicatum voluimus. Nolim etiam vt A. T. temere acquieſcat, ſed rem diligenter expendat, & Deum nobiſcum imprimis roget, vt viam aperiat, & rationem commonſtret, qua & conſcientiæ conſulatur, & officium non prætermittatur. Deus A. T. Eccleſiæ & Reipubl. incolumen conſeruet. Quod Epiſtola hæc rudius & deformius ſcripta ſit, condonare A. T. debet. Nam cum amanuenſi careamus, eodem, & pro famulo & exceptore vti neceſſum fuit, qui quum adhuc pene puer ſit, & Latinè non planè calleat, tarde & deprauatius ſcribit. E Colonia Agrippinenſi, poſtridie Ceciliæ mane.

T. A. addictiſſ.

GEOR. CASS.

XXII.

Doctiſſ. ſimul & pio Georgio Caſſandro amico optimo.

Eccleſiaſtica, de iuramento Epiſcopali.

QVam ſit res periculi plena, præſtare iuramentum Rom. Pontifici, quod habetur in ea: Ego N. de Iuram. ex poſterioribus tuis ad me literis intellexi. Cum igitur in hac formula tot reperiantur difficultates, vt vix etiam ratio inueniri poſſit, qua ſalua conſcientia præſtetur, & ea conſuetudo iurandi, quæ hodie obſeruatur, & ab Epiſcopis exigitur, longe lateque ab illa differat, ita vt non ſolum prærogatiua primatus ipſius Pontificis in Eccleſia, quam illi libenter concedo, verum etiam Papiſtica tyrannis hoc iuramento ſtabiliatur, & omnis libertas Chriſtiana adimatur, nec non quaſi expreſſis verbis obſtringamur, vt iniquiſſimas quaſque Pontificias conſtitutiones exacte obſeruemus, & ipſius rebelles, è quorum numero multi

multi pij & boni viri reperiuntur, perſequamur ; vt latius ex tenore ipſius iuramenti, quod hiſce incluſum reperies, perpendere licet, non video vt aliquis nomine ſanctiſs. hoc iuramentum merito exigere, multo minus, vt pius quiſpiam illud (præſertim ſi de omnibus hiſce illicitis primum edoctus fuerit) abſq; ſcandalo & graui Dei offenſione, iurare poſſit. Deus enim non irridetur, & quicunque illum non confeſſus fuerit coram hominibus, hunc quoque negabit coram Patre qui eſt in cœlis. Fateor quidem nihil non faciundum, quo honos Dei propagetur, & vt vnuſquiſque vocationi ſuæ, quantum in ſe eſt, ſatisfaciat: præſertim ſi ingens aliquis metus futuri mali euitari poſſit, aut ſpes non dubia inſignis alicuius vtilitatis præ manibus ſit. At eiuſcemodi malum in caſu noſtro non puto imaginandum, neque talem ſpem, qua & Eccleſiæ & Reipubl. in hiſce extremis temporibus conſuleretur, præſtatione
huius

huius iuramenti propoſitam eſſe puto. Et ſi maxime tale quippiam expectandum eſſet, non tamen eſſent facienda mala vt euenirent bona. Verum cum ego indoctior ſim, quam vt ſolide quidquam de hiſce aut ſimilibus iudicare poſſim, cupio vt tu (vbi per otium & valetudinem licuerit) ſingula huius iuriſiurandi verba diligenter examinare atque excutere velis, & quod de illis tuum ſit iudicium mihi impertiri ne graueris. Neque te moueat quid Canoniſtæ aut alij Papiſticorum abuſuum fautores ad excuſationem huius iuramenti conſcripſerint: verum quid verbo Dei conſentiat, nec ne, perpende. Cæterum quod ſpecimen reformationis iamdudum concepiſti, auditu pergratum fuit, & quanquam deſiderio illius tenear videndi: tamen cum ego nihil hoc in negotio de meo poſſim addere vel detrahere, rogo, vt ſuſceptum negotium, quamprimum fieri poterit, exactè quantum Deus gratiæ

dederit,

dederit, perficere, atque operi antequam ad me tranſmittatur, extremam apponere manum velis. Tum ſi quid intellexero, cuius te meminiſſe oportuit, libenter indicabo. Vale, Ahus 16. Decemb. An. 1556.

GVILIELM. *Electus Monaſterienſis.*

IVRAMENTVM.

EGO Wilhelmus Electus Monaſterienſis, ab hac hora in antea fidelis & obediens ero B. Petro, ſanctæque Romanæ Eccleſiæ, & Domino noſtro, Domino Iulio Papæ III. ſuiſque ſucceſſoribus canonice intrantibus. Non ero in conſilio vel conſenſu, aut facto, vt vitam aut membrum perdant, ſeu capiantur mala captione, aut in eos manus violenter quomodolibet inijciantur, vel iniuria aliqua eis inferatur, quouis quæſito colore. Conſilium vero, quod mihi credituri ſunt, per ſe aut nuncios, vel literas, ad eorum damnum me ſciente nemini pandam,

» dam, ad defendendum & retinen-
» dum Papatum Romanum,. & Re-
» galia S. Petri, contra omnem homi-
» nem adiutor eis ero. Legatum Apo-
» ſtolicæ ſedis in eundo & redeundo,
» honorificè tractabo, & in ſuis neceſ-
» ſitatibus adiuuabo. Iura, honores,
» priuilegia, & auctoritatem Romanę
» Eccleſiæ, & domini noſtri Papæ, ac
» ſucceſſorum ſuorum conſeruare, de-
» fendere, augere & promouere cura-
» bo, nec ero in conſilio, facto, vel tra-
» ctatu, in quibus contra ipſum domi-
» num noſtrum vel eandem Roma-
» nam Eccleſiam aliqua ſiniſtra vel
» præiudicialia perſonarum, iuris, ho-
» noris, ſtatus & poteſtatis eorum ma-
» chinentur. Et ſi talia à quibuſcunq;
» tractari vel procurari nouero, impe-
» diam hoc pro poſſe, & quantotius
» potero commodè ſignificabo ei-
» dem domino noſtro Papæ, vel alteri
» per quem ad ipſius notitiam perue-
» nire poſſit. Regulas ſanctorum Pa-
» trum, decreta, ordinationes, ſenten-
» tias, diſpoſitiones, reſeruationes,

proui-

prouiſiones & mandata Apoſtolica "
totis viribus obſeruabo,& faciam ab "
alijs obſeruari. Hæreticos,ſchiſma- "
ticos & rebelles domino noſtro & "
ſucceſſoribus prædictis , pro poſſe "
perſequar & impugnabo. Vocatus "
ad Synodum veniam,niſi prępeditus "
fuero.Canonica prępeditione. Apo- "
ſtolorum limina,Romanam curiam, "
citra,ſingulis annis , vltra vero mon- "
tes ſingulis biennijs viſitabo, aut per "
me,aut meum nuntium,niſi Apoſto- "
lica abſoluar licentia. Poſſeſſiones "
vero ad menſam meam pertinentes, "
non vendam , nec donabo , nec im- "
pignorabo, nec de nouo infeuda- "
bo , vel alio aliquo modo alienabo "
etiam cum conſenſu Capituli Eccle- "
ſiæ meæ , inconſulto Romano Pon- "
tifice : Sic me Deus adiuuet , & hæc "
ſancta Dei Euangelia. "

XXIII. *Reue-*

XXIII.

Reuerendo & Illuſtr. D. D. Guilielmo Electo Monaſterienſi Epiſcopo.

Reſponſio ad ſuperiorem. De iuramenti Epiſcopali.

ACcepi literas A. T. in quibus plenam iuramenti Pontif. Romano præſtandi formam tranſmittis,& vt diligentius ſingulas eius partes expendam, ac deinde ſententiam meam tranſcribam, petis. Ego vero re conſiderata nihil inuenio, quod amplius dicam, quam ſuperioribus literis expoſui. Agnoſco ſanè eam eſſe in me ingenij & iudicij tenuitatem, quæ huic negotio explicando par minimè ſit, Quare ipſe alios eruditiores & acutiores audire, quam temerè meam ſententiam proferre malim. Reſpõdebo tamen paucis, literis A. T. Quod itaque ad diuinas literas attinet, quarum tu auctoritatem, vt par eſt, imprimis requiris, certè de hoc negotio in iis nihil ſpeciatim traditur. Sufficere illud videtur, quod Euangelij profeſſio politicos actus, quibus humana

ſocietas

ſocietas continetur, non prohibet, modo nihil diuinæ & naturali legi contrarium admittatur. Itaque ad hanc ſocietatem tuendam quædam homini pacis ſtudioſo ſubeunda ſunt, per ſe iniquiora, id eſt, duriora & grauiora, vt maiora mala euitentur, vel maiora bona obtineantur. Neque ob id Pauli regula violatur, Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, nam ea regula de ijs malis intelligi debet, quæ verè mala, id eſt, diuina & naturali lege prohibita ſunt, quale adhuc nihil ſimpliciter in hoc iuramento deprehendo. Quare mea quidem ſententia, quam tamen non vt definitionem, ſed vt conſultationem haberi velle me dixi, non video cur hoc iuramentum, vt per ſe & ſimpliciter impium reijci & detrectari debeat, ſi modo, vt ante quoque expoſui, ex eo pręſtito ingens aliqua expectetur vtilitas, quæ prætermiſſione iuramenti, aut impediatur, aut omnino tollatur: præſertim adhibitis his

conditionibus & interpretationibus, quas vnanimis omnium piorum & prudentum hominum conſenſus in huiuſmodi iuramētis adhibendas eſſe tradit: non obligari videlicet quemquam iuramento, niſi ad honeſta, licita, poſſibilia, moderata: item non amplius quam voluerit, aut rationabiliter velle debuerit obligare ordinator iuramenti. Itaque exiſtimo in hoc iuramento animo contemplandum eſſe Pontificem Romanum virum bonum & pietatis ſtudioſum, qui omnem hanc poteſtatem humanis conſtitutionibus, conſuetudine longa, & conſenſu diuturno ſibi permiſſam ad vtilitatem Eccleſiæ referre ſtudeat, & in iudicandis rebus religionis, regulam diuinarum literarum ſibi proponat. Nam hic decreta, ordinationes, ſententias, diſpoſitiones, reſeruationes, &c. ad æquitatem diuinæ legis exiget, & non aliò quàm ad vtilitatem Eccleſiæ referet, hæreticos & ſchiſmaticos, non aliter quàm ex

diuini

diuini verbi regula iudicabit, neque alios ſibi rebelles ducet, quàm qui rectè & piè monenti obtemperare recuſent, neque alio modo perſequi eos & oppugnare volet, quàm armis ſpiritualibus ad hoc à Chriſto conceſſis. Quis tali Pontifici huiuſmodi iuriſiutandi ſacramentum pręſtare detrectet? At dicat aliquis, da mihi talem Pontificem, & ego incunctanter ei tale iuramentum præſtabo: Audio, verum iam ſupra diximus, omnes pios & prudentes viros in eo conuenire, vt in officio, quod ſine peccato fieri poteſt ſuperioribus exhibendo, non tam ſpectare debeamus quales ſint, ſed quales ex officio eſſe debeant, & mentem iuriſiurandi non ex voluntate quacunque & intentione eius, qui vel inſtituit, vel exigit iuramentum, ſed ea tantum voluntate & intentione, quę rationi & æquitati atque adeo diuinæ voluntati conſentiat: id eſt, vt vulgari more loquamur, non tam ſpectandum eſſe quid velit, quam

quid rationabiliter velle debuerit. Itaque ſi eo modo res ſe habeat, vt ex pręſtatione eius iuramenti magnum bonum, ex prętermiſſione ingens aliquod malum expectetur, cauſam non video, cur neceſſario vitari debeat, modo huiuſmodi quam dixi intentionem afferas, eamque proteſtatione facta declares, & ad eam exequendam animo comparatus & confirmatus ſis. Habebit enim ſpeciem quamdam iuramenti coacti: id eſt, metu extorti, eo inquam metu, qui in conſtantem virum cadat, quem non abſurdè definiunt, dum quis metu maioris mali fugiendi eligit minus malum. Si autem ex huiuſmodi iuramento quod tot exceptionum, interpretationum, & proteſtationum ſubſidijs opus habet, non expectetur inſignis vtilitas, quin contra potius metuendum ſit, ne eo præſtito magis illaqueeris, & intriceris, & ab exequendo officio, quod Deo & Eccleſiæ debeas magis retarderis & abſtraharis, tū ſanè nullo modō

lo modo tam periculoſum negotium ſuſcipiendum eſſe putem, ne Dominum Deum tentare videaris, dum te incaute, periculo, quod euitare poſſis, ſubijcias. Erit enim iuramentum incautum & manifeſtè periculoſum: At qui, vt ſapientis ſententia dici ſolet, amat periculum, peribit in illo. Tunc autem vel maximè abſtinendum erit, ſi conſcientia tali iuramento aduerſetur, & mens ſibi ipſa non ſatisfaciat. Qui enim aliquid facit, quod dubitet, æquum ne ſit an iniquum, damnandus eſt. Nam id cum fide ſeu fiducia fieri nequit. Porro quod cum fide, ſeu fiducia non fit, peccatum eſſe Apoſtolus teſtificatur. Hæc habui Ampliſſ. Domine, quæ ad haſce tuas literas reſponderem, tu pro tua humanitate ſtudium & voluntatem noſtram boni conſules. Quod ad alterum illud ſcriptum pertinet, in eo conficiendo quantum poſſum, laboro, ſed ſucceſſum quem optarim nonnulla remorantur, perpetuus languor, cre-

bræ infirmitates, quæ ingenium & memoriam non parum offuſcant, & animi promptitudinem, & alacritatem retundunt, & contrà animi deiectionem & puſillanimitatem adducunt. Adhæc, ſcriptor minus expeditus eſt, vt qui ætatis imperitia, & multorum negociorum (nam eo ſolo in rebus domeſticis obeundis vtimur) impedimentis retardatur. Priorem tamen partem quæ dogmatum explicationem continet, ſpero ante multum temporis abſolui poſſe: quo facto alteram aggrediemur, quę ritus, conſtitutiones, & conſuetudines Eccleſiaſticas ſpectat, ſed ea ob cauſas quas dixi pluſculum adhuc temporis requiret. Deus A. T. incolumen conſeruet. E Colonia Agrippinenſi, pridie Epiphaniæ.

T. A. addictiſſ.

GEOR. CASS.

XXIV.

XXIV.

Doctiſſimo ſimul & pio viro, D. Georgio Caſſandro, amico ſingulari.

Sępius apud meos conqueſtus ſum abuſum Miſſarum Papiſticarum. Hinc puto futurum, vt paucis abhinc diebus certi adhoc deputati ad me venturi ſint, ſciſcitaturi, quæ ea ſint, quæ in Miſſa damnẽ, & quo pacto meo iudicio ea ritè eſſet inſtituenda. Vt igitur habeam quod commode reſpondeam, cupio vt ſummatim & breuibus, iudicium tuum hac de re per pręſentem meum Quæſtorem (cum res moram non patiatur) ad me tranſmittere, velis. Quod ſi id minus commodè fieri poſſit, fac vt ea quæ in meam gratiam de Miſſa conſcripſiſti, ſiue perfecta, ſiue imperfecta, in mundum deſcripta, mox habeam, vt ex illis mentem tuam colligere liceat. His paucis Vale. Saluta meo nomine ſocium atq; communem amicum D. Cornelium. Raptim, Ahus, 6. Nouembr. An. 1557.

Theologic. Quærit de Miſſa.

GVILIELM.

XXV.

Doctiſſ. ſimul & pio viro Georgio Caſſandro amico ſingulari.

S. D.

Theologic. Quærit de præſentia Domini in cœna. Ad hanc exſtat reſponſio in operibus Caſſandri.

Binas abs te literas, vna cum libello, quem de inſtaurādis Eccleſiis in meam gratiam conſcripſiſti, quarum priores 6. Aprilis, alteræ 4. Iulij Coloniæ ſcriptæ fuerunt, hoc die accepi. Et quamquam huiuſmodi oblatum tuum libellum nondum legerim, neque is ſim, qui de eiuſcemodi ſcriptis iudicare poſſim: tamen pro ſingulari tua pietate atque doctrina, qua multos antecellis, non dubito; opus hoc tuum tale eſſe, quod (ſi in manus hominum peruenerit) in hac ſentina malorum ac erroris, plurimis ad retinendam veram pietatem profuturum ſit. Sed cum articulos quoſdam deeſſe intellexerim, quos & vtile & neceſſarium iſti libello inſeri ſiue adiungi exiſtimo, cupio vt ijdem quantum

quidem

quidem per otium & valetudinem licuerit perficiantur, & ad me mittantur. Ego viciſſim curabo ne curam & laborem in ingratum videaris collocaſſe. Cæterum quantum ad articulum attinet, in quo mihi tecum non conuenit; verum quidem eſt, quod de ſacramenti nomine aliqua inter nos fuit diſputatio. Sed ea res me non vſque adeo mouet, quin facile in tuam adducar ſententiam. Quod autem aſſeris, ſolum fructum paſſionis dominicæ abſque corpore & ſanguine Chriſti, iuxta opinionem Caluini, ſub ſacramento porrigi, & Euangeliſtæ, nec non Paulus Apoſtolus, diſertis verbis meo iudicio contrarium exprimunt, communis conſenſus Eccleſiæ aliud obſeruet, & probatiſſimi quoque ſcriptores tam recentiores, quam veteres diuerſum doceant; in hoc tibi diſtipulari non poteram, neq; adhuc capere queo. Verum noſti quam ſim puer in hac palæſtra: doceri itaque cupio. Salu-

tato meo nomine tuum Cornelium. Deus te diu incolumem conſeruet. Vale, Ahus 3. Septembr. An. 1557.

GVILIELM. *Electus.*

XXV.

Excellenti pietate & eruditione viro D. Georgio Caſſandro, iam agenti Coloniæ, domino ſuo colendo & fratri chariſſ.

S. D.

Priuata & Hiſtor. NIHIL nunc quidem memoria aut te dignum habeo, quod ſcribam ad te, Caſſander doctiſs. frater in Domino chariſs. Quia tamen Iulius hic Hiſpanus, vir, quantum ego breui hoc tempore, quo apud nos fuit, cognoſcere potui, pius & integer, multa de te amico meo colendiſs. recitabat, & breui ſe ad te rediturum affirmabat, non potui committere, vt ſine literis ad te meis rediret. Scribo ergo breuiſſimas has, quibus

quibus te amicum & fratrem meum ſaluto, & omnia fælicia tibi precor. Valemus hic ſic ſatis bene, quod intelliges ex Iulio. Dominus manu ſua nos ſuſtentat, & in multis & grauibus hoſtium verbi Dei conſilijs conatibuſque nos inoffenſe in via Domini progredi facit. Ipſi ſit laus & gloria. Hunc orabis pro nobis, vt perpetuo nobis ſit clemens & propitius per Chriſtum. Veritas verbi Dei ſupra quam tradi poteſt in his & vicinis regionibus increſcit. Valeriani, qui aliquando fuerunt hoſtes Chriſti infenſiſs. iam quoq; ad Euangelium aſpirare incipiunt. Eam ob rem ſuperioribus diebus oborta eſt turba: ad quam ſedendam & res rectè componendas miſſi ſunt Legati à Republ. noſtra & alijs ſocijs veræ religionis. Priores enim Papiſtæ Legationes ſuas miſere. Vtinam incaſſum. Scis & in Gallia vehementer augeri numerum fidelium. Ideoque Card. Lotharingius ſolicitè agit cum Pont. Romano, cum Imperat. & rege

XXVII.

Clariſs. viro D. Georgio Caſſandro, nunc Coloniæ agenti, domino ſuo colendo & fratri dilecto.

S. D.

SPero Hiſpanum, cui menſe Iulio literas ad te dedi, bona fide reddiſſe. Erat enim vir bonus & tui pietatiſque amantiſſimus. Iulio nomen erat illi: qui & ſingularia quædam de te referebat. Alioqui enim non ſoleo cuiuis literas credere. In ijs cupiebam certior fieri per te, anne literæ meæ ſuperiori anno ſcriptę ad ampliſs. virum D. Adolphum à Baërs, & tranſmiſſæ per Froſchouerum ad te, D. Adolpho ſint traditæ. Nollem enim illas interijſſe. Ac nondum vel verbo ſignificatum eſt mihi, acceperit ne illas, an non acceperit. Fac igitur, mi frater, vt certum hic aliquid ſciam. Deinde audio te habere Polychronium, & alios authores Græcos, quos verteris

Priuata. & de editione Polychronij.

ris in Latinum è Græco. Cur vero hunc theſaurum tibi retines? Communica hunc Eccleſiæ & fratribus. Non magnifacio alioqui nouos illos libros veterum ſcriptorum Græcorum, qui hodie proferuntur in lucem. Metuo enim quoſdam hic non bona fide uti. Cum autem tua fides probitaſque perſpectiſſima mihi ſit, magni facerem ſanè quod prodiret à te. Fac igitur, mi frater, vt aliquando & mature bonis illis authoribus fruamur. Audiſti fortaſſis quid potẽtes huius ſęculi inſtituant de Concilio celebrando. Liberum dicitur ab illis, ſed more veteri celebrabitur, neq; in alium finem quam doloſum celebrabitur. Dominus diſſipet omnia impiorum conſilia, & ſeruet afflictam ſuam Eccleſiam, liberetq; à malo. Saluta officioſiſſime Cornelium tuum, & mei amantes, qui apud vos Coloniæ ſunt. Vale, Tiguri 28. Auguſti 1560.

Bvllinger. *tuus.*

XXVIII.

XXVIII.

Ad Carolum Francorum Regem Chriſtianiſs. de adepto regno, eoque adminiſtrando Epiſtola, Nobilis & præſtantiſſimi Iuuenis D. ADRIANI vander MYLE.

VT te feſſa malis, feſtiuo Carole vultu
Excipit? vt varijs miſere iactata pe-
riclis
Vt duris oppreſſa iugis nūc Gallia, tandem
Reſpirat: tollitq; oculos te libera Rege?
Cuncta minis, odijs, rixis, & Martis atroci
Feruebāt ſtudio, ſtricto in ſua viſcera fer-
Infælix populus furiata mente ruebat. (ro
Nullus erat virtutis honos. ſua membra
dolebat
Exuri flammis Pietas, & flumine mergi.
Deniq; erat miſeræ triſtiſſima Galliæ ima-
go (tia gentis
Aſt vbi Francigenum tibi ſceptra poten-
Delata auditũ eſt: ſubito (mirabile viſu)
Orta quies, ſubito laſſis pax reddita Gallis,
Principibus populoq; animum, vireſq; re-
duxit.

Ac

Ac veluti tumidis quum ſurgunt æquora ventis,
Horrificove fremit ſonitu polus æthera circum, (vndas
Iamq́ rates pelago ſparſæ iactantur. &
Conuulſæ accipiūt ventis, rimisq́ fatiſcūt:
Tum ſi cæruleis placidum caput efferat vndis,
Et cælo genitor vectus Neptunus aperto
Flectat equos; tacitis ſubſidunt æquora ventis,
Et pluuiæ, fugiunt nubes: Lux æthere toto
Alma redit, placido labuntur gurgite puppes:
Sic omnis cecidit tantorum dira malorum
Tempeſtas, poſtquam te turbida Gallia Regem
Accepit, ſoliumq́ dedit conſcendere auitū.
Hæc vt Francigenis æternū Carole durent
Gaudia, quicquid ages ad publica tendat oportet
Cōmoda, communē populi ſpectetq́ ſalutē
Lex ſit vt hæc ſuprema tibi, meta iſta laborum.
Delectos ætate graues longo ordine Patres

Queis

Queis pietatis honos, quibus alto pectore fixus
Hæret amor patriæ, iuſtiq́ꝫ boniq́ꝫ cupido
Conſtituas. Hi Iura tuis dent, atq́ꝫ volentẽ
Ritè regant populum, haud cæci mercedis amore.
Cedat auaritia & Gallorum è finibus exul
Profugiat, ſanctum non væneat ære tribunal. (ſceptris
Res indigna tuis eſt ô Rex Maxime
Conſtringi precio leges, legumq́ꝫ miniſtros.
Eſt tibi diues opum, quis neſcit? & vbere glebæ (& auri
Terra potens, immenſum argenti pondus
Quæ tibi fert, doniſq́ꝫ ferax locupletat opimis (nia, nec te
Teq́ꝫ tuamq́ꝫ domum, tibi ſunt præſto om-
Dira premit facinus fœdum quæ ſuadet egeſtas. mo?
Quid iuuat exiguo miſere diteſcere num-
Quid faſces auro ſellasq́ꝫ locare curules?
Crede mihi, occultam trahit improbus ille ruinam (periclis.
Mos ſecum, inuoluens varijs tua ſceptra
Namq́ꝫ auro quicunq́ꝫ ſacros eſt nactus honores

Hoc agit. hoc vnum ſtudioſo pectore verſat,
Sedulus vt loculos quos euacuaerat amens
Repleat, & ſacri corrupto munere iuris
Sordidus expenſum ceu cerdo recolligat aurum.
Ilicet hinc pretio leges fixæ atque refixæ,
Hinc populi lamenta tui, cui ſanguine multo
Congeſtæ lacerantur opes furto atque rapinis
Inde furor rabiesq́ue virum, ſæpe inde coorta
Seditio, miſeras impleuit cædibus vrbes.
Quare age & infandam toto fuge pectore peſtem,
Intereat mos ille, tuisq́ue faceſſat ab oris.
Haud ſecus armorum fugiat te dira libido,
Liuentis placidos plumbi fundantur in vſus
Lethiferæ glandes, teliq́ue volatile ferrum,
Haſta ſitum patiatur, apes ſub caſſide paſſim
Mella legant, clypeuſq́ue ſuos amittat honores.
Bella ferunt inſana genus Rex omne malorum.
Et ſemper varijs involuunt regna periclis
Quæ

Quæ placido nequeant vllo dum fœdere jungi,
Arma cient. Heu ſentit adhuc ſua vulnera, ſentit
Gallia, tot cædes miſerè, tot funera paſſa
Vnius ob furias periuraq́ pectora. Qui dum
Fœdere diſrupto (infandum) paciſq́ ſequeſtræ
Legibus Italiæ veſano cæcus amore.
Parthenopen bello inuadit, Marteq́ laceſſit
Francigenum tantis impleuit cladibus orbem,
Turget adhuc feſſusq́ gemit, tot fortia voluens
Corda virum, galeasq́ & Gallica ſcuta ſub vndas,
Sommia cæruleos mutatus ſanguine fluctus.
Nequicquã tua, nequicquã Rex inclyte captant
Commoda, nequicquam populi ducuntur amore
Qui placidam exoſi pacem bella horrida ſuadent.
Illos dirus amor, ſpoliȷue inſana libido
Exagitant, illos iuſti ſub imagine belli
Exhaurire tuos populiq́ è ſanguine prædas
Conuectare iuuat, miſeramq́ exſugere plebem.

Hos velut inuiſum fuge Carole limen a-
uerni
Atq́ tui late regni depollito ab oris.
Sunt tibi Franciadum generati ſemine
Regum (belli
Borbonij Heroes, ſanguis tuus. Hos neque
Dira mouet rabies, auri neq́ dira libido;
Sed patriæ præclarus amor, quam ſæpe ſuo-
rum
Sanguine, ſæpe ſui capitis diſcrimine certo
Tutauere, fides horum ſi iuncta fuiſſet
Conſilijs, haud tot lugeret dira ſuorum
Funera, ſed verſis gauderet Gallia fatis.
Hos cape cõſilijs ſocios, horum vtere fœlix
Ingenio, pareq́ lubens ô Maxime dictis.
Hi tibi victuras æterno fœdere gentes
Coniũgent, Martemq́ tuis è finibus acrem
Eijcient. Placidis ſurget Pax aurea Gallis.
Pace vigent vrbes, recreat Pax alma
cruentis
Exhauſtos bellis populos. Pax aſtra Deumq́
Conciliat genus: excito dat vincere bello
Pacis amor, clarisq́ hoſtem ſuperare tro-
phæis. (role reddis,
Aſpice magnanimum quem nomine Ca-
Auſtriacũ, quãtus ſumptis euaſerit armis?

Aſpice

Aſpice Rex, quot victor ouans de regibus heros
Egerit armipotens fœlici Marte triumphos?
Illum pacis amor, trãquilla & cura quietis
Eximijs placidũ tot honorauere trophæis.
Oderat arma, virosque quibus fera bella mouere
Ardebãt animi, populosq́; agitare quietos,
Nec niſi cõpulſus, ferroq́; coactus, & armis,
Multa dolens animo, fatalia bella ciebat.
Hunc ſequere, egregijs hunc ô Rex Carole factis
Et virtute refer. Pax floreat, horrida cessent
Bella, gematq́; tuis rigide cõſtricta catenis
Regum pernicies, & publica peſtis Enyo.
Aethere Iuſtitia deducta & Pace vigẽte,
Rex ſuper eſt penitus falſis paſſimq́; reuulſis
Cultibus, vt veri tandem inſtaurentur honores
Cælicolum Regi. Quid enim Rex maxime ſceptris
Imperioq́; tuo dignum magis, vndique quam ſi,
Fraudibus euerſis varijs, technisq́; nefãdis
Arte tua, vigeat totum diuina per orbem

Relligio, ritu haud quaquam temerata prophano.
Nonne decet toto venerari pectore? nonne
Laudibus efferri innumeris votisq́ vocari
Aetheris autorem ſummi, terræq́ mariſq́
Rectorem, noſtræ quanquam nil laudis egentem?
Ille dat eſſe, dat ille frui vitalibus auris,
Ille dat erectis cœli conuexa tueri,
Aeternumq́ facit tandem ſupera alta tenere.
Quid natum illius memorem? qui ſanguine noſtrum
Aſſeruit genus effuſo, lethoq́ redemit
Addictum, ſubiens lethum crudele. Quid? an non
Hunc ſumma pietate coli, precibuſq́ cieri
Aſſiduis fas eſt? Hunc noſtræ nonne ſalutis
Autorem ſolum par eſt agnoſcere? nonne
Eluere omne ſcelus? mores abolere nefandos,
Quicquid & illius veros obſcurat honores?
Res grauis eſt, tamen audendum, Deus ipſe recluſit
Obſtructos

Obſtructos aditus, etiã quos poſcat honores
Quaue coli ratione velit, quæ ſacra requi-
rat (rum
Edocuit, terras habitans, moremq́ ſacro-
Inſtituit placitum: Fas hunc ſeruare, nec
vlli
Figmento licet aut ritu violare nefando.
Quare age; fac vigeat Francorum Ca-
role terris
Relligio, Pietaſq́ tuis, hæc debita ſceptris
Gloria, fac varios tandem perpeſſa labores
Gallia, Iuſtitia terris & pace recepta
Floreat: atq́ tuæ ſurgant ſecla aurea genti.
Tunc tua Vendocinus ſublimi carmine va-
tes (vndas,
Facta canet, rapidas Ligeris ſtridentis ad
Illius altiſono celebratus Carole plectro
Dardanium heroëm fama pietatis, & auſis
Aeacidem vinces, quamuis hic vate tri-
umphet
Mæonio, Diuino quamuis fulgeat ille
Carmine, grandiloqui viuat Muſaq́ Ma-
ronis.

Pictauij An. 1561. menſe
Ianuario.

XXIX.

Doctiſſimo ac ornatiſſimo viro D. Georgio Caſſandro, domino & amico ſuo honorando. Coloniæ.

S. P.

Eccleſiaſtica: Iudicium Hopperi de libro Caſſandri cui titulus, De officio pij viri.

ACcepi literas tuas, optime Caſſander, quæ mihi gratiſſimæ fuerunt, tum quidem per ſe, tum quidem quod abs te profectæ, homine doctiſſimo amiciſſimoque, cuius mihi nunquam ex animo diſcedit memoria. Libros quos vna miſiſti, videram quidem prius, nam ſuum Balduinus ipſe mihi donarat, alterum communicarat Birckmannus; ſed hoc tibi perſuade, non minus acceptos fuiſſe, quam ſi nunquam vidiſſem: adeo delector literarijs munuſculis veterum amicorum. Cui & hoc acceſſit in hac re, quod iſta occaſione notitiam, & vt ſpero amicitiam mihi conciliaſti Sudermanni, hominis quantum ex parua hac conſuetudine depræhendere potui, & doctiſſi-

doctiſſimi & modeſtiſſimi, & mira morum ſuauitate. Quod iudicium meum de ſcripto defenſionis libelli de officio pij viri exquiris: næ tu quidem longe vltra crepidam ſententiam me rogas; ſed tamen ſic habe. Non ſolum à me diligenter lectum eum librum, ſed etiam effectum, plurimi vt legerint & cognouerint & probarint. Nam vti natura paci ac tranquillitati ſum deditus, idq́; tam publice quam priuatim ſæpe oſtendo, quantum quidem in me eſt: ita non poſſum non mirifice eorum ſtudia probare, qui conſtituendæ & pacificandæ Eccleſiæ authores ſe præſtant ac duces. Quales quidem nonnullos vtinam Tridentini Patres ad ſe curarent euocandos! confiderem enim per eos poſſe effici, vt non modo prauis opinionibus, ſed & malis moribus Eccleſia repurgaretur, in quo vno ſalus conſiſtit Reip. Chriſtianæ. Qua de re quoniam non inelegans hic extat libellus, in his Prouincijs vt videtur natus, quem à ſtu-

dio & ingenio tuo minime puto alienum; curabo eum deſcribendum & ad te mittendum. Plura ſcribere non patiuntur negotia, quibus etiam huius tantulæ epiſtolæ tempus vix potui eripere. Bene vale, optime Caſſander, vna cum Cornelio tuo, vel potius noſtro, hocque tibi perſuade, me totum tuum eſſe. Raptim Bruxellæ, XII Octobr. M.D.LXII.

T. D. deditiſſimus

IOACH. HOPPERVS.

XXX.

Doctiſſ. atque humaniſſ. viro D. Georgio Caſſandro. Coloniæ.

S.

Eccleſiaſt. Theologic. planè abſtruſa.

QVibus ego negocijs futurum putabam, vt iſtuc reuocarer, & vos (quod imprimis cupiebam) ſtatim reuiſerem, ea nunc me negocia hic impediunt, & propter Valerandi

noſtri

noſtri mortem, qui cum vxore hiſce diebus obijt, perturbant. Sed quam inter præſentes communicationem ſtudiorum, & amicitiæ conſuetudinem optaremus, eam abſentes, age, per literas conſequamur. Ego quidem certe ne qua in me mora ſit, operam dabo. Wormaciæ, pacato vtcunque ſchiſmate certatur aduerſarijs ſcriptis. Nullam alicuius conciliationis ſpem video, niſi ſi forte in ea cautione & formula, quam tu mihi & temperanter & religioſe & ſapienter conceptam obiter indicaſti. Vellem equidem, & valde profecto vellem (nam occaſionem bonam video) commentariorum in hoc genere tuorum exemplum aliquod abs modeſtia tua nunc impetrare poſſet vtilitas publica: quod inter amicos ſaltem legeretur, ſine fraude alioqui tua. Ecqua tandem conditione impetrari iſtud abs te poſſet mi Caſſander? Certe tentanda nunc omnia remedia ſunt: & quę ſunt temperata, nunc ſola mederi

morbo

morbo poſſe videntur. Imo verò vt ſcias nos etiam aliquando quippiam tentaſſe, mitto ad te Conſtantinum meum, quem nondum tibi viſum eſſe narrabas. Eum ſuperioribus annis concinnabam cum me ad ſe Fridericus Palat. paulo ante mortem accerſeret, & de Rep. in Comitijs deliberaret. Equidem moris maiorum vehementer ſum ſtudioſus. Sed nondum mihi tantum fuit ocij, neque eſſe patiuntur ſtudia ciuilia, vt quam tu Eccleſiaſticarum antiquitatum partem diligentiſſime complexus es, ego perſequi potuerim. Cæperas tu mihi in procinctu prelegere, quod περὶ συνάξεως collegiſti, de cuius antiqua formula nunc maxime quæritur. Sed tanto magis doleo integrum mihi opus perlectum non fuiſſe. Nam & altera nunc cauſa eſt, cur iſtud deſiderem. Francofordiam reuerſus, reperi Illyrici ad me literas cum libello de Miſſa ad Palatinum noſtrum. Rogat ille meum iudicium de ſuis Miſſę antiquitatibus. Ego

id ad

id ad te nunc refero, & libellũ ipſum mitto, de quo quid ſentire debeamus, familiariter nos moneas, vt de qua re tam multi multa confuſe balbutiunt, recte & diſtincte reſpondere aliquando poſſimus. Mortuus eſt hiſce diebus Heidelbergæ vnus Scholæ noſtræ Theologus M. Henricus. Vtinam res tuæ tuique Cornelij ita ferrent, vt illi ſuccedere non recuſares! Scio nolle te, ne iſtic quidem, talentum defodere, quod tibi Dominus credidit. Sed publicum magis fieri aliquando etiam optarem. Noſter Palatinus nunc tandem ſerio videtur agere de ſcholæ reformatione. Fortaſſe & hoc exemplo excitabitur veſter Cliuenſis. Bibliothecæ veſtrę indicem, qualem mihi Cornelius tuus promiſit, expecto, neque ocioſum eſſe patiar. Velim in eo deſcribi inſigniores ſententias, quales & tu iam in ijs, quæ circumfers, Collectaneis deſcripſiſti. Quod ad me mittere voles, recte per hoſpitem meum Wallet

Worma-

Wormaciam mittes M. Iacobo Medico. Heri hic fuit Farellus cum Beza. Implorant deprecationem Principum Germ. quia Lutetie infiniti homines capti ſunt, qui clam conueniebant. D. Cornelio tuo & noſtro ſalutem plurimam dico, ad eumque etiam ſcribere, cum ad te ſcribo, mihi videor. D. del Leuo quoque ſalutem dici velim ad quem ſcribam domum reuerſus. D. Caſp. à Nydprug libellum per te meum mitti velim. Philippum qui me vocat, breui reuiſam, & ſi quid ſit, ad te ſcribam. Vale, Francoford. Idib. Octobr. 1557.

BALDVINVS *tuus.*

XXXI.

Ornatiß. clariſſimoq́ue viro, D. Cornelio Valtero Gandenſi. Bonnam.

Priuata. Politica. Varia.

METellus Valtero S. Ad te mitto monitorium mandatum iudicis executoris compulſoriarum, extra-

extrahendis iuribus & inſtrumentis, probationi valoris fructuum capellaniæ, de qua te rogaui, faciendæ. A te ſummopere peto, velis tantum in me beneficij conferre, quantum res exigit, hoc eſt, ſi Abbatiſſa difficilem ſe præbuerit, in dandis regeſtis, & litteris fundationis, cæteriſque documentis, ex quibus quæ requiro conſtant; cures hoc ipſum monitorium ei inſinuari per Notarium, & eius exemplum tradi, quod his iunxi papyraceum. Neceſſe vero fuerit, à tergo alterius, quod eſt ſcriptum in membranis, per eum ipſum Notarium adſcribi inſinuationem, eumq;, dum inſinuabit, petere dicta regeſta, litteras, ac cætera. Si opponatur, Monitorium non eſſe ſigillo munitum, non refert. Poteſt enim Notarius inſinuationem adſcribere, ſub clauſula, ſi illi ita videatur, ſaluo ſigillo &c. Hæc tibi perito litium fruſtra ſcribo. Si dabit Abbatiſſa, exſcribantur in forma probante, & cumprimum remitte membranis

ſcriptum

ſcriptum monitorium, cum notula à tergo inſinuationis; vt procedatur contra negantem per cenſuras. Scribe, amabo te, quid egeris. Tibi quidem negotium ita commẽdo, quam qui maxime. Potes me ſane multa moleſtia liberare; ſi parumper diligentiæ, mea cauſa, etiam deambulans, adhibueris. Præter Abbatiſſam, eſſe puto qui hæc ſciant. Canonicos nimirum eius Eccleſiæ, in qua Capellania ac Nonnæ ſunt, ex quibus certior fieri potes. Heri litteras accepi Antuerpia, plenas rerum nouarum. Hæc habentur in ſumma; Saxoniæ, Brandeburgenſemque VII viros, Henricum quoque Brunſuicum, & Philippum Cattorum Principem, Lubecæ conuenturos, componendæ Suecorum Danorumque Regum controuerſiæ. Si ita eſt, quid putas, tantos exercitus otioſos fore? præſtaret omnes eo confluere, ne vos, ne noſtri, vel noui tui Epiſcopi, galeis pro mitris vtantur. Condeiani Germani, in Heduis nondum

nondum ſacramento ſoluti, immo nec pecunia, delitiari ſuperioribus proximis diebus dicebantur. Sequanis meis imminent. Sed locus hic ſacer eſt pueri, extra meijte, & hoc ego cupio. Gallis idem ſcribit nondum partam eſſe pacem. Nam, quod maris præfecto periculum vitæ à Guiſijs, per inſidias fuerit; iam audiſti: tum maximas turbas concitari, & iam apertis inimicitijs vtroſque committi, factum deteſtantibus omnibus Condæanæ factionis proceribus. Itaque Condæus, qui nunc in Regia eſt Lutetiæ, Equitum Magiſter, Mommorancius Filius, oſtendiſſe feruntur Senatui ſecretiori Regio; ſe, contra Guiſiorum vim, ſi res poſtulabit; minime, ſalua Caroli Regis Maieſtate, defuturos Caſtillonijs. Regina Mater, ne latius hæc flamma ſerpat, quam poteſt dat operam, atque Proceres cohortatur, vt regni ruinas inſtaurent; & hoſtem ceruicibus imminẽtem Britannum, coerceant. Nullis enim is condi-

cionibus adduci potuit ad concordiam. Caletum repetit; Gratiæ portum non aliter redditurus, quam ſi pecuniam uniuerſam in eo muniendo Gallus refuderit. & inſuper, quidquid æris Condæus ab eo acceperit, bellique damna, reſtituantur. Quare, iam Gallus eum portum, per Rhingrauium obſidet. aquam deriuauit. ſed quanta munitioni ſufficiat, nauibus aduehitur. Obſides, Zelandica naui fugerant. ij, qui reſtituendo Caleto, dati à Gallis, ex Philippico pacis fœdere, dicuntur. ſed retracti ſunt, infelices. Hiſpani tui, quid? In Africum alterius Mauritaniæ littus Rex Philippus triremes aliquot miſit, quæ ferant annonam, & inſtrumentum omne bellicum, Orano à Turcis & Mauris obſeſſo terra ac mari, oppugnatoque. Hoc vnum aduerſus Africam nobis propugnaculum, Hiſpanis anchora ſacra. Dux oppugnationis Ænobarbi filius, Algieri Regulus. Triremes coactæ Hiſpali, ve-

tere Bethicæ vrbe, & Neapoli, Carthaginem Hiſpaniæ Tarraconenſis, adpulerunt; quod felix fauſtumque ſit. Ac conſtans eſt rumor, octo naues, ex India, ſaluas adueniſſe, quæ trigeſies centena millia nummûm aureorum vehant; margaritarum lineas perquam multas; coccum; &, ex aduerſo polo nouas noui orbis delicias. Et, ne quid deſit etiam, ſimias, nouis tuis Epiſcopis dono mittendas; quo fallant tædium longæ concionis de reformatione morum. immo monſtra quædam nunquam viſa; quaſi vero, monſtrorum non ſatis nobis ſit in Africa, ac Germania, & iam noua non alantur ab Ericis portenta. Tu qui peritus es hiſtoriarum, iſta me multo melius nouiſti. At, ne omnia perſtringam; ita, vt viſendæ Agrippinæ tuæ cupiditas te non inceſſat, finem faciam; eruditiſſimi viri ac pij, Georgij Caſſandri tui meique memor, quem, & optime valere cupio, ſupra modum; & felicis illius auræ veſtræ munere,

quam ſuauiſſime frui. Vale, Coloniæ. VI. Nonas Quintileis, ∞ D. LXIII. Cum has obſignarem; Accepi, Chryſoſtomum tuum, quingentis millibus excitaſſe Ericum; quo victis in Galliam exercitum ducat, contra Condæanos, quod vt parum veriſimile videtur, ita certum eſt, Elizabetham Reginam XXX millia hominum contra Gallos miſiſſe, tuendo Gratiæ portui. Hæc te ignorare nolui, quo tibi claſſicum canam. Atque etiam, Ericum iter in Brabantiam facturum, vt Epiſcopis arma inferat.

METELLVS.

XXXII.

Clariſs. viro D. Georgio Caſſandro. Coloniæ.

S.

Politica, Priuata de Caſſandri Commen-

QVàm mihi fuerunt pergratæ tuę cum libello literæ, tam triſtis fuit de ſontico morbo nuncius, præſertim

ſertim cũ eo tempore maximè mor- bus ſæuit, quo eum remitti imprimis poſtularet vtilitas Reip. Chriſtianæ. Alioqui beatos nũc eos eſſe iudico, qui ex huius vitę confuſione liberantur. Nam & ego, quò magis horum temporum intemperiem conſidero, tantò magis ad portum aſpiro. Quid nunc agatur in orbe terrarum, exiſtimo te ex tuo quoque lectulo audire poſſe, adeo turbulenti ſunt fremitus. Dicitur quidem eſſe de religione certamen: ſed quam aliena ab omni religione ſunt bella pluſquam ciuilia? quid dicam Eccleſiaſtica? In Gallia affulſerat aliquid ſpei melioris. Sed ea ſunt partium ſtudia, & eæ factiones, vt vix vllum ſanis & moderatis conſiliis locum relinquant. Omnes boni & cordati poſtulabant aliquam & diiudicationis & reformationis æquam formulam, quæ res fecit, vt ſæpe tu, mi Caſſander, mihi veneris in mentem, quem vnum noui imprimis dignum, qui in tali deliberatione

tariis antiquitatũ Eccleſiaſticarum.

ne audiatur. Sed quam hactenus fruſtra optaui te tuaque conſilia in publicum prodire, tam equidem doleo vehementer, cum proſpicio, ecquò aliorum furor præceps ruat. Audiiſti antea de tumultibus Gallicis planè tragicis. Vtinam, quæ nunc impendet, non ſit multò funeſtior cataſtrophe! Verum etſi fractus illabatur orbis, impauidos ferient ruinæ, ſi eo animo ſimus, quo eſſe debemus. Interea intueamur in faciem ſuperiorum ſæculorum, & optimarum antiquitatum memoria, nos noſtraque ſtudia recreemus. Scio quam ſint huius ætatis & iniqua & ingrata & præpoſtera iudicia. Quid enim rectum eſſe poteſt, vbi inſani affectus, tanquam furiæ dominantur? Sed credo te iamdudum obfirmaſſe animum aduerſus illa portenta. Qui mihi tuas reddidit literas, affirmauit ſpei aliquid supereſſe, vt tui Commentarij Antiquitatum Eccleſiaſticarum aliquando nobis communicentur. Si dicam nihil mihi antiquius

quius fore,dicam quod & verum eſt, & ſæpe aliàs ſum teſtatus. Sed iterum iterumq; affirmo, in huius ætatis controuerſiis nihil eſſe quòd vtilius eſſe putem. Nàm etſi nunc factionum & tumultuum duces ſeſe tantum & ſuas intemperantes præceptiones audiant: tamen ſpero fore, vt vbi æſtus contentionis deferbuerit, ad ſaniorem mentem vtrinque redeant, qui de Eccleſia loquũtur, & ſeriò placideque aliquando intelligere velint, qua de re loquantur. Equidem quantum per ſcholam iuris licet, illarum antiquitatum præiudicia lubenter conſector, & quæ occurrunt veſtigia noto: Sed video te id longa obſeruatione, iam cumulatè conſecutum eſſe, quod ego nunquam vel longo interuallo attigero, niſi ſi tu manum porrigas. Saltem peto vt mutuis nos literis ſæpe conſolemur, & de hiſce ſtudiis per epiſtolam frequenter colloquamur interea, dum aliqua mihi dabitur occaſio tui propius conuenien-

di. Vale, doctiſſime Caſſander, & tuum Cornelium, meo quoque nomine officioſiſſimè ſaluta. Kal. April.

Tuus

FR. BALDVINVS.

XXXIII.

Ornatiſſimo Doctiſſimoq́ viro D. Georgio Caſſandro, Domino ſuo honorando. Coloniæ vel Duiſburgi.

S. D.

Priuata. DIci non poteſt, ornatiſſime D. Caſſander, quanto mœrore affectus ſim, quod ex literis tuis intellexerim te proximis ferijs Paſchal. recidiſſe in veterem iam tuum morbum, quem certe ſingulis annis ſemel tibi tantum metuendum eſſe credebam. Neq; aliud habeo, quod tibi in huiuſmodi prælijs tam exercitato dicam, niſi vt te admoneam armorum

armorum tuorum. Nulla autem ſunt alia arma, quibus hos ſicuti ſcribis ſathanæ colaphos ſi non euadamus, at certe leuiores reddamus quam preces, ſanctæ ex Scripturis cogitationes, quas tibi perpetuas & plurimas vſus, pietas, & eruditio ſuggererunt. Deumque precor, velit eas ita tibi ſemper eſſe pręſentes, vt ſancta ipſius voluntas in omnibus, quæ ad te pertinent, finem ſuum conſequatur. Mi Caſſander, tanto teneor tui videndi deſiderio, vt hoc ipſum ægrius ſit quam explicare facile queam, quod per hanc ipſam, de qua tibi toties ſcripſi profectionem duobus tantum aut tribus diebus conſuetudine tua frui licebit. Non deſpero tamen fore vt ante non longum tempus, ſi vtrique noſtrum vita contingat, etiam menſium aliquot conſuetudo Deo volente nobis non denegetur. Ego ſaltem quando tua mihi beneuolentia, tam ex animo expoſita eſt, aliquam conabor inuenire occaſionem per quam id mihi liceat.

De reliquo Vendouillius rurſum diſtulit toties promiſſam profectionẽ in menſem Iunium non ſine voluntate vt arbitror diuina, vt ſi ipſi integrum nõ fuerit Duiſburgum deſcendere, te Coloniæ reperiamus. Neq; enim dubito, quin ad medium ſaltem menſem proximum Coloniæ ſis futurus. Et fieri poteſt, vt mora ſit longior. Interim tu Campanum viſeris, & quæ ſint ipſius ſtudia, quid apud ipſum effeceris nobis narrabis. Si iſtic ne eo quidẽ tempore fueris, an ſimus Diſburgum profecturi ex Vendouillij rationibus pendet. Ego tantum vmbra ero ipſius, neque mihi licuiſſet laborante etiamnum Reuerendiſs. Domino hinc diſcedere, niſi hoc prætextu, quia ipſe Vendouillius Dominum inuiſet, & ab illo poſtulabit, vt mihi liceat eum comitari. Itaque ſi Vendouillio nullo modo eſſet integra tam longa mora, præferẽdum mihi eſſet neceſſarium officium deſideratiſſimo colloquio ac complexui mei Caſſandri. Spero tamen

tamen, ſicuti dixi, meliora, & ſi hæc epiſtola cito ad manus tuas peruenerit, poteris quam primum me admonere, vt etiam, ſi neceſſe ſit, differamus profectionem noſtram. Cum Reuer. Dominum laborare dico, intelligo illum nondum ſibi plane reſtitutum, quamuis Dei beneficio ſperamus fore, vt hac æſtate eandem reſtituat: nam progreſſus quotidie ſunt euidentiores. Hæc autem eſt cauſa, cur ſine iuſta aliqua occaſione minus mihi diſcedere liceat, quamuis obſequium meum ſit plane inane. De turbulentiſſimo atque atroſiſſimo bello, quod in Gallia exortum eſt, credo iam famam ad omnes orbis Chriſtiani prouincias eſſe perlatam. Luimus vt mihi videtur hac in parte pœnas ſtultitiæ noſtræ, quod ita ſimus animati, vt diſſidentes à nobis in religione ferre non poſſimus, niſi ſimul eos extinctos velimus, atque extinguere etiam ſtudeamus. Addimus deinde incendio oleum alijs ex cauſis, quæ non minus

virium

virium habent ad alendas has contentiones, quamuis religionis cauſa tegantur. Orandus ergo ſummis precibus Deus, vt arma quę ipſe certe non excitauit, eripere aliqua ratione dignetur manibus imprudentium, ne dicam furentium, qui regnum ampliſſimum ac ſuā ipſorum patriam, pro qua ſanguinem ipſi ſuum fundere debebant, implere parant ciuili ſanguine, ac alijs vt dixi ſceleratis forte cupiditatibus per patriæ ſuorumque ruinam indulgere non verentur. Quod ſi peccata noſtra grauiora merentur, hoc tantum ſupereſt, vt in iuſtiſſima Dei voluntate vt poſſumus acquieſcamus. Vale, mi Caſſander, ac me precibus tuis Deo commenda. D. Cornelium, ſi iſtic erit patremque tuum meo nomine ſalutabis, ac D. Rhemum, ac magiſtrum Iacobum. Te ſalutant Archid. & Lampſon. Leod. 22. Maij.

Tuus ex animo

PETR. XIMEMIVS.

XXXIV.

XXXIV.

Eruditiſſimo viro, D. Georgio Caſſandro; Theologo præclaro, &c.

Io. Merellus, Georgio Caſſandro; De rubo viticoſo, quem Hiſpani çarçam parrillam vocant.

PEtiiſti heri à me, per Cornelium Valterum noſtrum; vt quæ de çarça parrilla nuper accepi, tibi cõſcriberem. Te enim cupere experiri; num ea, articulorum doloribus, qui te valde vexant; mederi poſſit. Ego; etſi lecto decumbo ex ſcirrhi moleſtia; nihil tamen prius habui, quam vt tibi ſatisfacerem. Si quid enim à me peccabitur, homine Iuriſconſulto; clariſſimus ille vir Echtius, ſummus Medicus, totum corriget. Carça parrilla; quam herbam, docti Smilacem aſperam Dioſciridis eſſe putant; Hiſpanorum in Indias nauigatione, primo fuit cognita. quod ipſi Indi, ea in morbi Gallici curatione; quo morbo paſſim apud eos laboratur; vtuntur. At; cum

cum eius capillamenta, quiddam viti perſimile referant; Hiſpani, ſuæ linguæ nomen ei indiderunt. nimirum; çarçæ parrillæ: hoc eſt; ſi Latine vertas; rubi viticoſi. Hæc igitur; ab Hiſpanis ex India, vti Guaiacum lignum, ad nos vehitur. Cuius vſus, primum in Italia innotuit, per Ferdinandum Neapolitanum Medicum, qui de morbo Gallico ſcripſit, cuiuſq; Matthiolus; in ſuis ad Dioſcoridem commentarijs, dum de Guaiaco diſputat; ni fallor; meminit. Hic enim, infinitos morbos, ea fertur curaſſe. Quod accidit Clementis ſeptimi Pontificis Maximi tempore. ad quem; Luſitanorum Regina; decocti, quod ex hac herba fit; deſcriptionem miſit; huic, quam ſubijciemus, ſimilem. Ea enim eſt, quà Indi, & Hiſpani adhuc, vtuntur: quamquam ſcio; à nonnullis; alijs pharmacis augeri: vti à Falloppio, Guaiaci mixtione, atque paſſulis: & à Cardano, qui de ea, ſingulare caput, libris contradicentium Medicorum,

corum, inſeruit. ac librum de ea, quem tamen non vidi, fertur edidiſſe. Sed; cur vetus hæc noſtra deſcriptio retineri debeat; moueor Io. Visbrocij, hominis eruditiſſimi ac diligentiſſimi, auctoritate. tum Hiſpani: qui, ab hinc plus minus annis ſex, rerum iam poſtremo in India; vbi permultos annos militiam ſecutus fuit, geſtarum hiſtoriam, ſua lingua, minime contemnendam, ſcripſit. Hic inquam; perſimilem noſtræ, decocti deſcriptionem præſcribit: totque laudibus, ab experimentis, hanc herbam effert, vt omnibus præferat. Præterea; cum parilla, ſit ex eorum pharmacorum, vel herbarum genere; inter cetera præcipua; quæ, occulta quadam vi, ſuum munus exequuntur, non videtur, ei quid immiſcendum. ne ea eius vis, vel immutetur, quod facile contingit; vel tota potius abſorbeatur. Quod Smilacem eſſe diximus; probat quædam Medici Germani ad Matthiolum epiſtola. quam is, inter ſuas retulit;

tulit;

tulit; quod ebulum antea credidiſ-
ſet. Sed victus teſtimonio Falloppij,
Lucæque Ghini; qui eam ab Hiſpa-
no allatam, Florentinorum Ducis
iuſſu, cum alijs herbis contulerunt;
tandem fatetur, aſperam Smila-
cem eſſe. Eſt enim eorum verbis,
radix candida, longa, cum multis
capillamentis: ita, vt conferentibus,
notæ omnes ſmilacis aſperæ con-
uenirent, & qualitates reſponde-
rent. ſaporis amaritudo, ac vis con-
tra venena. Dicitur morbus Gal-
licus veneni cuiuſdam particeps;
quem parilla quidem curet optime.
ac Dioſcorides; folijs & acinis aſpe-
ræ ſmilacis, vires contra venena quo-
que tribuit. Eius vires, Galenus, de
ſimplicibus medicamentis libro ſe-
ptimo, refert. Atque etiam Visbro-
cius adſerebat, quendam peritiſſi-
mum pharmacopolam herbarum
Ariminenſem, ſtudioſe ex omnibus
huius parrillæ ſaccis, qui in Italiam
ex Hiſpaniis adſportantur; ſcrutatus,
num quod folium in ea, vel radicem
magis

magis integram denique repperire poſſet, diligenter conquiſiuiſſe; ac tandem deprehendiſſe, noſtram ſmilacem eſſe. Idemque Matthiſius, qui in Hiſpania Caroli V. Cæſaris Medicus vixit, atq; diutiſſime Neapoli, mihi comprobauit: ac ſe, aſpera noſtra ſmilace, mulierem penitus in Campania curaſſe, quæ Gallico fuerit infectiſſima. Smilacem enim Neapoli repperiri ac Romæ Visbrocius adfirmat. Sed Indicam longe præſtare, fatentur ipſo experimento, tum quod conſtat herbas huiuſmodi, vi quadam cæli, eſſe potentiores in India, quam Europa. Atque, ipſam etiam Indiam Orientalem, quam vocant; Occidentali, nobiliora multo pharmaca progignere, vti de Guaiaco quidam notant. Ac certum eſt, præſtantiorem eſſe parrillam Orientalem, Occidentali. nam, Hiſtoricus Hiſpanus ille, locum nominat, vbi in India, omnium præſtantiſſima naſcitur, eſſeque maximam omnino differen-

tiam, quod ad eius vim attinet, quominam loci producatur. Quare, minime mirum videri debet, ſi minus in quibuſdam operetur, plus in alijs; cum huc ratio referri poſſe videatur. Nec enim valde parrillam eam laudarem, quæ ex inſulis Hiſpaniæ propinquis, veluti ex Canaria, adfertur. In qua re, nos falli poſſumus; ac mercatorum fidem, cæci ſequi cogimur. niſi tamen quiſpiam; vnam ab altera, locorum, quod vix fieri, niſi per peritiſſimos, poſſe mihi perſuaſi, indiciis, internoſcat. Qualiſcumque tandem ad nos mittitur, quæ recentior eſt, præfertur, & hanc, ſuccus ac viror monſtrant. Sed raro recens ex interiori India vehitur, ex propioribus Hiſpaniæ fortaſſis inſulis ea venit. Fere ergo ſiccam cupimus. Cuius itaque capillamenta ſicca, dum franguntur, plus medullæ oſtendunt; ac farinam albam ex ea medulla ſurſum proiiciunt: ea, ceteris melior, ac recentior, & quæ minus nigredinis, &

ſiccitatis,

ſiccitatis alioqui præ ſe fert. Minus enim, eam ſucci poſſe reddere, ex decocto liquet; quia ſiccior eſt. At, non inepte quæreretur, quænam huius herbæ partes, cæteris, ad vſum medendi queant anteferri? Et hactenus, Italiam capillamentis vſam Viſbrocius reſpondit, quamquam exiſtimat; vna cum multis Medicis, radicem, potentiore vi præditam eſſe oportere. Id quod, & guſtus capillamentis amarior; tum quod ſuccus in iis magis condenſatus quam capillamentis ſit, & iis tutius, diutiusque, conſeruari innoxius poſſit, ſatis arguit. Itaque, radice ſola, immò ne quidem capillamentis admixta Italos numquam vti vidit, fortaſſis, quod ad eos ſola capillamenta, numquam vero radix tanta comportetur, vt ad vſum ſatis ſuppetat. De anni item parte, quæ propinandæ parrillæ felicior ſit, & loco, conuenit; vt eo anni tempore ſumatur quod magis caleat: quamquam ver magis calens, & autumnus, in primis

ſpectentur, ſed hoc dicerem; in Italia, & Hiſpania præcipue, laudandum: quia prouinciç, Germania, longe magis illæ æſtuent. Frigidis ergo locis, calidiora anni tempora deligi; calidis, temperatiora. Cubiculum in quo ſumitur hoc decoctum, aduerſus omnem iniuriam cæli muniri decet; vti Guaiaco, ac ratio, Medicis omnibus eſt nota. Quo modo vero curet, ſi petis; non infitiabor, experimento multos didiciſſe, hoc fieri occulta quadam vi, quod & de China referunt. Sed, plus Guaiacum, ac Chinam, ſiccare, quam parrillam; teſtantur ij, qui eius vim perſcrutati ſunt. pluſque neſcio quid pinguioris ſucci latentis, continere. Hoc inde facile perſpici; quod, ab omnibus omnis ætatis ac ſexus, omnibus in morbis, innoxie ſumi conſtet. quod tamen, in alteris illis non liceat. Nos igitur facile animaduertere, quod per ſudores fere curet, in nonnullis hoc præſtare, per vrinam, aut potius, per tranſ-
ſpira-

ſpirationem, in paucis, & per ſudores, & per vrinam, & per tranſpirationem. Neque ſtatim curat, ſed ita paulatim corpus adficit, beneque conſtituit; ut id, priſtinis viribus, robori, ac valetudini, reſtituat, velutique iuuentuti, reddat. Immo vero, non modo certum eſt: eam, minoribus expenſis & incommodo ſumi, Guaiaco Chinaque: verum etiam, multo potentius iis, ac citius curare. Neque deſunt Romæ, qui, vel animi cauſa, eam propinent. Quibus morbis ea medeatur, videamus. Et, de Gallico in confeſſo eſt, quem, cæteris certius quidem pharmacis, curat. Hæc enim præcipua eius vis eſt, experimentis perquam multis notiſſima. Deinde, valet maxime contra dolores articulorum. Sed, in vniuerſum plurimi credunt omnibus morbis, quibus Guaiacum & China conducit, prodeſſe. nec enim, ab his, diſſimilis generis videtur. Certe Viſbrocius adſeuerat, eius decocto, fuiſſe ſe liberatum

octennali chiragra, calloſaque duritie, ſecundum axillam, malaque totius corporis aliquot annorum habitudine. Tum Giſbertus Leodienſis Medicus, ea curaſſe confirmatum ſcirrhum, ex Gallico morbo contractum: Becchanumque, qui peritus Mariæ Pannoniorum Reginæ Medicus fuit, in Hiſpania tum tabidum, tum hydrope laborantem, ea ſeruaſſe. Huius, ab hinc ſex plus minus præſertim annis, vſus ita Romæ inualuit, ut frequentiſſime nunc, ad omnes propemodum morbos, cum obeſſe nequeat, iuuare autem poſſit, propinetur. Supereſt, oſtendamus ſumendi rationem; hoc eſt, decocti deſcriptionem. Carça, minute inciditur: deinde, contunditur in mortario: contuſa, in vitreatum ſiue plumbatum vas, conijcitur: in quo, aqua fontana munda, ſi haberi poteſt, ebulliat. Aquæ quantitas, libræ duodecim: çarçæ parrillæ vero, vnciæ quattuor, aut tres. At vero, vas, diligenter obtura-

obturatur, nequid expiret. Sic infuſa, calente loco ſiue foco, per integras horas viginti quatuor, adſeruatur: ita, vt ad lentum ignem tamdiu coquatur, donec tertiæ aquæ partes duæ abſumantur. Cocta, demum colatur, & ad vſum reconditur, paraturque nouum decoctum, ſingulis quibuſque duobus diebus. Nam, eius vires, citius, quam Guaiaci, aut etiam Chinæ, exſoluuntur, ac pereunt. Mane, ex hoc decocto, pro ſyrupo bibitur; pondere ſeptem aut octo vnciarum. Hæc eſt, prioris decocti ratio. Poſtea, fæces huius parrillæ ſic coctæ capiuntur: & iis, libræ duodecim aquæ fontanæ mundæ, ſuperinfunduntur, coquunturque, quamdiu aquæ pars tertia, vel media pars, ſi potentiorem velis, decreuerit. Hoc ſecundo decocto æger vtitur: in prandio, ac cœna, pro potu, loco vini, vel ceruiſiæ. Eſt autem, priore minus potens. Sed, quoniam aqua hieme ſtomacho noxia eſſe poteſt, & quocunque tem-

pore, ſenibus, videtur potius tum, & iis, in vino coqui debere, quam aqua. Terminus exhibitionis huius decocti, præſcribitur: ad viginti, vel viginti quatuor dies. Propinatur equidem, effectu mirabili, quemadmodum ſupra docuimus. Hæc eſt vetus ſumendi ratio. Sed, quid ſi duo prioris decocti ſyrupi, ſingulis diebus propinarentur, vt in exhibitione ligni fit: vnus mane, alter, à prandio? Ac, poſt eorum ſumptionem, dormire ciendo ſudori plane conduceret. Nec alienum à ratione fuerit: pluribus viginti quatuor diebus, pro morbi difficultate, ac curationis modo: nempe triginta, vel quadraginta quoque diebus, id exhiberi. Enimuero: minime prætermittendum eſt, neceſſarium omnino fore: ut, antequam exhibeatur: corpus, pro valetudinis ac morbi modo, ex Medici præſcripto, purgetur, & corpus, ad curationis viam, ita præparetur. Et quoniam hoc decoctum, dum tamdiu bibitur, humores

mores in corpore colligit, ac concitat, etiam præcipitur, ſingulis octo, vel decem ad ſummum diebus, pharmacum ſumi commodum: quo quidem, ij, ex corpore, toti deijciantur. Finita quoque totius decocti ſumptione, corpus item purgari debet: nequid noxiorum humorum, in eo, relinquatur, qui parrillæ munus, quod ſenſim ea exequitur, impediant. At vero, quia eam in vaſe coqui ſimplici monuimus, ſciendum eſt, id vas, lutari, quod aiunt, vel terra, vel alia ex materia, poſſe: inque vaſis ſuperiore cooperculo, quod vaſis os operit, foramen paruum relinqui, ſiue orificium, vnde euaporet fumus, quod foramen, obtegitur, dum fumus exeat: nam, niſi alicunde fumus eruperit, vas frangi neceſſe fuerit. Signum autem ebullitionis, is fumus eſt: per quod foramen, immittitur bacillus, qui, quantum decreuerit, oſtendat. Qui experti ſunt, aquæ libram, in ſic lutato vaſe decreſcere ferunt horis ſingulis.

Ego vero, nunquam vaſe lutato ſum vſus, ſed aliter obturato. Minus quidem duplici, quod adpellant, vaſe, in quo, ſi parrilla coquatur; non decreſcet, vel viginti quatuor horis decoctum, vna libra, neque vas etiam nullo relicto orificio, quam diligentiſſime lutatum, rumpetur. Quæ huiuſmodi vaſe coquuntur, maioris eſſe vis ac potentiæ, dicuntur. Sed in parrilla, felicior eſt in ſimplici vaſe coctio: quantum referunt, qui eius rei experimentum fecerunt. Hæc, licet minima, oportuit admoneri. Illud autem minime prętereundum eſt: quod Caſanatus Sequanus Medicus, valde probat: nimirum, vt omnes ægroti cibi, in ſecundi cocti aqua, coquantur: id quod, de China Cardanus primum præcepit. Sic enim fiet, vt & ipſe cibus medicatus ſit: præterea, vt primus in prandio ac cœna decocti hauſtus, qui ante eſum quoque ſumendus eſt, ſaccharo condiatur, ſacchari quantitas ſit cochlear: nam eo conditu potu,

aluum

aluum laxari ait; quam, alioqui decoctum, nonnumquam, ſub initium præſertim, adſtringit. Victus ratio tenuis ſit, plenior tamen, liberiorque recipitur, quam illa ſit, quam vſus Guaiaci ſuperſtitioſe peperit, & ad famem prope conuertit. Cibi deligantur optimi; habita morbi, ac virium ægri ratione, quæ omnia Medicis omnibus ſunt per quam nota. Ac certe, aliquando conducet ſereno, ac clementi cælo, aliquò extra domum, animi cauſa, deambulare: vtputa, hortis in amœnis; aut alibi: ſed lento greſſu, ac molli paſſu. Cauendum autem, ne nimiò cibo ſtomachus oneretur. Per ſe enim, orexin mouet parrilla, vti medicatæ quædam aquæ ſulphureæ; qualis ad Spae pagum in Eburonibus, quę Sauanira potiſſimum nominatur, tum deambulatio aliquid etiam adpetitui ex decocto excitato addit. Qui vero Gallico morbo cruciantur, abſtineant à deambulatione foris: domique ſe contineant, frigenti

genti aëre: eſt enim illis frigus peſtiferum, quod facile eueniret: vt, cum eorum morbus, præcipue oſſibus inhæreat, & circa perioſtia, dolores eos adfligant: oſſa certe, tabem contraherent. Quemadmodum autem, aliquo ante tempore, optima victus ratione corpus præparari conuenit, quam parrilla propinetur, vt melius curet, vimque ſuam in corpore magis exerat: ita, poſt propinatam, corpus, aliquanto tempore, bonis cibis refici, ſimilique victu viribus priſtinis reſtitui, decet. Hæc ſunt, quæ de parrilla didici: ex quibus, ſi curari poteris; id mihi ſupra modum accidet gratum: cui, valetudinem iuuandæ Reipublicæ Chriſtianæ fæliciſſimam, precor: ſin minus, quod equidem minime puto euenturum, cum parrillam ſemper acceperim articulorum dolores comprimere, non quod præſtiti, ſed quod volui, boni conſules, & male adfecto, condonabis fere tumultuariam hanc ſcriptionem. Eſt enim hæc prima

ac poſtre-

ac poſtrema, quam confeci: neque, eius vllum exemplum penes me retineo, quod tamen, per tuos pueros exſcribi mihi peto: ne, quædam cogitationes, amicis, qui fortaſſis parrillam noſſe cupient, vel mihi potius, exoidant: cum difficile ſit, qui parum memoria valeo, multorum quæ hic effudi, meminiſſe. Vale, III. Calend. Maias. ∞. D. LXIII. Colonia, ex Andreæ.

METELLVS.

XXXV.

Georgio Caſſandro, amico chariſſimo, ad tabernam pinguis Gallinæ Coloniæ.

Sebaſtianus Caſtalio, Georgio Caſſandro S.

ADoleſcentes tua cauſa libenter iuui vt potui, mi Caſſander, & ſum equidem lætatus mihi datam occaſionem gratificandi tibi in re aliqua. *Priuata.*

aliqua. Res noſtræ ſe habent, non vt ego vellem. De pietate & charitate loquor, quæ eſt hyperboreali hyeme frigidior, & eadem in dies magis frigeſcit. Deum precor, vt nobis promiſſum tempus mittere maturet, & labantem conuexo pondere mundum aſpiciat. Meæ res priuatæ alioquin bene ſe habent. Biblia in Gallicum ſermonem conuerti, ſed ea nondum ſunt impreſſa. Nunc paululum quieſco. Morbum tuum ægrè tuli: ſed amantibus Deum omnia ſunt bono. Cornelium noſtrum ſaluere iubeo in Domino quamplurimum. Vale, Baſileæ, XII Aprilis, Anno 1553.

XXXVI.

Clariſs. doctiſſimoq́; viro D. Georgio Caſſandro. Coloniæ.

S. P.

Eccleſiaſt. De vera Eccleſiæ reformatione.

PErgratum feciſti D. Præſidi, clariſſime cognate, quód Germanice illi ſcripſeris, qui mihi Mechlinia reuerſo,

reuerſo, vbi cum D. Cardinali ad introitum eius celebrandum fueram; ſtatim literas tuas communicauit, ecquid eas aſſequi & intelligere poſſem. Quod de remedijs ſcire deſideras, ea nondum quidem publicata ſunt omnia, ſed huc fere redeunt, vt priſcis canonibus in lucem reuocandis, & moribus ac ritibus Eccleſiaſticorum corruptis corrigendis potius, quam alia via qua hactenus fere itum eſt, Eccleſia Dei hæreſibus repurgetur, & priſtino ſuo nitori & integritati reſtituatur. Non poſſunt quidem alia remedia legitima penitus omitti: ſed in hac canonica, quantum quidem fieri poteſt, tota cura incumbimus. Atque vtinam res eo perduci poſſet, vt hinc malis moribus Eccleſiaſticorum hominum ſublatis, illinc odioſis illis quæſtionibus ac diſputationibus nimis ſane præfractis & minime neceſſariis, qui vtrimque pij ſunt homines, ad ea quibus vera ſalus noſtra continetur animum poſſent adijcere:

ijcere: conſiderem equidem breui futurum, vt rempublicam noſtram pacatam aut certe minus turbulentam haberemus. Sed vt nos in vno laboremus; valde metuo ne aduerſarij ab ſe impetrari vllo modo alterum patiantur: Quod Caluini nos docet libellus, quem audio prodijſſe virulentiſſimum, aduerſum Caſſandri ſiue Balduini, ſiue cuiuſcunq; alterius, de officio pij viri nuper editum ſcriptum. Sed non ob id tamen noſtrum nobis deſerendum eſt officium; ſed tanto magis audaciusque contraeundum. Nam tota victoria in hoc conſiſtit, vt non vi ac metu, ſed liberalitate ac beneficentia aduerſarios nobis adiungamus. Quod equidem approbante Deo facile puto futurum, ſi intelligant, nos non minus malis moribus noſtrorum hominum, quam aduerſariorum malis opinionibus eſſe infenſos. Quibus ſi accedat, vt incipiant animaduertere veram religionem, non ſubtilitate diſputationum

variarum-

variarumque quæſtionum conſtare, ſed ſola in Deum ac Chriſtum pietate, & aduerſum homines amore: non multum amplius repugnaturos confido, quin opiniones illas ſuas inanes & ſuperfluas miſſas faciant, & ad veram Eccleſiam repurgatam ac reſtitutam ſe recipiant. Ad quam rem quoniam duo exſtāt libelli plane aureoli Gregorij Nazianzeni, vnus de moderandis diſputationibus, alter de Arrianis, non licere ſemper & publice de Deo contendere: quos magna mea cum vtilitate nō ſemel perlegi: valde te moneo & hortor, vt & tu, ſi id nondum factum eſt, eos in manus ſumere ſemelque percurrere velis. Plura ſcriberem, ſed iam adeſt Feio qui meas venit accerſitum literas, vt cum D. Præſidis iungantur. A Gallis nihil boni expectamus, niſi direptionem bonorum Eccleſiaſticorum, confœderationem cum Germanis aliquot Principibus, & deinde magnum bellum prætextu Nauarræ recuperandæ, ſed vt priuatus

& ex communi hominum ſententia & coniectura hæc dico. Bene vale, optime Cognate. Vxor multam tibi nunciat ſalutem. Bruxellæ, XXVIII Decembr. M. D. LXI.

T. d. addictiſſimus

Ioach. Hopperus.

XXXVI.

Ornatiſſ. viro D. Georgio Caſſandro. Duysburgi.

S.

Eccleſiaſtica. DE Comitiis ſcripſi antea, & ex aliis audire plura potuiſti. Formulam in iis conceptam, qua deinceps vtentur Concionatores Proteſtantium in quatuor illis articulis inter eos controuerſis, lubenter nunc ad te miſiſſem: ſed non poſſum antequam domum ſim reuerſus. Aliud verò quippiam eſt de quo nunc ad te referam.. Tota Gallia mirabi-

mirabiliter commota eſt, & in religionis cauſa tumultuatur. Rex ipſe attonitus ita fulminat, vt tamen quid opus facto ſit quęrat. Dominus Vendoſmius inter proceres primus, qui nunc & eſt & appellatur Rex Nauarræ, bonis partibus & palam & vehementer fauet. Legatum huc quendam miſit, qui me conuenit. Dixit multa miſcere quoſdam rerum imperitos: ſed non placere hominibus in Gallia cordatis, totam & religionis formam, & religionis faciem inuerti, quia neque id poſſit obtineri ſine magna ſeditione & miſera rerum omnium confuſione. Sed temperationem aliquam requiri, quæ quod in rebus iamdiu receptis tolerari poteſt, ſuperbe non repudiet, quodque ex antiquitate Eccleſiaſtica reliquum eſt, faſtidioſe non reſpuat. Sapientem & ſanam eius generis moderationem poſſe audiri in conſilio Regio. Ignoſce meo deſiderio, mi Caſſander. Continere me non potui, quin ſta-

tim reſponderem, vnum me noſſe Caſſandrum, qui pręſtare quod quęritur, cumulate poſſet. Placuit ea de re ad te vt ſcriberem. Si vllam miſſionem impetrare potuiſſem, profecto Duysburgum vſque nunc excurriſſem. Sed multis compedibus vinctus retineor. Age verò, verbum intelligenti ſat eſt. Vide quid iam ſtatuere debeas de ea ſiue cautione ſiue formula informatæ Reformationis, quam concepiſti. An quod vnus Caſpar impetrare, ſi vixiſſet, abs te potuiſſet, non impetrabit bonus ille Rex Nauarræ, præſertim cum ea, quam dixi, occaſio ſe offerat? Credo equidem eam eſſe pietatem tuam, vt aliquando non recuſes, illam tuam (ſicuti vocas) Conſultationem conſuli & legi à bonis viris, quibus in tanto Reip. motu mandatum eſt, operam vt dent, ne quid Reſp. detrimenti capiat. Non inſtitui pluribus verbis nunc te vrgere, cum res ipſa te ſatis premat. Reſponſum itaque tuum expectabo.

Magde-

Magdeburgenſes primum hiſtoriæ
ſuæ Eccleſiaſticæ tomum, vt proxi-
mis nundinis ab Oporino edatur,
miſerunt, meque rogarunt vt inſpi-
cerem. Inſpexi. Magnam video re-
rum molem atque ſyluam. Vereor
ne informis materia ſit. Certè fa-
ciem hiſtoriæ deſidero. Sed mihi
tantum non ſumo, vt de re tanta iu-
dicare adhuc velim. Fortaſſe ede-
tur aliquod ſimul ſpecimen eius
commentationis quam in hoc gene-
re informaui. Circumferuntur hic
multi libelli famoſi, teſtes inteſti-
norum in Eccleſia & diſſidiorum &
odiorum, qualia vix in Caſtris ad-
uerſarum acierum ardere puto.
Quem das finem Rex magne, labo-
rum? Principes hic quippiam περὶ
ἀμνηστίας ſtatuere voluerunt, vt cer-
tamina illa ſopirent. Sed quam me-
dicinam hæc vulnera, hi morbi re-
quirant, non ignoras. Opto tibi in
ocio Duysburgenſi eam valetudi-
nem, quæ nobis non præripiat, quod
ex illo expectamus. Vale, & ami-

coſ ſaluta. Francofurdiæ, Calend. April.

Ex animo tuus

BALDVINVS.

CVm hæc iam ſcripſiſſem, ecce libellus liturgicus cum literis tuis, oportune. Reip. gratulor, iam hæc procœmia prodijſſe, quæ ſpem nobis faciunt, fore, vt reliqua conſequantur. Illos enim, illos, mi Caſſander, Commentarios tuos deſideramus, quos tu mihi familiariter oſtendiſti, ſed aliò iam properanti. Scio, quid obſtet quo minus in lucem prodeant. Sed cautio profectò aliqua inueniri poſſet, vt à bonis legi ſine tua fraude poſſint: qui te non ſolum narrantem, ſed & conſulentem & iudicantem audire vellent. Et verò non ignoras id eſſe neceſſe in hac tanta & rerum varietate, & iudiciorum infirmitate. Quod ſcribis de ſupplicio cuiuſdam dibaphi: agnoſco

agnoſco non fuiſſe inanem decreti Wormacienſis ſanctionem. Si diutius ceſſas ſententiam de ea re dicere, & ciuilia ſtudia, quæ me obruunt, aliquid mihi ocij relinquant, breui edentur leges & iudicia veterum Chriſtianorum de coërcitione hæreticorum. Nam & in Gallia deſiderantur. Neque exiſtimare debes exempla antiquitatis, atque adeo eius in hoc genere conſenſum ab omnibus repudiari propter aduerſariam conſpirationem nouæ factionis, ad terribilem fortè dominationem aſpirantis: cui certe, ſi nullus ſerio ſe opponat, ecquò mox recidemus? Profecto libertatem vixdum natam indigna ſeruitus opprimet. Mitto ad te reſponſionem Philippi ad Staph. quam ille nunc ad me miſit, adiunxi & alteram, quæ ex noſtra Academia prodijt. Vellem quippiam tibi maius nunc mittere poſſem. Ex Polonia ſcriptum ad me eſt, in eam irrupiſſe Tartaros & Moſchouitas, & ingenti ſtrage

edita, abduxiſſe triginta millia captiuorum. De claſſe Turcica & Veneta narrantur multa. Sed quid hæc ad te?

Ex animo tuus

BALDVINVS.

XXXVII.

Antonius Dei gratia, Nauarræ Rex, D. Bearn, Dux Vindocinenſis, &c.

Reſponſ. ad iſtas vide in operibus Caſſandri. epiſt. 35.

CVm nihil nobis magis in votis ſit, quàm vt religione pura. & ſyncera conſeruata ſeditiones ob eam ortæ in hoc regno ſedentur, & multa vitia corrigi, integerque cultus reſtitui ſine proborum hominum atque doctorum ope & auxilio nequeant: te in Scripturæ locis atque in antiquorum voluminibus verſatum, vt accepi à multis, tum imprimis à Balduino mihi grato ac probato viro,

ro, rogatum volui, vt quod laboris impendiſti in quærendis rationibus quibus conciliari diſſidentes opiniones (ſemina noſtrorum malorum) poſſint, his rei Chriſtianæ difficultatibus, huicque potiſſimum regno impertiare. Ad quam rem cum permulta te hortentur, tum maximè tuæ profeſſio, qua te ſacris diuiniſque rebus dicaſti. Conatus certe & voluntas, vt errata corrigantur, noſque totos ad Dei præſcriptum componamus, vt trãquillitati ſalutari conſulatur, mihi non deerit. Tu ſi huic noſtro deſiderio tuum ſtudium adiunxeris; nos nec ingratos nec immemores tanti officij offendes, & Dei iuſſis parebis. Vale, Lutet. Pariſiorum, Calend. Auguſt.

Tuus

ANTONIVS.

Infrà,

SANDRAS.

XXXVIII.

Franc. Balduinus, G. Caſſandro S.

Vide reſpōſionem Caſſandri, in ipſius operē: epiſtola 33.

EGo verò, mi Caſſander, cum Francofordię tuas accepiſſem literas, recta profecturus ad te fuiſſem, ſi ea tunc reſciuiſſem, quæ iam cum in Galliam veni, intellexi. Statim atque in aulam Regis veniſſem, ſummi quique proceres qui regio conſilio præſunt, familiariſſime atq; humaniſſime mecum ſunt locuti de conſtitutione religionis, reformatione Eccleſię, & partium iam diſſidentium quadam conciliatione, huiuſq; conditione. Et cum vltrocitroque multa dicta eſſent de media aliqua formula atque adeo forma pacis Eccleſiaſticæ, ſeriò me rogarunt, ecquem potiſſimum nouiſſem arbitrum idoneum ad eam ineundam. Ego (quod aliâs ſæpe feceram) te nominaui, iiſque oſtendi, quas tunc forte mecum habebam literas tuas, quas ante triennium vel quadriennium

nium ad me ſapienter atque temperanter ſcripſeras de triplici conſenſione, animorum, ſententiarum, & rituum ſiue ceremoniarum. Placuit illis tua diſtinctio. Sed ſingulas partes fuſius exponi ſibi neceſſarium eſſe videbatur. Ego ſpopondi; me ea de re tecum acturum eſſe, vt rei tantæ cauſa vel te huc pertraherem, vel ſaltem tuum conſilium integrum elicerem. Vides mi Caſſander quanta res agatur, & quantus in ea eſſe poſſit ſtudiorum tuorum fructus. Vides, quod optare poſſes, non tua, ſed Reip. cauſa, id nunc tandem quodammodo offerri. Huic occaſioni ego te non defuturum eſſe, planè mihi perſuaſi, præſertim cum audias, quid petatur. Itaque pluribus verbis tuam pietatem non vrgebo. Sed iterum iterumque petam, ut ſi venire ipſe non poſſis (quod valde vellem vt poſſes) ſaltem ad illos proceres pios, atque inprimis ad Regem Nauarræ perſcribas conſilium tuum de ratione Eccleſiæ conſtituendæ,

endæ, retentis quantum fieri poteſt antiquitatis Eccleſiaſticæ legibus, & reliquiis, ſicuti ſcio te Commentarios in eo genere paratos habere, quorum cum aliis communicandorum occaſio atque adeo neceſſitas maior eſſe non poſſit. Scito verò eos ingratos non fore qui id abs te petunt. Hæc, vt nunc primum in hanc vrbem appuli, feſtinanter ad te ſcribo, & prope tumultuariè. Sed verbum intelligenti ſat. Cornelium tuum plurimum ſalutari velim. D. Rhetio ſcribam, quod illi gratum fore puto, ſtatim atque hîc quædam propius cognouero. Vale Pariſiis, III Calend. Iun.

Fr. Bald. *tuus.*

XXXIX. *Ferdi-*

XXXIX.

Ferdinandus diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator, Semper Auguſtus.

DOcte Fidelis, dilecte. Cum nobis eximia tua eruditio, ac ſingularis pietas, ardentiſſimumq; iuuandæ Eccleſiæ Catholicæ ſtudium magnis laudibus commẽdatum fuerit, in certam ſpem venimus: tuam præſentiam & operam nobis in quodam magni momenti negotio ad gloriam Dei Opt. Max. ac ſalutem & beneficium Regnorum & dominiorum noſtrorum, atque vniuerſæ Germaniæ pertinente, quod modo præ manibus habemus, haud vulgari vſui futuram. Ideoque abs te clementer poſtulamus, vt quamprimum tibi præſentes literæ noſtræ reddentur, diſpoſitis mox rebus tuis priuatis, non graueris huc ad nos venire: quò ad duos aut tres menſes, pruden-

prudentia, conſilio, & induſtria tua vti queamus. Viaticum accepturus CCC Florenorum, cura & opera Ioannis Langij Commiſſarij noſtri Spiræ exiſtentis, & ſi fieri poterit, aliquot libros etiam Theologicos ad hoc ſeculum noſtrum accommodatos tecum adferas. Feceris enim in his rem virtute tua dignam & nobis ſingulariter gratam, omni erga te benignitate Cęſarea recognoſcendam. Datum in Ciuitate noſtra Vienna die XXII. Maij, Anno Domini 1564. Regnorum noſtrorum Rom. XXIV. XXIV. Aliorum XXXIIX.

FERDINANDVS.

Inſcriptio literarum.

Docto, noſtro & Sacri Imperij Fideli dilecto Georgio Caſſandro, Theologo.

XL. *Ferdi-*

XL.

Ferdinando Imperatori Romanorum.

REdditæ ſunt mihi Maieſtatis tuæ literæ, clementiſſime Imperator, Duiſburgi in Cliuia ad tempus commoranti, vigeſima die Iunij per conſiliarium Reuerendiſſimi & illuſtriſſimi Archiepiſcopi Colonienſis huc ea de cauſa miſſum, ex quibus literis Sacræ tuæ Cæſareæ Maieſtatis Clementiſſimæ voluntatem, ac ſanctiſſimum iuuandæ Eccleſiæ iam miſerabiliter afflictæ ſtudium libenter intellexi. Atque vtinam huic Maieſtatis tuæ de me iudicio aliqua ex parte reſpondere ac voluntati ac mandato parere & obſequi poſſim: nam quamuis me iuuandæ & pacificandæ Eccleſiæ deſiderio & ſtudio flagrare profitear, tamen iis animi dotibus, quas tanti negotij moles requirit, deſtitutum ſentio. Nam ſi qua eſt vis ingenij, quæ ſanè eſt perexigua, eam omnem

continuus

continuus languor & creberrimi morbi cum ſummo corporis cruciatu coniuncti, auferunt & debilitant, ac omnem ſtudiorum laborem & contentionem prohibent & impediunt. Equidem ſi quod mihi tempus iam inde ab aliquot annis à morbis & cruciatibus vacuum fuit, id omne cognoſcendis huius ætatis controuerſiis & fontibus horum diſſidiorum inueſtigandis, & rationibus, quibus hæc tempeſtas Eccleſiæ vtcunque ſedari, & grauiſſima hæc diſſidia, quibus Eccleſia indies quotidiè magis diſtrahitur & dilaceratur componi, vel certe, ne maior diſtractio & dilaceratio fiat, occurri poſſit, conquirendis impendi. Atq; id tandem deprehendiſſe videor, aſſiduis iſtis & ocioſis rixis rem eo deductam, vt vtraque pars ad extrema deflexerit. Quare neminem de his controuerſiis & ratione conſtituendæ Eccleſiæ rectè iudicare poſſe, qui non animum ab omni adfectu & ſtudio partium abducat, & æquo ſincero-

ſinceroq́ue animo vnicam Dei veritatem à Chriſto proditam, & Apoſtolorum miniſterio per vniuerſum orbem diffuſam, partim literis conſignatam, partim antiqua, vniuerſali, & perpetua eorum qui Eccleſias poſt Apoſtolos gubernandas acceperunt, traditione conſeruatam proponat. Quare non alia ratione Eccleſiæ hoc tempore conſuli & ſuccurri poſſe video, quàm ſi antiqua illius Eccleſiæ ſententia & iudicium requiratur, vt ad eius deſcriptionem & formam, quoad fieri poteſt, præſens hæc Eccleſia, quæ ab ea propagata eſt, inſtauretur: idque potiſſimum eius Eccleſiæ, quæ ætate Conſtantini floruit, vt in qua præcipuè omnes controuerſiæ de ſummis religionis noſtræ capitibus in conciliis illis grauiſſimis diligentiſſimè pertractatæ & explicatæ fuerunt, & Eccleſiæ gubernatio, reſtituta jam planè libertate, optimis & ſaluberrimis legibus & decretis conſtituta. Ex qua non modo quid in ſingulis

articulis credendum, verum etiam quid in externis ceremoniis obſeruandum ſit, clariſſimè perſpici poteſt. Ea demum illius Eccleſiæ eſt auctoritas, vt nullus ei Eccleſiæ titulum detrahere auſit. Eoqne res iam deuenit, vt vtraque pars adſiduis rixis fatigata, etiam ea quæ ad ſolas ſcripturas prouocare ſolet, ad eius iudicium & arbitrium appellarit, & in eius ſententiam quaſi compromiſerit. Sed hic prolixior eſſe nolo, cum tua Cæſarea Maieſt. doctiſſimorum, grauiſſimorum, prudentiſſimorum, & religioſiſſimorum virorum copia abundet, qui hæc omnia longe melius explorata, & perſpecta habent, vt neſciam quis meus vſus inter tantos viros eſſe poſſit. Si quid tamē ad tantam rem, quam tua Maieſtas ſanctè pieque molitur, ex mea tenuitate conferre poſſim, id quidem libentiſſime in gratiam Catholicę Eccleſiæ, cui, vt debeo, vehementer adficior, ſum facturus. Sed ea eſt corpuſculi huius imbecillitas, vt tam

tam longam profectionem abſque certo vitæ periculo ſuſcipere non poſſim, cum facillima de cauſa, & ob leuiſſimam offenſionem in acerbiſſimos arthritidis dolores incidam, qui ter vel quater in anno recurrentes, magnam anni partem in lecto me detinent, & ad omnem animi & corporis functionem inutilem reddunt. Id quod Reuerendiſſimo & Illuſtriſſimo Archiepiſcopo Colonienſi ſatis cognitum eſt. Quare rogo Clement. tuam, Inuictiſſime Imperator, vt hanc iuſtiſſimam meam excuſationem in optimam partem accipiat. Interim tamen ſi quid abſens ad eam rem vel ſcribendo, vel cum aliquo erudito & pio viro, qui ea ad Maieſtat. T. referat, conferendo præſtare poſſum, nullum laborem, quod in me erit, ſum detrectaturus. Deum vnicum pacis auctorem ex intimis animi affectibus rogo, vt Maieſt. T. incolumem conſeruet, & tam pium inſtitutum Spiritus ſui fauore proſequatur,

tur, eruditiſſimiſque & optimis viris, qui T. Maieſt. à conſiliis ſunt, vera rectaque iuuandæ & conſtituendæ Eccleſiæ conſilia inſpiret. XIIX Iulij, Anno 1564.

Fideliſs.

GEORGIVS. CASSAND.
Theologus.

XLI.

Ferdinandus diuina fauente Clementia Electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus.

Etiam hæc edita: Præmittitur Conſultationi.

HOnorabilis fidelis nobis dilecte. Accepimus literas tuas Duiſburgi die XXVIII, Iunij datas, quibus te excuſas, quod propter aduerſam valetudinem, qua te maiorem anni partem in lecto detineri oſtendis, non poſſis, ſicuti nos ſummopere cupiebamus, hoc tempore ad nos venire. Id quod nobis valde moleſtè accidit, cum propter magnitudi-

gnitudinem negotij, in quo tua decreuimus vti opera, tum etiam, quod pro ea benignitate, qua te complectimur, dolemus, te, virum, cuius pietas, doctrina & ardentiſſimum iuuandæ Reip. ſtudium nobis ſummoperè commendatum eſt, morbo impediri, quo minus deſiderio tuo iuuandæ & pacificandæ valeas in hac parte ſatisfacere. Itaque haud grauatim acquieſcimus humili & nimis neceſſariæ excuſationi tuæ, qua vtique vellemus tibi non fuiſſe opus. Cum vero nobis in hac re abſens quoque poſſis & velis inſeruire, vel ſcribendo, vel cum aliquo erudito & pio viro, qui ea ad nos referat conferendo, nos idipſum benigno abs te animo ſuſcepimus. Siquidem illud etiam futurum nobis eſt gratum, ſi quod hic fieri volebamus, domi tuæ conficias, licet fortaſſis præſentia tua ad rem bene gerendam plurimum momenti allatura fuiſſet. Eſt autem illud, quod à te requirimus eiuſmodi: Recordamur

nimirum ſuper Articulis Auguſtanę Confeſſionis, quæ à nonnullis ſacris Romani Imperij Electoribus, Principibus, & Statibus, Divo fratri noſtro præclariſſimæ memoriæ Imperatori Carolo V. anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo exhibita fuit, vna cum Apologia eiuſdem Confeſſionis, concordiæ & vnitatis ſarciendæ gratia, ante hac in S. Romano Imperio diuerſis locis & temporibus ſæpius Conuentus, Colloquia, & Tractatus inſtitutos fuiſſe, & vtcunq; tales Conuentus & Tractatus non omnino ſint ſortiti plenum & optatum effectum, interdum tamen inter colloquentes ſeu diſputantes de nonnullis Articulis non poſtremis quadantenus conueniſſe, reliquorum vero qui adhuc ſunt in controuerſia non vſque adeo magnum eſſe numerum, nobiſq; à multis pijs, doctis, Catholicis, & modeſtis viris, non exiguam ſpem factam fuiſſe, recuperandæ vnitatis & concordiæ in Eccleſia, nec non conci-

liando-

liandorum animorum, qui nunc perniciosiſſima diffidentia & ſimultate ob Religionis differentiam diſtracti ſunt, ſi manifeſti illi abuſus qui hiſce nouiſſimis & calamitoſiſſimis temporibus in Eccleſiam Catholicam irrepſerunt, expurgarentur, & è medio tollerentur, & quædam quæ magis ſunt poſitiui Iuris, quam diuini, concederentur, ac præterea quædam diſputationes nimis ſubtiles & abſtruſa quarum cognitio, cum excedat captum rudis populi, non videtur vſque adeo illa ad ſalutem eſſe neceſſaria, ad alia feliciora tempora reijcerentur, modo in cæteris, quæ ad fidem & mores ac intellectum & vſum Sacramentorum & ceremoniarum pertinent, probe inſtitueretur. Cum igitur vt Imperatori Catholico, pro ratione diuinitus nobis commiſſi muneris incumbat, ſedulo curare, vt fideles ſubditi noſtri ex errorum & hęręſium laqueis, quibus miſerrimum in modum ſunt irretiti, diuina benignitate eripian-

tur, noſque cenſeamus omnem nobis mouendum eſſe lapidem, vt tandem huiuſce pij voti noſtri compotes reddamur. Cupimus proinde abs te compilari primo quoq; tempore Summarium quoddam doctrinæ Catholicæ, in quo præter antiqua & indubitata dogmata fidei Catholicæ in confeſſione Auguſtana comprehenſa, quæ ſemper fuerunt extra controuerſiam poſita, imprimis explicentur illi omnes Articuli dictæ Auguſtanæ Confeſſionis, qui vel iam hinc inde inter eruditos vtriuſque partis ad concordiam ſunt deducti, vel pro conſtituenda vnitate & quiete adhuc poſſunt ſalua veritate Catholica concedi & indulgeri: adductis præterea rationibus breuibus & ſubſtantialibus, cur in reliquis, qui forte ſupererunt, Eccleſia Catholica cedere non poſſit. Deinde colligantur illi quoque Articuli, qui nunc quidem ab iis qui Auguſtanam Confeſsionem profitentur, contra religionem Catholicam

cam vocantur in controverſiam, quibus tamen ipſa Confeſſio Auguſtana ſaltem expreſsè non contradicit, vel quos etiam ex parte approbat. Poſtremo recitentur etiam ſuccinctè aliæ quædam opiniones partim reprobatæ, partim etiam fanaticæ, quarum nonnullæ quidem ante editam Auguſtanam Confeſſionem, multo maior verò pars ab eo tempore citra orbem Chriſtianum inuaſere, quæ nec ipſi Confeſſioni Auguſtanæ, multo minùs Catholicæ Religioni congruunt. Ita vt tale Summarium ſit quaſi methodus quædam, ad quam Parochi omnes & Concionatores in Regnis atque Prouinciis noſtris exiſtentes, doctrinam ſuam tanquam ad regulam dirigant atque accommodent, adeoque probatam & ſanam doctrinam ab adulterina & pernicioſa internoſcere atque diſtinguere, & quid ipſis tam in prædicatione populi Dei, quam in adminiſtratione Sacramentorum, ac

reliquis Ceremoniis Eccleſiaſticis tenendum vel fugiendum ſit, clarè diſcernere poſsint. Quæ Methodus quo plauſibilior erit, & quò longius fuerit à contentione remota, eò gratiorem & vtiliorem quoque futuram diffidendum non eſt. Deſideramus autem, vt hoc opus abſque omni mora in Dei nomine aggrediaris, & perfectum ilico ad nos tranſmittas: ita namque extrema poſtulat Regnorum ac Dominiorum noſtrorum neceſsitas: neque dubites, hunc tam inſignem laborem Deo, cuius res agitur, acceptum fore, quem nos ſane erga te Cæſarea noſtra beneficentia recognoſcemus.

Nunc vero iuſsimus tibi à Commiſſario noſtro Spiræ exiſtente Georgio Langio numerari centum florenos, quos ab eo accipies, gratiam noſtram de cætero quoque expectaturus. Datum in Ciuitate noſtra Vienna. Die xv Iulij, Anno Domini M. D. LXIV. Regnorum

noſtrorum

noſtrorum Romani XXXIV. Aliorum vero XXXIIX.

FERDINANDVS.

Ad mandatum Sacræ Cæſar. Maieſt. proprium.

Tuus

IO. BAP. WEBER.

M. SINGKHMOSEN.

Inſcriptio.

Honorabili Docto noſtro & Sacri Imperij Fideli Dilecto Georgio Caſſandro Theologo.

XLII.

Maximilianus II. Dei gratia, Electus Rom. Imp. ſemper Auguſt.

HOnorabilis, docte, fidelis, nobis dilecte. Quæ fælicißimæ memoriæ S. Cæſarei Maieſt. Dominus ac Pater noſter colendißimus, interlocutore venerabili Frederico Archie- *Non edita antehac.*

Archiepiſcopo Colonienſi S. Rom. Imperij Principe Electore, Principe noſtro chariſſimo vſus, atque nos ipſi etiam abs te in componendo corpore quodam ſynceræ doctrinæ ad ipſam antiquitatem veræ Catholicæ fidei propius accedente, quod tamen (quatenus hac ipſa Catholica religione ſalua fieri poteſt) ordine & ſenſu cum Confeſſione Auguſtana conueniat, & aliis nonnullis concordiæ in Eccleſiam Chriſtianam reducendę ſeruientibus, elucubranda, perbenigne iamdudum petieramus: Ea cum tu, pro pio & ardenti tuo veteri in Remp. Chriſtianam ſtudio, libenter te ſuſcipere ſis iam antea nobis atteſtatus; equidem nihil iam planè ambigimus, quin in opere tam ſancto tamque neceſſario quamprimum proſequendo omni ſedulitate, cura, & vigilantia totus iam ſponte verſeris. Veruntamen cum & res ipſa magis ac magis nunc vrgeat, ac proinde nobis quoque ſummæ curæ ſit, eiuſmodi opus primo

primo quoque tempore perfectum & abſolutũ habere: iterato te quàm clementer adhortamur, vt, ſi vlla ratione ſieri poteſt, de illo in menſem vſque Octobrem abſoluendo vnicè labores atque inuigiles. Augebit meritum hoc de Repub. tuum maximoperè ipſa opitulandi maturitas, & nobis ex eo prior in te benignitas maiorem in modum accreſcet, quâ in tuum aliquando non leue commodum, quàm grata iſta tua nobis fuerit opera, egregiè tibi declarabimus. Datum in Ciuitate noſtra Vienna Auſtriæ, XXVI die menſis Aug. Anno M. D. LXIV. Regnorum noſtrorum Rom. II. Hungarici I. Bohemici vero XVI.

MAXIMILIANVS.

Ad mandatum S. Cæſ. Maieſt. proprium.

Infrà,

I. SCHWANBACHK.

XLIII. *Alia.*

XLIII.

Alia.

De vera Eccleſiæ reformatione.

HOnorabilis, docte, fidelis, nobis dilecte. Expectamus etiamnum percupidè abs te opus illud Religionis negotium attinens, quod tibi conſcribendum iampridem demandauimus, & quæ tandem moræ cauſa ſubſit, quod id non ſolum ad nos non mittas, ſed etiam de eo quid ſaltem ſuccedat nequaquam adhuc nobis ſignifices, valde miramur. Quando igitur res eiuſmodi eſt, quę nobis indies magis curæ ſit ac ſollicitudini, quamque proinde diutius differri incommodè planè ferimus, ſanè te his etiam iterato hortatum clementer volumus, ne expectatione tanta nos porrò diſtineas, ſed ſi non totum iam potes abſolutum, ſaltem quantamcunq; paratam habes operis partem, ſubito hiſce acceptis per ſingularem nuntium noſtris ſumptibus Spiram, egregio, fideli, nobis dilecto Georgio Langio, cui

cui hæc atque alia, quæ deinceps huc miſſurus es, ad nos tranſmittendi curam dedimus, perferendam committas, ac præterea in reliquo etiam operis perficiendo, quacunque potes maturatione & ſedulitate inſudes atq; inuigiles, vt & ipſum eâdem ratione ad Nos tandem transferatur. Ea autem in re quo expeditiorem te ſenſerimus, eo gratior nobis futurus eſt labor & opera tua, quam ſanè tam neceſſaria præſertim in re, & à nobis tantoperè exoptata, longius in te deſideratum iri, minimè arbitramur. Neq; Nos eiuſmodi tuum erga Nos obſequendi ſtudium, benignitate noſtra irremuneratum vnquam abire patiemur. Datum in Ciuitate noſtra Vienna Auſtriæ, XVI menſis Decembr. An. MDLXIV. Regnorum noſtrorum Roman. III. Hungar. II. Bohemici vero XVI.

MAXIMILIAN.

Ad mandatum S. Cæſ. M. proprium.

Infrà. SCHWANBACHK.

XLIV. *Maxi-*

XLIV.

Maximilianus II. Dei gratia, Electus Romanor. Imperator, ſemper Auguſtus.

Non edita antehac.

Honorabilis, Docte, fidelis, nobis dilecte. Allatum eſt ad nos peroportunè opus abs te noſtro iuſſu conſcriptum, quod ſane lectum ejuſmodi deprehendimus, vt leuem iſtam in tranſmittendo moram vel te tacente ipſum ſatis ſuperque excuſet, ac proinde tam accuratam & obſequii plenam purgationem, qua tu apud nos vteris, planè non exegerit. Sunt enim in illo adeouſq; maturè omnia, & iudicio, grauitate, & prudentia elimata, vt non expectationem ſaltem noſtrã abunde compenſent, ſed & nobis iam iis de rebus tractationem feliciter ſuſcipientibus & optatiſſimum & magnopere profuturum obtingat. Tuum igitur in hoc ſtudium, & opera cum Reipub. toti Chriſtianæ tum nobis imprimis eam deſiderantibus tam grauiter,

gnauiter & impigrè nauata, præter quam quod ipſa ſui ſatis abundans ſit futurum præmium, à nobis certe ſingulari inſuper benignitate ſemper recoletur. Et nunc quidem clementis ſaltem eiuſmodi noſtri erga te animi ſignificationi, vltra priores centum aureos, alios tibi ducentos Spiræ deſtinauimus, quos tu à familiari, fideli, nobis dilecto Ioan. Langio, vbi libuerit, tibi numerandos repetes, de cætero, de noſtra clementia optima quæque tibi pollicens. Datæ in Ciuitate noſtra Vienna Auſtriæ, die vigeſima prima menſis Februarij, Anno poſt Chriſtum natum ſexageſimo quinto. Regnorum noſtrorum Romani III. Hungariæ II. Bohem. XVII.

Tuus

MAXIMILIANVS.

O XLV. *Ad*

XLV.

Imperatori Cæſ. Maximiliano Auguſto, Domino ſuo clementiſſimo.

Reſponſio eſt ad Epiſtolam ſequentem.

QVo tempore, literæ tuæ Cæſ. Maieſt. mihi Duiſburgi Cliuorum per Conſiliarium reuerendiſs. & illuſtriſs. Archiepiſc. Colonienſis reddebantur, quod fuit pridiè aſcenſionis Dominicæ, ego Xanthis quatuor miliaribus diſſito oppido, huc deportatus, grauiter, vt ferè ſemper, ægrotabam: & metuo ne morbus aggraueſcat. Ea enim modo, ita Deo inſcrutabili ſuo, ſed tamen iuſtiſſimo iudicio diſponente, valetudinis meæ perpetua conditio eſt, vt ſingulis pene menſibus vel poſt hebdomadas ſex articularis paroxyſinus me inuadat, in lectum proſternat, &, præterquam, quod diris cruciatibus hoc tenerrimum corpuſculum affligat, etiam alios morbos, vt febrem, inappetentiam, &c. ſecum

ſecum trahat, ita vt etiam ceſſantibus acerbioribus illis doloribus, ſemper tamen etiam medio interuallo manus & pedes ita infeſtentur, vt officium ſuum præſtare nequeant, nec ego pedibus inſiſtere, nec manibus aliquid contrectare commode poſſim. Adhæc, vix vllum eſt vnquam interuallum, quod à morbis immune ſit. nam aut ventris tormina, aut ſtomachi nauſea, aut capitis dolor, aut catarrhorum defluuia tum in malas & dentes, tum etiam particulares in reliqua inferiora membra, vt collum, humeros, manus, coxas, genua, plantas, &c. arthritici influxus, hoc infirmiſſimum, ac prorſus exhauſtum corpuſculum exercent: adde, quod aëris mutatio, aut victus varietas facillime hanc valetudinem, & grauiſſime offendat. Ex quibus omnibus T. Cæſ. Maieſt. facile colligere & perſpicere poteſt, prorſus eſſe ἀδύνατον, vt tanti itineris laborem conficiam. Nihil mihi certe ſub omni cœlo optatius

eſſet, quam vt poſſim in hoc tam pio inſtituo, T. Cæſ. Maieſt. religioſiſs. voluntati & deſiderio obſequi. Sed videt T. Cæſ. Maieſt. me diuinitus prohiberi, neque enim ſine certiſſimo vitæ periculo hoc iter ingredi poſſum: quum ſi quando mihi Colonia vel Bonnam, vel in Cliuiam vicinam proficiſcendum ſit, id citra grauem valetudinis offenſionem nunquam fiat. Qui cum noſtræ valetudinis ſtatus ſit, nemo eſt qui me nouit, qui quamuis Reipubl. & Eccleſiæ cauſa, vt exiſtimant, id optaret: tamen huius profectionis auctor mihi eſſe auſit. Fatentur enim id ſine certo exitio fieri non poſſe: quod ſi fiat, nullum prorſus vſum T. Cæſ. M. & Eccleſiæ Chriſti præſtare poſſim. Atque hæc ipſa valetudinis extrema afflictio tanta eſt, vt in poſterum vix meditandi, conferendi, ſcribendi, facultas concedatur: ſi quid tamen concederetur, libenter huic tam pio inſtituto impenderem: ſed ego mihi conſcius ſum quam exiguæ mihi

dotes

dotes & facultatos ſint, quæ tam arduo negotio pares eſſe poſſint. Ac video T. Cæſ. Maieſt. non deeſſe viros doctiſſimos, prudentiſs. religioſiſs. qui hoc longe melius, & cumulatius præſtare poſſint. Hoc tantum optandum, vt Deus hominum animos affectibus humanis exutos ad ſynceram Eccleſiæ pacem inclinet: neque enim hodie recta conſilia deſunt, ſed homines deſunt, qui rectis conſiliis obſequantur. De T. autem Cæſ. Maieſt. non dubito, quin Deus eam ita gubernaturus & moderaturus ſit, vt in neutrum extremum ſe abduci, neque in dextram aut ſiniſtram ſe impelli patiatur, ſed ad mediam & regiam viam ingrediendam directurus ſit. Hæc autem via quænam ſit, indicat Hieremias. Hæc dicit «
Dominus, ſtate ſuper vias, & videte, «
& interrogate de ſemitis antiquis, «
quæ ſit via bona, & ambulate in ea, «
& inuenietis refrigerium animabus «
veſtris. Rogo itaque atque obſecro «
T. Cæſ. Maieſt. vt hanc excuſatio-

nem à neceſſitate & Dei voluntate ductam, qua nulla iuſtior eſſe poteſt, in optimam partem accipiat, meque in omnibus, quantum diuinitus licet ad obſequium T. Cæſ. Maieſt. exhibendum paratum eſſe ſciat, nihilque mihi dolere grauius, quam quod in hoc ſanctiſs. negotio, T. Cæſ. Maieſt. deſiderio obſecundare non poſſim, vt libenter velim. Dictatum Duiſburgi, è lectulo doloris, ipſo die Aſcenſionis Dominicæ. An. 1565.

Fideliß.

G. CASSANDER.
Theologus.

XLVI.

Maximilianus II. Dei gratia, Electus Romanor. Imperator, ſemper Auguſtus.

Eccleſiaſtica. De pace eius ſarcienda.

HOnorabilis noſter, & S. Rom. Imperij fidelis, dilecte. Conſtantem illam & ſynceram animi tui

ad rem Chriſtianam ſtudio tuo, & labore indefatigabili iuuãdam propenſionem iam antea probè cognitam, literæ tuæ, Cal. Aprilis ad Nos datę præclarè nobis denuo comprobarunt; cum præſertim tantopere doleas & temporis breuitate excluſum te, & valetudine non ſatis commoda præpeditum, ea qua maximè voluiſſes animi intentione & ſedulitate operi tanti momenti reuidendo accuratius & examinando diutius incumbere non potuiſſe: quod multa interea relegenti illud, & in varia ſcripta incidenti occurrerint, quæ partim certis locis percommodè adijcere, partim aptius diſtinguere & dilucidius explicare licuiſſet. Veruntamen, non eſt quod quidquam de hoc porro ſollicitum te teneat, cuius opera hoc quidem tempore ita planè nobis ſatisfecit, vt vix quicquam gratius oportuniuſve ad inſtitutum noſtrum abs te nobis obtingere potuit. Cæterum de te pro ardenti tuo ad rem tam piam

proſequendam deſiderio, quicquid porro confidenter cum nonnullis doctis conferendo & interloquendo aut etiam ſcriptis communicando abs te præſtari poteſt, non minus alacriter quàm quidem corporis tui feret imbecillitas, ſuſcepturo, à Noſtro & S. Rom. Imperij Principe Electore, Archiepiſcopo Colonienſi ſpem nobis non dubiam datam libenter quoque & deſiderato accepimus. Siquidem id ad negocium noſtrum plurimum contulerit, & ad multa alia, quæ in poſterum forte occurrent facilius diſcutienda apprimè commodum fuerit & neceſſarium. Quare, hoc vnice te quam benigniſſimè nunc adhortamur, vt tam explendi commodius iſtius piiſſimi voti tui pro vniuerſali Chriſtianitatis commodo propagando ſuſcepti: quàm nobis obſequendi & gratificandi ſtudij continui gratia, ad nos ipſe quamprimum venias. Superſunt enim paucula quędam ex iis quæ in opere tuo tractantur capitibus,

tibus, quæ ſufficienter per literas tractari inter nos incommodè poſſunt, adeoque non niſi coram, tam per Theologos, & conſiliarios, cęteroſque nonnullos doctos noſtros copioſius communicata & collata, & ipſi etiam oretenus conferre tecum ſummoperè cupiamus. Neque apud nos dubium vllum iam eſt, hac maxime ratione id nos tandem aliqua ex parte aſſequuturos eſſe, quo tu animos Principum omnium à Deo inclinari exoptas, hoc eſt, vt Euangelica veritas ſepoſitis odiis, calumniis, rixis, & partium ſtudiis, ſynceris animis cognoſcatur, apprehendatur, & errores & abuſus, qui temporum progreſſu & malitia hominum acceſſerunt, veris rationibus corrigendi ſuſcipiantur. Quæ cum ita ſint, & hoc ſolo itinere tantum te Reip. Chriſtianæ in ſeruiturum intelligas, equidem confidimus planè, te haud grauatè in eo nobis eſſe obſecundaturum. At ne quicquam eorum, quæ quidem infirmiori corpori tuo

per iter commodiſſimè ſeruiant, tibi deſit: Nos ſanè, præter quod ipſum hoc anni tempus mitius & ſenibus inualidiſq; lenius & amabilius, tibi peregrinanti maximè conducet, & totum penè iter ſecundo & aduerſo flumine aduehendus placidiſſimè conficere poſſis: mandabimus inſuper fideli, nobis dilecto, Georgio Langio, qui & viaticum abundè tibi noſtro iuſſu ſuppeditabit: cura etiam Epiſcopo Spirenſi Principi deuoto nobis dilecto tui commiſſa, vt de lectica tibi accuratè prouideat, qua Vlmam vſque (quod iter eſt plerunque quatuor dierum) commodiſſime veharis. Vbi deinde per Eraſmum Rancbſchnabel ciuem Vlmenſem (cuius etiam hoſpitio vteris) nauem tibi bene inſtructam, quę te ad hanc vſque vrbem expeditiſſimè deferat, conduci iubebimus. Scripſimus autem & Electori præfato Colonienſi de neceſſariis omnibus tibi ex Colonia Spiram vſque nauiganti ſuppeditandis. Quo in

itinere

itinere deuoti noſtri, & S. Rom. Imperij Principes, Electores Moguntinenſis, & Treuerenſis Archiepiſcopi, ad te iuuandum & condignè tractandum, quę ſpectant, benignè liberaliterque mandabunt. Siquidem id eorum dilectiones, iam ante annum quoque nobis omnino eſſe curaturas pollicitæ ſunt, ſi quando ad ipſas venire te contingat. Maturari autem quanto ocyus poteſt profectionem abs te, vel hoc nomine omnino vellemus, vt clementiori adhuc cœlo rediens quoque vti poſſis. Et ſanè quo citius nobis adfueris, eo gratius futurum obſequium in hoc tuum benignius à Nobis agnoſcetur, quemadmodum te facturum nos quidem nihil porro ambigimus, expectaturi breui aduentum tuum. De quo tu, Spiram vt primum appuleris, per literas nos maturè admonebis, vt hic quoque hoſpitium tibi deſignari in tempore iubeamus. Officium autem & operam omnem hac in re nobis impenſam ea beni-

gnitate

gnitate & liberalitate ſemper recolemus, vt præter vera illa iuuati abs te inſtituti huius noſtri Chriſtianiſſimi & æterna præmia, à nobis quoque laborem eiuſmodi tuum omnem cumulatiſſimè compenſatum ſentias, de cætero magis ac magis clementiam tibi noſtram demeriturus. Datum in Ciuitate noſtra Vienna Auſtriæ, VIII menſis Maij. Anno MDLXV. Regnorum noſtrorum Rom. III. Hungarici II. Bohemici vero XVII.

MAXIMILIANVS.

Ad mandatum S. Cæſ. Maieſtatis proprium.

Infrà.

I. SCHWANBACHK.

Poſt ſcripta.

QVia S. Cæſ. Maieſtas, &c. intelligit, Electorem Colonienſem percupere, operis tui ad Cæſ. Maieſtatem

ſtatem miſſi inſpiciendi copiam ſibi fieri, equidem ſua Maieſtas, vt in eo illius Dilectioni morem geras clementer annuit. Datum, vt in literis, &c.

MAXIMILIAN.

Ad mandatum S. Cæſ. Maieſt. proprium.

Infrà.

I. SCHWANBACHK.

XLVII.

Ampliſſimo & Clariſſimo viro D. Ioachimo Hoppero, Regiæ Maieſtati Hiſpaniarum à ſecretis conſilijs.

ACcepi his diebus Clariſſ. vir literas à D. Guilhelmo Lindano, quem ante intellexeram aduerſus libellum de officio pij viri aliquid eſſe commentatum. Sed, vt verum fatear, tale quale his literis continetur, à

Queritur Caſſander indignè ſcriptũ aduerſus ſe à Lindano.

tur, à viro tam erudito, vt ex eius ſcriptis apparet, & humano, vt à nonnullis predicatur, minimè omnium expectabam. Verum vt iudicium tibi integrum relinquam, literas ipſius vna cum noſtro ad illas reſponſo ad T. Excellentiam mitto, & fidei tuæ iam olim mihi perſpectæ committo, obſecrans te, & tuam priuatim conſcientiam obteſtans, vt tantum tuis iſtis grauiſſimis negotiis temporis ſubtrahas, quantum huic cauſæ cognoſcendæ ſufficiat. Confido enim neminem fore paulo modo æquiorem, & præſentem temporis ſtatum prudenter conſiderantem, qui, ſi libellum ipſum, reum, eiuſque defenſionem ſinceriore & candidiore animo inſpiciat, & expendat, & capita accuſationis cum ipſis locis vnde accuſatio ducta eſt, attentius paulo conferat, non iniquius & durius accuſationem iſtam inſtitutam eſſe pronuntiet. Quod quamuis ex reſponſo noſtro ſatis appareat, exempli tamen cauſa, vnum hic locum

adiungam,

adiungam. Obijcitur libelli auctori quod doceat non metuendam excommunicationem etiam à potentiore, & gubernationem obtinente parte, ob Euangelicorum dogma inflictam, modo in fundamento fidei, & charitatis perſtent immoti, charitatis vinculum obtinẽtes, &c. Quid vero hic aliud dicitur, quam eos qui re ipſa & cõſçientia propria à Chriſto capite, & ab eius corpore; quod eſt eccleſia, ſeparati non ſunt, externa quacunque excommunicationis ſententia, in diuino iudicio non teneri. Tales autem eſſe non paucos, qui in hoc libello deſcribuntur, qui pio ſinceroque animo Deum colentes, Chriſto capiti ſincera fide, & membris eius Chriſtiana charitate cohærent: & hanc miſerabilem dilacerationem deplorant, & omnibus votis pacem & conciliationem deſiderant. Hos veriſimile eſt cum Chriſti ſponſi & capitis eccleſiæ iudicio non damnentur, neq; eccleſiam ſponſi & capitis ſui iudicium

cium ſequentem damnare velle, & cum propriæ conſcientiæ iudicio non damnentur, neque etiam huiuſmodi ſententia excommunicationis lædi poſſe, vt quæ in peruerſos tantum, obſtinatos, & cõtumaces, Chriſtumque & eius eccleſiam pertinaciter contemnentes, & reuera à Chriſti & eccleſiæ eius ſocietate diuulſos vim ſuam exerçeat. Rectè enim mihi Eccleſia Leodienſis aduerſus epiſtolam Paſchalis ſecundi, qua Robertum Flandriæ Comitem ad perſequendam & vaſtandam Eccleſiam Leodienſem propoſita peccatorum remiſſione inuitat, reſpon-
„ diſſe videtur., Neminem lædi poſſe
„ ab alio, niſi prius lędatur à ſemetipſo.
Et Auguſtinus ad clerum Hippo-
„ nenſem. Quid obeſt, inquit, homi-
„ ni, quod ex illa tabula vult eum de-
„ lere humana ignorantia, ſi de libro
„ viuentium non deleat iniqua con-
ſcientia ſua. Idem in Pſalmum 23.
„ Inter iuſtum, inquit, iudicem & con-
„ ſcientiam tuam noli timere, niſi cau-
ſam

ſam tuam. An non libellus aperte loquitur ſe non de omnibus, qui in illo Euangelicorum appellato cœtu verſantur, ſed de huiuſmodi tantum placidis, quietis, ſynceris hominibus loqui, quos fatetur numero pauciores videri, cum plerique eorum, qui Euangelici vocantur, eum cœtum qui à Catholica & Romana eccleſia denominatur, prorſus aſpernentur, omnemque eius communionem defugiant, nec vt membrum eiuſdem corporis amore & miſericordia proſequitur, ſed vt Sathanæ & Antichriſti corpus abominentur? Annon apertè loquitur, vehementer id illi dolere, & eos qui huiuſmodi ſunt, à ſchiſmatis nota eximere non poſſe? An non ſubijcit, ſe de iis tantummodo ſermonem habere, quibus hæc acerbitas minimè placeat, quique cum à reliqui corporis ſocietate reiecti ac pulſi videantur, ſocietatem tamen & communionem omnem Chriſtianam cũ toto corpore quam latè patet, animo & voluntate co-

lant? vbi eſt igitur hic ille venenatus, & à Sathana inflammatus aculeus? Neque hic quicquam ſententiæ illi Chriſti contrarium dicitur, Si eccleſiam non audierit,ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus: id enim de improbis & nocentibus hominibus dictum eſt, qui fraternam admonitionem, & Eccleſiæ, poſt legitimam conuictionem, ſententiam, ſuperbè contemnentes, in ſua pertinacitate malignitate perſiſtunt,nec ad mites iſtos & pacificos de quibus libellus loquitur torqueri poſſe arbitror. Atque ex his, vir prudentiſs. facile cætera iudicabis. Cum autem in eadem ferè cauſa verſari videantur,qui in Græcia & Oriente Chriſti nomen profitentur, non poſſum apud T. Excellent. præterire iudicium Clariſs. viri Bartholemæi à Salingniaco, ſedis Apoſtolicæ Protonotarij, Ordinis equeſtris militis,ac vtriuſque iuris profeſſoris, qui Orientem diligenter perluſtrauit, ex libello eius, qui de itinerario terræ

ſanctæ

ſanctæ anno M. D. vigeſimo ſecundo, Lutetiæ expreſſus in lucem prodijt. Incolunt, inquit Cyprum maxima ex parte Gręci Chriſtiani, tametſi in multis ceremoniis differant à ritu Romanæ Eccleſiæ, nec ideó tamen damnandi ſunt, niſi credamus fatuè hominum ſalutem conſiſtere in ceremonijs, aut magis fatuè, extra Romam neminem poſſe ſaluari, &c. Ab hoc non admodum diſcrepat ſententia fratris Brocardi Franciſcani in deſcriptione terræ ſanctæ. Quos, inquit, nos damnatos iudicamus hæreticos, vt ſunt Neſtoriani, Iacobitæ, Maranitæ, Georgiani, ego plerunquo inueni bonos, & ſimplices eſſe homines ſincerè erga Deum & homines viuentes, &c. Sed hæc obiter, vt intelligas etiam ſuperioribus annis non defuiſſe è Catholicis prudentes & graues viros, qui à rigidiore hac Theologorum ſententia, qui Chriſti Eccleſiam Romanis finibus metiri videntur, diſſenſerint. Cæterum, vt ad rem redeamus, non

ignorabam quidem, quod & libellus non prætermiſit, hanc eſſe indigniſſimam & deplorandam pacificatorum conditionem, vt quum ſe inter pugnantes medios interponunt, vtrimque plagas accipiant. Verum ab hac parte, tam graues & indignas plagas non expectabam. Certe hæc res ſtudia noſtra conciliandæ paci inſtituta tantum non reſtinxit, & pacis concordiæque in Eccleſia ſpem propemodũ omnem excuſſit. Nam ſi huiuſmodi duriores ſententiæ valeant, nihil pacificationi loci relictum video. Et quis non animum abijciat, cum pios ſuos conatus tam ſiniſtre & indigne accipi & exagitari videat? „ Quid enim indignius & „ iniquius, quam modeſtas admonitiones, ſycophantias ſanguinarias, „ blaſphemias, infandas contumelias, „ venenatos, & à Sathana inflammatos aculeos appellare, & amicas ad „ ſocietatem Chriſti corporis & Chriſtianam concordiam inuitationes, „ peſtilentes adulationes, & bis proditoris

toris pacis interceſſiones vocare. «
Quare videat Tua prudentia, an expediat hoc tempore huiuſmodi ſcripta publicari, (nam intelligo aduerſus eũdem libellum ſcriptum Theophili titulo eſſe paratum) &, an non potius honeſta ratione auctor admonendus & inducendus ſit, vt vel prorſus ab editione, vel certe ab huiuſmodi acerbiore inſectatione temperet. Cæterum hæc omnia tuæ fidei (vt dixi) committo, & prudentiæ permitto, ac de humanitate tua optime confido. Non audeo te durius promiſſi nobis libelli interpellare, ſed tamen vt fidem aliquando liberes rogare non deſinam. Vale, & nos quod facis ama.

Tuus

Georg. Cassander.

XLVIII.

Doctiſſimo atque ornatiſſ. viro D. Georgio Caſſandro, domino ſuo honorando. Coloniæ.

S. D.

Reſpondet ſuperioribus Hopperus.

DOlet optime Caſſander, & quidem vehementer dolet, eam fuiſſe tarditatem meam in reſpondendo, vt te iterato ſcribere, & me officij admonere oportuerit: ſed tu, qua es æquitate, cauſam credo ipſe ſatis perſpicis, pondus ſcilicet negotiorum, cui & acceſſit profectio Hollandica, à qua, poſt diutinam abſentiam huc Antuerpiam reuerſus, hæc raptim exaraui: dico raptim, quoniam & hic negotium fuit, quod in ſeptimum vſq; diem me detinuit, Vt igitur ad literas tuas reuertar, poſtulas, vt antequam D. Lindano reſponſionem tuam mittas, ad eam epiſtolam quam nuper ad te dedit, arbitrium ego meum interponam, quid de vtroque (nam vtriuſque exempla

empla ad me miſiſti) videatur. Videris ſane mihi onus imponere Æthna grauius, ac maxime quidem ſi Iuriſconſultum, non autem Theologum me eſſe memineris. Accedit amicitia, quæ mihi cum vtroque veſtrum eſt, quæ, vti me iudicem aut etiam arbitrum honorarium inter vos conſtituam, non patitur: ſed ſi quâ vos concordare, nam inter bonos bene agier, & diſcrepantes in ſpeciem ſententias conciliare queam, hoc tibi perſuade, me nullam partem ſtudij officijque prætermiſſurum. Omnino autem ad rem pertinere videtur, vt quid in hoc negotio actum ſit intelligas, quod breuiter tibi ſtrictimque commemorabo. Menſes ſunt tres plus minus, quod aliis de rebus Bruxellam veniens D. Lindanus, quandam ſuam lucubratiunculam mihi communicauit, quam Theophilus, ſiue Examen libelli de officio pij viri inſcripſit. Eam vt accepi, auide continuo percurri. Inueni libellum, quantum

quidem mihi iudicij eſt, nec inelegãter nec indocte. conſcriptum. Vnum non placuit, nimia in reprehendendo acerbitas, & verborum nonnunquam potius quam rerum exagitatio. Sed ſuſpicans non tam vero iudicio ita me putare, quam quod natura leni ſum & facili, & fugitans tumultuum, & ob id mihi diffidens, communicaui rem cum alijs duobus Lindani & meis amicis, quos ſupraſcriptam lucubratiunculam quoque perlegiſſe ſciebam. His, idem quod mihi viſum eſt, nec ex re fore Eccleſiæ Chriſtianæ, ſi ita in lucem proferretur. Itaque, vt apud alios maiores eius rei forte mentio incidit, & illis placuit, nequaquam irritandos aut exulcerãdos eſſe eos, qui rem Catholicam quoquo modo iuuare, & paci ac concordiæ ſtudere videntur. Quod audiens, retuli ea de re ad D. Lindanum, hortatusque ſum, vt ſi quid eſſet in eo libello quod offenderet, ſuper eo per literas potius, priuatim, & amice, quam ſcriptis

ſcriptis publice libellis, cum autho-
re communicaret, fortaſſe re bene
intellecta, fore, vt facile conueniat,
& vel vnus ſententia deſiſtat, vel al-
ter ſe aliter verba, quam dicta ſunt,
accepiſſe, intelligat. His igitur mo-
nitis ille parens, vt eſt ſane vir bonus,
literas ad te dedit, in quibus ſi quid
reperis fortaſſe vehementius aut a-
cerbius dictum, rogatum te velim,
vt pro tua ſolita modeſtia prope ſin-
gulari, minus grauate id feras: da-
bo enim operam, vt vbi reſponſum
tuum acceperit, quod nunc hic a-
gens ſummo deſiderio expectat, non
ſolum mitior fiat, verum etiam tibi
ac rationibus tuis, quoad eius fieri
queat, ſe accommodet. Vt enim il-
lum ego noui, nihil aliud quærit,
quam quod verum & rectum, &
cum Catholica religione coniun-
ctum eſt, quod quidem quoniam
& tibi propoſitam eſſe exiſtimo;
planeque mihi perſuadeo; non vi-
deo quomodo non facile inter vos
conuenire queat: tametſi verbis

nonnihil videamini prima fronte diſſidere. Ac maxime quidem, ſi communis aliquis vtriuſque amicus ſe medium interponat, qui & vehementius dicta (nam nulla diſputatio ſine acrimonia eſt) mitiget, & aliter quam dicta ſunt accepta, declaret, nec quidquam omittat, quod ad vos conciliandos, & rem Catholicam iuuandam, quæ omni ſcelere hoc tempore laceratur, quoquo modo pertinere poſſit. Quod de meis commentatiunculis, tam frequenter inſtanterque me admones: næ aut tu nimis acerbus es creditor, aut ego debitor nimis delicatus. Tu nimis acerbus, ſi occupationes meas ſpectes, quibus vel huius tantulę epiſtolæ tempus vix potui eripere, tantum abeſt, vt ad commentandum multum otij concedatur. Ego nimis delicatus, ſi tuum deſiderium reſpiciam, quod nullam moram admittere videtur. Plane vt vtrique ſatisfiat, cogitaui, ecquid delegatione, quando ſolutione non poſſum,

animum

animum tibi explere queam, & alterius commentarium, qui eiuſdem argumenti ſit, in mei locum ad te mittam, quem vbi videris, curabo enim deſcribendum, ſignificabis, ecquid me liberes, nec ne. Cornelium noſtrum, quia tibi alter ipſe eſt, non aliter puto ſalutandum, quam vt vtrique veſtrum literæ hæ ſint communes. Metellum autem doctiſſimum atque amiciſſimum hominem, quam poteris & officioſiſſime, & verbis quam ampliſſimis à me reſalutabis. Cura optime Caſſander, vt valeas. Arnoldo Birckmanno noſtro plurimam ſalutem. Antuerpiæ, XIX Maij, M. D. LXIII.

T. d. addictiſſimus

IOACH. HOPPERVS.

XLIX. *Eximia*

XLIX.

Eximio & venerando Domino Georgio Caſſandro, Domino ſuo obſeruando. Coloniæ.

Salus in Domino Ieſu Chriſto.

Theologic. De communione ſub vna ſpecie.

HONORANDE domine Georgi Caſſander, recepi 23. Auguſti literas tuas, ſcriptas poſtridie Calendas Auguſti, & iuxta quod ſuperſcriptum fuit, ſatisfeci tabellario. Fateor, me iam tradidiſſe opuſculum quoddam imprimendum de communione ſub vnica panis ſpecie, hoc præcipuè agens, vt declarem quòd communio ſub vtraque ſpecie, neq; omnibus à Chriſto ſit præcepta, neque tanquam ſpiritaliter vtilior, quàm eſt communio ſub vnica ſpecie, à Chriſto conſulta. Fateor quoque, me conſultatione illa, quam tuam fateris, in multis offenſum. Ideoque, vt conſulerem rudioribus, qui ex ea conſultatione offendi & ſcandalizari poſſent, quædam eius

confu-

confutaui. Admonitione enim ſecreta, etiam ſi mihi conſtitiſſet eam conſultationem tuam eſſe, non putaui ſatis vulgo mederi poſſe. Arbitror, cùm opuſculum meum legeris, te idem mecum iudicaturum. Periniquum mihi videtur, vt is qui ſparſis libris in vulgus, ſuam ſententiam liberè dicit, non patiatur etiam alios diuerſum ſentientes, præſertim Catholicos, liberè ſuam ſententiam aperire ante ſecretam admonitionem eius, qui iam ſuam ſententiam publicauit. Puto autem me in dicto meo opuſculo ſequi ſententiam maioris authoritatis, quàm fuerit Cæſareæ Maieſtatis ſententia in materia religionis, generalium ſcilicet Conciliorum. Cæterùm nunquam ego conſcius fui ſcripti, quod ad quendam Collegij noſtri te miſiſſe dicis. Dominus Ieſus Chriſtus te in omnibus dirigat atque cuſtodiat pro me orantem: nam & ego calculo aliiſque morbis mirè diſcrutior. Iterum

vale.

vale. Pridie Apoſtoli Bartholomæi, MDLXV. Louanij ex minori Collegio Theologorum.

V. D. deditus

IOANNES HESSELS, *à Louanio.*

L.

Clariſſimo viro D. Ioanni Heſſels à Louanio, Magiſtro noſtro.

Theologic. De communione ſub vtraq́ʒ. Vide Epiſtolas Caſſandri, fol. 1209.

CVM mihi T. D. literæ pridie B. Bartholomæi ſcriptæ XV. Septembr. menſis hic Coloniæ redderentur. Eximie & Venerande D. ecce poſtridie adferuntur alteræ à T. D. literæ prioribus copioſiores, ad quas mihi quamuis articulorum doloribus afflicto, breuiter & ingenuè reſpondendum aliquid putaui. Quod itaque ad opus illud attinet, quod de vnica ſpecie imprimendum dediſti, nondum mihi videre contigit,

git, quod vbi legero & firmiores rationes cognouero, nequaquam ijs pertinaciter obluctaturus ſum. Ad ea quæ aduerſus libellum noſtrum in poſteriore Epiſtola obijcere videris, pauca nunc reſpondere ſtatui, cætera fortaſſis in illud tempus dilaturus, dum mihi librum T. D. accuratius legere & expendere concedetur. Imprimis itaque præterire non poſſum, videri alicui poſſe, T. D. non ſatis candide agere, cum ex noſtra Conſultatione lectoribus huiuſmodi opinionem affingat, quæ cum mente & propoſito totius Conſultationis repugnat, nuſquam enim in tota Conſultatione occaſio vlla datur, vt exiſtimet aliquis indignè fieri, niſi ſub vtraq; ſpecie Euchariſtiæ Sacramentum populus ſumat: & deteſtandos eſſe eos, qui publice vnica ſpecie contenti ſunt, tanquam Chriſti inſtitutũ contemnentes, &c. quamuis hoc ſignificetur, quod habito reſpectu ad Sacramentum eiuſque perfectionem, magis conueni-
ret

Ruard. Tom.2. ad artic. de Euchar. pag.360.

ret ſub vtraq; ſpecie fieri cõmunionem, quam ſub altera tantum: hoc enim magis conſonum eſſe eius inſtitutioni & integritati, & refectioni corporali, imo & exemplo Chriſti, & Patrum primitiuæ Eccleſiæ, qui extra Iudæam (credo etiam & in Iudæa vixerunt. Nam illa verba, Erant perſeuerantes in communicatione, fractionis panis, hoc minimè probare agnoſcit Reuer. vir Petrus Soto in Inſtitutione Chriſtiana) ſub vtraque ſpecie ſacram Euchariſtiam diſpenſabant, in Eccleſia etiam Romana. nam in Canone ſimul complectendo aſſiſtentes, dicimus, vt quotquot ex hac participatione, filij tui corpus ac ſanguinem ſumpſerimus, &c. & expreſſior eſt mortis Domini repreſentatio. Hæc verba ſunt D. Decani celeberrimæ veſtræ & noſtræ Academiæ, quæ in explicatione articulorum Caietanus Thomæ Summam ſequutus, ſcripta reliquit. Quanquam, vt ingenuè fateor, ijs in hoc aſſentiri non poſſum, qui vnum illud

illud periculum irreuerentiæ tot rationibus, ex ratione, perfectione, & inſtitutione huius Sacramenti ſumptis, opponendum putent: atque ex eo colligi poſſe puto, ſi diligens cautio adhibeatur, vt huic periculo occurratur: quod haud ita difficulter fieri poſſit, & in veteri Eccleſia, & in Orientis Eccleſiis factum eſt, vel ex iſtorum virorum rationibus ſequi, communionem illam, quæ publice & ſolemniter in vtraque ſpecie ſit, multo eſſe conuenientiorem. Et huic ſententiæ ſuffragari videtur Thomas, cum inquit. Quamuis totus Chriſtus ſit ſub vtraque ſpecie, non tamen fruſtra: nam primo hoc valet ad repreſentandum paſſionem Chriſti, &c. Secundo; hoc eſt, conueniens vſui huius Sacramenti, vt ſeorſim exhibeatur fidelibus corpus Chriſti in cibum, & ſanguis in potum. Non video autem quid abſurdi ſit, ſi dicamus plus ſpiritalis fructus eſſe poſſe ex vtraq; ſpecie ſumpta quam ex altera tantum, ſi quis

3. p. Sam. 76. Art. 2.

in vnitate Eccleſiæ vtramq; ſpeciem digne ſumat, vel eo nomine, quod ob expreſſiorem ſignificationem, maior eſt confirmatio fidei noſtræ ex vtroque ſigillo corporis & ſanguinis noui Teſtamenti, quam corporis tantum, quamuis iſte fructus deuotionem ſumentis conſequatur, & contra fieri poſſit, vt laicus quis in altera ſpecie Euchariſtiam ſumens, plus fructus ob ſuam pietatem conſequatur, quā ſacerdos vel alius quiſpiam vtramq; ſpeciem participans.
„ Quare non ſequitur illos debere im-
„ probari, qui altera ſpecie contenti
„ ſunt, cum vniuerſum fructum hu-
„ ius Sacramenti in altera ſpecie con-
„ ſequi poſſint: nec ideo minus pro-
„ bandi ſunt, qui, vbi licet, vtramque
„ ſpeciem deſiderant, ob rationes ſu-
„ pra expoſitas; &, quia, vt diximus,
„ communio in vtraque ſpecie, ſi in ſe
conſideretur, expreſſiorem ſignificationem mortis Chriſti, & maiorem confirmationem fidei noſtræ, per calicem noui Teſtamenti contineat.

neat. Imo Alexander de Ales ſcribere non dubitauit, licet illa ſumptio, quæ eſt ſub duabus, eſſet maioris meriti, &c. tamen ſumptionem ſub vtraque ſpecie, quem modum ſumendi tradidit Dominus, eſſe maioris efficaciæ & complementi. Nec videtur mihi multum diſſimilis eſſe hæc quæſtio illi, quæ eſt de rara & frequenti communione, nam vt rarior communio alicui æque ſalutaris eſſe poſſit, atque frequens, tamen ea, quæ frequentior eſt, ſi fiat ab ijs, qui ad eam recte diſpoſiti ſunt, in ſe anteponenda videtur. Quod autem & tuo, & aliorum Catholicorum quorundam nomine poſtulas, vt confitear eam communionem, quæ ordinarie & ſolenniter in feſto Paſchæ ſub vna ſpecie, iam inde ab aliquo tempore in Catholica Eccleſia occidentis celebrari conſueuit, non aduerſari inſtitutioni Chriſti, ac eius præcepto, &c. nullo modo huic ſententię pertinaciter contradicendum exiſtimo, ne Eccleſiam Chriſti

Alexand. in 4. Quæſt. 53.

aliquid admiſiſſe dicamus, quod Chriſti inſtitutioni, & præcepto contrarium ſit. Quin potius, vt breuiter, & aperte meam ſententiam declarem, quam pios & prudentes in Eccleſia Catholica viros non improbaturum confido, Credo, Chriſtum cum ſacramentum corporis ſui inſtitueret, & illud diſcipulis ſuis edendum daret, verum fuiſſe Sacramentum, quod ab Apoſtolis accipiebatur, etiam antequam Sacramentum ſanguinis à Chriſto eſſet inſtitutum & traditum. Quare ab illis vehementer diſſentio, qui exiſtimant in altera ſpecie non eſſe verum Sacramentum, niſi alterum quoque adiungatur. Ex quo conſequitur, horum ſacramentotum non tam neceſſariam eſſe connexionem, quin ob grauiſſimas cauſas, alterum ſine altero ſumi poſſit, eamque fuiſſe mentem Eccleſiæ, quæ ægrotis & etiam ſanis domi extra ordinem, in ſpecie tantummodo panis communionem ſacram accipere permiſe-

rit. Tertio, & illud ab omnibus, tam veteribus, quam recẽtioribus agnoſci video, licet in altera ſpecie ſit verum Sacramentum, non tamen eſſe plenum, integrum & perfectum, niſi in vtraque ſpecie, ratione videlicet expreſſæ & perfectæ ſignificationis, tum in repreſentatione mortis Domini, tum in ſignificatione plenæ & perfectæ nutritionis: atque eam ob cauſam inductos fuiſſe puto veteres, qui totis mille annis, vt exiſtimo, in ſolenni adminiſtratione huius Sacramenti, in vtraque ſpecie hoc Sacramentum corporis & ſanguinis Domini fideli populo, vel ſeorſim, vel certe pane in calicem intincto, diſtribuerunt. Quapropter & hodie ob ſimiles cauſas, & alias nunc exortas, hunc communicandi modum, quamuis ob certas cauſas ad tempus intermiſſum, vtiliter & pene dixerim neceſſario reſtitui poſſe: neque ob id aliquid contra mentem atque propoſitum vel Cõciliorum, vel potius Pontificum, qui hanc par-

tem Concilij Conſtantienſis approbarunt, admittendum. Porro habitum fuiſſe aliquod diſcrimen, ordinariæ & extraordinarię communionis apud veteres, non aliunde, quam ex illorum facto & vſu collegi, quos publice in Eccleſia haud temere aliter quam in vtraque ſpecie Sacramentum adminiſtraſſe manifeſtum eſt. Et fatetur D. Decanus, quod tempore Cypriani & Ambroſij in ſacris conuentibus de calice omnes bibebant, domi vero corpus tantummodo Dominicum ſumerent: quare ad hanc rem Brentio monitore opus non fuit, apud quem nunquam me tale aliquid legiſſe profiteor. Quod ſub finem tuarum literarum ſcribis, orare te Deum, vt me faciat apertum, & clarum Eccleſiæ Catholicæ, & fidei, quam aduerſus hæreticos tuetur, cõfeſſorem: Item, ſignificare te, multos mihi Catholicos dicere, vſquequo claudicas in vtramque partem, &c. quamuis mirer, vnde hoc tibi in mentem venerit,

rit, tamen quod ea à pio animo profecta putem, in optimam partem accipio, imo pro tam pio erga me ſtudio, gratiam agô, ſed tamen nullam huiuſmodi ſcribendi occaſionem fuiſſe puto, vt quæ tacitam & tamen iniuſtam reprehenſionem contineant. Quam enim aperte fidem Catholicam aduerſus hęreſes profitear, nouit imprimis renum & cordium ſcrutator Deus, tum priuata aliqua certamina, quæ mihi cum nonnullis Proteſtantium partes ſequentibus fuerunt, & inimicitiæ ac obtrectationes inſignium quorundam virorum, huic parti nimium deditorum, ſuſceptæ: & opuſcula quædam in hoc argumento edita, vt defenſio aduerſus calumnias cuiuſdam, qui in libro quodam Germanicô meum nomen indigne traduxit, & libellus modo editus, qui continet doctrinam Catholicæ Eccleſiæ de Baptiſmo infantium, cuius ad te exemplum miſiſſem, niſi & paulo craſſior eſſet, quam vt commode tranſmitti

per tabellarium poſſit, & niſi eum ad vos paulo poſt venturum putarem. Multum autem abeſt, vt in vtramq; partem claudicem, hoc eſt, inter Catholicam fidem, & hæreticam ſeu ſchiſmaticam perfidiam medius fluctuem; cum nullam aliam Eccleſiam me agnoſcere ingenue profitear, quam quæ à Chriſto inſtituta, ab Apoſtolis per vniuerſum orbem fundata, ad nos vſque eſt propagata: omnes vero cœtus, qui eam Eccleſiam, quamuis non parum deformatam, & à priſco ſuo ſplendore degenerantem, odioſe & hoſtiliter inſectantur, omnemq; eius communionem vt Antichriſtianam deuitant, & ſibi ſolis Eccleſiæ nomen arrogāt, abominor & deteſtor: quamuis & illud agnoſcam, in agro illo Catholicæ Eccleſiæ tritico admixta eſſe zizania, & aream illam Dominicam, non prorſus eſſe à paleis repurgatam: tamen cum Cypriano prorſus ſentio, quod tametſi videtur in Eccleſia eſſe zizania, nun-

quam

quam tamen impedire debere, aut fidem aut charitatem noſtram, vt quoniam zizania eſſe in Eccleſia cernimus, ipſi de Eccleſia recedamus. Nobis tantummodo laborandum vt frumentum eſſe poſſimus. Et cum B. Auguſtino cenſeo, neque propter paleam relinquendã aream Domini, neque propter piſces malos rumpenda retia Domini, &c. quæ noſti. Item & illud credo, ſub titulo Catholicæ fidei etiam fermentum Phariſaicum latere poſſe, à quo pio cuique cauendum ſit, & à quo qui caueat, non ideo tamen à Catholicæ Eccleſiæ puritate recedere dicendus ſit: nec dubito, vt reliquas virtutes, ita & religionem in medio duorum extremorum conſiſtere, hoc eſt, inter Phariſaicam ſuperſtitionem, & ſchiſmaticam ſeu hæreticam impietatem, recteq; ab Eraſmo dictum eſſe, cum aliquid tale illi obijceretur, Non male illum naui- «
gare, qui inter Scyllam & Charyb- «
dim nauiget, & vt diuinis literis «

magis conſentanea loquamur, illum demum rectè incedere, qui Regia via ingrediatur, ita vt neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinet. Atque illa ſunt extrema illa, quæ tanquam vitioſa vitanda puto, quæ ſi nulla eſſent, fruſtra tam multi pij viri iam dudũm de corrigendis abuſibus in Eccleſia tanto ſtudio monuiſſent. Neque propterea probo illos, qui ea quæ recta & ſana ſunt, tanquam praua & vitiata traducunt: ſed regulam Apoſtolicæ doctrinæ, in antiqua, perpetua, & conſtanti Eccleſiæ traditione explicatam ſequendam exiſtimo. Atque huiuſmodi medium Prophetas, & pios quoſque homines, atque adeo ipſum Chriſtum tenuiſſe legimus, qui Iudaicæ Eccleſię ſtatu non parum corrupto, ita vitia & abuſus reprehendebant & vitabant, vt tamen à communione & ſocietate ſacramentorum non recederent, atque ob hanc moderationem Chriſtus, qui & Phariſæos, cum quibus tamen in

externo

externo Dei cultu communicabat, reprehendebat,& Samaritanos cum omni manſuetudine inſtituebat, vtrimque male audijt, vt & à Samaritanis tanquam Iudæus reijceretur, & à Phariſæis tanquam Samaritanus notaretur. Neque huic Eccleſiæ Catholicæ vnitati quicquam decedere puto, ſi aliqua eius membra in quibuſdam controuerſiis, ſumma fidei capita non attingentibus, inter ſe diſſentiant: modo ne pacis & charitatis vinculum abrumpatur. Illud quoque diſſimulare non poſſum: me non omnes, qui adhuc Proteſtantium partes ſibi ſequendas putant, eodem loco habere: quin me putare, non paucos ex illis eſſe viros bonos, ſumma capita noſtræ fidei confitentes, & nulla animi prauitate in erroribus aliquibus perſiſtentes, & grauibus abuſibus, quos in Eccleſia tolerari vident, offenſos, nullo tamen odio ab illa Eccleſia ſeparatos, ſed correctionem abuſuum, & vnitatem ſententiarum vnice deſiderantes,

rantes, quos moderatioribus his rationibus, quibus neque fidei integritas, neque Eccleſiæ auctoritas violatur, ad meliorem ſententiam & Eccleſiæ vnitatem reuocari poſſe video, & ipſa rerũ experientia idem confirmat, qui durioribus & aſperioribus nonnullorum rixis & contentionibus abſterrentur. Atque in hac ſententia optimos quoſque, qui hæc diligentius animaduertunt, eſſe video, & ipſa rerum experientia idem confirmat, cum non paucos hac ęquiore via, ad mitiorem & meliorem ſententiam reductos eſſe videamus, & reduci poſſe confidamus. Atque Deum teſtem inuoco in animam meam, me nulla alia ratione hanc mitiorem, quam in multis Catholicis viris deprehendi, ſententiam ſequi, quam quod per eam ſolam Eccleſiæ pacem aliquo modo reſtitui poſſe putem. Illud vero quam longiſſime à meo ingenio & inſtituto abeſt, vt medij alicuius, quod à Catholica veritate recedat,

vel

vel auctor vel ſectator eſſe velim, vel alium portum, in quo tuto acquieſci poſſit, inueniri poſſe putem, præter Catholicam Eccleſiam, ab ipſo Chriſto, Apoſtolorum miniſterio ſupra petram fundatam, quam ne portæ quidem inferi, quamuis non parum concuſſerint & labefactarint, euertere hactenus potuerunt.

Tuus

G. CASSANDER.

LI.

Eximio & venerando Domino Georgio Caſſandro, Domino ſuo obſeruando. Coloniæ.

Salus in Domino Ieſu Chriſto.

HOnorande D. Caſſander, lectis diligentius literis tuis, ad me datis poſtridie Calend. Auguſti, & à me receptis pridie S. Bartholomæi, *Reſponſio Heſſelij ad ſuperiorẽ.*

putaui

putaui ad te iterum ſcribendum. Dicis te non poſſe cogitare, quid prudens Theologus in libello conſultationis tuæ reperire poſſit, quod accuſet & reprehendat, cùm tu ipſe in eadem ad me data epiſtola longe aliam des interpretationem, verbis illis memorabilibus Gelaſij (quam ego etiam veram puto) quàm dederis in libello conſultationis. Voluiſti enim ex iis probare, in ordinaria & ſolenni commemoratione Dominicæ mortis requiri, vt laici vtramque ſpeciem ſumant: Ad quod probandum, ea verba, vt ipſe in epiſtola iſta exponis, nihil omnino ſeruiunt. Dum autem Gelaſij decretum ex conſultatione tua tollitur, multa quæ citantur, ſimul tolluntur. In iſta autem ſecunda expoſitione verborum Gelaſij, loco illius quod dicitur: hæc ſanguinis recuſatio, quæ cum corpore vnum myſterium efficit, ſignum erat abnegationis veri & naturalis in Chriſto ſanguinis: mallem ſic vel ſimili aliquo modo efferri:

ri: Recuſatio ſanguinis naturalis Chriſti, ſub forma vini latentis, ſignum erat abnegationis naturalis ſanguinis in Chriſto, prout in propria atque humana ſpecie in mundo conuerſatus eſt, & nunc in cœlo regnat: ne ſcilicet quis Caluiniano more ea verba intelligat, veluti in Euchariſtia dicatur eſſe ſanguis Chriſti, quia eſt ibi ſignum ſanguinis, non naturalis ſanguis, idem ille qui in Chriſto ſedente ad dexteram patris eſt. Deinde dicis populum eſſe docendum, non in vnius vel vtriuſq; ſpeciei ſumptione, ſed in ea tantùm communicatione, quæ à dignis fit, ſalutarem huius ſacramenti fructum conſiſtere. Quod non videtur mihi cum conſultatione tua congruere. Quid enim, ſi populus, dum ſic docetur, reſpondeat, & dicat: Scimus quidem nullum eſſe ſacramenti ſalutarem effectum apud eos, qui indignè communicant: ſed ex libello conſultationis edocti ſumus, ordinariam & ſolennem atque
publicam

publicam ſumptionem Euchariſtiæ, contra Chriſti inſtitutionem & veterum doctrinam eſſe, & proinde indignè fieri, niſi ſub vtraque ſpecie populus ſumat: Et ideo non poſſumus non deteſtari eos, qui ordinariè & publicè contenti ſunt vna ſpecie, vtpote Chriſti inſtitutum, & veterum doctrinam negligentes, aut etiam contemnentes? Secundò ex conſultatione tua didicimus, plus ſpiritalis fructus eſſe ex vtraque ſpecie ſumpta, quàm ex altera tantùm: Et ideo vnica ſpecie contentos non poſſumus non improbare, tanquam eos, qui minus frugiferum præponunt magis fructuoſo. Dicis etiam eos eſſe probandos, qui dum in Catholicæ Eccleſiæ vnitate vtriuſque ſpeciei vſum conſequi poſſunt, eum præferunt. Et addis, eos qui Eccleſiæ, conciliorum, & diuturnæ conſuetudinis authoritate moti, alterius ſpeciei vſu contenti ſunt, non eſſe odioſius percellendos, nec ſacrilegij condemnandos: Non tamen dicis

eos

eos eſſe probandos atque laudandos. Vbi ſignificas, Eccleſiæ & conciliorum authoritate eos non laudabiliter moueri: quaſi Eccleſiæ & conciliorum authoritati aliquid præponi poſſit. Et ita deinceps loqueris, quaſi vſus vtriuſque ſpeciei pro populo à Chriſto ſit inſtitutus atque præceptus, & à veteri Eccleſia, non autem communio alterius ſpeciei. Dicis quoque, hunc eſſe Eccleſiæ Occidentalis morem. Quaſi nunquam fuerit Orientalis, quæ ex præſanctificatis vna ſpecie communicauit ſuos: aut quaſi Eccleſia Orientalis vnquam Occidentalem ob communionem ſub vna ſpecie reprehenderit. Dicis præterea, communionem ſub vna ſpecie vſurpari extra ordinem. Et aliam facis ordinariam & publicam communionem, aliam extraordinariam & non ſolennem. Quam diſtinctionem nec in Scriptura ſacra, nec in Veteribus puto inueniri. Legi eam & apud Brentium. Cùm iam dicis

R conſul-

conſultatione tua te reſpondiſſe Conſiliario cuidam Reuerendiſs. Treuirenſis, qui petebat, quibus rationibus & argumentis induci debeant fideles, qui credunt iure diuino non eſſe præceptam communionem ſub vtraque ſpecie, vt calicem petant: ſatis inſinuas, te vnà cum illo Conſiliario tanquam certum habere, quòd debeat apud Catholicos reuocari vſus vtriuſq; ſpeciei: ſed quæſiuit ille, quibus rationibus induci debeant, vt eum petant? Si debet reuocari vtriuſque ſpeciei vſus, oportet huius cauſam reddere? Nec video aliam reddi poſſe, niſi quia creditur à Chriſto præceptus. Poſſet fortè illud (*debet*) ſignificare, quòd prudentia iudicat expedire, imò neceſſarium eſſe paci & bonis moribus: Sed hunc ſenſum agnoſceremus eſſe Conſiliarij, ſi aliquo modo appareret ſignificatio, quòd ipſe fateretur Chriſtum non præcepiſſe vtramque ſpeciem. At cùm non dicat, etiamſi

non

non ſit iure diuino ſimpliciter neceſſarius: ſed, etiam ſi credant, ſimpliciter iure diuino eum non eſſe neceſſarium, vſum ſcilicet calicis: videtur ſubindicare, quòd ipſe putet eum diuino iure eſſe neceſſarium. Parum quoq; in re Theologica mouet me authoritas Cæſareæ Maiſtatis & conſiliariorum eius contra generalia Concilia. Nec puto Pontificem conceſſiſſe calicem conſenſu Cardinalium, & (vt aiunt) concludendo conſiſtorialiter. Sed quicquid ſit de eius conceſſione, parum refert, cùm ea ſit prudentiæ. Hoc vnum T. D. ſignifico, me neque vidiſſe inſtrumentum conceſſionis Pontificis, neq; inſtructionem Cæſareæ Maieſtatis, datam Electoribus eccleſiaſtici ordinis: ſicut etiam non vidi librum tuum, iuſſu Cæſareæ Maieſtatis conſcriptum: Quæ omnia ſummopere videre cuperem. Vidi Germanicè impreſſam publicationem quandam conceſſionis Pontificis, qua calicem ad Impera-

toris inſtantiam concedit: Sed ea publicatio nullam addit conditionem, cùm T. D. ſcribat, Pontificem conceſſiſſe calicem, certis additis conditionibus. Ex qua re cœpi ingemiſcere, cùm aduerterem, eum qui publicauit, & omnes ei conſentientes callidè illudere populo, & Huſſitarum more agere, dum quod volunt publicant, & conditiones reticent. Et vt libere mentem meam tibi coram Domino Chriſto aperiam, hoc eſt, quod à T. D. non per me ſolum, ſed etiam per plurimos Catholicos poſtulatur, vt apertè confitearis, & publicè, eam communionem, quæ ordinariè & ſolenniter in feſto Paſchæ & aliis maioribus feſtis, ſub vnica panis ſpecie apud Catholicos hactenus celebrata eſt, nulla ratione aduerſari Chriſti Domini inſtitutioni atque præcepto, & apud dignè communicantes totum fructum ſalutarem ſacramenti ex ea percipi: ita vt communio ſub vtraque ſpecie non plus fru-

ctus

ctus habeat, nec plus Chriſti inſtitutioni &præcepto ſatisfaciat, quàm communio ſub vnica ſpecie: & hoc non propterea, quia rudes per ignorantiam excuſantur, aut quia veritas antea non ſatis fuit declarata, ſed ſimpliciter, & rei veritate per omnia Euangelio reſpondente. Hanc enim cõfeſſionem requirit definitio Concilij Conſtantienſis & Tridentini, quibus omnes rationes in oppoſitum cedere debent. Et quia in Domino Ieſu Chriſto confido, te has meas literulas eo animo acceptuum, quo eas ſcribo (coram Deo enim in Chriſto loquor, me vnicè orare ipſum Dominum Chriſtum, dum hæc ſcribo, vt T. D. ad propriam tuam ſalutem & multorum aliorum, dignetur facere apertum & clarum Eccleſiæ Catholicæ & firmiſſimæ fidei, quam contra hæreticos hodie defendit, confeſſorem) ſignifico tibi, Catholicos plurimos pio deſiderio tibi dicere: Vſquequo claudicas in duas partes? Si Dominus eſt

nus eſt Deus, ſequere eum: ſi autem Baal, ſequere eum. Si Proteſtantes (vt aiunt) ſunt veritatis & ſynceræ fidei præcones, ſequere eos apertè: Si autem (vt re vera eſt) Eccleſia Catholica, hoc eſt, Papiſtica, eſt ea, quæ fundata eſt ab Apoſtolis ſuper petram, aduerſus quàm nunquam præualebunt portæ inferi, ſequere eam: Nec confidas te tuo ingenio inuenire poſſe præter eam aliquem tutum portum, in quo ſecurus acquieſcas. Obſecro te per miſericordiam Dei, crucem Filij eius, & charitatem Spiritus illius, memento frequenter illius terribilis ſententiæ Saluatoris:
» Qui me erubuerit, & ſermones
» meos, hunc filius hominis erube-
» ſcet, &c. Quis ſermones Domini erubeſcit, niſi qui Catholicam Eccleſiam eiuſque ſententias confiteri erubeſcit; quam prophetica Scriptura, & Euangelica, & Apoſtolicæ epiſtolæ, ipſaque in hanc vſque horam fidei & pietàtis, per Chriſti protectionem perſeuerantia tam perſpicuè

ſpicuè commendat? Plantatio quæ contra hanc inſurgit, ſiue à Proteſtantibus, ſiue ab his qui inter Catholicos & Proteſtantes, veluti medij vtroque extremo ſe intelligentiores reputant, quia à Patre cœleſti non eſt plantata, eradicabitur: ſicuti antiqua Satanæ zizania quamplurima iam (laus Deo) eradicata videmus. Videt qui te & me iudicabit, quo affectu hæc tibi ſcribam. Quapropter obſecro, ea expendere digneris. Vale in Chriſto. Louanij, ex minori Collegio Theologorum, XXIX. Auguſti, An. 1565.

T. D. in Domino Ieſu Chriſto, & propter eum frater IOANNES HESSELS *à Louanio.*

LII.

Optimo atq́ doctiſſ. viro D. Georgio Caſſandro ſuo.

S. P.

Eccleſiaſtica. CLariſſimus vir, Cancellarius noſter, ad diem VII huius menſis ad me mittebat tuas, & Mercatoris noſtri literas, mi doctiſſime Caſſander: Sed cum per eum ipſum tabellarium me Cliuos vocaret, egoque vererer ne ſoluto flumine impedirer à reditu, ita feſtinato vltro citroque cucurri, vt reſponſum in reditum differre coactus ſim. Bene eſt, mi Caſſander, quod amiſſo ad Cæſarem ſcripto illo, maxima moleſtia ſemel defunctus es. Nam niſi aulæ mores mihi non ſatis perſpecti ſunt, in qua nimis multos annos triui, nihilo maiorem reportaturus eras gratiam, ſi diutiſſimè retentum decies ſollicite reformaſſes. Nam illi ex quorum approbatione pendent

in

in illiuſmodi rebus Principum iudicia, fere parciores ſunt in laudandis aliorum laboribus, nimirum vt tribus hîc illic aſſutis verbulis, opus ipſi abſoluiſſe videantur, cæteroqui imperfectum. Verum viro cordato & prudenti ſua rectè facti conſcientia ſatis eſt, eaque animi ſui alacritatem ſuſtentat, ſolidamque à Deo laudem expectat, cui in primis opellam ſuam conſecrauit. Quod tuum nomen in catalogum illum inuidioſum ſit per maleuolorum hominum artes relatum, eo mihi dolet magis, quo te id grauius ferre animaduerto, quanquam apud eos, qui res ipſas iudicant, tibi illud tuiſque ſcriptis infamiæ futurum non eſt. Quis enim neſcit, vt nullo cum iudicio, ita maxima cum inuidia Indicem illum eſſe comportatum & conſutum? Quis Ieſuitarum importunam impudentiam, & coniunctas cum hac virtute mirificas ad quæuis eccleſiaſtica munia (vt ſic dicam) obrependi artes ignorat? Ego certe perſuaſus

ſum illis ſolis à Concilio permiſſam fuiſſe illam operam. Verum, mi Caſſander, quando noſtri ſeculi ſummum decus & ornamentum Eraſmum habes ſocium eadem illa cenſura perſtrictum, non eſt profecto, quod magnopere tibi illo nomine diſpliceas. Nam Eraſmi nomen, vt Caſſandri, in primam claſſem, Deſiderij vero vt Georgij, in ſecundam retulerũt Ariſtarchi illi aut Ariſtippi verius. Contuli de his rebus cum Recco noſtro, tui certe amantiſſimo: Is affirmat Vicelium ſerio ſibi dixiſſe, optare ſe ſuum quoq; nomen eodem adſcriptum fuiſſe, cum illic Eraſmum videret. Et quis ſcit, mi Caſſander, num ductu diuinæ prouidentiæ in famoſum illud album ſis relatus, quo lubentius tua ſcripta ab ijs legantur, aduerſus quorum proteruas parumq; religioſas nouitates illa imprimis elucubraſti. Ego certe, vt nunc tuæ ſunt res, non ſatis diſpicio, meliusne an peius tibi & tuis ſcriptis conſuluerint homines maligni,

maligni. Nam quin olim temeraria illa cenſura mutanda ſit, ego nihil dubito. Exiſtimat Reccus bene te facturum, ſi apud Cæſarem atque Pontificem querare te iniquè hæreſeos notatum eſſe, quando nunquam in animum induxiſti aduerſus Eccleſiam errorem aliquem defendere, ſed parere monenti rectius. Mihi vero res tanti non videtur, neq; ſatis video, quid illis querelis efficeres, quando aduerſariis tuis, qui illorum Principum, præſertim Romanenſium fores omnes obſident, facile fuerit tria tua verbula in calumniam, malitioſa interpretatione atque callida trahere, quum ne Gropperus quidem, quamuis tantum non ad ſuperſtitionem vſq; receptorum rituum aſſertor, illorum potuerit religioſo, ſi dijs placet, acumini ſatisfacere. Si quid tamen illiuſmodi ſtatues, & me putaueris vllam tibi operam præſtare poſſe, eamque requires, ſenties animum tuæ famæ ſtudioſum: Sed quando iam primum

ver

ver appetit, ſpero fore vt breui coram de his atque alijs prolixè garrire poſſimus. Reccus enim conſtituit te miſſo carpento huc ad nos, vere adultiore deportandum curare; vt aliquamdiu ſuauiter nos tecum recreemus. Et ſi minus ille, ego, Deo volente, vobis non deero ea in re. Quod ſupereſt, mi Caſſander, velim mihi ſignifices, An defenſio Catholicæ traditionis, quam inter tua ſcripta numeras, is dialogus ſit, qui pro libello de officio pij viri editus eſt, an aliud opus. Nam præter eum dialogum ego nullam tuam defenſionem vidi: & ſi alius eſt liber, obſecro, reſcribito, vnde mihi comparare poſſim. Præterea hoc etiam addito, niſi graue eſt, quis ſit ille vir, quem rerum Hebraicarum peritiſſimum vocas, teſtemq; Catechiſmi in vetere Hebræorum eccleſia ad erudiendos τοὺς προσηλύτους vſurpati, teſtem laudas in libello de Baptiſmo paruulorum. Sed quando huius libelli mentio incidit, miror te

Ego de Oſiandro ſuſpicor, cuius ſcripta non habeo.

Dauidis

Dauidis Georgij in ipſo non meminiſſe: ſed credo te illius inſaniam ἀποστασίαν verius, quam hæreſin eſſe duxiſſe, & fortaſſe ille baptiſmum non tanti fecit, vt in controuerſiam vocaret. Ego aliquando Germanicum ſcriptum legi, à Baſilienſibus editum, quo hominis illius amentia notata eſt, verum non memini, an baptiſmum attigerit. Sed iam prolixior fio quàm conſtitueram, mi Caſſander. Iubeo igitur te etiam ab vxorcula mea, plurimum ſaluere, & à Recco. Nam Wezius, alioqui toto animo tuus, dum hæc ſcribo, abeſt. Vale mi doctiſs. Caſſander, meoque animo cariſſime. Ex meis ædibus Zeuenerianis, Idibus Februarijs; M D X L V.

T. D. addictiſs.

A. MASIVS.

LIII. *Orna-*

LIII.

Ornatiſſimo, optimoque viro, Dn. Petro Ximenio, Hiſpano Theologo, ac Philoſopho. Coloniæ, ad Dominici.

Iudicium de libro Balduini aduerſus Bezam. & alia Eccleſiaſtica.

Ioh. Metellus Sequanus, I.C. Petro Ximenio Hiſpano Theologo S.D.

Commodum à me diſceſſeras: cum ecce tibi Bircomanus, ille noſter, qui Franciſci Balduini contra Theodorum Bezam librum, è Belgis tuis adtulit, rem, mihi certe, ac ni fallor tibi, valde nouam. Quare, prætermittere non potui; quin eum ego ſtatim percurrerim. Cur enim diligenter euoluiſſem; adeo, quam tute probe ſcis, priuatis in illis meis negotijs occupatus? Itaque Georgio Caſſandro, id quod fortaſſis alioqui iuſſiſſes, cumprimum eum dedi deuorandum ſcilicet; cuius, percrebram in illis mutuis controuerſiis mentionem fieri legiſſem. Is igitur, ei perlegendo, quoniam

niam adflicta valetudine tentabatur, totum biduum conſumpſit, ea tamen ſedulitate, vt; cum ad eum poſtridie reuertiſſem, & eius iudicium exquirerem: ipſe; res & ſententias quas Balduinus explicat, ſibi probari reſponderit; atrocem illam vero, cruentamque, contra Bezam recriminationem, ſibi quidem minime omnium placere. Quam ob rem; optare, quæ ſui nominis inſcriptionem habent; ea, diris huiuſmodi ſcriptis, tamquam à ſuo, ſi cuiuſquam, ingenio alieniſſimis, coniuncta non fuiſſe. Neque ſane, æquiore animo ferre: quod mutila, non illa integra, proponantur: ſi iam certe, quibus numquam ipſe ſuum nomen indidit, id Balduinus recte prodere videatur. Longe porro acerbiſſimum accidiſſe: quod idem ille liber, toties, ac tam inſolenter, Caluinum & Bezam, ad reſpondendum Defenſioni libri de officio viri pij, prouocarit. Exiſtimare enim aliquem poſſe; hoc, ſe auctore fieri,

quod

quod ſe tamē inuito, tum prorſus inſcio, contigit. Deinde: ab omnibus, maxime talibus certaminibus; tam ſuapte natura, quam nunc aduerſa prope valetudine; ita ſemper abhorruiſſe, vt, nec eos ipſos viros, licet acriter offenſus, vlla iritarit acerbitate, vel inſectatione: ſed ijs tantum; quam potuit modeſtiſſimam, & eam tuendæ profecto famæ ſuæ neceſſariam defenſionem oppoſuerit. Hæc ille, totidem fere verbis, quem tu virum ex animo loqui, vt reor, non dubitas. Accepit etiam Optatum Mileuitanum Afrum, contra Donatianos; Balduini nimirum labore caſtigatum, tum vero prolixa præfatione locupletatum. Eum tu, cum ad nos veneris, excuties. Atque, Antonij Auguſtini mei teſtimonio; ſed ex antiqui codicis Appuli fide; diſces: Cypriani, qui de ſimplicitate clericorum vulgo dicitur; eum, de vnitate Eccleſiæ, librum, adpellari. Sed, heus tu. Ratumne putas; Ferdinandum Cæſarem; ex auctoritate

ritate Pij Quarti Pontificis Maximi; Germanis ſacerdotibus, vxores eſſe, conſtituendæ religionis cauſſa, conceſſurum? An & ijs, quos λαϊκοὺς vocamus, calicem? Iſta coram ego tibi, ac breui; clarius atque copioſius: tecumque, de his, ceteriſque multis; meo quidem, hoc eſt libere, non Ariſtotelio tuo more, conferam. Vale, XVIII. Kal. Ianuarias. MDLXIV. Colonia Agrippina; ex Andreæ.

IO. METELLVS.

LIV.

Georgius Caſſander, Cornelio VVoutero.

S. P.

LIteras tuas, ornatiſs. & ſuauiſs. D. Corneli, Gandaui ſcriptas XVII Ianuarij, ipſe D. Cancellarius, qui eas Cliuis acceperat hic mihi Theologic.

Xanctis in manus tradidit, oſtenſis prius tuis ad ſe literis. *Et paulo poſt. XXVI eiuſdem menſis, hoc eſt, poſtridie Pauli.* In quibus tranſmittendis probanda quidem eſt tua diligentia, ſed tabellarius improbior paulo fuiſſe videtur, nam commemorabat D. Cancellarius, ſe XII illi ſtuferos numeraſſe. Equidem facile tibi credo, te malle hic nobiſcum literario otio frui, quam moleſtiſſimis illis negotiorum tricis implicari, ſed hic pietatis in Deum & charitatis in propinquos ratio habenda eſt, quibus hæc officia iure quodam naturæ debentur, quibus tamen negotiis non ita arcte te aſtrictum puto, vt non primo quoq; tempore ad nos excurrere liceat, quod & te facturũ promittis, & vt quamprimum facias, te etiam atque etiam rogo. Velim ſane, ſi quo modo fieri poſſit, vt ante quadrageſimam hic nobis adſis, vel ea de cauſa, vt in futuram quadrageſimam de annona nobis proſpiciamus. Nam non ſatis video, quomo-

quomodo per hanc quadrageſimam victum mihi commodum parem: & ſi non anteuertas, ſub illud tempus paroxyſmum exſpecto, quem tua præſentia leuari & minui cupiam. Adhæc res noſtræ Colonienſes præſentiam tuam exigunt, vel certè vt aliquis puerorum eo mittatur, qui eas inſpiciat: verendum enim ne tam diuturna noſtra abſentia aliquid ijs damni acciderit. Merito mihi abſolutionem tam difficilis & periculoſi operis gratularis, non potuit enim eius confectio mihi, & valetudine debilitato, & omni ſubſidio deſtituto, nō eſſe moleſta. Nunc vero vehementer animi pendeo, quam in partem accipietur. Sunt enim, vt noſti, varia & pugnantia præſertim in his religionis cauſis iudicia. Hoc tamen me imprimis ſolatur, quod me ſolius Dei, & conſcientiæ rationem habuiſſe, nihilque gratiæ, aut odio alicuius partis dediſſe, conſcius mihi ſim, quamuis eam moderationem, quam ad con-

ciliandas partes conducere puta-
ram adhibere conatus ſim. Atque
vtinam hæc noſtra opella, tam vtilis
ad Eccleſię inſtaurationem eſſe poſ-
ſit, quam fuit auide à Cæſ. Maiſtate
expectata! Nam ſub primum diem
Ianuarij venit ad nos tabellarius, ea
cauſa miſſus, adferens literas ipſius
Cæſ. Maieſtatis ad nos, quibus ſe di-
lationem huius operis mirari ſigni-
ficabat, etſi nondum cōfectum erat,
vel eam partem quę ad manum eſſet
ad ſe tranſmitti iubebat: ſed iam Ka-
lend. Ianuariis, ſcriptum ipſum ope-
ra Archiepiſcopi Colonienſis, ad
ipſius Maieſtatem tranſmiſſum fue-
rat, nec dubium, quin iam ad manus
eius peruenerit. Quin & Archie-
piſcopus literis ſuis iam ante quo
loco res eſſet ſignificauerat, nam id
eius Celſit. me ex Cæſ. Maieſtatis
mandato interpellanti, expoſueram.
Reſcripſi tamen ipſius Cęſ. Maieſta-
ti, atque inter cætera adieci, me ve-
hementer cupere Maieſtatis ipſius
ſententiam & iudicium de eo opere
cognoſce-

cognoſcere. Neque enim me neſcire, non pauca in eo eſſe, quæ eruditorum limam requirant, quin & me ipſum, ſi longius ſpatium conceſſum fuiſſet, nonnulla fortaſſis recogniturum fuiſſe. Hoc enim negotium eius eſſe generis, vt & plurium doctorum virorum collatione, & longioris temporis tractatione indigeat: Non tamen deſperare me, ſi alij docti viri & amplioribus ingenij dotibus præditi, eam, quam mihi propoſui agendi rationem ſequantur, eamque animi æquitatem, ac pacis eccleſiaſticæ conciliandæ voluntatem præſtent, quin hoc noſtrum qualecunque exemplum aliquam vtilitatem ſit allaturum. In ipſo vero opere hoc modo inter cætera concluſi, non dubitare me, nonnulla fore, quæ acrioribus & vehementioribus vtriuſque partis hominibus diſplicitura ſint, cum vtriuſque partis vlcera attrectentur. Illud tamen ne nimis verum augurium ſit, me vereri, aut eccleſiæ vehementer labe-

factatæ ſtatum ad huiuſmodi aliquam formam inſtaurari debere, aut ſi id minus obtineat, nobis ex nobis ipſis certiſſimum exitium imminere. Hæc tibi, chariſs. D. Corneli, pro tempore communicare voslui, donec etiam latius confabulari liceat. Sed iam finem faciam, nam & articuli defatigati miſſionem & quietem flagitant. Opto te in Chriſto quam rectiſſime valere, & quam citiſſimè incolumem ad nos redire. Optimæ viduæ cum liberis propinquis tuis omnia fœlicia precor. Salutant te peramanter D. Cancellarius, & eius filius D. Adolphus, qui huc heri Weſalia venerunt, craſtino die abituri. Mirum tibi, hic ſi adeſſes, Rhenus ſpectaculum prębe-ret. Nam non ſolum homines frequentiſſimi per illum vltro & citro commeant, verum etiam ingentia plauſtra grauiſſimis ſarcinis onuſta multorum equorum labore trahuntur. Quin & magnæ & crebræ moles inſtar montium vel ædium in eo conſpi-

Eadem ad Metellum. In opere Caſſandri epiſt. 93.

conſpiciuntur. Magnaq; calamitas, poſt gelu huius ſolutionem metuitur, magna enim vbiq; vis eſt aquæ iam conglaciatæ, ita vt ruſtici multi aut è ſuis caſis diſcedere, aut in ſuperiore parte ædium commorari cogantur. Deus afflictos omnes conſoletur. Xanctis, ipſo die purificationis Virginis MDLXV.

Tuus

G. Cassander.

LV.

Clariſſ. viro, D. Georgio Caſſandro Theologo, apud Cleuenſes moranti, Dom. fratriq́; ſuo chariſſ. in Chriſto Seruatore noſtro.

S. P.

Clariſſime Georgi: Vel recordatione libri tui ad Imperatorem Maximilianum, quem nondum vidi, mirum in modum delector, quid obſe- *Theologie. Iudiciū de Ieſuitis.*

obſecro futurum, ſi legere contingat opus præclariſſimum. Ante totus erat Princeps in tui meique Syngrammatis amiciſſimo complexu, quam Satanas bellum Transſyluanicum ab imprudentibus parum bene ſuaſum nobis inferret. Bellum, inquam, quo tam Eccleſiæ, quam Imperio nocentius aliud non vidit Germania, quodve Cæſaris noſtri Monarchiam ineuntem ſtatim cæde tanta funeſtauit, ac conſilia Saluberrima quæque, & molimina omnia Chriſtianiſmo reſtaurando perneceſſaria interturbauit. Qua calamitate publica ita diſcrucior, Georgi, vt prope tædeat viuere. Nihilo ſecius nos affligunt, tam qui Papæ, quam qui Lutheri partes ſequuntur: inter quos vtroſque Ieſuiſtæ, hypocriticum ne magis ambigo, an malitioſum hominum genus, virulentius nos exoſos infeſtant, quod Eccleſiæ faciem hanc deformem, non aliam, quam vt eſt hodie, defenſam velint, emendationem huius

huius omnino nolint, ne Seraphicæ ſuæ ſocietatis dæmonizomeno inſtituto deeſſe videantur. Viam Regiam Cęſari commonſtratam abs me vna cum Panegyrico, quo minus edatur in publicum, nullus obſtitero, vt abundantius prodeſſe queam, niſi non liceat. τὸ ἐπιεικὲς antiquiſs. Eccleſiæ Patrum quærebam, & putabam aliquid eſſe, quod aiunt, MODERATA DVRANT. Pace nobis per armipotentem reddita, & Marte aliquantiſper ſedato, de negotio tanto Comitium Vangionicum, ni fallor, diſpiciet. Interea tu, mi Georgi, recte valebis. Literis ad te meis, per Arnoldum Bircomannum reſpondiſti nihil. Hunc M. Petrum Artocopum Ignatianum meum, ſanctæ Linguæ ſtudioſum; mihi homodoxum, imò orthodoxum, tuæ ſynceritati totum commendo. Maguntiaci: x. Septembr An. Salutis: MDLXV.

GEORG. VICELIVS *Theol. Senior.*

LV.

Clariſſimo viro D. Cornelio Valtero.

Priuata. Hiſtorica. Eccleſiaſtica.

METellus Valtero S. Elogium Cardinalis illuſtriſſimi de piiſſimo Georgij Caſſandri libro, cum his accipies, & pecudem adpellari ſæuum illum hoſtem, facile adgnoſces. Timent etiam probi purpurati, probos eruditosque viros laceſſere. Habent enim, vel hoc tempore, ſi velint, aculeos, quos infigant animis piorum: ac tamen, quid non dixit nouus ille? Iam à ſuis pœnas luit, quo tibi magnificentior triumphus eſſe videatur: ſi tamen quis de pecude, non de fortibus viris triumphet. Quod ſi pecudi huic, eius item adſeclæ coniungentur; præſertim is quem noſti, vti certe is mereretur; nolim ſane, triumphum agere. Maiore enim ſum animo, quã vt credam gigantes, de pygmæis poſſe vel debere triumphare. Malim tamen

te Duce

te Duce vincere; ſi cum talibus effœminatis dimicandum quidem eſſet. Virilem enim Abbatiſſam eſſe audio, cum qua bellum gero, non armis illis, quibus cęteræ vincuntur, cupidineis; ſed animo ne cedat, formidoloſo, quod à me accepiſti ſcripto. Niſi quidem, verecundia ac pudore piæ mentis, abhorruiſti cuiquam Notario tradere, qui exequęretur mandatum. Te hortor, ac rogo; cumprimum hoc mea cauſa facias, nec ei ſoli inſinues, ſed toti capitulo; tum virginum fœminarum, tum virorum: vtque conferas ijs de rebus, quæ faciunt ad meam probationem, cum quibus te quidquam certi reſcire poſſe iudicabis. Tibi reliqui indices, memoriæ gratia: tantum requiro, quid tuus erga me ſingularis amor poſſit, oſtendas. Quibus ſi & Pighio adieceris, quod à me petit (es enim Bonnæ) tibi maiore beneficio vtrumque deuincies. Sed iam mihi videor audire; * tibi, cum Romanis tricis quid negotij?

Quare,

Quare, referam quod mauis. Rex Philippus, triginta quattuor triremibus, in continentem, mille militares viros in littus expoſuit ad Oranum. Hi, tanto animo adgreſſi ſunt Africanos, qui Algerij Rege Duce Madalguimerum obſidebant; vt omnes in fugam coniecerint; ipſumq; Regem amittere coëgerint quidquid impedimentorum ibi tormentorumque bellicorum haberet: parumque abfuit, quin & ipſe caperetur. Quatuor triremes, ac totidem bireremes eius Regis, in eorum poteſtatem venerũt, oportune proculdubio: nam vix octiduum Madalguimerum ſe tueri poterat, quo nomine, gratior victoria; tum quod vna videbatur Oranum ruere. Hæc acciderunt vi Idus Iunij. Iam, nequid Ximenius me reprehendat, iſta credo: non eo tamen auctore, cui me fidem habere voluit, ſed litterarum; quæ à nobili quodam amico meo, qui geſtis rebus interfuit, cuique nomen eſt Ioanni Bellifromontio

montio Clariuallio, ſcriptæ ſunt; exemplo perſuaſus. Fuerunt decretę publicæ ſupplicationes Bruxellis iamdiu, tam felicis victoriæ cauſa. Renardus, Bruxellis hæret. Cupit ac petit audiri, & omnibus, qui eam in eum tibi notam fabam cuderunt inuitis, ſe manſurũ in Belgica pertinaciter tuetur: fortaſſis aliquid monſtri alit. Cætera coniectes. Nemo procerum, iam à multis diebus in ea Regia viſitur, quanquam Margaretæ prorogatus fuit ſummus gubernationis magiſtratus, in annos quattuor. Imitatione votorum Vicenalium id fieri putabis. Tu videris. Virum nunc adhuc habet apud ſe menſes ſex iam integros, cum quo dicitur æſtatem exactura totam. Libellus famoſus porrectus fertur ſummo cuidam viro, tamquam ſupplex libellus. Is in eo pictus, ouis incubans, è quibus, Epiſcopi noui prorumpebant, è ſingulis ſinguli, ſed vnius mitra, alterius brachio, vel alio tanto membro, conſpicui. Depicti viri capiti

piti dæmon imminebat, cum hac inſcriptione; HIC EST FILIVS MEVS, IPSVM AVDITE. Hæc referunt qui Antuerpia redeunt; tamquam corrollarium aliarum picturarum, quas Balletti amicus tibi delineauit. Mereturne ſeditioſus ille carcerem? Atqui meretur, quod & Ximenium eſſe iudicaturum reor: æquior tu tamen, proſcribatur, dices. Viglius, horum temporum pertæſus; ſe totum ſacris litteris traditurus eſſe dicitur: quod vt commodius faciat, ſe ſacratis presbyteratus ordinibus mancipauit. Ioannes Langius tuus vxore mortua, & prioribus ordinibus iam nunc initiatus, eum ſequetur. Vtinam, multos huiuſmodi viros, hiſce ſceleratiſſimis temporibus haberemus, vigeret magis religio, neq; nos opprimeremur tot ſectis hominum, interpretantium ſcripturam ad ſua commoda, ſed Deus paucos ſibi delegit, attamen omnes vocat. De Erici partu, nihil auditur, fugiſſe tantum ad Danos, ſed conſilia ſunt ignota.

ignota. De Gallis; Pariſienſes ac Rhotomagenſes, adhuc moliri noua, contra nouæ religionis homines: immo, non ſtaturos fœderi pacis: quod ſenſim animaduertunt Condæani, ſibi parum vtile. Qua ratione! tum vero Condæis contraria factione Guiſia; nondum res eſſe in ruto; multi putant. Britanni, ex his occaſionibus ſuam procurant. Tuentur Gratiæ portum, & leuibus pręliis hoſtem arcent ac prohibent ab obſidione. Itaque; niſi Hiſpanus recenti victoria elatus, Gallis animos, vel vires, addiderit, infeliciter Galli pugnabunt. Carmen à Pighio accepi, quod veſtris illis vmbris conuenit. Verbis & numeris id placet, res deſidero. Clariſſimum virum Echtium, cui Ximenius, & ego poſt Chriſtum vitam debemus, honorificentiſſime à te meo nomine ſalutari cupio. Eius famulus, abhinc triduum, à me petijt; ad vos aliquid rerum nouarum ſcriberem: tum nihil erat. A te vero nunc, pleniſſi-

pleniſſimas rerum mearum litteras expſecto. In te enim earum ſpes recumbit, quod te ſero velim, atque credere, me certe, beneficio maximo cumulabis. Quare; vt tibi cordi ſim, à te, mirum in modum flagito. Vale, XI. Kal. Sextil. MDLXIII. Colonia Agrippina, currente calamo.

Metellvs.

LVI.

Excellenti viro Dn. Vincentio Cornelii, *Cæſareæ Maieſtatis per inferiorem Germaniam, Theſaurario in Hollandia.*

S. P.

Oeconomica, de re numaria.

ORnatiſs. iuuenis Petrus Montfortius repperit me ſemiuiuum, adeo vt nec litteras legere, nec colloqui poſſem. Obtulit mihi munus Hollandiæ honorarium, ſed quum ſignifi-

ſignificaret, eam pecuniam eſſe in manibus Eraſmi Scheti, nolui ab ipſo accipere. Poſt, vbi iam aliquantum recreatus legiſſem epiſtolam Scheti, ea non declarauit ſibi pecuniam eſſe redditam. Nec eam ſcripſit ad me, ſed ad Petrum Montfortium. Epiſtola Aduocati Hollandiæ non exprimit ſummam, quam Hollandiæ Status donari voluit. Sed epiſtola Scheti nominat ducentos florenos. Hoc munus mihi tam gratum eſt, ac ſi eſſent mille floreni. Nihil enim promerui. Sed ad me perſcriptum fuit de trecentis florenis: & Petrus Montfortius fatetur eam ſummam in conuentu ciuitatum fuiſſe conceſſam. Addidit, ſe præſente Dominum de Aſcendelſt mandaſſe Guilielmo Goeſio, Hollandiæ Aduocato, vt iuberet Schetum mihi numerare ducentos & 40. florenos. Nunc ventum eſt ad ducentos. Munus, vt dixi, pro ampliſſimo habeo. Te tamen hoc ſcire volui, vir amiciſſime, vt ſi quid forte

fuci ſubſit in hoc negotio, deprehendas, & corrigas. Ante paucos dies ſcripſi ad te per Petrum Montfortium; ſed totus languidior. Hæc ſcribo etiam languens. Dominus dabit lætiora, quum volet. Vbi conualuero, gratias agam benignitati patriæ. Ex oratione Petri cognoui, quantum tibi debeam. Vtinam aliqua ex parte referre liceat. Cupio te cum omnibus tibi charis quam proſperrimè valere. Datum Friburgi, feſto corporis Chriſti, Anno MDXXXIII.

ERASMVS ROT.
mea manu.

LVII.

Clariſſimo eruditiſſimoq́ Theologo, Dn. Georgio Caſſandro. Duiſburgi.

Eccleſiaſtica. de reformatione religionis.

IOH. Metellus G. Caſſandro S. P. Etſi nihil erat, quod nunc ad te ſcribere oporteret; iſtuc proficiſcente Ximenio homine diſerto, tuique ſtudio-

ſtudioſiſſimo: tamen; malui diligentia, quam vlla negligentiæ ſuſpicione, peccare: poſteaquam, ex tuis litteris, quas à te rediens hic repperi, didici, te cupere; vt frequentibus ego ſcriptis te laceſſam. Arnoldus Bircomanus, epiſtolam à Sambuco die Maij XIV datam, accepit, qua ſcribit, te breui à Maximiliano ac Ferdinando Cæſaribus adcerſitum in Pannoniam ſuperiorem iri: vt, de conſtituenda religionis reformatione, ſententiam tuam ijs exponas. Egit is quidem officium amici optimi, te plane inſcio; vel potius, qui tam longe ab omni ambitionis culpa ſemper abſuiſti, ac nunc abes, inuito. Ita euenit, vt ijdem Cæſares, & præcipue Maximilianus, Archiepiſcopo Colonienſi mandatum dederint, te eo mittendi. Idquod, Archiepiſcopus Theodoro Bircomano Medico rettulit, & Brouillerio, quem Vicecomitem adpellatis. Itaque tota vrbe ſparſus eſt hic rumor; non ſine magna, ni fallor, in te Ie-

ſuitarum inuidia: nam ſe Theatinos nominari nolunt. Scribebat Sambucus; vt te ad iter, vna cum comitibus compararés; tam putauit certam tuam profectionem. At, vti Valtero, animi dimidio tui carere minime potes; ita neque Ximenio debes. Diſputationes enim facile, Ariſtotelio ſuo more, alioqui ſedatas, acutis argumentationibus excitabit. Hoc vero Cæſarum de tua probitate eruditioneque iudicium, eo pluris facio; quod te, re cognita, ex iudicio Senatus, quique de Rep. cum ijs conſultant, delegerunt. Perlectus eſt enim tuus de ſacra communione libellus, mirificeque is ſenatui placuit: quod iam tibi dixeram. Litteras autem Sambuci, ad te mitto, quas remittes. Mitto vero, ne non rem, vti ad me perſcriptã fuit, intelligas. Ego, te non hortabor modo, ſed etiam per omnia ſacra obſecrabo; ne, præclaræ pijſſimæque Principum voluntati, hoc tam neceſſario tempore, temet, per excuſationem,

nem, opponas. Conſules enim Reip. Chriſtianæ, tum honori ipſe tuo; amiciſque ſatisfacies. Nam, etſi te morbus quidam vrget, non is eſt perpetuus. Quare, per interualla reſpirabis. Ac ſane puto, diuina prouidentia contigiſſe, vt ad hoc munus inuiteris; nenon tu quoque corpus reficias ſalubrioris aëris mutatione, ac viciſſitudine. Spem igitur concipe, tam pios conatus Deum eſſe promoturum. Neque te moueat, quod Vicelius pater, Martio proximo ſuperiore quoque vocatus, eo non venerit. Præter enim quam, quod cum valetudine non raro conflictatur: is admodum ſenex eſt, tu, adhuc iuuenis. Itaq;, ſi animum ſumpſeris, non dubito, quin itineris labores, ſalua etiam valetudine, ferre poſſis. Quæ vero Cęſarum ſint mandata, iam intelligis. Dicitur enim Archiepiſcopus, ea ad te perſcripſiſſe, eorum nomine. Vnum eſt fortaſſis, quod te commouebit, vti Vicelium; Ieſuitas nimirum, pedem

tecum eſſe collaturos. Sed hoc, nihil eſt. Vicelius enim à Ferdinando Imp. tantum euocabatur, tu potiſſimum, à Maximiliano. Et vt tibi, cum ijs congrediendum foret, ſi cæſim te illi, tu punctim feries. Non enim tibi deeſt vera antiquitatis cognitio, Patrumque diligens lectio; quibus ſolis, vel eorum præcipui ſeſe niti iactant. Sed vereor, ne, dum te ego impello; Ximenius retineat, neſcio quo, inanique illo, metu. Ego, malim arando, vti Cardinali Polo Vintonienſis in Britannia Cancellarius reſpondit, eum, hortanti ad otium, quod phthiſi laboraret; mori. Veſtrum eſt enim Theologorum officium; etiam valetudinis diſpendio, immo vitæ, Chriſti gloriam, vbi vobis eſt integrum, promouere, augere, confirmare. Sed neutrum horum periculum, tibi, mea quidem ſententia, videtur imminere, qui iam melius habeas, & quem familiaris ille morbus non impetit, niſi poſt. Octobrem. Hæc hactenus. Heri, forte

forte Rhedanum Theologum ad Apoſtolos, conueni. Is cum à me peteret, numquid rerum nouarum haberem; ac reſpondiſſem, me vrbe abfuiſſe, teque inuiſiſſe: ſubiecit de Duſſeldorpienſi conuentu: teque ibi non poſtremas partes ſuſtinuiſſe. Dixi, te ſtrenuum gerere vbicumq; ſis, atque Ieſuitas culpa non vacare, quod te calumnijs, qua nec eis licet, perſtringant. Putabam enim eis addictum eſſe. Ille vero, cuinam, inquit, viro probo non ſtruunt inſidias? Mihi, inquit, ipſi, cum ab Archiepiſcopo vocatus, propter Cæſarianam, de duobus illis articulis, communionis calicis, & ſacri coniugij, inſtructionrm; quid ego ſentirem, explicaſſem, negotium faceſſere conati ſunt, meque in ſuſpicionem vocare haud ſunt veriti: homines faſtuoſi, tantaque ambitione calentes, vt vix totus eis orbis, ſuffecturus eſſe videatur. Tum ego, te ab ijs iniuria adfici, cuius de communione librum, ipſi ſeditionis ar-

guant. Ille, ſanam eſſe opinionem in ea re tuam, adſeruit: nempe, veteris Eccleſiæ eiuſque Catholicæ, ſed te, de ſacro coniugio quædam meditari, quæ non viderit: in quo tibi fortaſſis, non per omnia adſentitur. Te, in lectione Patrum eſſe non mediocriter verſatum: attamen, te quædam amplecti, quorum vſus, in Eccleſia ſit vel infrequens, vel prorſus abolitus, ideoq; nonnullis ſuſpectus. Quod autem te ſeditionis arguunt Ieſuitę, eos improbe facere. Te enim ab hinc annis XX noſſe, neque quidquã tale ab eo fuiſſe animaduerſum toto eo tantoque tempore: quin immo, ingenium tibi lene ſemper miteq;, ac placidum fuiſſe, & ad ſarciẽdam Eccleſiæ concordiam propenſiſſimum. Quod ſi quid excitare voluiſſes, hoc ſane potuiſſe te præſtare, etiam Coloniæ, qui litteris valeres, & amicos potentiſſimos habuiſſes. Hæc ille. Litteras ad Lindanum, amici, vel omnino ſupprimendas eſſe ſentiunt, vel mutandas: neq; tibi parcunt,

cunt, quod tanta diligentia vtaris, ad te, homini plane furibundo, excuſandum, nam nihil tibi cum eo negotij. A te vero, de induſtria iſtos litteras elicere, vt inde, ſi poſſint, anſam calumniandi tui arripiant. Silentio igitur tranſigendos. Si quid velint, prodeant in publicum, edant ſua, vel tua publico ſcripto carpant: tum ipſe, illis reſpondeas; neque adeo, vt ſoles demiſſe, ſed vti res feret, acriter. In quorum ſententia ego ſum. Numquam enim huiuſmodi viros ſatis explebis reſponſionibus, ſi ſemel cum ijs, ſcripto agere conſueueris. Te perpetuis epiſtolis laceſſent per ſe, vel alios, nec modum, quem ſeruare numquam didicerunt vlla in re, aut furori potius, adhibebunt ſuo. Deinde, mentio illis tuis in litteris fit, nonnullorum virorum, qui fortaſſis, grauiter, propter res de quibus in ijs agitur, ſe nominari ferant. Poſtremo, totas niti argumentis ab auctoritate, cum tu rationes abunde, quibus ſolis iam hæ-

rendum eſt in his rebus, edito libello diſcuſſeris. Verumtamem, ſi quid Lindano ſcripturus ſis, id ſit perquam breue. Si quem ſcilicet libellum tuum, de quo tantopere furit, legerit, eum te non agnoſcere pro tuo, ſi alia eſt ſententia, quam quæ nuper à te ſit edita, quam eo mittas. Eum vero librum, tantopere Cæſaribus, Principibuſque viris placuiſſe; vt à ſuis Conſiliariis legendum, expendendum iuſſerint. Quibus vniuerſis ita ſatisfecerit: vt Cæſares, te, eo nomine ad ſe, quo de reliquis religionis controuerſiis eo modo diſſeras, componendis, conciliandiſque diſſidijs, accerſiuerint: rumpantur inuidia, licet, Ieſuitæ. Ita, qui tibi bene cupiunt, ſentiunt. Reliquum eſt, vt te moneam, de libello coniugij ſacri: nimirum, vt eum cumprimum abſoluas. Hoc multi à te petunt, ego inprimis: & vt, in votorum libertate, etiam repugnante Ximenio, ceteriſque, audacter elabores, quo nobis reſtituatis, bonos

proboſque

proboſque mores, ac priſcam aureæ Eccleſiæ faciem. Sambucus ad te ſcripſit: An de me aliquid, ſignifica, & cùm reſcripſeris ei, ipſe, mei, rogo, memineris. Vale, pridie Io. Baptiſtæ, MDLXIV. Vbiorum Colonia. Omnes qui te norunt, te ſalutant, tibique gratulantur, de mandatis Cæſarianis: imprimis, Sudermanus Iuriſconſultus. Bircomanus Medicus, tibi omnia optat feliciter euenire. Epithalamium mitto: vxorem duxit enim, adoleſcentem, ac ſtatæ formæ. Nuptijs interfui, Arnoldus vero, ſe, ἀπολογίαν tuam Latinâm editurum ait, ſed tuum inſcribi nomen ei vult. Debes enim iam audacior fieri, qui Cæſares patronos habeas: tum, ſuſpicionis neſcio quid pariunt ἀδέσποτοι libelli, ac timorem arguunt, & puſillanimitatem. Io. Otthonem, optimum eruditiſſimumque virum, ſaluere iubeo, ac Rhedanum Iuriſconſultum, qui cum apud Comitem Neuenarium, amicitiam contraxi. Vale,

xi. Vale, ac ſalue denuo, multumque.

IO. METELLVS.

LVIII.

Clariſſimo Angliæ Baroni Guilhelmo Monteiouio.

S. P.

Politica. ORnatiſſime Mecœnas. Si ſingulæ ſpectentur epiſtolę, λακωνίζω, ſi vniuerſæ quas in omnes mundi plagas cogor mittere, pluſquam Aſiaticus ſum. Hic tolerabili in ſtatu ſumus, excepta incredibili rerum caritate. Tantum liceat effugere bellum: quod vt liceat, vereor, prout hactenus habent huius fabulæ exordia. Sed in manu Domini ſunt omnia noſtra. Vtinam optimis votis æquè per omnia reſpondeat fortuna, atque illius benignitas meis aliunde reſpondit. Apud Regem Ferdinandum habebam patronum incompa-

comparabilem, Bernardum Epiſcopum Tridentinum. Is vt audio ſe ſubduxit ab aula, offenſus, vt arbitror, his belli prælud ijs, cuius quando ſimus habituri finem, nouit Deus. Quibus agatur conſiliis Cæſar, neſcio. Amiſſa Hungaria, miſeris modis vaſtatâ Auſtria, & rurſus imminente Turca, nonnullis videtur nimium diu hærere in Italia. Nec pauci mirantur, qualis ſit illa pax inter Cæſarem & Gallum, quum duo filij nihilo minus detineantur in Hiſpania. Rex Ferdinandus habet inuictum animum, ſed nouus princeps deſtituitur neruis belli. Quod ſi Cęſar vi Lutheranos aggreditur, hic prorſus de nobis actum fuerit. Quod optimi Regis veſtri pietas ſemper molita eſt inter Cæſarē & Gallum, hoc Rex Poloniæ Sigiſmundus magno ſtudio molitus eſt inter Ferdinandum, & Ioannem regni competitorem. Sed fata ſuperant hominum conſilia. Officium meum erga Carolum tuum tibi non ingratum fuiſſe

ſuiſſe mihi fuit gratiſſimum, cuius indolem feliciſſimam precor, vt Dominus Ieſus tum ſeruare, tum vſque in maius meliuſq; prouehere dignetur. Neſcio quem mihi fortuna cibum offerat edentulo: Certe Petrus Barbirius ſic mihi adamatus, ſic à me litteris celebratus, mé penſione Gurtracenſi ſpoliauit inaudita perfidia. Et audio Cantuarienſem deficere: cui ſi quid acciderit, nihil eſt quod ſperem de penſionibus. Mihi ſat animi eſt, ſi carnificem meum calculum queam excutere. Quanquam apud Gallos exoritur Budaica factio ſtolidis modis in me velitans. Nec ipſi ſciunt quamobrem mihi ſuccenſeant. Thomæ Moro nihil gratulor, ne ſtudijs quidem admodum. Iſti regno gratulor, cui non potuit ſanctior, meliorque iudex contingere. Conſolaris me de tumultu obtrectatorum: at tu vix noſti decimam partem eorum, quæ in me ex inſidiis diabolicis artibus moliuntur quidam ſceleroſi ſub Euange-

lij

lij titulo latitantes. Scribam filio & præceptori, quorum vtrumque tibi gratulor, ſi patietur valetudo. Nam inter epiſtolarum tumultus, cœpit eſſe vehementer moleſta, nec poſſum ſuſpicari cauſam niſi ſiccitatem inteſtinorum. Ignoſce Domine Mœcenas, non vacabat hæc relegere. Apud Friburgum v. Cal. April. MDXXIX.

Agnoſcis manum tui veteris clientuli.

LIX.

Clariſſ. Iuriſconſulto D. Io. Metello amico ſuo, apud Bircmannos. Coloniæ.

IO. Metello Sambucus S. Accepi reſponſum pro Caſſandro, & Imperatori Maximiliano obtuli. Quod tibi meæ prolixæ, ad Bircmannos ante duos menſes miſſæ, non ſint redditæ, vehementer miror, nec me tam oblitum officij, atque humanitatis

Politica, Eccleſiaſtica.

tatis putes; qui erudito, ac ſingulari amico, cuius mihi familiarem conſuetudinem ſæpe optabam, reſpondere nolim. Denuo allocutus ſum D. Slardellatum, Epiſcopum nunc Quinque Eccleſiarum, de negotio tuo. Is, totus eſſe cupit tuus, ſuamque operam, modo ſi quæ facultas eiuſce rei in Maximiliano ſit reliqua, promptam pollicetur. Monere non deſiſtam, & quid ſperandum ſit, poſtea ſignificabo. Caſſandri memoria, non excidit, etiam Maximiliano: ſed is, Auguſtanæ confeſſioni, multis de cauſis, magis ſemper fauit. Quare, ſi Caſſandrum monueris: vt, quemadmodum indicaſti, ſua ad illam proxime rationem inſtituerit; gratiam ab eo, & Rep. Chriſtiana auferet, omnibuſque ſalutariter conſulet. Hæc, ex me dico, non Imperatoris nomine, ac iuſſu. Vale, & me Domino Caſſandro, Bircmannis, itemque Syffano', commendato. Viennæ, vbi eſt Dominus à Lanſacco. In die Martini MDLXIV.

Raptim.

Raptim. Vale ac ſalue. De libris nihil certi ſcio, an ſint in bibliotheca Imperatoris, quos quærebas: nondum enim ſunt digeſti in ordinem à præfecto, & Græcos ſuis eſſe concluſos in arcis.

SAMBVCVS.

LX.

Ornatiß. D. Audomaro Edingo, Summi Flandriæ Senatus ab actis, Gandaui.

S. P.

ETiam atque etiam te rogo, vt epiſtolam incluſam cures tuto reddendam Leuino Ammonio clienti tibi deditiſſimo, quo quidem nomine me tibi quoque obſtrictum arbitror, nec grauate debeo, viro, vt audio, cum primis docto atq; humano. Quare poſthac & Eraſmum in *Priuata.*

tuorum numerum aſcribes. Bene vale, Cal. Octobr. An. MDXXVIII.

ERASMVS ROT.
mea manu.

LXI.

Eruditiſſimo viro, Domino Georgio Caſſandro, Theologo. Xantis.

Priuata. Hiſtorica.

METellus Caſſandro. Philippus Veſembecius cuius cauſam tibi commendaui, cupit meam apud te commendationem tãtum ponderis habere; quantum vales apud Amplisſimum virum Cancellarium, & auctoritate, & gratia. Equidem, homini probo, ciuique veſtro, fit iniuria, id quod, tu, ex ſupplicis eius libelli lectione, facile cognouiſti. Quam ob rem, à te flagito; vt quibuſcumq; litteris, vel verbis, atque commendatione potueris æquitatem negotij iuuare, hoc vnum, homini non ingrato præſtes. Cuius rei, te,

te, & Echtius monet, teque ſaluere iubet. Negotium etiam meum, in animo geras. Vrgeor enim, ab aduerſario. Mitto ad te, conſilium Balduini, de reformanda Eccleſia, cum reſponſione cuiuſdam, qui totum id, nouitijs, ni fallor, argumentis, euertit. Vbi legeris eum libellum, remittes, & iudicium ea de re tuum, hoc eſt argumentis, indicabis obſecro, quamquam, te ſcio, in libello de Officio viri pij, & eius præcipue defenſione, harum controuerſiarum capita diſcutere. Hugonoti Carolo vnum ſuorum Procerum miſiſſe dicuntur, qui ab eo, eorum nomine petat liberam ſuę religionis facultatem; non iam edicto pacis illius, certis tantum locis, concluſam: ſed vbicumque locorum, tota Gallia: nec audiunt, qui de pace, vel concordia, quidquam proferunt, tanto animi ardore capti, vt armis, hanc ſibi quærant. Iam Condeus illic nulla eſt, propter ſuſpiciones, & inconſtantiam, auctoritate.

Maris Præfectus, & Andelotius eius frater, ſunt eorum duces ac principes viri: eoque res ſpectat, ut Vendomij filium impuberem, cui iure, & materno, & paterno genere Regio Gallico, extincto Carolo & eius fratribus; ſucceſſio debetur, ipſi, Regem ſuum declaraturi ſint, vti fertur. Sic furor fit, læſa ſæpius patientia. Ecce, Sorbonicam prudentiam. Præter proprias vires, quæ magnæ ſunt, Anglos ſollicitant, neque Palatinus, Landgrauius, Wirtembergenſis, Saxo, Bipontinuſque, ijs, defuturi putantur: nam, de Heluetijs, iam ſcripſi, Carolo non eſſe militaturos, contra illos. Lotaringus, & galeratus Belgicus, ſæpe in Sequanis conſultant. Regina mater, à Philippo, auxilia petit. Belgici proceres, negant. Egmundanus Cameraci ſubſiſtit. Dolet Belgis, euocatum, ac timetur. Vale XVIII. Febr. MDLXV. Coloniæ.

Io. Metellus.

LXII. *Eru-*

LXII.

Eruditiſs. ac πολυγλωττάτῳ viro, P. Vulcanio, in familia Domini Montioij. S.

VUlcani chariſſime, ſi hæc epiſtola te inuentura eſt apud D. Montioium, rogo vt huc Simonem Geynſum, hominem in vtraque lingua abſolutum, & in philoſophia non vulgariter doctum, velis cognoſcere, & ſi quibus in rebus potes commodare, id facias. Mihi, ob egregias virtutes cumprimis charus eſt. Cætera ex ipſo cognoſces. In præſentia non vacabat pluribus tecum agere. Scribe per hunc, nam rediturus eſt. Bene vale, Friburgi XV Calend. April. MDXXXI. *Priuata.*

ERASMVS ROT. *tuus.*

LXIII.

Clariſſimo viro, D. Georgio Caſſandro Theologo.

Multa Hiſtorica.

METellus Caſſandro S.P.D. Litteras tuas auide legimus. Eas enim cum Echtio, Helmanno, ac Bricmanno qui cras hinc non rediturus multis hebdomadis, Antuerpiam proficiſcitur, communicaui. Sunt enim hi, tui, ac mei. Itaque Reip. gratulamur, te opus illud abſoluiſſe; cuius eſt maxima proborum omnium exſpectatio: Vtinam, optima cõſilia tua principes viri ſequantur: nam, probaturos minime dubitamus. Efficies igitur, vt intelligamus, quæ Maximiliani Cæſaris ſententia ſit, cumprimum tibi reſcripſerit. Alimur enim ſpe, ni vel Legatus ille Romanus impediat, quod equidem non ſine cauſſa metuo, vel Vaiuodianum bellum: quamquam, non minorem ſuſpicionem mihi mouet ſpes illa, Philippo ſine liberis decedente. Spes igitur illa, tot regnis potiundi: quibus, certe nihil nouum,

uum, vt adpellant, niſi perquam irritatis animis, poteſt obijci. At, his remoris, tamquam echino piſce, nauicula, vereor, ſiſtetur. Sed tamen, vt hæreſum flatus, eam impellent, optamus certe. Quid igitur tu, ceterique moderati viri, proficietis, expectamus. Vnus Deus, ne tota nauis ſubmergatur, præſtet. De Pariſienſi in Lotaringum tumultu quæ ſcribis, certa ſunt. Ad me perſcriptum eſt; Hugonotios, qui dicuntur, ita rebus ſuis cõſuluiſſe, vt ex ſingulis iuriſdictionibus, in qualibet Gallici regni prouincia, intra viginti quatuor horas, vna conuenire queant, ſui tuendi cauſſa: nam prouincia, duabus aut tribus iuriſdictionibus adminiſtratur, ipſi ſua lingua Balliuatus adpellant. Qua prouidentia, religionem ſuam hactenus conſeruant. Quinimmo, rumor eſt, intra octiduum, equitum octo millia, poſſe, è ſuis in vnum cogi. Summa hæc eſt eorum vigilantia. Quo accedit; Heluetios, in

fœdere nunc excepiſſe, ſe Carolo contra illos eſſe militaturos. Comes Egmundanus, in Hiſpaniam, per celeres diſpoſitos equos profectus eſt: cauſſam ſuſpicantur, acuti quidam, Gallicos tumultus. Purpuratus enim ille Carolus, in Mediomatrices ſuos peruenit, ac, ſi poteſt, Philippum, ac noſtros, honorificis illis pietatis titulis, cohortabitur: vel potius in aduerſarios ſuos incitabit, ac fratris ſui purpurati noſtri, miris artibus, ne dubita, iuuabitur. Oportet enim nihil eos de priſtino ſplendore remittere: at vident ſenſim imminui. Quare, fulcra, minanti ruinam, ſubijcienda ſunt, egregia ſcilicet bellicaq; : nam, nihil minus, quam de religione, cogitatur, qua tamen, cætera tegimus, ſed à nonnullis, potius Egmundani profectio tribuitur, quod Inquiſitoribus Armenteriæ oppido, ſæuitiam ſuſtulit. Philippus, omnes eo loci ſuſpectos, propter hanc cauſſam, compræhendi iuſſit. Capti fortaſſis, viginti: cæteri,

teri, maximo numero fugerunt. Omnia Belgæ ſuſpicantur, ac timent: neque tamen, quid certi ſit, auditur. Danus, de ijs conqueritur, quod, præter pacta, naues aliquot, ſale & bellico adparatu onuſtas, Sueco vexerint, eo nomine minatus, ſe ijs, nauigationem ad ſuas, & maritimarum ciuitatum prouincias, interclusurum. Ac de pace cum Anglis compoſita, falſa fuit fama, induciæ tantum pactæ, trium hebdomadarum: quamquam, Anglia, Belgica, ſine magnis incommodis, carere vix poteſt. Feruntur & Gallicæ linguæ homines, Gallum, propter nouæ religionis ſtudium, finitimis noſtris Galliæ Belgicæ oppidis, optare. Vides motuum metum. Sed, nihil meticuloſius, quam regni, vel prouinciæ adminiſtratio; in qua, hoc tempore, vel vmbræ, putantur exercitus delecti: tantum poteſt purpurati calliditas. Ego certe non metuo. Priſcus enim ille animi vigor, & impetus Belgarum, in genua

prolapſus, & externis commercijs, atque diuitijs, ſolo nunc metu concluditur. Quod ad Vaiuodianum in Pannonia tumultum attinet; Lazarus Shuendius, eo, cum imperio miſſus ſuperiori menſe: cuius copiæ, ſexdecim peditum, ac duorum equitum millium, dicuntur. Vaiuoda, delectiſſimum militem conſcripſit: ac licet, Selimus Solimani hæres Turca, ſuos, inde, octennalium induciarum nomine, reuocarit, ad proxima oppidorum præſidia: veremur tamen, ne ſe iterum, vel à Vaiuoda ſollicitatus, ex occaſione, vel perfidia, coniungat: Quamquam, iam olim accepi; hominem eſſe, vini curandæque cutis ſtudioſiorem, quam armorum. Baiazetum fratrem, qui ad Perſas profugit, eſſe virum militarem, qui fortaſſis, modo ſuperſit, cauſſa regni, in eum mouebit. Valet enim gratia, apud Ianizeros; in quorum fide Turcicus Imperij neruus conſiſtit. Sed, laqueo,

incerta

incerta tamen fama, fertur à Perſis, magno Solimano, ære perſoluto, iugulatus. Selimum enim ſibi ſuccedere volebat, partim odio iſtius, cuius fratrem propria manu, arcus neruo, doloſe ad ſe accerſitum, intorto collo, in tentorijs ſuffocarat: partim fauore Roſſæ vxoris, quæ Selimum filium, Baſſæ conſilijs nixa, apud maritum promouebat; Baiazetum, eiuſque fratres, adfectati imperij, quo tollerentur, inceſſebat. Si igitur Baiazetus ſupereſt; ciuile bellum, inter fratres, oriri poſſet; ac Perſa mouere, quæ rebus, Italiæ ac Pannoniæ ſalutem adferret, Turcarum viribus diſperſis, non vnitis. Atque vtinam, noſtri Principes legationibus iſta tentarent tam ſtudioſe; quam, inter proximos ac Chriſtianos, exercent huiuſcemodi, vel excitant, ſimultates. Sed, ne tibi nimium ſuperbus, aut curioſus, vti purpuratus noſter, me clam compellabat, ipſe

ipſe videar;iſtaprudētibus relinquo: tum, ne nimis ingenioſus ſim, ſic enim & addebat,in aliena Republica. Hæc ſiquidem ſcribenti, rumor adfertur; à Cæſare, ſenatui Cameræ Spirenſis literas miſſas; quibus dicatur Vaiuoda profligatus à Schuendio, ipſeq;, à cæde,in caſtrum quoddam ſe proripuiſſe. Quod verumne ſit, haud ſcio. Hæc, Spira rediens Secretarius Comitis Morſæ, retulit. Optandum certe eſſet. Quid ad te rerum nouarum ſcribam præterea,nō habeo. Sed heus! pene mihi exciderat; Sacerdotem quendam, crematum fuiſſe, iuſſu Pontificis; in Venetorum prouincia, quod virgines Veſtales duodecim, non modo vitiarat, ſed & grauidas reddiderat: inter ceteras, Abbatiſſa, & eius duæ virgines, intra annum pepererunt. Ille vero, pietatis prætextu clarus; quodque earum paternam confeſſionem curaret, cum eis, dum ei peccata confiterentur, egerat; quo tempore, ac loco,& modo, vna conuenirent.

uenirent. Quod certe factum, ſi Surius, adpendici ſuæ nexuerit; longe maiorem gratiam, apud cordatos viros inibit; quam, ſi ſuos Antipodas Apoſtolos, tot falſis luminibus illuſtret. Hoc enim, verum eſt; quantum, ex chartula his inſerta, cognoſces. Ago tibi gratias immortales: quod cauſſam meam, apud Ampliſſimum virum Cancellarium, tuendam ſuſceperis. Hoc, te obteſtor, facito diligenter, & cumprimum. Maximum enim brachij ſæcularis, in quo aduerſarius ſpem collocat, periculum mihi, fouēti tamen optimum ius, imminet, & litteras ex vrbe accepi, eum cenſurarum declarationem, ante duos menſes, contra me impetraſſe. Cui vt obſiſtatur; vna hæc fructuum, præbendarum ad Apoſtolos, vera probatio, præſtare poteſt, ſed, Capitulum non concedet, à quo facienda per atteſtationem publicam eius fides; niſi alicuius Principis viri litteris impulſum; inter omnes vero, omnia Illuſtriſſimo

mo Cliuenſi deferunt. Præpoſitus Cliuenſis, prudens ac pius adoleſcens, operam ſuam mihi pollicitus eſt: ſed hinc abijt, propter quædam negotia. Gaudeo, me in eius amicitiam veniſſe, propter ſingularem eius virtutem, tum quod tui ſit ſtudioſiſſimus. Hanc amicitiam, Echtio noſtro debeo, qui, vt ei innoteſcerem, effecit. Faſciculum aliquot librorum Neruij, quos petis, accipies, cum his litteris. Eos Bircmannus à me petitos, mittit. Vale, ac mei, rogo, memor ſis, atque reſponde quamprimum. Colonia Vbiorum, XVII Cal. Martias MDLXV. Salutant te omnes tui, ac noſtri. Ego Cornelio, fratris obitum, ſane condoleo: ſed, inſtructus eſt optimis artibus, quibus hunc mœrorem & leniat, & totum, etiam à te conſolatus, expellat. Lenſius ſcripſit de coniugio, ab Otthone ruo, eius rei certior factus coram, qui ſe Cornelio loquutum adſerebat. Hic pauci, nec vllus credidit. Ximenius, valde

valde laudat Syrenios ſuos ſcopulos. Si hic eſſes, huc veniret. Frequẽter lectitat, raro ſcribit: Te iam ſaluere, per litteras ad me, iuſſit. Vale. Obſignaram has litteras, & ecce mihi nuntium, qui faſciculum ſcriptorum ad me pertulit, inter quæ, litteræ de rebus Gallicis recentiores. Maris præfectum Caſtilloneum, eſſe Pariſios ingreſſum cum quingentis equis: Exercitum; hoc eſt, militem, circum Pariſios, ſuæ factionis, habere: itaque timeri vehementer de nouo tumultu. Reginam matrem, ad Carolum Regem, qui Toloſæ eſt, profectam, & de itinere ad Philippum inſtituendo, cogitare. Toloſa enim in Hiſpaniam, ex Gallia itur. Balduinus, ſui non diſſimilis, libellulum Gallicum, ad Principem quemdam Galliæ, quem Condæum eſſe reor, de reformandæ eccleſiæ Gallicæ rationibus, conſcripſit. Cui aduerſaria pars, Galiicè etiam reſpondit, quem librum nondum legi. Datus mihi mutuo, ac

redden-

reddendus, ſi impetraro à Domino, ad aliquot dies, ad te eum mittam, vbi legeris remittendum. Biſcampius hoſpes meus, apud quem prandeo, & hæc ſcribo, te plurimum ſalutat. Vale.

IO. METELLVS.

LXIV.

Clariſſimo viro D. Vincentio Cornelij Theſaurario, &c.

S. P.

Priuata. QVum perſuaſum eſſet à ciuitatibus Hollandiæ decretos eſſe florenos trecentos, id quod ipſe etiam D. Petrus à Montfort fatebatur, & epiſtola aduocati Hollandiæ non haberet, niſi ducentos, de nullo quidem concepi ſiniſtram ſuſpicionem, ſed res ipſa loquebatur aliquid erroris ſubeſſe. Rurſus ſcripſi per Doctorem Viglium, quod non feciſſem ſi Scheti litteras acce-

piſſem.

piſſem. Nam epiſtolam egregij viri Iodoci Sasbouti ſcriptam 14. Cal. Nouembris accepi, in hebdomada Paſchæ. Nunc nihil ſupereſt ſcrupuli, niſi de florenis ſexaginta, qui, ſiue non fuerunt decreti, ſiue ſunt in manibus bonorum, non ero cuique poſthac moleſtus. Tantum hoc agam, vt vobis amicis & patriæ pro hoc honore ſponte delato præbeam aliquod grati animi argumentum. Datum apud Friburgum Briſg. XXIII die April. MDXXXIV.

ERASMVS ROT.
mea manu.

LXV.

Eruditiſſimo viro, D. Georgio Caſſandro Theologo, Xantis.

IO. Metellus, Georgio Caſſandro, Theologo S. Cùm altero ab hinc menſe, ad te ſcripſiſſem; putaui, me, litteras à te exſpectare oportere. Etſi

enim, cum varijs hominum diuerſorum opinionibus, luctaris; vt eam, quæ tibi probatur, in lucem proſeras; idque certamen tibi multum temporis auferat: tamen, tantum tibi ſupereſſe non dubito; quantum, nonnullis tui ſtudioſis, in tot hebdomadis, poſſis impertiri. Exſpectabam igitur, vt mihi reſponderes. Quod quum non feciſſes, cogitabam equidem, ne tamdiu eſſes in meo ære, ſaltem te monere debiti. Tum vero, ecce tibi, non litteras ad me, ſed chartulam ad Bircmannorum inſtitorem; in qua, tu me, non tamquam debitor, ſed creditor, vrges, auremque mihi vellicas. Ego autem, etſi exceptionibus minime deſtituor: quoniam tamen, tibi in publicis Chriſtianæ religionis conſtituendæ ſcriptionibus, occupato, nunc condonare debeo; vrbanum eſſe iudicaui, vt vetera omnia nomina tibi remitterem; nouaſque tabulas ipſe conficerem. Itaque, cum Philippus Veſembecius, homo prudens,

ciuiſque

eiuiſque tuus, Belga, ad te ſibi, cuiuſdam negotij cauſſa, proficiſcendum ſtatuiſſet; idoneus cui tuto litteras ad te, omnium rerũ pleniſſimas, darem, viſus eſt, eius maxime nomine. Cupit enim Cancellario Cliuenſi, quem omnes tui ſtudioſiſſimum eſſe prædicant, à te commendari in cauſa, quam tibi coram exponet; ſi quid ego iudico, non improba, ſed quæ tamen humanitate, & propenſa in bonos viros beneuolentia tua, mirifice iuuari poteſt, immo potius tota finiri. Quam ob cauſſam, eum tibi commendare nõ vereor: tum quod, Valteri noſtri ſit amiciſſimus: & Echtio, mihique charus: qui omnes, à te poſcimus; vt efficias, intelligat noſtram commendationem pondus habuiſſe. Sed, neq; ego me deſeram quoque, qui præ alijs fauorem tuum ambio. Nam, vnis iiſdemque litteris, vtrumque; me ſcilicet, & Veſembecium, tibi perpetuo deuincire poteris. Ego vero, peto litteras commendatitias, Cliuienſium

Ducis; ad Capitulum Apoſtolorum huius vrbis: velint, inſtrumento publico teſtari; quanti annuæ eorum præbendæ, diſtributionibus, quas adpellant, cottidianis, æſtimentur: quantique, cæteris, quos ipſi nominant craſſos, fructibus: vt eo inſtrumento ipſe vtar, ad probationem valoris fructum. Eſt enim conſtituta penſio, XX nummorum aureorum, in vna eorum præbenda, quam, aduerſarius quidam meus, irritam propterea diſputat: quod ſingularum præbendarum fructus, non excedere ſummam viginti quatuor aureorum nummorum, tueatur. Eſt autem iure conſtitutum; penſiones, quæ craſſorum fructuum partem dimidiam excedunt, reuocari. Si ea, viginti aureorum, non tenet; tenebit autem, ſi medios fructus non exceſſerit; mihi, in præbenda Leodienſi, nullum ius competit. Quare; mihi in eam rem incumbendum eſt; vt ipſius Capituli teſtimonio Romæ vtar. Neque id iam commode, ſi

remittar à Romano ad urbis huius aliquem iudicem, conſequar: niſi ita commendatus. Scis me, hanc ob cauſſam, hic hactenus hæſiſſe, iureque equidem firmo nitor. Sed id, probatione horum fructuum, illuſtrandum eſt. Itaque, quoniam hæc pertinent ad Cancellarij, clariſſimi grauiſſimique viri, diſciplinam, atque cognitionem, ſi tu mihi, per eum, à Duce, litteras illas impetraueris, adficies me ſummis beneficijs: meque tibi, multis nominibus obſtringes, illeque, me perpetuo, clientem ſuum habiturus eſt; ac ſummæ eius virtutis, doctrinæ, prudentiæ, æquitatis, & humanitatis, apud meos ac cæteros, non ingratum teſtem: ſi tamen, eius illuſtris laus, cuiuſquam teſtimonio, vel augeri, vel imminui poſſe, cum veras firmaſque radices egerit, videatur. A te igitur flagito: vt hoc meum negotium, tibi ſit cordi, vnaque, illud Veſembecij. Eius ſiquidem fratri, nimirum Oratori, quem Penſiona-

rium vocamus, Andouerpiano, gratiſſimum feceris. Memineris, etiam ſcribere ad me, quid de Tabulis Eugubinis, à Campano cognoſcendis, actum ſit: tum, quid Valterus noſter, indiculo meo reſponderit. Cuperemque, per Veſembecium, ad omnia reſcriberes, ac mitteres exemplum tuarum ad Maximilianum Cæſarem, litterarum: Maximiliani enim epiſtolam tantum, miſiſti. Audimus, & à quodam miniſtro Veſalienſis ecclesiæ, ceteriſque nonnullis, lectam fuiſſe quamdam reſponſionem tuam, certis de rebus, quarum, ab Archiepiſcopo interrogabaris; Epiſcopus autem, à Pio Pontifice, quam, nobis inuidere non debes: Echtius, eam à te, ſummopore flagitat: tuque, ſi miſeris, certe tacituris committes. Sumus enim cupidi, cognoſcendi diſputationes huiuſmodi, in quibus, & libere quid ſentias ſcribis, & veterum patrum cognitione, ac diſcuſſione, cumpri-

cumprimis excellis. Ne tu vero neſcias, iam apud omnes, illuceſcis doctrinæ purioris fama. Vidi ego, litteras Iudicis Viennenſis Decembri datas; quibus ſcribit, magnam omnibus exſpectationem fuiſſe commotam, de commentarijs, quæ Cæſarum iuſſu, paras, reformandæ religionis: optaretque, qui de te audiunt, vt tu eo proficiſcaris, atque nomen familiæ Cæſarianæ des tuum. Atqui, Pontificij, ea prouincia, mutationem in religione metuunt: aduerſarij vero dolent, Cæſarem, tantum Ieſuitis, quantum pater, non tribuere, & paternum religionis ſtatum, firmius conſiſtere. Ego, quod ad inchoatas præclaras illas, de reformatione cogitationes attinet: in quibus, vna cum aliquot alijs, verſaris: vereor, vt progredi valeant. Nam, quantum accepi, videtur Pontifex, per certos exploratores, in Cæſaris Regia, omnia cognouiſſe, ob hanc potiſſimum cauſſam, ſi

quid coniectura conſequor, eo Legatum Cardinalem allegauit, qui fortaſſis, vti Dauus ille, turbet. Sed, ſi nobis ob oculos ponemus; propter deformatam religionem, indies ſeditiones oriri; quemadmodum proximis diebus, à ruſticis Saliſburgenſis prouinciæ, contra Archiepiſcopum Principem ſuum; & à Nobilitate Baioariorum, contra Ducem: facile animaduertemus; huic morbo, non vlterius eſſe differendã curationem. Quod enim quidam exiſtimant, pulchre ſuccurſum fuiſſe, per Patres Tridentinos: næ, illi valde falluntur. Iam enim Romæ, ad priores conſuetudines reditur: diſpenſationes quippe Concilio illo prohibitæ, pecunia cõceduntur. Galerus, vni, vt rumor eſt, centum nummis aureis venditus: & ſeptemdecim alij, proſtant. Xenodochiorum, cæterorumque piorum locorum reditus, nouo cuidam Leproſorum Ordini nuncupato, accepta pecunia, traditi, & vtendi adſignati.

Ac

Attamen Philippus, mirum in modum Belgicos Ordines, & Sequanicos vrget, vt Concilium illud præclarum, recipiatur: nimirum ab Epiſcopis, eo religionis prætextu cohortatus: quoniam, multis eius decretis, eorum dignitas, auctoritas, opesque, & plane conſtituantur, & augeantur. Viglius, ſuo more, gnauiter in eam rem incumbit. Sed Ordines, multas cauſſas adferunt: cur hoc eis in primis non liceat, maxime labefactari ſtatum Reipublicæ iam conſtitutæ, & nobilibus iura patronatus, præter æquitatem, tanquam ludentibus ad ſuum commodum Patribus in alieno corio, prorſus antiquari, cæteraque multa. Interim; Ieſuitæ nidificant Dionanti in Eburonibus; & Cameraci, Epiſcopi liberalitate, atque Viroduni. Nacti ſunt, recentem laudatorem Surium, qui, in Adpendice, quam Nauclero proximis nundinis adiecit, eos vocat Antipodum Apoſtolos: etiam ſacramento confirmat,

hoſce Antipodas, mortuos ad vitam reuocare, neque non illuſtribus miraculis clarere. Inſanit, non paucis locis potius, quam loquatur: ita, vt paſſim, animi morbum prodat. Et quamquam ſciat, à Cæſare calicem impetratum; nihil non tamen calumniatur. Si Cæſarianæ conceſſionis exemplum ad me mittes, gratiſſimum ſane feceris, licet audiam, vix fere conceſſum agnoſci, neque propterea motus componi. Archiepiſcopus quoque Colonienſis, à Pio diſpenſationem eius obtinuiſſe ſuæ diœceſi dicitur, atque breui eam promulgaturus. Vna etiam, accepiſſe confirmationem Electionis. At, & hoc ſcito; familiari cuidam tuo, Britonium illum Heduum, dixiſſe; in Belgio, probari librum de communione tuum: itaque multos argumentis tuis victos, nunc ijs locis, calicem ſumere. De Panoplipœo tamen, vix quidquam auſim adſerere. In Batauis, alijsque prouincijs Belgicis,

cis, fertur, indicem nouæ religionis ſuſpectorum tantum conſcripſiſſe, in neminem animaduertiſſe: nec iam audere, amiſſo Panopliæ duce illo, cui plurimum confidebat, Perrenoto Cardinale. Ita conſcribendus fuerit exercitus, ſi punire velit Batauos. Horſtius, quem Louanio doctorem lepidiſſimum rediiſſe gaudeo, tibi loqui geſtit: eum puto habere egregiam aliquam à Panoplipœo ad te legationem. Quam, ſi ſcribet, vt excipias acriter, conſulo. Nihil enim, modeſtia proficies tua. Porrò, quod certior fieri cupis, num hic canum tumulis expoſiti fuerint, qui calicem petentes, mortui ſint: tu ſic habeto. Sacrificos, iuſſu Senatus eis permiſiſſe quemadmodum & verum eſt, teſtari: petentibus verò, non dediſſe: negantibus ſacramenta, ſacris ſepulcris interdixiſſe: hoc eſt, Anabaptiſtis; &, vt interpretantur, Caluinianis. Conſtat tamen, eos, qui ſolo pane contenti non

non fuerint, expoſitos fuiſſe. Sed, iam pœnitet Senatum huius facti, apud quem, Cliuenſium Dux, ea de re fuerit conqueſtus. Peius quidem eſt, quod quidam ferunt; nonnullos Paſtores, infame illud ſepulchrum, accepta pecunia, in ſacrum commutaſſe. Qui Albano gregi præeſt, ſcelus in Echtium admiſit. Peſte laborantentem, ac fære animam agentem, non vocatus, inuiſit: ac tum, grauiter, & ſupra quam dici poteſt, iracunde, in eum inuectus eſt, propter calicem. Neque Echtius, moribundus, hominem cohibere potuit, vlla ratione, à quo, ſe rectius inſtitui, Chriſtiane petebat, quin prope fureret. Itaque, proximo ſequenti die, Echtio ſignificauit: ſe, eum non permiſſurum tradi ſacræ ſepulturæ. Putabat enim, non conualiturum, & pecuniam, ea arte, ab Echtij propinquis, emungere volebat; ſed Deus, hominem ſeruauit. Senatus autem, illo ſuo edicto, ita plebem conturbauit: vt, non
modo

modo multos pœniteat, ſed & pudeat. At, ea acerbitate effectum eſt; vt, ne quid poſtea, in religione teneretur: ſed, liberior futura ſit ciuitas. Iam quidem, peſtis tota, remiſſa eſt. Quare, tuto, vt ceteri, redire potes. Omnes ſane, optamus: Ximenius, ſi rediſſes, huc veniret: alioqui, Leodij manſurus. Pergit, cogitationes ſuas illuſtrare. Ac veretur, ne redeas: quod pro certo didicerimus, Valterum, vel vxorem duxiſſe, vel breui ducturum. Multi, hoc à me num verum ſit, petunt: quibus, nihil aliud reſpondeo; quam me credere, eum libentius operam libris daturum eſſe, quam paruis illis ſacris. Tu nos tamen ab hoc ſcrupulo exime. Quod ſi ita ſit; detur & vxor Ximenio: minus enim, ni fallor, Valtero ab ea abhorreret Hiſpanus. Ab hinc, circiter hebdomadis quinque litteras à Sambuco accepi. Ei, Neruij pro te reſponſionem miſeram, tamquam amico. Is vero, eam Maximiliano Cæſari obtulit.

tulit. Scripſeram, te valde dolere, Ferdinandi Imperatoris obitum: qui tamen, tibi adtuliſſet aliquam, à tibi commiſſo negotio; cum Maximilianus te, in eo vt pergeres, non monuiſſet; reſpirandi facultatem. Sedis, qui, cum Maximiliano collocutus, de te, vt videtur, fuit, reſcribit; tui memoriam, non excidiſſe: ſuſpicor eum, legiſſe meas, Cæſari. Prolixas, quas ſe ad me dediſſe, ait, non accepi: quod ego ſane doleo, tum mea, tum Ximenij cauſſa. Quod adiecit; vt, proxime, ſcriptionis tuæ rationem, ad Confeſſionis Auguſtanæ librum, adcommodares: hoc, eum, multis nominibus; Cæſaris iuſſu vt faceres, quamquam cælat, ſcripſiſſe, coniecto. Eſt tibi certe, mi Caſſander, impoſitum graue onus, ſed cui, ſi quis alius, par ferendo, omnibus qui te norunt, certum ſit, futurus ſis. Neque potes honeſte; vti minime excuſaſſe, ſaltem recuſaſſe, &, hanc præclaram prouinciam; à qua tot popu-

populorum ſalus, prope pendeat, reijcere: ſed, ita pro viribus, in eam, totiſque neruis intendere; vt, hiſce Commentarijs tuis, vniuerſos religionis noſtræ articulos, atque diſputationes, complectare: & ad veterum Patrum rectam regulam, Apoſtolicaq; & Prophetica ſcripta ſimul, exigas: ita, vt extent, tamquam communes quidam loci, de omnibus noſtræ religionis controuerſiis. Sæpe mentem ſubijt, te, à Deo, ad hoſce labores fuiſſe conſeruatũ: cum ſingulis propemodum hebdomadis moriturus antea videreris; nunc remiſſior, ſaltem infrequẽtior, te morbus inuadat: quo ſcilicet, diuinam in his iuſſionem animaduertas: ac te fructus proximi, & charitas incitet currentem. Neque, hoc quoq; nomine, longius differre debes, editionem eruditi illius hominis de Anabaptiſtarum ſectis, qui certe, etiam eo inuito, lucem feret. Simplices enim animos, illi ſeducunt: putoque fore, vt eo lecto libro, multi ad ſanitatem redi-

redituri ſint. Alterum libellum tuum, de non puniendis hæreticis, & Sequanis, & Belgis, ipſis denique Hiſpanis, vtilem cumprimis fore ſcio. Hic enim à multis iudicibus, ignorantia peccatur. Te excuſare Balduino, nihil agis: nam, quomodo eius ſcripta ab omnibus excipiantur, non ignoras. Alterum ſcriptum tuum, de ſacra ſynaxi, vltro polliceris: ſed maturandum, quo citius, qui male ſentiunt, purius credant; & qui nondum eas opiniones hauſerunt, ab eis, diſſertationis tuæ lectione, citius, & in tempore, auertantur. Ea de re, chartas aliquot Balduini, ad te mitto, vt eas legas, remittas ſtatim tamen: vt ei, à quo accepi, eas reddam. Paginas illas, quibus Caluini vita continetur, ego quoque mutuo, & reddendas, accepi. Verſus, ſi voles, tibi retinebis. Habet enim aliud eorum exemplum, qui eos mihi tradidit. Sed, hactenus de priuatis, nunc de publicis rebus. Ac primum de Belgicis. Ad me

me ſcriptum eſt; Bruxellæ, ex curru vi fuiſſe, à duodecim Gallicè ſonantibus armatis, extractum quemdam; qui religionis, ſed neſcio cuius cauſſa, tranſportaretur, ad triremes damnatus: & Midelburgi, duos Anabaptiſtas, vi, è carcere ſubductos. Brugis, proximis diebus, Anglum, quod ſacramenta Romano more ſumere detrectaſſet; à clero, iuſſum, extra ſacra loca ſepeliri: nationem Anglicam, ad Conſilium Regium, Bruxellæ vehementer conqueſtam, eamque ob cauſſam iuſſum fuiſſe eius vrbis ſenatum, mortuum exhumare: & honeſtæ ſanctæque ſepulturæ tradere. Dicuntur enim Belgæ, cum Anglis, pacem ferijſſe. Rumor eſt: Pro rege Gubernatricis filium, in vxorem eſſe ducturum filiam Luſitanorum Regis, & nuptias celebrandas Bruxellæ. Cardinalis Perrenotus, bis à Rege fertur petijſſe, vt ſibi liceret auctoritate gratiaque Regia ſalua, ſe Archiepiſcopatu Mechlinienſi abdicare. Renardum,

quem concitatorum in ſe procerum auctorem fuiſſe teſtatur, apud Philippum, tamquam Maiſtatis reum, accuſauit: ne ſcilicet, Proceres, huius vtantur conſilijs: & interim, eorum fœdus callide diſſoluat. Renardus, valet & animo, & ingenio, & ſumma apud Proceres gratia. Multi putant, huius induſtria, Cardinalis factum etiam in Hiſpania exacerbatum iri, multaque eum detecturum, quæ Cardinali laudem minime ſint allatura. Alij dicunt, acriter exceptum iri à Rege: hæc res, pecuniarijs Mercatorum Andouerpianorum ſponſionibus, agitatur, vti ſolent res ij nouas, etiam ad lucrum ſuum, torquere. Si Renardus, ſe proſpere geſſerit; ſpes eſt, Cardinalem, omni auctoritate caſurum. Viglius, ſe inter vtrumque, vtens foro, gerit: & Morillonio exploratore vtitur ad res gerendas, tamquam ſuo quodam à latere legato, & Comite. Spargit rumorem, Philippum in Belgium, hac

æſtate, uenturum: ſed ſagaciores iam facti ſumus; quam, vt Regem, cuius cauſſa, gubernatio prouinciarum, in aliam melioremq; formam mutata ſit, ipſi timeamus. Ac falſum eſt, de Regis reditu, quem conſtat, in Afros claſſem parare. Comes Vitgenſtenius, qui de te præclare ſentit, teque noſſe cupit, mihi rettulit; Lantgrauii filiam, duci Holſatię, nuptui, in quodam caſtro, Decembri menſe, fuiſſe traditam, & incendiariorum ſcelere, turbandis nuptijs, caſtrum totum flagraſſe: idque, Regi Suetiæ imputari. Quod, Landgrauius, hāc filiam, ei, antea promiſſam; auditis, & certis eius, ad Elizabetham Angliæ Reginam, lectis litteris; quibus eius Reginæ, cum Landgrauio tractans, matrimonium ambibat, recuſarit. Ad me, Vienna ſcriptum eſt, ſuperioribus proximis mēſibus; Vaiuodam, collecto ex Hungaris, & Turcicis finitimis præſidijs, ad XVI millia, milite, Hungariæ vrbem, & oppida quædam, agrumque

latitudine circiter XL milliarium Hungaricorum, cepiſſe. Maximilianum, propterea, Tributum, quod octennalium induciarum pactis, Turcæ, Byzantium mittebat, ex itinere reuocaſſe, & tamdiu ſubſiſtere iuſſiſſe; dum intelligeret, num Turca, eas inducias rumpi vellet: qui reſponderit, iniuſſu ſuo, Turcam, Vaiuodæ militaſſe. Itaque ad præſidia redire præcepit. Vnde, quod ſolis Hungaris Vaiuoda nunc nitatur; ſpem omnes concipiant; de eijciendo, qui proditione omnia geſſit, Vaiuoda, lociſque captis recuperandis, breui. Eos tamen, qui prudentia clarent, valde dubitare, propter fluxam Barbarorum fidem; tum quod, eorum Vaiuoda, beneficiarius ſit, eiuſque ij defenſores: ne ſe, huic bello, obſeruatis occaſionibus, immiſceant. Maximilianus autem, in hanc expeditionem miſit XVI millia peditum, & equitum duo millia. Hactenus quidem, Cæſari Turca bellum non indixit: neque, cum

Solimano

Solimano ſuperiori æſtate mortuo, ſubſtitutus ſit; habeatque Perſarum Regem perpetuum hoſtem; apud quem Baiazetus, prioris vxoris Solimani filius, cui Ianizeri plurimum tribuant, lateat: ni fallimur, indicturus eſt. Sed, Deus nos, inter tot ciuiles motus, & diſcordias, conſeruet. Vienna enim capta, omnium Germanorum, & Italorum ceruicibus, à Barbaris ſummum periculum immineret. Nunc & Gallia dicitur nouos tumultus meditari. Accepi, mille octingentos Nobiles, & vigintiquatuor Proceres, quorum pars Comites ſint, pars Barones, duce Andelotio, in Campania, religionis ſuæ nouæ cauſſa, conueniſſe. Carolum enim Regem, qui in Prouincia vulgo nuncupata nunc degit; Hugonotijs puniendis, delendis, aut ſaltem in ordinem redigendis, conſultore Cardinale Lotaringo, cum Pio IV Pontifice fœdus inijſſe. Hoc ipſum, Hugonotios ſic interpretari; vt, aut vincere eos oporteat, aut

 mori.

mori. Eorum eſſe conſilia, ne cedant. Quamobrem, à Rege petierunt: eis, ex Edicto pacis, eiuſq; permiſſu liceret ſibi, templa, Lutetiæ, vel proxime, ædificare. Certum enim eſſe aiunt: ex ea vrbe, ad varia propinqua loca: concionibus audiendis, & cœnæ celebrandæ, vel ſexaginta, vtriuſq; ſexus hominum millia, confluere, quæ res, vrbis præfectum valde moueat: qui Regi, periculum oſtenderit. Si Rex igitur: ea templa, ijs minime conceſſerit; vel reſponſum diſtulerit: Hugonotios ſtatuiſſe: recta, Regem petere; quo, ſibi eum vindicent, & anteuertant eius potentiam. Clam enim eum in Germania, ad hos motus, militem cogere. Simul quoque, Remorum vrbem, Lotaringi Cardinalis domicilium, ac ſedem; tum reliquas eius opes, tentaturos. At, Cardinalis ad hos impetus ita iam ſe compoſuit: vt Condęum Principem, miro artificio ſibi adſtrinxerit. Biduo toto, non fuit ad collo-

ad colloquium admiſſus, palam teſtante Condæo, nihil eum, niſi fuco ac fallacijs agere. Admiſſus tamen, ita eum in ſuam ſententiam pertraxit: vt vtrinq;, reconciliatis, ac beneuolis animis, diſceſſum ſit. Pellexit Condæum; certa ſpes, ei tradendæ nuptui, Guiſij demortui eius fratris, filiæ: nam, ſuperiore æſtate, Condæi vxor, è viuis exceſſit, ea autem, Hugonotijs, maritum ſemper, in officio retinuit. Quid præterea ſit actum, cum Condæo, neſcitur. Acta enim omnia dicuntur remotis omnibus arbitris, excepta ſola Condæi matre. Hæc, ſi ita, vt pro certo putatur, ſe habent; vides novas tumultuum Tragœdias, clademq; adferri Galliæ, peſſimorum hominum cõſilijs, qui dum regnent, omnia ſurſum deorſum verſant: hic, ni fallor, iterũ Balduinus triumphabit, nactus non importunã occaſionem. Rumor etiã, ex Genua percrebuit: Corſicam eorum inſulam, à Petro Corſo, qui eam ſuperiore anno tentarat, denuo

impetitam iri, eum, claſſe Turcica, adiuuari, & à Pio Pontifice, Duceque Florentiæ; quod vix credo: ſperare quoq; ſe, à Gallis auxilia. Pontificem enim Gallis fœdere coniunctum. Itaque milites, ac præfectos militares, iam conſcripſiſſe. Videretur, certum, cum Hiſpanis, in quorum clientela protectioneque ſunt Genuenſes, fore bellum. Fortaſſis, Philippi animus exacerbatus eſt, propter ſententiam, qua Pius Gallorum Regi primum locum tribuit. Habes, multis de rebus, multa; quæ iam, vt in meo ære, prius enim tibi remiſi, futurus ſis, efficient. Quare, da operam, vt hanc omnem pecuniam, ſtatim, atque cum fœnore, refundas. Vale, Pridie Calendas Februar. MDLXV Colonia Agrippina. Salutant te Helmanus, & Echtius, & Bircmannus. Echtius, præter vxorem, amiſit & Gertrudim filiam, ac paucis ab hinc diebus, ſocerum. Suadet, vt redeas. Bircmannus intra triduum Andouerpiam profici-

proficiſcitur; non rediturus intra bimeſtre. Oblitus eram, tibi ſcribere, Comitem Egmundanum, Belgicorum negotiorum, vt aiunt, cauſſa, ad Philippum Regem, per celeres equos, fuiſſe profectum: Non puto, Philippum, Carolo, contra Hugonotios, coniunctum. Potius credam; Renardi factum, profectioni cauſſam dediſſe.

CAPVT

Litterarum Ioannis Stock, Notarij Rotæ Apoſtolicæ, Canonici ad Apoſtolos, ſcriptarum Romæ VIII *Octobris*, 1564. *ad Dominum Io. Henſbergium Theologum Colonienſem, Canonicum S. Seuerini. Exſcriptum ex originalibus.*

ISti noſtri . . . . . , non ſunt tam ſancti vt apparet, ambulant in figuris ouium, intus aliqui ſunt lupi

 rapaces:

rapaces: & ſimulata eorum ſanctitas duplex eſt iniquitas. Regnatque in illis magna ambitio. Veneti fecerunt vnum eorum cremari viuum, ex mandato Pontificis, qui dum ageret Patrem ſanctimonialium virginum, in Dominio Venetorum; duodecim ex illis ingrauidauit: inter quas, Abbatiſſa, & duæ aliæ, vno anno pepererunt filios, & inter confitendum egit cum illis, de loco, modo, & tempore coitus; cum admiratione & ſtupore omnium, qui hominem ſanctiſſimum arbitrabantur: tantus in vultu eius erat fucus.

Originales litteræ, ſunt penes Dominum Io. Helmanum, J. V. Licentiatum, qui eas habuit à patruo ſuo. Continebant enim reſponſionem quarumdam rerum, ad Henſbergium, quæ ad eum pertinebant, Helmani patruum.

LXVII. *Eru-*

LXVII.

Eruditiſs. viro D. Cornelio Scippero Cæſari à ſecretis.

S. P.

MIhi cum tenaciſſimo malo res eſt non ſine vitæ periculo. Rogo, fac ſciam, quid acciderit Alfonſo Valdeſio. Tot menſes non ſcribit verbum. Aut ægrotat, aut ablegatus eſt, aut totus alius in me factus eſt. Aueo, & de Liuino noſtro cognoſcere. Tantum ægre potui, mi Corneli. Friburgi, poſtrid. Penteceſtes. *Priuata.*

Tuus

ERASMVS ROT.

LXVIII. *Eru-*

LXVIII.

Eruditiſſimo viro, Domino Georgio Caſſandro, Theologo. Duisburgi, In ædibus Domini Cancellarij Cliuenſis.

Eccleſiaſtica. Politica.

IO. Metellus Georgio Caſſandro. S. P. D. Etſi, ab eo tempore, quo à te diſceſſi; quamquam ternis, aut quaternis litteris, à me prouocatus; nihil reſpondiſti: tamen, mihi committendum non eſſe duxi; vt tibi negligentiæ verterem, qui es omnium hominum diligentiſſimus; quod multæ aliæ occupationes tuæ de rebus publicis ſacriſq;, præoccupaſſe, nuncque hoc tempore maxime tibi pæne extorſiſſe, videbantur. Fama enim omnes accepimus; te, in iis ſtudiis jam totum occupari; quæ primum Imperatoris Ferdinandi juſſu, deinde Maximiliani Cæſaris rogatu, ſuſcepiſti: ea nimirum, quibus certa quædam religionis formula; quod ad opiniones in religione de

de fide diſſidentes attinet,ac mores, ad ineundam concordiam, compræhenditur. Facile ergo patiar, ſilentium tuum, optimis illis laboribus,nænias meas obruere. Sed ægre fero, ſaltē hoc te non ſcribere, quod minime tibi vacat huc ſcribere. Dum enim, multi de te nos interrogent, alii quoque ſcribant: nihil eſt, quod ego reſpondeam:ego,inquam, qui, ex omnibus, qui te, dum hic eſſes inuiſebāt,(nam nemo eſt,qui non maluerit alio, metu peſtis, migrare) ſum ſolus reliquus qui ſtationem, Dei ſummi beneficio ſanus ac ſaluus, minime deſerui. At hoc, mirabili diuina prouidentia, contigit: ac tantum profeci,miſerandæ ciuitatis caſibus, vt quæ Philoſophi, ſcriptis ex aliis accepta tradunt de contemnenda vita, quamque nihil ſit in nobis, de quo nobis quid polliceri poſſimus, ipſe coram ſpectarim,licet inuitus: atque tandem,non ex mortuis, ſed viuis magiſtris, didicerim: multum vero intereſt, quid legas, an

an videas, vti tute facile noſti. Videre autem mortuos, quos biduo ante, hilares ſpectaſti, nec vnum, ſed multos: equidem, conſtantem etiam hominem, mouere poteſt. deinde, antidota nulla, huic lui obſiſtere, metum auget. præcipuos ciues fugere, plebem attamen, periculis audacter ſeſe objicere, nec timere, immò, mori fere cupere, quid aliud porro eſt, quam, lupum auribus, in re periculoſiſſima, tenere? Tu, mi Caſſander, ſic habeto: ciuitatis ſtatum, eſſe valde mœſtum, in qua, & medici, & pharmacopœi, ſolum verterunt non quidem, ſed ſedes mutarunt, & quorum liberi, & familia, vim morbi non modò, ſed & mortis, ſenſerunt. Publica loca deſerta, fora venalia; ex centum, vix ſex habent, qui obſonia ex agris adferant. mercatores, non habent emptores: neque opifices. Sacra, à paucis fiunt. Diuites enim ſacerdotes, templa reliquerunt, vt vix quattuor ex triginta, domi manſerint. judicia ſilent alio-

que

que tranſlata ſunt. Quid? fertur, ad hominum XXV. millia, ea lue periiſſe. Vehementiorque vis eius longe putatur, quam ab hinc annis vndecim fuerit: Nos, qui in Andreæ clauſtro habitamus, ex duodecim, decem domos infectas conſpeximus. neque adhuc omnes ſunt liberæ. Quamquam enim aliquantum, propter proximum frigus, ſedata eſt, id, non eiuſmodi cenſetur, vt vllum, vel periculi, vel morbi, metum abſtulerit. Ex familiaribus tuis, Echtius, vxorem amiſit. VIII. Idus Octobris, Ciningi, quo ea, cum vniuerſa familia, periculi vitandi cauſſa, pridie Calendas adpulerat. Tertio nonas ægrotare cœpit. Corpus, nauigo huc allatum, & heri, in Albani, ſepulta. Maritus itaque, mirifico dolore torquetur. Rediit, nec hinc alio migrabit. Conradus quoque Beſtorpius, vxorem, ac ruri. Faber, vt audio, duo liberos. Sed, plura jam non libet, de funeribus. Nec hæc ego ſcripſiſſem: niſi

niſi putarem, te cupere ſcire, ſtatum ciuitatis. Quem, non eſt intuitus Ximenius noſter, lugubrem. Abſuit enim Septembri, qui, fatalis huic vrbi fuit. At, decuiſſet Philoſophum Epictetæum, ac pauperem Theologum, iſta coram conſpexiſſe. ipſeque, hoc maxime auebat. Dicebat enim, has miſerias, eſſe longe omnium optimam mortis cemmentationem: licet, præ ceteris, hunc communem caſum Chriſtiane defleret: nec aliud ad me ſcribit, ingeminans eadem. Neſcio, quo fato, malit apud Torrentium viuere, quam hic, una tecum, de grauibus rebus diſputare, & publicam rem juuare. Sed eſt ita natura comparatus, vt nulli, quidquam negare poſſit. petenti adſenſit, vti de pueris illis. id quod, magno ei incommodo ſane accidit, etſi tu ei ſuaſiſti. Ita impedita ſunt eius ſtudia, atque præclaræ cogitationes, in rebus humilibus, & eius ingenio non dignis. Tu ſi potes, à menſis illis Eburonicis eum abſtrahe: nihil enim

enim ei melius facere potes, conſeneſcet apud turbã, cui balnea, vina, Venus, plus nimio ſunt in deliciis, & quamquam vitam faciunt, corrumpunt tamen corpora, quantumlibet ſana. Ipſe vero, non hæc ſtudia, ſed litterarum ſequitur: eſt vero, tanta eorum hominum in viuendo liberalitas; ut, ſobrium non ferant. Quæ vidi, refero, ac valde dolet, etiam doctos, vulgi conſuetudinem, ea in parte, ſectari. Sed hæc tu, me multo certius intelligis. Ex nundinis Francofordienſibus Caluini in Ioſuam commentarius, operum eius partus poſtremus prodiit, cui præfixa eſt, ex Beza, obitus eius deſcriptio. Senatum vrbis Geneuæ rogauit; vt ad ſe veniret adfixus lectulo, ei commendauit negotium religionis: poſtea, omnes eius vrbis miniſtros cohortatus eſt, ad mutuam concordiam. Poſt ſacram ſynaxin, ex more, ſollemni conuiuio, in eius domo fuerunt excepti, ii omnes. Alia die, omnes in agro mini-

ſtros, ad ſe quoque accerſiri juſſit, quos animauit ad conſtantiam in religione retinendam: teſtamentum condidit, non admodum quidem, vt ex eo videtur, dives. Elegans carmen ei poſuit Beza, quod adſcribam, quia te nondum id legiſſe puto.

Te viuo, Caluine, fuit mihi viuere dulce.
Hei! cur non licuit, te moriente, mori?
Et tamen eſt, fateor, grata hoc mihi nomine vita;
Quod, tibi quas fundam, ſufficiat lacrimas.
Viue igitur Beza in luctus, tibi vt vſque perennes
Caluini in tumulum vita miniſtret aquas.
Iunctura abſenti donec te rurſus amico
Mors pariter vitam finiat, & lacrimas.

Cætera, ex eo ſcripto cognoſces. Mortem ſane Caluini, peſtis conſecuta eſt Geneuæ, tum belli ab Allobrogum duce metus maximus. Ita tamen ea vrbs vires ſuas munierat;

vt Bernenſes, Baſilienſes, Tigurinos, cæteroſque ſuæ religionis Heluetios, ex quodam fœdere, ſibi coniunxiſſet, omninoque ſtatuiſſet, impetum belli ſuſtinere. Sed quoniam, tam ſæua peſtis in Heluetiis, ac vicinis eis locis, graſſatur: ea vrbs, à Duce, verum tamen exigua pecunia, pacem pacta eſt. Putatur & eos, cum proceribus nonnullis Gallis, rem communicaſſe: ac fortaſſis, maius aliquod incendium oriturum fuiſſe. In Gallia audimus omnia eſſe compoſita. Philippum ſerio agere, de vetere religione, in integrum reſtituenda. Gallos ad hæc, quo Catholico Regi ſatisfaciant, conniuere: atque rerum faciem ita fucare, vt aliquid tale velle videantur. Itaque Philippo verba dari. Cuius item legato ſurripuerint furto notas eas litterarum, quibus ſecreta ad Philippum mandabat. Quod vero nihil in ea re, cum Philippo ſincerius tractent, vel hinc liquet, quod edicto nouo confirment, pacis

illud, mutuum inter vtriuſque Religionis viros, fœdus, immo conciones Hugonoti, vti prius habeant. Lugduni quidem, ſeuerius ſe geſſiſſe Carolum Regem, ſed hoc non religioni, immo vero ſeditionibus tribui. Nunc certe, ea vrbs, tantopere peſtiferis conficitur morbis, ut vix quartus quiſque ſuperſit: clauſæ, omnes officinæ. nec eo amplius, mercatores commeant. Nonnulli ſcribunt, in ea vrbe, non eſſe reliqua hominum quinque millia. Vniuerſa quoque Rheni ripa, qua vſque decurrit, infecta. Heluetii etiam: præſertim Baſileenſes, maritimæ denique, ad Oceanum Germanicum ciuitates propemodum omnes. In Hiſpaniis porro: Tarraconenſes, Barcinonenſes, Valentini. Philippi Regis vxorem, opera medicorum; quo ipſa ſeruaretur, fœtum abegiſſe certum eſt. ita quidem, vt nonnulli, propter vim medicamenti, vereantur, ne perpetuo ſterilis inde remaneat. Carolum Philippi Filium,

ductum in vxorem Maximiliani Regis natu maiorem filiam. Venturum autem eſſe in Belgium, non auditur, quantumuis Cardinalis Granuellanus, propter ſimultates, quas cum proceribus gerit, aliud adſerere feratur. Is, in Sequanis hæret, nimirum Veſontione. nec ſe rediturum huc ſcribit, niſi vna cum Philippo Rege. Iam, longe minorem auctoritatem habet: nam, res omnes, eo abſente, ſine eius conſilio geruntur. Abeſt autem, prætextu viſendæ matris, ac familiæ inter fratres herciſcundæ: quidam tamen audacius, nam, liberum exilium interpretantur. Nuper Philippo Regi, Simonem Reuardum Sequanum, tamquam odii procerum in ſe callidum architectum, detulit, vt aiunt, eamque ob cauſſam, Renardum, in Hiſpaniam euocari. quo nempe Proceribus eum virum adimat, cuius conſilio vtantur. ac miris artibus, eorum amica ſocietas diſſoluatur: ipſe, denuo rerum ha-

benas capeſſat. Eo tamen eſt ingenio, & animo Renardus, vt non facile ceſſurus ſit. ac minitanti, peiora minitetur. Hæc tibi, nolim enim uesse auctor, huius nuntii, quod utrumque norim, ſintque mei ciues. Romam ego miſeram librum tuum, de communione calicis; quem Epiſcopus Balneoregienſis Pontifici legendum obtulit. bonique munus cõſuluit. Sed Claudium Britonium, neque Galli conteſtationem, nec eam, quam Germani Principes Auguſtanæ confeſſionis, Ferdinando Francofordiæ exhibuerunt; ferre potuit. Inter ceteros autem libellos, ſupra modum admiratus eſt, editionem orationis quam habuit in Cardinalium conſeſſu, eique Epiſcopo, ſæpius ingeminauit, ſe, eam, nemini vnquam oſtendiſſe, minus, eius exemplum tradidiſſe, gratum nihilominus eſſe, qued omnes eos libellos accepiſſet. De tuis rebus, etſi tu nihil ad nos, hæc audio. Maximilianum Regem, tibi ſcripſiſſe, pergeres in conci-

concipienda reformationis formula, ea prorſus ratione, quam litteris Ferdinandus pater, paulo ante obitum præſcripſit. ac tibi miſiſſe, ducentos florenos aureos, honorarii nomine. An hoc verum, ſcire cupio: ac videre exemplum epiſtolæ Maximiliani, & tuæ ad eam reſponſionis, vt intelligam negotium ab ipſis fontibus, inſtitutique tui propoſitum. Mihi vero, ſoli, ſcripſeris. Idem quod à te rogauit vel potius juſſit, à Vicelio, cui, paternam centum florenorum aureorum penſionem, confirmauit: te vero, ei prætulit, cui, ampliorem tradidit. Scriptum itaque, ſuum, Vicelius abſoluit, utque idem præſtes cumprimum, valde cupit. Eum ferunt, non poſſe quædam odii veſtigia, cælare, quod ne tibi eueniat, cauebis. Etſi enim ab utriſque impeteris; tuæ tamen pietatis eſt, omnes adfectus procul arcere, vti hactenus feciſti. Nec te moueat Index librorum, prohibitorum per Patres Tridentinos, ex auctoritate Ponti-

ficis adprobatus; in quo, Hymni tui condemnantur, vel vetantur legi. Vides enim quid concordiæ cauſſa, probos pati conuenit in tot, tantisque de religione diſſidijs. Sitardum Ferdinandi Imp. concionatorem, Maximilianus Rex, ad ſe adcerſiuit; eoque loci, quo pater eum habet. Sambuci nullas litteras, præter eas quas tibi Ximenius coram oſtendit, accepi: ei miſi Neruij tui defenſionem. Si quid tibi ſcripſit, fac intelligam, & ſi reſcripſeris, mei memineris, obſecro. Sed vehementer deſidero ex te audire; num Campani genius interpres, tabulam Eugubinam Latine verterit. Curarem enim alteram ei tradi per Pyghium. Sin minus, nihil eſt opus, ne nos omnes, & Campanum, callidus interpres, vana ſpe vel alat, vel rideat. Certus eſt rumor, de Iulij Phlugij morte, & occupatam eſſe, vniuerſam Numburgenſis eccleſiæ ac dominij iuriſdictionem, ab Auguſto Saxone, ſuiſque ditionibus eam adiectam.

iectam. Vereor, ne huius exemplo, cæteris Principibus calcar addatur, idem cum vicinis Epiſcopis, paulatim tentandi, atque ſenſim, Catholici ruant. His incluſi, breuiculum Gallicum, quod, amabo te, Valtero noſtro mitte, & ei ſedulo commenda, meisque verbis diligenter ſaluta hominem tui ſtudioſiſſimum ſcilicet, meique amantem. Nemo, iam te ſalutat. Omnes enim tui, noſtrique, abſunt: præter vnum Echtium, qui mœrore conficitur, quod mihi certe, vehementer dolet. Vale, v Idus Octobres, MDLXIV. Colonia Vbiorum.

IO. METELLVS.

LXIX.

Erudito M. Petro Aegidio, amico incomparabili. Antuerpiæ.

S. P.

Priuata. MAtura vt Hieronymus probe concinnatus huc veniat, propter annotationes aſſcribendas. De numero & ordine voluminũ Petrum conſulito. Mihi ſatis videtur, ſi in ſex volumina compingantur, & ſi epiſtolas ad Baſilienſem & Berum tradideris. Franciſco non dubito quin ſint redditi. Supicabar nos alteri commiſiſſe. Nuſquam adorno. Tũ fac præfationem mittas, ſed ad alium potius quam ad me. ad Buſlidum potius. In cæteris fungar officio amici: Pauli ſententias ſi videtur huc mitte per Franciſcum, vt Badio committamus, à quo nunc binas accepi litteras, & item à Badio prolixiſſimas, ſed amicas. Dorpianas nugas prope diem impartiam tibi. Nunquam vidi hominem inimicius

micius amicum. Tonſtallus lectis illius ad me ineptijs, & meo reſponſo, ſic odit, ſic execratur hominem, vt vix nomen ferre poſſit. Vide quantum profecerit. Reſpondit: & ego viciſſim illi: ſed teſtatus, me poſthac non inſumpturum operam in huiuſmodi nænijs. Tonſtallus optime de te ſentit, & ingenium tuum vnice amat. Næ tu homo bonæ fidei es, qui non ſolum cum bonis ex veteri formula bene agendum exiſtimas, verum etiam cum veſtiarijs ac nautis. Paciſci debueras cum nauta. Nunc petijt quantum libuit. Deinde ex texto Tornacenſi, quo veſtem ſubduplauimus non redijt ad nos præter vlnas plus minus quinque, nimirum ex viginti. Verum hæc leuicula. Cocles, aut ſi mauult Cyclops, illorum teſtamentum pro loco tradidit. Si eſt cur te huc velis recipere, mihi ſane aduentus tuus erit gratiſſimus. At nolebam te mea cauſa circumagi tuo incommodo. Nam mihi decretum eſt hanc perdurare hyemem.

hyemem. Ab hac nec στιγμὴν τοῦ χρόνου. Si quid ſeuiat in Ioannem puerum tuum, in me ſeuiat oportet, qui biduum illum remoratus ſum. Equum alterum ita vendidi, vt perditum putem, non venditum. Rurſus hunc quem donaui Abbati Bertinico, non minus arbitror periſſe. Bene vale amice incomparabilis. Optimo parenti & ſuauiſſimæ coniugi multam ex me ſalutem dicito. Bruxellæ pridie Natalis Lucæ. Vbi dabitur commodus γραμματοφόρος. Fac, habeam, quod Dorpio reſpondi, à te deſcriptum.

ERASM. ROT.

LXX.

Sebaſtianus Caſtellio N. amico Belgæ. S.

Theologic. QVod iſtic ſic paſſim ſeuitur in Anabaptiſtas, doleo, & perſecutoribus ſanam mentem opto, non quod

quod erroribus faueam Anabaptiſtarum, ſed quod & ipſi perſecutores, & erroribus non minus, credo, grauibus, & ſceleribus laborant grauiſſimis: & ſi neutrum eſſet, & cætera abeſſent, vel hic error & hoc ſcelus eſſet quouis Anabaptiſtarum errore grauius, quod homines ob religionem interficiunt & putant interficiendos. Nam omnino hic perſecutionis ſpiritus alienus eſt à Chriſti ſpiritu, & qui eo impelluntur neſciunt cuius ſint ſpiritus. Et tu frater, caue, per Deum te quæſo, caue ne te vel imprudens vlla perſecutionis ſocietate contamines. Non ego de ſententia tua loquor, quam ab iſtis perſecutionibus abhorrere mihi perſuaſum eſt: ſed de euentu, qui vel inuito te conſequitur tuas cum Anabaptiſtis diſputationes. Audiui enim eos à te in gratiam Principis aduocato refelli. Deinde cum refutati tamen in ſententia perſeuerent, puniri. Si ita eſt, malim te in ipſis Principũ erroribus & peccatis caſtigandis

gandis & refellendis occupari, quibus eos ſcatere tu non ignoras, eiſq; hoc primum omnium perſuadere, non eſſe homines ob religionem interficiendos: Ita demum liceret nullo Anabaptiſtarum (nō dicam enim Principum) periculo diſputare. Nunc dum principibus illo errore infectis refellis Anabaptiſtas, idque ab ipſis principibus aduocatus, vt quos volens refellis, iiſdem nolens noceas, neq; ipſis principibus quicquam proſis, neque enim redduntur profecto tua de alienis erroribus diſputatione meliores, ſed duntaxat in ſuo iniuſto facto (ne quid dicam aſperius) confirmatiores: ſanctius eſſet, Deoque acceptius, te tuo periculo principibus refellendis operam dare, quam ex tuto diſputantem miſerorum miſeriam augere. Neque vero errores refellendos eſſe nego, ſed ſic refellendos non iudico. Hæc à me beneuolè amiceque dici non dubitas. Mouet me & illorum miſeria, & tuum periculum. Scis quid
ſæpe

ſæpe audiente me dixeris, Ne nos inducas in tentationem. Callidus eſt Satan, & paulatim trahit quoſcunq; poteſt in ſocietatem ſanguinis, à qua nos ita procul abeſſe debemus, vt vel à veſte abhorreamus ſanguine polluta. Denique vt officij noſtri quid ſit, ſciamus, ſic cogitemus. Quid faceret Ieſus ſi hic eſſet? & ſtatim reſponſum in animis noſtris audiemus. De Gallia nihil, niſi meros furores audimus. Rhotomagum captum eſſe fama eſt, & vtrimque cecidiſſe plurimos, & expugnata vrbe ita eſſe ſeuitum in oppidanos, vt matres quo hoſtium manus euitarent, ſeque ſuosque natos in flumen demergerent. Denique tota Gallia nihil miſerius cogitari poteſt. Vę auctoribus, væ ſanguinarijs, væ incendiarijs, & Principum inſtigatoribus. Hi ſunt fructus doctrinæ de perſequendis hæreticis. Amarunt ſanguinem, & ſanguinem, ô iuſte Iudex cœleſtis, eis dediſti. Sed finem faciam, nam nihil proficio, tantum iu-

ſtiſſimum

ſtiſſimum meum dolorem in fideliſſimi optimiq; amici ſinum effundo. XXIII Nouembr. MDLXII.

SEB. CASTELLIO.

LXXI.

Clariſſ. rectioris Theologiæ doctori Georgio Caſſandro, viro Dei, Fratri chariſſimo ſuo.

S. P.

Eccleſiaſt. QVàm primum vidi commendationem: Imò approbationem Cęſaris tuo de libro, chariſſime Caſſander, exhibente Arnoldo noſtro, protinus cœpit geſtire animus mihi præ gaudio plurimo, in vtilitatem Chriſtianiſmi publicam: nec hoc ego gaudio cupiam vnquam fraudari, at iſthuc exaugeri magis. Id quod fieri aliter vix queat, niſi copiam legendi libri mihi feceris, ad fidem opt. Arnoldo id procurante. Cæterum poſthac cura prima nobis erit, vt cum

vt cum Cæſare eodem tempore locove vnà coniungamur, ad ea nimirum, quæ in medium conſuluimus, ſeriò pertractanda. Nullibi verò id fieri poterit commodius, quàm ad Rhenum, partim valetudinis noſtræ, partim viciniæ gratia. Nam longius proficiſci, non eſt noſtrum. Et habet Rhenus, quò Comitium alat, forſitan vberius aliquanto, quàm aut Lechus aut Regenius: Vt modo taceam loci huius commoditate plures ad conuentum Imperialem inuitari poſſe Principes, & tempora hæc difficillima idem omnino flagitare. De hac cauſſa grauiſſima commonebis aulam, obſecro, tui cum amatricem, tum admiratricem. Bellum Tranſſyluanicum authore Satana, heu quanta præpedit? Vereor, ne huic ſuccedat Saxonicum. Cuiuſmodi nunc N. à pace Princeps dictus, abiecta pace moliatur, nihil ad nos, qui concordiam meditamur, omnium factionum oſores præſtrenui. M. Arno[illegible] ſtu-

penda referret. Atrociora certè clerus irreformabilis commeruerat paſſim in Germania. Virga Dei quępiam eſſe poſſit N. niſi ſubeſſet macula notabilis. Te in Chriſto filio Dei Seruatore vnico noſtro valere ſemper, ex animo precor, quia diligo fratrem. Moguntiaci XIII Maij. Anno MDLXV.

Tuus

GEORGIVS VICELIVS, *Senior.*

LXXII.

Eruditiß. viro D. Georgio Caſſandro, Theologo, &c. Xantis.

Hiſtorica. Varia.

METELLUS Caſſandro. Litteras Maximiliani Cæſaris legi non ſine magna voluptate, quod eum ex ijs intelligam totum incumbere in eam curam; vt deformatam tot næuis religionem; per te, ac cæteros, reformet.

reformet. Laudat autem conſilia tua, mirum in modum, atq; prudentiam, & doctrinam. Ego igitur, vti decet, tibi quoq; priuatim gratulor hoc nomine: tum Echtius noſter. Cuperem tamen, maiora liberalitatis in te, à tanto principe ſigna edi, quam verborum, maxime cum ſciat, te eſſe tenui fortuna, & morbis continuis prope obnoxium: teque nihilominus, tantos labores ſuſtinuiſſe. Quod ſpem facit; næ illud, re ipſa exiguum eſt. nam noſti verſiculum Poëtę; Diues, promiſſis, quilibet eſſe poteſt. Quos libellos defenſionis tuę petis, ad te mitto, numero octo. De Ximenio, ad Sirenios ſcopulos conſeneſcēte Leodij, nihil ſcribo. Si hæc legeret, fortaſſis mihi ſuccenſeret, quod eius morā repræhendo. Tu tamen pro certo habe, ſi hic eſſes, cumprimū ad te venturum. Expolit enim lambitq; ſuos fœtus, quos ita cœpit amare; vt cætera, quantum credo, poſthabeat. Sed eos, tuo iudicio, vel abſoluet à Vulcano, vel ipſe ſane, cō-

demnabit. Hortatus ſum eos cumprimum in lucem protruderet, ne ſerius remedia cicatricibus vel recentibus potius vulneribus, callum iam obducentibus; inſignia quæ tentat, adhiberet. Ego autem, iterum à te peto; vt, cumprimum tibi per valetudinem licebit; iudicium tuum ad me ſcribas, de reſponſione, ad Balduini de reformanda eccleſia conſilia, vel idæas, illiſque argumentis, quæ multos vrgent; ſaltem paucis, mihi priuatim, quo ceteris quoque ſatisfaciam, temet opponas. Hæc hactenus: nunc ad publica. Veſalius, certa ſponſione pecuniæ, quo magis prædiues diteſceret; ex Hiſpania, ſuperiore anno, Hieroſolymam profectus eſt, neq; ſe mercatoribus, ſed peregrinis comitem adiunxerat: ſibique ſatis ſordide de commeatu & annona prouiderat. Inde rediens, à quodam Georgio Bouchero Nurembergenſe, ex Ægypto, ciuitateque Cayro redeunte, in itinere repertus fuit, quem is ad

ſe

ſe pertraxit: ita, vt nauim ſuam ille, vt ſe comitem ei iungeret, reliquerit. Totos XL dies tempeſtatibus acti, terram adpellere cum non poſſent, ipſeque Veſalius nimis tenuiter, præ ſordibus, ſibi de pane, aquaque prouidiſſet, ac multi morerentur, inque mare demum abijcerentur, animi languoribus, ac timore, in morbum incidit, ſæpe nautas rogans, ne ſe in mare, ſi moreretur, proijcerent. Tandem nauicula, Zacynthum adpulit, à qua, cumprimum deſiliiſſet; eam vrbem ingrediens, ante ipſam portam, mortuus eſt: cui, ſaxum poſuit is qui hæc refert, eius comes. Hunc exitum, viro alioqui claro, nimius pecuniæ ardor dedit: quem, multas in humani corporis partibus cognoſcendis litteras extinguere debuiſſe, tibi videretur. Gallicarum rerum ſtatus, ſic ſe habet: vt ſenſim, vni alteros, quemadmodum ad me ſcribit Epiſcopus Atrebatenſis, qui te ſalutat, ferre conſueſcant: niſi tamen, colloquium

Caroli cum Elizabetha & Philippi, noui quid monſtri parturit: quamquam Carolus proxime Ordinis ſui Equites creauit: in quorum numerum, nouæ religionis proceres plures, in primis Porcienum Principem adſciuit. Lotharingus enim, ad ſuos Mediomatrices, facto illo Pariſienſi perculſus, haud inuitus reuertit. Hiſpanicus creber eſt rumor, Philippũ aut Carolum F. ad Belgas aduentare: ſed apud eos, qui penitius Reip. ſtudia perſcrutãtur, vacillat. Renardus, à Granuellano Maieſtatis accerſitus, ita ſe defendit: vt, magis ei Rex, quemadmodum audio, faueat. Sed heus tu. Audio, pro certo confirmari, ſacros eius prouinciæ ſanctoſque Inquiſitores, mirificis perſuaſionibus, Pium IV. tentaſſe; vt ſibi purpura, tanquam Cardinalibus, vti liceret. Habitum enim apud Hiſpanos, natura cultus eiuſcemodi mirabundos; pijs illis Quæſtoribus criminum de religione maximam eſſe allaturum auctoritatem: hoc vero,

vero, iam modis omnibus procurandũ, quod ſæua illa hęreſis aliquorum viſcera prorſus occuparit. Pius autẽ, veritus ne hominibus ambitioſis habitus gradum ad maiora præberet, & excitaret aliquot potentiæ æmulos; permiſit, vt ſibi Patriarcham aliquem, ijs regnis crearent: cum præcipue, eos impellere poſſit, illius cõtra Philippum, eiuſq; poſteros, ſententia, qua Carolo præire Hiſpanis licet: quo is quidẽ, aliquantum Philippum demulceret; & claris illis luminibus obſtrueret: Philippo non petenti, immo ignoranti, vltro detulit, decreuitq; ſummam Superintendentis titulo poteſtatem Hiſpanicæ Inquiſitionis, qua ex cauſſa, mitior futura putatur. De Romanis Italiciſq;, vulgo iactatis rumoribus, hæc feruntur. Supplicio adfectos aliquot ex iis, qui XIV Decemb. diem, Pontifici necando conſtituerant. Pium, horribilẽ Romanis Harpyis bullam promulgaſſe: qua cogantur in Beneficijs quæ reſidẽtiam, vt ipſi loquuntur,

tur, exigunt præſentes, qui ea poſſident, adeſſe. Empſium Cardinalem, nunc maximâ gratia, apud Pontificẽ florere: tum, quidquid beneficiorum vacat, in Germania, id omne in ſuos cõferre. Maximilianum, à Pontifice, ſacerdotibus vxores petere. parœcis fortaſſe, conceſſurum: ſed Canonicis, nõ minus eas deberi, qui ſint & ditiores, & lautiores. Italos Proceres, vna cum Venetis, in Philippi potentiam, quam ipſi ſuſpectam habeant, fœdera clam inijſſe, & Corſicam, in id, iam à Petro Corſo, etiam Gallorum ſecretis auxilijs impeti. Qui metus, Philippum, quo principijs obſiſtat, in Italiam euocet. Coſmum enim Florentinum aperte Corſicam ſibi velle quærere. Accepiſti, opinor, Furſtembergium, Ordinis Liuonici Magiſtrum, à Moſcouitarum Duce, è captiuitate non modo liberatum, verumetiam, omnibus ſuis prouincijs reſtitutum, annuo quidem, at tolerabili ſatis tributo. Polonus attamen, qui ſuppe-
tias

tias Ordini laturus ſero venit: ſibi Rigam, Liuoniæ Metropolim, retinet; ac Suecus Reualiam: egregij ſcilicet tutores, qui miſeros à Barbaris adflictos, ſpe præſidij, ſpoliant. At & ipſe Ordo ſibi hoc vnum à Moſcouitis exitium accerſiuit: dum opes illinc, & equos, ceteraque ad ducendum bellum opportuna, ad ſuos in Germaniam, ſuperioribus annis miſerunt: ita, vt prouinciam, omnibus neceſſariis rebus, propemodum ab ijs expilatam, hoſti reddiderint opportunam ad inuadendum. Hoc Liuonico bello Polonus cum Turca fœdus contra Moſcouitam ferijt: quod, ne vtrique Pannoniæ, nonnumquam ſit futurum perniciosum, multi prudentes viri ſuſpicantur. At Polonus, ſære coactus ad id fuit, quod eius maior nobilitas in Moſcouitam propendere videatur. Cæſar Vaiuodianam expeditionem Triumuiris commiſit, quorum vnus, Lazarus Schuendius, qui iam rebus à Vaiuo-

da,lociſq; occupatis,nunc poſtremo recuperatis Cęſari,in Vaiuodæ prouincia,bellũ gerĩt,in qua ad milliaria x x progreſſus dicitur; vltraq; ſempet exercitum producit. Tocaium, pręcipuam arcem noſtri antea vi ceperant, & aliquot alias, deditione: quibus initiis felicioribus noſtrisfuit additus animus; & hoſtis in fugam verſus. Solimanus enim, qui falſo creditus eſt mortuus, Vaiuodæ factum improbauit; Turcaſq; ei militantes, iamdiu ad ſua præſidia reuocauit, ſeq; Cæſari, ea de re, per legatos purgauit. Seſe quoq;, Cæſari Polonus excuſauit. Eſt enim Vaiuoda, ſororis eius filius. Solimanuſq;, octẽnales inducias cum Cæſare firmauit. Hoc bello factum eſt, vt Cæſar, Ferdinãdo patri exequias, quibus Martij decimus dies Pragæ dictus erat, in aliud tempus diſtulerit, atque Comitia Imperij, quæ Maio indicta dicebantur. Et quod ad exequias attinet, eo venturi putabantur Principes viri Germani, inprimis Au-
guſtus

guſtus Elector, qui cum Maximiliano maximam amicitiam alit. Atqui, nonnullis ſuſpicionem mouit: quod die Purificationis, cereales nullæ ceremoniæ factæ, vel ſolemniores, quā cæteris Dominicis diebus habitæ: licet Cæſar interfuerit cōcioni, & anno ſuperiore, nihil earum prętermiſſum. immo vero, ijs, Maximiliani fratre Ferdinando, ac Maria eius vxore, cohorteq; omni curiæ, & Epiſcopis, & Cardinale vno præſentibus; multum diligētiæ fuerit adhibitum. Hæc igitur tam ſubita mutatio nonnullorū animos perculit. Cātoneus, Granuellani Cardinalis frater, ad Cæſarem ex Sequanis Philippi nomine proficiſcitur, vti ſuſpicio eſt, tractando eius natu maioris filię matrimonio, cum Carolo Philippi F. quam & Carolus Gallorū Rex, ambijt. Antea Cæſar Philippo quippe reſpōdit, ſe Carolo eam elocare non poſſe, niſi de Caroli vita, vel proſperiore valetudine, certior quædam ſpes adfulgeat. Hunc Cantoneum,

miris

miris artibus, Granuellanus, ad hanc legationem promouit: quo, Maximiliani fauore res ſuas in Belgio ſtabiliat, atque ſibi magis Philippum confirmet, ad quem ex Sequanis creberrimas litteras, vti ex Hiſpanijs adfertur, dat, de rationibus Belgij regendi: ſed qui ſcribunt ea de re, dicunt eas eo tendere, vt rem ipſe conſtituat ſuam. In Germania, nihil noui. Iuniores Saxoniæ Duces, exercitum cõſcribere feruntur Sueco, Auguſtus Dano. Sed Landgrauium procurare, ne vel Sueco, vel Dano vlli milites mittantur. Hæc ſunt, quæ tibi de multis multa ſcribere volui: quoniam hoc à me petis. Nam tibi de religionis reformatione, quam Cæſar molitur, & ad proxima comitia parat, aliquid ſignificarem fruſtra, cum iſta tibi vel domi naſcantur. Litteræ, quas Illuſtriſſimus Dux ad Capitulum Apoſtolorum mea cauſſa ſcripſit, libellum meum ſupplicem inſertum non habent: ac vereor, ne communi for-

mula

mula conceptæ, ac porro mihi parum vtiles ſint. Quam ob cauſſam, cum mihi, earum exemplum miſſum non ſit, à Reuerendo Præpoſito Cliuenſi petij, ipſe eas apud Secretarium perlegat: numque petitioni meæ commodę ſint, videat: atque mutari eas curet, nouasque mittat & inſuper alteras ad Abbatiſſam Vilicæ. Tu, quod poteris, mea cauſſa facito. Vrgeor enim ab aduerſario, qui iam declaratoriam excommunicationis contra me obtinuit, quod, quæ molior, minime probarim. Veſembecius, qui fuit à Duce in integrum reſtitutus; nunc à Senatu Veſalienſi denuo vexatur, eiuſque bona; neglecto, vel vilipenſo Ducis mandato, detinent. Mirum eſt, tantum poſſe odia, apud nouæ religionis homines. Hoc ſcribo, vt ſi caſus tulerit, eiuſce rei Ampliſs. Dom. Cancellarium, admoneas: eique, meo nomine, omnia clientis officia tu offeras. Vale, XVII Cal. Maias, MDLXV. Colon. Agrippina.

Cum

Cum has obſignarem, litteræ ad te & Cornelium mihi allatæ ſunt; quas mitto: cuius ſint, haud ſcio. Ecce item tibi Leodio ad me litteras, quibus Pius Cardinales XXIII creaſſe, quod felix fauſtumque ſit, fertur. Macte virtute, ſic itur ad aſtra. Iam tu, de pia veraque reformatione, maxima quæque, tam felicibus auſpicijs, cogitato. Iterum vale, ac multum ſalue. Pæne oblitus eram, laudatorem illum tuum Ieſuitam, Franciſcum, Romam vna cum aliquot collegis cogitare: hoc magis fauſtum huic vrbi credo. Exiſtimo, & hos, de galeris ita proſtitutis ſpes magnas ſibi concipere. Atque ſane ita eſt. Francofordia ſcriptum eſt, omnes libros, qui Geneua eo mittebantur, poſtquam Baſilea nauis Argentinam ſoluiſſet, ſecundo Rheno media nauigatione ſubmerſos: omneſque mutos illos, alioqui loquaces Veſaliæ futuros, & multis locis, magiſtros, perijſſe. Hæc, minime dubito, deferent;

tanquam

tanquam Xenia, nouis Cardinalibus, Ieſuitæ iſti Romipetæ; &, quid non de prouidentia diuina, vel huius naufragij cauſſa garrient? Sed iterum ego obſignaram has, cum ecce tibi Bricmannum Medicum, ab Archiepiſcopo Colonienſi redeuntem, qui narrauit, Archiepiſcopum ei dixiſſe; ſe litteras à Maximiliano Cæſare accepiſſe; ſcriptas propria eius manu: in quibus ei ſignificat; ſcriptum de religionis reformatione tuum, ſiue opus; ita quidem ei placuiſſe, vt id cæteris omnibus idem Imperator præferat. Archiepiſcopum autem ita in amorem tui eſſe inflammatum: quantum vix credas. Se, colloquio tuo, valde ſupraque modum delectari. Conſtituiſſe itaque tibi domum Bonnæ concedere: ac tibi, de reliquis, quæ ad victum pertinent, prouiſurum. Hæc, ſe totidem verbis audiſſe; iam dixit Bircmannus: nimirum, hodie mihi rettulit, qui,

Chriſti

Chriſti Domini noſtri paſſioni, ſacer eſt. Atque inſuper, Achiepiſcopum ei mandaſſe: vt omnia, quæ extant opera tua; is ei colligat, & quamprimum mittat. Reſcribe quamprimum, & copioſe.

IO. METELLVS.

LXXIII.

Clariſſimo & Nobili viro Dn. Adriano vander Myle, Conſiliario Regio, domino & amico ſuo honorando.

Venetijs.

S. P.

Politica. De legatione Danica.

ACcepi literas tuas, ornatiſſime Myli, Decembr. datas, ad quas propter occupationes, quibus hoc tempore pene obruor, ſerius reſpondeo. Quod ſaluum me redijſſe, quod legationem Danicam ex ſententia confeciſſe gratularis, in eo beneuolentiam erga me tuam agnoſco. Quod non contentus fama, quæ paſſim

paſſim nunc apud vos percrebuit, rem omnem à principio ex me aues cognoſcere, in eo etiam amplector amorem erga me tuum, vt quem amici gaudium gaudere video. Sed etſi pleraq; in hoc negotio eius ſunt generis, quæ rectius verbis coram & familiariter, quàm literis exprimantur: ne tamen tibi, cui in alijs maioris momenti rebus gratum facere velim, hic non obſequar, ſummatim ſucceſſum exponam, coram expoſiturus reliqua quæ literis illinere certis de cauſis nolui. Scripſi tibi Lubeca, ſi bene memini, quod ex conſilio Senatus eius ciuitatis recto itinere, quo Hafniam petere conſtitutum erat, relicto, per Holſatos, aut ſi mauis Cimbricam Cherſoneſum, Flenſburgum profecti ſimus, quod Rex Daniæ eo in oppido, quod ipſius ditionis eſt, tum conuentus agens, aliquandiu hæſurus ferebatur. Sperantes fore, quia proceres & conſiliarios regni eo adduxerat, vt illic negotium noſtrum

conficere, atque ita longioris itineris moleſtias, ac maris diſcrimina poſſemus euitare. Sleſwicum igitur cum appuliſſemus, quæ Ducalis eſt ciuitas, ſalutauimus ducem Adolphum, quem te in aula noſtra vidiſſe puto. Is nos valde humaniter Gottorpij (quæ arx eſt haud procul à Sleſwico diſtans) excepit: neque ſatis habuit nos conuiuio plane regio excepiſſe, adiunxit nobis itineris ducem vtriuſque linguæ & Germanicæ & Danicæ peritum, qui Hafniam vſque nobis de vehiculis prouideret. In tota enim Holſatia, aut etiam Dania vix meritoria reperias, ſed ruſticis ea, qui omnes ſeruilis conditionis ſunt, ex præſcripto Principis imperantur. Poſteaquam ex duce Adolpho intelleximus Regem relicto Flenſburgo Hafniam reuerſum, magnis illum itineribus conſequuti ſumus, atque cum ad Hafniam appropinquaremus, Rex de aduentu noſtro factus certior, hoſpitium nobis deſignari iuſſit do-

mum

mum præcipui cuiuſdam ciuis, vt in ea regione, ſatis commodam. Tertioque poſtquam appuliſſemus die audientia data, ego Germanico ſermone mandata ad longum expoſui, quod ſane felicius ceſſit, quam ſperare auſus fueram. Feciq; etiam contra id, quod antequam iter ſuſcipere vellem, mihi tum non ſatis ipſe fidens, nominatim, vt ſcis, ſtipulatus fueram. Interea autem dum de reſponſo dando deliberatio habetur, Rex nos magnifico ſane conuiuio excepit, in quo multi φιλοτήσιοι κρατῆρες obambulabant, quos nos, cum Rex præiret, μάλα πανηγυρικῶς, præter Danorum exſpectationem, imperturbato cerebro hauſimus, vt quod de Polonorum Regis, atque aliorum Principum legatis glorientur, de nobis Dani iactare non poſſint. Poſt ſex deinde dies reſponſum in ſcriptis traditum, præſente rege ab ipſo ſignatum & ſigillo regio munitum: petijtque rex, vt quale eſſet boni conſuleremus, ſe, vt res

nunc ſunt, amplius concedere non poſſe. Sed cum quid ſcriptum contineret explicatum non eſſet, tantumque ſalutationibus alijsque παρέργοις ſermo extractus, verentes, id quod res erat, diximus, nos perlecturos, & ſi quid eſſet quod explicatione egeret, aut quod perperam fortaſſis intellectum eſſet, vt corrigi id poſſet, poſtulauimus, vtque ſi qua difficultas poſſet ſuboriri, quia ipſius Maieſt. forte tædioſum foret intereſſe, aliquos ex Conſiliarijs regni delegaret, quibuſcum libere poſſemus de totius negotij ſtatu communicare. Quod haud grauatim, vt viſus eſt, nobis annuit. In hoſpitium reuerſi, cum ſcriptum legiſſemus, dici non poteſt, quanta moleſtia ſimus affecti. Quid multa? Ego totis duobus diebus vix cibum, totidem noctibus vix ſomnum capere potui. Nihil toto eo ſcripto præter phaleras, nihil præter ambigua verba, Apollinis reſponſis ſimilia. Poſtridie ij qui tractando negotio delegati poſtea

ea à rege fuere, munera offerunt, quæ longo ſane tempore à nobis repudiata, tandem poſtremo reſponſo dato accepimus. Neque enim tametſi à regia munificentia proficiſcebantur, accipienda iudicauimus, niſi etiam lætum reſponſum in haſce regiones deportare licuiſſet. Communicatis itaque per aliquot dies difficultatibus, liberam tandem nauigationem obtinuimus, & vectigalium ex nouo abolitionem, pluſquam vnquam ſperare auſi fueramus. Et tu noſti qualis erat ſub abitum noſtrum, cum Bruxellæ vna eſſemus, de ſucceſſu iſtius negotij ſpes: qualia quidam omina præcinebant. Hafniæ XXV dies manſimus, Helſchenorumque excurrimus viſendi gratia: ibi fretum quod Sundam nominant vidimus, inter duas arces, vt Helleſpontum puto inter Seſtum & Abydum. Rex ijs diebus, quibus Hafniæ hæſimus XVIII aut XIX feras ſua manu confixas ad nos miſit, vinique amas VII ac ἀσυμβόλυς nos

voluit Dania excedere, miſitque vſque ad limites regni nobilem quendam qui parochi officio functus ἀλλὰ καὶ τραπέζαν, aliaque ad iter neceſſaria procuraret. Tandemq; per plena diſcriminis ac peſtilentia infecta loca, in patriam, læti, tanquam ex turbulento fluctibus mari portum conſecuti, reuerſi ſumus, quæ lætitia maior eſſet, niſi eam interpellarent vel potius obruerent tumultus, quibus vbiq; nunc regiones hæ miſere quatiuntur: ſed Deus his aliquando finem dabit. Quæ autem toto itinere memorabilia vidimus, quæ de moribus illarum gentium forte ſcire deſideras; hîc nihil ſcribam, ne nimium excreſcat, quod iam video, epiſtola. Ex hodœporico eo, quod Secretarius Vlotinus confecit, quodque vna nunc miſiſſem, ſi deſcriptum exemplar ad manum fuiſſet, alias poteris cognoſcere. Tu autem ignoſces ſi quid liberius hic: tecum enim quaſi cum præſente, vt in buccam venit, loquor.

Quia

Quia autem in eo nihil facio quod ab intima noſtra familiaritate alienum ſit, nihil hic tu inuenies, ſed alij fortaſſis, quod reprehendent, quibus tu iſta communicabis, ſed illos admone noſtræ familiaritatis. D. Nicolao optimo candidiſſimoq; ſalutem: cui has communes eſſe cupio. Vale, Mechliniæ. Raptim IX Cal. Ianuar. MDLXVI.

T. d. addictiſſ.

G. Rataller.

LXXIV.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Regis Hiſpaniarum Conſiliario.

S. P.

Accepi, Clariſs. Domine Conſiliarie, literas tuas ad XXV Augusti ſcriptas, quæ mihi gratiſſimæ fuerunt, gratiores etiam futuræ, ſi te *Priuata.*

 valen-

valentem & omni ex parte ſanum nunciaſſent. Cæterum quando res ita habet, prudenter mihi feciſſe videre, quod conſilio D. Præſidis obſequens, eo te contuliſti, vbi & aër ad recuperandam confirmandamque valetudinem accommodatior, & maior copia medicorum. Cui accedit quod eadem opera Italicos doctores de alluuionibus veſtris cõſules; qui ſi non re (nam & per ſe & tua diligenti opera ſatis conſtabilita res eſt) certe authoritate & opinione, quibus rebus res humanæ ſæpe magis quam ratione reguntur, cauſam iuuare poterunt. Si ante de profectione tua certior factus fuiſſem, omnino author tibi fuiſſem, vt huc ad me in Hiſpaniam te contuliſſes: vbi mecum domi agens, præter ſupra dictas commoditates, quę non defuiſſent, ad reliqua optima ſtudia tua, tum linguæ Hiſpanicæ cognitionem addere potuiſſes, cuius omnino neceſſarius poſthac erit vſus, quantum res noſtras ire video, tum

vero aulæ huius rationē, in qua non pauca ſunt ſpectatu digna. Nec ſane omiſiſſem (vti nunquam etiam cum occaſio erit omittam) in eorum te notitiam inſinuare, quorum opera ad res maiores, maioreſque dignitates ſtudijs tuis dignas paulatim poſſis peruenire. Et vero ſi qua ratione fieri poſſet, vt iſthinc ad nos accurreres, vnaque nobiſcum proximo vere (vti Deo approbante ſperamus) in patriam redires, faceres ſane rem longe gratiſſimam, & vt ita fiat oro. Quanquam etiam abſque eo omnino tibi perſuadere debes, ſi qua in re opera mea tibi queat eſſe vſui, nullam me vnquam partem ſtudij officijque prætermiſſurum. Cura optime & amiciſſime Compater, vt valeas, & me quod facis ama. Madriti XVII Decembr. MDLXVII.

T. D. deditiſſimus

IOACH. HOPPERVS.

LXXV.

Clariſſimo & Nobiliſſimo D. Adriano vander Mylen, Regio conſiliario, Domino & amico ſuo honorando. Venetÿs apud Dom. Nicolaum Stopium.

S. P.

Priuata. CLariſs. Domine. Literas tuas binas acceperam, quo tempore graui morbo in lecto decumbebam: eramque in ea ſpe cum nullum periculum itineris præuidebam, te breui ad nos aduenturum. Quod cum non fieret lapſis iam multis diebus, facile intellexi, te aliud iter ingreſſum fuiſſe. Conſilium & excuſationem abitus tui ego prompte & alacriter recepi: nec quicquam periculi video, ſi rerum ſtatus ita maneat. Quod ſi autem mutetur (vt breui futurum autumo) & cauſa ipſa, & tua conditio facile te excuſabunt. Reſeruabit nos Deus in meliora tempora

tempora: nos modo operam demus, vt ei in iuſtitia, & antiqua pietate ſeruiamus. Noua hîc valde incerta ſunt. De Condæi morte hactenus certi fuimus. at nunc iterum reuiuiſcere incipit. Wolfangus Ararim tranſiuiſſe dicitur, & recta Pariſios contendere. Spero tamen Deum iuſtiori cauſſa adfuturum. Palatinus tanquam ſecurus nuptias modo celebrat cum vidua Brederodæ: vbi intellexero te in Italiã ſaluum adueniſſe, ſcribam certiora, ſi quæ ad nos peruenerint. Arbitror te ſcire quomodo Mauriſci in Hiſpaniis, & Regina Angliæ in Belgia Regi noſtro bellũ moueant. Angla ex Hollandia veſtra centum naues onuſtas magni pretij mercibus intercepit. Commendo tibi valetudinem tuam, eamque ſic cura, vt ad maiorem dignitatem, quam qua hactenus functus es, idoneus & animo & corpore redeas. Bene vale, amantiſs. D. Breuitatem meam, & modum quo vti in ſcribendo ſoleo, noſti. Fratri ſi apud

te,

re eſt ſalutem. Spiræ XXVII April. MDLXIII.

Tuus ex animo

A. ALBADA.

LXXVI.

Clariſſimo & Nobili viro Dn. Adriano vander Myle, Conſiliario Regio, domino & amico ſuo honorando.

S. P.

Hiſtorica. CLariſs. Domine Myli. Quam lubenter tibi ſæpius ſcriberem, ſi quid verum haberem, vel ſcriptione dignum? Sed, prout ſunt affectus eorum, qui noua perferunt, talia re ipſa ſi vel pro hac, vel pro illa parte. Hæc modo hîc celebrantur. Amiralium exercitum fratris Regis fudiſſe: multos Principes viros cæſos eſſe, & inter alios qui erat ab illo ſecundus, cuius nomen neſcio. Wolfan-

Wolfangum quoq; cladem inflixiſſe exercitui cui pręeſt Aumalius, ibique aliquot præſtantes viros occubuiſſe. imo & de ipſius Aumalij morte rumor eſt. Vterque iam vna coniuncti ſunt, & recta Pariſios contendunt. Suburbia omnia ibidem deſtruuntur, ne hoſti tentoria præbeant. Sed, quod mirum eſt, dicuntur duo fratres Monmoranſij 7000 hominum apud ſe habere, & ignorari cui parti addicti, ſi forte vt patriæ conſulant, ac alteram partem ad pacem adigant ſi meliori ſe adiunxerint. Dicuntur tamen Cardinalem petere, & vrbē Pariſienſem circumdediſſe. Tēpora forte impleta ſunt, vt dicere poſſimus, cecidit, & canere Alleluia. De Condæo, is fortuito in præſidia hoſtium incidit, & captus contra omne ius militare truculenter bombarda in capite traiectus eſt: Ex exercitu eius qui non conflixerant nulli perierunt, ſed aliquot, quos apud ſe habebat laterones. Regina Anglię nondum rem ſerio agit,

niſi quod in mari prædari patiatur. In locum Condæi Rex quidem Nauarræ ſurrogatus eſt, ſed Amiralius ſummus Dux, & tutor exercitus, & liberorum Condæi conſtitutus eſt, omneſque de nouo iuramentum præſtiterunt. Habes noſtra noua, ſed quæ ex vicino oppido veniunt, vbi magis augentur quam imminuuntur. Poſthac nihil expectes à me, quod non magis verum ſit. Sed ſcio, vt hæc te grauiter afficiant, qui alteri parti magis adductus ſis. verum fac vt multi hoc tempore prudenter faciunt, qui euentum Deo committunt. Hoc fere omiſeram, quod ex cuſtodia abieris, non ſic intelligo, quaſi iniuſtè feceris, ſed quid ſi mutatio aliqua incideret? omnia tamen recte ſpero. Bene vale, Honorande Domine, XIII Iun. MDLXIX.

Tuæ D. addictiſſ.

AG. ALBADA.

LXXVII.

LXXVII.

Clariſſimo & Nobili viro Dn. Adriano vander Mylen, Conſiliario Regis Hiſpaniarum, amico ſuo honorando. Venetÿs vel Patauÿ.

S.

AMantiſs. Domine. Iampridem binis tuis literis reſpondi. Quas literas non accepiſſe te vehementer miror. Forte latitant apud hæredes Stopij, cuius mortem vna tecum doleo. Non ſatis mihi occurrunt ea quæ tum ſcripſi, niſi quod Remberti factum dolorem mihi attulerit. Licet ille longe aliter mihi indicauerit, ſed vbi ad me redierit cognoſcam omnia melius. Non placet mihi titulus quem accepit. nam ad eum, nec idoneus eſt doctrina, nec etiam facultatibus. Noua quę modo mihi ſcribis paulo aliter hic narrantur: nempe, Turcam non Venetis bellum inferre velle, ſed Regi noſtro, ac propterea liberum tranſitum *Hiſtorica. Religioſa.*

ab

ab ijs poſtulaſſe, vt in Hiſpanias traijceret. Mira ſunt Dei conſilia, vt qui tantum ſanguinem apud nos effundunt: eaſdem calamitates domi ſentiant. Quos ſcis, vtut nunc triumphent, eos credo bibituros adhuc fæces vini iræ Dei. In Gallia Hugenoti dicuntur Maſſiliam occupaſſe. Rex equitatum, quem hactenus habuit, dimiſit, & nouum indies exſpectat, quem ei adducet Dux Ericus: idque certum eſt. De Auraico iterum dicitur, parare eum nouum exercitũ, ſed credo vanum eſſe. Potius crederem, ſi quid facit, id eum nomine Reginæ Angliæ facere potius quam ſuo. Ibi enim ſeditiones motæ nondum plene ſopitæ ſunt. Quàm mirabiliter Dominus per tres illos immundos ſpiritus agit, quorum aliquando apud te mentionem fecimus? Tibi tuam pacem & ſalutem curæ eſſe omnino confido. Si ibi Homiliæ D. Macarij haberi poſſunt eas, vt legas ſummopere oro: aut vt te vni Chriſto docendum committas,

tas ſine vllo ſtudio partium, moneo. In inferiore Germania omnia mala ſe ſuperaſſe exiſtimant, nec vllum amplius metuunt. Omnes prouinciæ fere ſuos Epiſcopos habent, qui quantum boni allaturi ſint, ipſe intelligis. Meus Vlpianus inſultare mihi audet, quod longè alium euentum motus iſti habent quam ego vaticinatus ſim, ſed ei reſcripſi, euentum adhuc in actu eſſe, nec deſijſſe adhuc agere eum, qui ad vindictam ſuam manum extendit. Quod aliud ſcribam, nihil habeo: niſi quod certò putemus, hîc XXI Maij comitia indicenda & celebranda eſſe. De ſtudijs tuis aliquid cognoſcere aueo, & quomodo iam valeas. Bene vale, honorande Domine. Conterraneis qui tibi adſunt multam à me ſalutem. Spiræ, XX Febr. MDLXX.

Tuæ D. addictiß.

AG. ALBADA.

Cc LXXVIII.

LXXVIII.

Clariſſimo viro ac Domino, Dn. Aggæo Albadæ I.V. Doctori, & Iudicij Cameræ Imperialis Aſſeſſori digniſſimo, Domino ſuo honorandiſſimo. Spiræ.

S. P.

Varia. Sacra. Clariſſime Albada, Veneti pro certo quaſi habent, Turcam ipſis bellum meditari: die Martis enim pręterita omnes Turcas, atque Iudæos Turcicos carceri mancipa-runt, quod idem ſuis à Turca factum eſſe intellexiſſent. Quin etiam Turcæ, Sclauoniæ atque Dalmatiæ partes Venetis ſubditas flamma & ferro depopulati ſunt, plurimis in ſeruitutem abductis. De Gallica pace frequens hic eſt ſermo: de conditionibus mirum ſilentium. Pro monitione ea quam facis ſummas habeo gratias. Ego ab omni partium ſtudio (quas partes appellare ſolent) & natura & inſtituto tam

ſum

ſum alienus, quã qui maxime: vnius Chriſti partes & ſigna ſequor. Atq; ideo precibus & votis apud Deum eorum cauſam ago, atque adiuuo, quos agnoſco certe eſſe eos, cum quibus τῷ θηρίῳ datum eſt bellum facere & vincere. Nam hos ſum certus ductore Agno tandem ſuperiores fore. Beati Macarij Homiliæ an hic haberi poſſint, ignoro. Chriſto atque eius verbo, me totum docendum tradidi. Quod ij qui apud nos ſanctorum ſanguine inebriantur, domi ſuæ non exiguas clades ſuſtineant, in eo, quemadmodum & tu, iuſtum Dei iudicium agnoſco, & cum Angelo exclamo, Iuſtus es Domine, qui es, & qui eris, ſanctus, quia hæc iudicaſti, quia ſanguinem ſanctorum & prophetarum effuderunt. Sanguinem eis dediſti bibere, digni enim ſunt. Simulq; agnoſco Ægyptium ibi cum Ægyptio commiſſum eſſe. Valetudo corporis in eodem pene ſtatu perdurat, atque à ſummo medico

tantum remedium ſpero, cui me totum curandum committo. Bene vale clariſſime Domine Albada, cum vxore & liberis, & nos ſubinde ſuauiſſimis tuis litteris recrea. Venetijs, An. 1570. 12. Martij.

Cl. D. tuæ obſeruantiſſimus atq; obſequentiſſ.

ADRIANVS vander MYLE.

LXXIX.

Nobili & præſtantiſſimo viro Adriano vander Mylen, Sereniſſimi Hiſp. Reg. Conſiliario. Venetijs.

S. P.

Priuata. Publica. LIteras tuas, Clariſſime D. Conſiliarie, menſe Martio Moguntiæ ſcriptas accepi, nec multo poſt Patauium te iam perueniſſe per D. Commiſſarium van Loo intellexi. Et vero quemadmodum .... manus euaſiſti, ita & morbum

bum te tandem quoq; euaſurum vehementer confido. Nam quod tantas animi & corporis moleſtias per ferre potuiſti, magnum mihi ad ſalutem ſignum videtur. Tu modo ſic te compara, vt reliquis omnibus depoſitis, in vnam valetudinem curandam incumbas, nec pedem inde moueas, antequam plane ſis confirmatus. Et vide etiam ac diſpice diligenter, annon magis ex valetudine tua erit, huc excurrere, vbi aër eſt clementiſſimus, antequam ad cælum noſtrum Hollandicum redeas, quam recta eo proficiſci. Quod ſi ita Medici ſuadeant, quæſo ne omittere velis: eris enim non ſolum mihi gratiſſimus, nam plane tibi perſuadere debes omnia mea tua eſſe, ſed & ipſi tibi emolumento, cum ob aulæ noſtræ, linguæque huius quæ iam prorſus neceſſaria eſt, cognitionem, tum ob alias quaſdam cauſas, quas proximis literis approbante Deo exponam, nam tot ac tantæ ſunt nunc occupationes, vt vel huius tantillæ

epiſtolæ tempus vix illis potuerim eripere. Bene vale, clariſſime & amiciſſime D. Conſiliarie, & quantum nos amas, tantum te cura. Raptim Madriti, XXII Iulij, MDLXIX.

T. D. deditiſſimus

IOACH. HOPPERVS.

LXXX.

Nobili & clariß. viro D. Adriano vander Myle, Senatori Regio.

S. P.

Priuata. QVod ad literas tuas non ante reſpondi, clariſſime Domine Conſiliarie, non voluntate mea factum eſt: ſed per negotia, quæ ſæpe omnibus amicis, vno eademq; tempore ſatisfacere non permittunt. Magno velim, quo tempore in Italia adhuc eras, meas tibi redditas fuiſſe literas: forte enim non diſplicuiſſet conſilium, vt ad nos accurreres. Et vero

vero quæ eſt cæli huius clementia, non dubito, quin ad valetudinem etiam profuiſſet. Sed quando non licuit, vt coram te hic viderem, ſupereſt vt quod proximum eſt ſumamus, hoc eſt beneficio literarum multum vtamur, eoque quod per abſentiam conſuetudini detrahitur compenſemus, qua re nihil mihi poterit accidere gratius aut iucundius. D. Præſidi, & reliquis collegis tuis quam officioſiſſime, & verbis quam ampliſſimis me commendabis, & ſi quam ipſis vniuerſis aut ſingulis operam quandoque nauare queam, ſentient me nullum ſtudium aut officium omiſſurum. Quem res illa Germanica exitum habitura ſit, valde expectamus, ſperamus autem Deum, quemadmodum hactenus, nos reſpecturum, & deuictis hoſtibus ad tranquillitatem & otium rem tandem deducturum. Optimo patri tuo, & fratri (quem licet incognitum, non poſſum propter coniunctionem, non plurimi facere & ama-

re) plurimam à me etiam atque etiam ſalutem dices. Bene vale clariſſime Dom. Conſiliarie, & Compater amiciſſime, & me vt facis redama. XII Septembr. MDLXVIII. Madrito.

De negotio meo Daelhemenſi, ſi antequam mandatum contra Scolatum emitteretur, vel vno verbulo certior factus fuiſſem, quid rei ageretur (quemadmodum inter collegas fieri ſolet, maxime abſentes, & qui in comitatu Principis verſantur) ſperaſſem rem ita temperare, vt nihil huiuſmodi mandato opus fuiſſet. Nihil enim magis cupio, quam vt inter bonos bene agatur.

T. D. deditiſſ. Compater

Ioach. Hopperus.

LXXXI.

LXXXI.

Nobiliſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Conſiliario Regis Catholici. Venetias.

S. D.

GRatum mihi feciſti, quod Albani interpretationem ad me miſiſti, ſi interpretatio eſt, in qua τὸ ῥητὸν τὴν διάνοιαν edicti euertit: ſed ſit hoc imprudentiæ eorum, qui edictum confecerunt. Prima illa verba interpretationis quam ad me miſiſti, quam habeant ſententiam diuinare non poſſum: etſi in hoc non me crucio, nec curo quid illic figatur aut refigatur. Ita prorſus omnem Belgij cogitationem abijcere eſt in animo, & literis me inuoluere. Graſſentur, vt lubet, Pœni. Ego animum conabor abducere à cogitatione calamitatum patriæ, & ad vnam curam literarum ſeuocare. Difficile hoc eſt, ſcio, ei quem natura fecit φιλόπατριν: ſed neceſſe eſt aliquid in ſtudio literarum contra naturæ in- *Publica.* *Priuata.*

 clinatio-

clinationem impetrare; præſertim in ea re, cui ſi maxime velim mederi non poſſim. Porro autem afflictare ſe fruſtra, alieniſſimum eſt ab eo, qui ſe cupidum philoſophiæ profiteatur. Vides quo prouehar tecum, dum colloqui me puto, & cogitatione te præſentem ſtatuo. Studeo nimirum elicere tuas literas, quæ vel me doceant aliquid noui, vel in tantis miſerijs conſolentur. Vale, Patauij XIII Octobr. MDLXX.

Tui amantiſſ.

NICASIVS ELLEBODIVS.

LXXXII.

Nobili ac clariſſ. viro D. Adriano vander Mylen, Conſiliario Regis Hiſpaniarum, amico ſuo honorando, Venetijs apud D. Gulielmum Sanfort.

Priuata & publica.

AMantiſs. Domine. Debes mihi ignoſcere, quod tanto tempore nihil tibi ſcripſerim, Multa interea

terea mihi grauia acciderunt, quæ literis committere non audeo: ſed apud Legatos noſtros delatus, (cauſ-ſam ſcis,) 2. Octob. officio meo ſponte renunciaui, eo conſilio vt ſi fieri poſſit, reliqua quæ iſtam rem ſequi ſolent euitarem, de quibus adhuc incertus ſum, niſi quod ab amicis, quos in aula habeo, aliqua mihi ſpes iniecta ſit, vlterius eos contra me non proceſſuros. Res enim hæc non hîc ſolum acta fuit, ſed etiam ad Ducem Albanum perſcripta eſt. In Imperio omnia pro me fuerunt: erant enim talia, quæ obijcerentur, quæ nulli conſtitutioni aduerſa eſſent, verſabanturque omnia in omittendo, vel in non faciendo: ſed non viſum mihi conſultum fuit, vt me Principi opponerem. Hæc alias liberius. Comitia finem habent, eaque, prout ex principibus viris intellexi, nunquam celebrata ſunt cũ maiori animorum alienatione, & diſtractione: vnde plerique nihil ex his, niſi bella, & motus metuunt. De exundatione

aquarum

aquarum, quæ apud nos fuit, arbitror tibi à tuis ſcriptum eſſe. Noſtra Friſia maximam partem pecorum amiſit, perierunt etiam in ea ſex millia hominum, præter rupturas aggerum, aliaque damna innumerabilia. Similia dicitur paſſa eſſe veſtra Hollandia, *Hontzboſch ende die Zÿp zÿn ingeloopen.* In Zelandia aliquot ciuitates, & pagi: deinde munitiones illæ à Duce extructæ, dicuntur collapſæ eſſe & diffluxiſſe. Idem accidit in ditione Groningenſi cum duabus arcibus ibi extructis, eaque tota ſub aqua adhuc latitat. Galli iterum arma acceperũt. Quid hæc ſignificent facile ipſe intelligis. D. Giphanius eſt mihi commendatiſſimus. Bene vale, honorande Domine. XIX Decembr. M.D.LXX. Offeruntur mihi honeſtæ aliquot conditiones, & vtiliores quam hæc ſit: ſed hoc rerum ſtatu ſine expreſſa Dei voluntate nihil ſuſcipere audeo. Sunt etiã alii Status, qui me iterum nominare volunt, at metuo ne canem

nem dormientem iterum excitem. Fiat Domini mei voluntas in omnibus, cui me totum dedicaui. Iterum vale.

Tuus AG. ALBADA.

LXXXIII.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Regis Hiſpaniarum Conſiliario.

S. P.

QVantum mihi doloris attulerit caſus tuus, doctiſs. atque amantiſſime Myli, quia iam longitudo temporis, & liberatio, quam ſpero tibi contigiſſe, magnam partem illius ægritudinis ademerunt, nolo & refricando memoriam, & referendo eundem te de integro dolere bis dolorem. Atq; tu pro arctiſſime noſtra neceſſitudine, & voluntate erga te mea, & amore conſtantiſſimo ipſe *Priuata. De Sophoclis verſione.*

id

id facile potes æſtimare. Quod autem toto eo tempore nihil ad te ſcripſi: in cauſa partim fuit, quod parum tuto ad te literæ perferri poſſent, partim quod vererer, ne ſi quid minus, vt fit, circumſpectè ſcriptum eſſet, malum tuum grauius redderetur. Neque enim ignoro, quàm omnia hoc tempore ponderentur, & examinentur, vtque etiam minima quæque in deteriorem partem detorqueantur plerunq;. At, vt ait Comicus quidam, *δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ συλλαμβάνει*. Interim tamen tacitis ſæpe votis optima omnia & feliciſſima tibi, atque etiam palam nuncupatis votis ſum precatus, neq; cum oportunitas oblata fuit, vnquam deſij, pro eo ac debui, de te, rerumque tuarum ſtatu inquirere. Nunc autem cum Moguntiam naue Confluentia vectum perueniſſe te ex literis Commiſſarij Finantiarum fratris noſtri intellexi, tutoque ad te ſcribi poſſe, nihil mihi prius fuit, quàm vt has ad te darem, atque valetudinem

tibi

tibi talem, & tam commodam optarem, vt breui incolumem te hic videre & amplecti nobis liceret. Dum in Germania abes D. Waſtelius, & de Waert è vita exceſsêre, magnumque nobis negotium exhibuit nominatio trium Hollandorum, quorum tu facile vnus fuiſſes, niſi valetudo tua in alias te terras tranſtuliſſet, quod tamen ego tibi malim explicatius coram referre, quàm literis hic ſignificare. Extremum eſt, quod te ſcire volo: multos eſſe qui me ad Sophoclis editionem, & nunc hortantur, & longo ab hinc tempore, quorum etiam è numero tu es, ſunt hortati. Quibus ego hactenus quidem reſtiti, ſed re tandem maturius deliberata, diutius refragari nolo, ne videlicet non omnino infelices, vt ego iudico, vt amici, præclariſſimi etiam iuuenilis labores ætatis mihi pereant, quodque præcipuum eſt, ne ab amicis, à quibus olim in aliquot exemplaria tranſcriptæ fuere, inſcio me aliquando, atque non recognitæ publi-

publicarentur. Quia autem Typographus vrget, velim te promiſſi, quo vltro mihi te obligaſti, nunc eſſe memorem. Meminiſti quendam Io. Lalemantium Heduum tranſtuliſſe ſuperioribus annis Sophoclem, & quia ipſe ex mea ante annos XVIII edita tranſlatione, nulla mei facta mentione multa ſuis illeuit, & paginas integras tranſplantauit, cumque verſibus ſe profiteatur Latinis expreſſiſſe autorem, neque in toto eius libro vllus verſiculus deprehendatur, voluiſti fucum illum orbi prodere. Quod ſi eadem tibi mens perſtat, me lubente id nunc feceris, quod non parum dignitatis ex nominis tui additione libello acceſſurum exiſtimem. Quia autem excidere tibi potuit argumẽtum, in eam, quæ his ſubiuncta eſt, formam, quam etiam tu ſic concepiſti aliquãdo, quantum meminiſſe poſſum, epiſtolam ad Lectorem poteris contexere, atque primo quoq; tempore aut ante exitum Quadrageſimæ, aut hiſce

Paſchatis

Paſchatis ferijs curabis ad me tranſmitti. Inſtant multi vt Pſalmos edam, atque Syluius inter cæteros me vrget, quos tamen alibi malo in lucem exire. Si autem tibi ſic videretur, poſtquam reſciero, vbi in Italia ſedem fixeris, intertextis Flaminij Pſalmis abſque commentarijs in enchiridij forma iſthic excudendos tibi mittam: ſed ea lege, vt ſupprimatur ea ſaltem editione nomen meum, quod ego non leuibus rationibus motus ſic fieri cupio, ſed de eo aliâs oportunius. Vale cor meum. Vxor & vxoris ſoror, noua nupta, plurimum tibi ſalutis aſſcribi iuſſerunt. Literas tuas vnicè deſidero. Mechliniæ. Raptim, cum Guilielmus Bruxellam rediturus, literas expectaret. Sexto Nonas Mart. MDLXVIII.

T. D. ex animo deditiſſ.

G. RATALLER.

LXXXIV.

Clariſs. ornatiſſimiq́; viro Dn. Adriano Mylio, Senatori Regio apud Hollandos. Venetijs.

S. P.

Priuata. QVod rarius ad te, quàm pro voluntate beneuolentiaque erga te mea ſcribam, amiciſſime Myli, nolim hoc occupationibus meis aſſignes, ſed, quia ſcribendi argumentum deeſt, fieri exiſtimes. Quodque, vt ego inaneis literas ſine tædio ſcribere non poſſum, ita mihi perſuadeam, te ſine moleſtia legere eas non poſſe. Quamobrem ſi meas deſideras, tuis me excita, & ſcribendi materiam ſuggere. Nihil mihi contingere poterit optatius. Etſi enim vix vllus labatur dies ſine ſuauiſſima tui memoria, vt literis eam refricare non ſit neceſſe, iucundiſſimum tamen erit, ſi interdum de te, tuaque valetudine ex te ipſo fiam certior. Nam quod ex alijs percontando accipio,

cipio, id non perinde gratum accidit, quam quod ex tuis literis percipio. Nos hic, gratia Deo, ſatis recte valemus. De valetudine tua vehementer ſolliciti ſumus, quã dolemus eodem in ſtatu permanere. Ego ſane, vt quod ſentio, multiq; alij mecum, liberè tibi dicam, puto Italicum aërem tibi non conuenire, nedum Venetum, mirorque quibus rationibus mouearis, vt illic tibi hærendum exiſtimes. Si eo aëre & curatione potuiſſes tibi reſtitui, iamdudum aut plane confirmata valetudo eſſet, aut ſaltem ſpes affulgeret lætior. Sæpeque in mentem mihi venit, ſubuereri, ne medici, quibus affixus es, ſuam potius, quam tuam rem agant. Patrius aër te reſtituet, mi Myli, & cura diligens, quam adhibebunt illi qui te in oculis, atque pectore gerunt, quibuſque es vita propria charior. Ex amicis multi me ad Pſalmorum editionem tantum non compellunt: ſed ſtat ſententia, eos, aut omnino ſupprimere, præſertim hoc tam tur-

bulento ſeculo, aut certè ſuppreſſo meo nomine emittere. Quia autem alibi quam hic rectius hoc fieri poſſe reor, atque te aliquando à me petiiſſe memini, vt iſthuc opus excudendum tranſmitterem, teque curaturum, vt quam caſtigatiſſimè, nitidiſſimiſque typis exiret, antequam hoc faciam, has ad te mittendas duxi, vt, an etiam in eadẽ adhuc perſtes ſententia, ſi tamen integrum id tibi hoc tempore futurum ſit, ex te cognoſcam. Quod vt primo quoque tempore facias, te vehementer rogo. De ſtatu harum regionum, quia dubium mihi non eſt, quin ab alijs reddaris certior, nihil ego ſcribam. Poſt turbulentas hyemes amœniora tempora auide expectamus. Bene vale, amiciſſime Domine, & me tuum plane eſſe, tibi, vt facis, perſuadeas. Vxor te mea ſalutat. His ferijs Pentecoſtes in Hollandiam excurram, atque in Haga comitis fratrem Commiſſarium van Loo, cum ſorore tua inueniam: Is enim

nunc

nunc Dordrechti eſt. Iterum vale, Negotia alio me diſtrahunt. Traiecti, pridie Calend. Iunij M D LXXI.

Tuus ex animo

G. RATALLER.

LXXXV.

Nobili ac præſtantiſſ. viro Dn. Adriano vander Myle, Conſiliario Regis, Hiſpaniarum. Venetias.

S.

VAnum quidem tuum illud fuit ſomnium, ſed index tamen cum tuæ in Deum pietatis, tum in fratrem voluntatis & ſtudij, quæ etſi mihi noua non acciderunt: magnam tamen voluptatem mihi adferunt, & vota & monita illa fraterna: quibus ni paruero, πότε μοι χανοι εὐρεια χθῶν. Quæ namque conſuetudo & quidem perpetua Chriſtiano ſit, vel cum impia, vel cum contemptrice *Priuata. Publica.*

aut negligente? Quanquam vt horum ſenſus hominum, & vrbis ſtatum perſpexi, vix puto fore, vt cuiquam hic me aſtringam: malim in Saxonia, ſi Deus velit, multis de cauſſis, quas coram tibi melius eſſet exponere. Quare etſi hic de me neſcio quæ interdum ſpargantur, vana tamē ſunt omnia: præterquam quod hoſpes meus de quadam me ſemel interpellauit, ad quam fortaſſe animum poteram adiungere, ſi & hic conſiſtere vellem, & res eſſet tam facilis, quam ille falſo putat. Fortaſſe & de noſtratibus dabit Deus. Verum vt rationes omnes breuiter tibi exponam, ita agendum mihi videtur: vt ſi D. Blotius noſter inanis Viennà huc redierit, cui peræque ac mihi (quid enim fratri & quidem coniunctiſſimo longa conſuetudine non debemus?) conſultum eſſe cupio: demus operam, vt in Saxonia locum aſſequamur in quem ego immigrem; hic autem, quia magnopere cupit, conſiſtat Blotius. De illo

ſpes

ſpes eſt in Sturmio. Si vel ille non venerit, vel in Saxonia nihil obtineri poterit, hic cōſiſtere malim, quam ire in Galliam. Poſſem fortaſſe, quod nuper ad teſcripſi, in Heſſico Senatu locum aſſequi: ſed & amicis & mihi melius facturus videor, ſi in Schola prius aliquandiu me exerceam, præſertim cum otium huius generis mihi valde ſit opus ad ea, quæ ſatis multa in manibus iampridem habeo expolienda: quorum peruulgatio mihi adlatura ſit nominis aliquid & commendationis in Germania. Habes conſilij rationem mei, quod tibi maxime probatū eſſe velim. De Schola noſtra & Piſcatore illo proxime. Profectus idem ille Tubingam, nihil æqui impetrauit. Nam Theologi, idem quod noſtri reſponderunt, etſi Cancellarius Iacobus Andreas aberat, profectus aut certe profecturus breui Montpelgardum, Tigurum, & Hierapolin fortaſſe, eo conſilio, vt omnes Eccleſias in concordiam adducat, pacificator ſcilicet egregius,

qui τῆς ἔριδος pomum illud Brentianum non deſinat acerrime propugnare. Witebergæ editam Catecheſin nouam, cum omnes hic grauiter ferunt, tum quidam in his vnus ſatis celebris Nicolaus Selneccerus. Editis libellis ex ea quædam reprehenderunt, vt quod in Actis cap. 3. ὃν δεῖ τὸν οὐρανὸν δέχεσθαι, adducunt ita verſum, quem oportet cælo capi, quomodo & Theodorus reddidit, & ante eum multos annis Caſtel. id enim ſapere aiunt Celtiſmum. Witebergenſes cõtra edito libello & ratione ac auctoritate Nazianzeni ex orat. 2. de fil. Dei, vbi ille paullum detorquens, ὃν δεῖ (φησὶ) ὑπ' οὐρανοῦ δεχθῆναι, ſuam conuerſionem & ſententiam tuentur. Hæc Vbiquitas parit mala & peſtifera diſſidia. De rebus nouis etſi ad Dn. Franciſcum ſcribo: puto tamen non ingratam rem tibi me facere, ſi & ipſe ad te ſcribam. Ex Gallia adfertur de matrimonijs quatuor. Nam de Andium Duce & regina Angliæ: de Alen-

conio & filia reginæ Nauarræ: de principe Nauarræ & ſorore regis Franc. & de Principe Condenſi ac tertia (nam primam habet Gonzaga, alteram olim Porcianus, nunc Guiſius) Niuernenſi, quæ religionem conſtanter tenet ſecuta ſemper comes reginam Nauarræ, coniungendis agi. Elbertus certe noſter 20. Iunij datis ex arce Gallonia litteris ex domo Foxij noſtri ſcribit de Andium duce & cognata reginæ Angliæ: idque matrimonium à Foxio noſtro pæne ſolo procurari: eaque re eum breui fortaſſe cum Montmorentio in Angliam eſſet legandum, quos quidem iam profectos, Lutetia, quo redijt rex, huc interea eſt perſcriptum. De Saxonia & Brunſuiga ſcribunt certo, Holſatum Adolphum & Georgium van Holl, equites & pedites conſcribere. Sed cuius imperio, ſtipendio, & quot conſcribantur, variant: alij octo millia peditum & equitum, alij octo millia equitum,

& octo legiones, ſeu regimenta, vt hic vocamus, narrant: alij reginæ Angliæ, alij Albani, alij ſuo ipſum Holſatium iuniorem nomine ad obtinendum epiſcopatum Magdeburgenſem conſcribere eos aiunt. De profugis Belgis hiſce diebus prœlio cum Hiſpanis in mari prope Embdam commiſſo, ab alijs hic ſparſum, Belgas, ab alijs Hiſpanos eſſe victores. Lumæus conſcriptis ad Confluentes trecentis aut 400. militibus à principe conſtitutus dicitur pręfectus v nauium, quas Suecus Principi auxilio miſerit. Velim perſcribas, ecquid fœdus illud cum rege, & Papa Rom. iſtic & in alijs vrbibus Venetæ ditionis ſit publicatum. Vale, atque adeo, mi frater, cura vt valeas: nos etſi Dei benignitate commode valemus, tamen magnis his caloribus in paruo Muſeio valde exercemur. Argentorato XXIII Iulij.

T. D. obſeruatiſſ.

OB. GIPHANIVS.

LXXXVI.

LXXXVI.

Philippus Marnixio Bernardo Boemio ſalutem in Chriſto precatur.

Theologic. De veritate corporis Chriſti Domini noſtri.

EX quo à te diſceſſi, vir humaniſs. nunquam deſij tui tuorumque memoriam cum ſumma voluptate retinere. Fuit enim mihi non modo hoſpitij, ſed etiam piæ ac doctæ tuæ conſuetudinis neceſſitudo ita iucunda, vt nihil potuerit eſſe iucundius. Nec verò eſt neceſſe commemorare, quàm ego me tibi tuiſque deuinctum ſentiam, qui me meamq; familiam difficillimo noſtro tempore omni genere officij ac humanitatis tàm benignè exceperis. Nec etiam patitur neceſſitudinis Chriſtianæ vinculum, in agenda gratiarum actione multorum verborum inane officium: Et dabitur fortaſſe aliquando tempus non agendæ tantum, ſed referendæ etiam gratiæ: ſed ſunt iſta in Domini manu poſita. Illud verò non poſſum præterire, ſæpenumero

penumero me cum animo repetijſſe ea, quæ in familiaribus noſtris diſſertationibus ſolebas producere ad confirmandam Schwenckfeldij de humamana Chriſti natura (& meo quidem iudicio erroneam, & omnium certè Eccleſiarum, quæ quidem hodie vigent, calculis damnatam) opinionem. Sed quo ego, illa penitius introſpicio, eo mihi ſemper leuius momentum videntur obtinere, & ex vno eo fonte, omnia manare, quod alterutrius naturæ diſtinctam diſcriminatamque conſiderationem cum ipſa perſona ex duabus diuerſis naturis conſtante Schwenckfeldius perpetuo confundat. In quo errore verſatur totus illſe libellus Langij, quem mihi, cum iſthic eſſem, oſtendebas. Ac proinde peto obnixiſſime, vt ſingula quæque argumenta accuratè obſerues. Senties profectò nihil me affirmare non veriſſimum. Omnia enim propemodum in eo verſantur, vt doceant, Chriſtum non

non eſſe creaturam. Atqui nemo vnquam, niſi Arianus ita fuit amens, vt ſimpliciter affirmaret Chriſtum eſſe creaturam. Scimus enim diuinam eius naturam ſiue οὐσίαν increatam ipſam ab æterno ex patre genitam omnium rerum vna cum patre eſſe creatricem. Quare illa eius firmamenta: Qui eſt ab æterno, per quem omnia ſunt condita, qui rerum omnium eſt principium, qui ad dexteram patris ſedet, qui infinita gloria eſt præditus, qui eſt ipſe fons vitæ, qui ab æterno cum patre operatur, ac ſi quæ ſunt eiuſmodi, is creatura dici non poteſt, Ergo Chriſtus non eſt creatura, nullius penitus ſunt momenti, cum ad rhombum prorſus nihil faciant: Etenim increata Chriſti æternitas minimè vocatur in dubium, ſed humanam eius naturam dicimus non ab æterno fuiſſe cum patre, ſed in tempore ex Adamo, eiuſq; ſemine & carne prognatam, atque ex Dauidis factam ſemine,

ſemine, factam, ſiue creatam ex muliere, atq; adeò creaturam eſſe profitemur: quod vt refelleret, ita erat illi argumentandum. Quæcunque natura ab æterno fuit, vel per quamcunque naturam mundus eſt conditus, eadem creata dici non poteſt. Atqui Chriſti humana natura ab æterno fuit, &c. Vides hîc manifeſtam falſitatem, ita vt argumentũ ad complexionem progredi nequeat, quare non noſtram ſententiam, ſed neſcio quam à ſe confictam vmbram ſuis illis argumentis impugnat. Verum illo omiſſo, quæſo te, vir mihi multis nominibus chariſſime, vt rem ipſam nonnihil penitius introſpiciamus, eruamuſque tum ex ſcripturis, tum ex optimis quibuſque patribus, quorum authoritati multum darè te animaduerti, certa teſtimonia, quibus ipſam veritatem poſſimus & inuenire & inuentam confirmare. Etenim plane ſtatuo, tibi, dum per otium licet, nihil eſſe iucundius, quàm eiuſmodi modeſtas, & ad veritatis indaga-

indagationem comparatas diſſertationes. Quare non dubito meum tibi ſtudium hac in re fore gratiſſimum. Primum itaque cenſeo omnem controuerſiam duabus quæſtionibus contineri, quarum prior eſt, An Chriſtus ſecundum humanam ſuam naturam ſit creatura? vel, An humana Chriſti natura ſit creata factaque? Altera: An humanæ eius naturæ ſiue ſubſtantiæ origo ſit ex carne, ſiue ſemine mulieris? ſeu, An Chriſtus ſecundum humanam naturam, originem ſeu ortum duxerit ex ſemine ſiue ſubſtantia mulieris? Quod ad priorem attinet, modò conſtet inter nos, quid ſit eſſe creatum ſiue creaturam, haud puto quicquam reſtabit controuerſiæ. Nos ſane creatum eſſe, nihil aliud appellamus, quàm factum eſſe, ſeu conditum aliquid quod ante non fuerit, ſeu, vt vulgò loquuntur, ex nihilo factum eſſe. Quæ dictio (EX NIHILO) non ita accipitur, quaſi nulla eius omnino fuerit materia,

teria, vnde deſumptum ſit (alioqui enim nemo noſtrum creatura iure dici poſſit, cum omnes ex ſemine orti ſimus) ſed ita vt notemus, quod ante non ſubſiſteret, id in tempore exiſtendi initium accepiſſe: Ita ſunt non modo angeli & homines creaturæ, ſed quicquid eſt omnino in rerum natura, atque adeo quicquid non eſt creator ipſe. Hinc eſt, quod veteres omnes, vt probarent Dei filium, τὸν λόγον, id eſt verbum, ac ipſum etiam Spiritum ſanctum non eſſe creaturas, hoc vno argumento quod vellent effecerunt, quod nullum vnquam æuum fuerit, quo & verbum Dei & Spiritus S. non exiſteret. Eſt enim ipſa luce clarius, quicquid eſt, & creatum non eſt, idem eſſe Deum, denique ab æterno extitiſſe creatori ipſi ὁμοούσιον. Quod autem factum eſt, exiſtendique habet exordium, id omne, qualecunque tandem eſt, cedit nomine creaturæ. Iam porrò humanam Chriſti naturam, vel Chriſtum ſecundum humanam naturam

naturam in tempore, atque adeò in temporis plenitudine factum eſſe, ita euidenter docet ſcriptura, vt niſi impiè ac peruicaciter negari non poſſit. Paulus ait ſecundum carnem factum eſſe ex Dauidis ſemine, vbi, ſi contra optimorum quorumque exemplarium, atque adeò totius antiquitatis fidem, legas eſſe genitum, nolo vehementer pugnare: ſed nunquam eludi poterit, quod ait ad Galatas, factum fuiſſe ex muliere. At quando? an ab æterno? minimè vero, ſed poſtquam aduênit temporis plenitudo, quod ſanè niſi de humana natura non poteſt intelligi. Ea autem ſi eſt facta, & quidem in tempore, neceſſe eſt vt ſit creatura. Deinde quod Filius hominis dicitur, & vero quod filius Adami, quid aliud notat, quam vt cæteri omnes homines; ita & Chriſtum ſecundum carnem eſſe creaturam? Adam enim, quod hominem notat, nihil deſignat aliud, quàm eum qui ex terra ſumptus ſit. Terram enim Adamah,

 id eſt,

id eſt, ruffam Hebræi nominant: ſi eſt itaque ex terra, vt cęteri homines deſumptus Chriſtus, non poteſt non eſſe creatura. Adde, quod non poteſt eſſe filius creaturæ, niſi qui ipſe ſit creatura, quanquam nõ filius tantum hominis & Adami, ſed homo & Adamus ipſe aperte nominatur. Præterea humanam eius naturam eſſe id omne, quod verbum Dei ſiue λόγος in incarnatione aſſumpſit nemo orthodoxus dubitat, authore Spiritu ſancto, qui teſtatur verbum carnem factum eſſe. Atqui docet Apoſtolus, id quod aſſumpſit, non eſſe aliud quam Abrahami ſemen. Semen autem Abrahami creaturam eſſe, nemo neſcit. Efficitur itaq; humanam eius naturã eſſe creaturam. Sed malo totam hanc controuerſiam verbis Auguſtini quàm meis decidere. Is ita ſcribit in Enchiridio ad Laurentium cap. 38. *Quoniam Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in quantũ Deus eſt, omnia per ipſum facta ſunt: In quantum autem homo eſt, & ipſe factus eſt, ſicut*

Apoſtolus dicit, factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem. Sed quum illam creaturam, quam virgo concepit & peperit, quamuis ad ſolam filij perſonam pertinentem, tota Trinitas fecerit, neq; enim ſeparabilia ſunt opera trinitatis, cur in ea facienda ſolus Spiritus S. nominatus eſt? &c. Idem in lib. de fide ca. 2. *In forma Dei cum Patre & Spiritu S. vnus eſt ſolus formator omnium Deus: ſecundum formam ſerui, ſolus ipſe ſua & Patris & Spiritus ſancti operatione formatus: quia qua creator eſt commune habens naturaliter cum Patre & Spiritu ſancto: qua autem creatus eſt formam ſerui, ſecundum quam creatus eſt, ſolus habens perſonaliter in ſeipſo.* Item: *ſic ille omnium ſpirituum, omniumq; corporum, id eſt, omnium naturarum creator, & dominus creauit virginem, creandus ex virgine.* Et mox: *ſic eum verum hominem crede, vt eius carnem non cœleſtis, non aëreæ, non alterius cuiuſquam putes eſſe naturæ, ſed eius cuius eſt omnium hominum caro, id eſt, quam ipſe Deus homini primo de terra plaſmauit, & cæteris hominibus plaſmat,*

quos per propagationem ex hominibus creat,&c. Hæc ille, quibus profecto nihil clarius, nihil euidentius dici vel fingi poterat, ad totum hanc decidendam controuerſiam. His aſtipulatur Ambroſius, libro de fide, 3. ca. 4. inquiens: *Vnde intelligimus, illud quod de incarnatione Domini ſcriptum eſt: Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua, id ſignificare, quod ad redimenda opera patris Dominus Ieſus ex virgine ſit creatus.* Et paulo poſt: *Nam ſicut in Eſaia habes: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, ita hic quoque ante promiſit creaturam carnis, & ſubtexuit aſſertionem diuinitatis, vt ſcires, non duos Chriſtos, ſed vnum eſſe, qui & ante ſecula generatus ſit ex patre, & vltimis temporibus creatus ex virgine: hoc eſt, ego ſum ille creatus ex homine, creatus ad cauſam, qui ſum generatus ante ſecula.* Et mox: *Ante omnia ergo generatio, inter omnia, & per omnia creatura. Natus ex patre ſupra Legem, factus ex Maria ſub lege.* Et capite quinto. *Poſtremo ipſe Apoſtolus*

ad Philippenſes ait, quod in ſimilitudinem hominis factus eſt, ſpecie inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem. Vide vbi factus ſit: in ſimilitudine, inquit, hominis, non in poteſtate Dei: & factus obediens vſque ad mortem, vt obedientia quidem hominis fuerit regnum dignitatis. Quantis igitur adhuc vtemur exemplis, ad incarnationem, vel ad aliquid referendum eſſe quod factum eſt? Quod autem & factum eſt, idem eſt & creatum. Dixit enim, & facta ſunt: mandauit, & creata ſunt. Dominus creauit me, ſecundum carnem dictum: creatum quoque ſupra oſtendimus libro primo, de Incarnatione dictum videri. Ipſe etiam Apoſtolus aſſerendo ſeruiendum non eſſe creaturæ, ſignificauit ex Deo filium non creatum eſſe, ſed genitum: tamen etiam alibi, vt manifeſtaret, quomodo in Salomone ſit lectum, Dominus creauit me, quid in Chriſto creatum eſſet, oſtendit. Propterquod fratres ſanctiſſimi vocationis cæleſtis participes, intuemini Apoſtolum, & principem ſacerdotum confeſſio-

nis noſtræ Ieſum fidelem eſſe creatori ſuo, ſicut & Moſes in domo eius. Hæc nempe verba ſunt Apoſtoli. Videtis in quo creatum dicat, in quo aſſumpſit, inquit, ſemen Abrahæ, corporalem vtiq́; generationem aſſerit, &c. Hactenus ille, quæ ſane ita ſunt manifeſta, vt nullis neq; Langij cauillis, neq; Schwenckfeldij eludi queāt effugijs. His tamen adiungam Vigilium, qui lib. contra Eutychen hanc quæſtionem ita breuiter definit. *Vnus Dei filius idemq́; factus hominis filius, habet initium ex natura carnis ſuæ, & non habet initium ex natura diuinitatis ſuæ: creatus eſt per naturam carnis ſuæ, & non eſt creatus per naturam diuinitatis ſuæ*, &c. Et deniq; Fulgentium, vt totius antiquitatis hac in re conſenſum intelligas. Is in libro contra Arrianorum obiectiones, hanc quæſtionem fuſius perſequens, & quomodo Dominus noſter Ieſus Chriſtus idē ſit increatus, & à Patre ab æterno genitus ſecundū diuinitatem, idemque creatus & in tempore ex virgine factus ſecundum humanitatem docens,

cens, ita tandem cõcludit. *Agnoſcitur itaq; in Chriſto proprietas vtriuſq; naturæ, vt ſine errore poſſit intelligi, & creatus & fundatus, & genitus. Genitus quippe eſt, & fundatus ſecundũ quod de Domino inenarrabiliter natus eſt Dominus, creatus autem ſecũdum humanam generationem, qua de ancilla natus eſt*, &c. Sed quid opus eſt teſtimonijs? Vniuerſa antiquitas in eo non conſenſit modo, ſed quaſi conſpirauit, vt creaturam fateretur eſſe Chriſtũ ſecundum humanitatẽ, increatum autem, & ab æterno extitiſſe ſecundum diuinitatem. Fuerunt, qui natum negarẽt, qui veritatem corporis adimerent, ſed qui humana carne cõceſſa creationis veritatem inficiaretur, inuẽtus eſt ante Schwencfeldium nemo. Nec enim vel imaginatione quicquam concipi poteſt non creatum niſi quod æternũ eſt, atq; adeo quod eſt ipſe Deus. Hinc eſt, quod in Synodo Chalced. quando dicitur nobis eſſe ὁμοούσιος, id eſt, eiuſdẽ nobiſcum ſubſtãtię quoad humanitatẽ, quemadmodum Patri

eſt ὁμοούσιος, quoad diuinitatem, nihil profecto dicitur, quod quemadmodum ratione diuinitatis filius increatus eſt & immenſus, non ſecus quam pater, ita humanitatis ratione creatura eſt, non ſecus quàm cæteri homines. Nam ſi illius ratione eſt eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, ſane vel pater ipſe creatus eſt, vel ne filius quidem creatura cenſeri poteſt. Huius autem ratione ſi non eſt ὁμοούσιος, vel nos certe creatura non ſumus, vel ipſe vere creatura dici credique debet. Atque hæc hactenus: Sequitur altera, in qua ſi voces ipſæ omni ſublata ambiguitate recte intelligantur, vel ex prima Bibliorum pagina omnis controuerſia facile decidetur. Mulieris enim ſemen ſerpentis caput contriturum promittitur. Seminis autem vocabulo originem naturæ notari, nemo eſt qui ambigat. Quare ex muliere duxerit ortum ſiue originem Chriſtus neceſſe eſt. Sed amabo te, quid eſt naſci aliud, quàm originē ac naturam ſiue

naſcendi principium ex aliquo trahere? Aut quid aliud natiuitas quam ortus: & ortus quid eſt niſi cauſa ac principium oriendi, id eſt origo ipſa? Natum autem Chriſtum ex virgine, nemo vnquam Chriſtianus dubitauit. Quare cum rem ipſam ei tribuamus, quid eſt, cur vocabulum rem ipſam explanans reformidemus? Quid autem eſt maius, ex ſemine Dauidis factum eſſe, an ortum ſiue originem ac principium ex eodem accepiſſe? Videmus enim factum eſſe, nihil eſſe aliud, quam originem exiſtendi aliunde accepiſſe. Quum igitur Paulus teſtetur, ex ſemine factum eſſe, quis dubitabit ex eodem ſemine, tanquam ex cauſa, vt vocant, materiali, originem atque exiſtendi principium creante Spiritu ſancto, ſeu, vt ait Auguſtinus, tota trinitate accepiſſe, præſertim quum ipſum ſeminis vocabulum etiam manifeſte originem ortusque materiam denotet. Vniuerſa deinde Scriptura clamat, in Abrahami ſe-

mine atque adeo in ipſo Abrahamo reſidere gentium benedictionem. Cedo, quid eſt hoc ſemen, niſi Chriſtus ipſe ex Abrahamo oriundus? niſi volumus eiuſmodi promiſſiones ad Mariam referendo, Paulum falſi arguere, qui dicat, ſemen hoc promiſſum eſſe Chriſtum ipſum? Quis autem ſanus dixerit, quempiam eſſe Abrahami ſemen, quem idem ex Abrahamo traxiſſe originem perneget? Sed non eſt oſcitanter prætereundum, quod non tantum in Abrahami ſemine, ſed in ipſo Abrahamo conſiſtere dicitur benedictio. Nec tamen Abrahamus perfectè ſanctificare nos poteſt, niſi quoad in eius lumbis iure propagationis ipſe ſanctificationis fons inhæreat. Hinc eſt quod fructus lumborum Dauidis idem Chriſtus appellatur, quapropter & in ipſo Dauide, populo ſalus promittitur. Fructus autem lumborum eſſe quis poteſt alius, quam qui ex eius lumbis naſcendi originem acceperit? Præ-

ſertim

ſertim cum apud Hebræos fructus nomen propagationis vim ac facultatem manifeſte exprimat? Fructus enim illis dicitur à verbo Parah, quod eſt germinare ſiue propagare, ita vt veritas promiſſionis nequeat conſtare, niſi ex Dauidis lumbis propagatus credatur Chriſtus. Ieſaiæ verò vaticinium, quo pacto conſtabit, clamantis fore virgam ex trunco Iſaï, & ſurculum de radicibus eius? Quo quid clarius dici queat, quid ad declarandam originis rationem aptius? An eſt vllus ſurculus ex radice ortus, qui originem ex radice non habeat? an virga poteſt, vel imaginando cogitari ex trunco proditus, in quem ſui ortus initium minimè referat? Et ne tanquam alienum hoc repudies argumentum, audi Tertullianum ita ratiocinantem in libro de carne Chriſti. *Si Maria non filium, ſed hoſpitem in vtero geſtabat Ieſum, quomodo dicit, Beatus fructus vteris tui? Quis hic fructus vteri, qui non*

ex

ex vtero germinauit, qui non in vtero radicem egit? Qui non eius eſt, cuius eſt vterus? Et quis vtique fructus vteri? Chriſtus. An quia ipſe eſt flos de virga proiecta ex radice Ieſſe; radix autem Ieſſe genus Dauid: virgo ex radice, Maria ex Dauid, flos ex virga, filius Mariæ, qui dicitur Ieſus Chriſtus ipſe erit & fructus. Flos enim fructus: quod per florem & ex flore omnis fructus eruditur in fructum. Quid ergo? negant (intelligit Marcionitas) *& fructui ſuum florem, & flori ſuam virgam, & virgæ ſuam radicem, quo minus ſuam radix ſibi vendicet per virgam proprietatem, eius quod ex virga eſt floris & fructus*, &c. Hæc ille: in quibus etſi virgam ad Mariam refert, contra manifeſtam Ieſaiæ ſententiam, noſtram tamen ratiocinationem multo manifeſtiſſimè confirmat. Et ipſum iam audiuimus Auguſtinum, aſſeuerantem, non aliam, neque alterius eſſe naturæ Chriſti carnem, quàm eam quam Deus ex Adamo plaſmauit, & cæteris hominibus per propagationem creatis ex

Adamo

Adamo plaſmat: Quare non poteſt profectò propagationis verbum à Chriſto tolli. Alioqui enim quomodo ad nos noſtramque naturam ſalus à Chriſto, quaſi quodam vberrimo fonte dimanauit? ſane non alio quàm carnis ſuę ex noſtra carne propagatione. Sed fatetur, inquies, Schwencfeldius carnem illi ex carne noſtra eſſe, atque os ex oſſibus noſtris: originis tantum nomen exhorreſcit. Quo quid eſt abſurdius? Anabaptiſtæ profecto grauiter errant; ſed tamen in ſuo errore conſtant ipſi ſibi. Aiunt originem vel è cœlo delatam, vel ex aëre, vel ex Spiritu ſancto, vel denique ex Patris eſſentia extitiſſe, ac proinde negant noſtram naturam noſtramque carnem illum induiſſe. Sed hic cum quæ vera ſunt, fateatur, mox quaſi ſui oblitus eadem euertit. Ait, naturam eſſe noſtram, carnemque noſtram, ſed originem ex Spiritu ſancto. Quod ſane nihil eſt aliud, quam ſi dicam, naturam eſſe noſtram, &

non

non eſſe noſtram. Natura enim quid eſt, aut vnde dicta? An non eſt origo naſcendi à verbo naſcor deſumpta? naſci autem quid eſt aliud quam oriri? Sed hæc ante vidimus, quare ad rem redeamus. Paulus ait, *Quemadmodum per vnum hominem permeauit peccatum, atque exinde mors omnes inuaſit homines, ita per vnum gratia, & per vnum hominem reſurrectio.* Iam tibi hic propone quempiam hominem, qui ex Adamo originem non hauſerit, an putas eum fore morti obnoxium? Haud ſane: Dimanauit enim in homines mors propagatione ſeminis morti obnoxij, ac naſcēdi ſerie. Ea ſublata mors locum habere uon poteſt. Quare & Chriſti gratiã & reſurrectionis vim nos propterea attingere neceſſe eſt, quod Chriſtus propagatione atque origine ex noſtra natura ſumpta ſit factus noſter. Sed, inquies, ea ratione & Chriſtus fuerit peccato obnoxius. Fateor ſane, niſi Spiritus S. vis & gratia interceſſiſſet, vt illum non à

morte, non à carnis infirmitatibus, multoq; minus à carnis origine, natura, ſeu naſcendi propagatione, ſed à ſolo peccato vindicaret. Alioqui nulla vel Chriſto nobiſcũ vel nobis cum Chriſto relinqueretur ſocietas neceſſitudoque. Ita enim ratiocinatur Tertullianus. *Porro ſi non noſtram carnem liberauit, nihil ad nos, quia carnea non eſt, non noſtram liberauit. Sed nec liberanda erat, quæ non erat noſtra*, &c. At fatemur, inquies, fuiſſe carneam. Audio, ſed carnem ex Spiritus ſancti eſſentia deſumptam, & origine nihil minus quam noſtram ſibi proponit Schwenckfeldius, ita vt omnino noſtra eſſe nequeat, ſed potius Spiritus S. caro dicenda ſit, quandoquidem iam non creditur Chriſto aſſeueranti, ſpiritum carnem & oſſa non habere: & quicquid ex ſpiritu naſcitur, id non eſſe carnem, ſed merum ſpiritum. Quod ſi ita eſt, an putamus inſanum fuiſſe Paulum, qui tantopere inculcat: Si Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus, ſin

autem

autem non reſurgimus, ne Chriſtus quidem reſurrexit. Hic enim aliquis Schwencfeldiano imbutus dogmate continuo excipiet. Etiamſi Chriſti caro reſurrexerit, quæ ex Spiritu ſancto traxerat originem: ac materiam exiſtendi aliunde certe hauſit quam ex Adamo: non recte propterea concluditur, & noſtram debere reſurgere quæ ducit ab Adamo, atque adeo ex terra originem. Sed Paulus nihil tale moratur, quin potius appellat ipſum Chriſtum Adamum, vt intelligamus, originis ipſius communem eſſe illi nobiſcum rationem. Sed ait: Adamum quidem vocari à Paulo Chriſtum, ſed cœleſtem Adamum. Fateor: ſed cœleſtem dici non ratione originis, (alioqui enim & nos ratione originis cœleſtes futuri ſumus,) ſed ratione donorum ſpiritualium. Docuit id ipſe Tertullianus, qui dicit: *Legimus plane, primus homo de terræ limo, ſecundus homo de cœlo, non tamen ad materiæ differentiam ſpectat, ſed tantum terrenæ*

retrò ſubſtantiæ carnis primi hominis, id eſt, Adæ, cæleſtem, id eſt, de ſpiritu ſubſtantiam opponit ſecundi hominis, id eſt, Chriſti, & adeò ad ſpiritum non ad carnem cæleſtem hominem refert, vt quos ſic comparat, conſtet in hac carne terrena cæleſtes fieri, ſpiritu ſcilicet. Quod ſi ſecundum carnem quoque cæleſtis Chriſtus, non compararentur illi non ſecundum carnem cæleſtes. Si ergo qui fiunt cæleſtes, qualis eſt Chriſtus, terrenam carnis ſubſtantiam geſtant, hinc quoque confirmatur, ipſum etiam Chriſtum in carne terrena fuiſſe cæleſtem, ſicut ſunt qui ei adæquantur. Prætendimus adhuc nihil, quod ex alio acceptum ſit, vt aliud ſit, quàm id de quo ſit acceptum: ita in totum aliud eſt, cui non ſuggerat vnde ſit acceptum: omnis materia ſine teſtimonio originis ſuæ non eſt, etſi demutetur in nouam proprietatem. Ipſum certe corpus hoc noſtrum quod de limo figulatum eſt, etiam ad fabulas nationum veritas tranſmiſit, vtrumq́ originis elementum confitetur, carne terrenam, ſanguine aquanam, &c.
Hæc ille, quæ multo etiam latius

Ff proſe-

proſequitur, ſed hæc ſatis ſint, vt non modo locum illum Pauli à nobis ſtare oſtendant, ſed originem etiam Chriſti carnis eſſe ex noſtra carne, atque adeo ex limo terraque conſtare palam faciant. Cui & Ambroſius in eum Pauli locum ita ſcribens aſſentitur. *Notandum eſt, quod cum duos Adam dicit, eiuſdem naturæ vtroſq; demonſtrat*, &c. Item: *Cæleſtis dicitur, quod non humanæ fragilitatis ritu, ſed diuinæ maieſtatis nutu & conceptus eſt & enixus. Nam vſque adeò naturam noſtri habuit, vt ſecundus Adam dicatur, & homo. Si ideo, vt hæretici volunt, noſtri generis aſſumptus homo non fuit, quia cæleſtis dicitur generatio, nec iſti naturæ noſtræ ſunt, qui cæleſtes appellantur. Si verò de his nemo dubitat, nec de illo eſt ambigendum*, &c. Vbi manifeſtè audis vtriuſque Adami terreſtrem eſſe carnis ac ſubſtantiæ ſiue materiæ originem. Quod ſi tibi à filij Dei maieſtate videtur eſſe alienum, cogita cuiuſmodi ſit, quod de eo teſtatur Paulus, quum eſſet in forma Dei, fuiſſe

ſuiſſe exinanitum accepta ſerui for-
ma. Cogita cuiuſmodi ſit, quod de
eo prædixerat Ieſaias. Non forma ei LIII. 3.
neq; decor, videbamus eum, & non
eſt in eo aſpectus vt deſideremus
eum. Deſpectus & reiectus inter ho-
mines, vir dolorum, peritus infirmi-
tatis, quaſi abſcondimus faciem, &
nihili reputauimus eum. Ac illud
denique, quod ipſe de ſe per ſpiri-
tum Dauidicum pronunciat. Et ego XXI. 7.
ſum vermis, & non vir, opprobrium
hominum, & contemptus populi.
Hæc ſi tecum cogitaueris, haud pro-
fecto originis veritate ſublata ſin-
gularem eius erga nos amorem ac
miſericordiam imminuet: & ſane
niſi eius humiliatio exinanitioque
tantopere à Paulo prædicata in eo
conſiſteret, vt qui origine & natura
ab æterno Deus eſſet, idem aſſum-
pta humana carne factus fuiſſet ori-
gine & natura verus homo, quomo-
do poſſet primitię ſanctorum appel-
lari? Scimus profectò fructuum cu-
iuſque generis primitijs omnes eiuſ-

dem generis fructus totamque maſſam fuiſſe ſanctificatam, ſed in fructuum quorumcunque diuerſa origine vnius cuiuſpiam ſanctificationem tranſire ad alterum, ne fando quidem eſt vnquam auditum, & non modo à veritate ſcripturarum abhorret, ſed etiam ab omni ratione. Quid verò quod frater noſter Chriſtus appellatur, an non abundè teſtatum facit ex vna eademq; Adami maſſa originem traxiſſe? Apoſtolus certe ad Hebræos tradit non erubuiſſe eum nos fratres compellare, quod noſtræ carnis noſtrique ſanguinis eſſet ſimiliter atque nos particeps. Si autem iam ex cœlo vel omnino ex Spiritus ſancti æterna diuinaque eſſentia illius carnis hauſit originem, quid habet obſecro nobiſcum commune, quamobrem fratres nos debeat appellare? imò verò quo iure Maria virgo eius genetrix haberi poſſit, plane non video. Idipſum & Cyrillus ita teſtatur in epiſtola ad Ioannem Antiochenum. *Si*

de cœlo,

de cœlo, & non ex ipſa, ſanctum corpus omnium noſtrum ſaluatoris Chriſti factum eſſe dicamus, quomodo iam intelligatur Dei genitrix eſſe? Quem enim omninò peperit, niſi eſt verum quod peperit ſecundum carnem Immanuel? &c. Si autem corpus eius factum eſt ex virgine, iam profecto virgo carni materiam præbuit, atque adeo originem ex ſua ſubſtantia dedit. Quare originem eius carnis aliunde velle petere, eſt (mihi crede) non modo abſurdum, ſed etiam cum ſcripturis, cum ratione, cum pietate denique pugnans. Sed vrges, fuiſſe ex Spiritu ſancto conceptum, ſine ſemine virili. Fateor: verùm an propterea etiam Spiritus S. eſſentiam, ita in ſeminis locum vis ſucceſſiſſe, vt carni concipiendæ quaſi materia quæpiam originem præbuerit? Hoc ſane & à ſcripturarum veritate, & à noſtrę ſalutis diſpenſatione penitus abhorret: Eo enim pacto dicendus fuerit Chriſtus Spiritus ſancti filius. Eo pacto non fuerit corpus eius verum

rum corpus, ſed ſpirituale, ſed diuinum corpus; imò vero Spiritus S. atque adeo Deus ipſe: eſt enim Dei eſſentia ita ſimplex, vt quicquid ex ea conſtat, idem ſit neceſſario Deus. Hinc efficietur diuinitas in tempore nata, & vero diuinitas carnea & caro ſpiritalis, (quando quicquid eſt ex Spiritu eſt ſpiritus,) neceſſariò erit filius ipſe Spiritus ſancti filius. Quę quàm ſint abſurda, facile vides. Sed quid eſt igitur quod & ſcriptura teſtatur, & omnes Patres clamant, ex Spiritu S. Chriſtum fuiſſe conceptum? Huic quæſtioni ipſe reſpondeat Auguſtinus ita ſcribens. *Nunquid tamen ideo dicturi ſumus, Patrem hominis Chriſti eſſe Spiritum ſanctum, vt Deus pater verbum genuerit: Spiritus ſanctus hominem, ex qua vtraq; ſubſtantia, Chriſtus vnus eſſet & Dei Patris filius ſecundum verbum, & Spiritus ſancti filius ſecundum hominem, quod quaſi eum Spiritus ſanctus, tanquam pater eius de matre virginis genuiſſet? Quis hoc dicere audebit? Nec opus eſt oſtendere*

In Enchiridio. ad Laurentium, ca. 37.

dere quanta alia ſequantur abſurda, cum hoc ipſum iam ita ſit abſurdum, vt nullæ fideles aures id valeant ſuſtinere. Proinde ſicut confitentur, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui de Deo Deus, homo autem natus eſt de Spiritu S. & Maria virgine, vtraq; ſubſtantia diuina ſcilicet atque humana, Filius eſt vnicus Dei patris omnipotentis, de quo procedit Spiritus ſanctus. Quomodo ergo dicimus Chriſtum natum de Spiritu S. ſi non eum genuit Spiritus ſanctus? An quod fecit eum? quoniam Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in quantum Deus eſt, omnia per ipſum facta ſunt. In quantum autem homo eſt, & ipſe factus eſt.&c. Et mox: *Illud enim mouet, quomodo dictum ſit, natus de Spiritu S. cum filius nullo modo ſit Spiritus ſancti? Neque enim quia mundum iſtum fecit Deus, dici eum fas eſt Dei filium, aut eum natum de Deo, ſed factum, vel creatum, vel conditum, vel inſtitutum ab illo. Hunc ergo cum confiteamur natum de Spiritu ſancto, & Maria virgine, quomodo non ſit Filius Spiritus ſancti, & ſit filius virginis Mariæ, cum & de illo & de illa*

natus ſit, explicare difficile eſt. Proculdubio quippe non ſic de illo vt de Patre, ſic autem de illa vt de matre natus eſt: & nonnullis interiectis. *Quum itaque de aliquo naſcitur aliquid etiam non eo modo, vt ſit filius, nec rurſus omnis, qui dicitur filius de illo ſit natus, cuius dicitur filius, profecto modus iſte quo natus eſt Chriſtus de Spiritu S. non ſicut filius, de Maria virgine autem ſicut filius, inſinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis, in ipſo exordio naturæ ſuæ quo eſſe cœpit, verbo Dei copularetur, in tantam perſonæ vnitatem, vt idem ipſe eſſet filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis qui filius Dei: ac ſic in naturæ humanæ ſuſceptione foret quodammodo ipſa gratia illi homini naturalis, qua nullum peccatum poſſet admittere. Quæ gratia propterea per Spiritum S. fuerat ſignificanda, quia ipſe proprie ſic eſt Deus, vt dicatur etiam Dei donũ, &c.* Hactenus Auguſtinus, ex cuius verbis liquet, hanc, de qua ſermo nobis eſt, conceptionem ex Spiritu ſancto, non id ſignificare, quod hominis

conceptio

conceptio ex ſemine virili notare ſolet, ſed primum quidem referri ad creationem extraordinariam humanę Chriſti naturæ, deſumptę quidem tum origine tum natura ex virginis ſubſtantia, ſed factæ extraordinaria vi ſanctæ Trinitatis, quæ vis Spiritus ſancti vocabulo notetur, propterea quod Spiritus ſancti vocabulo ſoleant dona & gratiæ Dei explicari: deinde verò potiſſimum hac loquendi forma deſignari vim illam Spiritus ſancti, quæ ab initio conceptionis ita mirabiliter operata ſit, vt Dei filius, ac verbum inſeparabile atque arctiſſima vnione humana natura in vnam perſonam ſe coniunxerit, cuius vnionis gratia & perſona meritò dicatur filius Dei, non tantum diuinæ, ſed & humanæ naturæ ratione; ac denique ſignificari vim illam ſpiritus ſanctificantem, quæ in hac conceptione ita interceſſit, vt non modo fuerit ab omni peccati labe immunis ea caro, ſed etiam potuerit eſſe ſancta pro omnium pec-

catis ac perfecta victima. Notanda eſt enim Gabrielis ad virginem oratio: is enim poſtquam dixit Spiritum ſanctum ſuperuenturum obumbraturumque virgini, haud ſane infert, propterea quod ex illo ſpiritu naſcetur, vocabitur ſanctum, ſed quod ex te naſcetur, vt manifeſte oſtendat Spiritus S. obumbrationem gratiam quidem ſanctificationis, & fœcunditatis in virgine vim operari, non tamen præbere materiæ originem, carniſq; ſubſtantiam. Cui ſententiæ manifeſte aſtipulatur Leo in epiſtola ad Flauianum, eum inquam, qui in Synodo Epheſina poſteriori orthodoxam hanc de Chriſti ex virginis ſubſtantia ortu ſententiam vſque ad mortem conſtanter tutatus eſt, in eamque porrò vniuerſa Synodus Chalcedonenſis vnanimi aſſenſione conceſſit. Ita enim ſcribit: *An forte ideo putauit* (Eutychen intelligit) *Dominum Ieſum Chriſtum non noſtræ eſſe naturæ, quia miſſus ad beatam Mariam Angelus ait: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,*

in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, vt quia conceptus virginis diuini fuit operis, non de natura concipientis fuerit caro concepti? Sed non ita intelligenda eſt illa generatio, alias ſingulariter mirabilis, & mirabiliter ſingularis, vt per nouitatem creationis proprietas remota ſit generis. Fœcunditatem enim virgini Spiritus ſanctus dedit: veritas autem corporis ſumpta de corpore eſt: & ædificante ſibi ſapientia domum verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, hoc eſt in ea carne quam ſumpſit ex homine, & quam ſpiritu vitæ rationalis animauit, &c. Et paulo poſt: *Noua autem natiuitate generatus eſt, quia inuiolata virginitas, quæ concupiſcentiam neſciuit, carnis materiam miniſtrauit. Adſumpta eſt igitur de matre Domini natura, non culpa: nec in Domino Ieſu Chriſto, ex vtero virginis genito, quia natiuitas eſt mirabilis, ideo matri eſt natura diſſimilis, noſtræ eſt naturæ diſſimilis*, &c. Hæc ille: ex quibus intelligitur, carnis in Chriſto materiam ſiue originem non eſſe profecto ex ſubſtantia

Spiritus

Spiritus ſancti, ſed tantum per ſpiritus vim creatricem ex vtero ac ſubſtantia virginis erutam in humanam ſobolem admirabiliter coaluiſſe. Atque in eo verſatur omne diſcrimen carnis Chriſti à noſtra carne, non quidem ortu neque natura, neque maſſæ origine, ſiue materia, nec denique ſubſtantia; ſed modo concipiendi ſupernaturali differentis, in quo Spiritus ſancti vis atq; vnctio fuit neceſſario, tum aliis multis de cauſis, tum vel maximè vt eſſet à primo conceptionis momento & Spiritus ſancti perfecte particeps, & cum verbo æterno inſeparabiliter ac perfecte in vnam perſonam copulata. Alioqui ne in cæteris quidem diuerſus concipiendi modus materiæ originiſque diſcrimen adfert: nam vt omittam quod in Sara extraordinaria aliqua Spiritus ſancti atq; adeo totius Trinitatis vi ac ſupernaturali opus fuerit, quippe quæ ſua natura eſſet iam plane ſterilis, ſane alio modo facti ſunt Adam & Eua, alio

alio cæteri homines. In illis enim extraordinaria, ac ſingularis totius Trinitatis creantis vis ac voluntas operata intelligitur, cum in his ordo naturalis vera Dei benedictione ordinariam vim ac perpetuam obtinens perſpiciatur: & eſt tamen vna omnibus origo, vna materia, vna denique propagatio. Quare ne in Chriſto quidem extraordinaria Spiritus S. atque totius Trinitatis creantis, ſanctificantis, & verbo inſeperabiliter carnem vnientis vis in origine ac materia carnis vllum neceſſarium diſcrimen inuehere debet intelligi: vt eſt prudētiſſime ab Ambroſio obſeruatum, qui ita ſcribit, in Epiſt. ad Rom. cap. 8. *Hæc eſt ſimilitudo carnis, quia quamuis eadem caro ſit quæ & noſtra, non tamen ita facta in vtero eſt, ſicut & caro noſtra. Eſt enim ſanctificata in vtero (vides hîc diſcrimen in ſanctificandi & concipiendi modo non in materia, ac ſubſtantiæ origine collocari) & nata ſine peccato, & neque ipſe in illa peccauit. Ideo enim virginalis vterus electus*

electus eſt ad pactum Domini, vt in ſanctitate (hæc quæſo aduerte diligẽter) *differret caro Domini à carne noſtra. In cauſa enim ſimilis eſt, non in qualitate peccati ſubſtantiæ. Propterea ergo ſimilem dixit, quia de eadem ſubſtantia carnis non eandem habuit natiuitatem, quia peccato ſubiectum non fuit corpus Domini. Expiata eſt enim à Spiritu S. caro Domini, vt in tali corpore naſceretur quale fuit Ada ante peccatum, &c.* Ex his Ambroſij verbis vides manifeſtiſſimè, Spiritus ſancti conceptionem nullum in origine carnis materiaq; ſubſtantiæ diſcrimen adferre. Eodemque ſunt illa Tertulliani proculdubio referenda: is ait. *Noue naſci debebat, nouæ natiuitatis dedicator.* Paulo enim poſt hanc nouitatẽ ita explicat, inquiens: *Sed tota nouitas iſta, ſicut & in omnibus de veteri figurata eſt rationali per virginem diſpoſitione, homine domino naſcente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compreſſa, nondum ſementi ſubacta: ex ea hominem factum accipimus à Deo in animam viuam. Igitur ſi primus Adam*

ita

ita traditur, merito ſequens vel nouiſſimus Adam, vt Apoſtolus dixit. proinde de terra, id eſt carne nondum generationi reſignata in ſpiritum viuificantem à Deo eſt prolatus: & tamen ne mihi vacet incurſus Adæ, vnde Chriſtus Adam ab Apoſtolo dictus eſt, ſi terreni non fuit cenſus homo eius? &c. Originis deinde carnem ita explicat. *Auulſiſti inquit ex vtero. Quid auellitur niſi quod inhæret, quod infixum, innexum eſt ei à quo vt auferatur, auellitur? Si non adhæſit vtero, quomodo auulſus eſt? Si adhæſit qui auulſus eſt, quomodo adhæſiſſet, niſi dum ex vtero eſt, per illum neruum vmbilicarem quaſi folliculi ſui traducem adnexus origini vuluæ?* Et mox: *Cæterum quæ vbera matris ſuæ nominat? ſine dubio quæ hauſit. Reſpondeant obſtetrices, medici & Phyſici de vberum natura, an aliter manare ſoleant, ſine vuluæ genitali paſſione pendentibus exinde venis ſentinam illam interni ſanguinis in mammillam, & ipſa tranſlatione decoquentibus in materiam lactis lætiorem? Inde adeo fit, vt vberum tempore menſes ſanguine vacent.*

Quod

Quod ſi verbum caro ex ſe factum eſt, non ex vulua communicatione, nihil operata vulua, nihil functa, nihil paſſa; quomodo fontem ſuum transfudit in vbera, quæ niſi habendo non mutat? habere autem ſanguinem non potuit lacti ſubminiſtrando, ſi non haberet cauſas ſanguinis ipſius, auulſionem ſcilicet ſuæ carnis. Quid fuerit nouitatis in Chriſto ex virgine naſcendi, palam eſt, ſcilicet ſolummodo hoc quod ex virgine ſecũdum rationem quam edidimus, &c. Ex his profecto facile potes cognoſcere, quæ fuerit Tertulliani ac totius vetuſtatis ſententia. Nam quod idem eodem pene loco ſcribit ex Dei ſemine, ſpiritu nimirum, ortum fuiſſe Chriſtum, non poteſt aliter accipi, quàm quomodo eſt à nobis explicatum, alioqui non modo ipſe ſibi contradicet, ſed, vt ante oſtendimus, faciet Chriſtum Spiritus ſancti filium, facietq; quod eſt abſurdiſſimum, Spiritum S. Dei ſemen, & quidem tale, ex quo carnalis generatio fuerit conſtituta. Quare quoties eiuſmodi duriores phraſes

phraſes in patribus occurrunt, debemus profecto illas non ex vnius verbuli proprietate, ſed ex totius orationis ſerie æſtimare, ita enim ipſa luce clarius fiet, omnes vno ore Chriſti carnis originem in Abrahami ac Dauidis ſemen atque in materiam humanæ carnis ac ſubſtantiæ retuliſſe. Sed reſtat vnus præterea ſcrupulus, quod eorum pleriſque in origine carnis Chriſti, Mariæ ſemen nuncupare religio videtur fuiſſe. Ita fere in locum ſeminis carnem ſubſtituerunt, adeo vt nonnunquam eis exciderit, omnino ſine vllo ſemine, ex ſola virginis carne fuiſſe Chriſtum generatum: Verum ego profecto & hac in re, & in cæteris porro omnibus longe facio pluris vnius ſcripturæ ſimplicem ac minime fucatam veritatem, quàm omnium patrum anxiam ac ſcrupuloſam religionem. Quis enim dubitet Deo præeunte teſtari, ipſiſſimum mulieris eſſe ſemen eum qui contriuerit ſerpentis caput, & cum ipſo Paulo

atque adeo cum tota Scriptura profiteri, Chriſtum non eſſe modo factum ex ſemine Dauidis, ſed ipſiſſimum eſſe ſemen Abrahæ, excitatum ex lumbis Dauidis, atque adeo eſſe fructum eius renum, eiuſq; ventris? Quod quidem non Mariæ ratione, ſed ipſius Chriſti ex Mariæ ſemine per vim Spiritus S. creantem ſanctificantemque orti, proculdubio dictum eſt. Nam cum dicitur aſſumpſiſſe ſemen Abrahæ, non poteſt intelligi aſſumpſiſſe Mariam, eſſet enim hoc abſurdiſſimum, ſed ipſius Mariæ, ſeu, vt loquitur promiſſio, mulieris ſemen, quo nomine dicitur ex muliere factus eſſe, & ſimul Abrahæ ſemen eſſe nuncupatur, cum alioqui ne Abrahæ quidem ſemen, ſed tantummodo natus ex ea quæ eſſet Abrahæ ſemen, dici reuera poſſet. Et nequeo equidem intelligere qui ſcrupulus eorum animos mouiſſe potuerit, cur minus auderent profiteri ex ſemine ortum Mariæ, niſi quod videntur eam diſpu-

tationem

tationem refugiſſe, vtrum haberent mulieres ſemen, nec ne? In qua re metuebant ſe ab hæreticis eſſe vellicãdos, ſi cum ſcriptura fuiſſent aperte ſententiam elocuti: Verum enimuero, ipſe mihi perſuadeo, nemini vnquam ſano fuiſſe dubium, quin haberent ſemen mulieres, cum & natura, & corporis conſtitutio, & ipſa rerum experientia, & totius denique vetuſtatis teſtimonium manifeſte clamet ita ſe rem habere. Quod eſt quidem vſque adeo verum, vt ex ipſius muliebris ſeminis vna cum ſanguinis in vterum affluxu copioſo, ſoleat interdum carnis moles generari, accedente nimirum calore vehementiori, quæ mola à medicis appellata, vterum ingenti tumore attollit, atq; impręgnationis ſigna refert, vt vel octimeſtris aliquãdo partus ſubeſſe exiſtimetur. Fateor equidẽ non eſſe ſeorſim ad generationem aptum ipſum mulieris ſemen, ſicut ne viri quidem ſemen per ſe aptum ad generationem dici poteſt. Sed

quid tum poſtea? Eſtne vero mulieris caro per ſe ad generationẽ apta? multo profecto minus. Eſt enim à naturę ordine longe alienius, ex mulieris carne ſola, quàm ex ſolo ſemine fœtum concipi: & tamen accedente Spiritus ſancti vi creatrice carnem creationi effectam idoneam non dubitant vno ore patres affirmare. Quid eſt igitur cauſæ, quominus eadem Dei vis creatrix poſſit & ipſum mulieris ſemen per ſe alioqui infœcundum, fœcundum reddere? quod profecto coniunctum virili ſemini, natum eſt aptum generationi, quum ſemen mulieris Chriſtum nominet ſcriptura, & ex ſemine factum identidem inculcet, ex carne autem factum vel auulſum fuiſſe, ſit ſcrupuloſorum hominum timidum commentum: Tum etiam manifeſte teſtantur diuina oracula, nulla alia in re à noſtra natiuitate Chriſti natiuitatẽ diſcrepare, quàm quod ſemen viri, cuius vi naturali muliebre fœcundum eſſe ſolet, de-

ſideratum in virgine fuerit, eiuſque defectum ſuppleuerit Spiritus ſancti vis extraordinaria, non quidem ex ſe, ſuaue ſubſtantia vllam materiam affundēdo, ſed virginis utero (quemadmodum Leonem teſtantem audiuimus) fœcunditatem præſtando. Quæ intereà virgo, vt idem teſtatur, carnis materiam (quod nihil eſt aliud quam promiſſum illud mulieris ſemen) miniſtrauit. In cæteris omnibus fuit per omnia ſimilis fratribus, excepta, non origine, ſed culpa, quæ ex viri coniunctione concupiſcentiaque ſolet in fœtum propagari: Nam alioqui quid opus erat totos nouem menſes cęterorum fœtuum more vtero geſtari, ſi non ex ſemine conceptus factuſque, ſed à carne auulſus? vel vnde manabat virgini lac, quo natus infans educaretur? Scio equidem omnia Deum poſſe: ſed in fœtus geſtatione, inq; lactis generatione nihil nouum nihilque inuſitatum prodit ſcriptura: quicquid eſt noui, id omne in con-

ceptionis modo extraordinario ac miraculoſo verſatur. Quare non eſt noſtrum miraculis addendo miracula, noua dogmata ex noſtro cerebro comminiſci. Atque hæc non eo dico, quod vel Tertullianum, vel veterũ quempiam velim inſectari, ſed ſcripturarum ſimplicitati volo nos inſiſtere, ab eoq; nullius hominis ac ne angelorum quidem authoritate, vel latum vnguem dimoueri. Videat ipſe Tertullianus, quomodo conſtent ea, quæ de vteri ſanguine lactiſque generatione tam copioſe diſputat, ſi non eſt ex ſemine mulieris factus Chriſtus. Et ne ſemper hominum authoritati inſiſtamus, quomodo conſtabit, quod Mariæ filius nuncupatur Chriſtus? Sane qui non ex ſemine alterius propagatur, ſed creatur ex carne, vel ex qualibet alia ſubſtantia, is eius filius dici nullo iure poteſt, niſi forte volumus Adami filium fuiſſe Euam, propterea quod ex carne & oſſibus Adami fuerit procreata, quod

non

non modo eſt abſurdum, ſed omnem humanæ generationis rationem penitus euertit: quæ profectò niſi in ſeminis propagatione omnino ne intelligi quidem poteſt: ita vt à Græcis, vt pleraque alia, ita & ſeminis vocabulum propriiſſime efferatur voce γονὴ, quod dicitur, genitura, eo quod in ſemine omnis gignendi vis ac ratio conſiſtat: quòd autem aliunde quam ex ſemine oritur, id neque genitum, neque filius filiave dici poteſt: niſi volumus, quicquid ex hominis carne generatur, id continuo dici hominis filium, quod non modò ratione & experientia confutatur, ſed authoritate etiam Auguſtini exploditur, is enim ita ſcribit: *Non igitur concedendum eſt, quicquid de aliqua re naſcitur, continuo eiuſdem rei filium nuncupandum: vt enim omittam alia, aliter de homine naſci filium, aliter capillum, pediculum, vel lumbricum, quorum nihil eſt filius*, &c. Quare prudenter ab eo ſtatuitur diſcrimen, quod aliud naſcatur tanquam ex patre

matreve, aliud non tanquam ex patre matreve: Illo modo docet Chriſtum natum de virgine, hoc poſteriori eundem de Spiritu S. natum aſſeuerat. Naſci autem tanquam à patre vel à matre nihil profecto eſt aliud, quàm ex propagatione ſeminis naſci, atque inde filij nomen patriſque ſeu genitoris & geniti mutua relatio indubie proficiſcitur. Quod ſi ſeminis propagationiſque conſiderationem tollis (ago tantum de rebus creatis, non de ipſo creatore, in quo eiuſmodi carnalem generationem intelligi nefas eſt) iam nulla patris, nulla matris, nulla filij denominatio poteſt amplius relinqui: Sublata enim genitura, ne genitoris quidem nomen reſiduum eſſe poteſt. Quare ſi non eſt ex ſemine matris natus Chriſtus, ne filius quidem matris dici poterit. Quod autem nonnulli hoc refugiunt, quaſi filio Dei contumelioſum, non eſt (mihi crede) religio, ſed vera pietate vacans ſuperſtitio. In hoc enim immenſa

Dei

Dei erga nos benignitas ac miſericordia affluenter ſe exeruit, quod qui erat in forma Dei, exinanitus eſt, accepta ſerui forma, & infra angelos ſe demiſit aſſumpto Abrahami ſemine, & humanam naturam aſſumens vno peccato dempto, nihil præterea humani à ſe alienum putauit. Et ſane qui mortem, peccati ſtipendium, noſtri cauſa non horruit, qui vermis, & opprobrium populi eſſe non erubuit, qui denique execratio maledictioq; atque adeo peccatum ipſum fieri non reformidauit, eundem & mulieris ſemen fuiſſe, & ex hominum ſemine factum eſſe, vt humanum genus ad imaginem Dei conditum atq; à morte vindicatum inſtauraret, haud eſt negandũ ijs qui ſe Chriſtianos profitentur, vnumq; Deum ac patrem cum Chriſto primogenito ſuo fratre capite ac principe habere gloriantur. Quare, obſecro te, vir mihi ac frater in Chriſto chariſſime, & obteſtor per viſcera illius immenſæ Dei miſericordiæ, qua

nos in Chriſto filio ſuo, fratreque noſtro amplexus eſt, noli te hac tanta tamque ſingulari conſolatione, quæ me profecto in rebus afflictiſſimis vel ſola poteſt erigere, animumque admirabili lætitia & gaudio Spiritus S. perfundere, ipſe neſcio quo hominum præiudicio ſpoliare. Scio, magnum hominem fuiſſe Schwenckfeldium, ſed tamen hominem fuiſſe ipſe fateberis. Quare omiſſis ſemel hominibus, verbi Dei ſimplicem veritatē amplectere, ac in ea Chriſtum Ieſum verum Deum Deiq; filium & generatione & æterna origine, verumq; hominem Mariæ filium origine, natura, generationeq;, ac ſemen mulieris ſemenq; Abrahæ factum ex Dauidis ſemine, & factum deniq; ex muliere, toto animo nobiſcum exoſculare: vt quemadmodum ipſe noſtram aſſumpſit humanam naturam, ita & nos aliquādo poſthac eius diuinæ naturæ poſſimus fieri participes.

Hæc ſunt quę volui tecum ad hanc materiam libere & Chriſtiano more

commu-

communicare: quæ tu non modo vt Chriſtianum decet, in optimam partem interpretabere, ſed meum etiam ſtudium boni conſules, & rem ipſam propius intuebere, ac vt ſpero nobiſcum in Chriſto ſenties. Vale.

T. D. addictiſſ.

PH. MARNIXIVS.

LXXXVII.

Clariſſ. doctiſſimoque viro, Aggæo Albadæ, amico ſuo.

LEgit mihi tuas literas Gaſparus Verheyden, verbi Dei hoc loco miniſter, quibus, quia me oblique videris notare, hoſpitij violati, quod ego certe atrociſſimum crimen iudico, non putaui omnino me poſſe vti ſilentio, tametſi profecto ſtatueram, quemadmodum cupere te ſatis animaduertebam, ne verbum quidem vnum per literas commutare. Sed quando iam plane literas haſce extorſit

Theologię. De veritate corporis Chriſti.

extorſit mea innocentia, quæ certe purgationem aliquam ſuo jure flagitat, non inique feres me aliter agere quam vel te cupere mihi perſuaſi, vel ipſe agere iamdudum apud me conſtitui. Primum itaque, vir clariſſime, hoc tu apud te ſtatue, tantum abeſſe, vt ego te apud alios quaſi male de religione ſentientem detulerim, vt etiam nonnullorum ſuſpicionem ea de re imminuerim, nonnullorum etiam certam ſententiam prope labefactarim. Affirmaui enim apud omnes qui quidem hac de re mecum egerunt, ita ſentire me, magis in verbis quam in re ipſa noſtram verſari diſſenſionem. Itaque non eſſe te reijciendum in eorum numerum qui ab orthodoxa fide reſilierint. Imo vero ego te ſemper plurimi feci, & id ipſum non obſcure præ me tuli. Quod vero exiſtimas neminem tuam ſententiam ad amuſſim potuiſſe obſeruare præter Petr. Antonium, & me, longe profecto falleris. Ego enim ab alijs innumeris te eiuſmodi opiniones

opiniones retinere iampridem audiui. Illud tamen minime diſſimulabo, nunquam exiſtimauiſſe me, tam tenaciter tibi eas eſſe infixas, ac vbi nuper coram tecum egi. Præſertim cum viderem, (ignoſce quæſo ſi libere apud te quod ſentio eloquar) omnia tua firmamenta in aucupio quodam verborum ac λογομαχία potius quam in rerum ponderibus verſari. Quod vt intelligas, patere quæſo, vt breuiter & amice exponam, in quo putem à te hac parte peccatum fuiſſe. Primum quidem quod ad diſſenſionem de Chriſti perſona attinet: video te ſemper, neſcio quid, aucupari in hac locutione, TOTVS & INTEGER CHRISTVS, quam ego puto in noſtra diſputatione eſſe prorſus otioſam, atque extra oleas, vt aiunt, penitus vagari. Nemo enim eſt noſtrū ita vel imperitus, vel male ſentiens, qui non fateatur totum Chriſtum ex Maria natum eſſe, totum Chriſtum de cœlo deſcendiſſe, totum Chriſtum eſſe ab æter-

no Dei Patris filium, totum deni-
que in ſummam atque ineffabilem
gloriam aſſumptum eſſe, neque hoc
vnquam venit in controuerſiam, in
quo tamen totus Langij libellus ver-
ſatur. Aliud enim eſt totum aliquem
aliquid facere, aut eſſe, aut pati,
aliud ratione totius id facere, &c.
Sane totus homo eſt mortalis, at non
ratione totius, ſed tantum ratione
corporis. Anima enim morti non
eſt obnoxia: totus homo intelligit, at
non profecto intelligit ratione ven-
tris aut pedum, ſed mentis atq; ani-
mi ratione. Ita totus homo eſurit, at
non eſurit totum id, quod eſt in ho-
mine, vel potius homo non eſurit ra-
tione totius, quod in eo eſt: nec enim
vnquam concedam aures vel oculos
eſurire, vt nihil dicam de anima. Et
vt congrediamur propius; totus
Chriſtus eſt creator ab æterno, ne-
que tamen propterea efficitur ratio-
ne humanitatis eſſe creatorem ab
æterno: totus Chriſtus eſt pro no-
bis mortuus, nec tu tamen propterea
credo

credo dabis, eum ratione diuinitatis eſſe mortuum, vel diuinitatem in eo eſſe mortuam. Hic ſi ego deinde inferam, diuidi à te Chriſtum, & duos conſtitui Chriſtos, alterum qui ſit mortuus, alterum qui mori non potuerit, an tu non reſpondebis iniuriam tibi fieri, & me aucupia verborum nectere, qui nolim claram & perſpicuam diſtinctionem recipere? Et tamen vos hic ſemper impingitis. Quoties enim dicimus, Chriſtum ratione diuinitatis eſſe naturalem, eſſentialem, id eſt, genitum ex eſſentia Patris filium, ratione autem humanitatis non eſſe naturaliter ab eſſentia Patris genitum, ſed gratia & vnione naturarum, quæ Spiritu S. intercedente facta eſt indiſſolubilis, adoptatum, continuò clamatis, nos duos facere filios, & Chriſtum à nobis diſcerpi. Item, ſi dicimus, eundem Chriſtum ratione quidem diuinitatis eſſe Patri naturaliter coæqualem, coæternum, gloria ac maieſtate prorſus parem, ratione autem

tem humanitatis non item, ſed tantum hactenus quoad per gratiam illa humana natura in diuinæ naturæ ſocietatem ſeu potius vnionem copulationemque ſuſcepta eſt: iterum accuſatis, quaſi Chriſtum diſcerpamus, & duos conſtituamus filios, alterum naturalem, alterum adoptiuum, alterum Patri, & gloria, & maieſtate æqualem, alterum inferiorem. Et veſtrum illud, totus Chriſtus eſt Dei filius, totus Chriſtus eſt in gloria Patris, vſque ad nauſeam inculcantes, noſtras rationes ſcripturis fundatas reijcitis, & veſtras opiniones in verborum aucupio poſitas mordicus retinetis. Vide quæſo libros Swencfeldij, perlege libellum Langij, obſerua denique quicquid vnquam in hanc ſententiam ab vllo mortalium ſcriptum eſt, & ſi opinionis præiudicatæ velum depoſueris, planiſſime videbis ita ſe rem habere. Quod tu itaque ſcribis, me non potuiſſe ſolidis rationibus tuam opinionem conuellere, nihil miror

ita

ita tibi videri, cum eo præiudicio tenereris, & quoties ego te vrgerem, tu ſemper ad illam formulam TOTVS CHRISTVS EST DEI FILIVS, &c. tanquam ad ſacram anchoram te conuerteres. Quod vero aliquoties addidiſti (quod etiam non raro addit Swencfeldius) etiam ſecundum vtramque naturam eſſe Dei filium, te plane non poteſt expedire, & nos enim libenter damus ſecundum vtramque naturam eſſe Dei filium. Sed hic eſt duplex paralogiſmus, quo ſoletis tanquam offuſa arena nobis oculos opplere. Primum enim ſi intelligatis ſecundum vtramque naturam eſſe Dei filium; idem valere ac vtraque natura coniuncta, & in vnam hypoſtaſin vnita eum eſſe Dei filium, nemo eſt noſtrum, qui id vobis non dabit, ſed apertus eſt paralogiſmus. Quum enim dicimus, ſecundum vtramque naturam, intelligimus ratione aut reſpectu vtriuſq; naturæ ab alterutra cogitatione diſtinctæ, & per ſe conſideratæ, vt nimirum

mirum quemadmodum diuina natura per ſe conſiderata eſt genita à Patre, ita etiam humana natura per ſe conſiderata, quæ corpore & anima continetur ſit à Patris ſubſtantia genita, quod certe ab omni & veritate & pietate abhorret: ita enim eſſet corpus Chriſti ex diuina Patris ſubſtantia genitum, quod eſt profecto falſiſſimum: eſt enim genitum ex Mariæ ſubſtantia, non ex ſubſtãtia Patris, quæ quum ſit Deus, non poteſt ex ſe gignere, niſi id ipſum quod eſt Deus, quũ ſit æterna, non poteſt gignere ex ſe, niſi quod eſt æternum, quũ denique ſit ſpiritualis, non poteſt niſi ſpirituale quicquam ex ſeſe gignere. Corpus autem Chriſti vel Deum eſſe, vel ab æterno genitum, vel ſpirituale, ſeu ſpiritum, ne vos quidem, niſi plane fallor, vnquam concedetis, niſi vultis omnem Euangelicorum oraculorum veritatem reſcindere. Alter paralogiſmus eſt in verbo filij: Quum enim dicimus Chriſtum ſecũdum vtramque

que naturam eſſe Dei Patris filium, recte quidem dicimus, non tamen proprie, neque diſtincte Euangelicam veritatem explicamus: verbum enim filij Dei alia ratione accipitur, quum de diuina natura loquimur, alia quum de humana. Illic enim filium eſſe idem ſignificat, atque ex Dei Patris eſſentia genitum, ortum, ac natum eſſe: hic vero non aliud ſignificat quam per gratiam, ac ratione coniunctionis virtute Spiritus ſancti factæ glutinatæque adoptatum aſſumptumque eſſe in filium, ac proinde à veteribus ratione diuinitatis dictus eſt *ἀμήτωρ*, ratione vero humanitatis *ἀπάτωρ*. Quare recte quidem ac perſpicuè dicitur totum Chriſtum eſſe Dei filium: at vero totum Chriſtum ſecundum vtramque naturam Dei eſſe filium, recte quidem fortaſſe, at non certe perſpicue dicitur. Quum enim notamus vtramque naturam, iam aperte naſcendi diuerſam rationem declaramus. Naturam enim à naſcendo di-

ctam omnes ſciunt. Quum itaque in Chriſto duæ ſint naturæ, eæque inter ſe diuerſæ, neceſſe eſt profecto etiam duas naſcendi rationes in eo conſiderari. Has ſi fateris eſſe diuerſas, vti profecto ſunt, iam non potes eas vna loquendi forma, aut vna filij dictione (quæ profecto nihil niſi γέννησιν, aut, ſi ita licet dicere, naſcituram aut genituram ſignificat) inuoluere. Si habet Chriſtus naturam humanitatis, ſane natus eſt homo, natus eſt vt homo, natus eſt ex homine, ac proinde eſt filius hominis. Si habet autem idem Chriſtus naturam diuinam ſeu diuinitatis, eſt profecto idem ille Chriſtus, natus Deus, natus vt Deus, & natus ſeu genitus ex Deo, atque ex Dei ſubſtantia, ac proinde Dei filius. Quod vt intelligas rectius, conuerte pauliſper oculos in alteram nimirum humanam naturam. Sane non negabis, niſi Euangelium velis abnegare, totum Chriſtum eſſe filium hominis, atque hinc eſt, quod orthodoxè veteres

ſynodi ſanxerunt Mariam ex oraculis ſcripturarum recte atque orthodoxè dici θεοτόκον, & Dei matrem, quod nimirum pepererit vnum illum Chriſtum, qui eſſet verus Deus. Et tamen, ſi quis hinc ratiocinetur, Chriſtum ſecundum vtramque naturam eſſe hominis filium, an non hîc vos reclamabitis? Egô ſane arbitror, & quidem optimo iure. Scio quidem aliam paulo eſſe rationem in hac loquendi forma, atque in illa ſuperiori: non enim quemadmodum Chriſtus à Deo Patre ſecundum humanam naturam in filium adoptatus eſt, ita etiam ſecundum diuinam naturam à matre virgine in filium adoptatus fuit. Nihilominus tamen in eo perpulchre conſentiunt, quod quemadmodum natura diuina ex diuina eſſentia ab æterno nata eſt, ita natura humana ex humana eſſentia in tempore nata eſſe creditur, atque orthodoxè dicitur, & quemadmodum ratione vnionis harum naturarum idem ille, qui ex humana

natura ortus eſt, etiam eſt Deus ortus ex natura diuina, ac propterea totus Chriſtus & Deus & homo dicitur Dei filius, ita profecto ratione eiuſdem vnionis, qui ex Deo æternum ortum accepit, idem etiam in tempore ex homine natus eſt, ac proinde vnus & idem totus & integer Chriſtus & Deus & homo dicitur hominis filius. Nec tamen propterea vna ac ſimplici ratione poteſt dici ſecundum vtramque naturam Dei filius, omnino quemadmodum vna ac ſimplici ratione ſeu conſideratione non poteſt dici hominis filius, ſecundum vtramque naturam. Vides, vir clariſſime, quomodo hæc à nobis perſpicue diſtinguantur, quę ſi vos malletis placide intelligere, quam verborum tendiculis irretita exagitare, haud profecto vel tantillum à nobis diſſentiretis, neque plane exiſtimaretis, nos, vel Chriſtum diſcerpere, vel duos Chriſtos duosque Dei filios conſtituere. Quod ad cætera attinet, quæ tu in tua Epiſto-

la

la commemoras, nonnulla ſunt de quibus mecum contuliſti, quæ & ipſa ego certe in verborum contentione verſari potius, quam in rerum diſſenſione exiſtimo; nonnulla, quæ ex te audire ne memini quidem. Nam quod ad Eccleſiam noſtram attinet, non puto nos multa verba feciſſe, cum ſatis conſtaret non poſſe te noſtram Eccleſiam habere pro cœtu eo extra quem non ſit ſalus, cum fœdiſſimos noſtræ Eccleſiæ in ſalutis doctrina errores identidem impingeres. Itaque primum in doctrina conſenſus eſſe debebat antequam tu eam poſſes pro tali cœtu agnoſcere. De Iuſtificatione ſcio nos multa verba commutaſſe. Sed non in eam ſententiam meo certe iudicio, quam tu tuis literis exprimis. Ita enim proponis. An non cum imputatiua ſimul requiratur inhærens iuſtitia? Quod nemo certe eſt noſtrum qui nō dabit, modo vt recte intelligatur. Sed quid eſt? Hic iterum video in verbis ac voculis necti

 tendi-

tendiculas. Traducitis nos, quaſi inhærentem iuſtitiam negemus eſſe neceſſariam, Hæc qui audiunt, neque verum à falſo poſſunt diſcernere, exiſtimant bona opera ac vitam inculpatam pro nihilo à nobis haberi. In quo certe atrocem nobis iniuriam faciunt. Quin vos igitur perſpicue atq; vti ſe habet omnem rem proponitis? nec enim inter nos controuertitur, an inhærens iuſtitia vna cum imputatiua ſimul requiratur? ſed primum quidem, an vlla ſit iuſtitia imputatiua? id vos enim non raro inficiamini. Ita autem intelligo. An omninò τῷ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δ' ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, ἡ πίστις λογίζηται εἰς δικαιοσύνην? quemadmodum loquitur per organum ſuum Paulum Spiritus S. Deinde, an hæc iuſtitia ſit integra, nec ne? id eſt, an eius virtute & τῇ πίστει δικαιωθέντες εἰρήνην ἔχωμεν πρὸς τὸν θεόν, & an vera atque integra fœlicitas ἢ μακαρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου in eo conſiſtat, ὅτι λογίζεται θεὸς δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων? an vero aliud

quip-

quippiam in nobis requiratur ante-
quam ſimus beati, & cum Deo pa-
cem habeamus? Id vocetur quo vo-
les nomine, ſiue inſita, ſiue inhærens
ſiue eſſentialis iuſtitia, ſiue regene-
ratio ſeu ſanctificatio. Sane ſi ne-
ceſſario requiritur in nobis ante-
quam poſſimus habere pacem cum
Deo, & omnino efficit vt pacem ha-
beamus, ac beati iuſti, filiique Dei
ſimus, iam non poterit plane conſi-
ſtere illud Pauli ac Dauidis *μακάριοι
ὧν ἀφέθησαν αἱ ἁμαρτίαι, μακάριος ἀνὴρ ᾧ
οὐ λογίζεται κύριος ἁμαρτίαν*, neq; omni-
no cõſiſtet noſtra ſalus ac beatitudo
in ſola remiſſione peccatorum, neq;
erimus plane *δικαιωθέντες δωρεὰν τῇ αὐ-
τοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ*. Nec deniq; erit Chriſtus ve-
re *ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵ-
ματι*, ſed potius partim quidem *ἱλα-
στήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι*, par-
tim vero *διὰ τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐν ἡμῖν*: par-
tim *δικαιωθέντες δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ
τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*, par-
tim autẽ *δικαιωθέντες ἐκ τῶν ἔργων τῇ ἡμῶν*

δικαιοσύνη διὰ τῆς παλιγγενέσεως τῆς ἐν ἡμῖν. Illud præterea controuertitur, an hæc ſanctificatio, regeneratio ſeu inhærens iuſtitia, ſit cauſa efficiens, an potius effectum noſtræ ſalutis ac iuſtificationis? propter Spiritum S. qui datus eſt nobis, neque aliter in nobis, quam pro ſua natura poteſt operari. Item, An perpetuo verum ſit illud Pauli etiam in ijs, qui regenerationis ſpiritum acceperunt, τῷ μὲν πνεύματι δουλεύω τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας. Poſtremò, An noſtra vel carnis vel animæ eſſentia per regenerationem pereat, & in eius locum ſuccedat eſſentia vel carnis vel animæ Chriſti, quæ præmium æternæ vitę accipiat, An vero Dominus in ſua cuique carne retribuet, prout quiſque vel bene vel male egit, & an vnio illa quam cum carne Chriſti habemus potius fiat virtute Spiritus ſancti, qui vel longiſſimo interuallo quæque diſſita poteſt indiuiduo nexu copulare, ac proinde Chriſtum efficit noſtrum caput,

& nos eius membra; ita vt caput ſui ſpiritus vi ſeſe in illa infundat, eaque pro ſuo arbitrio regat ac moderetur, ſuæque gloriæ ac beatitatis participia ſaciat, potius quam vt capitis eſſentia tranſeat in eſſentiam cæterorum membrorum, vt plærique veſtrum contra omnem & rationis, & ſcripturarum fidem imaginantur. De exaltatione Chriſti iam ante ſatis dictum. Eadem enim eſt vtriuſque naturæ conſideratio in exaltatione, quæ eſt in generatione. De bellis Religionis cauſa ſuſcipiendis puto nunquam nos verbum commutaſſe, ſaltem in poſtrema noſtra diſſertatione. Et ſane mihi videtur eſſe inutilis quæſtio. Potius enim quæri debebat, an legitimus magiſtratus, qui à Deo gladium acceperit, poſſit ſuos ciues ac ſubditos vi atque armis tueri ab iniuſta vi cuiuſcunque rei nomine illa inferatur. Scio nos multa de magiſtratus officio diſputaſſe, & an Chriſtiano liceret eſſe magiſtratui inquiſiuiſſe: ſed

quia

texuiſti de diſcrimine hominis interioris & exterioris, quæ meo certe iudicio, neque ſcripturæ veritati, neque ſibi ipſa conſonabant: itaque non fuit nobis magna hac in parte diſſenſio, & vero etiam ſi fuiſſet, ego tamen exiſtimo, ſi ſemel poſito præiudicio velles rem ipſam recte ac ſerio expendere, & non hærere in vocularum nonnullarum inutili ac faſtidioſa inculcatione, poſſe amice ac pie componi. Hæc ſane mea eſt de noſtra diſſenſione ſententia. Quam ego ita ſemper præ me tuli, vt nunquam aliter apud quenquam locutus fuerim, & vero Dominum etiam ſæpius ex animo rogarim, vt vellet te in veram animi ac ſententiæ vnionem & veritatis cognitionem nobiſcum reducere. Quod certe etiam hoc tempore ex animo opto, & tibi ſane quam optime cupio, teque ex animo complector ac plurimi facio, meque tibi plurimum debere, tum tuæ erga me beneuolentiæ nomine, tum hoſpitij neceſſitudine confiteor.

teor. Tu tamen propterea non eſt quod ægre feras, ſi quoties audio vel tui, vel tuæ ſententiæ mentionem fieri, me à te in multis diſſentire aperte præ me fero, id enim Chriſtianæ fidei candor omnino poſcere mihi videtur. Non deſinam tamen propterea tui memoriam ſumma beneuolentia quoad viuam complecti. Vale.

LXXXVIII.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Philippo Marnixio à S. Aldegonda amico ſuo honorando. Heydelbergæ.

S.

Theologic. Adſertio ſententiæ Svvenckfeldij: corpus Chriſti eſſe cæleſte.

ORnatiſſime Domine. Habeo tibi gratias, quod me meliora docere conaris, quam ſint illa quæ articuli mei continent, quos tum non in eum finem ſcripſeram, vt de ijs aut tecum, aut cum quoquã contenderem, ſed vt palam facerem, me non eſſe tam deploratum, quin à modeſtis

modeſtis & pijs viris ferri & amari poſſem. Sed vt ingenue fatear, nondum hæc animo meo ſatisfacere poſſunt. Memor es quæſtionis meæ de quo ſtatu enuntiet: Hic tu mihi, quem Pater filium ſuum naturalem nominat: Filius meus es tu, ego hodie genui te, quem Paulus primogenitum ex mortuis, Thomas Dominum & Deum ſuum, Iohannes verum Deum & vitam æternam, Petrus Dominum & Chriſtum factum eſſe ait: eum, inquam, perſuadere mihi vis eſſe ex gratia adoptatum filium, per gratiam in filium aſſumptum. Qui glorificatus eſt gloria Patris & verbi, qui nomen accepit ſupra omne nomen, qui ſplendor glorię & character ſubſtantiæ Patris factus eſt, qui omnia ſuſtinet verbo potentiæ ſuæ, qui ſedet in dextera Maieſtatis in excelſis, quem adorant omnes Angeli Dei, quem vnxit Deus oleo exultationis vltra conſortes ſuos, qui gloria & honore coronatus eſt, qui ſanctificat, qui

Act. 13.
Hebr. 1.

qui Pontifex factus eſt, ſecundum quod ei Pater dixerat, filius meus es tu, &c. Sanctorum miniſter, & veri tabernaculi quod fixit Dominus, & non homo; quæ omnia, & infinita alia veteres ad exaltationem humanæ naturæ in Chriſto referunt, denique qui ex ſpiritu viuificante factus eſt, qui Dominus gloriæ eſt, cuius corpus & ſanguis, non tantum corpus & ſanguis Dei appellantur, ſed reuera etiam ſua natura viuifica ſunt, caro mea verè eſt cibus, &c. per quam libertatem accepimus ſacrarium ingrediendi: hunc, mi Marnixi, perſuadere mihi vis, eſſe adhuc creaturalis accidentariæ conditionis, gratiæ non diſtributorem, ſed tantum participem, Deo inæqualem & inferiorem. Protuli tibi præſenti vnum locum Epiphanij qui ſufficere poteſt multorum nomine, ad cognoſcendum, quæ tum Eccleſiæ de glorificato Chriſto ſententia fuerit, & hortatus ſum te, vt legeres libellum, quem ante omnes ſcripſit

nus noſtro tempore de verbo Dei mirifico, tum illa quæ Picus Philoſophus in Heptaplo de fœlicitate annotat in Proœmio lib. VII. Et modo abſtinere nõ poſſum, quin tibi verba Amelij Platonici recitem, vt videre poſſis, longe melius illos myſteria, & virtutes fidei intellexiſſe, quam nos miſeri hodie intelligimus: verba eius hæc ſunt, in quibus per Barbarum D. Iohannem intelligit: Καὶ οὗτος δ' ἄρ' ἦν ὁ λόγος, καθ' ὃν ἀεὶ ὄντα, τὰ γινόμενα ἐγίνετο, ὡς ἂν καὶ ἡράκλειτος ἀξιώσειε, καὶ νὴ Δία, ὃν ὁ βάρβαρος ἀξιοῖ, ἐν τῇ τῆς ἀρχῆς τάξει τε καὶ ἀταξίᾳ καθεστηκότα, πρὸς θεὸν εἶναι. καὶ θεὸν εἶναι δι' οὗ πάντα ἁπλῶς γεγενῆσθαι, ἐν ᾧ γινόμενον ζῶν, καὶ ζωὴν, καὶ ὂν πεφυκέναι, καὶ εἰς τὰ σώματα πίπτειν, καὶ σάρκα ἐνδυσάμενον φαντάζεσθαι ἄνθρωπον. μετὰ τοῦ καὶ τηνικαῦτα δεικνύναι τῆς φύσεως μεγαλεῖον, ἀμέλει καὶ ἀναλυθέντα πάλιν ἀποθεοῦσθαι, καὶ θεὸν εἶναι, οἷος ἦν πρὸ τοῦ, εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸν ἄνθρωπον καταχθῆναι. Hæc ille: ex quibus apparet, quæ tum Chriſtianorum de Domino ſuo fides fuerit. Hinc quæſo, cognoſce

non verborum aucupia eſſe, de quibus agimus, ſed pondera rerum. Quærimus enim, quis & quid ſit Chriſtus, non communicatione tantum, ſed in ſe & ſua natura: Qui credit Ieſum eſſe Chriſtum, ex Deo natus eſt. Nemo poteſt dicere Ieſum Dominum niſi in Spiritu ſancto. Nemo nouit nomen eius niſi qui illud accipit. Si Chriſtum ſecundum carnem cognouimus, nunc tamen non amplius nouimus. Sed & in ſtatu carnis ſuæ, in quo argumẽta tua potiſſimum verſantur, eum qui

Ioh.9.6. ex Spiritu ſancto conceptus eſt, qui
Matth.16. ex ſancta virgine natus eſt, qui Im-
Marc.15. manuel, qui toties filius Patris indi-
Ioh.1.11. ſtinctè dicitur, qui natura ſua ſan-
20. ctus eſt, plenus gratiæ & veritatis,
1.Ioh.5. qui vt filius hominis in cœlo eſt, adoratur, iudex omnium conſtitutus eſt, &c. non libet omnia commemorare, quæ tu melius quam ego noſti; hunc ego pro adoptiuo, & pro eo qui ex gratia aſſumptus eſt, nullo modo habere poſſum, ſed in

carne

carne eius non modo cum illis quos tu nominas, quos quidem æſtimo & iudico ſecundum illa dona quæ à Deo acceperunt, ſed etiam cum Domino Muſculo Matth. 17. & plæriſq; veteribus, aliquid diuinitatis & gratiæ naturaliter in luce & fide Chriſti comprehendo, cuius reſpectu Ieſum ego credo filium Dei in eadem carne eſſe naturalem, quod facile intelliges, ſi Adæ virtutes etiam ante lapſum cum Chriſti virtutibus, cui vt homini ipſa ſanctimonia, iuſtitia, gratia, & veritas Dei inſunt naturaliter, conferas, qui filius Dei eſt, idem mihi filius hominis eſt, & qui filius hominis eſt, idem mihi filius Dei eſt. Plura cuperem in hanc rem ad te ſcribere, & argumenta tua exactius examinare, ſed otium mihi modo non eſt: Faciunt nobis alij negotium, qui non calamo & atramento, ſed gladio & ſanguine diſputant. Quare ardentius nos mutuo amare debemus, qui eidem cruci ob eundem Dominum obnoxij ſumus, et-

iamſi non paris intelligẽtię & gratiæ participes facti ſumus. Deus meum animum nouit, & quid quæram: idem de te ſentio: quare quod tu pro me facis in precibus tuis, idem ego pro omnibus vobis. Hæc obiter indicare tibi volui, ad præſentiam & aduentum eius viri, cum quo tuto literas meas mittere potui. Bene vale honorande Domine. Vxor mea quam officioſiſſime te reſalutat, XXVI Auguſt. MDLXX.

Tuus ex animo

AGGÆVS ALBADA.

LXXXIX.

Ampliſſimo viro D. Aggæo Albadæ Iuriſconſulto & adſeſſori in camera Imperiali, Spiræ Nemetum.

Theologic. De veritate corporis Chriſti.

REddita eſt mihi hodie tua epiſtola, vir clariſſime, quæ me certe hoc nomine mirificè oblectauit, quod

quod viderem meam παῤῥησίαν tibi non ingratam fuiſſe. Videas enim hodie pleroſque, qui omnino nolunt ſibi contradici, maluntque alieno præjudicio errare, quam ipſam rerum veritatem inueſtigando diſcere. Itaque paucis reſpondebo ad tuam epiſtolam, confiſus eadem animi æquitate hæc te interpretaturum qua es interpretatus ſuperiora. Equidem vel ego admirabiliter hallucinor, vel tu ſemper in eodem luto hæres. Dicis tu quidem, eſſe rerum pondera, non verborum aucupia quæ per epiſtolam apud me deponis. Sed obſerva quæſo tumet ipſe. Nec enim te ipſum, ſi paullulum eſſes iam imbibitæ opinionis præjudicio leuatus, noſtræ controuerſiæ iudicem facere dubitarem: tantum ego tuæ, tum pietati, tum doctrinæ atque acumini ingenij tribuo. Sed tamen vide an non iterum ad eundem offenderis lapidem, Quæſtus ſum tecum in mea priori epiſtola, vos quoties de naturarum

diſtinctione agitur, toties ad perſonæ deſcriptionem atque ἰδιώματα recurrere. ac propterea ſemper inculcare, TOTVS CHRISTVS EST DEI FILIVS. Item, TOTVS CHRISTVS EST PATRI ÆQVALIS, &c. diſerteque aſſerui à nemine noſtrum id negari, tantum diſtingui vtrius naturæ ratione ac reſpectu tota perſona id habeat. Tu tamen hîc iterum inculcas, eum quem pater filium ſuum nominat, quē Paulus primogenitum ex mortuis dicit, Thomas dominum & Deum ſuum confitetur, Petrus Dominum & Chiſtum factum ait, eum tibi non poſſe perſuaderi, per gratiam in filium aſſumptum eſſe. Eadem deinde multis verbis amplificas, quæ tamen omnia eodem referuntur. Hîc tu quæſo, per ipſum Ieſum Chriſtum de quo nobis eſt diſſertatio, pauliſper te collige. Et cedo mihi locum ex ſcriptura aliquem, in quo ſecundum naturam humanam dicatur, Chriſtus eſſe naturaliter Dei filius

lius, in quo natura humana diſtinctè conſiderata, vel Deus, vel ex Deo genita, vel ſplendor gloriæ & character ſubſtantiæ patris eſſe perhibeatur, vel denique ſui ratione, ac reſpectu omnia verbo potentiæ ſuſtinere. Scio equidem à multis proprietatibus quas Chriſto tribuis, humanam naturam excludi nequaquam poſſe. Sed primum quidem id pace dicam tua, multa hîc à te eſſe, neque ſatis ſincerè, neque ſatis diſtinctè coacervata. Nam, quid dicis ſplendorem gloriæ & characterem ſubſtantię patris Chriſtum factum eſſe, quis tibi Orthodoxus dabit? Apoſtolus inquit, ὁ ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, &c. non autem ὁ γενόμενος ἀπαύγασμα, quemadmodum Paulus eum γενόμενον ἐκ γυναικὸς & γενόμενον ἐκ σπέρματος δαβὶδ κατὰ σάρκα. Nec enim tibi poteſt eſſe ignotũ diſcrimen inter εἶναι & γενέσθαι, quippe qui minime ignoras, quantopere contra Arianos deſudarint Patres, vt diſcrimen illud diſtinctè

enucleárent. Deinde, quod ad naturalem generationem refers, Ego hodie genui te, neſcio quam diſtinctè facias. Scio quidem Patrum pleroſque hoc ad æternam generationem retuliſſe, quod etiam ſi factum eſſet optime, nihil te tamen iuuaret, qui in carnis ac naturæ humanæ non æterna ſed in tempore facta creatione nobiſcum diſſentias. Sed ſanè haud conuenit illi cum Apoſtolis, qui potius ad declarationem ſeu manifeſtationem, qua in reſurrectione ipſe ſe filium eſſe Dei, ab æterno genitum manifeſtauit. Poſſem alia nonnulla producta à te teſtimonia eodem modo examinare, ſed malo ad rem ipſam venire, teque rogare quam poſſum obnixiſſimè, vt ſemel in vniuerſum memineris, minime nos inficiari, Chriſtum eſſe Dei filium naturaliſſimum, eſſentia, maieſtate, æternitate Patri penitus ęqualem, ac vero etiam totum Chriſtum conſtantem ex vtraq; natura, & humana & diuina. Itaque non

eſt neceſſe vt producas eiuſmodi teſtimonia, quibus id euincas, quod nos tibi damus quàm libentiſſime. Fatemur enim Chriſtum vtraque natura conſtantem naturaliter à Patre genitum ab æterno, ſplendoremque eſſe gloriæ, & characterem ſubſtantiæ paternę, omnia verbo potentiæ ſuæ ſuſtinere, &c. Sed ſi queritur, an ſecundum humanam naturam omnia per eum condita ſint, omnino aſſeueramus, humanam naturam in tempore factam, creatam, & per gratiam in vnionem diuinæ naturæ, communionemque vnius perſonæ aſſumtam fuiſſe. Eſſe enim humanam Chriſti naturam vere humanam, non diuinam, quo ad eſſentiam attinet, genitam ex humana virginis, non ex diuina Patris ſubſtantia, creatam ex nihilo, ſeu potius ex carne, quæ ex nihilo atque ex terra ſemel ex nihilo creata ſumta erat. Hoc ſi tu potes falſum eſſe ſcriptura teſte conuincere, ego libenter tibi cedam, & verò etiam magnas

agam gratias. Sed ſi tu quum de altera natura diſputatur, non deſinis congerere teſtimonia, quæ vel de altera quæ non vertitur in controuerſiam, vel certe de vtraque ſimul diſſerunt, profecto nihil niſi actum agis, neq; ad rem venis, ſed penitus quod aiunt vagaris extra oleas. Et vide quæſo quorſum hæc ſpectent.

Tu ſi inculces.	Arianus aliquis contra inculcabit.
1 Pater vocat Chriſtum filium ſuum naturalem, & inquit, filius meus es tu, ego hodie genui te.	1 *Spiritus S. vocat Chriſtum filium hominis, hominem naturalem, Adamum, Adami filium: Dauidis filium, ſtirpem Iſai, fructum lumborum, excitatum ex lumbis Dauidis, factum ex muliere, factum ex ſemine.*
2 Paulus vocat eum primogenitum ex mortuis.	2 *Matth. vocat eum primogenitũ filium Mariæ.*
3 Thomas compellat eum Deum ac Dominum ſuum.	3 *Ipſe ſe compellat, hominem, & filium hominis. Imo vero vermem*

	mem & non hominem.
4 Ioannes verũ Deum & vitam æternam.	4 *Tota Scripturæ clamat eſſe hominem, & vero etiam hominem morti atque omnibus humanis calamitatibus obnoxium.*
5 Petrus Dominum & Chriſtum factũ eſſe ait.	5 *Ieſaias ſeruum Domini eſſe ait, & ipſe ſe Patre eſſe minorem confitetur.*

Hæc vos ſi ad rauim vſque contendatis, ſane vtrique verum pronuntiabitis, vtriq; nihil niſi verbum Dei proferetis. Et omnes profecto orthodoxi in veſtram vtrorumque ſententiam pedibus libenter ibunt. Sed ſi Arianus inde concludat, Chriſtum ſecundum vtramque naturam eſſe creaturam, ac hominis filium, non autem Dei filium ab æterno ſecundum naturam diuinam, neque Deo ac Domino æqualem, ſed minorem eſſe nobis velit perſuadere, nemo profecto noſtrum eſt, qui non ei reclamet, & à veritatis orbita eum

quàm

quàm longiſſime aberrare aſſeueret. Ita ſi vos ex illis veſtris axiomatibus, quæ quidem de Chriſti perſona veriſſime dicuntur, velitis conficere, etiam humanam naturam Chriſti, vel Chriſtum ſecundum humanam naturam eſſe ab æterno Deum, Dei filium, ex Dei eſſentia natum, Deo Patri æqualem, ſane non modo nos, ſed ipſum Spiritum S. in Scriptura ſacra habebitis reclamantem. Nam quod ad gloriam attinet, ac maieſtatis ſplendorem, facile nos quidem concedimus eius eſſe participem naturam humanam, ſed non ex naturæ humanæ proprietate, ſed ex gratiæ ac muneris liberalitate id ei euenire teſtatur Paulus, qui dicit ei datum eſſe nomen ſupra omne nomen, & id quidem à Patre. Nec vero etiam ſimpliciter inquit ἐδώκεν αὐτῷ ὄνομα, ſed ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα, quod quale ſit, tu, qui in Scriptura es exercitatiſſimus non potes ignorare. Eſt igitur χάριτος non φύσεως, quod in eam maieſta-

tis dignitatem ſecundum humanam naturam ſublatus eſt Chriſtus. Alibi inquit Angelus, *καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.* Ipſe Dominus, quum in medio proponit ſeruum ſuum, Dauid ei ſobolem pollicetur, ferè gratiæ ſuæ atque electionis mentionem facit: vt ſciamus, quod Dauidis ſemen, ſeu Mariæ proles filius Dei fuit, id nõ ex naturæ proprietate, propterea quod ſemen illud Deus eſſet, vel ex Dei eſſentia factum: ſed propterea quod ſpiritus ſancti vi & gratia, Deique æterna electione ſemen illud cum ipſo Deo in vnam perſonam verè, perſonaliter, atque indiuiduè coniunctum eſſet: Atque hinc eſt, quod Eccleſiæ lumen illud Auguſtinus, quem hac parte ſecutus eſt Bernardus ait; Electionis fontem ac ſpeculum lucidiſſimum, in Chriſti humana natura refulgere. Potuit enim Deus aliud ſemen eligere, ſi ita ab æterno ei placuiſſet: ſed quia ab æterno decreuerat, filium ſuum ef-

ficere

ficere eum qui ex lumbis Dauidis erat excitandus, ideo hic vnus ab eo electus fuit; atque huic vni ac ſoli ius illud ac dignitatem conceſſit. Nec tamen hoc ita velim à te accipi, quaſi nos non aliam gratiam aut dignitatem in Chriſto imaginemur, quod ad humanam eius naturam attinet, atque in alio quouis homine, vel etiam in Adamo ante lapſum, nec enim hominum vllus vnquam fuit, eritve cum Dei filio atque τῷ λόγῳ in vnam hypoſtaſin indiuiduo nexu copulatus, nemoque vel eſt, vel fuit, vel vnquam erit, præter vnum Chriſtum in quo τῆς θεότητος πᾶν τὸ πλήρωμα σωματικῶς ἂν κατοικήσῃ. Itaque ſi quis eum velit etiam ſecundum humanam naturam appellare naturalem filium Dei, reſpectu noſtri; qui tantum ſumus adoptiui, & longe certe alia ratione, omnino non repugnabimus; modò id fiat ratione vnionis hypoſtaticæ naturæ humanæ cum diuina, & non ratione proprietatis humanæ naturæ, aut gene-

generationis per ſeſe, abſitque omnis imaginatio æternæ, diuinæque, atque eſſentialis ex Dei eſſentia generationis carnis Chriſti. Caro enim Chriſti ex Maria eſt, ex Adamo eſt, ac denique ex terra eſt. Quodſi mihi non credis, crede Athanaſio, ita apud Epiphanium contra τοὺς διμοιρίτας diſſerenti, ἄρα γὰρ εἰπεῖν ὑμᾶς φανερῶς ἐκ γῆς αὐτὸν γεγεννῆσθαι ἐκ γῆς γὰρ ἡ τῶν ὀστέων καὶ ὅλου τοῦ σώματος φύσις. Et paulò poſt: ἀνθρώπινον ἄρα φύσει τὸ ἐκ Μαρίας κατὰ τὰς θείας γραφὰς καὶ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Σωτῆρος· ἀληθινόν δὲ ἦν ἐπειδὴ ταὐτὸν ἦν ἐν τῷ ἡμετέρῳ. ἀδελφὴ γὰρ ἡμῶν ἡ Μαρία ἐπεὶ καὶ πάντες ἐκ τοῦ Ἀδὰμ ἐσμέν. Et mox: ἀπὸ θνητοῦ γέγονεν ἀθάνατον; καὶ ψυχικὸν γέγονε πνευματικόν καὶ ἐκ γῆς γενόμενον τὰς οὐρανίους διέβη πύλας, &c. Crede Tertulliano qui libro De carne Chriſti aperte oſtendit, multiſque argumentis confirmat, carnis Chriſti ſubſtantiæ originem fuiſſe terrenam, & mox in hanc vocem prorumpit.

Adeo

Adeo nec humanæ honeſtatis corpus fuit, nedum cæleſtis claritatis, tacentibus apud vos quoque prophetis, de ignobili affectu eius ipſæ paſſiones ipſæque contumeliæ loquuntur. Et mox: *Quid dicis cæleſtem carnem quam vnde cæleſtem intelligas, non habes? Quid terrenam negas, quam vnde terrenam agnoſcas, habes?* &c. Et poſtea, *Igitur ſi primus Adam terra traditur, merito ſequens vel nouiſſimus Adam, vt Apoſtolus dixit, proinde de terra, id eſt, carne non generationi reſignata in ſpiritum viuificantem à Deo eſt prolatus*, &c. Crede denique vniuerſæ antiquitati quæ apertè clamat, Chriſtum ſecundum humanam naturam ex virgine, ex Adamo, ex terra, ac denique ex nihilo creatum eſſe, ortumq; ſuum, ac natiuitatem accepiſſe. *Nam*, quemadmodũ ait Fulgentius, *genitus eſt, & fundatus ſecundum quod de Domino inenarrabiliter natus eſt Dominus, creatus autem ſecundum humanam generationem, qua de ancilla natus eſt ſeruus: vt quem ante omnia ſæcula pater genuit ex natura, pro*

noſtra ſalute generaret ex gratia, ſic quemadmodum præclare ſcriptum eſt ab Auguſtino, ille omnium ſpirituum ac corporum, id eſt, omnium naturarum creator, & Dominus creauit virginem, creandus ex virgine, & cuius ipſe factor eſt, matrem ſibi fecit, quando de eius carne concipiendus atque pariendus, veram materiam carnis Deus immenſus ac ſempiternus accepit: Vt & ſecundum veritatem formæ ſeruilis, Deus homo miſericorditer fieret, & ſecundum formam Dei, naturali veritate, idem Deus homo permanens, non careret. Sic igitur Chriſtum Dei filium, id eſt, vnam ex trinitate perſonam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura Patris eſſe natam non dubites: Et ſic eum verum hominem crede, vt eius carnem non cæleſtis, non aëreæ, non alterius cuiuſquam putes eſſe naturæ, ſed eius cuius eſt omnium hominum caro, id eſt, quam Deus homini primo de terra plaſmauit, & cæteris hominibus plaſmat, quos per propagationem ex hominibus creat. Hactenus Auguſtinus; cui ad amuſſim aſſentitur Concilium Laodi-

cenſe, omneſque qui in eo fuerunt patres, quemadmodum integris voluminibus à Leone Epiſcopo, à Flauiano, à Theodoreto, aliiſque infinitis probatū eſt. Quid, quod ipſum Athanaſij ſymbolum diſertis verbis hoc vtriuſque originis diſcrimen profitetur? inquiens, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος θεὸς ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς πρὸ αἰώνων γεννηθεὶς, καὶ ἄνθρωπος ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μητρὸς ἐν τῷ αἰῶνι τεχθεὶς, τέλειος θεὸς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς ὑφιστάμενος, ἴσος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεώτητα, ἐλάττων τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, &c. Poſſem eiuſmodi infinita ex Patribus congerere, ſed nihil eſt neceſſe, quando vel ex ſola ſcriptura ſatis conſtat, diuerſam eſſe originem humanitatis Chriſti atque diuinitatis: illam eſſe ex Adamo, ex terra, atque ex nihilo creatam, hanc eſſe ex ipſa infinita æterna atque immenſa Dei eſſentia, ab æterno ante omnia ſecula genitam. Sed hîc tu fortaſſe dices de glorificata iam carne non de nata primum te agere.

Videris

Videris enim, quantum ego certe ex tua epiſtola poſſum conijcere, hæc inter ſe aliquando confundere, dum ais, *glorificatum eſſe gloria patris & verbi, dum primogenitum ex mortuis nominas, dum ſedere ad dextram Patris profers, dum gloria & honore coronatũ aſſeueras:* aliaq; eiuſmodi quæ ad noſtræ controuerſiæ ſtatum nihil plane faciũt multa producis. Debebas enim, pace tua dixerim, meminiſſe, quod ego te iam etiam velim habere præ oculis, diſputare nos de origine, ſeu ortu ac natiuitate vtriuſq; naturę: filium enim eſſe naturalẽ ſeu naturaliter, nihil eſt aliud, quam naturã ſeu naſciturã, ſi ita loqui licet, ac originẽ ab aliquo eſſentialiter accipere. Quare ſi filius eſt Chriſtus naturaliter Dei patris, ſecundum humanam naturam, neceſſe eſt fatearis humanam naturam genitam, ortam, natam ex æterna, infinita, immenſa & creatrice eſſentia Dei patris, ac proinde eſſe æternã, infinitam, & creatricem: Itaque virginis partum in

 phan-

phantaſma nobis conuertas neceſſium eſt, vel ipſam rerum veritatem euertas. Tota ſcriptura, & omnes patres perpetuò vrgent, ſecundum divinam naturam natũ eſſe ex Deo, vel natum eſſe Dei, ſeu filium eſſe Dei γέννημα καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ, ac proinde τέλειον θεόν. Secundum humanam autem naturam, eſſe ex Maria, ac eſſe γέννημα καὶ υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ac proinde τέλειον ἄνθρωπον. Tu, ſi aſſeueras ſecundum vtramque naturam eſſe Dei naturalem filium, id eſt, ex Dei eſſentia natum, oportet etiam addas ſecundum vtramque naturam eſſe τέλειον θεόν, ac proinde, ſecundum neutram naturam erit τέλειος ἄνθρωπος, niſi forte tu naturalis filij nobis aliam definitionem trades quam ipſa natura, ratio, ſcripturà, ac rerum veritas manifeſte proponit. Hîc ſi tu te iterum ad gloriam ac maieſtatem acceptam conuertis, nihil agimus: Quærimus enim de origine, natiuitate, natura, filiatione, vt liceat ita loqui. Quare hoc neceſ-

ſario

ſario efficimus, Chriſtum vel ſecundum vtramque naturam Dei eſſe filium, vel ſecundum alteram eſſe filium Dei, alteram autem filium hominis, vel denique ſecundum neutram eſſe filium Dei. Hoc poſtremum ab vtriſque noſtrum exploditur: vide igitur an velis tueri Chriſtum ſecundum vtramque naturam eſſe naturalem filium Dei. Quod ſi pergas aſſeuerare, aut tu nos doce filium eſſe naturaliter, aliud ſignificare, quam ex alicuius eſſentia natum ortumque eſſe, aut nos ex tuo ſermone conficiemus, te humanam naturam, humanam γέννεσιν, ortum, ac filiationem pernegare. Ego enim, ita ſum ingenio ſimplici, vt aliud intelligere non valeam. Nec enim video tertium aliquid. Niſi fortaſſe voles dicere, humanam naturam partim quidem eſſe natam ex Dei eſſentia, partim ex hominis, atque ita in Apolinaris laqueos te irretire, quos ita manifeſte diſſoluit, ille, quem tu laudas Epiphanius, vt ego

eum vnum noſtræ controuerſiæ iudicem eſſe facile patiar. Dic igitnr, ſi partim eſt humana natura ex Dei, partim ex hominis eſſentia nata, quæ pars erit Dei, quæ hominis? An fortaſſe, anima erit ex Deo nata, corpus autem ex homine? Credo, non dices: ſaltem, ſi quicquam credis Epiphanio, alioqui enim neceſſe eſt, dicas animam Chriſti nullis doloribus, nullis anxietatibus fuiſſe obnoxiam, atque ita rurſus Marcionis phantaſma nobis introduces. An fortaſſe tum anima, tum corpus, partim ex Deo, partim ex homine nata ſunt? vt ſcilicet fuerit Dei ſubſtantia loco Patris, hominis autem ſubſtantiæ matris vicem ſubiecit? Hæc ego ſane non poſſum mihi perſuadere te dicturum, cum ego ad tantæ impietatis atque abſurditatis cogitationem exhorream. Ita enim fiet Chriſtus neque τέλειος θεὸς, neque τέλειος ἄνθρωπος. Ita quod ex Dei ſubſtantia, natum ortumque erit, id non erit immenſum, non erit ſempiternum,

piternum, non erit ſpiritus, non erit deniquecreator. Sane quicquid generat, id ſibi ſimile generat, & quicquid generatur, id ſubſtantia ſimile eſt ei, cui generatur. Hoc enim eſt non modo naturæ inuictum axioma, ſed etiam Catholicæ fidei, quam contra Arianos Patres orthodoxi tutati ſunt firmiſſimum propugnaculum. Itaque, ſi humana Chriſti natura, vel tantula ſui parte ex Deo, Deique eſſentia eſt generata, erit profecto Dei eſſentiæ, ſua eſſentia ſimilis, ſi nō per omnia, at certe hactenus, quoad ex patris eſſentia genita eſt. Itaque, non erit Chriſtus integre ac πλείως paſſus, non erit integre mortuus, ac proinde, non erit integre ſeruator, non erit θανατωθεὶς τῇ σαρκὶ quemadmodum Petrus docet, ſed tantum τῆς σαρκός τινι μέρει, niſi forte diuinitatem, ſeu diuinam eſſentiam ſtatuis & paſſam, & mortuam, quod non modo eſt abſurdum, ſed penitus impium. Præclare enim Epiphanius eo ipſo loco ad quem

tu ſoles prouocare, παθητὸς, inquit, ἡμῖν κηρύττεται χριστὸς, καὶ πιστεύεται οὐ καθ' ἑαυτὸν παθὼν, οὐδ' ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ πεπονθὼς, καὶ ἄλλος ὁ κύριος, οὐδὲ ὅτι ἡ πέπονθεν: ἀλλὰ πέπονθε μὲν ὁ κύριος Ἰεσοῦς Χριστὸς, τῆς θεώτητος ἀπέθανε μὲν οὔσης. εἰ γὰρ ἀπέθανε Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὄντως ἀπέθανεν, οὐχ ἡ θεότης ἀπέθανεν, ἀλλὰ ἀπέθανεν ἐν σαρκὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον, θανατωθεὶς σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι, καὶ πάλιν Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, θαυμαστῶς ἡμῖν ὁμολόγηται πεπονθὼς ἐν ἀληθείᾳ τῆς θεότητος μὴ παθούσης διὰ τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀπαθὲς καὶ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ. παθούσης δὲ τῆς σαρκὸς καὶ οὐ μεριοθείσης θεότητος ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας καὶ τῷ πάθει, &c. Viden' igitur quicquid in Chriſto paſſum eſt quicquid mortuum eſt, non conſtare natura ἀτρέπτῳ, ἀπαθεῖ, καὶ τῷ πατρὶ ὁμοουσίῳ? Atqui carnem vninerſam, integram, omnibuſq; ſuis partibus conſtantem paſſam eſſe, inter omnes Chriſtianos eſt indubitatum. Quare non poteſt eius caro vlla ſui parte eſſe ἀπαθὴς, ἄτρεπτος, καὶ πατρὶ ὁμοούσιος. Non eſt igitur vlla ſui parte ex pa-

tris

tris Dei eſſentia nata. Quod igitur quidã ex iis, qui ſe Swencfeldianos profitentur, exiſtimant, Patris Dei eſſentiam id contuliſſe ad humanæ naturæ propagationem in Chriſto, quod ſolet conferre terreni Patris ſemen, ita eſt abſurdum atque impium (da quæſo veniam, pro rei dignitate loquenti quod ſentio) vt non egeat refutatione. Eo enim dogmate omne ſalutis noſtræ fundamentum penitus euertitur, quum à Chriſti corpore atque anima ipſa humanitas tollitur, & in eius locum diuinum ſemen, ſeu diuina eſſentia ſubſtituitur. Omitto, quod hac ratione ipſa diuinitatis maieſtas penitus conuellitur: ita enim ſtatuetur Deus aliquis in tempore creatus, factuſue, qui ab æterno Deus non fuerit; ſed in vtero Mariæ eſſe cœperit. Quibus quid poteſt cogitari magis vel impium vel abſurdum? & tamen neceſſe eſt, huc prolabatur quiſquis cum vniuerſa ſcriptura ac primitiua Eccleſia vnicum illum τὸν

λόγον, ab æterno à Patre genitum in vtero virginis, ex ipſa virginis ſubſtantia, & carne penitus humana, ac nihil habens ex ſeſe aut in ſeſe eſſentiæ diuinæ, corpus ſibi humanum tota eſſentię origine aſſumpſiſſe non confitetur. Sed quemadmodum apud Epiphanium loquitur Athanaſius, *βουλόμενος σοφιστικῶς τῷ Χριστῷ χαρίσαι*, imaginatur *τὸν λόγον* ab æterno genitum vnitum eſſe homini, ſeu humanæ naturæ, quæ ſit ipſa ex Dei eſſentia genita, atque ita vel duos ſibi ex Dei eſſentia genitos fingit, vel certe *τὸν λόγον εἰς σάρκα τραπέντα*: ac proinde *τὸν λόγον καὶ θνητὸν καὶ παθητὸν καὶ τρεπτὸν* ſibi ſomniat. Quæ ſanè à pietate Chriſtiana penitus abhorrẽt: quemadmodum præter vniuerſam Scripturam etiam omnis antiquitas, & maxime quem tu laudas Epiphanius abunde docet. Quod itaque tu illum à te facere exiſtimas, pace tua dixerim, longe falleris: quod vt intelligas perlege quæſo diligenter totum illud caput quo *διμοιρίτας* confutat.

ſutat. Comperies profecto eum nobiſcum ad amuſſim conſentire in diſtinctione naturarum Chriſti. Nam quod ad corporis eius trãsformationem attinet, quam tu ex eo videris velle ſtabilire, dabitur fortaſſe alias agendi locus. Primum velim in generatione ſeu filiatione carnis Chriſti nos conſentire. Quod tu me hortaris ad legendum librum Reuchlini de verbo Dei mirifico, ego certè tibi verum fatebor, ſemper mihi vehementer diſplicuiſſe inanem illam & ventoſam in characteribus ac ſyllabis literuliſque aucupandis philoſophiam, in qua verſatur totus Reuchlini liber. Video enim eiuſmodi ſpeculationes ad oſtentationem potius quàm ad ædificationem compoſitas multos bonos viros ab Euangelij ſimplicitate & Apoſtolica fidei veritate abduxiſſe, effeciſſeque vt dum ſuo ſenſu abundantes vana myſteria conſectantur, & vt inquit Paulus, ἃ μὴ ἑώρακαν ἐμβατεύοντας, εἰκῆ φυσιούμενοι, ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐ-

τῶν,

τῶν, à capite Chriſto excidant, & ex vno errore in alium prolabantur. Quid enim ſunt aliud Iudaica & Platonica myſteria, quam inania magorum deliramenta, ab euangelij veritate ac ſimplicitate quam alieniſſima? Admiratur ipſe ſeſe in eo libro Reuchlinus, admiraturque ſuum Sidonium & Baruchiam, homines admirabilis acuminis qui ex philoſophia Platonica atque Ægyptiaca, & ſimul ex characterum ac ſyllabarum notulis mirifica aucupantur myſteria. At ego profecto hæc omnia nihili faciens οὐκ ἔκρινα εἰδέναι τι εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, & ipſe te etiam, vir clariſſime, quantum poſſum ex animo hortor pro noſtra amicitia, vt eiuſmodi στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ κενὴν ἀπάτην τῆς φιλοσοφίας deſerens, Chriſtum Ieſum Dominum non ex Platone aut Platonicis ſectatoribus, non ex Iudaicis aut Thalmudicis myſterijs, neque ex prophanis Philoſophis, ſed ex ipſis ac ſolis

Apoſto-

Apoſtolorum ac Prophetarum fontibus, omnino qualis nobis proponitur diſcas agnoſcere. Metuo enim, vt verum fatear, ne te hoc philoſophiæ Platonicæ ſtudium quo animaduerti te delectari ab Euangelij ſimplicitate ac vera naturarũ Chriſti cognitione abduxerit. Quamquam interea ingenue fateor, me nihil poſſe videre in Reuchlino, quod contra nos faciat. Et vero etiam plane ſtatuere, illum hac in parte nobiſcum perpulcre conſentire: licet enim pauciſſima reperiã de Chriſti incarnatione, hoc certe aperte tradit, quod ſexus fœmineus abſque concubitu; *ſine viri complexibus, ſed Deo ſolo non faciente modo, ſed etiam creante virum perfectum in vtero geſſit*, &c. Ex quo euincitur, eum agnoſcere Chriſtum ſecundum humanam naturam non eſſe ex Dei eſſentia genitum: ac proinde Dei naturalem filium, ſed factum creatumq;, præſertim cum capite ſuperiori docuiſſet, *Patrem nihil eſſe aliud, quam*

eum

eum qui eſſendi ſecundum ſimilem ſibi-ipſi naturam initium præbuit: filium autem qui natiuè ab altero eſſendi originem ſumſit: & paullo poſt tradidiſſet, gigni, *hoc eſſe ſcilicet, ex ſubſtantia generantis produci genitum ſecundum naturam ſimile*; Ex quo ſane perſpicue efficitur, vel Chriſti humanam naturam nõ eſſe à Patre Deo genitam, neque Patrem eſſe Chriſti Patrem naturalem quoad humanæ naturæ generationem attinet, vel certe, humanam Chriſti naturam non eſſe humanam naturam, ſed diuinam, niſi forte Deum Patrem humana natura atq; eſſentia conſtare velimus confiteri. De Amelio cum eius opera neque habeam neque legerim, nihil poſſum dicere: niſi quod facile res ipſa, ac iuſtum Dei iudicium in Porphyrio & Origene cõprobarit, quam periculoſa ſit eorum temeritas, qui ſimpliciſſimam Chriſti ſapientiam, Platonicæ philoſophiæ decretis non verentur permiſcere. Itaque iterum te, etſi me longe prudentiorem,

tiorem, tamen pro mea in te beneuolentia rogatum ſummo ſtudio velim, vt ab eiuſmodi philoſophorum ſpeculationibus ad Euangelicam ſimplicitatem potius totum te conferas, ne fortaſſe idem tibi quod eorum plæriſque vſuueniat. Etenim nimis multa intelligendo, tandem nihil intelligunt, & dum omnia ſui ingenij acumine perſcrutari volunt, à Chriſto ipſo, vnica Dei ſapientia, excidunt. Quanquam ſi quicquam intelligo, hæc ipſa, quæ à te ex Amelio laudantur, mihi certe videntur plena eſſe prophanæ ac gentilis impietatis: vt enim omittam, quod νὴ Δία iurat, quod Ioannem Apoſtolum τὸν βάρβαρον nominat: non video profecto quomodo id cum Chriſtiana pietate conſonet, quod ait τὸν λόγον εἰς τὰ σώματα πίπτειν, καὶ σάρκα ἐνδυσάμενον φαντάζεσθαι ἄνθρωπον, καὶ ἀναλυθέντα πάλιν ἀποθεοῦσθαι, καὶ θεὸν εἶναι οἷος ἦν πρὸ τοῦ εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸν ἄνθρωπον καταχθῆναι. Hæc enim mihi non de Chriſti Ieſu incarnatione videntur, &c. ſed de

de neſcio qua imaginaria τοῦ λόγου εἰς τὰ ζώματα τῶν ἀνθρώπων infuſione, ex qua prophanæ illæ hominum fanaticorum ἀποθεώσεις emanarunt: Tametſi profecto nolo quicquam hac in re ſtatuere, cum eius libros nunquam legerim. At certe tamen, non poſſum diffiteri, eiuſmodi Philoſophiam mihi vehementer eſſe ſuſpectam, & à ſimpliciſſima Euangelij veritate procul videri aberrare. Itaque ſunt profectò alia argumentorum pondera proferenda, ſi me in tuam ſententiam vis ire. Quod autem ſubnectis. *Quærimus enim quis, & quid ſit Chriſtus, non communicatione tantum, ſed in ſe, & ſui natura:* Sphingis mihi videtur eſſe πρόβλημα. Quid enim id ſibi velit, eſſe aliquid Chriſtum communicatione, plane non poſſum intelligere: Neminem etiam ſcio, qui ita locutus hactenus fuerit. Nec enim quiſquam noſtrum vnquam dixit, Chriſtum eſſe communicatione Deum, aut Dei filium; ſed ipſa rei veritate, verum eſſe

Deum,

Deum, ac æternũ Dei filium omnes profitemur. Communicationis autem vocabulum ad proprietatum naturalium deſcriptionem explicationemq; referimus. Quoties enim quod vni ſoli naturæ proprium eſt, id vel alteri naturæ, vel certæ perſonæ ex vtraque natura conſtanti attribuitur, toties id dicimus fieri per κοινωνίαν ἰδιωμάτων, vt quum dicitur Deus ſanguine ſuo eccleſiam liberaſſe, & Dominus gloriæ eſſe crucifixus: quis enim neſcit, neque Dei naturam habere ſanguinem, neque eſſentiam illam æternam Domini gloriæ cruci affigi poſſe? Chriſtum autem ipſum eſſe vel Deum, vel Dei filium, vel ęternum creatorem communicatione tantum, non ſui natura nemo vnquam noſtrum ſomniauit. Quanquam quid eſt quæſo, quod ais in ſe, & ſui natura? Sane neceſſe eſt, vt in Chriſto vel duas eſſe naturas nobiſcum fatearis, vel cum Neſtorio aut Eutyche alteram naturam tollas. Hic ego velim te libere

tuam mentem eloqui. Agnoſcas ne in Chriſto, duas naturas, nec ne? Si agnoſcis, vtrum eas τελείας, atque integras, & originis natiuitate, & eſſentiæ natura confitearis? Ego enim non poſſum intelligere, quorſum illa tua teſtimonia ſpectare poſſint. *Qui credit Ieſum eſſe Chriſtum, eum eſſe natum ex Deo: Neminem poſſe dicere Ieſum Dominum, niſi in ſpiritu ſancto: neminem noſſe nomen eius, niſi qui illud acceperit*, aliaque eiuſmodi quæ tu hîc congeris. Quin tu potius ad rem
Rom.1. venis & categorice reſpondes, an
verſ.3. duas in Chriſto diuerſas,& origine,
Act.2. & eſſentia naturas agnoſcas? an
verſ.30. eum fatearis γενόμενον quidem ἐκ σπέρ-
Act.13. *verſ.13.* ματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, ἄνθρωπον καὶ υἱὸν
Hebr.2. ἀνθρώπου, καὶ υἱὸν Μαρίας, καὶ ἐκ καρποῦ τῆς
verſ.14. ὀσφύος τοῦ Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα, ἀναστάντα
1.Pet.3. καὶ ἀπὸ σπέρματος αὐτοῦ κατ' ἐπαγγελίαν
verſ.10. ἐγερθέντα, καὶ παραπλησίως τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ
Rom.1. αἵματος τῶν παιδίων μεταχόντα, καὶ σαρκὶ μὲν
verſ.4. θανατωθέντα, τῷ δὲ πνεύματι ζωοποιηθέντα,
Iohan.1. καὶ κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης ὁρισθέντα υἱὸν θεοῦ,
verſ.3. καὶ λόγον ὃς ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, δι' ὃν πάν-

τα ἐγένετο

τα ἐγένετο καὶ χωρὶς οὐ ἐγένετο οὐδὲν ὃ γέγονεν. An verò exiſtimes, καὶ σαρκὶ καὶ πνεύματι ἐναρχῇ γεγονέναι, καὶ σαρκὶ καὶ πνεύματι πάντα ποιῆσαι, καὶ σαρκὶ καὶ πνεύματι σπέρμα Δαβὶδ εἶναι, καὶ σαρκὶ καὶ πνεύματι, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς εἶναι. In hac enim quæſtione, verſatur omnis cardo noſtræ diſputationis. Quòd verò ne hoc κρινόμενον videaris prorſus diſſimulare, in tua epiſtola adijcis, *ſed & in ſtatu carnis ſuæ, in quo argumēta tua potiſſimum verſantur, eum, qui ex ſpiritu S. conceptus qui ex virgine natus eſt, qui Immanuel, qui toties filius patris indiſtinctè dicitur, qui natura ſua ſanctus eſt, plenus gratiæ & veritatis, qui, vt filius hominis in cælo eſt, adoratur, Iudex omnium conſtitutus eſt*, non video quomodo te abſoluat, quin potius mihi videris magis ac magis te inuoluere. Quorſum enim gratia? quorſum veritas? quorſum ſanctitas? vbi de origine, non de dotibus ac ſanctificatione naturæ humanæ diſputatur? quorſum etiam attinet qaæ ad perſonam integram ſpectant, & ad officium me-

diatoris quod ex duabus naturis individue coniunctis conſtat, vbi de altera tantum natura, non de perſona eſt quæſtio, quem ais indiſtincte dici filium patris, cur non attendis, eundem indiſtincte dici filium hominis; ac filium Mariæ? An tu propterea conficies, τοῦ λόγου naturam atque eſſentiam, ex naturæ eſſentia deſumptam eſſe? Vides quam abſurdæ ſint eiuſmodi ratiocinationes. Expoſui enim in ſuperiori mea epiſtola, indiſtincte quidem multa tribui toti perſonæ, quę tamen alteri naturæ indiſtincte non poſſunt conuenire, quod ſi non vis fateri, reſponde quæſo categoricè, atque vno verbo vel aias, vel neges, vtrum Chriſtus indiſtincte non poſſit dici ab æterno à patre genitus, & rerum omnium cum patre creator? & ſi fateberis, vti ſat ſcio, reſponde, vtrum propterea, humana Chriſti natura, ab æterno à patre fuerit genita, rerumque omnium cum patre creatrix rectè cenſeatur? Sed vrges tamen in

ſtatu

ſtatu carnis,id eſt,quantum ego poſſum intelligere, reſpectu ac ratione carnis eſſe conceptum ex ſpiritu S. Fateor. An vero, propterea erit filius ſpiritus ſancti? credo non dices. Non eſt igitur ex ſubſtantia ſpiritus ſancti genitus,ac proinde conceptio ex ſpiritu ſancto nihil facit ad naturalem (vt ita dicam) ex patre filiationem. Sed malo Auguſtini verbis iſthæc quam meis explicari. Is in Enchiridio ad Laurentium capite 38. quærit, An quia Chriſtus ex ſpiritu ſancto conceptus eſt, ideo ſpiritus ſancti filius queat nuncupari, quaſi eum ſpiritus S. tanquam pater eius de matre virgine gemiſſet? *Quis hoc,* inquit,*dicere audebit? nec opus eſt oſtendere diſputando quanta alia ſequantur abſurda, cum hoc ipſum iam ita ſit abſurdum, vt nullæ fideles aures id valeăt ſuſtinere.* Paulo poſt iterum ſubijcit:*Hunc ergo fateamur natum de ſpiritu S. & Maria virgine. Quomodo autem non ſit filius ſpiritus S. & ſit filius virginis Mariæ, cū & de illo, & de illa natus ſit, explicare*

difficile eſt: proculdubio quippe non ſic de illo, vt de patre, ſic autem de illa vt de matre natus eſt. Et tandem ita concludit: *Profectò modus iſte, quo natus eſt Chriſtus de ſpiritu S. non ſicut filius, de Maria virgine ſicut Filius, inſinuat nobis gratiã Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis in ipſo exordio naturæ ſuæ, quo eſſe cœpit, verbo Dei copularetur in tantam perſonæ vnitatem, vt idem ipſe eſſet filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius Dei, ac ſic in naturæ humanæ ſuſceptione fieret quodammodo ipſa gratia illi homini naturalis, quæ nullum peccatum poſſet admittere. Quæ gratia propterea per ſpiritum S. fuerat ſignificanda, quia ipſe proprie ſic eſt Deus, vt dicatur etiam Dei Domino*, &c. Quibus Auguſtini verbis, omnis noſtra controuerſia facile componetur, ſi te tanto viro docilem prębere non dedigneris. Docet enim hîc primum quidem conceptionem ex ſpiritu S. non innuere generationem eſſentialem ſeu naturalem, alioqui neceſſe fuerit non corpus, ſed ſpiritum, non

non creaturam, ſed creatricem, non in tempore natam, ſed ab ęterno genitam fuiſſe humanam Chriſti naturam: ſed indicare vim illam ac gratiam ſupercœleſtem Spiritus ſancti, qua ὁ λόγος cum hmana natura indiuiduo nexu ab ipſo conceptionis momento fuerit copulatus, qua per ſpiritum S. ab omni peccato immunis facta fuerit caro, cui ſe ὁ λόγος iunxit, quia deniq; illa ipſa caro ſine viri ſemine ex mulieris carne, ſanguine, ſemine, ac ſubſtantia, contra cōmunem naturæ rationem, ortum atque eſſentiæ originem acceperit. Quod ſi itaque quæris, an Chriſtum fateamur etiam ſecundum humanam naturam eſſe Dei filium naturalem, reſpondemus, reſpectu quidem doni Spiritus ſancti, quo à primo momento conceptionis fuerit in vnam perſonam copulata ea humana eſſentia cum Dei filio; rectè dici naturalem Dei filium, præſertim autem, ſi ea natura cum cęterorum hominum, & vero etiam cum integri

Adami natura conferatur. Sed ſi ad originem eſſentialem reſpicimus, omnino pernegamus Chriſti humanam naturam, vel ex Patris vel ex ſpiritus eſſentia ſuam eſſentiam deſumpſiſſe: ac proinde ea ratione, Dei neque Patris, neque Spiritus ſancti filium naturalem, quoad humanæ naturæ originem attinet, dici nequaquam poſſe. Deinde vides hîc aperte Auguſtinum, id omne quod vi Spiritus ſancti accepit humana natura, tribuere gratiæ ac dono gratuito. Quare, ſi iterum quæris, an agnoſcamus Chriſtum ſecundum humanam naturam naturaliter eſſe Dei filium, reſpondebimus: ſi intelligas naturaliter, ex vi originis, ac natiuitate ſuæ eſſentiæ, omnino id conſtare non poſſe: ſin autem refers dictionem naturaliter, ad gratiam & dona Spiritus ſancti, quæ iccirco humanæ naturæ naturaliter competunt, quod & à primo conceptionis momento, Deus eam illi gratuito conceſſerit; & ſimul ipſa in

vnam

vnam perſonam cum natura τȣ̃ λόγȣ fuerit coniuncta, recte poſſe dici naturaliter eſſe Dei Patris filium etiam quoad humanam naturam, ſed id fit non ſui ipſius ratione, ſed per gratiam, ac donum Spiritus ſancti, ratione coniunctionis copulationiſq;, qua natura humana cum Dei filio inſeparabiliter eſt copulata: quod cum minimè habeat cum vllo ſanctorum, qui vmquam vel fuerunt vel futuri ſunt commune, non eſt cur metuas ne Chriſtum in cæterorum hominum ordinem redigamus. Eſt enim Chriſtus verus atque vnicus Dei filius, eritque in æternum, etiamſi caro eius hoc beneficij, non ex ſui ortus natura, ſed ex copulatione σὺν τῷ λόγῳ per gratiam conſecuta fuerit. Quod ſane nemini vnquam mortalium à Deo tributum fuit. Cæteri enim homines ſunt quidem Dei participes, vi atque ἐνεργείᾳ, at certe ὑποστάσει nequaquam: quemadmodum pulcerrimè eſt ab Epiphanio definitum, dum ita ſcri-

 bit:

Pag. 434. in princ.

bit: ὅταν δὲ εἴπῃ ὁ ἀπόστολος, ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν. ἆρά γε τί λογισόμεθα; εἶχε τὸν ἴδιον ἀνθρώπινον, ἢ τὸν τοῦ Χριστοῦ ἐμφορούμενον νοῦν; τὸν μὲν ἴδιον ἀπεβάλλετο, νοῦν δὲ Χριστοῦ εἶχεν ἀντὶ τοῦ ἰδίου; οὐ πάντως, συνομολογήσετε γὰρ ἕκαστος τῶν ἀκουόντων, ὅτι τὸν μὲν ἴδιον εἶχε, τοῦ τε Χριστοῦ ἐνεφορεῖτο, τοῦ κοσμήσαντος αὐτὸν κατὰ τὴν θεοσέβειαν, καὶ γνῶσιν, καὶ θεοῦ πολιτείαν ἐπουράνιον. εἰ τοίνυν τὸν ἴδιον ἔχων νοῦν Χριστοῦ ἐνεφορεῖ νοῦν, ἄραγε καὶ Χριστὸς αὐτὸς ὁ λόγος νοῦς ἦν, εἴγε οὕτως δεῖ λέγειν, ἐπειδὴ τισὶ τοῦτο ἔδειξε νοῦν καλεῖν θεόν. ἐγὼ δὲ τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον οὐχ ὑπόστασιν ἡγοῦμαι, οὐδέ τις τῶν ἡμῶν τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐνέργειαν τινὰ ἐκ θεοῦ ἐν ἡμῖν δεδομένην καὶ οὖσαν, τὸν δὲ Χριστὸν ὑπόστασιν λέγω, ὡς καὶ πάντες πιστοὶ ὁμολογοῦσι, καὶ θεὸν ὁμολογῶ, καὶ ὄντα κύριον ἐκ πατρὸς γεγεννημένον, τέλειον ἐκ τελείου, καὶ φῶς ἐκ φωτός, καὶ θεὸν ἐκ θεοῦ, &c.

Attende quæſo hæc.

Ex quibus verbis facile potes intelligere, quis fuerit in his noſtris controuerſiis vetuſtioris Eccleſiæ ſenſus. Et quantopere omnes pij abhorruerint ab ea ſententia quam veſtrum plerique ex Thauleri, Theologiæ Germanicæ, atque aliorum monacho-

monachorum lacunis hauſtam iterum in lucem reuocatis; dum ſtatuitis pios in Chriſti mentem atque eſſentiam transformari, ac proinde (vti ſolent veſtri loqui) deificari. Qui veſter error hunc de Chriſti naturarum confuſione errorem vobis peperit. Dum enim inter ὑπόστασιν & ἐνέργειαν atque χάρισμα diſcrimen non videtis, vultis nouo confiсto diſcrimine naturalitatis, filij Dei carnem atque humanam naturam à noſtra diſiungere. Et ita ex Scylla vos in Charybdim, quod aiunt, conijcitis. Quod ſi poſſetis euitare, haud eſſet neceſſe eiuſmodi argumenta ex Adæ comparatione cum Chriſto colligere. Quod itaque vrges viuificationem, iuſtitiam, veritatem, gratiam in Chriſti carne eſſe naturaliter, nos quidem libenter damus, ſed tamen eius virtutis originem ad Dei gratiam, ad copulationem σὺν τῷ λόγῳ perſonalem indubitanter referimus, οὐ γὰρ ψιλὸς ἡμῖν ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, vt Epiphanij verbis vtar, ἀλλὰ λόγος. Pag. 433.

λὰ λόγος ἐνυπόστατος, ἔνσαρκος, καὶ θεὸς ἄνθρωπος γεγονὼς ἐν ἀληθείᾳ, ἡμῶν μὴ ἐχόντων τὴν ἐλπίδα ἐπ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐν τῇ θεότητι, &c. quod enim caro Chriſti vitam & ſalutem nobis tribuit, id habet quidem naturaliter, id eſt, vt primum nata conceptaque fuit, ſed non habet naturaliter, id eſt, ex ſua virtute naturali, ſed ex gratia ac dono ſpiritus ſancti, cuius virtute facta eſt caro τοῦ λόγου ἐν ᾧ ἦν ἡ ζωὴ ἀπ' ἀρχῆς ἦν: Nec tamē propterea cunctamur Chriſti carnem adorare, Chriſtumque hominem, ſeu Chriſtum ſecundum humanam naturam noſtrum ſervatorem confiteri, cum idem ille Chriſtus, qui eſt homo, ſit etiam Deus, & ea ipſa caro ſit Dei veri ac viuentis caro, in qua ſalus noſtra perfecte abſoluta fuit. Hæc eſt mea vir clariſſime ſententia, in qua explicanda longior multo fui quam propoſueram: tu tamen pro tua æquitate, ac animi facilitate mihi ignoſces, & animi mei erga te propenſioni ac beneuolentiæ, ſi quid pec-

catum eſt tribues; cupio enim ex animo, te nobis in Chriſto coniungi, atque in vnam fidem, vnamque eccleſiam copulari, vt omni errore ſublato, Chriſtnm Ieſum verum Deum verumque hominem communi conſenſione adoremus: Vale, tuamque coniugem lectiſſimam matronam quæſo ex me ſaluta.

D. T. amicus perpetuus

PH. MARNIXIVS.

XC.

Nobili viro D. Adriano Mylio, amico obſeruando.

NVdius tertius cum paullò tardius domum redijſſem, & tabulas Geographicas ad te ſtatim mittere ſtatuiſſem, inueni famulum meum peius etiam, quam reliqueram, affectum; vt alterum nullo modo ab eo dimittere ſim auſus. Venit eadem hora medicus, qui parum nobis de vita ſpei faciebat: tamen *Priuata.*

medica-

medicamenta quædam adhibebat, herbaſque quaſdam quæri iubebat; quæ omnia per famulum alterum erant agenda, nec in ædibus erat quiſquam alius cui potuiſſem committere. Quamobrem à te maiorem in modum peto, ne aliam ob cauſam, librum à me non miſſum exiſtimes. Cur enim tibi eum non commodem, cum hiſce diebus non vtar, quo ſi plurimum ſane indigerem, tibi tamen concederem libentiſſime. Mitto igitur nunc, vt in iſta ſolitudine tua & loco exiguo, quicquid eſt in orbe terrarum celebre conſpicias tamen. Vale dilectiſſime Myli, meque mutuo dilige. Datæ XVI Maij, An. MDLXXII.

Cum hæc ſcripſiſſem, venit ad ædes noſtras plebeius quidam, nuncians Papam creatum eſſe, Cardinalem Buon Compagno. Hoc verum ſit nec ne, ex Zindelini noſtri literis ſpero cognoſcere. Iterum vale.

T. Geor. Lvdovicvs
ab Hutten.

XCI.

XCI.

Nobiliſſimo & ornatiſſimo Viro,
D. GEORGIO LVDOVICO
HVTTENO, *Equiti*
Franco.

Agenti Venetijs.

S. P.

SPerans tabellarium, non tam cito diſceſſurum, humaniſſime Huttene, non potui committere, quin vel tribus verbis tibi ſignificarem, & quod literæ tuæ mihi redditæ eſſent, & quod mihi ita fuerunt gratæ, quam quæ ſolent eſſe gratiſſima. Status Reip. non melior eſt, quam tunc cum proxime tibi ſcriberem. Indies triſtia nunciantur, vt ex Zindelino intelliges. Sed Deus aliquando ſuos reſpiciet, & eccleſiam ab oppreſſionibus liberabit. Si non propter nos, certe propter ſanctum nomen ſuum, ne à gentibus illi exprobetur, eiuſq; nomen profanetur. *Priuata.*

Interea

Interea noſtrum eſt, vt ipſum oremus, atque ita nos geramus, vt vlterius ipſum ad iram non excitemus, nam certe omnes has plagas ob noſtra delicta, & Dei verbum contemptum euenire, ego certiſſime exiſtimo, & legendis tuis literis non ſine magna animi voluptate, atq; etiam dolore intellexi. Quare te rogo, vt in poſterum nos ſuauiſſimis tuis literis recreare velis, atque efficere, vt illæ ex parte locum impleant tuæ præſentiæ, qua nos toties multas ob cauſas languentes refeciſti. Bene vale. Raptim, (vt D. Zindelinus dicere ſolet.) Spira 11 Decembr. An. MDLXXII.

Totus ex animo tuus

Adrianus vander Myle.

XCII.

XCII.

Clariſſimo ac nobili viro, D. Adriano vander Mylen, Hiſpaniarum Regis conſiliario, D. & amico ſuo honorando. Venetiis apud Gulielmum Santfort.

S.

CLariſſime & ornatiſſime Domine, vt certius tibi quid de rebus meis ſignificarem (multum enim & diu cogitaui apud Angelum magni conſilij Dei, quid incipere, quove migrare deberem) à ſcribendo tanto interuallo abſtinui. Reſolutus tandem celare te non poſſum, me poſtpoſitis omnibus muneribus ad otium & priuatam vitam rationes meas contuliſſe, vt quod reliquum eſt huius miſeriæ, cultui & ſeruitio Chriſti & piorum dedicem. Coloniam recta abeo, ſed nondum ſcio an ibi manere velim: fieri poteſt vt Clivis domicilium eligam. Res meæ non magnæ, ſed homini frugali & *Priuata.*

temperanti ad viuendum ſemper ſatis eſt. Delatio quæ contra me facta eſt, à Ieſuitis ortum habuit. Alij enim vtriuſque partis admodum bene mecum contenti fuerunt. Sed hi etiam ad regem de me ſcripſerunt, deinde apud legatum Regis Com. de Monte acuto clanculum me accuſarunt, quæ res porro ad me relata eſt per D. de Chantaney qui præfectus patriæ veſtræ factus antequam eo perueniret è viuis ſublatus eſt. Nihil adferre potuerunt, quam quod vlli alij Eccl. me coniunxiſſem, ſed omiſſa quædam præter morem Catholicorũ per articulos deduxerunt: quibus libenter reſpondiſſem, ſi autoritas & iura Cameræ pertuliſſent: ſed nec collegium hoc ferre voluit, nec propter motus mihi tutum fuit illius auxilio vti. Habui non meum tantum firmum præſidium, ſed ab omnibus ſtatibus: verum metui proſcriptionem, & ne amici mei, quos noſti, male propter me audirent. Deinde habita & cognita

Dei

Dei voluntate, ſponte renunciaui. Cuius rei me nondum pœnitet, quinimo gaudeo, & Deo ſæpe gratias ago; quod me ex colluuie illa impiorum & iudiciorum peccatis illiberauerit. Prout quæſtus erit, ſic faciam ſumptus; & corpori meo adhuc bene erit. Multi hîc nobiles ſunt, & præfecti militum. Quidam aiunt, expectare ipſos ſolutionem ex Gallia: alii de novo conſcribi exercitum. Nihil habeo certi, ſed hoc ſcio; magnas calamitates toti mundo adhuc imminere. Conſeruet nos ſeruator ille noſter, qui eſt rex & Dominus omnium. Succeſſit in locum meum D. Ioan. Roorda, qui, qualis ſit, noſti, & tamen conterraneus meus eſt, & homo non prorſus malus. Allaboraui vt ſui voti compos fieret, nunquã alioquin admiſſus fuiſſet. Quod aliud ſcribam non occurrit. Optaui aliquoties tibi mittere libellum aliquem, in quo fidem meam cognoſcere poſſes, & an mutuus inter nos eſſet con-

ſenſus, ſed hactenus nulla oportunitas mittendi data fuit, nunc hoc viro oblato eandem mitto tibi. Tu cum precibus ad Dominum ſæpius eum legas, & ſpero cõtenta eius approbabis. Iuuenis ille cui XVI coron. mutuo dediſti, pro quo tibi magnas gratias habeo, pecuniam ſuam accepit. Bene vale vir optime & fideliſſime. Francof. VI. Apr. An. MDLXXI.

Tuus

AG. ALBADA.

XCIII.

Præſtantiſſimo viro, Dn. Bon. Vulcanio Brugenſi, Domino & amico ſuo plurimum obſeruando.

S.

Eccleſiaſt. Politica.

REdditæ ſunt mihi literæ tuæ vir doctiſſime, & mihi plurimum obſeruande, quas XIV Iulij dediſti. Meum verò de Thalmudi Iudâici editione iudicium tibi probari gaudeo,

deo, & miror quenquam eſſe, qui aliter ſentiat, inter eos quos Chriſti gloria ſerio tangit. Sed ſunt illic nonnulli, quorum ſtomachus omnia poteſt concoquere, niſi ſi quid Capernaiticæ ipſorū de orali corporis Chriſti manducatione aduerſatur. Hoc ſolum ipſis δύσφημον & intolerabile videtur. Ita vero ſe prodat oportet ſpiritus iſte, qui hactenus ſub ſimulatæ pietatis velo delitescens, multos fefellit. Interea feramus patienter ea, quibus fidem noſtram Dominus exercet & probat. De rebus Gallicis iam diu nihil audiuimus, & poſtremis literis D. Beza ſcribebat, itinera obſideri, vt rariſſimi illinc ad ipſos venire poſſint. Fama tamen eſt, quam Lugduno primum prodiiſſe aiunt, regis copias ad Nemauſum aliquam cladem accepiſſe, & ex illis D. fuiſſe deſideratos. Condæum quoque ex Anglia reuerſum eſſe dicunt, ſed quid illic fecerit aut impetrarit, neſcimus. De Belgica pace idem plane tecum ſen-

tio. Nec enim putant ſe teneri regis vllis pactis, iis autem quam minime, quibus fidem ſuam ſubditis obſtrinxerunt. Et ſi ſapit Aurangius, nunquam credet Hiſpanicis promiſſis, ſed ſuarum rerum ſataget. Tranſierunt hiſce diebus apud nos quidam ex familia Magni Magiſtri Ordinis Ioannitarum in Germania, qui Romam ad Pontificem pro confirmatione ab Imperatore nouo miſſus fuit. Narrant illi, Papam primo quod petebatur negauiſſe, niſi Imperator promitteret, ſe Lutheranã hæreſim, ſiue euangelij doctrinam, ex terris ſuis ſummo conatu extirpare velle. Obſtupuit ad hanc vocem legatus, & quia quod reſponderet non habebat in mandatis, ſe ad Imperatorem de hac re per celeres nuntios ſcripturum dixit. Imperator autem re cum Saxone & Brandeburgico communicata, iuſſit vt denuo apud Papam pro confirmatione inſtet, & ſi hæc negetur, domum redeat. Quo audito Papa confirmationem promiſit,

miſit, & ille proximè ad Imperatorem contendit. Fuerunt cum eius domeſticis, qui hæc retulerunt, quidam Melitenſes equites, qui Sophi Perſam de recipienda religione Chriſtiana & fœdere cum Imperatore faciendo cogitare dixerunt. Sed hoc totum mihi fabuloſum videtur. Tu, ſi quid habes ſcitu dignum, ne nos cæles. Dominus Lauaterus te plurimun ſaluere iubet. Salutabis quæſo ex me amicum veterem, Thomam Platterum meum, cum filio, & Domino Zwingero. Pro σκιαγραφία Domini Grynæi gratias ago, quæ mihi plurimum probatur. Vale, Tiguri, Kalend. Auguſti, Anno M D L X X V I I.

Tui ſtudioſiſſ.

RODOLPH. GVALTERVS

XCIV.

Nobili ac clariſſimo viro Dn. Adriano vander Myle, Regis Hiſpaniarum conſiliario, Domino & amico ſuo honorando, Venetÿs, in ædibus Domini N. Santfort.

S. D.

Pia Hiſtorica.

CLariſſime ac amantiſs. Domine. Maximam voluptatem literæ tuæ mihi attulerunt, quod & vbi eſſes, & quid valeres, ſignificarent: nam à ſeſquianno fere cum ex nundinis Francofurtenſibus ad te paruum libellum cum literis meis miſerim, nullum abs te verbum habui. Ego interea variis moleſtiis agitatus tandem domicilium in hoc loco conſtitui: ſub qua conditione, ſcripſi tibi olim: ſed poſtquam huc adueni, dicere tibi non poſſum, quantas moleſtias & conuitia à Principe meo tulerim, quòd à cœtu ſuo ego & mei abſtineant. Viuo hîc magis ſolitarie quam vllus heremita, contentus meo honorario, quod ad frugaliter

galiter viuendum mihi ſatis eſt, nullis negotijs, niſi Principis mei me implico, ita vt ſatis temporis habeam ad pietatis ſtudia exercenda. Do operam, vt me & meos magis diuitijs Chriſti, quam hujus mundi locupletem: tantundem de te ſpero, quod nullius rei adeo quam ſalutis tuæ curam agas, &, ſi externus tuus homo corrumpitur, quod internus creſcit ad Dei communionem. Quę in inferiori Germania patria noſtra iterum cœpta ſunt, credo te non ignorare. Det Dominus fœlicem euentum. Vtrinque magnæ vires colliguntur, ſed Geuſij quia præuenerunt, adhuc ſunt ſuperiores. Tota Hollandia exceptis Amſterodamo & Rotterodamo ſe in fidem eorum tradiderunt. Mons Hannoniæ à Comite Ludouico detinetur. Zelandia iam pridem eorum fuit. Habet Auraicus equitatum ſeleleċtiſſimum. Euentus forte idem erit, qui Carolo in Germania. Tempus conuenit à deuictis Germanis ad

eorundem liberationem. Eadem familia etiam ſe permiſcere huic bello tacite creditur, vel forte extorquetur rranſactio qualem Gallus inijt. Vtcunq; ſit, in ea ſpe ſum, poſt finitos hos motus propius nos coniunctos iri, patriamque vnà reuiſuros. Non omnes viuos inueniemus, ſed qui ſigno Thau notati ſunt: quos gladius non abſumet, peſtis & fames extingent, quæ ſine dubio ſequuturæ ſunt. Plura quæ ſcribam non occurrunt, ſed te gratiæ Dei commēdo, ac vtinam ſanus aliquando ad tuos redire poſſis. Hoc dabit Dominus Ieſus, cuius amore multa aduerſa libenter toleras. Literas tuas, ſi ad D. Roordam miſeris, facile ad me peruenire poterunt. Bene vale, optime & dilectiſſime frater, in eo qui nos coniunxit Chriſto Domino & Deo noſtro. Herbip. XXIV Iulij. Anno MDLXXII.

Tuus ex animo

Aggævs Albada.

XCV.

XCV.

Nobili viro D. Adriano Mylio, amico obſeruando, Venetÿs.

S. P.

TE valetudine meliore eſſe, ſumme gaudeo. Ego ea ſum, qua contentus eſſe poſſim. Neque enim firmiſſimam corporis conſtitutionem deſidero: ſat eſt, ſi non peſſime corporis muneribus fungi poſſum. Tu tamen ſapienter mones, qualiſcunque ſit valetudinis ratio, eam moderate ferendam eſſe, quippe cum nihil hominibus accidat contra Dei voluntatem atq; ſententiam. De rebus Belgicis omnia ad me liquidiſſime ſcripſiſti. Poſtea nos accepimus Montem Hannoniȩ ab Hiſpanis obſideri, die Iulij 11 obſeſſos ex vrbe excurriſſe, commiſſum eſſe prope iuſtum prælium, in quo legatus Ludouici Naſſouij cum multis Gallis deſideratus ſit. Ex Hiſpanis grauiter vulneratum Rodericum quendam caſtrorum præfectum. Chiappinum Vitel- *Hiſtorica.*

Vitellium Sclopetto in tibia eſſe ictum: Walones multos inſignes homines cecidiſſe: In Geldria eſſe Principem Arauſionis, eumq; Zutphen, Venloam, Buram, ſuis prȩſidijs tenere. Geldriam & Hollandiā pene omnem à Geuſijs eſſe occupatam. Claſſe eorum omnes aditus, omnia fluminum oſtia teneri, vt neque importari, neque exportari quicquam poſſit. Albanum magnum equitatum è Germania expectare, ducibus Brunſuicio, Holſato, & Pomerano. Hæc quo euaſura ſint, neſcio. Ego me in literas abdo: reliqua Deo permitto: etſi non poſſum, quamuis literis deditus, patriȩ calamitatibus non commoueri: at cuius patriæ? eius nimirum qua nulla eſt terrarum ora, vel oppidorum frequentia, vel vbertate omnium rerum, vel humanitate omnique ciuili cultu præſtantior. Vale mi Domine, & Zindelino Huttenoque noſtro ſalutem. Poſonij VIII Aug. MDLXXII.

T. NICAS. ELLOBODIVS.

XCVI.

XCVI.

Nobili viro D. Adriano Mylio, amico obſeruando, Venetiis.

ETſi nihil admodum habeo, tamen iſtuc non poſſum, quin ad te ſcribam. Cæſar rurſum dicitur diſceſſurus ad nonas Decembris, iamque domeſticos eius aliquot diſceſſiſſe. Arauſinus & reliqui Naſſouij etſi in comitiis diligenter in ſuis rebus laborarunt, vix tamen fuerunt auditi: dicitur tamen hoc Electori Auguſto petenti annuiſſe, vt vxori Arauſini alimenta petat ab rege Philippo ſponſa. Medina cæli iam in Angliam peruenit, vbi etiamnum ſæuit peſtilentia, vt & in Allobrogibus, & Norimbergæ, & in Auſtria. In Gallia apud Pictones collegerat ſe manus quædam equitum & peditum, qui ſe vocitarunt *les bendes des mal contentz*, quos Amiralius miſſo ad regem an eius iuſſu hæ copiæ cogerentur, cum accepiſſet pacis Historica.

turba-

turbatores eſſe iniuſſu regis coa-
ctos; omnes fugit & fugauit. Spar-
gunt tamen in prouincia, neſcio quę
loca nouis præſidiis occupari, etiam
regis iuſſu : & montem Albanum
prope à Toloſa tentatum eſſe à Pon-
tificiis. Verum illa legatio, de qua
proxime, valde confirmatura partes
exiſtimatur, nam quod poſtea acce-
pi, etiam minis additis acturi dicun-
tur. Ad nuptias regis, quas celebran-
das aiunt in arce Coneſtablij Chan-
tillij, conuenient principes Na-
uarrus & Condenſis. Lotharingus
Card. non item, qui domum venire
dicitur, etſi alij eum Remis hærere
iam aiunt, ut præſit coronandæ re-
ginæ. De Blotio miror, neque te, ne-
que D. Zindelinum quicquam ſcri-
bere, cuius literas, quibus tuam ſin-
gularem in ſe humanitatem prædi-
cat, modo accepi, datas IX Nouemb.
Huic ſalutem dices. Accepi & tuas
octo abhinc diebus, poſtridie quam
ad te ſcripſeram, quibus de Berrio
ſcribis. Ad illum literas iam exara-
ueram,

ueram, & me cum ſuperioribus meis ad te literis eas miſſurum putaram: verum neſcio, vbi ſepoſitas reperire non potui: neque nunc mitto, quod expectem alteras, ad quas eum es hortatus. Et ſi ad illud munus non eſt animus, in iure tamen poterit fortaſſe aliquid impetrare. Scripſi iam D. Franciſco, quo gaudeo te vti hærede optimi Stopij noſtri. Efficias vt ad me interdum mittat noua, quod ipſum & ego nunc illi præſto, & ſemper facturum recipio: puto enim fidelem, prudentem, & noſtrorum eſſe amantem, quod tamen ex te diligentius cognoſcere velim. Vale. Argentorato, XXVII. Nouemb. Anno MDLXX.

T. Ex. dd.

Ob. GIPHANIVS.

XCVII.

XCVII.

Nobiliſſimo & ornatiſſimo viro, Dn. Adriano vander Myle, amico ſuo, Venetijs.

S. P.

Priuata. Litteraria.

TEipſum potius expectabam, mi Myli, quam literas tuas. Cupiebam enim, & quidem ſumme cupiebam, prius amplecti te, quam ad Iazygas Metanaſtas proficiſcerer. Nunc eius rei facultas erepta mihi videtur, quoniam & tu iſtic hæres diutius quam velim, & Epiſcopus meus vrget quotidianis literis vt veniam, nec iſtuc poſſum excurrere, quoniam pecunia quam expectabam allata non eſt. Quocirca cogor per literas eo officio defungi apud te, quod coram ſane libentius vſurpaſſem. Etſi autem meum ſtudium minimè ignotum tibi eſſe ſcio: ſæpeq; ſum teſtatus, & quanti te faciam ob elegantiam doctrinæ, morumque probitatem, & quantum te amare

amare debeam ob perpetuam tuam, & ſingularem in me voluntatem: tamen etiam his literis meum in te animum & officium conſignare volui. Quod, vt agam breui, eiuſmodi eſt: me æterna memoria proſecuturum eſſe tuum amorem erga me, & exculturum quocunque officij genere potero. A te hoc vnum peto, quod ſcio te ſponte tua facturum eſſe, vt me abſentem ames, & in tuorum numero hærere patiaris. Cogito quatriduo, aut ſummum intra dies quinq; diſcedere. Simul atque peruenero quo volo, non committam, vt ignores, quis vitæ meæ ſtatus ſit. De rebus nouis, mira & varia ad me ſcripſiſti. Ego quod tibi reponam, nihil ſane habeo. Nihil enim hodie eſt allatum. Nunc audi, quod ſummis abs te precibus obteſtor. Duditius abhinc aliquot menſes me rogarat, vt curarem ſibi deſcribenda Diophanti ἀριθμητικά. Sumpſi à Pinello Diophantum & Duditio exſcribendum curaui, ſi-

mulans tamen mihi deſcribi, quoniam Duditij nomen, vt ſcis, odioſum eſt: duxit enim vxorem cum eſſet Epiſcopus. Nunc Pinellus hunc librum me iamdudum popoſcit: velle enim ſe cuidam amico commodare: nam certis de cauſis ſuum nolle cuiquam oſtendere. Ego qui librum miſiſſem ad Duditium, hærere, nec ſcire quid reſponderem. Dixi tamen me librum tibi commodato dediſſe, quippe Mathematicæ ſtudioſo. Quieuit. Nunc quia diſceſſurum videt, vrget iterum de libro. Reſpondi, me ad te daturum literas, & rogaturum, vt ſimulatque Patauium veneris, librum eum, ſibi tradas: Vides mi Myli, quam in difficili cauſa verſer. Dices. Quid eſt igitur, quod me facere velis? ſcilicet hoc vnum, vt ſi Pinellus te rogarit de Diophanto, dicas te accepiſſe quidem à me hunc librum, ſed credidiſſe tibi à me eſſe donatum, & ideo cum cæteris rebus tuis in Belgium eſſe miſſum. Ita mihi meus honos

honos apud Pinellum ſtabit, & tu ob leuiſſimum mendaciolum nulla te peccati religione obſtrinxeris. Quin, ſi occurrat tibi in via, vltro expoſtula mecum, & accuſa quod eum librum abs te repetam, quem donatum tibi eſſe credas: nihil potes hoc mihi facere gratius. Expecto abs te quamprimum literas, quas velim Gulielmo Verdunio inſcribas, qui habitat *al ſanto in caſa di Madonna Catarina murara*, is tibi ſalutem dicit. Vexatur à tertiana. Vale & me ama. Patauij XX. Aprilis, Anno MDLXXI.

Tui ſtudioſiſſ.

NICASIVS ELLEBODIVS.

XCVIII.

Clariſſimo ac Nobili viro, Dn. Adriano vander Myle, Regio conſiliario in Hollandia D. & amico ſuo honorando.

S.

Religioſa. CLariſſime D. Non ſcio me præter binas abs te accepiſſe literas. In prioribus mones me, vt ex Babylone fugiam: id feci iam ex Dei gratia, & reuelatione per annos XXII non tam corporis, quam animi diſceſſione: vtinam contra tibi perſuadere poſſim, vt & tu à filia eius fugias, quæ matrem breui tempore ſuperabit: vtramque ſua pœna manet. Spero autem matris interitum præceſſurum. Ego nunc Vlmam propero ad quoſdam pios amicos meos vt nos gladio ſpiritus ad mutuum profectum nonnihil acuamus & roboremus, & aduerſus inſtantes calamitates à Domino auxilium & conſilium quæramus. Optarem te mihi ſocium

cium itineris eſſe, videres & cogno-ſceres alios viros quam quos .... Schola producit. Si me amas, tantum quæſo abs te impetrem vt libros C. S: diligentius legas, vel o-miſſis omnibus ſcriptoribus te vni Chriſto in diſciplina tradas. Res meæ in mediocri & tranquillo ſta-tu ſunt. Noua apud vos certiora ſunt. Pro ſalute quam ab Hoppero mihi aſſcripſiſti, habeo tibi gratias: ad ſcribendum illi hoc tempore otium non habeo. Si reſcripſeris ei, quæſo quam ornatiſs. eum meis ver-bis reſalutato, & ſcribe ei, me roga-re vt in officio ſuo à Deo prudentiã petat & gratiam, nam omnino ne-ceſſe hoc ei erit. Quid hac admoni-tione velim, ſcribam tibi aliàs. Salu-ta quæſo fratrem tuum cum vxore, Bene vale amantiſs. Dn. in eo, qui nos dilexit Chriſto Domino & Deo noſtro. Raptim Francof. IX Apr. Anno MDLXXIV.

T. D. Ad. AGGÆVS ALBADA.

XCIX.

Spectabili viro, D. Magiſtro Laurentio du Bliou Graphiario.

Interceſſoria.

SPectabilis Domine Graphiarie, amice perdilecte. Meminiſtis credo quanta inſtantia vos rogauerim, vt Dominum de Naſſaw velletis inducere ad compatiendum Magiſtro Florentio Oem, vt poſſent reuocari literæ quibus ei mandatum eſt, vt infra x x i v horarum ſpatium à Dordraco diſcederet, & non appropinquaret intra diſtantiam x x leucarum, eo nec vocato nec audito ſuper iis quorum occaſione mandatum tam exorbitans factum fuerat. Promiſit mihi tunc veſtra Dominatio, ſe daturum omnem operam, vt Dominus de Naſſaw pietate flexus in eandem veniret ſententiam, & bonus Magiſter Florentius reponi poſſet aduerſus præceptum tam durum. Scioque quod propter abſentiam Domini de Naſſaw nondum potuiſtis conficere negotium: nunc vero

vero poſtquam rediit, concedite oro & efficite quam breuiſſime fieri poteſt, vt faciat literas illas reuocari: quod facile fiet, ſi vnum verbum electo Imperatori noſtro ſcripſerit in hominis commendationem, præſertim quia quandoque grata & vtilia ſeruitia fecit. Eſtque de doctioribus & ſubtilioribus totius patriæ Hollandiæ, & ſeipſe offert ſtare iuri, & reſpondere ad omnia quæ illi obijci poſſent; &, ſi meruit, iuxta delicti qualitatem puniri. Precor, agite hac in re ſyncerè non carnaliter. Ego in quibus potero V. D. viciſſim libenter & ex corde inſeruiam. Valete feliciter, & me Dominæ vxori veſtræ ac filio Magiſtro Gaſpari, filiæque ſuæ contorali ex animo commendate. Barchinonæ, XI Auguſti, An. MDXIX.

Veſter amicus.

A. CARDIN. Dertuſenſis.

C.

Spectabili ac praeclariſſimo viro, Magiſtro Florentio Oem de VVyngaerden, vtriuſque iuris Doctori conſultiſſ. amico tanquam fratri.

Intercesſoria.

SPectabilis Domine Doctor, amice chariſſime. Scribo impræſentiarum Domino de Naſſau, rogans vt veſtri miſertus velit apud ſacram Maieſtatem Cæſaream efficere, vt illæ exorbitantes literæ contra omnem ordinem iuris & iuſtitię contra vos emiſſæ reuocentur, quibus vobis iniunctum fuit exilium. Et quoniam multi opinantur, conſilio & inſtigatione Domini Graphiarij eas literas fuiſſe impetratas, ſcribo ei, vt quemadmodum mihi dum hic erat, pollicitus fuit, velit inducere dictum Dominum de Naſſau ad impetrandam reuocationem: Quod ei ob id facillimum erit, quia ipſius Domini de Naſſau, conſilio vel adhorta-

hortatione Rex illas fertur dediſſe. Ego hic omnia tentaui, & laborem perdidi. Non video remedium niſi ex illa parte, ſaltem quamdiu in Hiſpaniis erimus. Mitto vobis ipſarum literarum copias, vt ad eundem intendens, poſſitis medio Domini de Yſelſtein apud eundem Dominum de Naſſau laborare: Oraui Dominum Decanum Mechlinienſem, vt per ſecurum miniſtrum mittat ad Dominum de Naſſau, & Dominum Graphiarium prædictas literas meas, vt celari non poſſit quin ad manus eorum peruenerint. Det Deus, vt id operentur, ad quod ſunt ordinatæ. Ego amotionem exilij veſtri & omnem proſperitatem veſtram non minus quam voſmetipſi deſidero. Neque quicquam eſt tam laborioſum, quod non ego promptiſſimo animo veſtri cauſſa facerem, ſicuti vos ſatis confidere & perſuaſum habere credo. Commendate me vxori & amicis, ac valete fœlix & incolumis.

Barchinonæ, XII. Auguſti, Anno MDXIX.

Veſter amicus, vti frater,

A. CARDIN. Dertuſenſis.

Si in hoc exilio deſunt vobis pecuniæ, vtimini meis. Ego mandaui Decano Mechlinienſi, & mea vobis communicet.

CENT. II.

CENTVRIA II.

EPISTOLARVM SELECTIORVM,

Superiore ſæculo ab Illuſtribus & Claris viris ſcriptarum, vel à Belgis, vel ad Belgas.

I.

Nobiliſſimo & præſtantiſſimo viro D. Zindelino, Venetias.

ACCIPE de quibus ſuperiore ſeptimana me ſcripturum promiſeram. Decima ſeptima Febr. Heidelbergam veni. Poſtridie ad colloquium Principis ſum admiſſus. Dixi, me ex Italia diſcedentem litteras à te ad ſuam Celſit. habuiſſe, quas ſummopere cupijſſem ei tradere, ſed valetudine impeditum *Hiſtorica.*

Spiræ

Spiræ hactenus ſubſtitiſſe: litteras miſiſſe per D. Roewerium: ex quo quum intellexiſſem illas Suæ C. redditas, atque ipſum de me inquiſiuiſſe, atque etiam quum iſtuc veniſſem colloqui cupere, non me voluiſſe, nec debuiſſe omittere, quin ſtatim, cum aliquo modo per valetudinem liceret, eò excurrerem, & Suæ C. honorandi cauſſa me ſiſterem. Reſpondit ille, me illi rem perquam gratam feciſſe, de valetudine mea ſe intellexiſſe, illam nunquam quaſi mihi ſatis firmam eſſe: hoc ſe plurimùm dolere, hoc tempore præſertim, quo in Belgio bonorum virorum opera quàm maxime deſideratur. Adfuiſſe illi Ioan. Naſſauienſem: ex eo ſe intellexiſſe, Auriacum omninò quaſi deſtitutum eſſe fidis viris atque bonis conſiliarijs, *Daß er gantz bloß ſey vom guten vnd frommen Rhaat.* Reſpondi rem ipſam hoc ſatis demonſtrare. Atque de Belgicis rebus multa loquutus, dicebam, neque illud ſane cõſilio factum fuiſſe, quod hoſte

tam

tam propinquo, Pontificij qui non minus quam Euangelici contra Albanum, atque ipſius tyrannidem erant animati, conquerendi cauſſam prębuiſſent, ablatis ijs in quibuſdam vrbibus templis, quæ ex pactis conuentis illis relicta erant. Non obſcurè eos iam conqueri, ſi fides rebus adhuc dubijs frangitur, facile ſe ſuſpicari poſſe, quid confecto negotio ijs ſit exſpectandum. Adijciebam, ea re tantam animorum mutationem factam fuiſſe, vt primi quique, qui anteà communibus viribus, atque conſilijs contra Albanum rem ſtrenuè gerebant, nunc in patria & extra eam ſolliciti ſuſpenſiq; de euentu hæreant. Hic ille, Rem præclaram eſſe, ſolum verbum Dei in vrbe aliqua prædicari, ſolumque verum cultum exerceri. Reſpondi, præclariſſimum id eſſe; ſed hoc efficere Principis eſſe, qui in ditione ſua imperaret, vel eius qui arcu atq; gladio ſuo prouinciam ſubegiſſet: aliud eſſe, vbi fœdere inito diuerſæ religionis

gionis homines cōuenirent, vt communem hoſtem atq; tyrannum oppugnent, & ſuæ quiſque religioni cauet. Ad hæc ille. *Ia jhr ſagt vvar: Ich bin ein armer Churfürſt, könte ich aber mit Landt vnd Leut vberein kommen, vnd compoſition machen, ſo vvolte ichs vvarlich halten.* Venimus ad alia. Dixi, eam etiam eſſe inſolentiam & rapacitatem militarem, vt populus conqueratur, & non dubitet Albani crudelitatem in comparationem adferre. Fuiſſe Delfis præfectum monaſterio S. Agathę quem Patrem vocant, virum quidem religione Pontificium, ſed non omninò malum, ingenio certe eleganti, & eruditione non mediocri, apud quem Princeps Auriacus ſemper ſit ſolitus diuerti, & reliqui Proceres Belgij atque regij omnes conſiliarij. Hunc quum iam Princeps Auriacus redijſſet, atq; apud ipſum diuertiſſet, cum alijs ſacrificulis voluiſſe diſcedere, ſed iuſſu atque mandato Principis ſubſtitiſſe, accepta ſecuritate quam ſaluum

Cornelius Muſius, cuius Elogium vide in Hiſtoria Meterani, lib. v. & apud Miraeum.

ſaluum conductum vocant. Dein quum ſe Hagam contuliſſet, atque Princeps qui id reſciuerat in menſa de ea re conqueſtus eſſet, offert ſe Lumæus, dicens, ſi Principi placeret ſe ipſum inſecuturum atque retracturum. Annuit illi Princeps, proficiſcitur Hagam, reperit hominem, quumque ex mandato Principis Delfos reducere deberet, Leidam eum deuexit, atque eodem die laqueo ei vitam ademit. Hic ille quærebat, num intellexiſſem, quæ in monaſterio atque ciuitate inuenta fuiſſent? Reſpondi, Non. Oſtendit ergo mihi exiguum plumbum, cui lilium erat inſculptum. Huiuſmodi inquit ad multa centena ibi ſunt reperta, quæ teſſeræ fuiſſent, prodita ciuitate, de ijs, qui illas haberent non trucidandis. Reſpondi, ſi tale quid ab eo perpetratum ſit, iuſto eum ſupplicio adfectum fuiſſe: ſed tempore tam periculo faciundum hoc fuiſſe ordine, habita forma iudicij, atque data illi facultate ſui defen-

defendendi. Hoc enim pacto populum non ſolùm exaſperatum futurum fuiſſe, ſed probe etiam ea diligentia atque ſolertia contentum: inauditum verò aliquem necari, ſemper ægerrime ferre ſolere populos: præſertim illum populum, cui hactenus libertas; atque æquale ius cum ipſo rege fuiſſet. Idque factum eo indignius ferre populum, quod etiam præter Principis ſententiam factum id eſſe ſciat. Conqueruntur vulgò, rem indignam eſſe, ſi Princeps à priuatorum atque miniſtrorum ſuorum iniurijs eos tutos ſeruare non poſſit. Reſpondit, vera eſſe quæ dicebam, ſed Lumæum iam inſolentiæ ſuæ pœnas dare, arcto ſcilicet carcere detentum; non quidem ob illud facinus ſolùm, ſed præcipuè ob peculatum, cuius ipſum Ordines Hollandiæ inſimularent. Legatum eius iam præpoſito traditum eſſe: putare ſe, de illo iam ſupplicium ſumptum eſſe. Vera etiam eſſe quæ dicebam de militum inſolentia atq; rapaci-

rapacitate, quorum opera Princeps vteretur. Se ideo etiam egiſſe cum Ioan. Naſſouio, vt curaret fratrem ſuum Henricum eo mittendum: remque non minus ad ipſos quam ad ipſum Auriacum pertinere. Fratribus ſuis eum fidere poſſe. Si Deus Lud. Naſſouio valetudinem firmam largiretur, omnia hæc mala caueri poſſe. Subijciebam, maximi certe momenti fore, ſi talis adeſſet Principi, cui rerum ſummam poſſet committere, nunc enim cum ſumma iactura nos vidiſſe, quam non ſit tutum cuiuis integras Prouincias credere. Teſtari hoc Friſiam tam turpiter deſertam: addebat ille, atque etiam Gelriam. Et quia de Præfectis mentio erat, ſubijciebam ego de auxiliis, ecquid ſperari peſſet. Hic quædam præteribo, ne ſi forte incidant in ablatoris alicuius manus, imprudentia mea Reipublicæ noceam. Dicebat inter alia, ſe ex vxore intelligere, eum eſſe Hollandiæ ſitum, vt hoſtium inſultibus facile pa-

tere non poſſit. Reſpondi, verum id eſſe : ac natura ſua regionem illam egregie munitam eſſe: ſed eam eſſe Hiſpani potentiam, eas artes, vt, ſi humano iudicio loqui velimus, nihil ſit inuium, quo tandem ſi non ferro, argento ſaltem atque auro penetrare poſſit, ſi illi obuiam non eatur. Putabat Aglam, Danum, maritimas denique ciuitates Auraico non defuturas. Venimus deinde ad Gallicas res. Exaggerabam lanienam, hoſtium ſæuitiam & perfidiam: addebam rem ad ipſos Germanos Principes pertinere. Subijciebat ille, verum id eſſe, atque latius digreſſus in Germanorum atque ſociorum negligentiam, ingratitudinem erga Deum, atque ipſius verbi contemptum, dicebat, ſe non dubitare, quin Deus aliquando grauiter eos eſſet puniturus. Interea de Gallicis rebus bene ſperandum eſſe: ſatis Gallum habiturum hoc anno quod agat. Anglam Rupellenſibus non defuturam. Hæc fere ſunt præcipua colloquij

quij capita. Quum de Gallica cæde ſermo eſſet, dicebam ego inter alia, me, quum in Italia eſſem, atque primum audiſſem Admiralium in regis aulam veniſſe, aliquando amicis meis piis viris qui illic erant dixiſſe, me non fore quietum, donec intelligerem Admiralium domum ſuam rediiſſe. Subijciebat ille, Ex iis etiam Zindelinus fuit, nam illó vtebaris admodum familiariter: Reſpondi, verum eſſe, atque de dotibus eius quædam locutus, dicebam, eam eſſe ipſius pietatem, fidem, atque eruditionem, vt in ea ſolitudine ſolus mihi fere ſolator fuerit. Ad hæc ille. *Fürvvar mein ſohn hat ein ſchöne inſtitution von jhm behalten, dann er iſt ſein* præceptor *gevveſen: dermaſſen, daß er jhm* in epiſtolis ſcribendis *luſtig imitirt, vvie dann* Zindelinus *einen herlichen* ſtylum *führt*. Ad hæc ego, non in ſcribendo ſolum, ſed etiam in dicendo ea eſt eloquentia, vt paucos inuenerim qui cum ipſo conferri poſſint, qui prçferri poſſit, neminem.

Accedit ipſi ad eloquentiam plurimarum rerum notitia, hiſtoriarum, & poſtremo iuris ſcientia. *Vber das, ſo hab ich viel gelehrte männer gekant, aber keiner vvie der* Zindelinus, *dann er befleiſſiget ſich ſeine gelertheit allein zugebrauchen, den kirchen vnd Reipubliken, vvie auch ſeinen freunden, zu gute.* Ad hæc ille, *Ia vvann er nun hieher komt, ſo vvil ich jhn zum Rhaat ſetzen.* Deinde cum emphaſi quadam geſtiens adiungebat, *Dann er vvird mir für einen klugen Rhaat volſtrecken.* Quærebat poſtea de valetudine mea, quibus remediis vterer, quædam etiam remedia communicabat. Intetea ego quærebam occaſionem vt de lapidaria noſtra arte aliquid ei dicerem, ſed nullam occaſionem nanciſci poteram, & ex abrupto de ea re loqui in primo colloquio non audebam, ne forte ipſius humanitate abuti viderer. Ita tandem ego illi valedixi, me illi commendans atq; ipſius Cel. omnia fœlicia precatus. Agebat ille gratias quod

quod conueniſſem, & dicebat, *daß er ein genedig gefallen gehabt hatte an der conferentie.* Atque ita fuit diſceſſum. Habes breui totius fere colloquij præcipuos ſermones, quos quaſi verbotenus ſcribere tibi volui, quod ſciam tibi non minus eſſe cordi quam mihi. Vellem te illic eſſe, & ſi mihi credis, prima occaſione te illuc recipies. Video enim quantum ibi Reip. prodeſſe poſſis, ſcio qualem operam iſtic præſtes, & quam deberet eſſe vtilis: ſed facile animaduerto, res proximas non ita gubernari, vt tam longinquis vſui eſſe poſſint. Si hic ſis, facile efficies vt res propinquæ ita tractentur, vt longinquæ etiam vſui eſſe poſſint. Qua ſis apud Principem gratia facile animaduerti, non ſolum ex iis verbis quæ ſupra recenſui, (ex quibus vides, te ad paragraphos, vt dicere ſolemus, ablegatum non iri) ſed ex tota Principis oratione, atque etiam vultu. Accedit illud, quod plurimi facio, quod ad ſolas meas literas me hominem

illi omnino ignotum ad tam priuatum colloquium admiſerit. Nam intelligo raro admodum in cubiculum illud aliquem admitti, ita præſertim, ſemotis omnibus. Alias literas nullas reddidi, ne quum cauſa illa, quam noſti, ceſſaret, ambitione duci videremur. Statueram autem ſine literis conuenire ...... atque tuis verbis ſalutare: ſed ea erat vis ventorum & aëris intemperies toto eo tempore quo illic fui, vt hoſpitium egredi non liberet, præſertim quod ſummo capitis dolore atque catarrho, quod malum auſteritas aëris mihi creauit, grauiſſime laborarem. Quum Francofurtum proficiſcar, Deo volente Heidelbergam ſum tranſiturus. Hoc ſi ſit, accedam illos, & tuis verbis ſalutabo. Sed de his hactenus. Hodie ex Aſſeſſore quodam intellexi, Syndicum Argentoratenſem ſcribere, Comitem Ludouicum de Naſſau ibi eſſe, atque ſe ſemel cum ipſo pranſum eſſe. Hoc quam bene conueniat

niat cum Electoris verbis , qui de inualetudine loquebatur , non video:niſi forte Aſſeſſor ille in perſona erret, & Iohannem Naſſouium putet, quem princeps dicebat ſibi adfuiſſe. Treuirenſibus cum Epiſcopo recruduit contentio. Omnes...... vrbe exceſſerunt. Die Dominica proxima Wormatię non tres vt ſcripſeram, ſed quinque circuli conuenerunt, videlicet, Rhenanus, Sueuicus, Franconicus, Weſtphalicus, atque etiam Bauaricus. Agunt Bauari, quo minus ille circulus conueniat. Cauſam conueniendi nuper ſcripſi, vt ſcilicet de cauſa Comitum de Hanaw agant, quem Lotharingus ſuperioribus menſibus comitatu Vitzonzi exuit. Albanum equitatū conſcribere aiunt. Colonienſis Rifferſcheyt quatuor equitum millia illi adducturus dicitur. De rebus Harlemēſibus ſuperiori ſeptimana ſcripſi. Interim nihil noui accidit. Bene vale. D. Hutteno, Roſino, Blotio, meis verbis vt ſalutem dicere velis,

ſummopere te rogo. Spiræ XXV. Febr. Anno MDLXXIII.

Tuus ex animo

ADRIANVS MYLIVS.

II.

Dn. Thomæ Tilio, fratri ac ſymmiſtæ obſeruando. Heydelbergæ.

Hiſtorica. GRatulor tibi, mi Thoma, fortem hunc animum, & tam ſanctum conſilium, cui etiam futurum ſpero, vt Dominus benedicat: ſed adiecta crucis, vt tu noſti, conditione. Accipies vna cum iſtis, vel certe paulo poſt iſtas, libellum epiſtolarum mearum, te potiſſimum hortatore editum, vt te omnino neceſſe ſit eius rei culpam ſuſtinere, ſi quid hic à me peccatum fuiſſe deprehendatur. Habeo & alias magni momenti non paucas, quæ fortaſſis adijcientur, ſi non inu-

tiles Eccleſiis iſtas fuiſſe cognouero, quod vnum ſcis à me ſpectari. De rebus noſtris: Omnes, Dei beneficio, valemus, & conſueta pace adhuc fruimur. Iam interpretor in ſchola Ceremonialem legem in capita digeſtam. Pro concione fere abſolui Epiſtolã ad Hebræos, cui admiſceo Ieremiæ lamentationes, argumentum temporibus iſtis miſerrimis valde accommodatum. Precare pro me miſerrimo peccatore Dominum, vt onus iſtud, quod ipſe mihi impoſuit fortiter ad extremum ſuſtinere poſſim. Cæterum mitto iam iſtuc Danielem alumnum meum, vt hæc cœli mutatio, & ſcholæ veſtræ inſpectio ipſum natura tardum excitent. Promiſit mihi D. Dathenus noſter, facturum ſe, vt Illuſtriſs. Principis benignitate ad aliquod tempus alatur, quod futurum ſpero. Nam alioqui & inops eſt ipſe, quem gratis alui ab infantia, nec eæ ſunt meæ facultates, vt iſtos ſumptus poſſim facere. Ipſum autem commen-

do tibi etiam atque etiam, rogoque, vt quoties in vrbem veneris, inquirere in ipſum non graueris. De rebus Gallicis. Incerta, ambigua, pugnantia de pace quotidie audimus. Noſtrorum adhuc fuit animus fortiſſimus, quos tamen valde metuo ne rurſum pacis ſpecies fallat, & magis ac magis gẽtis noſtræ ingenia prodat, leuitatem videlicet & ſimplicitatem, ſic enim εὐφημίας ἕνεκα malo quam ſtoliditatem vocare. Hoſtes ſolus Deus mirabiliter afflixit, nec dum ſane iudicij diuini finis apparet. De Hollandia nuntiantur quoque repugnantia, nihil tamen ſatis læti præſagire nunc quidem animus poteſt. Sed age: quid iis metuendum eſt, quibus ipſa mors aditum ad vitam aperit? Collegæ noſtri, itemque D. Roſetus & D. Bernardus, omnes denique amici te plurimum ſalutant. Ego vero & vxor mea totam tecum familiam nominatim. De viridi zinzibere condito quod ad nos miſiſti gratias agimus.

Domi-

Dominus vos cuſtodiat ab omni malo. In literis, quas ad D. Zulegerum & Dathenum dedi, minimè prætermiſi teſtimonium, de quo ad me ſcripſiſti. Bene vale, mi frater. Geneuæ, XXV Auguſti, MDLXXIII.

Tuus

BEZA.

III.

Illuſtriſſimo Principi & Domino, Domino Gulielmo à Naſſau Principi Auriaco, &c. Domino colendiſſimo.

S. P.

ILluſtriſſime Princeps & Domine, Domine mihi ſummo ſtudio colendiſſime, *Politica.*

Officia ac ſtudia addictiſſima Illuſtriſſimę Celſitudini Veſtræ commendo, à Deo opt. max. fœlix quodque

que incrementum, ac ſumam exoptans Illuſtriſſimæ Celſitud. veſtræ beatitudinem.

Ea eſt geſtorum Illuſtriſs. Celſitudinis Veſtræ gloria in pia pro religione proque patriæ ſuæ libertate cauſſa, ea virtutis, prudentiæ, iuſtitiæ, ſummæque benignitatis laus, vt quum Occidentis & Germaniæ Prouinciæ iis perſonent, ad nos quoque, huic frigidiori Septentrionali cœlo ſubditos earum clangor peruenerit, quem quidem præconio ſuo auxit ſummopere inſignis atque ſumma experientia vir Dom. Philippus Marnixius, Illuſtr. Celſit. Veſtræ Conſiliarius, (qui nos hic nomine Illuſtriſs. Electoris Palatini Rheni inuiſit, ac plane lumen actionibus noſtris perneceſſarium intulit) tantis certè laudibus, & ipſa demonſtratione eorum quæ Deus per hoc inſtrumentum, nempe Illuſtr. Celſit. Veſtram mirabilia pro gloria nominis ſui efficere eſt dignatus, vt nos qui religionis puritatem profitemur,

mur, neceſſariò & abſentem Illuſtr. Celſ. V. facietenus ignotam adeò adamemus, & ſuſpiciamus, vt abſenti etiam omnia officiorum genera, ſtudiaq; noſtra ſedulo cõteſtari nos quaq; occaſione poſſe gaudeamus. Quare ego quidem Dominum Marnixium abſque litteris ad Illuſtriſs. Celſit. veſtram dimittere nolui, ab illo ſponſione accepta, eum me coram Illuſtr. Celſ. Veſtra impenſius commendaturum; quam etiam atq; etiam rogatum velim, vt me meoſq;, ac omnes hic Religionis ſtudioſos gratia ſua complectatur, ac ſi qua vnquam poſſim gratum Illuſtr. Celſit. Veſtræ præſtare, mandet, quiduis pro poſſe intrepide facturo. Cæterum ſtatum harum regionum, tum etiam quæ vna contulimus, Illuſtr. Celſitud. Veſtra ex præfato Domino Marnixio fuſius cognoſcet. Quare ne ſim ſcribendo tantis rebus Principi occupato moleſtus, me iterum iterumq; gratiæ & beniuolentiæ Illuſtriſs. Celſit. V. commendo.

Datum

Datum Cracouiæ, XXV Martij, Anno MDLXXV.

Illuſtriſs. Celſ. Veſtræ

addictiſs. & ad ſeruitia paratus

PETRVS à SBOROFF, Palatinus ac Capitaneus generalis Cracouienſis. prop. man.

IV.

Nobiliſſimo viro, prudentia, doctrina, præſtanti Domino Philippo Marnixio, Illuſtriſs. Auraniæ Principis Conſiliario, amico chariſſimo & obſeruando.

Politica. EXcellens Domine, amice honorande: poſt diligentem officiorum commendationem. Permoleſtum ſane eſt, nil nos poſt tuum hinc diſceſſum plane à vobis literarum accepiſſe: vnde in multis minus ex-

pedita

pedita ſunt conſilia noſtra. Cæterum, quæ apud nos acta ſunt ad XII. Maij, ex exemplo literarum quas ad Ill. Electorem dedimus intelligetis: Nil enim dubitamus, illum vobiſcum communicaturum. Periucundum, imo pernecesſarium eſſet, nos de rebus Gallicis & Flandricis penitus quamprimum certiores fieri: quare vt eorum accuratius perſcribatis rationes, rogamus. Iudicium vero & de noſtris perquirimus. Nil dubito Ex. T. apud illuſtr. Aurangiæ Principem officiũ amici in me commendando præſtitiſſe. Quod ipſum, meque vt cœpiſti charum tibi habere non ceſſabis: quem fœliter ac beatum viuere & valere optamus. Datum Cracouiæ XIX. Iulij, Anno MDLXXV.

Excellentiæ tuæ bonus frater

PETRVS à SBOROW
Palatinus, & Capitaneus
Generalis Cracouienſis
manu prop.

V.

Fido Chriſti ſeruo, Dn. Thomæ à Tyl, fratri ac ſymmyſtæ obſeruando, Heydelbergæ.

Priuata. MI frater: gratulor tibi hunc animum, & hanc à Domino vocationem. Nos pergimus ſtadium noſtrum decurrere. Quod me excitas, vt alias epiſtolas pergam edere, vix mihi ſuaderes, ſi noſſes quomodo ſint illæ, quas edidimus à nonnullis exceptæ. Itaque etſi in cuiuſquam gratiam nunquàm, vt ſpero, diſcedam à veritate: neque vel tantillum à meo curſu deflectam, tamen diuerſum mihi conſilium, ad tempus ſaltem, ſequẽdum arbitror. Bene eſt, quòd Dominus tandem apud tuos manum ſuam potenter exeruit, quod beneficium vtinam ſit firmum ac diuturnum. In Gallia quoque noſtra adhuc omnia locis omnibus optimè ceſſerunt: vt nihil nobis æquè nunc metuendum videatur

deatur atque hoc vnum, ne rebus ſecundis iram Dei rurſum in nos prouocemus. Maximus eſt nouus iſte motus, quem vtinam maxima tranquillitas conſequatur. Noſtri omnes tui memoriam ſeruant, & tibi ſalutem dicunt. Dauidem meum non eſt cur tibi commendem. Tantùm rogo, vt quum in vrbem veneris, ceſſantem & natura ſua tardiorem expergefacias. Bene vale, mi chariſs. frater, vnà cum vxore & Theodorulo noſtro, tota deniq; familia. Idem vobis vxor quoque mea precatur, Dn. Ieſus vos ſeruet. Geneuæ, XV Martij, MDLXXIV.

Tuus BEZA.

VI.

Clariſs. viro D. Hadriano Mylio, Regio Senatori apud Hollandos.

QVod rarius ad te ſcribo, ornatiſs. Myli, id putô te in eam quam debes, partem accipere: ni- *Politica.*

 mirum

mirum non obliuione tui, amicitiæque noſtræ arctiſſimæ id accidere, ſed quia, aut nihil habeo; quod ſcire te tua referat, aut ſi quid ſit, id eius generis non ſit, quod literis rectè committi hoc tempore queat. Nam de amore erga te meo dubitare nullo modo te puto, vt tuam erga me beneuolentiam in dubium vocare nefas ducam. Vtinam autem vota mea propè quotidiana tantum habeant ponderis, vt priſtinæ tuæ ſanitati queas reſtitui, atq; hîc Reip. potius vtilis ſis, quàm iſthic τοῖς ἰατρῶν παισί! Sed ſpero Dei benignitate nos te propediem cum gaudio maiore ſanum hîc atque tibi reſtitutum reuiſuros, vt tum ſerio σωτήρια templis poſſim dicare. Sophocles tandem prodijt, cuius ad te exemplar mitto: doleo illum typographi incuria tam multis mendis ſcatere. Ego puto te intellexiſſe, Mechlinia relicta Traiectum me conceſſiſſe, ex tranquillo nimirum tutoque portu in altum procelloſumque pelagus abreptum.

abreptum. Vtinam meo bono vel potius Reip. Sed nullis excuſationibus locus patuit. Vale optime atq; chariſs. amicorum. Raptim, Vltraiecti, Non. Ianuarij M.D.LXX. Stilo Traiect. Vxor te amantiſs. ſalutat.

Tuus ex animo

G. RATALLERVS.

VII.

Clariſſimo viro D. Adriano Mylio Regio Senatori apud Hollandos, Patauij.

S. D.

EX quo in Hungaria ſum, bis omnino ad me Bracherius noſter ſcripſit. Cui ego reſpondi diligentiſſime, ac nuper alias literas ad eum dedi, quæ vereor vt ſint perlatæ. Reſcripſiſſet enim mihi pro amore noſtro mutuo, præſertim cum tuas & fratris ad me literas mitteret, quibus neſcio cur ſuas non adiunxerit, ſed *Familiaria.*

 ſuſpi-

ſuſpicor fuiſſe occupatum, & eſſe etiamnum magis quam velit. De eius erga me beneuolentia neque dubitaui vnquam, neque dubitabo quoad viuã, cum ego mihi ſim conſcius perpetuæ & ſummæ meæ in illum voluntatis, ſed me ſolantur literæ tuæ, in quibus ſcribis illum ad me plurimas dediſſe literas. Perierunt ſcilicet hæ literæ, nam ego præter binas nullas omnino accepi: Id mihi ſummò dolori eſt, quia fuere fortaſſis in illis quæ me ſcire oporteret. De valetudine tua minus firma ſane quam doleo: mea eſt eodem ſtatu quo fuit, cum ex Italia deceſſi. Reliqua ſunt non ſecundiſſima, etſi nondum me huius peregrinationis pœnitet. Ad te bis dedi literas ex Hungaria, vnas accepi. Velim ſcire quis ſit Belgicæ noſtræ ſtatus, & quando in pattiam cogites. Scribam ad te & ad Bracherium noſtrum frequenter, ſi ſciero vbi habites: quanquam video plurimas & meas ad amicos & amicorum ad me

literas

literas interire. Hoc anno ſtatuam in Hungaria viuendum mihi ſit, an in Italiam redeundum. Nam in Flandria habitare conſilium non eſt. Hic nihil eſt noui. Pacem cum Turca colimus. Iſtinc ſcribi lege vetitum eſt. Vtinam eadem diligentia ab exploratoribus ſibi caueant, Iudæis, Græcis, Turcis, deniq; Chriſtianis. Zindelino noſtro ſalutem meis verbis, & optimo nobiliſſimoq; Hutteno. Ad Bracherium noſtrum ſcripſi, quas literas velim ei reddas. Vale mi Myli, Poſonij, Idibus Aprilis. Anno MDLXXII.

Tui ſtudioſiſſ.

NICASIVS ELLEBODIVS.

VIII.

Fido Chriſti ſeruo, Dn. Tilio, fratri ac ſymmyſtæ chariſſimo, Heydelbergæ.

Hiſtorica. MItto ad te, mi frater, exemplum literarum mearum ad Duditium, quod iam pridem accepiſſes, ſi tabellarius ſatis idoneus ſeſe obtuliſſet. Suſpicor enim te iam eſſe ad tuos profectũ: quod ſi ita eſt, Deum opt. max. precor, vt te non tantùm ijs donis cumulet, quæ ad muneris noſtri functionem neceſſariò requiruntur, verum etiam aliquo extraordinario robore fulciat, ad ea foriter ſuperanda certamina, quæ tibi ſubeunda proſpicio, vt qui experientia didicerim, quàm parum Chriſto cum Marte conueniat. Sin verò adhuc iſtic hæres, eundem oro & obſecro, vt te ſancto ac prudente conſilio regat, ne temere & nullo cum fructu teipſum vltrò tantis tempeſtatibus committas, quarum quis

ſit

ſit futurus exitus ego certè ne conij-
cere quidem poſſum. Quod ad nos
attinet, Dei beneficio nulla iam pe-
ſtis in vrbe mentio, ſed peſti ſucceſ-
ſerunt tertiæ & continuæ febres, ex
quibus innumeri penè decumbunt,
vt & in tota vicinia, & in maxima
Galliarum parte. Meſſis fuit exi-
gua, neque magna vindemiæ ſpes
eſt. Sic pergit Dominus orbem ter-
rarum ad reſipiſcentiam vocare, &
vtinam mundus ſub ferula ſaltem
proficeret! Duo ex noſtris diaco-
nis, optimi viri, & mihi, vt tu noſti,
vicini, Iulius & Dalamantius, quum
has ad te darem, animam agebant.
Cæteri fratres & amici adhuc va-
lent. Schola iacet, quam tamen ſu-
ſtinemus quantum poſſumus. Scri-
ptionem illam de ſacramẽtis, quam
tantopere vrges non poſſum mihi
perſuadere vtiliter à me ſuſcipi poſ-
ſe, quòd pleroſque illorum, qui iſta
ſeriò curant, illorum dico, qui veri-
tatem oppugnant, certo ſciam, ege-
re potius conſcientia, quàm ſcientia,

vt mihi quidem prorſus omittendi videantur. Reliquis verò per errorem peccantibus, ſatis ſuperq; multa multorum hac de re ſcripta ſufficiunt. Denique vix credas quàm mihi ſit moleſtum ac laborioſum toties inculcata reponere: & Deum ſæpe precatus ſum, vt hic mihi ſuggereret, quid facto ſit opus. Nunquam animum meum ſenſi ad id ſuſcipiendum impelli, nullum alioqui laborem defugiturus, ſi quid inciderit, cur hoc ſilentiam abrumpere me oporteat. Quod ſupereſt, mihi gratiſſimum feceris, ſi quàm ſæpiſſimè, & quam copioſiſſimè ad nos ſcripſeris. Fratres omnes te plurimùm ſalutant. Bene vale, mi frater chariſs. vnà cum vxore totaq; familia, quam etiam vxor mea ſaluere plurimum iubet. Clariſs. viros & fratres mihi obſeruandos D. Lanoium, & D. Marnixium, velim nominatim ex me ſalutari. Dominus Ieſus te cuſtodiat ab omni malo. Gen. 24. Aug. 1572.

Tuus BEZA.

IX.

IX.

Clariſſ. ac Nobili viro, D. Adriano vander Myle, Regio conſiliario in Hollandia D. & amico ſuo honorando, Venetijs.

S. P.

VSus ſum tuo conſilio. Nihil prudentius, nihil oportunius. Literas tuas legi Pinello. Miratus eſt hoc accidere potuiſſe: ſed quoniam accidit, inquit, feras æquo animo, & quæſtum te feciſſe putato, quoniam amico gratificatus es. Ita hæc res tuo tum conſilio, tum humanitate exitum habuit eum quem volebam. Ego die craſtino me in viam dabo: ita quidem certo conſtitui. Tua in me beneuolentia quam literis tuis declaras, mirabiliter delector, ſimul ac venero quo volo, faciam te de omnibus rebus certiorem, vt & officij mei ratio poſtulat, & voluntas tua. Vale, Patauij XXIII Apr. MDLXXI. *Priuata.*

Tui ſtudioſiſſ.

NICASIVS ELLEBODIVS.

X.

Nobili & clariſſ. viro D. Adriano Mylio, Senatori Regio, Venetias.

Hiſtorica. Varia.

QVod tibi Venetiis diſcedenti ſpopondi, me ad te quæ huc è Belgis afferretur perſcripturum eſſe; vellem equidem hac mei functione muneris, ita per rerum nouarum conditionem tuæ ſatisfieret exſpectationi; quemadmodum animus meus in re aliqua grata tibi nuncianda gaudio perfunderetur ſingulari, ſed tabellarius qui hac aduenit hora ita eſt inanis, vt niſi mei promiſſi fidem abs te accuſatum iri vererer, ab omni plane ſcriptione me continerem. Huttenus tamen noſter à Philippo Camerarij F. accepit literas, quibus perſcribitur, res in Belgio in ſummo adhuc verſari diſcrimine: tentaſſe quidem oppugnationem caſtrorum Albani Auranſium, ſed cum ſuorum eſſe eum ſtrage repulſum. Exſpectari ab Albano auxiliares

xiliares copias Gurmanorum, peditatus prope innumeros; equitũ, quos iam Holſatiæ dux miſerit milia tria, quos Petrus Erneſtus Mansfeldius adducat, mille quingentos, ac totidem Comite Lewenſteinio duce. Atque tantum de Belgicarum rerum ſtatu: ſed & Poloniæ regis electionem non minus eſſe turbulentam: quod alio eccleſiaſticorum ſiue ſacrificorum inclinẽt animi: aliò alij regni Polonici proceres ferantur, quorum tametſi numerus eſt frequentior, tamen alterius màior eſſe videtur, aut ſaltem non minor auctoritas, & quod Lithuania ſibi peculiarem depoſcat ducem, atque huc Moſchum & Suecum aſpirare. De victoria quę afferebatur nudiusquartus nauali ad Patras, altum ſilentium: ac tantum abeſt, vt Veneti eo nuncio exhilarati eſſe videantur, vt aduerſi potius aliquid ſe metuere non obſcure præ ſe ferant. Neapoli quoque eſt allatum, claſſem noſtram ad Cephalenen, XXII. die

Septembr.

Septemb. eſſe conſpectam, atque inde tantum centum paſſuum millia hoſtilem Turcarum abeſſe claſſem; ita vt ſpes ſit, prope eos abfuturos à pugna nauali, quæ res, ſiquidem vera eſt, raſos iſtos cucullati gregis vates vanitas arguit, tametſi iſte qui hîc ad Carmelitas moratur, inficiatur quidquam à ſe eſſe dictum, quod quidem ipſe aut ſciat, aut meminerit: & ſi quid cum ſacra faceret dictum à ſe eſt, id numine afflatum pronunciaſſe ſe videri vult. Hæc ad te tumultuarie ſcripſi, ſcripturus & accuratius & copioſius de rebus omnibus quas te ſcire velle iudicabo, cum me, quo locorum aut gentium literas ad te mittam docueris. Vale, Huttenus & Zindelinus tibi ſalutem adſcribi voluere, Venetiis, v Sept. M D L X X I I. Cum ad me ſcribes, mittes litteras tuas ad Vincentium Valgriſium bibliopolam. Iterum vale.

Cum literas has eſſem obſignaturus, intelligo nonnullis è Germania

nia eſſe ſcriptum, Comitem Palatinum Rheni iterum nõ contemnendum numerum auri ſignati eſſe nactum, qui in Belgas ſecundo Rheno perferebatur & mercibus aliis erat incluſus.

Tuus

PETRVS ROSINVS.

XI.

Dn. Thomæ Tilio, fratri ac ſymmiſtæ obſeruando. Heidelbergæ.

SPerabam omnino fore, mi Tili, vt profectionem tuam reditus meus anteuerteret, alioqui te inſalutato minime tam procul abiturus. Sed aliter Deo viſum eſt, qui, vt tu vere ſcribis, etſi nos corporibus diſiunxit, animis tamen ita deuinxit, vt nihil ſit propterea de amicitia mutua noſtra diſceſſurum. Binæ certe literæ tuæ, quas tanquam beneuolentiæ tuæ pignora diſcedens apud me reliquiſti, mihi periucundæ fuerunt, *Varia.*

quod

quod in iis animaduerterim expreſſa ſingularis illius tuæ probitatis & ſynceritatis teſtimonia. Idem te velim de me ſtatuere, quam exſpectationē tuam nunquam fallam. Quod ad Nemauſenſem Synodum attinet, fuit, Dei beneficio, ſatis frequens & admodum pacata. Ramus ipſe non ſuſtinuit adeſſe, neque ex illis Democraticis quiſquam. Sed quum præ manibus eſſent eorum ſcripta, quam diligentiſſime excuſſa ſunt omnia & ſingula eorum argumenta, & quidem publice, facta omnibus dicendi poteſtate. Quid plura? vicit veritas, & diſerte cautum eſt, ne quid in confeſſione vel diſciplina nouaretur. Huic decreto ſi paruerint illi, bene erit; ſin minus, Deum videlicet eccleſiæ ſuæ vindicem experientur. Iter commodum habui Nemauſum vſque, ſed in reditu coactus vitandis quorundam inſidiis longam & aſperam viam inire. Præter alias moleſtias magnum etiam periculum vitæ incurri, accepto

pto ſecundum genu ingenti vulnere in dextra tibia, ex equi calce, ita tamen Domino rem omnem temperante, vt non modo neutrum os tibiæ ſit fractum, verum ne vehementius quidem contuſum, adeo vt intra ſextum diem equitare mihi licuerit, & iam perſanatum ſit vulnus. In Gallia videtur pax publica certò conſtituta, & mirabiliter creſcit opus opus Domini, ſi multitudinem audientium ſpectes: ſed perpauci ſunt factores, vt noſter Paulus loquitur, & valde metuo ne ſuperſtitioni ſucceſſerit impietas. Fames illas quas vidi regiones vehementer afflixit, cui probabile eſt peſtem ſucceſſuram: & ſane nihil non meretur cor illud plurimorum pœnitere neſcium. Itaque, ne tertium quidem flagellum, externi videlicet belli, procul abeſſe videtur, claſſico iam pene vbique perſonante, & paſſim diſcurrentibus militaribus copiis. Horum porro bellicorum motuum vtinam ſit lætior, quam ſuperiorum exitus.

exitus. Tibi quidem & aliis ad iſtiuſmodi minime comparatis nunquam ſuaſerim, vt ſeſe his turbis immiſcerent, vbi nec Chriſtus quidem ipſe exaudiretur. De rebus noſtris. Rurſum x v ab hinc diebus, erupit peſtis & quidem ſatis violenter, & eodem tempore allatus eſt ad nos nuntius de Niuernenſis morte, quæ magnum proculdubio nobis vulnus inflixit. Thalaſſiarchus etiam tertiana laborare nuntiatur, quem hominem vtinam ſaltem Dominus nobis conſeruet. Etſi enim à ſolo Deo pendemus, hoc tamen erepto non habent in terris apparens præſidium Eccleſiæ Gallicæ. Cæterum, vtcunque res humanæ cadant, conſolemur nos, & erigamus illa ſpe, quæ fallere nos non poteſt. Incœpi legem profiteri in ſchola, eo ipſo ordine quem ſum in concionibus ſequutus. Tu me precibus tuis adiuua, tantam rem aggreſſum. Si haberem mearum cōcionum epitomen, multum me iuuarent. Nam ego quidem nihil

nihil mihi annotaui ; & Caluardus abeſt, noſtri quantum conijcio pene oblitus. Quid tibi poſſim de illa ſcriptione polliceri quam flagitas , non habeo , ſic intertubatus ſingulis momentis , vt nullum priuatis ſtudijs meis modum poſſim præfinire. Vtinam mihi liceret in angulo aliquo latitare , non vt eſſem otioſus, ſed vt à reliquis curis ſemotus poſſem cogitationes aliquot meas , poſteritati fortaſſe non inutiles futuras , ſcriptis mandare ! Nunc vt res ſunt, hinc inde agitatus ad metam propero quantum poſſum. Colladonius adhuc is eſt qui fuit. Alter heri conſiſtorio ſatisfecit: Dominus & illi, & nobis adſit. Cætera tranquilla ſunt, & optimo loco. D. Bernardus iubet te ſaluere , D. Roſetus adhuc abeſt fœdus noſtrum illud procurans. Collegæ omnes te plurimum ſalutant, ego autem in primis & vxor mea, tum etiam vxorem tuam & familiam vniuerſam. De Datheno noſtro valde miror me ni-

hil audire, ac præſertim, an redditæ ſint literæ meæ D. Electori Saxoni & Landgrauio, & quomodo ſit ab illis meus libellus exceptus: neque id mea cauſa rogo, ſed vt quo loco res eccleſiæ illic ſint intelligam. Salutabis illum meo nomine diligenter, itemque Dn. Oleuianum, Boquinum, Tremellium, Vrſinum, omnes denique amicos & fratres chariſſimos. Bene vale mi optime & chariſſime frater. D. Ieſus te, tuoſque custodiat ab omni malo. Geneuæ, V Iulij, Anno M D LXXII.

Tuus Beza.

XII.

Viro doctiſſimo Nicaſio Ellebodio, Patauium.

S. P.

Familiaria. NEſcis quantopere hodie doluerim, cum intelligerem iter te hac non facturum. Cuperem enim quam

quam maxime te ante diſceſſum præſentem complecti, atque adeo cuperem, ſi valetudo mea ferret, iſtuc excurrere, vt ita ſaltem animi mei deſiderio ſatisfacere poſſem. Nunc quod faciam aliud non habeo, quam vt tibi certiſſimè perſuaſum habeas, me totum eſſe tuum, atque nullo locorum interuallo fieri poſſe, vt amor ille qui ex admiratione tuæ virtutis atque eruditionis enatus eſt, vel aliqua ex parte ſe remittat. Te autem ex priſtina illa tua erga me beneuolentia, qua es humanitate, nihil remiſſurum certo confido. Bene vale, doctiſſime Nicaſi, Venetijs, XXI. Aprilis, Anno MDLXXI.

Quum mihi ſcribes, quod, ſi me amas, facies ſæpiſſime: inſcribes Bracherio noſtro.

Tuus

ADRIAN. vander MYLE.

XIII.

Georgius Ludouicus ab Hutten Adriano Mylio S. D.

Varia. GRatiſſimæ fuerunt literæ tuæ, cum quod ſumma erga me beneuolentia, & humanitate tua ſingulari erant refertæ; tum quod iter ex animi ſententia te confeciſſe ſignificabant. Equidem D. Zindelino & mihi, quibus etiam abſens, cum iucunda recordatione ſemper ante oculos verſaris, ſolicitudinem ſæpe adferebat cogitatio itineris longi adeo atque difficilis. Verum ita eueniſſe, vti optauimus, vehementer gaudemus, tibique gratulamur. Illa vero, quæ poſt tuum diſceſſum ad nos allata ſunt, mihi ſane iniucundiſſima fuerunt: Tibi quidem eo longe acerbiſſima ea accidere exiſtimo, quod, cum ob ſummam tuam virtutem atque prudentiam, tanquam è ſpecula quadam, futura mala, totique Germaniæ imminentia proſpi-

proſpicias; eos tamen, qui & debent & poſſunt tantis Reip. vulneribus remedium parare nullos perſpicias. Feret tandem Germania proteruitatis ſuæ ac ſcelerum pœnas: quippe qui non contenti miſere afflictis illudere, ſed idem malum in nos iam conuerſum, non modo non ſummo ſtudio auertere ſtudemus, ſed ne cogitamus quidem. Verum de his me ad te ſcribere ſuperuacaneum eſt, quem, hîc cum eſſes, prudentiſſime de tantis Germaniæ calamitatibus ſæpe conquerentem, non quidem ſine dolore, libenter tamen audire ſolebam. De me vero, quod & honorifice ſcribis, & optime ſperas; iterum agnoſco amorem in me tuum, cui tu profecto plus tribuere videris, quam ego poſſim præſtare. Dabo quidem operam, vt, quantum in me erit, tuæ, tuique ſimilimorum, id eſt, optimi cuiuſque ſpei, ſi non omnino, ſaltem aliqua ex parte ſatisfaciam. Studium ſane & voluntatem, quę licet parum valeant, vbi fa-

cultas ingenij & virium deſit, nullæ in re, quæ adoleſcentem bonum & bonorum amantem decet, à me deſiderari patiar. Vale Myli optime, meque mutuo amare perge. Datæ Venetiis, XXIII Nouemb. Anno MDLXXII.

Tuus ex animo

LVDOVICVS ab Hutten.

XIV.

Dn. Thomæ Tilio, fratri ac ſymmiſtæ obſeruando. Heidelbergæ.

S.

Deploratur laniena Pariſienſis.

HÆc tibi ſic ſcribo, mi frater, vt velim eſſe communia, cum fratribus & amicis omnibus. Nunc tempus eſt luctus & planctus, ſi forte Dominus noſtri miſereatur. Nullum extat tantæ tum perfidiæ, tum immanitatis exemplum. Quoties autem ego hæc ipſi prædixi? Quoties præmonui? Sed ſic Deo viſum

ſum eſt, iuſtiſſimis de cauſis irato, & tamen Seruatori. Ignoſces ſi ſigillatim nihil nunc perſequor. Indiximus ieiunium & preces extra ordinem. Impletur ciuitas necdum à peſte prorſus libera, & febricitantium plena, miſerrimis & calamitoſiſſimis hominibus, quos ſola auaritia ſeruauit: nam alioquin nulla, neque dignitatis, neque ætatis, neque ſexus habita eſt ratio. Rex initio in Guiſianos omnia tranſtulit: nunc omnino ſuo iuſſu facta ſcribit, & quos curauit Lutetiæ in lecto trucitandos, homines quibus indignus erat mundus, audet etiã coniurationis accuſare. Lugduni omnes (paucis exceptis quos auaritia militum ſeruauit) primum vltro ſeſe carceri tradiderunt, deinde vltrò iugulum prębuerũt, nullus enſem ſtrinxit, nullus obmurmurauit, de nullo quęſtio habita: mactati omnes, vt oues ad cædẽ deſtinatæ, & tamen coniuratio prætexitur. Tu vides Domine, & requires. Precamini pro nobis, qui aliud

 nihil

nihil exſpectamus, quam ne & ipſi ſiamus iſtius holocauſti, veluti aſperſio. Non deeſt tamen officio ſuo magiſtratus, ſed in Deum ſpes noſtra recumbit. Heri demum literas tuas & Taffini noſtri accepi, datas VI ſuperioris menſis. Plura præ mœrore non poſſum, quamuis non deſinam in eum ſperare, qui iuſtorum eſt vindex, & ſceleratorum vltor. Bene vale. Geneuæ, X Sept. MDLXXII.

Tuus BEZA.

XV.

Nobili ac clariſſimo viro D. Adriano vander Mylen, amico ſuo honorando.

S. P.

Familiaria.

CLariſſime Domine, Iam fere de Lamberto noſtro oblitus eram, propter varias occupationes meas, quibus

quibus & in nundinis & hîc diſtri-
ctus fui. Gaudeo me in quietẽ meam
reuerſum eſſe. Solent enim peregri-
nationes iſtæ vehementer ſtudia
pietatis perturbare, licet corpori
vtiles ſint. Noui hîc nihil eſt præter
ſummam caritatem frumenti. Vi-
tes partim corruptę ſunt, partim im-
maturæ. Multi non imprudentes vi-
ri metuunt nouam ruſticorum ſedi-
tionem. Ex veſtris partibus nihil huc
adfertur: quare gratum feceris ſi ali-
quoties ad me de ſtatu patriæ veſtrę
ſcribere non grauaberis. Iudicium
Dei, quod hactenus fuit in domo
Dei, ſpero breui in infideles conuer-
ſum iri, Amen. Pietatem quam colis,
magis ac magis tibi commendo, ne
participes malorum fiamus quæ in
mundum peruẽtura ſunt. Bene vale
amantiſs. Domine. Affini meo fratri
tuo, vnà cum vxore ſua omnem à me
ſalutem & reuerentiam. Salutat eti-
am vos quam amanter vxor mea,
quæ dolet ſibi non fuiſſe integrum
Coloniæ vos inuiſere. Iterum vale.

Raptim Herbipoli x. Octob. Anno MDLXXIII.

Tuus ex animo

AGGÆVS ALBADA.

XVI.

Clariſs. doctiſſimeq́; viro Dn. Adriano Mylio, Senatori Regio apud Hollandos, Dom. & amico ſuo obſeruando, Coloniæ.

S. D.

Familiar. Publica. CVm nuncius hic Curiæ Traiectenſis Heydelbergam iter haberet, etſi nihil magnopere erat quod ſcriberem, ſcribendum tamen putaui, vt te ad reſcribendum excitarem. Memoria tui mihi iucundiſſima in intimis hæret, & quo es propinquior eo grauius abſentiam tuam mihi ferre videor. Cùm procul in Italia aberas, quia tui videndi nulla ſpei via patebat, non tam acriter punge-

pungebant deſiderij ſtimuli. Sed tamen quantumcumque nunc ſit deſiderium, æſtuare eo malim, quàm te ſpectatorem eſſe calamitatum, quæ nobis quotidie ob oculos verſantur. Nos autem etſi nullo adhuc proprio malo laboramus, communes tamen miſerias ſentimus, atque pro eo ac poſſumus, fortiter ferre diſcimus. Non dubito, quin iam iſthuc perlatum ſit, Dn. Comitem à Boſſu, nauali prælio hoc menſe ſuperatum. Hornæ adhuc detinetur, ſed fama eſt eum Delphos perductum iri. Non ſine ſanguine pacta eſt victoria. Capta eſt ex noſtris prætoria nauis, atq; alia in fundum depreſſa. Aliquæ in portum Amſterodami ſaluæ perductæ. Heſterno die Albano Duci fauſtum in Hiſpanias reditum ex mandato Senatus precatus ſum. Aiunt ſucceſſorem attigiſſe iam has prouincias. Faxit Deus vt meliore fato. Prolixiorem eſſe nuncij feſtinatio me non ſinit. Itaque vale opt. atq; amantiſs. Myli,

valetu-

valetudinique eam da operam, vt confirmatum planè videre te atque amplecti poſſim, nihil mihi optatius poterit accidere. Vltraiecti IIII Non. Nouembr. An. MDLXXXIII. Fratri tuo opt. viro vxorique eius le-ctiſſimæ multam ex me atque vxore mea ſalutem.

T. d. addictiſſ.

& tanquam frater

G. RATALLER.

XVII.

Dn. Thomæ Tilio, fratri ac ſymmiſtæ obſeruando. Heidelbergæ.

De ſtatu Galliæ.

MI frater: Et ſi triſtiſſima ſunt ferè omnia quæ ſcribis, prodeſt tamen hæc ad nos perſcribi, vt eo ardentius precemur. Itaque de tua iſta diligentia magnam tibi gratiam habeo. In Gallia fortiter ad extremum parata eſt Rupella reſiſtere immaniſſimorum tyrannorum cona-

tibus.

tibus. Idem videntur facturi Montalbanenſes, & aliquot præterea illius tractus oppida. Nemauſenſes & Cemeniorum montium incolæ, itemque Viuarienſes, toti adhuc noſtri ſunt, & Sancerra in Biturigum agro. In reliqua Gallia fuit & eſt incredibilis defectio, quæ tamen vſque adeò non pacauit immanes illas feras, vt etiam eos qui defecerunt (qui penè ſunt innumerabiles) ſemel ad internecionem vnà cum integris familijs trucidare prorſus decreuerint. Ita enim ſtatutum ab illis fuit die XXVII Octobris, neque aliam ob cauſam adhuc dilata eſt hæc carnificina, quàm vt interea blanditijs & commentitijs quæ diuulgant edictis vrbes adhuc repugnantes recipiant, extraneos demulceant, nonnullos denique profugos rurſum in naſſam compellant. Iſtos conatus tam immanes vtinam è cælis compeſcat Dominus. Quàm enim vanum ſit terrenum præſidium, plus ſatis experti ſumus.

Cæterùm

Cæterùm excuditur nunc alterum mearum Theologicarum lucubrationum volumen, cui noua nonnulla ac preſertim Theologicas aliquot epiſtolas inſerere decreui, ſi tantum nobis otij concedat Dominus. Aduentantibus nouis hoſpitibus migrauit repente peſtis, ſingulari Dei beneficio. Schola iam plena eſt, ac pene redundans, ſed miſeris & prorſus inopibus pleriſque. Noſtri, ac præſertim D. Roſetus, & D. Bernardus te viciſſim ſalutant, & collegæ præterea omnes. Bene vale, mi frater, vnà cum vxore totaque familia. Amicis iſtic omnibus ſalutem. Geneuæ, III Decembr. MDLXXII.

Tuus BEZA.

XVIII.

Nobili clariſſimoq; viro D. Philippo Marnixio de Aldegonda, Domino & amico ſuo honorando.

Interceſſoria.

PRæſtantiſſime Domine, fretus inſigni tua humanitate, & pro veteri noſtra amicitia compellare te in pia

in pia quadam cauſa volui: nempe, vt tua interceſſione liberari è vinculis poſſit vetus Dn. Hopperi & meus famulus. Nomen eius eſt Lambertus Baken Leodienſis. Cum caperetur, Quæſtor fuit aggeris S. Martini in Zelandia, &c. In Zirckzee captiuus abductus eſt, vbi adhuc eum detineri intelligo. Hanc gratiam non ſolum nos à te petimus, ſed & ipſius innocentia ac probitas hoc ipſum promerentur. Qua in re iterum tibi gratificari potero, inuenies me ſemper paratiſſimum. Bene vale honorande Domine. Vxor mea quam amanter te ſalutat. Herbipoli xx Octobr. Anno MDLXXIII.

D. T. addictiſſ.

Ag. Albada.

XIX.

XIX.

Nobili & clariſs. viro D. Adriano Mylio, Senatori Regio, Venetias.

Familiaris de religione diſſertatio.

CLariſſime Domine Myli. Cum in iis quæ tibi aduerſa accidunt conſolationem à Domino habeas, non neceſſe eſt vt ego quicquam adijciam. Illud tandem rogo, vt idem Dominus pro ſua miſericordia in te, & in omnibus qui paria patiuntur magis ac magis augeat. Quod tibi ſcriptum meum non omni parte ſatisfecerit, nihil mihi noui accidit, qui quotidie ab aliis amicis, quorum proſperitati & ſaluti ſimiliter conſultum poſtulo, idem experior. Nonnulli etiam propterea mihi inimici facti ſunt, & ex his quidam iam perierunt, quidam omnia bona ſua amiſerunt, nec amplius quicquam ex terrena ſua ſapientia conſequuti ſunt, quam conſcientiam cauteriatam, & mentem odiis, inuidiis, & homicidiis commaculatam, quos Dominus

minus pro ſua miſericordia rogo vt reſipiſcentes tandem in viam reducat. De te vero, mi Myli, meliora ſpero: non longe enim à veritate mihi abeſſe videris, & quicquid te in literis meis offendit ab amore proficiſci animaduerto. Non eſt mihi nunc otii ſatis, vt ad ſingula tua replicem, ſed attingam tantum ea, quæ ad mutuam inſtitutionem & charitatem inter nos conſeruandam pertinere arbitror. Ad primum caput meum vbi incipis, *vidi ego*, &c. Et ego amantiſſime Myli, iſta vidi olim cum multis lachrymis, ſed de his nulla inter non eſt controuerſia: ego non ſolum illos in iſto cœtu, quem tu ſolum puſillum gregem appellare videris, pro martyribus Chriſti habeo, ſed & omnes Anabaptiſtas & quoſcunque alios qui pro minima veritate Dei, quam à Spiritu Chriſti habuerunt, occiſi & exuſti ſunt. Quę deinde ſcribis facile mihi perſuadeo, cauſam fuiſſe politicam, imo ſi quid amplius vis, cauſa fuit à princi-

pe mundi ſuſcitata, nempe ambitio, ſuperbia, & regnandi inter principes illos cupiditas. Conſidera initium hiſtoriæ Gallicæ, ſed quid hæc res ad oues Chriſti? Nihil, inquis: nam ex eo, quod excuſas illos, non videris aliud quam ego ſentio reſpondere: an autem verum ſit, amplius nihil dico, quam quod facta non ſolum eorum qui ..... fuerunt, ſed & miniſtrorum qui apud nos, & in Germania ſunt, contrarium hactenus oſtenderunt & adhuc oſtendunt. Vnius ſcriptum Caſtalionis vidi contra iſtos motus, ſed nullius alterius ex iſto cœtu. Interpretationes noſtras relinquo in medio, donec Dominus alterutri noſtrum melius aliquid aperuerit. Ad id venio quod tertio capite de doctrina eorum ſcribis, hic patieris mihi è contrrrio falſa eorundem dogmata annotare, ex quibus iudicare poſſis an ſcripta omnia ab ingenio, an ex luce ſpiritus orta ſint. Cum huc perueniſſem, ecce nuncius, qui diutius ſe ex-

ſe expectare poſſe negat. Itaque illa non datur mihi modo abſoluere, ſed reſeruabo in proximum nuntium: interea mitto tibi iterum libellum aliquem, de quo oro vt mihi tuum iudicium perſcribas. Nihil adeo cupio, quam vt alter alteri ad veritatem in gratia ſpiritus, iuxta Dei voluntatem manum porrigere poſſit. Bene vale, optime & amantiſſime amice, in eo, qui nos dilexit Chriſto, Domino & Deo noſtro, in cuius ſchola inſtitutis, facile inter ſe conueniet. Herbipoli, XXIII Ianuarij, Anno MDLXXIII.

XX.

Fido Chriſti ſeruo, D. Tilio, fratri ac ſymmyſtæ obſeruando. Heidelbergæ.

EGo vero, mi Tili, magnam tibi gratiam habeo de vtriſque tuis ad me literis, plenis ſingularis in me *De ſtatu Galliæ.*

 bene-

minus. Vellem multas meas chartas quibus tota Gallici primi ciuilis hiſtoria, adeoque rara & admiranda multa continentur, remotiore ab hoſtibus loco eſſe, vt ſi quid forte nobis humanitus contingat, iſta non pereant, maximo Eccleſiæ damno. De Duditij epiſtola facies quod cenſueris expedire. De Belgicis rebus mirum eſt iſtic vos quotidie non audire certiora. Obſecro enim, quî nam hæc cohærent cum iis quæ ſecunda huius menſis ad me D. Sulcgerus ipſe perſcripſit? Et tamen non ignoras quam omnium interſit, quid illic geratur, à nobis quoque certò intelligi. Ergo hic quoque vt in reliquis fere omnibus prudentiores eſſe video filios huius ſeculi, quam filios lucis, qua de re tamen ipſos admoneri expedit. In ſumma, video nobis aliò, quam ad hominum brachium eſſe recurrendum: quamuis ne hoc quidem contemnendum arbitrarer, ſi ſatis religioſe bella Domini poſſent adminiſtrari. Sed age,

animas tamen noſtras, quocunque res cadat, in ſpe & ſilentio poſſideamus. Salutant te viciſſim amici & fratres omnes. Bene vale, mi chariſſime frater, cum vniuerſa familia tua. D. Ieſus ſatanæ rabiem compeſcat, & breui adueniat ſuos vindicaturus. Geneuæ, XXII Octob. Anno MDLXXII.

Tuus Beza.

XXI.

Nobili & clariſſ. viro D. Adriano Mylio, Senatori Regio, Venetias.

S.

De officio pij viri in religionis diſſidio.

CLariſſime & amantiſſ. Domine. Te Spiræ ſubſtitiſſe vehementer gaudeo: metueram enim ne quo affectu humano in patriam proficiſcereris, & implicareris illi negotio, ex quo te poſtea non niſi ſingulari Dei gratia extricare poſſes: vt taceam ne ei ſuccumberes, & multi

tuo

tuo exemplo tecum ad æternam animæ veſtræ perditionem. Quod vt cognoſcas melius, non moleſtum tibi erit, ſi nonnihil tecum de ijs locis quos allegas conferam. Primum fateor adeſſe illos dies afflictionis, quam indies magis ac magis ſentire incipimus: fateor etiam hanc ipſam afflictionem extremum iudicium præceſſuram. Sed nunc porro te conſiderare velim. Qui ſint afflictionem iſtam excitaturi, A quibus immittetur, & ſuper quas perſonas veniet. Poſtremo quid pios in hoc tempore facere conueniat.
Quoad primum ex his verbis Domi- I.
ni intelligitur, *Surgent multi Pſeudo-* *Matt.* 24.
chriſti & Pſeudoprophetæ, &c. quorum animus qualis ſit non ſolum ex Pſeudoprophetis veteris teſtamenti, ſed & ex iis in nouo teſtamento iam multis retro temporibus, proh dolor, cognouimus. Clarius hæc ponuntur, Apoc. XVI. num. 13. & 14. *Et vidi ex ore Draconis*, &c. Nota quæſo diligenter hunc locum. Sine dubio

per illos ſpiritus denotantur illi ſectarum Doctores, qui docent, pro regno Chriſti arma ſuſcipienda eſſe, vel qui in regno Chriſti quærunt
II. brachij ſecularis protectionem. Secundum explicatur per verba eiuſ-
c. 19. dem Euangelij. *Inſurget gens contra gentem*, &c. Item per Eſaiam: *Commiſcebo Aegyptios in Aegyptios, pugnabuntque vir in fratrem ſuum, & vir in amicum ſuum, ciuitas in ciuitatem, & regnum in regnum.* Hic cogita, an vna pars Chriſtiani erunt. *Gens*, inquit, *in gentem, Aegyptij in Aegyptios*: hoc eſt, mali in malos. Chriſtus monet ſuos cum hæc euenerint quidnam facere & exſpectare debeant: ergo
III. non ipſi vnà in factis ſunt. Ex his etiam tertium intelligitur, quod prout olim Iudæi ob contemptum Chriſtum miſerabiliter puniti ſunt: ita nunc gentes ex eadem cauſſa punientur. Metuendum eſt, ne plenitudo gentium facta ſit. Cauſa contempti & ignorati Chriſti fuerunt ſectæ: eadem nunc cauſa, nam reuera

(ignoſce

(ignoſce quod dico) Chriſtus ab omnibus ſectis (de pijs qui ſub illis latent & habitant, nouit enim Dominus ſuos, non loquor) contemnitur, & ignoratur, & maxime ab ijs quem tu puſillũ gregem æſtimas. Quomodo pœna Iudæis immiſſa fuerit, rogo vt conſulas Hiſtoriam Iudaicam, & videbis noſtra facta conuenire. Arbitror etiam pœnam noſtram longe acerbiorem futuram, cuius exemplum in Gallia iactatum eſt: nec eſſe niſi ludum & iocum præ ijs quæ imminent, maxime in eos quorum pœna adhuc tardatur, vide fin. c. 16. ſub qua plaga iam ſumus, vnà cum cap. ſeq. 20. Vltimum his verbis declaratur: *Si ergo dixerint vobis, ecce hic, ecce illic: nolite ire neq; ſectemini.* Item: *Tu popule mi, ingredere cubiculum tuum, & claude oſtium tuum poſt te, abſconde teipſum paululum ad momentum, donec tranſeat ira Dei*, quod & præterita omnia ſatis indicant. Illud, *Exite* quoque Apoc. XVII. neſcio an ad ſolos P. pertineat cum capite pręcedenti di- IV. *Eſaiæ 26.*

bus ille armis vtatur, in quo mundo & pro quibus rebus pugnet. Non debemus nobis ipſis oculos claudere, vt ſine iudicio totas regiones, factiones, & neſcio quos homines pro grege Chriſti habeamus. Ego libere tibi dico, me nullum doctorem nec diſcipulum èx numero gregis reputare, qui arma pro religione ſuadeat vel accipiat. Ignorantiæ quorundam miſereatur Dominus. Omitto quæ politice pro rebus ciuilibus à politicis committuntur. Loquor tantũ quæ fieri debent à Chriſtianis pro rebus Chriſti. Hic eſt ſanctorum patientia, inter quos ſi ſalui fieri volumus, & nos reperiri neceſſe eſt, non in eo cœtu qui ab illa patientia ad vindictam tranſilit, cuius obſecro, te, ne cogitando quidem participem facias. Qui ſigno Thau *Lege quæſo* notati ſunt, euadẽt pœnas Gentium, *Ezech. c. 9* ſicut olim Chriſtiani euaſerunt pœnas Iudęorum, ſed non euadent crucem Domini ſui, quæ in innocentia portatur & toleratur, cuius fructus eſt

eſt pax, iuſtitia & vita æterna: cum hoc diſcrimine reliqua facile diiudicabis. Oro te, vt in veritatem paulo diligentius inquiras, & ſenties vera eſſe, quæ ſupra dixi. C...... in multis mihi ſeruiuit, ſed in gratia & luce Chriſti poſtea deprehendi doctrinam eius multis erroribus eſſe implicatam, qui ab eius diſcipulis non modo non corriguntur, ſed etiam augentur. Hinc fructus illi. Bene vale, amantiſs. frater, in eo qui nos dilexit Chriſto Domino & Deo noſtro. Herbipoli 5. Dec. M D LXXII.

Tuus Ag. Albada.

Epigramma
DE LATROCINIO Pariſienſi.

Phœbus vt exoriens hominum tot millia vidit
Occiſa ad ripas, Sequana clare, tuas:
Attonitus, ſuperis ait, haud crudelior vnquam
Viſa eſt luminibus caniſicina meis.

Alivd.

ALIVD,

SEquana qui Paridis liquido pede permeat vrbē,
Sanguine vt humano creſcere ſenſit aquas;
Et cœlum miſeris impleri vlulatibus, omnes
Perſtrepere arma vias, perſtrepere arma domos,
Me miſerū exclamat, quænam hæc inopina tyrānis,
Iam ne tenent ſæui mœnia noſtra Getæ?

ALIVD,

VT magni laceros Amiralli viderat artus
Relligio, hos lachrymans protulit ore ſonos;
Talia nempe meis dat præmia mundus alumnis,
Hos tamen in cœlo præmia digna manent.

ALIVD,

QVi ſanctam violare fidem fas ducit, & inde
Laudē etiam captat, quid putet eſſe nefas?

XXII.

Dn. Thomæ Tilio, fratri ac ſymmiſtæ obſeruando, Delfum.

S.

VErè ingens eſt hoc opus, & cui ne angeli quidem per ſe pares eſſe poſſint, quod nobis impoſuit Dominus, & hanc in ipſa re poſitam difficul- *Familiaria.*

difficultatem augent mirum in modum refractaria hominum ingenia; ac præſertim iſtorum pertinacia per quos Satanas efficaciſſime conſtituit opus Domini interturbare. Sed per iſtas difficultates tamen nobis eluctandum eſt, mandato ac bonitate Dei noſtri fretis, & culpa ſaltem præſtanda in plantando & rigando, coram eo qui pro bona ſua voluntate dat incrementum. Quin hoc ſedulo iſtic à te cæteriſque fratribus fiat, mi frater, non dubito, quibus & nos quotidianis precibus ςυναγωνιζόμεθα, in vobis præſertim hodie, vt & apud Gallos noſtros fratres, idipſum cernentes impleri, quod Nehemiæ temporibus iam olim euenit, quum populus Domini ciuitatem inſtaurans vna manu trulleam, altera gladium geſtare cogeretur. Sed vere nos admonet Apoſtolus, præcipuam nobis luctam non eſſe aduerſus carnem & ſanguinem, quod vos aſſidue experiri ſcio, in iſtis regionibus omnium iſtiuſmodi monſtrorum feraciſſi-

raciſſimis. Hac de re quum ſæpe cogitarem, magnopere probaui Typographi conſilium, qui D. Caluini tractatus omnes Theologicos vno volumine comprehenſos, Latine etiam conuerſis quos ille Gallice tantum ſcripſerat, edere conſtituit. Nec enim quenquam adhuc extitiſſe arbitror, qui plura quam hic noſter, iſtiuſmodi monſtra profligarit. Adiunxi epiſtolam Illuſtriſſimo principi inſcriptam, quod & illi, in vobis auctoritate ſua iuuandis, & vobis potiſſimum quibus hoc certamen obeundum eſt, vtiliſſimum hoc opus futurum præſagiam. Itaque meum hoc ſtudium tibi, mi frater, cæteriſque mihi plurimum obſeruandis fratribus iſtic in opere Domini laborantibus approbari velim, quorum precibus memetipſum ac totam hanc eccleſiam etiam atque etiam commendo. Adiunxi autem his literis ſcriptiunculam, quæ vtinam detegendis portentoſis illis hæreſibus quas nonnulli tanto ſtu-

dio ex inferis reuocant, tam proſit quam ſpero & cupio. Bene vale, mi chariſſime frater, vna cum lectiſſima vxore tua, & liberis omnibus. Nos quidem adhuc, Dei gratia, & corpore & animo valemus: Fratrum collegium te ſaluere iubet, itemque omnes ij quibus ſalutem in poſtremis ad me tuis adſcripſiſti. Iterum vale. Geneuæ, XXVI Martij, Anno MDLXXVI. Dn. Marnixium, & D. Taffinum cupio in primis ex me ſalutari quam officioſiſſime.

Tuus BEZA.

XXIII.

Nobili viro Dn. Adriano Myllo, amico obſeruando, Coloniæ.

S. P.

De Republica. BInas Clariſs. D. eodem tempore abs te accepi literulas: quæ mihi ſane, vt omnia tua, pergratę fuerunt, atque etiam lectu non iniucundæ:

facie-

faciebant enim (etſi iam id quoque rumore ad nos allatum fuerat) ſummam nobis de aduentu Comitis Ludouici ſpem atque expectationem. Quæ tantum in his partibus ponderis atque efficaciæ habuit, vt hac fama hoſtes exciti iam de fuga conſilium capere videantur, bonaque prouinciæ portio hactenus ab hoſte detenta, in noſtram poteſtatem reuerſa ſit. Nec dubitamus, quin, fauente Domino, patria noſtra propediem priſtinum ſuum ſtatum libertatemque ſit receptura. Qua ſane quominus T. Dom. nobiſcum vna frui & gaudere liceat per patrem amplius non ſtat. Dedita enim nuper Middelburgo, cum tuum negotium ſuper reditu apud patrem ageremus, omne id in tuum arbitrium ac voluntatem reiecit. Et ſiue iſtic diutius hærere, ſiue quamprimum huc reuerti malueris, vtrum elegeris id ſibi quoque gratum acceptumq; fore affirmauit. Quamobrem cum parentis voluntatem iam

animumque certum exploratumque habeas: cum te reſpublica patriaque communis, quæ paulatim ſe reficere ac reſpirare videtur, reuocet, hicque omnes ſummo cum deſiderio expectent, noli mi D. committere, vt te abſentem diutius patria & amici deſiderent. Quot commoditates tua præſentia adducas, te non latet. Vt enim illas quas Reſp. à te exſpectat omittam, Patri, etſi pro ætate adhuc valido, ſeni tamen, iiſque infirmitatibus quas ſenectus ſolet adducere ſubiecto, auxilio & ſuſtentamēto eſſe poteris, tum viduę Dn. ſororis negotia præſens rectius promoueris. Quæ etſi Cornelius Hermannus diligenter atq; ex fide gerat, tamen non dubium eſt, quin tua auctoritas, multum ijs auxilij allatura ſit. Hæc fere de rebus domeſticis, quibus illud addendum putaui; Patrem tuum belliſſime valere, & tam firmiter ſuam ætatem ferre, vt nemo firmius. Nos quoque, & tui noſtrique omnes recte valemus. Publicæ

blicę res ad hunc fere ſe habent modum. Mittelburgum xx. Febr. deditione in noſtram poteſtatē deuenit, his pactionibus. Vt milites ad vnum omnes illæſi cum armis in oras Flandriæ aut Brabantiæ traijciant. Mondragonius liberationem Aldegondij apud præſidem prouinciæ impetret. Id niſi faciat, iterū in principis poteſtatem redeat. Recepit quoque in ſe Mondragonius curaturum ſe, vt ciues Harlemenſes captiui liberentur, in eamque conditionem princeps à Rammekis decem de pręcipuis militum præfectis obſides detinuit de ciuibus nemo læſus. Omnes in gratiam recepti cum tali conditione, vt principi liberum ſit ſuo arbitratu in pecuniæ ſummam eos mulctare: in qua quidem re mire principis clementia enituit: cum enim hoſtes in extremam, paremq;, aut peiorem cum Harlemenſibus fortunam redactos accepiſſet, exemploque quo illi olim in noſtros, animaduertere potuiſſet, tantum

abeſt, vt ſimili atrocitatis genere vſus ſit, vt etiã hoſtes plus ſibi quam promiſſum ſit præſtitum eſſe fateantur. In Hollandia hoſtis qui hactenus longe lateque per agros diffuſus fuit, nunc Hagæ in vnum copias ſuas contrahit, abitumque propediem proculdubio parat. Quibus incedit locis diſcedens, parum aut nihil damni dedit, atque à flamma, quod minime ſperaueramus, abſtinuit. Mercatura quoque mirum hiç in modum ſuos progreſſus incrementaque acceptura hæç æſtate videtur. Ex Hollandia centum aut amplius mercatoriæ naues Dantiſcum ibunt. Mercatores quoque ab exteris regionibus, edicto (cuius tibi exemplar mitto) reuocantur. Res Zelandicas Princeps iam, vti ſpero, compoſuit, indieſque Dordoraci expectatur, quo in loco ad x x huius menſis diem Hollandiæ Zelandiæq; Ordines conſcripti ſunt. Dergouda parum abfuit quin proditione amiſſa ſit. Inſidiis tamen Dei benignita-

nignitate detectis,in auctores ſceleris animaduerſum eſt. Pauci eiuſdem conſpirationis conſcij fuga ſalutem inuenerunt. Hæc fere ſunt, quæ mihi hoc tempore ſcribenti veniebant in mentem, ſcripſiſſemque antea ſæpius: verum quia Princeps hinc abeſt,fit,vt nuncij rarius ad nos commeent. Literas ſane ad te nunquam habui cui darem, quin dederim: tu vt idem facias, rogo. Etiam atq; etiam vale,cum fratre & ſorore, quibus ex me quam officioſiſſime ſalutem impertiri dignaberis. Delphis,VI Martij,Anno MDLXXIV.

Tui obſeruantiſſ.

THEODORVS à
Leuwen.

XXIV.

Nobili & clariſſ. viro D. Adriano Mylio, Senatori Regio, Coloniæ.

S. P.

De Repub. ETſi nihil erat magnopere, mi Domine, quod ad te ſcriberem, quod ea quæ hic geruntur, ex ſuperioribus meis literis intelligere potueris: tamen hanc nuncij opportunitatem oblatam mihi prætermittere non potui, quin T. D. breue hoc epiſtolium mitterem. Res noſtræ, laus ſuperis, ſic ſe habent, vt longo ab hinc tempore nunquam melius. Hoſtis ad XXII huius menſis Hagam Comitis, aliaque quæ hactenus inſedit loca, ſine magno detrimento reliquit. Equos plurimos ſecum abduxit. Cæterum pecus omne nobis illæſum inuiolatumque reliquit. Nuſquam niſi Leiderdorpæ ab hoſte flamma ſæuitum eſt. Præcipuum damni miles Germanus nobis dedit. Hiſpani præter morem omni-

omniumque noſtrûm expectationem mirum in modum ciuiles fuerunt. Harlemum tamen, quod ex ſumma quam in redemptionem facultatum polliciti fuerant permultum deſideretur, iam diripi aiunt: quantumcunque coniectura cæteriſque indiciis colligere poſſumus, hoſtis eam quoque vrbem relicturus eſt. De Amſterodamo quoque bona ſumus in ſpe. Princeps Dordraci eſt, vbi nunc celeberrimus Ordinum prouinciȩ conuentus eſt. Quid multa? Lacerata hactenus, oppreſſaque Reſpub. tandem reſpirat ac ſe erigit, cui ne quid damni à noſtro milite per rapinas inferatur, diligentiſs. ſeueriſſimeque cautum eſt. Ad hanc tantam tamque inſperatam nobis à Deo Opt. Max. conceſſam felicitatem T.D. inuito. Habes, quod ex ſuperioribus meis, Cornelijque Hermanni literis intelligere potuiſti, parentis voluntatem à tuo reditu non alienam. Inuitat te patria, quæ nihil hoc tempore maius, quam tui,

tuiq; ſimilium præſentiam, operam, auxiliumque deſiderat. Nos quoque, quos in amicitiæ partem admittere dignatus es, vehementer reditum tuum expectamus. De negotio ſororis ex cognati Hermanni literis intelliges. Vale clariſs. Domine, cum fratre, & ſorore ſuauiſs. Iis ex me plurimam ſalutem dabis. Delphis, XXV Martij, MDLXXIV.

Tuus pro viribus.

THEDORVS à LEVWEN.

XXV.

Ornatiſſimo viro, D. Bonauenturæ Vulcanio, amico ſuo integerrimo, Coloniæ.

S. P.

Priuata. MIrum, mi Vulcani, quanta ſolicitudine me liberarint tuæ literæ: nō enim minus ego de te, quam tu de me anxius eras, quod frater meus ſcriberet, ſe neq; de te, neque tuo

tuo reditu quicquam adhuc intellexiſſe: ſed bene ſe res habet, & Chriſto noſtro gratias ago, quod vtrique fauſtum iter ac fœlicem ad ſuos reditum conceſſerit. De Molano belle conijcis: vix enim mutuo aſpectu, mutuis amplexibus, mutuis denique colloquiis expleri potuimus: vrgebat vt octiduum tandem ibi conſumerem, hoſpitium quod mihi largiturus erat, ab omni genere circumſtantiarum prędicabat. Aderat velut ſuccenturiata vxor. Sed nos venti, qui iam ſecũdi flare incipiebat, auocabant. Tuæ illi literæ gratiſſimæ fuerunt. Quærebat ſtatim, ecquid Hiſpania tibi affricuiſſet mali. Reſpôndi, ſi quid iam fuiſſet, id piorum virorum conſuetudine, atq; lectione purioris doctrinæ eſſe ſanatum. Dixit ſe reſcripturum, & omnes vias diſcuſſurum, ſi qua tibi proſpicere poſſit. Quæ edidit, ſunt Erotemata ſcholaſtica de rudimentis Chriſtianæ religionis, ſcripturæ teſtimoniis illuſtrata; adiecta ſunt varia eius car-

mina & inter alia Pſalmum C I I, & ſymbolum Athanaſij carmine redditum. Nos exemplari donati. Hic ego de te ſemper cogito, ſed quod vndique premente hoſte, omnes ſunt occupati, nulla adhuc oblata eſt occaſio, qualem mihi dari vellem: ea ſi ſe obtulerit, ſentiet quantum ſui cauſa laborare velim Veneris maritus. Hic nihil eſt noui. Hiſpanus non longe Gorchomio & Bomelia eſt. Sed vtrumque oppidum, Dei gratia, hoſtium impetu ferendo eſt. Leidenſes ab optima politia laudantur. Ex Hiſpanica claſſe indies naues ad nos veniunt. Hæc ſcribo, vrgente nuncio, cum tamen aliis amicis adhuc ſit ſcribendum. A te literas prolixas expecto, nec volo vt Vtenhonianum illud, præpropere, denuo mihi occinas, decides aliquãtulum fœnoforẽſibus tuis occupationibus, & quod illic obuiis quotidie amiculis, hoc nobis dum per occaſionem licebit, largieris. Bene vale amiciſſime Vulcani, & nos quod facis, ama.

Dordraci

Dordraci XXIII Iunij, M D LXXIV. Falkenburgio noſtro ſalutem: cui dices, Douſam à Leidenſibus communi conſenſu Præfectum eſſe electum, atque vna Ducis munia ſumma cum laude obire.

D. T. deditiſſ.

ADRIAN. vander MYLE.

XXVI.

Ornatiſſimo viro D. Bonauenturæ Vulcanio, amico ſuo integerrimo, Coloniam.

S. P.

PRofeſſionem Græcarum literarum tibi collatam eſſe, vehementer, vt debeo, tibi, vel potius Academiæ illi gratulor: idque eo lubentius, quod intelligam, te, honore illo, ſeu illecebris minime capi poſſe, vt in verba inauſpicatæ formulæ iures. Hoc enim niſi ſalutare tibi eſſe non poteſt, *Familiaria.*

poteſt: vt omittam, quam in omnem caſum tibi id futurum ſit honorificum. Si enim ſalua pietate, munus illud tibi relinquetur, vides quantum ad nominis atque ſolidæ eruditionis famam factum hoc tibi ſit profuturum: ſin ſecus, veræ pietatis, & conſtantiæ laudem apud omnes obtinebis, vt qui religionis rationē tantam habueris, vt illam malles ſaluam tibi atq; illibatam eſſe: quam ea violata in tam celebri loco, ſplendidiſſimæ profeſſionis nomen obtinere. Quod ad me attinet, non omittam, vt quantum in me erit, aliqua occaſio tui ornandi atque adiuuandi, prætermittatur. De Sequano, doleo: non enim quid ille, atque aliorum proteruia mereri poſſit, ſed quid Vulcanium deceat, quidque profeſſioni eius conueniat, expendo. Sed exiſtimo negotium ſtatim ſopitum fuiſſe. Pro ijs rebus, quas ad me miſiſti, quæque literis ſignificaſti, maximas tibi habeo gratias: gratiſſimum erit, ſi quam ſæpiſſime, lite-

ris

ris tuis, quæ colloquij vice erunt, nos recreare non grauaberis. Hic nihil eſt, quod non prolixius & certius ex hoc ipſo tabellario poteris cognoſcere. Is enim heri per media Hiſpanorum caſtra huc venit, atq; hodie eadem via ad vos reuertitur. Hoc ſcio, vos iam inaudiſſe, Aldegondium proxima Dominica Roterodamum ad Principem veniſſe, Iunio & Carneſſio obſidum loco, Traiectum profectis. Bene vale doctiſſime Vulcani, & me, quod facis, amare perge. Dordraco XXI Iulij, Anno MDLXXIV.

T. d. addictiſſ.

ADRIAN. vander MYLE.

XXVI.

XXVII.

Nobiliſſimo clariſſimoq́; viro D. Adriano Mylio, Regio Conſiliario in Hollandia, Coloniæ.

S: P.

Priuata.
Hiſtorica.

LIteras, quas III Cal. April. dediſti, eas ad III Idus recepi. Fuerunt illæ etſi breues, multis tamen de cauſſis mihi ſuauiſſimæ. Primum, quod habebant ſummam ſpem de tuo in patriam maturo reditu. Qui ſane, incredibile eſt, quantopere à me boniſque omnibus quotidie expectetur. Satis ſuperq; iam nos illa tyrannis exules & patria extorres egit. Dedit tandem Deus opt. max. illud tempus, cùm ijs qui Hiſpanæ potentiæ, turpiſſimæq; idololatriæ ceſſerunt, optatiſſimus in hanc regionem reditus pateat. Quam vt nobis fælicitatem diu inuiolatam conſeruet, rogandus eſt Dominus. Hoſtis omni agro Hollandico longe lateque exceſſit. Diſcedens aliqui-

bus

bus locis parum aut nihil iniuriæ intulit. Alibi nullum hoſtilitatis genus omiſſum. Ita plane diuerſam quælibet huius prouinciæ portio fortunam experta eſt. Harlemum adhuc valida Germanorum manu ab hoſte tenetur. Qui tamen ſi obſideantur, propter annonæ inopiam octiduum non ſuſtineant. In caſtris hoſtilibus, quæ nunc apud Traiectum poſita ſunt, magni tumultus ſeditioneſque eſſe feruntur. Miles XXXVIII menſium ſtipendia poſtulare dicitur. Præfectus militiæ Baldeſius niſi in portis Vltraiectinæ vrbis ſalutem fuga inueniſſet, à furibundo milite, adeoque ab ipſis Hiſpanis, nuper diſcerptus foret. Itaque Vltraiecto aliiſque ex oppidis plurimi quotidie tam ex ijs qui hinc aliquando ceſſerunt, quam ex illorum locorum hominibus ad nos confluunt. Omneſque, modo ab hoſtilibus in patriam abſtinuerint, ſtudioſè ſuſcipiuntur. Quid ais? In Gallia nondum Ponti-

ficij

ficij cruentam ſitim explerunt? Viuit viuetque ſemper Cainum genus, neque quieſcet, donec Deus illud è ſuis radicibus extirparit. Vale clariſs. D. cum fratre, eiuſque vxore, voſque omnes Deus diutiſſime ſaluos & incolumes conſeruet, tuæque D. maturum, fauſtumque in patriam reditum concedat. Datum Delphis, III Id. April. An. M D LXXIV.

T. D. deuinctiſſ.

T. A. Leuwen.

XXVIII.

Nobili viro Dn. Adriano Mylio, amico ſuo obſeruando.

S. P.

Varia. NObilis clariſſimeque vir. Miſi tibi ſuperioribus hiſce diebus exempla epiſtolarum Gallopolonicarum. Habes hic alia quædã Vienna ad D. Red. ſcripta. Saxonici, Peucerus

cerus, Mullerus, & alij multi ſtrictiſſimis carceribus habentur. Exhibita eſt illis formula quædam in cuius verba iurare debeant, ni faciant, perpetui carceris pœna illis eſt propoſita. Conditionem eorum, qui vanis pollicitationibus adducti in Belgium ſeſe retulerunt, non poſſum non dolere. Fingunt Walones exautoratos. Interea conſcribitur ingens equitatus in Germania. Vnum equitum præfectum hoſpitis mei affinem hodie compellaui: euentus propediem, quod omen Deus auertat, miſeros docebit. Legati Polonici Heidelbergam venerunt; & Palatinum, qui peregre erat, ſecuti, querimonias ſuas explicarunt. Egregiè illis impoſuit Gallus; qui ante fugam omnia quæ habebat cara euehi curarat, nudaq; ſcrinia illis reliquit. De meis rebus nihil ſcribo, ob temporis anguſtiam, & quod frater tuus pollicitus ſit ſe ea de re ſcripturum. De Sequano hoc tantum addam. Tractare illud de matrimonio contra-

 hendo

hendo cum filia cuiuſdam..... Expectat ſplendidam dotem; cum pater aliquando ceſſerit bonis. Hoc conſtat, vxorem ipſum habiturum, ſi non onuſtam nummis, certe κίεχσι. Egit aliquot annis Antwerpiæ, atque ibi fœliciter Gallicam, Hiſpanicam, & Italicam linguam didicit. Habuit nimirum inſignes magiſtros, κ᾽ γλωτΊομιἒν ατȣδαίȣς. Inuideat illi qui volet. Bene vale clariſs. Domine, & me, quod facis, ama. Coloniæ, III Auguſti, MDLXXIV.

T. D. Studioſiſs.

Bonav. Vvlcanivs.

XXIX.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano Mylio, Ill. Principi Arauſino à conſilijs

Varia. Clariſs. vir: Tametſi tantum negotij mihi faceſſit bullatus noſter, quod heri primum intellexi,

Doctor

Doctor Burgundus, vt vix tempus ſcalpēdis,quod aiunt,auribus ſuperſit: (lectus eſt enim nudius tertius in frequentiſſimo Senatu eius libellus,virulentis atrocibuſq; calumniis & mendacijs refertus ; cui cras reſpondebo) non poſſum tamen committere , quin ad amiciſſimas literas tuas aliquid reſpondeam . Ac vt à profeſſione incipiam,nihil aliud agit nobilis ille Sequanus , quàm vt ea priuer: atque vt barbarum Senatum ſibi magis haberet propitium, diſtulit ſuam querelam tantiſper, dum conſul Liskirchius , quem pro me ſtare ſcis,ad comitia quædam annua eſſet profectus . D. Sudermannus tamen ita in mea cauſa ſuum, hoc eſt optimi patroni officium fecit,vt putem nebulonem illum parum aut nihil effecturum , niſi quod ſuam turpitudinem ſit amplificaturus . Profeſſionis Græcarum literarum iacturam parui facerem , niſi cum aliqua exiſtimationis atq; honoris mei imminutione eſſet coniuncta : ſi nimi-

rum, ob iniuriam (vt craſſi aliquot homines clamitant) doctori, prætori, conſiliario, adde ſi placet, Corycæo illatam, ea mihi adimeretur. Magis honorifica fuiſſet inauſpicatæ illius formulæ (vt tuis verbis vtar) publica deteſtatio: ſed nolo mihi male ominari. Pugnat enim pro me æquitas cauſæ meæ, quam D. Sudermanni patrocinium reddit illuſtriorem. Nihil hoc viro fingi poteſt humanius, nihil ſincerius: ſed de ſucceſſu huius rei aliâs latius. Cras enim puto Senatuſconſulto cautum iri, vt iure res agatur. Parum verò abfuit, quin inauditus condemnatus fuerim. Mitto tibi orationem Danzæi conſiliarij Regis Poloniæ, habitam ad Ordines eius Regni, poſt diſceſſum, aut potius fugam Regis. Nam libellus ille qui nuper Lutetiæ editus eſt Gallicè, quo continetur, Regem cõſenſu Polonorum in Galliam redijſſe, nihil habet præter mera mendacia. Sed tu ex lectione huius ſcripti multa alia colliges. Ego hoc

hoc nemini adhuc præterquam D. Redingero oſtendi: Accepi & reſponſum Ordinum Brabantiæ ad Apoſtillas Proregis, quibus ipſorum querimonias refutauit. Eius copiam feceram fratri tuo; receperatque ſe id hodie mihi remiſſurum: quod, ſi feciſſet, ego huic faſciculo adiunxiſſem. Ex Præpoſito ſummi templi intelligo, ſex Comites Germanos eſſe quorum ſinguli DC equites Regi Galliarum conſcribant. Habeo etiam epiſtolam à Lantgrauio ad Regem Galliarum & Poloniȩ ſcriptam, qua illum acriter monet promiſſi: nimirum, ſi illum aliquando regnare contingeret; ſerio de ſtabilienda pace cogitaturum. Hanc, quia vnicum exemplar habeo, & quidem illud Germanicè ſcriptum, non mitto. Curabo tamen deſcribi, ſi id tibi gratum fore intellexero. Mitto etiam tumulum Regis Galliarum. Caligula in verſu claudicat. Tu viciſſim clariſs. Vir, ſi quid habes ſcitu dignum, fac nos obſecro certiores.

Et, de Vulcanio tuo ornando amplificandoque; quod te facere non dubito, interdum cogita. Bene vale. Coloniæ, XXVIII Iulij, MDXXIV. Saluta obſecro meis verbis D. Manſardum, & me illi vnicè commenda.

T. D. ſtudioſiſs.

BONAV. VVLCANIVS.

XXX.

Nobili & clariſs. viro D. Adriano Mylio, Ill. Ordinum Hollandiæ apud Arauſionis Principem Conſiliario, Dordrechti.

Priuata, & familiaria.

REuerſus Woerda, quo me superioribus diebus negotia mea abſtraxerant, vidi tuas, clariſs. Domine, ad Cornelium Hermanni literas, aſſcriptamque mihi in iis ſalutem. Quo quidem humanitatis tuæ nomine tibi gratias ago, accipioque in magnum tuæ erga me beneuolentiæ teſtimonium, quod etiam in mediis negotiorum procellis memoriam

moriam noſtri non intermiſeris. Quod autem addis, mirari te, quod multo tempore nihil ad te literarum dederim, reddenda à me intermiſſi officij eſt ratio. Quæ ſane in tuis rebus occupationibuſque poſita eſt. Etenim, cum ex omnibus præcipuus à Principe Ordinibuſque ad iſtud pacis nogotium componendum ſis deſtinatus; eaque res ſummum proculdubio laborem, vigilantiam, animiq; intentionem requirat, (quamuis pro tua humanitate etiam quouis tempore non ingrata tibi mearum literarum nugamenta fore conſiderem) tamen verebar, ne tempore tam importuno ad te ſcribens, aliquid facerem quod minus deceret. Sed de excuſatione hactenus. Craſtina die, qui Iulij ſextus eſt, profeſſores Leidæ prælectiones auſpicabuntur in omnibus facultatibus. Sed periculum eſt, ne profeſſorum labori atque dignitati auditorum numerus non reſpondeat. Ego ſi licuerit per negotia quæ me fere à libris

meis ſtudiiſque abducunt, illuc me conferam. Clementis tui tomus vnus apud me eſt, item Pſalmi Gallici, ne forte eos amiſſos credas. De rebus quæ hic aguntur, nihil attinet, vt opinor, ſcribere; cum non dubitem, quin ea tuis ſint notiſſima. Woordam proditione (vti accidit) nuper fere amiſeramus, niſi Deus inſidioſos illorum conatus repreſſiſſet. Sane cum vi nos hoſtis ſe videat ſuperare non poſſe, omnem in fraude atque inſidiis fiduciam conſtituit. A quibus vt nos defendat, rogandus eſt Dominus, cui Te clariſs. Domine ex animo commendo. Vale, Delphis v, Iulij, M D LXXV.

Tuus quantum poſſum

ex animo

Theodor. à Levwen.

XXXI.

XXXI.

Ornatiſſimo viro, Dn. vander Myle, Illuſtriſſimo Principi Arauſino, à Conſilijs, Roterodamum.

CVm ſuperiori ſeptimana in Zelandiam profecturus, Roterodamo diſcederem, inter alios quos ſalutare decreueram, te ſtudioſe, ornatiſſime Myli, quærebam. Cum enim ex Zelandia, vbi paucos tantum dies commorari inſtitui, in Angliam cogitem, noluì prætermittere, quin tibi ſaltem valedicerem, homini cum ob primam illam conſuetudinem, quæ Dordraci mihi tecum interceſſit, tum ob ingenij rarioris vim, mihi merito cariſſimo. Sed tu Delphis aberas, ac quod fauſtum & fœlix tibi ſit, nuptialibus ſacris irretitus, vxorem tibi adſciuiſti, quemadmodum ex amicis tuis intellexi. Accidit autem ita, vt Brilæ vento aduerſo detinerer, vnde præter officium me nihil facturum exiſtima- *Familiar.*

bam, ſi te, quem coram conuenire nequibam, per literas ſalutarem. Cupio enim te cognoſcere, quid de te ſentiam, ac quo animo erga te ſim: vtrumque, ne aſſentari tibi in præſenti videar, re ipſa percipies, ſi mea opera vti conſtitueris: qua tu vti, atque adeo abuti poteris, perinde ac ſi modium ſalis mecum conſumpſiſſes. Deprehendi in te ſtudium erga Rempub. ſingulare: animum gerendis rebus parem: obſeruaui etiam, qua æquitate querelas, quarum partim cauſa ſereniſſima Regina ad Illuſtriſſimum principem me ablegarat, audias. Tuus ergo ſum, tuo merito: dicam meo, quum de te promerendi occaſionem aut tu obtuleris, aut ego nactus fuero. Non licet, nec neceſſe eſt, de his impræſentiarum pluribus tecum agere: id vero vnice peto, vti inchoatam amicitiam, mutuis officiis alamus & colamus: meque inter antiquos tuos amicos nouum non dedigneris, cum illi ipſi olim noui fuerint, quos nunc pro antiquis

tiquis habes. Mitto his adiunctam Elegiam, quam ad Neſtorem Britannicum, dum hîc commoror, exaraui: ex qua & meum erga Rempublicam veſtram ſtudium cognoſces. Bene vale ornatiſſime Myli, meque tui peramantem redama. Brilâ, XII. Nouemb. MDLXXV.

Tuæ amicitiæ Tyro,

DANIEL ROGERIVS.

ELEGIA

AD GVLIELMVM CÆCILIVM, BARONEM BVRGHlæanum, Ordinis Garterij equitem torquatum, Angliæ ſummum Theſaurarium, ac ſereniſſimæ Reginæ à ſanctioribus conſiliis.

IAm quartum fatis, Burghlæe, prementibus orbem,
Gallica ciuili ſcena cruore rubet:

Terraque

Terraque crudeli ferro vaſtatur, & igni,
Grata mihi patriâ non regione minus.
Nimirum hîc annos viridis conſumpſimus aui,
Vere mihi teneras circumeunte comas.
Quâ primũ regione mihi cœpêre Camœnæ
Permeſſi ſacro fonte leuare ſitim.
Hîc Sophiæ detecta mihi myſteria Graiæ,
Verſaq; Romanis pallia Græca togis.
Quam nexu tibi, docta parens, deuincior arcto,
Sequanici rectrix Parrhiſis ora vadi?
Nec minus Aureliis debet mea Muſa magiſtris:
Sed queis, non Gallis debeat illa ſcholis?
Legibus inſtituit Biturix me, Andinus & æquo:
Præceptis animum fouit vterq; rudem.
Nec tantum ſchola trita mihi decorata Camœnis.
Culta etiam Galli principis aula fuit.
Inde tot exhauſti per Gallica regna labores,
Dũ ſequor huc, quo ſe mobilis aula rapit.
Viſa mihi toties Picardis oppida terris,
Tritaq; Normanno pinguia rura ſolo.

Belſiâ

Belſià mirabar grato ſola conſita Baccho:
Dulce fuit Ligeris viuere propter aquas.
Sunt mihi luſtrati cum Xanctone Picto-nes agri,
Læta mihi Armoricis regna fuêre iugis.
Vt taceam Cenomanne tuas conſumpta per oras,
Gaudia Turo, tuas, ſeu Catalaune tuas.
Omnia quæ quondam coluit loca mater amoris,
Quâ pax, lætitiæ, quâ viguêre ioci.
Nunc dolor eſt, furiæq́ fremunt per rura, per vrbes,
Oppidaq; effuſo ſanguine tota madent.
Pro cythara nunc icta vocant ad bella ma-niplos
Claſſica: pro ſiſtris dat tuba pulſa ſonum.
Marte ferox miles, flammis graſſatur & armis,
Effodit abſconſas ruris & vrbis opes.
Nec conſtat naturæ ordo ſuus, arma parẽtes
In proprios partus dũ truculenta gerunt.
Dira venenatis mater ſua pignora ſuccis
Tollere, vel rigido proh ſcelas enſe pa-rat.

Tu

Tu mihi Calliope tantorũ quæſo malorum
Fomenta, ac belli ſemina pande feri.
Quid cenſet Deus ille Deûm, rex ille regentum,
Num ſtudet in priſcum vertere cuncta chaos?
Num quæ tam variis cumulauit regna trophæis,
Iam fœdare, datis ac ſpoliore parat.
Sic ego: cum triſtes conſolatura dolores
Calliope, dictis, reddidit iſta meis.
Ergo vides Gallis minitari fata ruinam,
Nec tanti cauſas noſcis alumne mali?
Nimirum, à ſceptris pœnas Rhamnuſia ſumit,
Irata, ob fidei numina læſa ſacræ.
Inſontumq́; cruor Galla regione profuſus
Vindictã ſummũ poſcit opemq́; Deum.
Conqueritur tædis præſesque iugalibus Hymen,
Polluta humana ſacra cruore ſua.
Atque adeo quem non violauerit illa, Deorum,
Pariſiæ cædis quæ prior anſa fuit?
Inde tot in Gallos pœnas migrare putemus,
Dũ pœnas regnũ, plebs procereſq́; luunt

Illi

Illi etiam faſtus tollunt, cæcique triumphant,
Seque pares cælo, cælitibuſq; putant:
Sed nos tantorum ridemus inania cœpta,
Iamq; illis inſtant triſtia fata feris.
Quare age pone metus, mox mitior aura micabit,
Impoſitus Gallis finis eritque malis.
Dixit, & è noſtro conſpectu ceſſit: at illa
Sint rata, dux Clarij faxit Apollo chori.
Nam quas non paſſa eſt, quas nō fert Gallia clades?
Oſſibus albet humus, vnda cruore rubet.
Ipſe ſuos patitur miſerabilis incola maneis.
Supremumq; diem quemlibet eſſe cupit.
Infeſti tantis ſaturantur cladibus hoſtes,
Atq; optant Celtis proſperiora plagis.
Nec ſatis hoc, præſens Diris vrgentibus æuum
Eſt viſum, in clades, nî quoque Belga ruat.
Qui libertatē dum Marte tuetur auitam,
Conſimili pœnas conditione luit.

Hic

Hîc quoq; pacta, Fides queritur temerata, Themiſque
Euerſas leges, fasq; piumq; gemit.
Inuidet Hiſpanus populo pietatis amorem,
Nec ſinit, heu, purâ relligione frui.
Inceſtata iubet Dijs quernis fana frequententent,
Impurâq; Deo vult ratione litent.
Hinc bellum quartâ trahitur iam meſſe, nec vllus
Porrigit afflictis Marte furente, manū.
Solus adeſt, patriæ quem tangit cura tuendæ,
Auraſius, Pietas quem violata mouet.
Ciuibus ille ducem, dextrâ ſe vindice præbet.
Quâq; poteſt miſeris conditione cauet.
Sæpe quidem palmam victor tulit hoſte fugato,
Sæpe etiam eſt clades paſſus ab hoſte graues.
Id veteres teſtãtur Aquæ, teſtatur abunde
Vrbs capta hoſtili Bommeniana modo.
Iam freta naufragiis vicina teguntur, humuſque
Iam rubet humanis tincta cadaueribus.

Nec certum cui ſe tandem victoria parti
Tradet: at indomitum robur Iberus habet.
Nam quæ ſpes miſeris diuturni tempore belli
Exhauſtis, contra regis & orbis opes?
India cui gemmas, fuluum ſubmittit & aurum,
Qui trepidat proprias, rex opulentus, opes,
Cui tot præſidio populi, tot regna, tot vrbes,
Cui regnis animus maior, & altus adeſt?
Nec tamen Auraſius ſua iura, & ſacra tueri
Ceſſat: is inuicto robore pectus alit.
Auxilium ſuperos poſcens, ſpem figit in illis
Acer in hoſtiles proruit inde manus.
Quos animos gereret Regina adiutus ab Angla?
Porrigeret trepidis ſi Dea rebus opem?
Ille equidem ſceptris ſupponit vota Britannis;
Dij faxint votis pondus ineſſe ſuis!

Me vicina monent, paries cum proximus ardet,
Nempe voret noſtros ne quoque flamma lares.
Tu quem conſilijs Elizabetha Britannis
Præfecit, genium deuenerata tuum:
Perfer ad argutas ſacratæ principis aures,
Supplicis Auraſij vota preceſque Ducis.
Cernis vt arma viri, pietas commendet & orſa,
Illa tuos ſupplex ante voluta pedes.
Effice, quæ patrijs defendit numina regnis,
Vicinis etiam protegat illa locis.
Non ignara mali miſeris ſuccurrure pergat,
Donet & oppreſſis pro pietate manum.
Illa ſuis ſeruat iura intemerata, procuret
Vindicias Belgis reſtituiq́ ſuas.
Sola poteſt Gallis ſuccurrere rebus, opemq́
Sola poteſt Belgis Auraſioq́ dare.

Scilicet

Scilicet hiſtoriæ ſic conſultura Britanna,
A ſerâ referet poſteritate decus.
Primaque fœminei dicetur gloria ſexus,
Dicetur ſæcli palma fuiſſe ſui.
Regia res certe eſt, talem defendere cauſam:
Digna patrocinio ſi pia cauſa, pio eſt.

Brilæ, Pridie Idus Nouembr.
cIↃ IↃ LXXV.

DAN. ROGERIVS.

XXXII.

Nobiliſſimo clariſſimoq́ viro D. Adriano vander Mylen, Ill. Ordinum Hollandiæ, apud Principem Arauſinum Senatori, Rotterodamum.

S. P.

Interceſſoria.

SI illud amicitiæ non fucatæ munus ac officium ſit, vt triſtibus amici rebus doleamus, lætemur ſecundis, profectò non poſſum non clariſſime Myli (niſi tua amicitia, qua quoad tu permittes frui cupio, indignus haberi velim) quin tibi eam ſortem quæ te propediem ad aliam vitæ conditionem, atque ex cœlibe in coniugalem ſtatum transferet, quam amiciſſime gratuler. Cum enim in infinita humanarum calamitatum turba natura ſubinde læti aliquid atque iucundi admiſceat, tum vix ſcio an maius aliquod habeat remedium, quo noſtram hanc miſeriam temperet, quam iucundiſſimum iſtud matrimonij vinculum,

culum, vitæ atque annorum indiſſolubilem ſocietatem connectens. Cæterum quis matrimonij præcipue pie initi fructus ſit, quæ delectatio, hic commemorare alienum eſt. Illud accommodatius, vt tibi non ſolum gratuler hanc fortunam, ſed etiam vt ea tibi fœlix atque ſalutifera vt ſit, exóptem. Quanquam quid poſſit ea res mali ſecum adferre atque infauſti, quæ non temere, ſed bóna cum ratione, Deique timore ſuſcipitur? Itaque quod bonis auſpiciis aggreſſus es, optimis vt finias, tibi quam amantiſſime comprecor, vtque vitæ illud quod nunc ingrederis curriculum beatiſſime decurras. Res Auunculi indies in peius labuntur T.... enim non contentus eum ergaſtulario, (belluæ magis, ſi humanam demas figuram quam homini) tradidiſſe, qui carceri ferreis vndiq; laminis obducto ipſum conclusum tenet: omni præterea hominum colloquio, atque congreſſu arceri iuſſit. Neque deſunt ferrei

compedes, qui etiã nocte ſomnum, qui vnicum curis ſolatium ſolet prebere, miſero diſturbent. Hæc, aliaque, quæ narrare longum eſſet, incredibile eſt, mi Domine, quanto me dolore atque ægritudine afficiant. Videre eum qui mihi vitam dedit, quemque ego ſalutis meæ auctorem quoad viuam agnoſcam, tam indignis excruciari modis; vt nunquam in alium quenquam ex hoſtibus ſimili ſæuitum ſit modo. Profecto ita me iſta auunculi calamitas commouet, vt eius beneficij quo me ſeruauit, me propemodũ pœniteat; Quandoquidem neq; labores quos pro patria ſi non famoſos, at pro virili fideles ſuſcepi, neque pericula quibus ſponte me abieci, tantum valent, vt aliquam ſaltem mitioris carceris gratiam impetrent. Doletque, vt ingenue quod res eſt fatear; exteris, quos noſtræ facultates fere euerxerunt, concedi ius pro libitu ſæuiendi: ciuium, qui fortaſſe non minori ſtudio cauſæ fauent, preces ita

ſperni,

ſperni, vt ne exaudiantur quidem. Quaprŏpter, humaniſs. Domine, oro te atq; obſecro, ne moleſtum ſit, modò aliqua ratione fieri poſſit, Dominũ Principem denuo conuenire, eique tum Níueldij tum meo nomine preces offerre, quo poſſit miſer è carcere tam fœdito ac duro liberari. Habet D. Princeps Delphis carceres publicos, quibus hi quos bene cuſtoditos volumus ſolent includi; quos ſi ipſi ab excellentiſſimo Principe impetraueris, & illum & me, & omnem noſtram familiam ſemper tibi habebis eo nomine deuinctiſſimos. Vale clariſs. Domine. Delphis, XVII Octob. MDLXXV.

Tuus ad obſequium

THEODORVS LEVWEN.

XXXIII.

Doctiſſimo viro Dn. Bonauenturæ Vulcanio, amico ſingulari, Baſileam.

Litteraria. SI mihi, mi optime Vulcani, de tua manſione conſtitiſſet, non fuiſſem paſſus te tanto literarum mearum teneri deſiderio. Scis enim, quam ſim in ſcribendo impiger: Et Francofurti cum eſſem ſuperioribus nundinis, omnes affirmabant te huc rediturum: nunc verò cum ſciam, vbi terrarum ſis, non vereor, vt te ſcribendo expleam. Mæcenas noſter v Ianuarij hîc mortuus, & biduo poſt Duiſburgi ſepultus fuit. Interea tuæ ad illum litteræ cum duobus H. Stephani faſciculis, exſpectabunt hæredum aduentum, quos de obitu certiores fecimus. Miſerabilis eſt nunc harũ ædium adſpectus. ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀλύξαι ἀνθρώποις ὅ τι μοῖρα κατὰ κλωστῆρος ἐπείγῃ. De Curtio Fabriciano nihil tibi poſſum promittere.

re. Non enim id in poteſtate eſt Vtenhouij noſtri, ſed viduæ, quæ de lucro ex libris mariti faciendo cogitat. Eundem fruſtra petijt H. Stephanus noſter. Sed quid agas cum imperitis mulierculis, & quidem viduis? Berchemius noſter eſt Andernaci, quem hîc exſpecto. Salutabo eum tuis verbis, ἐκ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δαίμονος περιπόσεως. Burgundus ille tuus (quod tibi mirificiſſimum videbitur) legatus eſt principis ad Præfectum Orengiacum. Mira illi lis eſt cum D. Dolheimio, qui hic, vt ſcis, domicilium habet. Non impune feret, vbi redierit, quod ex arreſto, vt vocant, hinc diſceſſerit. Dolheimius illum criminatus fuit, & pro improbo inteſtabilique proditore habuit. Multa miris mira modis, ait Comicus. Indignantur Pontificij, qui impurum animal partium ſuarum eſſe exiſtimabant. Sed quid rides? Leuis eſt, nec illum ſtimulat gloriæ decus. Pro exemplari Arriani tui tibi gratiam, du-

plici nomine, habeo; tum quod optimum auctorem de integro verteris, tum quod mihi exemplum dono dederis. Vale mi Vulcani, & amicis, ſi qui ſunt iſtic mihi noti, ſalutem. Colonia, Raptim, XVI Ianuarij, An. MDLXXVI, quem tibi fauſtum & felicem precor.

Cupidiſſimus tui

Gerardvs, *quem noſti*,

Falkenbvrgivs.

XXXIV.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Ill. Ordinum Hollandiæ, apud Principem Arauſinum Senatori, Roterodamum.

S. P.

De ſalariis Academicis profeſſorum.

Meminiſti, vti quidem ſpero, (vir in maioribus Ordinibus merito princeps) te, ex illuſtriſſimi Principis arbitrio, poſtulante & vrgente

amplisſ.

ampliſs. Ordinum ſenatuſconſulto decretum eſſe, vt quæ ſupereſſet profeſſoribus ſuperiori quadrante ſolutis ex illa prædiorum venditione pecunia, inſtanti iam quadranti perſoluendo à Quæſtore noſtro ſeruaretur. Nunc contra Principis illuſtriſſimi iudicium, Ordinumque decretum, Senatum huius ciuitatis intelligimus, eam pecuniam non ſolum alio velle deriuare; ſed etiam, cum inter eum & noſtrum Quæſtorem, de ea re diſceptatio interueniſſet, contentionem ita efferbuiſſe, vt idem Senatus iam velit & re ipſa cõtendat ſe adminiſtratorem eſſe & œconomum eorum omnium bonorum, quæ in Academiæ vſum deſtinata ſunt: Quod ſi contingat, non dubitamus propediem futurum, vt nullam Academiã habeamus: præſertim cum non ſolum, non per ſeptem integros menſes noſtram Academiam antea neglexerit, ſed etiam pecuniam primam, ex cœnobij venditione nobis aquiſitam etiam aliàs propriis

propriis ipſis debitis diſſoluendis impenderit ipſe Senatus. Itaque te vnice rogatum volumus (Senator vigilantiſſime) vt pro tuo in Eccleſiam Dei ſanctiſſimo amore (cuius ſeminarium Academiam eſſe tu omnium optime noſti) noſtrum Quæſtorem, in hoc non ſuo, ſed Academiæ, ſed Eccleſiæ negotio, apud ampliſſimos Ordines tuo patrocinio iuues. Deus opt. max. te diu multumque incolumen ad Eccleſiæ & Reip. Hollandicæ propagationem & conſeruationem ſeruet. Vale, Leidæ, Febr. XXI. An. MDLXXVI.

Tuus quantulus eſt

GVIL. FEVGVEREIVS
Lugdunenſis Acad.
Rector.

XXXV.

XXXV.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen Ill. Ordinum Hollandiæ apud Principem Arauſinum Senatori. Dordracum.

S. P.

LIteræ Senatus veſtri datæ Delphis v 1 Iulij die non mediocriter animum Principis perculſerunt. Et certe quis non miretur, ita temere rem tantam initi, ac præcipitari? neque tantum vobis ſpatij ſumptum fuiſſe vt pro iureiurando ac ſacramento vtrimque præſtito prius indicatum Principi fuerit quid haberetis in animo? Ego te vel abſentem fuiſſe vel certe reclamantem plane mihi perſuadeo. Neſcio enim hoc mittendi illius G. . . . ad hoſtes decretum, ineptiuſne ſit, an pernicioſius, videre enim mihi videor dolorum ex hoc initia, quæ mirum ni in graues erumpant calamitates denique: vtinam certiores hac de re facti *Politica.*

facti fuiſſemus. Ac proinde rogo vt de rebus quæ iſtic aguntur ſcribas ad me & crebrius, & familiarius. Omnino enim video, neceſſe eſſe, niſi rem perditam volumus, certiorem conſenſum inter nos iniri ac retineri, quod certe per te niſi fiat, vix quenquam video qui vel poſſit vel velit. Itaque obſecro poſthac mutuo inter nos literarū officio quam creberrime defungamur. D. Princeps heri Vliſſingam aduenit: hodie (ni fallor) item reuerſurus Mittelburgum. Negotium cum mercatoribus Anglicis eò deductum eſt, vt ducenta flor. milia ſpoponderint ſe repræſentaturos, ac intra ſemeſtre ſpacium addituros milia quinquaginta (niſi collectam ex Anglia nobis confecerint) è quibus deducantur machinæ fuſiles varij ponderis centum quinquaginta; & nomina quædam aliis mercatoribus addicta. His conditionibus naues eorum erunt liberæ, & legati noſtras quatuor naues liberatum iri recipient

cipient: & daturos operam apud reginam, ne poſthac prætextu ſententiæ perperam iudicatæ detineantur arreſtis vel repræſentationum iure naues noſtræ, anteaquam ſenatus maritimus ſeu Admiralitas cauſam dixerit. De cætero vt à nobis vectigal quodpiam nauibus eorum imponi poſſit, dabunt operam vt à regina impetrent. Heri tres Anglorum naues in portum Vliſſinganum aduectæ à noſtris fuêre, ſed vix videntur iure vindicari poſſe: metuo ne idipſum apud noſtros nautas & claſſiarios turbam nobis aliquam concitet. Vale, & me tui amantiſſimum redama. Vliſſingæ, x Iulij An. D M L X X V I.

Tuus

PHILIP. MARNIXIVS,
Sanct Aldegondius.

XXXVI.

XXXVI.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano vander Mylen, Ill. Ordinum Hollandiæ apud Principem Arauſinum Senatori. Roterodamum.

S. P.

Varia. NOlui committere, vir humaniſſime, cum Philippus Cornelius, quem vt exilij mei olim comitem habui, ita reuerſus in patriam ſocium in adminiſtrãda Republica ſum nactus, ad illuſtriſſimum Principem atque Ordines iret communi Nortˀhollandorum nomine, quin aliquid ad te literarum darem, quibus & integritatis teſtimonium abituro darem, ſimul & te certiorem redderem, tuto huic atque ſecure fidem te habiturum in iis quæ de Alcmaria noſtra, rebuſq; Northollandicis apertius exponet. Conantur quidam ſpecioſo obtentu communis cauſæ, vaniſſimis ſuis fabulis optimi Principis aures demulcere, occupare ani-

re animum, non quod næuos modo politici apud nos Ordinis ſalſe prædicent, verum etiam quod ad emendationem noſtræ Reipulicæ vltro ſuam ipſi operam offerant atque ingerant: qui vt non omnino inutiles ſint ad regendam Rempublicam, valde tamen metuimus, ne eo animo ad nos accedant, vt ſi quid in gubernatione politica ſanum atque integrum reſtet, id protinus conuellant atque ſubuertant. Dubitamus, an in eccleſiæ ruinam atque excidium conſpirent, qui ad deformandos fidelium ſacroſanctos cœtus, odioſum illud conſiſtorij nomen ſemper in ore habent; An ambigendum eſt quæſo, qui pocula, diurnas nocturnaſque commeſſationes, epulas, atque delicias quærunt & ſectantur, iiſque rebus patrimonium atq; vniuerſas facultates abliguriunt, conſumuntque, quin iſti ſuſque deque ferant, peſſum eat Hollandia, an conſeruetur? Eunuchos, quos dabitis nobis, quas turbas dabunt?

Atq; etiamnum perſuadetur bonus Princeps, iſtis demandandam eſſe Augiæ ſtabuli in Nort-Hollādia repurgationem. Sed iſta parcius. Quæ enim apud me ſuſpiro, Philippus noſter tibi ediſſeret, vbi voles. Oro autem te cum Reipub. tum Eccleſiæ Chriſti nomine, vt communem cauſam iuues, nec querelis aduerſariorū aut criminationibus ita ſis intentus, vt noſtræ defenſionis rationes ac merita prætermittas. Quod vt te fideliter facturum cōfido, ita & Principem tuo cōſilio adductum iri ſpero, ne formam publicæ adminiſtrationis hîc immutet, aut pro cenſoribus morum Aſotos quoſdam nobis ſupponat. Cæterum quod excuſationis meæ cauſam apud Principem propoſueris, habeo gratiam, vander Myli, nec tam negligentiæ tuæ acceptum fero, quod nihil effeceris reclamante Principe, quam fati mei legibus. Sed hoc vnum addam, ſi eius rei mentionem ingerat Philippus, tuo ſuffragio coram Principe

me adiuues : id tam erit gratum, quam quod gratiſſimum, nec dubita quin viciſſim tuus ero, ſi quid mea induſtria effici poſſe exiſtimas, in iis quæ ad te tuoſque quoquo modo pertinent. Theodorus Cornelius, cuius libellum ſupplicem D. Adrianus Wenſenus Principi porrigendum ſuſcepit, mihi à puero notus, & quicum tyrocinium literarum in triuiali ſchola poſui, vir bonus eſt, olim quidem ſacrificus, iam vero communem nobiſcum cauſam agit, ſed tenuis ac pauper. Præterquam enim, quod numeroſa domi ſobole vrgetur, patrem habet iam octuagenarium, annos aliquot lecto miſere decumbentem. Omnis fructus atq; obuentio eſt è gymnaſio, quod ad erudiendos ruſticorum pueros aperit. Intelligis, mi vander Myli, quam ærumnoſam vitam trahat miſerrimus homo. Ne graueris igitur, Principi eum commendare, vt valetudinario ac capulari ſeni alimenta in reliquum vitæ ſuppetant, pariter

 & ipſe

& ipſe paulo cõmodius viuat. Vale, vir ornatiſſime, tuamque Magdalenam, lectiſſimam fœminam, meis verbis ſaluere iube. Salutat te meus frater Ioannes Foreſtus. Raptim, Alcmariæ, II Calend. Mart. Anno Christi MDLXXVI.

Non ſuus, ſi non & tuus

NANNIVS FORESTVS.

XXXVII.

Ampliſſimo ornatiſſimoq; viro, Domino Adriano Mylio amico meo ſingulari. Delphis Batau.

S. P.

Politica. Varia.

ACcepi tuas literas, Myli amiciſſime, datas Iulij XVI, poſt tertium exinde diem, quæ me non tam metu aliquo, quam dolore, quem ex iniecto pleriſque metu conceperam, liberarunt. Dolebam autem maxime, Domino Principi adeo graue illud fuiſſe nuntium. Sed video

deo culpam nonnullam fuiſſe amanuenſis, etſi poſſunt ſatis commode quæ ſcribit intelligi. Interea non poſſum prætermittere quin ſignificem, literas me accepiſſe ex Belgio, quarum magnam partem plane nequeo legere. In reliqua parte monemur, vt Dordraco prouideamus. Habere enim hoſtes indubie in ea vrbe, qui nouis rebus ſtudeant, & monſtri aliquid alant. Id ego etſi vanum prorſus arbitror, putaui tamen ex re fore, ſi tibi indicarem. In cæteris rebus nihil eſt noui, niſi quod pecuniam ad belli ſubſidia renuere conſtanter pergunt Brabantini: iis ſe adiunxerant confœderatione Flandri & Arteſienſes. Nunc tamen perſcribitur, Flandros ſoluiſſe ſtipendia Hannibalis Comitis legioni, quæ iam acceperit miſſionem. Hiſpanos tumultuari & minari grauiter Bruxellanis meis popularibus, quod nuper inuſtam contumeliam fœdæ repulſæ vlciſci cogitent. Ordines obſtinatè flagitare finem belli,

quod ſibi videant eſſe pernicioſiſſimum. Et iam ſpem aliquam eſſe (ſed hoc vide vt littori dictum ſit) armorum contra Hiſpanos capiendorum. Nos literis & libellis quantum poſſumus eorum animos ad libertatis ſtudium accendimus. Et quanquam ad ſeruitutem patientius ferendam videntur obduruiſſe, atque ex iugo contraxiſſe in humeris callum: necdum tamen omnem abieci ſpem, præſertim ſi ſe intelligant vanis à rege de pace ineunda pollicitationibus ludificari. Is enim ad ordines quidem perſcribit ſerio ſe illam cupere, & Hauræo breui ad nos reuerſuro omne negotium cum poteſtate commiſiſſe: ad Senatum autē Quatuor-virorum (Nam ſi Rodam, Viglium, Morillonum & Berlaimontium excipias, cæteri omnes vmbræ ſunt potius quam viri) literis datis ſignificat, ad multo acrius bellum & ad religionem noſtram funditus eradicandam non modo animum obfirmaſſe, ſed omnia etiam præſidia

dia neceſſaria iam apparauiſſe, & ſane quadraginta auri myriades dicitur in hanc rem ab Hiſpanis ordinibus atque eccleſiaſticis abſtuliſſe. Ioannem etiam Auſtriacum cum ſumma poteſtate pro ſe miſſurus exiſtimatur. Quod ſi fecerit, miror ni Angliæ regina veternum ſit excuſſura tanto & tam vicino riuali, quem ſciat ſceptro vniuerſæ Britanniæ, per Reginæ Scotiæ connubium, & Babylonicæ meretricis bullas ac diplomata iam pridem aſpirare. E Gallia necdum quicquam habemus certi. Ego quidem ſpem non ita optimam habeo, quod audiam non minus Ducem quam regem deliciis pluſquam Sardanapaleis diffluere, & adoleſcentulorum aſſentatorumque conſiliis redundare ac regi. Caluardum ſtudioſe & auide expectamus. Eius mora videtur ſpem aliquam facere non irritam fore aliorum legationem. Sed mora certe moleſta eſt, præſertim hoc tempore, quo habemus exploratum, ſi co-

piæ vſquam appareant ciuitates aliquot ſeſe contiuo dedituras. Interea non deeſt vir non poſtremæ notæ in Gallia, qui defert Principi (ſed & hæc parieti dicta exiſtimato) cuius filiam in connubium petit, ſumptus ad alendos quingentos aut ſexcentos milites veteranos, quos ipſe ex Gallia ſit adducturus. Sed Princeps anceps eſt animi, propterea quod auet primum intelligere quid Alenconius conſtituerit. Dein nondum audet ad Ordines Hollandiæ iſtud referre: quod metuat, ne illi, ſi intelligant de quingentis tantum militibus agi, maiora auxilia deſperata ſtatim ſuſpicentur. Ego certe putarim etiam hoc illo fore vtilius. Etenim non deſunt rationes quibus hoc auxilio, etſi non ita magno res noſtras tueri poſſimus. Præſertim aliorum non mediocrium commodorum acceſſione aucti, quam non magno negocio videmur facturi, ſi prudenter & moderate rebus noſtris conſuluerimus. De connubio nihil

agitur

agitur manifeſte. Itaque vide ne verbum ullum. Sed heus tu. Iamdudum mihi aurem vellicat noſter Culenburgius, à quo audiui, in Senatu veſtro, & quidem frequenti, conuitia mihi facta, quæ certe minime perferre certum eſt. Itaque pro noſtra amicitia quam poſſum obnixiſſime te rogo, vt quomodo ſe hoc negotium habeat, ſigillatim ad me perſcribas. Cupio enim cum bona conſcientia & ſalua pietate exiſtimationem meam ac dignitatem, vti par eſt, retinere. Itaque proximo quoque die tuas expectabo literas, quibus etiam de cæteris quæ iſtic aguntur rebus certior fieri cupio. Vale. Mittelburgi, x x Iulij.

Tuus quem noſti

PHILIP. MARNIX.
Sancto Ald.

XXXVIII.

Ornatiſſimo viro, Dn. vander Myle, Illuſtriſſimo Principi Arauſino à conſilijs, Roterodamum.

Publica. POſtremis tuis literis nihil dum reſpondi, quod nihil hic fuit ſcriptione dignum, niſi quod Angli multum nobis faceſſunt negotii, & iam pene bellum necdum indictum mouent. Pacta omnia conuenta habent irrita, quaſi vi & metu fuerint expreſſa. Interea nautæ naues noſtras deprædantur, & in Angliam auehunt. Nuper ſex cœperunt, iam iterum ſeptem aut octo: ita vires noſtræ ab amicis infringuntur, & à quibus ſalutē ſperabamus, grauiſſimam cladem accipimus. Heri naues noſtræ cum aliquot vexillis in Flandricum littus exierunt, eo animo vt Oſtendam de improuiſo caperent, & naues, à quibus noſtræ piſcatoriæ damnum nuper acceperunt, in ſuam pote-

poteſtatem redigerent: ſed redierunt re infecta, niſi quod pagum Blanckenbergam exuſſere, lymbis piſcatorijs qui erant in littori illæſis. cauſantur, in littore vbique ſpeculas erectas, & ſigna fuiſſe data, lymbos ignem capere omnino haud potuiſſe. Præfuit huic ſtratagemati Houtanius. Res Brabanticæ quo in loco ſint, ſigillatim nihil intelligimus. Hodie ad Ordines Brabantiæ dedit Dn.P. literas, quibus eos ad cõſtantiam & concordiam exhortatur, ſuam operam defert, & animum ac voluntatem teſtatur. Ego etiam pro me ad nonnullos ſcripſi, quod ſpero haud fore inutile: ſed Flandri frigent, & iam iſte heſternus focus quo Blanckenberga conflagrauit, metuo, vt non modo nullum illis calorem attulerit, ſed potius quicquid erat ſtomachi & caloris abſumpſerit, & iram in nos conuerterit. Vtut ſit, factũ certe eſt, Dn.P. iniuſſu, nec enim volebat quicquid exuri, ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ.

De

Dereliquo prouidēdum erit, omnino autem curandum, ne quid inter veſtros iſthic & Zelandos oriatur diſſidij, quod certe non deſunt qui moliuntur, datis ad Anglos literis, vt ſuam cauſam à Walcheranorum cauſa abeſſe oſtendant, quod certe eſt pernicioſum: Itaque cohortandi ſunt inprimis ad concordiam. Dn. P. hodie dixit, ſe breui reuerſionem ad vos cogitare: ſed ſane deſeretur hæc inſula immature, & rebus non conſtitutis: quanquam quid conſtitui poſſit non video, his præſidibus tribunis ac nauarchis. Sed aliâs erit querelis locus. Tu vale, & me, vt facis, ama: teque àme & amari, & plurimi fieri tibi perſuade. Mittelburgi, Calendis Septembribus. Anno M D L X X V I.

De poſtremis illis nauibus captis necdum quicquam certi habemus, tamen ex eo tempore nunciatum eſt, vnam præterea nauem ereptam eſſe ab Anglis. Nos, quoad fieri poteſt damus operam, vt res componantur

nantur. Quem daturus ſit ſucceſſum ὁ ἀυτοκράτωρ, illi notum eſt. Iterum vale, III Septembris. Anno MDLXXVI.

Quem noſti

PHILIPPVS MARNIXIVS.

XXXIX.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano Mylio, Ill. Principi Arauſino à conſilijs

S. P.

AD meas poſteriores reſponſi nihil accepi. Ex quo tempore hic rumor, qui increbruerat de conſenſione inter Ordines Brabantiæ & Hiſpanos milites inita euanuit, hoc nomine, quod hos aiunt eiuſmodi pactis ſtare noluiſſe, propterea quod alioqui cogerentur Belgio excedere, quod illi Regis iniuſſu facere renuunt. Sanctius ab Auila ſuperbas ad Senatum literas dedit, neminem *De Repub.*

nem vt præter ſe Prætorem aut Regium Legatum ſupremum agnoſcant quamdiu hoc erit interregnum. Tumultus magis ac magis gliſcit. Copiæ vndiq; comparantur. Ex Artheſia milites in Brabantiam ſe præcipites conferunt. Nihil tamen audimus quicquã præcipuum. Heri Antwerpia venit, qui narraret, nuntium eo veniſſe de Turcæ in Calabriam irruptione, vbi militum Hiſpanorum vexilla VIII dicitur obtruncaſſe: quod ſi verum eſt, haud eſt quod ſe intra annum Auſtriacus commoueat. Res Anglicanæ loco ſunt ancipiti. Qui tamen ſapere videntur bene etiamnum ſperant. Regina magnum ſtomachum præ ſe fert. Sed quid faciat minus? ex noſtris naues tres captæ, & in Angliam auectæ, inter quas fuit illa Simonis Vree, quem illi odio pluſquam Vatiniano oderant. Regina videtur poſcere μετανοίας ſignificationem. Mercatores multa minitantur, ſed interea non deſinunt ipſi ad pœniten-
tiam

tiam properare,quod cernãt,in quæ ſe incommoda induerint. Tempus πάντα ἀποκαλύψει. Ex his veſtris audies reliqua. Velim autẽ ad me literas & crebriores des & pleniores: neſcio, an deſidia teneare, an argumenti inopia,quod tamen hoc tempore, quomodo vos iſthic deficiat haud video. De noſtris nouem nauibus halece onuſtis ab hoſte captis, & illa bellica decima heri audiuimus. Tumultus etiam Goudani rumor, neſcio an plane verus, huc peruenit. Tu me velim hiſce de rebus omnibus facias ſigillatim certiorem. Ego tibi viciſſim quæ hic gerantur perſcribam. Inter Brilanos miror præteritum Carneſium. Puto Zoili noſtri liuore factum. Nec enim ex reliquis omnibus vnum video, qui tantæ prouinciæ poſſit haberi idoneus: Ego tamen meum iudicium aliorum iudiciis minime præferam. Vale, Middelburgi, xx Auguſti, M D LXXVI.

Tuus PH. MARNIXIVS.

XL.

XL.

Præſtantiſſimo viro, Dn. Bonauent. Vulcanio Flandro, amico & Domino ſuo plurimum obſeruando Baſileæ.

Varia. QVas tu, doctiſſime Vulcani, & obſeruande in Chriſto frater, nona huius menſis ad me dediſti literas, eas ego XV eiuſdẽ die accepi. Eas vero, quarum mentionem ab initio ſtatim facis, non vidi, neque ſcio, cui ad me perferendas tradideris. Neque miror hoc illis accidiſſe. Nam ſunt illic quidam, qui iam annis aliquot literis noſtris inſidiantur, quorum improbitatem iam ſæpe experti ſumus: nec ſcio, an zelus Lutherani dogmatis, an potius hypocryſis eos tam audaces faciat. Etſi vero nos iſta non multum moueant: dolet tamen nos interdum priuari per illos ea voluptate, quæ ex amicorum literis petitur. Quod ad tuas poſtremas, mihi eæ iucundiſſimæ fuerunt, & gratias me tibi debere fateor

ſateor, qui de rebus Belgicis tam diligenter ad me ſcripſeris, & Deum opt.max.precor, vt is huic operi pulcherrimo manum admoueat, & eorum, qui hoc aggreſſi ſunt corda atque manus confirmet, ne ſi ipſos in medio curſu animus deficiat, ſeipſos & libertatem communis patriæ in extremum periculum adduxerint: ſunt enim eiuſmodi conatus ex eorum numero, à quibus abſtinere ſatius eſt, quam frigide agere. Et Inuicta fortitudine opus eſt aduerſus eos, quos deſperatio audaciores facit, & qui ſibi aut vi eluctandum, aut fortiter moriendum eſſe vident: quo loco iam Hiſpani illic conſtituti ſunt. Vt vero à Gallorum conſiliis & auxiliis ſibi caueant Belgæ, plus quam neceſſarium eſt. Qui enim ſua nan poſſunt tueri, aliorum defenſionem nunquam niſi animo ſubdolo ſuſcipient. Incredibilis eſt Reginæ matris aſtutia, nec minor imprudentia cum audacia extrema coniuncta, vtpote quam ſcelerum

atrociſſimorum conſcientia accendit, vt ei plane conſtitutum ſit, ſi non aliter poſſit ſibi conſulere, Acheronta mouere. Nnunc ad Nauarrenum profecta eſſe dicitur cum Card. Borbonio, vt filiam illi rurſus obtrudat. Num vero hoc auſuram putabimus, niſi generi animum noſſet alium eſſe, quam debebat? Recte fecerint Belgæ, ſi ſolius Dei ope freti, quod magno animo cæperunt, perficere pergant, procul relictis illis, quorum fides non immerito eſt bonis ſuſpecta. Imperatoris obitus conſilia multa turbabit: at viciſſim multis animum addet improuiſa Illuſtriſs. principis Electoris Palatini mors, quæ vtinam non triſtem in eius terris rerum mutationem & piorum diſſipationem pariat! Sed inueniet Deus his quoque malis remedium. De Polonis nunquam bene ſperare potui; oportet enim ſeuerioribus ſcopis expurgari horribiles illas in æternum Dei filium blaſphemias, quæ iam annis aliquot illic im-

pune

pune graſſantur. Quod Dn. Brunnerus noſtra in ſe officia tantopere prædicat, candori eius tribuimus. Fecimus tamen, quod in breuiſſimi temporis anguſtia fieri potuit. Ei, ſi apud vos eſt, ſalutem meis verbis dicas rogo. D. Mollerum ex arce Miſena, quæ ei cuſtodiæ loco erat, euaſiſſe ſcribitur, vna cum alio quodam, cuius nomen non annotatur. Si D. Brunnerus de iis, quæ in Saxonia geruntur, quid habeat ſcriptu dignum, gratiſs. nobis fecerit, ſi ea communicet. Vale vir mihi plurimum obſeruande & dilecte. Tiguri, XVIII Nouemb. Anno MDLXXVI.

Tuus

RODOLPHVS GVALTERVS Pater.

XLI.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano van-der Mylen, Ill. Ordinum Hollandiæ apud Principem Arauſinum Senatori. Roterodamum.

S. P.

Hiſtorica. de Repub.

HEri tedijt is, qui nuper dederat ad Dorpium literas, de ineũda, vt ſcis, pace. Attulit, habere ſe iam ab ipſis Ordinibus mandatum, vt ijs impetret commeatum liberum, quos in eum finem decreuerint ad nos mittere. Quod ſi qui iſthinc ad eam rem mittantur, da quæſo operam, vt ſint homines æqui & prudentes, & vt habeatur D. Principis ratio, qui duabus illis expeditionibus magno ſe ære alieno obſtrinxit. Et ſane impia fuerit ingratitudo, pro rependenda gratia etiam in fraudem illum inducere. Aſſeuerat, conſenſionem Flandrorum cum Brabantis initam: quod ſi ita ſe habeat, videntur Brabantorum res eſſe firmio-

ſirmiores. Nam de Hannonijs & Artheſiis nihil dubitamus. Addebat, Hiergeium Arnhemij etiam ex Ordinũ mandato captum detineri. Quod & ipſum Geldrorum cum his conſenſionem certam indicat, de qua audiuimus pridem tractari, & quidem de illo capiendo mandatum factum certo accepimus, ſed ecquid conſecutum ſit, nondum audieramus. Captos Bruxellæ eſſe ad XXIII numero, ex quibus Del rio, Finckium, & Boſſchotium in carcerem, qui *Treurpoort* dicitur auectos eſſe. Viglium in ſuis ædibus data cuſtodia detineri accepiſti. Reliqui eo loco ſunt quo fuere primum deducti. Res à Glimeo perpetrata eſt fortiter certè, & vt ſpero fructuoſe & vtiliter. Arſchotium aiebat Senatus Ordinũ Principem delectum eſſe, eiq; per Legatum adlectum Likerkium. Illud conſtat, arculas omnes & commentarios captorum publicè ab Ordinibus inſpici debere, è quibus multa procul-
 dubio

dubio arcana, & ἀπόῤῥητα expiſcabuntur, quæ facti huius rationem poſſint ἀπολογεῖσθαι, & iam quidem multas eorum machinationes fraudulentas detectas fuiſſe certum eſt. Paulum quidem Somerum, qui Gandauum ſe receperat (eſt homo obſcurus, qui ſcribendo & Regis characteres imitando, adulterandoque apud Senatum erat gratioſus) in vincula à ciuibus coniectum eſſe nobis bis conſtat. Hiſpani conſilium occultè inierãt de capiendo Louanio: ſed re detecta, centurio quiſpiam Hiſpanus captus fuit, & Bruxellam miſſus. Illi Wilbruchum occuparunt & Tenremondam (quod eſt grauius) à ſe habent, quod tamen vt primo quoque tempore in ſuam poteſtatem redigerent iam pridie noſtros monueramus. Sed Germanorum militum auaritia multum hac in re obeſt. Tribunos militum Germanos tres habent ſibi addictos, ac inprimis Poluiterium, cui ſe adiunxere Fronſbergius & Fockerius.

Comes

Comes Oberſtenius, in quo maximum eſt poſitum momentũ, etiamnum videtur fluctuare: Ordinibus quidem multa eſt pollicitus, Hiſpani tamen ipſi videntur confidere. Manupuli certe aliquot eius militum cuſtodias quotidie in arce Antwerpiana vna cum Hiſpanis agunt. Champaneio cum Zanchio Auilano tandem cõuenit. Data fuit apud Oberſteinium cœna, in qua tranſegerunt: quod facit vt male de Oberſteinio ſuſpicer, etſi non deſunt, qui ſtratagema hoc eſſe arbitrentur. Ciues verò Antwerpiani plerique de illo bene ſperant, & Germanis ſalutem ſuam concredunt. Quid futurum ſit, docebit rerum euentus, & acta exitus probabit. Omnino rogandus eſt Deus, vt omnia in ſui nominis gloriam vertat. Bertoldum eſſe ab Hornano magiſtratu ad munus eccleſiaſtæ inuita Claſſe & reclamantibus reliquis miniſtris aſcitum, iam credo te audiiſſe, & quidẽ aliquot conciones habuiſſe, vole-

bant hic miniſtri à Principe intercedi, & ipſum Bertoldum, atque aliquot, ad quos res pertinerent, huc, ad cauſæ cognitionem, quæ arbitris bonis viris committeretur euocari. Ego tamen diſſuaſi, fuique author, vt leniorem primum viam tentarent, dato libello ſupplici ad magiſtratum, quem ratione, & blanda ſubmiſſione ad æquitatem & officium potius, quam imperio & Principis authoritate, cui fortaſſe ex animi ægritudine ſint reclamaturi, reuocarent. Hoc ſi non ſuccederet, viam eſſe plane in integro: quod mihi quidem certe maxime hoc tempore conſilium probatur, propterea, ſi quid illis renitentibus oriatur diſſenſionis, ea quantulacunq; fuerit, magnum, & ad violandam Principis authoritatem, & ad diſciplinæ neruos infringendos (quos illi hac ratione maxime volunt ſtabilire) habitura eſt momẽtum. Scis enim quam inuiſum ſit, & conſiſtorij, & claſſis, & prope etiam religionis nomen, & iam

& iam exacerbato animo boni illius quem noſti viri, qui ſuis ſe affectibus, & impotentia animi quouis abripi patitur, facile hæc res in neruum ſit eruptura, ſi acerbiuſculum ahhibeatur imperium, quod certe neceſſe fuerit, ſi non continuo paruerint. Quid literis meis nuper ad Senatum veſtrum datis actum ſit, ſcire vehementer deſidero: lectæ ne ſint, necne, & quomodo auditæ, denique quid ille ipſe cuius nomen agitur, moliatur. Tuas literas datas x Sept. accepi, ni fallor, nudiustertius. Tu crebro ad me ſcribas, peruelim. Gratum mihi feceris, ſi ex mea Bibliotheca miſeris ad me Platonem Græcum, & Philippum Melanchthonem de anima; puto enim, quum Dordraco venis Delphos, vel hinc abis Dordracum, ter Roterodamo viam facere, & rogo vt non graueris inuiſere meam Bibliothecam: audio enim tectum perpluere: quod ſi eſt, velim te rogatum, vt ancillæ meæ negotium des librorum

da-recondendorum, ſi qui ſunt, qui damnum queant accipere. Vale, mi optime Myli. Delphis, x v Septembris. Anno M D L X X V I.

Tuus quem noſti

PHILIPPVS MARNIXIVS,

XLII.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen Ill. Ordinum Hollandiæ apud Principem Arauſinum Senatori. Dordracum.

S. P.

De Republica.

TE non huc fuiſſe ablegatum miror, & nonnihil indolui: etſi ſatis ſcio tuam iſthic pręſentiam haud fore otioſam. Rogo, vt me rerum quæ iſthic geruntur, facias crebro certiorem, ego viciſſim ſi quid hic erit ſcriptione dignum ad te perſcribam. Hoc quidem tempore varia ſunt in expectatione plerique, alij aiunt cum Ioanne Auſtriaco conueniſſe

niſſe Ordinum legatos qui ſunt Namurci,& idipſum à noſtris perſcribitur, non ita tamen affirmatè, nec ita ſigillatim vt habeamus pro explorato. Ego certè necdum adducor vt credam. Aiunt Auſtriacum venturum Louanium vel Mechliniam, & ſelecturum ex Ordinum legionibus quam voluerit pro cuſtodia: ita enim perſcribunt quinque illi à Namurcẽſibus delegati, homines certè obeſæ naris, ſi non agunt hanc rem ſiniſtrè:& tamen mirificè ſibi gratulantur, cum nemo interea dubitet, quin aperta ſubſit fraus. Quis enim neſcit, legionẽ Mondragoniam eum delecturum? Et iam ſe illi coniunxerunt plerique equites Hiſpani, ex quo potes conijcere de reliquo. Qui Bruxellę hęſerunt, grauiter hanc paciſcẽdi rationem ferunt, & ſerio expoſtulant: omnino autem noſtrum Principem depoſcunt, & Sluſas daturos in eius poteſtatem recipiunt. Mirum quo ſe hæc vertent: ego omnino bellum vel flagrantiſſimum exſpecto,

exſpecto, vel enim cum Ioanne Auſtriaco communibus viribus erit ineundum, vel certe Ordines inter ſe conflictabuntur. Dominus largiatur quod erit ex ſui numinis gloria, & ſuis fauſtum ac ſalutare futurum ſtatuet. Qui has tibi reddit, agit negotium Teronij, viri certè optimi, & qui præclaram operam in rebus noſtris nauauit. Quod enim belli huius moles à noſtris ceruicibus Hiſpanorum tumultibus auerſa, prouincias haſce tanto tempore pacatas reddidit: id eius labori, induſtriæ, vigilantiæ, non dubitabo pro magna parte ferre acceptum. Ego illum cum eſſem in Anglia ablegaui in Belgium cum literis & mandatis, nec vnquam ex eo tempore deſtitit præclara præſtare nobis omnibus officia, ita certe vt vniuerſa illi patria plurimum debeat. Inprimis autem hæ noſtræ prouinciæ. Huic (puto non te neſcire) olim ereptæ fuere ex naui quadam merces: ita tamen vt Ordines re cognita receperint ſe

reddi-

reddituros pretium. Cum autem animaduerteret inopia Rempubl. laborare,non modo quod iure debebatur non flagitauit,ſed multa etiam de ſuo (quod certo mihi compertum eſt) & prolixè in conſtituendis rebus erogauit. Iam autem rebus ita conſtitutis, vt Dei beneficio ac munere nonnihil reſpirent Hollandi ac Zelandi, cupit non ſibi fraudi eſſe hanc ſuam patientiam: in eo etiam illi vt operam naues etiam atque etiam quam poſſum vehementiſſimè obſecro: facies certe te dignum, & Reipubl. officium præſtabis, & me tibi certe deuincies. Vale, vir præſtantiſſime, & tuum Marnixium vt facis complectere. Middelburgi, VI Ianuarij, MDLXXVII.

Tuus

PHILIP. MARNIXIVS.

XLIII.

XLIII.

Præſtantiſſimo viro, Dn. Bon. Vulcanio Flandro, domino & amico ſuo, plurimum obſeruando, Baſileæ.

S. P.

Varia. QVod ad literas tuas poſtremas, quæ mihi x x x Martij redditæ ſunt, hactenus non reſponderim, non alij cauſæ tribues, Vir præſtantiſs. & mihi plurimum obſeruande, quàm ei qua tu in tuis te excuſas, occupationibus nimirum continuis, quæ me ab eo tempore ita diſtraxerunt, vt multa inuitus prætermiſerim, quæ mihi factu iucundiſſima ſunt. Et ſpero amicitiam noſtram ita iam eſſe confirmatam, vt tantilli temporis ſilentio minimè labefactari, nedum abrumpi poſſit. Conditiones pacis Belgicæ (pro quibus tibi gratias ago) legi, & ſunt quidem duræ, ſed tamen (vt recte iudicas) bello tolerabiliores, cuius euentus dubius eſt, maximè hoc ſæculo, quando non niſi per homines venales

les & mercenarios bella geruntur, de quibus nihil verius dici poteſt, quàm quod olim Lucanus canebat. *Nulla fides pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur.* Verentur tamen multi, ne pax illa diuturna ac ſtabilis ſit, quòd religionis libertati non ſatis cautum eſſe arbitrentur, ſine qua pax conſiſtere non poteſt. Sed ſunt hæc in Dei manu: qui ſi ſpiritum ſuum in illis regionibus ſpirare velit, fruſtra ei reluctabuntur, qui cum ipſo in certamen deſcendunt. Et puto te iam ex tuis reſciuiſſe, quid de tota hac cauſa poſſimus ſperare, & ſi quid ſcriptu dignum acceperis, id vt nobis communices rogo. Quod Sulzero acciderat, iam ante audiueramus. Non probo improbi illius & ebrioſi equitis factum: velim tamen Diotrephen illum cogitare, nihil abſque numine fieri, neque ſibi inſolens debere videri, ſi qui intra ſuos limites ſeſe non continent, & diſtractionis Eccleſiarum authores ſunt; ſua profeſſione indigna patiantur.

antur. Etenim (vt alia multa eius facinora omittam, quæ hypocriſi ſua hactenus velare potuit) poſtremum hoc, quo in Gallos fratres peccauit, excuſationē nullam admittit. Quæ enim inhumanitas eſt, exulantibus negare id, cuius cauſa relictis patrijs ſedibus ad nos ſeſe conferunt? Sed tanta eſt iſtorum hominum in ſuis erroribus defendendis pertinacia, vt veritatē ne in peregrina quidem, & ipſis incognita lingua loquentem ferre poſſint. Itaque mihi canum ſimiles videntur, qui campanarum ſono, quem neſciunt vnde procedat, aut quid ſibi velit, offenſi vlulant. Idem decretum Argentinæ factum eſſe non ignoras. Sed audio D. Marpachium eius ita pudere, vt non vereatur proteſtari, hoc ſe inſcio & nolente factum eſſe. Ita verò auriculas produnt aſini Cumani, dum pelle leonina ſeſe induunt, ut ſimpliciores terreant. At non difficile eſt Deo ſuperbos ſuorum aduerſariorum ſpiritus deprimere,

quod

quod citius fiet, quàm illi ſperent. D. Beza filio meo verſibus elegantiſſimis, in magno folio excuſis, parentauit: quos ſi nondum vidiſti, mittam exemplum eorum, quod mihi vnicum eſt reliquum. Quod his addam non habeo: nam quæ de rebus Gallicis & peſte in Italia recrudeſcente ſparguntur, vobis non poſſunt ignota eſſe, qui plures Gallos & Italos habetis. Quæ ex Saxonia nuper accepimus, ad D. Grynæum perſcripſi. Videtur Fabellus ille Tubingenſis eas illic turbas excitaſſe, quarum ruina ipſum cum ſuo cœlo, & toto Vbiquitatis ædificio præcipitem trahet, quò dignus eſt. Precor æternum Dei Filium, vt his rebus vbique terrarum afflictis medicam manum afferat: & in hoc te, vir præſtantiſſime, valere opto. Tiguri, Cal. Iunij, An. MDLXXVII.

Tui obſeruantiſſ.

RODOLPH. GVALTHER.

XLIV.

Clariſſimo viro Dn. Doctori Elberto Leonino Philip. Marnixius Aldegondio.

S. P.

Varia. NOn poſſum, quin te hoc verbulo ſalutem, & grauiter querar ſuauiſſimam noſtram conſuetudinem iam hoc tam diuturnæ abſentiæ incõmodo interclusam. Maxime vero, quod in XVII iſtis prouinciis nemo ſit, qui ſui Aldegondij ſemel meminerit. Sed quid dicam, quod in tanti momenti negotio nos hîc rerum omnium noſtrarum eſſe ignaros, & hoſpites patiantur? vt prope his temporibus eſſe ridiculi cogamur; omnino autem inanibus hoſtium rumuſculis pro eorum libidine vndiquaque ſparſis, locum dare. Si quid enim eſt, quod negemus eſſe veriſimile, continuo audimus; Ecquid ex patria habetis vos vel certius, vel veriſimilius? Hîc piſce ſumus

mus magis muti. Tu, niſi tua hîc nobis diligentia omnibus obuia ſuccurras, vide ne de nobis plane ſit actum. Orationem, quam nuper hîc in cœtu pronunciaui, iam credo vidiſti: miſeram enim ad ſereniſs. Principem Matthiam: & vbi erit excuſa, quod puto fore propediem, non prætermittam, quin exemplorum habeas affatim. Noſtri (id eſt, tuus ille Hattſtein, cur enim non dicam tuum, qui à te eſt eruditus, dico eruditus ex etymologia, vna cum ſuo Comite Rifferſthetio) aduerſarij, qui ſibi *Copey vnd tag* poſtularunt, meditantur ſcriptum antilogicum. Ita nobis noua paratur arena. Sed audio non dicturos; neque Latine, ſed Germanice exhibituros, ſcripto. Sed faciant illi, quod volent; modo vt nobis hinc aliquando liceat euolare, ita me Germaniæ pertædet. Habeo quidem otij ſatis; poculis & delitiis abundo, ſed laborãte patria, quid poſſit eſſe ſuaue? Tum careo noſtrorum, & præſertim tua con-

 ſuetu-

ſuetudine, quam quanti faciam, melius intelliges, poſtquam me cogneſces propius. Nihil enim eſt in te quod non ſit ſuauiſſimum, ſi hoc vnum demas, quod nimiũ es atheologus. Dum enim tuis illis formulis, quid dico formulis? imo oraculis, neminẽ lædere, honeſte viuere, aliiſque tanquam ſcopulis inhæreſcis, videris mihi Apoſtolorum omnium ac Prophetarum laborem omnem prope inanem ducere. Sed interea vtut ſit, vtinam pro hoc otio, & pro his Germanicis delitiis, vel te audiam diſſerentem, vel patriæ laboranti aliquod vel tantillum præſtare officium queam! Tu labora vt reuocemur. Si nihil hîc agimus, vt certe agimus nihil, ego alias laborabo, in legendis tuis Decretorum cenſuris, quas ægre me ferebas Herculis comparaſſe labori Augiæ ſtabulum repurganti. Et tamen, ſi Hercules ea fuit ſtatura, quam retulit eius in Olympiis pes, vt, ſi recte memini, refert Gellius, non planiſſime certe

aberraui

aberraui à ſcopo: in hoc fortaſſe fuit error, quod in illo ſtabulo vnius generis animalia, boues, ni fallor, fimetum fecerant; in hoc fere vniuerſa Nohæ arca ſordes ſuas omnes in vnum coniecit cumulum. Quare neceſſe eſt, te vel tanto maiorem, vel tanto eſſe fortiorem Hercule. Sed omiſſis iocis, tu quæſo, fac nos rerum veſtrarum, nec enim amplius dicere audeo noſtrarum, (videor enim mihi propemodum exulare) diligenter & ſigillatim certiores: &, ne hîc ſis longus, dico quod ad moram, non quod ad epiſtolam vel ſtaturam: de hac enim demi mihi fuerit acerbiſſimum, tibi etiam damnoſum, de illa vero, etiam mihi certe iniucundum, tibi fortaſſe ſuaue, quando te tuo decreto repurgando fatigaſti, aut aliis literis ſcribendis, quæ fortaſſe ſunt maioris momenti, vſque ad laſſitudinem exercuiſti. Et tamen ſi intellexiſti quod hic negotium agimus (intellexiſti autem proculdubio, ſi quis alius) omnino

iudicabis, & hoc eſſe grauiſſimi momenti, & veſtra permultum intereſſe, vt ſciamus quid iſtic rerum geratur. Vale, Franckentalia, XVIII Maij, Anno MDLXXVIII.

Tuus

PHILIP. MARNIX.

XLV.

Præſtantiſſimo viro, Dn. Bon. Vulcanio, Flandro, Brugenſi, domino & fratri ſuo obſeruando, Baſileæ.

S. P.

Varia. VEre quidem & recte de me iudicas, mi doctiſſime Vulcani, & obſeruande in Chriſto frater, Belgij, prouinciæ quondam florentiſſimæ, ſalutem & tranquillitatem mihi cordi eſſe. Ferreus enim eſſem, niſi belli tam diuturni calamitatibus, vrbium excidijs, ciuium cladibus, piorum exiliis, innocentium agrico-

agricolarum direptione, & publicæ libertatis oppreſſione, tyrannide deniq; plus quàm Phalarica & Neroniana mouerer. Hæc certè omnia dum animo meo obuerſantur, eò acutius hunc vulnerant, quòd olim cum decimum ſeptimum ætatis annum agens in Angliam proficiſcerer, à Colonia Caletum vſq; totum illum tractum perluſtraui, & paſſim ſummam expertus ſum gentis illius erga nos humanitatem. Non poſſum ergo non exhorreſcere, quoties cogito, quid nunc in illis locis fiat, & quam indignis modis tractentur, qui prius cum totius Europæ commodo res ſuas quieti agebant. Magis me tamen mouet, quæ inde ad totam Eccleſiam redire aliquando poterit calamitas, ſi illic firmam & ſtabilem ſuæ tyrannidis ſedem Hiſpani conſtituant, quos certe mihi perſuaſi iam totius Germaniæ Eccleſias ſpe ſua deuorauiſſe. Neſcio autem, an magis Belgarum calamitas, aut Germanorum, plus quam

belluiua ſtupiditas, deplorari debeat, qui cum iſta in foribus ſuis fieri conſpicantur, adeo non excitantur, vt de incendio iſto reſtinguendo, aut ſaltem coercendo cogitent, vt potius ſuis ceruicibus imminentes carnifices iuuent. Sed debemus hoc malum mercenariæ militiæ, quam nobiles & plebei iam pridem ſibi quæſtum fecerunt, & quæ cum inani gulæ & crapulæ, faſtus item & libidinum ſtudio verbi Dei contemptum Cyclopicum nobis peperit. Accedunt inſanæ contentiones de religione & doctrina, quæ & ipſæ ambitioſis quorundam conſiliis eò vſque deductæ ſunt, vt cædes & ſanguinem multi ſpirent contra fratres, qui interim Euangelio, quod pacis nuntium eſt, gloriantur. Quid ergo poſthac ſperemus aliud, quam quod incendium hoc, aliquando communis patriæ ruina extinguet, niſi Deus ἀπὸ μηχανῆς operam ferat? Hunc ego aſſiduis precibus fatigandum eſſe duco, vt ſi non noſtri miſereri velit,
quos

quos fatalis ἀναισθησία καὶ ἀναλγησία incurabiles fecit, ſuæ ſaltem gloriæ rationem habeat, & reliquiarum ſuarum cura tangatur, ex quibus (vt olim poſt Babylonica bella) Eccleſiæ rurſus ſuccreſcant. De his, ad te ſcribere libuit, mi Vulcani, vt tuum luctum tibi nobiſcum communem eſſe intelligas: & rogo, vt ſi quid interea certius reſciuiſti, ne nos cæles. Ex Palatinatu nihil adhuc ad nos allatum eſt, quamuis præter amicos alios illic vxoris meæ fratrem germanum in ſchola, & conſobrinum in aula habeam, qui apud Electorem p. m. in ſumma gratia, & apprime eidem charus fuit, & neſcio an ex ſilentio tam diuturno aliquid boni, aut mali ſperare debeamus. Non deerunt, qui mutationem, vel etiam euerſionem Eccleſiæ fieri illic volent: & vehementer metuo, ne ex Saxonia venti ſurgant, qui ſegetibus illic lætis vredinem aſpirent. D. Grynæus, quem hic de rebus quæ ibi aguntur, ſcripturum putabas,

bas, nihil literarum dedit: cumque vt ex me ſalutes, & ſi quid habet certi, ad ſcribendum excites, rogo. Burgundos, qui Hiſpanis parent, aliquid moliri ex eo apparet, quod Helueticorum auxiliares copias petunt aduerſus neſcio quos turbulentos, quos tamen non nominant: ego iſtud omne ex eadem officina prodire puto, quæ nuper conſilia de fœdere Sabaudico protulit. Idem enim Vulcanus in Sabaudia & Burgundia rebus præſidet: & quia Sabaudicum negotium tardius procedit, vel potius nulla de eo ſpes eſt reliqua, alia rem aggrediuntur, num quid ſub Burgundici fœderis (quod nobis perpetuum & hæreditarium eſt) prætextu impetrari poſſit. Sed non puto noſtros paſſuros, vt illud pro ſuo arbitrio latius extendant, quam publicæ pacis ratio ferat: audiemus tamen in Comitiis, quæ iam indicta ſunt Badam, quid illi velint. Petis præterea, mi obſeruande frater, vt de Græcorum Bibliorum editione,

editione, quam paras, meum iudicium tibi perſcribam. Ego vero, vt mihi ipſi non libenter tantum tribuo, ita non poſſum diſſimulare, me iam pridem optauiſſe, vt aliquis huic operi manum admoliretur: & ſi tuus conatus titulo, ſiue inſcriptioni, quã ad me miſiſti, reſpondeat, næ operam & impenſas optime collocabis: itaque, vt in opere tam ſancto & vtili pergas, hortor. De Mollero, qui ex arce Miſena euaſit, non eſt quod dubites. Alterum, qui eodem ſucceſſu vſus eſt, audio D. Prætorium eſſe, qui nunc Dantiſci agit. Faxit Deus, ne Auguſtus inde conceptas nouæ iræ flammas in optimum virum D. Peucerum euomat: ſed ſentiet ille procul dubio, quid ſit ſub Chriſti prætextu huius ſeruos indignius tractare. Ex Galliis nihil, niſi triſtia & dura audimus, nec dubium eſt, illic nouis motibus viam ſterni: & Alenconius à ſocietate diſceſſiſſe dicitur. Sed de his fortaſſis tu quoq; certiora iam audiſti.

Ioan.

Ioan. Iacobus Friſius te reſalutat,& Froſchouerum Epitomes Bibliothecæ excudendæ ſpem ſibi feciſſe ait ad proximum Paſcha, quando ex nundinis redierit. Vale, mi doctiſs. & humaniſs. Vulcani, quàm feliciſs. in Chriſto, quem precor, vt tuis ſtudiis itidem benedicat. Tiguri, VI Decembr. MDLXXVI.

Tuus

Rodolh. Gvalthervs,
Pater.

XLVI.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano Mylio, Prouinciæ Hollandiæ à conſiliÿs.

S. P.

CLariſs. Vir. It ad te Reſponſio Dn. Aldegondij ad Iani calumnias, quæ quidem non ſatis ſcio, tabellarij an alterius cuiuſpiam culpa hic relicta fuerit. Edita eſt deinde

inde & altera, quæ Regias literas Ordinumque reſponſum & Sellianas præſtigias continet, cuius exempla aliquot adiunxi. Author huius eſt Leoninus, vt ἐξ ὀνύχων facile coniecturam feceris. Curabis vero, ſi placet, amicis ea diſtribui, ac nominatim, vt mihi D. Aldegondius, vt ad te ſcriberem iniunxit, D. Buzio & Caſimbroto. Te autem maiorem in modum rogo, vt negotium meum de ſumma aliqua pecuniaria, quæ ſumtus vecturæ librorum meorum leuare poſſit, mihi decernenda, Ordinibus commendes. Cogitamus enim Wormaciam: vnde, ſi aliquid ſtatuti habuero, facile Baſileam euolaro. Quod ad Hiſtoriæ ſcriptionem attinet, competitorem habeo, ſi Dijs placet, abſit verbo blaſphemia, Regium illum, quauis muſca importuniorem. Nihil tamen efficiet. Nam & hominis leuitas, & inſcitia, adde etiam impudentia, omnibus bonis eſt faſtidioſa. Interea hic lacer oberrat, & ſtultitiæ ſuæ

dignas pœnas luit. Bene vale, vir clariſſime, & me, quod facis, amore tuo complecti perge. Antuerpiæ, XX Martij, M D LXXVIII.

T. ſtudioſiſſ.

BON. VVLCANIVS.

XLVII.

Præſtantiſſimo viro, Dn. Bon. Vulcanio, Flandro, Brugenſi, domino & fratri ſuo obſeruando, Baſileæ.

S. P.

QVod ad binas literas tuas, quas intra biduum, Cal. nimirum Ianuarij & ſequenti die accepi, hucuſque non reſponderim, non alia de cauſa factum putabis, quàm quòd nihil interea ſcriptu dignum acceperim. Tibi verò vir præſtantiſſ. & obſeruande in Chriſto frater, gratias ago quas poſſum, qui de rebus Belgicis tam diligenter perſcripſiſti, & vt id porrò facias rogo. Nam, mihi crede,

crede, de illis frequenter cogito, & Deum Patrem precor, vt effrenem hanc Hiſpanorum inſolentiam coërceat, & populum tot iam annis crudeliter oppreſſum, liberet. Confirmantur quidem multorum ſermonibus & literis, quæ tu de pace inter Auſtriacum & Ordines facta ſcripſeras: ſed quò magis de conditionibus pacis cogito, eo magis mihi tota hæc actio ſuſpecta eſt: & vehementer metuo, ne infelices nimia facilitate & credulitate ſeipſos perdant, & patriam ſeruitute inextricabili aggrauent. Nec enim puto Reges Hiſpaniæ vnquam oblituros eorum, quæ illic facta ſunt, vtut illi de ſua erga illos obſeruantia proteſtentur. Et eſt hoc proprium regibus, vt inexpiabile ſcelus putent, ſi quis aduerſus ipſos vel dicto vel facto aliquid audeat, & quamuis interdum ſe placatos ſimulent, in omnem tamen vindictæ occaſionem intenti ſunt; neque deſunt interea, qui vt reges, quos læſerunt, ſibi demerean-

mereantur, ciuium ſuorum libertatem produnt: quod iam apud Gallos fieri, iam te audiuiſſe puto. Lugduno enim ſcribitur literis XXV Ianuarij datis, poſt factum Blæſis decretum, quo præter ſolam Romanam religionem aliæ omnes ex Gallia exploduntur, in Delfinatu & linguæ Occitanæ prouincia vtrinque ad arma concurri, à noſtris arces & oppida multa capta eſſe, & copias iam eos maiores habere, quàm vnquam antea habuerint. Condæum aiunt Rupellæ eſſe, ſed difficulter illic fuiſſe receptum, adeò vt de vita periclitatus ſit. Vbi in vrbem venit, in frequenti Senatu duos primarios proditionis accuſauit, qui in carcerem ducti ſunt. Hæc nuper Bernæ P. Dathenus ab illo & rege Nauarreno demum reuerſus retulit. Sunt igitur omnia plena proditionum, & detectam inſuper aiunt Guiſianorum proditionem, qui cum nonnullis ad regnum ex Pontificis authoritate obtinendum conſpirarint.

rint. Diſceſſit nudiustertius hinc tabellio ad regem cum literis communi ciuitatum Euangelicarum in Heluetia nomine ſcriptis, quibus illum ad pacem & libertatem religionis tuendam hortantur. Sed metuo ne ſurdo fabulam canant. Tu, ſi quid certius habes aliunde, ne nos cæles. Expecto tuam Threnodiam in obitum Friderici Electoris. De Ludouico ſucceſſore me bene ſperare prohibet, quod Tubingam & Stutgardiam eius oracula eſſe audio. Vehementer mihi placent verſus tui, quibus ad Auſtriaci & Auraici nomen tam feliciter alludis. Meminerit Auraicus, Auſtrios antiquo aduerſus Naſſouios odio laborare: quod in Alberto Rege Romano cæpit, qui Adolphum Naſſouium occidit, vt regno potiretur. Deus opt. max. ſanguinariâ hoſtium ſuorum conſilia diſſipet, & Eccleſias nobis ſeruet ad ſui nominis gloriam. Vale vir præſtan-

tiſs. Tiguri, IV Februarij. Anno MDLXXVII.

Tuus

RODOLPH. GVALTERVS Pater.

XLVIII.

XLVIII.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano vander Mylen, Ill. Ordinum Hollandiæ apud Principem Arauſinum Senatori. Dordracum.

S. P.

CLariſſime & amantiſſime Domine, Bruxellis aliquot diebus fui., ſed ita vt in ſpiritu meo præter triſtitiam nihil ſenſerim. Idem Mechliniæ mihi accidit: vtrobique cauſas iræ Dei non tolli ſed augeri & reuocari video, fruſtra ergo de remediis cogitant. Huc eo animo veni, vt porro ad vos, deinde in Friſiam irem: ſed incidunt quædam, quæ me Coloniam redire ſuadent: quare ignoſces mihi, quod tam prope ſim, vos tamen non inuiſam. Præter poſtremas tuas literas non ſcio me vllas alias ab aliquot annis accepiſſe, alioquin reſpondere ad eas non omiſiſſem. Herbipoli iam fere annus eſt, quod diſceſſerim: Colo- *Familiar.*

niæ domicilium conſtitui, ibidemque in libertate & pio otio per gratiam Dei vitam meam traducere ſtatui. De alienatione quod ſcribis, non ſatis aſſequor: niſi forte intelligas, non idem nos per omnia ſentire, loqui, & facere, quod ex animo meo fieri poſſe, optarem. Cumque ex multis tenebris & vitiis erepti ſimus, ne nouis tenebris & vitiis implicari nos patiamur. Quæ in his locis & publice, & priuatim vidi & audiui, ea horrorem mihi incutiunt: meliora apud vos ſpero, vt vos Dominus ab impendentibus adhuc malis cuſtodiat & defendat, necdum enim plagarum Dei ſinis eſt: Adiunctos libellos legere non grauaberis, mihiq; de illis iudicium tuũ perſcribere. Bene vale, in eo, qui nos dilexit Chriſto Domino & Deo noſtro, Vxori tuæ, & fratri Iohanni Oem à me quæſo ſalutem. Hunc iuuenem, qui filius eſt Gemmæ à Burmannia literis & pietati deditum, vt commendatum habeas, rogo. Antwer-

pia

piæ raptim, XXVII Iunij, Anno MDLXXVII.

D. V. addictiſſimus

AGGÆVS ALBADA.

XLIX.

Virtute & eruditione præſtantiſſ. viro, Domino Bon. Vulcanio Flandro Brugenſi, amico & fratri ſuo plurimum obſeruando, Baſileæ.

HAc ipſa hora ſub noctem accepi literas tuas vir præſtantiſſime, vna cum parodia Horatiana, quæ mihi lachrymas excuſſit, ad quas, etſi iam propter priuatum luctum, quem ex filij mei vnici & chariſſimi obitu concepi, pronior ſim, plus tamen me mouet calamitas publica, quam Eccleſiis & Scholis paſſim omnibus imminere, omnis generis ſigna portendunt. Amiſimus à paucis annis Theologos prope

omnes, qui à tempore renaſcentis Euangelij operam fidelem Eccleſiis præſtiterunt, & operum Domini, quæ in populi ſui ex ſeruitute Antichriſtiana redemptione edidit, pars aliqua fuêre. Et non ita pridem eum principem nobis eripuit Deus, qui ſolus (abſit inuidia dicto) Dei ſolius gloriam magis quam priuata commoda quærebat, & honeſtos pro Eccleſia Dei labores inutilibus ſtudiis, quibus plerique principes dediti ſunt, præferebat. Qui vero reliqui ſunt docti, eos aut Romanus Antichriſtus per ſuos ſatellites ferro & igne perſequitur, aut Schmidelina factio exagitat, vt bonas horas inutilibus rixis impendere cogantur: vt iam de illorum indigniſſima ſote nihil dicam, quos inſolentes illi Diotrephes aliquorum Principum fauore armati, in carceribus tetris iam multos menſes detinent. Quid ergo, mi doctiſſime Vulcani, aliud ſperemus, quam vt Germaniæ noſtræ, quæ lætum illud iubar Euan-

gelij

gelij tam faſtidioſe contemnit, imo odit quoque, tenebras plus quam Ægyptias Deus immittat, ne diutius impune ſub plauſibili Euangelicæ profeſſionis prætextu proteruiat? Sed vt ad meum dolorem priuatum redeam, cum mihi tecum ſermo ſit, quem meis curis ex animo affici non dubito, fuit mihi filius vnicus, ex chariſſima coniuge priori, quæ magni illius Zuinglij, Euangelicæ lucis in Heluetia inſtauratoris filia fuerat, ingenio alacri & prompto, eruditione & doctrina nō vulgari præditus, & in Eccleſiæ miniſterio, ad quod ante menſes circiter XXVIII vocatus fuit, expedita & facili facundia eam laudem iam ſibi acquiſierat, quæ multis Theologis vix obtingit poſtquam ætatem ferè omnem in hoc ſtudio contriuerunt. At hunc XXI Decemb. pleuritis acuta corripuit, quæ mox miris mutationibus nouos itidem morbos peperit, vt medicis omnibus admirationi fuerit: quos omnes cùm

illo totis hebdomatibus ſeptem inuicta animi fortitudine & conſtanti in Chriſtum fide ſuſtinuiſſet, tandem nona huius menſis circa medium noctis animam creatori reddidit: ipſe quidem fœlix & beatus, at mihi priuatim luctum perpetuum, publice vero ſui deſiderium maius reliquit, quam ego de ipſo viuo vnquam ſperare potuerim. Me vero etſi consoletur Spiritus ille veritatis, quem ſuis ſeruis Chriſtus promiſit: me tamen diſſimulare non poſſum, me hominem eſſe: & ferreus eſſem, ſi non eius obitu dolerem, quem tota ciuitas lugere videtur, vt quæ de illo iam ſpem maximam conceperat. In tuum vero ſinum hoſce meos gemitus depono, vt vel ſic recreationem aliquam ſentiam. Veruntamen dum animo mecum reputo noſtri temporis ſtatum, & illum, & omnes eos beatos duco, quibus datur in Domino mori, vt à curis & laboribus requieſcant. Ardebit hoc anno, niſi Deus prohibeat, orbis to-

tus

tus bellis horrendis. Quæ enim de Gallia ſcribis, nos aliunde etiam accepimus. A Nauarreno Papiſtæ poſtularunt, vt Miſſam, quam mater eius ſuſtulit, ipſis reſtituat. Illo autem reſponſum differente, ex Comitiis Blæſſiacis renunciatum eſt, vt illis morē gerat, niſi Ordines Franciæ omnes velit inimicos habere. Quis verò non deteſtetur perfidiam illam, qua nemo tyrannorum vnquam tam impudenter peccauit, quam Galli reges iam aliquot annis factitarunt? Sed tolerabilis illa videri poterat, ſi in ſolis regibus, & qui his proximi ſunt, hæreret. At cùm eodem reatu ſeſe omnes Ordines & Prouinciæ obſtringant, quis dubitet, publicum illud ſcelus publico totius regni excidio expiandum fore? De Belgico num meliora ſperare nobis liceat, nondum video: niſi Deus ἀπὸ μηχανῆς miſeros reſpiciat, vt quam miſeri ſint omnes ſerio intelligant. Quæ vero de veſtræ Eccleſiæ miniſtris narras, mihi noua &

mira viderentur, niſi Sulzeri, annoſæ vulpeculæ aſtus, & Fieglini tribunitios ſpiritus iam pridem cognouiſſem. Sentient autem aliquando, quid ſit contra ſtimulum calcitrare. Ego potius Senatus prudentiſſimi ſtuporem admiror, qui hanc notam ſuæ vrbi inuri ſinit: vt iam nihil dicam de inuidia & odio, quod illi apud Heluetios Euangelicos conflatur, dum paucis permittunt, vt à noſtra confeſſione apertam ſeceſſionen faciant. Spero tamen D. Virelum aliquid impetraturum, ſi virorum bonorum, & qui eius loci ingenia atque mores norunt, conſilio vtatur. Velim autem, eum proteſtari, ſe libenter ceſſaturum à concionibus in priuatis ædibus, modo templum aliquod ipſis aperiatur, ſicuti aliquando apud nos Loccarnenſibus factum fuit, priuſquam noſtræ linguæ cognitionem aliquam haberent: ſed non deerunt illic, qui cõſilia ſalutaria ipſi ſuggerant. Faxit Deus, vt aliquando vnum in Chriſto

omnes

omnes loquantur & ſentiant qui illius nomen profitentur. Sed quod nunc neque pietas, neque alienarum cladium conſideratio nobis perſuadere poteſt, id fortaſſis aliquando neceſſitas publica, & ex æquo ad omnes redundans, extorquebit. Hæc iam multa nocte ſcribo propter nuntij feſtinationem, quem craſtina luce abiturum audio. Pollucis tranſlationem ante annos fere quadraginta adoleſcens adhuc aggreſſus ſum, cuius me ſæpe puduit, cùm quod multis in locis me hallucinatum eſſe poſtea viderim, tum quòd cùm me procul abſente liber excuderetur, multi loci à typographi operis corrupti ſint: videbo tamen, vt ſi quod exemplar Latinum inueniam, ad te mittatur. Geſnerum cras conueniam, & num opus illud, quod te in Bernenſi Bibliotheca vidiſſe ſcribis, habeat, percontabor. Dn. Iacobo Grynæo ex me quæſo ſalutem dicas, cui ſcribam, vt primùm omnium nactus

fuero,

fuero. Vale mi doctiſſime & præſtantiſſime Vulcani. Tiguri, XIII Febr. Anno Chriſti nati 1577.

T. ſtudioſiſſ.

RODOLPH. GVALTERVS.

L.

Præſtantiſſimo viro, Dn. Bon. Vulcanio Brugenſi Flandro, domino & fratri ſuo, plurimum obſeruando, Baſileæ.

ACcepi literas tuas vir præſtantiſſime, & mihi plurimùm obſeruande, cum carminibus doctiſſimis, quæ in filij mei obitum conſcripſiſti. Quod officium, niſi mihi gratiſſimum eſſet, ingratiſſimus mortalium, & in filium defunctum impius merito dicerer: quem ego, quoad hoc ſæculum quoque, felicem & beatum iudico, cui poſt obitum tantus præco contigit. Nam etſi (quod pace tua dixerim) nimius

nimius videri poſſis in illo & me prę-
dicando: tamen omne hoc tuo can-
dori tribuent viri boni & docti, apud
quos publicum noſtræ coniunctio-
nis teſtimonium extare, vehemen-
ter gaudeo. Tibi verò, mi doctiſs.
Vulcani, gratias ago immortales, re-
laturus, ſi quæ occaſio offeratur:
quam talem eſſe velim, quæ te & to-
tam tuam patriam exhilarare poſſit.
De pace illic facta nihil adhuc audi-
uimus præter illud, quod tu ſcri-
pſiſti. Italis nonnullis mercatori-
bus, qui hîc agunt, nondum hoc cre-
dibile videtur: & vtinam nè quid
Hiſpanicũ ſubſit. Interea dum cer-
tiora afferuntur, Deum precabimur,
vt is ſuam pacem quæ omnem mun-
di intellectum ſuperat, omnibus lar-
giatur, qui hactenus ſub duris ty-
rannorum imperijs gemuerunt. De
rebus Gallicis XXI Februarij ſcripſit
D. Beza, cuius literas pridie accepi.
Quæcunque præterierunt, ludus &
iocus fuerunt, præ ijs quæ iam ap-
parantur, reſciſſo iam publica de-
nuntia-

nuntiatione pacificatorio edicto, & ſancta quam vocant conſociatione, qua nihil vnquam legiſti quod Sacanicum ſpiritum apertius oſtenderet, per ſingulas non tantùm vrbes, ſed etiam familias perlata, & ſolenni iureiurando confirmata. Noſtros viciſſim audio generalem hoc ipſo tempore conuentum habere Montalbani, proximè Tholoſam, ibique de rerum ſumma decernere. Quicquid inde audiero certi, mox tibi ſignificabo. Edidit iam Condeenſis grauem & generoſam aduerſus ſubornata hęc comitia proteſtationem, cuius exemplum manuſcriptum hîc habemus, & Neortium apud Xantones iam fortiter obſidere fertur. Hæc Beza. Heluetiorum Papiſtarum legati nondum ex Galliis redierunt. Miſſi fuerant, vt omnium debitorum ſolutionem peterent, quorum ſummam eſſe audio ſedecies centenorum millium coronatorum, & quidem non abſque minis. Et audio periculum eſſe, ne Hiſpanizent,

nizent, ſi Gallus ſe difficiliorem præbeat. Ea verò occaſione ex illis regno iſti exitium naſceretur, quorum auxilijs potiſſimùm aduerſus Chriſtum & Eccleſiam reges ſæuierunt. Quid apud vos actum ſit de concionibus Gallicis ſcire velim. Nam aliquam ſpem mihi poſtremæ tuæ literæ fecerunt: quamuis non ignorem, nihil acerbius quibuſdam illic accidere poſſe, quàm ſi docendi libertas iis concedatur, quos nobiſcum ſentire norunt. Eo enim iam proceſſit Lutheranorum ſpiritus, vt Papiſtas facilius quàm nos ferant: nec mirum, cùm illi duo præcipua Papatus fulcra tueahtur, ἀρτολατρείαν καὶ εἰδωλολατρείαν. Sed ſpero Chriſtum ſuæ Eccleſiæ vindicem, breui oſtenſurum, quid ſit ipſius nomine abuti. Librum ἀπομνημονευμάτων, quem apud Geſneros fratres excuſum te in Bernenſium bibliotheca vidiſſe ſcribebas, reperire non potui, neque tale quid ab ipſis vnquam excuſum eſſe meminit Iac. Geſnerus, qui

qui adhuc viuit, etſi morti vicinus. Prodijt quidem ex illorum officina anno M D LII liber Græco-Latinus, cui titulus Θεολόγων διαφόρων συγγράμματα παλαιὰ καὶ ὀρθόδοξα. continentur eo Canones Apoſtolorum, & XIII veterum Conciliorum decreta, Ignatij epiſtolæ, Athenagoræ Apologia pro Chriſtianis, & eiuſdem de reſurrectione liber; Æneæ Gazæi de animarum immortalitate & corporum reſurrectione dialogus: Cydonij de contemnenda morte oratio: Hermiæ philoſophi irriſio Gẽtilium philoſophorum: Expoſitio item capitum admonitoriorum authore Agapeto Diacono &c. Num verò hic ille liber ſit, quem quæris, neſcio. Quòd ſi hunc voles, curabo vt prima quaq; occaſione ad te perferatur. Iulij Pollucis verſionem apud nos non inueni. Egò vnicum exemplum habeo cum Græco colligatum, quod ſi tibi eo opus ſit, libenter communicabo: quamuis ſciam te illo non multum iuuari poſſe,
quando

quando pœnitet illam verſionem vnquam ſub meo nomine prodijſſe: & optarem te illi authori reſtituendo manum admouere, vt meus ille fœtus immaturus vel hac ratione totus aboleretur. Hæc modò raptim dare potui inter varias occupationes, quibus concio craſtino mane habenda accedit. Vale mi frater, plurimùm mihi obſeruande. Tiguri 11 Martij ſub noctem. Anno MDLXXVII.

Tuus

RODOLPH. GVALTHER.

LI.

Ornatiſſimo viro D. Caſparo Verheiden, miniſtro verbi Dei.

S. P. in Chriſto.

EX literis tuis, chariſſime Frater, video te de Bertholdi negotio eſſe ſollicitum, in quo vel quid egerim, *De diſciplina Eccleſiaſt. deque choreis*

rim, vel quid placeat domino Taſſino affatim notum eſt. Omnino vis, publica confeſſione datum tolli ſcandalum: Vtinam impetres! Sed quid ſi recuſet; & miniſterio potius abſtineat? pulchre tum fortaſſe cenſebis agi cum Eccleſia: Sed quid interea magiſtratus? an putas omnem offenſionem iri ſublatum, ſimulatq; ille fuerit ſuo munere exautoratus? Næ ego haud parum metuo nouam flammam iri accenſum, cuius incendio non pœnitenda pars Eccleſiæ ſit conflagratura. Video pleroſq; magiſtratus, & magnam Ordinum partem huic diſciplinæ eſſe infenſiſſimos, qui nullo negotio, & moderata quadam tolerantia poſſint cum maximo Eccleſiæ emolumento lucrifieri: in eo ego puto imprimis eſſe laborandum. Nam hæc rigida amuſſis quum verbo Dei non ita accurate nec ſpeciatim præſcribatur, non video cur non pro Eccleſiæ vſu & miniſtrorum prudentia remitti aliquando poſſit: ſi tamen remitte-

re eſt, neruum intendere acrius quo hactenus leni ſis vſus. Scio peccaſſe Bertholdum, & publice ſi non pœniteat probabo: ſed video cum magno periculo flagitari, quod ſine vllo diſpendio poſſis condonare, præſertim culpam coram Magiſtratu, corã vniuerſo ſenatu Eccleſiaſtico, & etiam literarũ teſtimonio agnoſcenti, obſignanti, ac deprecanti. Nolo tamen meum hic iudicium valere: vtamini judicio Eccleſiæ: ego certe cauebo nullum à me obiectum iri obſtaculum. Quod me cum Mylio & alijs pijs viris vis agere, iampridem egi. Et video prudentiorum & moderatiorum quorumque ſententias eo inclinare. Quod ſi tamen ſine fraude Eccleſiæ amplius poſſit obtineri, laudabo. Negotium Anabaptiſtarum heri poſt acceptas tuas & Taffini literas cum Principe Illuſtriſſimo tractatur, & comperi certe multo eſſe difficilius, quam ſperaram: fecerat enim magnam mihi ſpem cum eſſem Mittelburgi, exclu-

dendos eſſe ciuitate qui Sacramentum obire nollent, aut certe haud eſſe ſolenniter admittendos. Iam cauſatur, ſtatui id non poſſe, niſi cum noua Eccleſiarum conuulſione, propterea quod Ordines haud ſint paſſuri legem eiuſmodi pręſcribi, quam ex vſu Reip. plane non eſſe ſtatuant: imo aſſeuerat, hanc vnicam fuiſſe olim cauſam, quamobrem conſiſtoria in tantam inuidiam apud Ordines venerint, vt prope abfuerit, quin Senatuſconſulto facto penitus tollerentur. Iam denuo eandem rem agi, & quidem quo tempore non dubium ſit ex Pontificia farragine multos frigidam ſuffuſuros. Omnino ſe exiſtimare maxime id fraudi Eccleſiis fore. Hic ego cum vehementer vrgerem, politico ac ciuili prætextu poſſe reijci eos, qui omnis humanæ ſocietatis vinculum abrumpant, & ſimul adderem, quam graue ex huiuſmodi decreto, & quidem per ſe impio, periculũ & Reip. ſimul immineat & Eccleſiis, ſatis acriter

acriter reſpõdit, affirmationem illis fore pro iureiurando: neque debere amplius vrgeri, niſi vna opera, & nos fateamur, æquum eſſe, vt à Pontificijs ad eam cogamur, quæ conſcientiæ noſtræ religio auerſatur: neque plane conſenſuros paſſuroſve eſſe Hollandos Boreales, vt id fiat. Breuiter, video vix quicquam in hoc negotio nos eſſe profecturos. Quod mihi certe eo dolet magis, quo magis video multorum piorum animos neſcio quibus obiectis importunis ſcrupulis ita exacerbari, ac prope dixerim vulnerari, vt minus bene velint iis qui rem Eccleſiæ pro ſuis viribus nituntur promouere. Princeps certe partim ſuo, partim Ordinum nomine mecum expoſtulauit, quaſi id agatur, vt imperium Eccleſiaſtici ſibi in conſcientias arrogent, & ſuis legibus ac inſtitutis ſubijcere ſibi reliquos ſtudeãt. Laudauitque dictum Monachi, qui nuper hic adfuit, excipientis ad ea quæ tum ſibi obijciebantur, haud æque

diu noſtrorum ollam calefactam fuiſſe, atque illorum quos tantopere inceſſeremus, videre ſe plane, antequam par ſæculorum interuallum labatur, parem vtrobiq; imperij Eccleſiaſtici fore rationem. Hæc vulgo plauſibilia, etiam cordatioribus nebulas offundunt, & niſi magna diligentia præuertantur, haud leuę damnum adferent. Itaq; pro me ego & hoc tempore & ſemper antehac laboraui, vt illos animis hominum eximerem ſcrupulos, quibus vel errore vel malitia ac dolo diſtinētur ab ijs, qui nos oſtēdunt nouum moliri Monachatum. Omnino enim ſtudeo id perſuadere, nos nihil vel auerſari vel damnare, niſi quod lex domini verbo præſcripta damnat: in reliquis vti libertate Chriſtiana. Quod ego axioma, ſi quod aliud, vel maximū in exędificanda Eccleſia momentū habere ſtatuo, doctus nimirum experientia rerum magiſtra. Ipſe enim Bruxellæ compluries vidi, quantum inueterata illa de noſtra moroſitate in Ponti-
ficiorum

ficiorum animis opinio ſcandali attulerit, & adferat quotidie. His vero in Eccleſiis, ecquid eſt vulgatius, ecquid pronius & magis in promptu, quã præcipuos quoſq; ex nobilitate atq; Ordinibus viros, in plebe etiam infinitos, hoc vno nomine à noſtris ſe continere cœtibus, quod metuant nouũ iuriſdictionis Eccleſiaſticæ iugum atq; Imperium? Ipſe Princeps, cũ ad ſe veniſſem, per aliquot annos omnibus meis telis hoc vnũ tanquam Aiacis obiecit clypeũ. In Germania certe ſunt infiniti, qui hoc vno, quod moroſitatẽ noſtram extimeſcãt apud male ſentientes de induſtria ſe continẽt. Apud noſtros hic nobis creber fuit de ſaltationib. & choreis ſermo: obijcientibus ijs quos ad cætus noſtros inuitabamus, haud ſe poſſe ferre importunitatem eorum, qui quod Dominus non vetarit, pro ſua authoritate interdicant. Et cum reſponderemus, longe illos falli, qui exiſtimarẽt à noſtris quicquam haberi nefas, quod lege Dei minime eſſet vetitũ,

ſaltationes & choreas pro teſte producebant: in quo ſemper & verbo affirmaui, & exemplo teſtatus ſum, haud me poſſe choreas ac ludos modeſtos auerſari, damnareve: neque propterea vllam mihi infamiæ eſſe notam apud noſtros ſubeundam. Idẽ olim celebri corona in coſobrini mei Caſtrij nuptijs in Hollãdia & ſermone & exemplo confirmaui ante decennium, & exinde tam in Germania quam hiſce locis, quoties ſe obtulit occaſio, neque cuiuſquam propterea ſubij repræhenſionem: & ſane non poſſum videre, quid in illis choreis, quibus ſincerus animi exhilarati candor, & quædã hymenæorum congratulatio declaratur, inſit mali, ſi cũ honeſtis matronis ac virginibus ad citharæ modulos vel ambulatur, vel in gyrum curritur, ſaltaturve. Scio quid adferant Rhetores in ſcholis, Neminem ſaltare niſi vel ebrium vel inſanum: & intempeſtiui conuiuij ac multarum deliciarum comitem eſſe extremam ſaltationem

tionem: ſed ego rationum momenta, non inanium verborum calamiſtratos cincinnos intueor: & omnino contra cenſeo, neque inſanum quenquam, neque ebrium rite poſſe ſaltare, & non modo intempeſtiui conuiuij (quod hiſce certe regionibus non ſaltatione, ſed poculis potius geritur) ſed etiam tempeſtiui ac ſancti, imo vero ſtudiorum atque inſtitutorum optimorum comitem eſſe poſſe ſaltationem. Equidem & Dauidem video religionis ſacra myſteria teſtato choreis gaudio celebraſſe: quod nemo mihi perſuaſerit illi populo fuiſſe inſolens, apud quem ſcriptura vniuerſa teſtatur, nullum fuiſſe lætitiæ vel publicæ vel domeſticæ inſigne, quod non ſaltatione ac choreis, quaſi quodam ſuo ornatu, honeſtaretur: ita vt calamitatem publicam vaticinantes Prophetæ, chorearum abſtinentiam perſæpe ponant ob oculos. Imo verò his locis ſanctas duxerim choreas, quæ poſt epulas ad ſiſtenda

ebrioſorū pocula inhibendoſve aleatorum ludos agitantur cum fructu. Ipſe tu fateris propemodum, (nec enim ſi quod res eſt, dicere voles, diffiteri plane poteris) rem eſſe mediam. Cur igitur legis nouæ cōpedes inijciuntur in eo, quod medium eſt ac licitum? Nam quod tu ais, nō omnia quæ liceant cōtinuo ædificare, equidem libenter fateor. Sed è diuerſo ſtatuo, hanc libertatem, ſine ſcelere & flagitio ad eorum mores, qui cum nō ſint impij, eiuſmodi tamen remora diſtinentur, accōmodatam, potius eſſe ædificationi: Et poſſum reuera id teſtari, & hoc tempore meæ ſaltationis, & ſuperiori temporis anteacti exemplo, multos hac occaſione aurem præbuiſſe, qui nos alioqui penitus auerſarentur. Imo vero plane cenſeo, non modo nullam eſſe in hac importuna moroſitate, & reuocata ad humanæ opinionis placitum cenſura, ædificationem, ſed incredibile etiam ſcandalum. Vt enim omittā reliqua, vix dici poteſt quantopere

topere ipſe Princeps offenſus fuerit, vbi audiuit, non potuiſſe honeſtis choreis nuptias ſine reprehẽſione & virgula cenſoria decorari: cum conſtet, & Lutherum, & Melanchtonẽ, & infinitos alios viros pios ac bonos haud refugiſſe ſaltationem. Frater certe meus Tholoſius cõpluries me caſtigauit, quod eſſem hac in parte, non alijs (neminem enim hoc nomine potui vel damnare vel reprehendere) ſed mihi ipſe difficilior, quum tamen ſciret me peculiari quadam cauſa id potius facere. Ais tamen, haud probari poſſe ſaltationes huius regionis ab exemplo veterum prorſus diſſimiles. Ego vero cõtra cenſeo, noſtras ſaltationes, veterum ſaltationibus lõge moderatiores grauioreſque, propter formam & finem pie ac licite vſurpari. Quãtum enim ex hiſtoriarũ monumentis vel ex ſcripturarum teſtimonijs poſſum elicere, video longe magis illos ad hiſtrionicam quam nos acceſſiſſe. Et cur Dauid ab vxore Michol carptus fuerit, haud

haud eſt obſcurum. Et conſtat Romanis nonnullo tempore infames habitas fuiſſe ſaltationes, propterea quod infames eſſent mimi & hiſtriones, quorum opera & ſtudio agebantur: alioqui video omnibus ætatibus, atque omnibus prope nationibus honeſtos virorum ac matronarum virginumque choros fuiſſe celebratos: & ſicubi viri ſaltarent ſoli, quod certe ſolenne haud fuiſſe mihi perſuadeo, id gentis zelotypiæ potius tribuendum duxerim. Et cuiuſque nationis morem, modo abſit turpitudo ac flagitium, in rebus adiaphoris ſine crimine vſurpari poſſe arbitror. Sed ais meæ grauitati ſaltationes haud conuenire: Sane ſi grauitati officit honeſta ſaltatio, leuius feram leuitatis mihi nomen obijci, vt qui à ſaltatione nunquam abhorruerim, neq; prorſus vnquam abſtinuerim: imo ſæpe in coronæ aſtantis gratiam, & certe vt maxime valetudinis recreandæ, reficiendique animi cauſa, ea

fuerim

fuerim vſus. Exiſtimationis certe (quam tu mihi apud pios omnes amiſſam hoc facto eſſe autumas) rationem, ego nunquam in rerum externarum vmbris, ſed in ipſis rebus poſitam eſſe ſtatui. Vera enim pietas, fides, probitas, & candor animi, dignitatem exiſtimationi creant, non auerſatio chorearum, aut ludicrarum exercitationum, ſi minus ſint intempeſtiuæ: Et ſane, teſtatio hilaritatis, etſi fortaſſe immodica, tempore quidem nuptiarum, (modo abſit, vt ante dixi ſcelus omne atque flagitium,) vix poteſt, meo judicio, intempeſtiua cenſeri. Niſi forte mihi, vel natura ad riſum atque hilaritatem ficto, vel natione ad iocos ac feſtiuitatem Brabantinam nato, aliena atq; inſolens, aut indecota poteſt exiſtimari in amicorum hymenæis ludicris, & vero, etiã ſi voles, ridicula ſaltatio, quum videam regem Alphonſum, qui vnus vel omnium maxime choreas exhorruit, tamen hæc ſe calumnia

poſt

poſt ſaltationem coram Imperatore actam, tutatum eſſe elogio, quod ſtultitiam ſimulare loco ſit ſumma prudentia. Ego certe in omni vita rationes meas ita compoſui, vt cum daretur vel à ſtudiis, vel à labore otium, nunquam ſim veritus, vel ſaltu, vel curſu, vel ludicris ac ridiculis geſticulationibus, vel ſi adeſſent cytharæ, etiam ſaltationibus, corporis vires exercere, & animum fatigatum exhilarare: in eo ſi peccatum eſt, dabo operam, quoad fieri poterit, vt corrigatur: etſi difficile ſit, aliam induere perſonam ab ea quam ad hanc vſque ætatem ſuſtinuerim, præſertim nondum conuicto vllius in eo criminis. Sed tamen dabo operam quoad potero. Tu, quæſo, meam libertatem boni conſulas, ſed inprimis præcipites iſtos cenſores, (qui feſtuca in fratris oculo ſibi obiecta ſuam non cernunt trabem,) pro merito coarguas, & mihi credas, ſi qua fide dignum vnquam iudicaſti, multo grauius

uius & maius ſcandalum illorum præpoſteram grauitatem ſanctitatemq;, non longe à Phariſaicis moribus diſſidentem, adferre, quam omnes omnino quæ agitentur choreas, ſaltationeſue. Etſi fateor politicis legibus laudate poſſe interdici ſaltationum omni genere, præſertim in ijs prouinciis, quibus multorum flagitiorum anſam præbeant: inter quas certe Burgundia, ſi quæ alia, merito cenſeri debet. Vt ego Geneuates merito laudandos cenſeam, qui turpiſſima dedecora, quæ quotidie ſine fronte committebantur, hoc vno interdicto, quaſi Tenedia bipenni, reſecuerint. Sed illis erat vſitatiſſimum, quod & hodie eſt multo frequentiſſimum apud Burgundos, Sabaudos, atque omnes Allobroges, & multos etiam Gallos, puellas virgines intempeſtiua nocte, ſine vllo cuſtode ad choreas quocunque vellent abducere, & quamdiu vellent in fœdiſſimis atque obſcœniſſimis geſticulationi-

bus

bus quouis anni tempore ſine vlla prope intermiſſione, prætextu chorearum, vſque ad nauſeam fatigare. Quos ego mores vel inſpectare, nedum exemplo comprobare, nefas eſſe duxerim: Sed longe profecto ab illa hæc noſtra abeſt ſaltandi ratio, quæ tamen & ipſa, ſi vetetur, non reprehendam. Sed religionis prætextu reprehendi ac traduci eos, qui eo quod liberum atque adiaphorum eſt, non niſi ad honeſtam animi relaxationem vtantur, neſcio an ſit Chriſtianæ charitati cõſentaneum. Sed nimis multa de hoc argumento. Non potui tamen quin libere tibi quod ſentirem exponerem, propterea quod exiſtimo has nugas ducere ſeria, & exemplum horum hominum nimiũ officere ædificationi Eccleſiæ, ac propterea velim eorum iudicia temeraria aliquando coerceri. Tu tamen quæſo ſtatuas, tuam παῤῥησίαν longe omnium gratiſſimam, tum per ſe, quod à tuo candore ac pietate proficiſcatur, tum etiam

etiam quod occaſionem præbuerit apertius tecum diſſerendi de hoc negotio. Interim non deſinam me quoad potero ita gerere, vt inter vtrumque moderate ambulans nemini oſſendiculum præbeam. Vale, & me, vt facis ama. Dordrechti, poſtrema Martij, Anno MDLXXVII.

Tibi addictiſſ. tuiq; amantiſſimus

PHILIP. MARNIXIVS.

LII.

Præſtantiſſimo viro, Dn. Bon. Vulcanio Brugenſi Flandro, domino & amico ſuo, plurimum obſeruando, Wormatiæ.

S. P.

QVas XXV Aprilis Wormatia ad me dediſti literas, vir præſtantiſſime, & mihi plurimum honorande, eas ego heri accepi, vnà cum adiunctis libellis, & pro hoc officio tibi gratias ago. Etenim quo diuturnius

Politica, Varia.

nius fuit tuum ſilentium (de cuius cauſis nihil tamē ſiniſtrum vnquam cogitaui, timui potius, ne quid tibi præter animi voluntatem accidiſſet,) eo iucundiores mihi fuerunt literæ, ex quibus te viuere & valere intellexi, & ſimul quis rerum Belgicarum ſtatus ſit cognoui: veriſſime enim abs te dictum eſt, me illarum ſtudioſiſſimum eſſe. Nam vt me totius gentis & regionum prius florentiſſimarū miſeret: ita mihi omnino perſuaſi, non dē ſolo Belgio agi, ſed ſub religionis & executionis Tridentini Concilij prætextu Germaniæ totius oppreſſionem quæri. Norimberga certe nuper ad me ſcribebatur, certis teſtibus conſtare, Hiſpaniarum regem cum Turca pacem feciſſe, qua non ipſius modò terræ omnes, verum etiam Italia tota comprehendantur: Itaque Italos tantam ex illa fiduciam concepiſſe, vt equitum peditumque quinquaginta millia in Belgium educere decreuerint, vt rebus illic pro ſua volun-

voluntate compoſitis, Germanos aggrediantur. Quid verò in tranſitu aduerſus Geneuam tentarint, non puto te ignorare: qui conatus ſi illis ex animi ſententia ſucceſſiſſet, proculdubio jam bello ciuili Heluetia quoque noſtra arderet. Nam eodem tempore non contemnendæ Hiſpanorum & Italorum copiæ turmatim per Cantonum Papiſticorum agros tranſibant, non quidem feſtinanter, ſed hinc inde ſubſiſtendo moras trahebant, & in vicinia noſtra apud Tuginos quadringenti toto quatriduo & amplius hærebant, nimirum de Geneua interceptâ nuntium expectantes. Non ſumus ergo nos extra periculum, & crebris nũcijs admonemur; vt vigilemus, & nobis caueamus ab inſidiis. Interea turbare videtur Deus noſtrorum Philiſtæorum conſilia, quod ne ipſis quidem inter ſe ſatis conuenit. Qui enim ante biennium cum Sabaudo fœdus fecerunt (quod reuera Hiſpanicum eſt) inter ſe non parum diſ-

ſident, aliis adhuc à Gallo pendentibus. Accedit, quod cum hic ſtipendiorum diſſolutionem diutius extrahat, & coruos hiantes de die in diem ludificetur, multi de fœdere Gallico prorſus abrumpendo conſilia ineant: & nuper legati delecti erant, qui hoc nomine in Galliam mitterentur. Sed hucuſque res impedita eſt. Quod ſi fiat, non abſque communis patriæ periculo omnes Hiſpanizabunt, ex quo aut Heluetiæ excidium, aut reformatio totius ſtatus, non ſine multo ſanguine ſequetur, quam vetuſtiſſimis vaticiniis olim prædictam eſſe, in omnium ore eſt: & ego puer adhuc ſenes de iis quæ hodie fiunt, ex ſuorum anteceſſorum relatione diſſerentes audiui. Non deſunt tamen per totam Heluetiam viri cordati & patriæ amantes, qui quid agatur vident, & & noxijs conſiliis pro virili occurrunt: obſtat autem his, eorum qui militiæ mercenariæ aſſueuerunt egeſtas, & aliorum δωροφάγων inſatiabilis

tiabilis cupiditas, quorundam item Hiſpani cauſam agentium impudentia, qui cum numero pauciores, & pleriſque exoſi ſint, vtpote homines noui, fortaſſis ſibiipſis exitium ſtruent. Mirarer ego noſtræ gentis in cauſa tanti momenti oſcitantiam, niſi idem in Germania fieri viderem, & quidem illíc, vbi principes regnant, qui puriorem Euangelij doctrinam profitentur. Qui cúm Belgas abſque communis patriæ periculo opprimi non poſſe videant, tamen non modò hos negligunt, ſed inter tanta rerum diſcrimina Theologorum ambitioni locum dant, qui tempore omnium alieniſſimo ſub concordiæ nouæ prætextu Pandoram fabricarunt, quam ceu ἔριδος μῆλον circumferúnt, vt Eccleſias diſtrahant, & tantum non Principes atque magiſtratus inter ſe committant. Hi certe egregiam operam Pontifici atque Hiſpano præſtant, & hoſtibus animum addunt, vires verò noſtrorum non parum atte-

nuant. Sed ſunt hæc fata nouiſſimi ſæculi. Quod de legatis Cæſareis denuo in Belgicum de pace mittendis ſcribis, mihi ſuſpectum eſt: quia non poſſum mihi perſuadere, Auſtriacos quicquam acturos, quod Hiſpano diſplicere, aut quo huius conſilia impediri poſſe putent. Metuoque, ne mora quæratur, quæ Hiſpanis ad vires maiores parandas ſeruiat, Belgis autem totique Germaniæ inſidioſa ſit. Hiſpanos ego nunquam niſi vi eiectos loco ceſſuros puto. Vtinam vero id Germani omnes intelligerent, & illuſtriſſimi Principis Ioannis Caſimiri fortiſſimo conatui fauerent! Ego, quod vnum poſſum, Deum Opt. Max. precor, vt is rebus paſſim afflictiſſimis opem afferat, & Eccleſias nobis ſeruet ad ſui nominis gloriam. Reſponſionem ad Ioannis Auſtriaci ſcripta, ſiue calumnias, quæ mihi valde probatur, Friſio noſtro hodie dabo, vnà cum literis tuis, vt quid velis intelligat. Neſcio tamen, num quid facturus

ẞurus ſit, cùm multis aliis negotijs diſtrahatur. Ego ante mẽſes aliquot, eo ferè tempore, quo tu Baſilea diſceſſiſti, meas de pane vitæ & eius manducatione Homilias illuc miſeram ad noſtrum Matthiam Cellarium, vt meo nomine tibi illas traderet. Monebo eum, ſi eas adhuc apud ſe habet, vt ad te deferri curet. D. Aldegondium vt ex me reuerente ſalutes, rogo. Vale vir præſtantiſſime, & me amare perge. Vnum hoc oblitus eram ſcribere: ante aliquot menſes famam ſparſam fuiſſe de Heluetico peditatu in Belgium deducendo, ſed illa nunc omnino contriuit, neque facile puto in eam expeditionem conſenſuros eos, qui quam infeliciter illis ceſſerit, adhuc meminerunt, cum annis ſuperioribus illuc eſſent profecti. Neq; exiſtimo facile domo abituros, qui conſilia ſua hactenus cum Papa & aliquot aliis contulerunt. Abbas Sangallenſis, homo iuuenis & confidens, Roma reuerſus, neſcio quid inde affe-

rat,ſed abſque cauſa graui illuc profectum non crediderim. Dominus exercituum vbique gentium conſilia Architophelis infatuet, & impiorum vires frangat. Amen. Vale iterum. Tiguri, IX Maij. 1578.

T. ſtudioſiß.

RODOLH. GVALTHERVS,

LIII.

Ampliſſimo clariſſimoq; viro, D. Adriano Mylio Senatori conſilij Status HolLandiæ, Curiæ.

S. P.

Priuata. INcredibili plane cum voluptate intellexi, conuentui Ordinum, qui hîc ad Id. Octob. indictus eſt, te interfuturum. Mirum me deſiderium tenet tui videndi, ſermone tuo colloquioque palam & libere fruendi, veteriſque noſtræ amicitiæ reuocandæ, aliaque recolendi quibus temporum iniquitas nos ad hunc vſ-

que,

que diem priuauit. Quare nihil prius mihi fuit, quam vt has ad te darem: quodque amicitiæ iure per te facere debueras, id nunc beneuolentiſſimo animo inuitatus vt facias, magnopere te oro: vt huc adueniens recta ad me diuertas, hoſpitio vſurus, ſi non lauto ac magnifico, beneuolentiſſimum, ſane tuiq; amantiſſimum hoſpitem experturus. Vale optime atque clariſſime Domine. Vxor mea ſalutem tibi, vxoriq; tuæ lectiſſimæ matronæ aſcribi iuſſit. atque idem quod ego, te ex animo rogat. Vltraiecti, Non. Ooctobris. Anno M D LXVIII.

T. Clar. dedititiſſimus

G. RATALLER.

LIV.

Virtute & eruditione præſtantiſſ. viro, Dn. Bon. Vulcanio Flandro Brugenſi, amico ſuo plurimum obſeruando, Antwerpiæ.

Familiaria. TEne mei oblitum, mi Vulcani? Quoties enim ad te ſcripſerim, teſtis erit Hieronymus Comelinus noſter, cui & Platonis mei exemplar, amicitiæ noſtræ μνημόσυνον, ad te deferendum dedi. Quicquid ſit, non debet mori noſtra amicitia, pietatis, virtutis, eruditionis firmamento innixa. Tuas res aueo plene cognoſcere. De meis hæc habeto. Ex quo patriam repetij, relicto (ſicuti ad te copioſius ſcripſi) Heluetico otio, nullum fuit mihi tempus à grauiſſimis laboribus liberum neque immane: ſed, crede mihi, Dominus Deus, noſter ἀγωνοθέτης, laborum illorum inſuperabiles alioqui difficultates cumulatiſſima animi ſatietate luculenter compenſauit. Vtinam.

Vtinam, mi Vulcani, hoc miſerrimo tempore, inter tantas aurei, id eſt, venalis & proſtituti ſæculi, intemperies, illud bene cogitemus, ἡ Εὐσέβεια μετ' αὐταρκείας, πορισμὸς μέγας! vt pro Chriſto & patria reuera ſit dulce periculum, eoque vno nomine & fine rerum omnium rationes conſtanter moliamur, atque circumſcribamus. Hæc tibi & mihi hoc tempore ſunt φιλοσοφητέα, & ad omnes occaſiones ſerio vſurpanda. Noſtraram Eccleſiarum ſtatum non perſcribam copioſius: conſeruantur in medio incendio. Eoſdem habent hoſtes, iiſdem armis, eademq; voluntate inſtructos: ſed & eundem vindicem & defenſorem Deum. Regina eſt adhuc in Occitania. Prouinciam & Delphinatum grauiſſime ἀπυξίαι exercent: noſtram Occitaniam peſtis, quæ Nemauſi, Aquiſmortuis, Alezij, nobilibus oppidis grauiter ſæuiebat, quum inde diſceſſi. Geneuæ vidi veteres amicos, Gulartiam maxime noſtrum,

qui

qui te amat & colit. Redeo intra aliquot dies in patriam, ſi Dominus dederit, cuius calamitates minime refugio. Polio & perſequor Commentarios noſtros de ſtatu religionis & Reipublicæ. Vel tu ede rerum veſtrarum hiſtoriam, vel nos iuua tuis commentariis. Non poſſumus amplius carere tam illuſtrium rerum cognitione. Ornatiſs. & clariſs. vir Santaldegondius, Męcenas tuus, hoc debet Eccleſiæ & Reipub. & tu debes vtrique hortandi & vrgendi ſtudium. Cupio illum meo nomine vti perofficioſe ſalutes. Rogo te, mi Vulcani, vt prima quaque occaſione ad nos ſcribas: exiſtimeſque, hos ſcribendi officium diligenter expenſum, præter communis noſtræ amicitiæ proprios & ſingulares fructus, rebus & veſtris & noſtris minime inutile futurum. Vale, Deus tuis laboribus benedicat. Lauteri, ad XIV Iunij, Anno MDLXXIX.

T. T. SERRANVS.

LV.

L.V.

Nobilibus, ac doctis, nobiſq; amiciſſimis Dominis, Bernardo de Merode Baroni in Rummen, N. de Kaldenbroucq, Adriano vander Mylen, & Doctori Albadæ, Ordinum Generalium Belgij Legatis.

NIhil mihi neque minus gratum, neque Reip. noſtræ magis incommodum eſſe videtur, quam toties & tamdiu prorogatum tractandi de pace tempus: quod, ſi licuiſſet, iamdudum interciſum fuiſſet. Sed quia illud à me non pendet, tum quia vulgo me incuſant, quod per me ſolum in pace conficienda ſit mora, neceſſe eſt, vt quod Ordinibus videbitur, ſequamur. Quæ perſcribitis incommoda, præuidi: quæque anteuertere quantum in nobis erit, eſt neceſſe, nihil dubito quin diligentiſſime in id incumbatis: Non poſſum tamen quod mei officij eſt prætermittere, quin vos adhorter, vt ea in re tanto ſitis animoſiores, *Politica.*

quo

quo eſſe decet, qui pro veritate religionis Chriſtianæ maximè laborant. A quibuſdam Collegis veſtris & nominatim ab Abbate D. Gertrudis tales ſcribuntur ad quaſdam ciuitates litteræ, quæ nobis plus negotij faciunt, quã hoſtium arma. Quod à me quid conſilij ſit ſequendum, petitis; exiſtimauerim, ſi quid diuerſum ab aliis ſentiatis, veſtram ſententiam ſcripto offerendam eſſe, eamq; ad Ordines mittendam. Tum liberè ſcribendum, quam iniquè ibi vobiſcum agatur, vbi multa quæ ad Religionem pertinent, ſuffragiorum numero ponderantur, quum tamen conſtet, vos numero vinci. De induciis ſi quid tractetur, eas in duos menſes obtineri poſſe, Ordinibus placet: quod vobis ſequendum eſſe ſatis intelligitis. Hiſce vos in Chriſto optimè valere iubeo. Antuerpiæ VIII Idus Auguſti, An. MDLXXIX.

Singulari beneuolentia vobis addictus

Gvil. a Nassav.

LVI.

LVI.

Nobili & Generoſo viro, Ludouico Georgio Hutteno amico & domino ſuo honorando, Herbipoli.

S. P.

HEri ſub noctem redditæ mihi ſunt tuæ literæ, ijs iam me accingẽs, Deo volente, itineri, reſpondeo. Ex quo Principes diſceſſerunt, aliquot adhuc dies reſolutionẽ Ordinum exſpectamus. Eam Prid. Cal. Decemb. Dominus de M.... attulit, quæ talis eſt, vt ab omnibus, niſi qui religionis odio execati, omnes eius cultores aqua & igni interdici velint, merito approbari debeat. Ea accepta, rem totã Comiti Swartzburgenſi communicauimus, is reſpondet, ex quo principes diſceſſerunt, atque finem negotio impoſuerunt, ſibi non eſſe integrum vlterius nobiſcum agere. Acceſſimus etiam Terranouam: is etiam ſignificat, mandatum ſuum iam expiraſſe, niſi nouo regis atque Cæſaris mandato *De pacificatione Colonienſi.*

nihil

nihil ſe agere poſſe, priuatam iam ſe perſonā eſſe, videlicet Carolum Aragonium, non vero Regis mandatarium. His acceptis reſponſis, dum neminem in hac vrbe inueniremus, cum quo amplius agere poſſemus, quid agendum nobis eſſet deliberaturi, conuenimus: vbi conſedimus, Secretarius Comitis Swartzburgenſis à Cæſare literas adfert, quibus vt hic ſubſiſtamus imperat. ſimulq; ſignificat, ſibi diſplicere Principum diſceſſum, illis etiam ſcripſiſſe vt reuertātur. Quo factum fuit, vt omnibus diſcedendum eſſe non putauerimus; ſed vt tali numero hic ſubſiſteremus, quaſi ex vi mandati: Ad craſtinum ſi forte redirēt Principes, eſſent idonei, vt iterum de tota re Ordines certiores fierent: Dominus de Metkercken, Caldebroeckius, & ego deputati ſumus vt Antwerpiam proficiſcamur. Hæc interea componēdis ſarcinis occupatus, quin quam feſtinatiſſime ad te ſcriberem, omittere non potui. Doleo, quod

quod Domino Zindelino ob temporis anguſtiam nunc non liceat. Si tamen tibi ita videbitur, hæc etiam ad illum ſcripta erit; vt amicorum omnia ſunt communia, & cum tuis literis, ſimul iſtud ei etiam tranſmittes, meq; ſimul ſummopere ipſi & Brackerio commendabis. Vale nobiliſs. Huttene, VI Decemb. Anno MDLXXIX. Coloniæ.

T. ADRIAN. *vander* MYL.

LVII.

Clariſſimo viro D. Hadriano Mylio, Senatus Hollandiæ Conſiliario, & Ordinum Belgicorum legato ac Commiſſario, amico ac Dn. ſuo obſeruando. Coloniæ Agrip.

VAlde gratæ & iocundæ mihi tuæ literæ acciderunt V. C. & amice obſeruande, nam cum in hac mea longinqua ac diuturna peregrinatione, tum in hac miſera patriæ *Varia.*

laceratione, nihil fere magis me recreat, quam veterum amicorum literæ aut ſermones. Quare à te peto, vt qumdiu iſtic eris, ne omittas interdũ aliquot ad me exarare: Quum iſtinc domum redibis, fac quæſo vt Coloniæ mihi aliquem indices, cui literas ad te meas, in patriam vſque curandas committere, tuque tuas viciſſim poſſis. De Merodiis qui tuas mihi literas ipſi rediderunt, dabo operam, vt non tantum filij, ſed pater vir Clariſs. intelligant, quantum apud Giphanium poſſit Mylius. Detuli eis omnem meam operam, ſtudium, officia, quæ à me præſtari poſſint, cum propter patris præclara in rempub. merita, tum propter literas illas tuas, id eſt, te ipſum, longe mihi chariſſimum. Priuatim autem cum præceptore ago, cuius profecto curam & ſollicitudinem laudo. Exercentur iam diligenter in ſchola, nam præter publicas de iure diſputationes, priuatæ à me in ſchola domi habentur, ad quas diligenter vendi-

venditant: quem curſum ſi aliquamdiu tenuerint, non dubito quin fructus hinc ſecum ſint ablaturi non exiguos. Ad hanc autem rem velim patrem à te priuatim moneri, vt literis ad illos datis eos leuiter laudet, eoſque vt in curſu inſtituto pergant, cohortetur. Scis enim adoleſcentibus laudem magnum eſſe calcar ad virtutem, maxime recte agentibus. De rebus publicis, hæc leuiter accepi: Ericum Brunſuicenſem ex Hiſpania reuertentem, tria Hiſpan. millia ſecum adducere. Sed de hoc nihil admodum certi: illud certiſs. Alenconiũ Lutetia in Normaniam ad Oceanum profectum, eo conſilio vt in Angliam tranſmittat, in litore remanſiſſe: cauſam moræ non audiui. Mater eius prius Maſſiliæ cum Granuellano, nunc cum Sabaudo, vt fama eſt, Gratianopoli collocuta, rurſum aliquid monſtri alit, & quidẽ magni. Multa tamen ſparguntur quibus fidem habere merito dubites. Hic Clareuantiij ſororis ma-

ritus D. Malereij Lotharingus paucos iam dies agit: eiuſq; res ita cauteacta, vt paſſim iam percrebuerit: Ex Italia adfertur, Florentinum pellicem ſuam patriciam Venetam ex Capellorum familia vxorem duxiſſe: Lodronium duas habere legiones Germanorum in agro Mediolanenſi, quos alij in Belgicam, alij in Hiſpaniam ductum iri ſuſpicantur. Bellũ inter Perſas & Turcas etiamnum vigere. Vale V. C. & ſalue, XXIV Auguſt. M D LXXIX.

Reſcribe quæſo certi quid de Hiſpanis, quid iam agant. De miſerando caſu & occaſu potius præclaræ vrbis Traiecti ad Moſam, multorum hic ſunt gemitus. Vos interea pacificatores quid? an non meminiſtis quod Cicero olim de pace cum Antonio? Pacis quæ poteſt eſſe cum eo ratio, in quo eſt incredibilis crudelitas, fides nulla? Mitto tibi litteras ad ſororis tuæ filium huc miſſas, neſcio vnde.

Tuus Ob. Giphanius.

LVIII.

LVIII.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano Mylio, Prouinciæ Hollandiæ à conſilijs.

NON poſſum quin te rogem, quam poſſum obnixiſſime, vt has meas literas Ordinum Senatui reddendas cures, eoſque ſeriò moneas, vt fide & officio ſuo ſe liberent. Graues enim vndiq; oriuntur querelæ, quod præſidia ſua ſine ſolutione in ciuitatibus tanto tempore relinquant, è quo certe varia oriuntur incommoda, & metuo, ne poſthac grauiora ſint metuenda. Mitto ad te exemplum epiſtolæ, quod non lubet eam repetere: Tantum rogo vt authoritate, fide, & grauitate tua adſis Reip. Video enim nos proprij commodi ſtudio peſſumdari, dum ſingulæ prouinciæ, ſingulę ciuitates, & ſinguli propè homines, ſingulis ſibi non Reip. ſtudent. Hæc certe nobis auertenda eſt peſtis, vel funditus pereundum. In rebus nouis nihil eſt *Publica.*

ſcriptione dignum. Poſt amiſſum Cortracum, Princeps Andegauēſis virum ſe eſſe oſtendit, quatuor Caſtella ab hoſtibus recepit, partim vi, partim deditione, Egmōdani equeſtrem turmam fudit, & maximam partem captiuam abduxit : Mortagnium etiam recepit. Flandria mirifice attonita Cortracenſi fortuna, Lanouij aduentu paululum recreata eſt. Rogauimus, vt veniat huc ad nos, de rerum Flandricarum ſumma deliberaturus. Inopia nummorum non tantopere nos premeret, ſi vos iſthinc promptè veſtris præſidiariis ſatisfaceretis. Sed repræſentanda illis ſæpe pecunia hic eſt, propter diuturnas quas nectunt in ſoluendo moras: Hic tu nobis adſis iterum te obteſtor. Hoſtis videtur adieciſſe cogitationem ad recuperādam Niuellam. In ea cuſtodienda nos laboramus. Mitto ad te diſputationem meam cum Bajo. Alterum eius exemplum, niſi moleſtum erit, rogo vt ex me ad Caſembrotium mitti

cures.

cures. Mitto etiam alterum illum libellum, Acta nimirum Colonienſia, tibi familiarius quam mihi nota. Ea ſi tu forte habueris, aliunde mittes ad Caſembrotium, ſin minus, tibi aſſeruabis, meque amare perges. Vale, Antuerpia XVI Martij M D. LXXX.

Tui ſtudioſiſſimus

PHILIP. MARNIXIVS.

LIX.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Rerum Status Ill. Ordinum Hollandiæ Conſiliario. Dordrechtum.

S. in Chriſto.

HEri D. Metkerckius per famulum ſignificabat, velle ſe, me conuenire. Iubebat horam condici: Reſpondi, me paſſurum non eſſe, vt ad me veniret, ſed ſtatim poſt meridiem me illi ad futurum, fruſtraque illum

Vt ſe D. Metkerkius iunxerit Eccleſiæ reformatio.

illum itineris laborem ſuſcepturum eſſe, quia domi meæ futurus non eſſem. Adfui. Poſt aliquot de eccleſia ſermones, ſignificat ſe ſacro cœnæ ſacramẽto teſtificari velle, ſe membrum purioris eſſe Eccleſiæ, iam enim ab aliquot ſeptimanis noſtræ ſolitus erat adeſſe concioni. Gratulabar illi tam ſanctum propoſitum, cumque Dei beneficio id nobis ſit conceſſum, vt libere Euangelium profiteri poſſimus, tempus eſſe, vt ſincere eam, quam dudum in animo haberemus religionem profiteremur. Reſpondit, ante hæc tempora Romanæ Eccleſiæ ſe adhæſiſſe: quamuis enim illam multis ſcatere erroribus intelligeret: non tamen exiſtimabat ab Eccleſia temere diſcedendum, ſed ferendos aliquos errores quos corrigere non poſſis: ſed quum iam ex nobis intelligat vnicam nos agnoſcere Eccleſiam cuius Romana pars eſt, perque nos minime ſtare, quominus communes habeamus cœtus, nihilque nos amplius

plius quam errorum reformationem, non Eccleſiæ nouæ veluti fundationem deſiderare, adhęc eos qui Eccleſiæ Romanæ præſunt præfractos eſſe, neque vllam aut in doctrina, aut in morum diſciplina emendationem admittere, ſibi in animo eſſe, ei cœtui ſeſe adiungere, qui puriorem ſequitur religionem. Ego cum multa in eandem eſſem ſententiam loquutus, inſtitutum comprobans, & nonnihil de ritibus noſtris & diſciplina dixiſſem, lubenter ſeſe diſciplinæ ſubmittere velle profeſſus eſt, itaque licere illi die ſacrę reſurrectionis vna nobiſcum communicare dixi. Vbi iam gratias egiſſet, adeſſe iuſſit filium, filiam, neptem vnam, (altera enim vidua antea ſeſe nobis adiunxerat) & famulum, eos itidem ſacræ ſynaxeos participes eſſe velle. Petit vt eos inſtituā. Facio. Sic vniuerſa familia vna cum illo cœtui noſtro ſeſe adiungit, Hæc tibi vir clariſſime ſignificanda duxi, quia tibi grata fore ſcio, mihi

ſane gratiſſimum fuit, talem, tantumque virum, qualem non exiſtimo habere Flandriam, Chriſto ſeſe ſponte ſubijcere, per eumque fore, vt multi intelligant, quid ſit vere Euangelium profiteri. Vale, Antwerpiæ, XXIII Martij. Anno MDLXXX.

Tuus in Chriſto

Los. Villerivs.

LX.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano vander Mylen, Rerum Status Ill. Ordinum Hollandiæ Conſiliario. Dordrechtum.

Publica. De Niuhovia hoc mane recepta per Lanouium, & capto Egmondano vna cum coniuge noua nupta, audies ex Tondorffio qui has tibi eſt redditurus. Lanouium hic diligenter & ſtudioſe expectamus, vt de noſtris porro aliquid ſtatuamus.

mus. Si vos non velitis deeſſe, video poſſe nos aliquid non pœnitendum præſtare, præſertim ſi ſerio aliquid ſtatuatur de negotio Gallico. Videtur enim hac ratione bellum breui poſſe confici. Sed mirifice, dicam quod res eſt, angit me, quod video Hollandiam ſuo deeſſe officio. Dum enim vitilitigatur, perduntur occaſiones, præſidia deficiunt vel animo vel fide, poſtremũ, nihil agitur. Vos vero nihili tandẽ facietis hæc vobis oſtia ac belli propugnacula eſſe obiecta? Neque tantulum dabitis operam, vt præſidia veſtra tum Bruxellenſia tum Viluordana ſtipendium recipiant? Diſperеam, niſi male me hoc habet. Ego quidem vobis, vt ſcis, ſum addictiſſimus, ſi quis alius: ſed opus eſt his ſeria caſtigatione. Deinde in collectis vectigalium ecquid perpetuo diſputabitur? & vos ſingularem veſtram rem popotius quam publicam facietis? Hic tu, quæſo te, præſta talem qualis eſſe & ſoles & debes. Vale, meque tui aman-

amantiſſimum eſſe tibi perſuade.
Antwerpia III Calend. Aprileis.
Anno MDLXXX.

Tui ſtudioſiſſimus

PH. MARNIXIVS.

LXI.

Ornatiſſimo viro, Dn. vander Myle, Illuſtriſſimo Principi Arauſino à conſilijs, Dordrechtum.

S. P.

Politica. TVÆ literæ voluntatem erga me tuam etſi nullo indigentē teſtimonio ita confirmarunt, vt me tibi vehementer obſtrinxerint. Itaque rogo, me vtare, fruare, quoties ſe obtulerit occaſio, meque tuum totum eſſe tibi perſuadeas. Victoria Mechlinienſis prope male cedit, ita eſt importuna hominum & ambitio, & inſolens auaritia. Ciuitas prædæ ceſſit contra datam fidem. Anglus Norreiſius præfecturam Famarſio

datam

datam grauiter fert, neque vult ea plane excedere, niſi militi promiſſa quadrimeſtria ſtipendia exoluantur, quæ tamen me præſente ea ſunt conditione promiſſa, vt eſſet ab omni deprædatione exactioneque militari libera ciuitas. Interea Lanouius vehementer vrget, vt in Flandriam mittantur auxilia, præſertim Anglorum, quæ ante fuerant deſtinata: offerunt enim ſe præclariſſimæ occaſiones cedendi hoſtem. Sed quicquid moliamur, nihil apud Norreiſium promouemus. Omninò puto maturandum, imo accelerandum Principis aduentum, quem vnum cenſeo huic malo remedium afferre poſſe. De cæſis iis militibus, qui ad Villeij ſuppetias in agro Clonienſi parabantur, non dubitó te audiiſſe. De rebus Luſitanis, quia pleraque incertis conſtant rumoribus, nihil ſcribo. Gallia videtur propè arſiſſe nouo bello: ſed eius faces omnes in Vaſconiam, & meridionalem Galliam prolatæ, vix vllum

vllum alibi relinquere ſui veſtigium, ita vt in illa belli flamma tranquilla videatur eſſe Gallia. In meis rebus habeo tuæ ſedulitati magnam gratiam: deuinxiſti me profectо hoc beneficio. Quingentos illos florenos, quæſo apud te tantiſper retineas, donec iſthuc certum hominẽ mittam, quem breui, excuſis meis Pſalmis Germanicis, qui propemodum ad vmbilicum producti ſunt, ſum miſſurus. Interea commendo tibi totum negôtium, etſi ſcio & video tibi eſſe commendatiſſimum. Si putabis opus eſſe, vt eo nomine ſcribam ad Ordines, indica, & vale, meque tui eſſe ſtudioſiſſimum tibi perſuade. Libellos meos te quod non ſcribas accepiſſe demiror: itaq; rogo, vt me facias certiorẽ, an Theſes illas meas acceperis, necne, vna cum eo libello quo tradebantur Colonienſis pacificationis acta. Antwerpia, XVI April. MDLXXX.

T. PHILIP. MARNIXIVS.

LXII.

LXII.

Ornatiſſimo viro Dn. Bonauenturæ Vulcanio, amico ſuo, Antvverpiæ.

LIteræ filij Iacobi fuere mihi valde gratæ: frequenter quæſo, fac vt ad me ſcribat, & ſi nihil habet quod ſcribat, tamen ſcribat hoc ipſum. Non arbitror neceſſe eſſe vt eum tibi multis commendem, ſcis quam mihi erit iucundum, ſi profectum faciat in pietate & eruditione. Hac ego de cauſa eum tibi tradidi, & tradidi certe pignus quod habeo omnium chariſſimum, itaque rogo, vt ſit tibi curæ. Et plane ſtatue, haud fore me ingratum. Scio multum eſſe poſitum, ac prope dixerim, totum id quodcunque à me poſſit optari in tua voluntate, ſtudio, diligẽtia. Non ego hic vulgare aliquid à te requiro, nec enim vt vulgari homini eum tibi tradidi, ſed ſingulare aliquid, quod mihi tua ingenij atque eruditionis præſtantia, meaque ſumma in te vo-

Commendatur filius.

te voluntas pollicetur. Hoc mihi vt præſtes, etiam atque etiam te rogo. Valetudo mea belle ſatis habet, Deo ſit gratia. Libẽter proficiſcor nos vna cum Duce Andegauẽſi Regis fratre. Speramus nos craſtino die Regi Nauarræ adfuturos, vt agamus de pace, quam ſpero huius optimi certe principis ſtudio confectum iri, eaque confecta ſpero nos propediem iſthuc redituros, aut ſaltem venturos propius, vt de ſummo rerum capite, quod ex vſu erit, ſtatuamus, omninò enim cum eo, nomine Ordinum pepigimus, & pacta firmauimus, data vtrique ſyngrapha. De Regis voluntate ſperamus optime, & quidem iuſtis de cauſis, quas hîc longius commemorare non eſt neceſſe. Vale, & me tui amantiſſimum redama, tibique meum filium vnicum, vnice commendatum habeto. Ex fontibus Bedoni fluminis, à *Chesbodonne* in Pictonibus, III Octobris. Anno M D L X X X.

Tuus PH. MARNIXIVS

LXIII.

LXIII.

Ampliſſimo clariſſimoq; viro, D. Adriano Mylio Senatori conſilij Status Hollandiæ Curia.

S. P.

ET ego, & ambo illi viri optimi pro officio præſtito quam maximas tibi gratias agimus, optamuſque occaſionem dari nobis, qua illud compenſemus. A patria mea Dominus adhuc pro ſua miſericordia auertit hoſtium irruptionem niſi ad fines vſque: ſed vicinæ prouinciæ miſerrimè vaſtantur & depopulantur, non minus ab amicis quam ab hoſtibus ipſis. Conſilia non deſunt nec noſtris, nec illis, ſed apud quos rerũ ſumma eſt, peccatur, non ſolum in idoneis præfectis conſtituendis, ſed etiam in iis procurandis quæ tanto exercitui neceſſaria ſunt. Quanquam non ſignifices, non puto tamen ignorare te, in quanta damna & pericula leuitas ac ſecuritas Publica.

ebrioſi iſtius iuuenis (à grauioribus verbis libenter abſtineo) partes noſtras adduxerit. Victoria aliquoties potiri potuit, ſed turpem fugam honeſtæ victoriæ prætulit. Quinimo non poteſt ſub tali duce Dei eſſe benedictio, qui porcis regendis vita & moribus magis eſt idoneus, quam bonis piiſque defendendis: vt taceam quam facile proditiones tam circa conſilia, quam circa facta ſub eiuſmodi duce exerceri queant. Et ſane res ipſa oſtendit, iam exercitas illas aliquoties eſſe, nec iis finem futurum, quam diu ſumma rei militaris ipſi ſoli committitur. Antequam in hunc ſtatum res adductæ fuerunt, grauiter de his ipſis, quæ nunc eueniſſe videmus, noſtros præmonui: agnouerunt illa vnà mecum, ſed mederi iis haud potuerunt, nec adhuc poſſunt. Faciunt tamen omnia quæ fideli prouinciæ pro ſe & pro aliis defendendis facere conuenit. Sed videntur reliquæ vnitæ prouinciæ non parem animum & operam

commu-

communibus neceſſitatibus adhibere. Vtque hoc apud te dicam, qui ex conſilio vnitarum Prouinciarum hactenus Dauentriæ, & in illis partibus rerum curam habuerunt, peſſime apud vulgus audiunt, quod in vita & moribus ipſorum nihil pietatis nec ſollicitudinis animaduerterint, ſed multum diſſolutionis & ſecuritatis. Calamitates illæ diuturnæ, tum Spiritus ſancti de peccatis redargutiones, plebem hoc tempore oculatiorem faciunt, & niſi allaboretur, vt neutiquam alij, quam viri iuſti & boni, quorum vita & ſtudia oſtendant ſe nihil quam Dei gloriam & vtilitatem Reipublicæ quærere, rebus gerendis præficiantur, futurum eſt vt plebs in rabiem tandem adigatur, omneſque qui in officiis ſunt, quiue potentia aliqua valent, ipſimet interficiant, vel priori Dominio & iugo ſe ſubijciant. Ne autem ignores quomodo ſe...... geſſerit, mitto tibi exemplar literarum, quas Præſes Friſiæ poſtremo ad me

 dedit.

dedit. Quid interea acciderit, nihil certi adhuc intellexi, verum in ſingulas horas nuncium inde expecto. Quod me admones vt eò me conferam, agnoſcere tibi hic debeo naturæ meæ infirmitatem. Quoniam ea quæ nunc tractantur, pro maiori parte ad bellum pertinent, animaduerto, nõ poſſe me ſine magnis animi perturbationibus & conſcientiæ meæ ſcrupulis in negotijs illis verſari, præſertim quũ particulariter iſta tam in offenſione, quam defenſione pertractanda ſunt. Tum etiam perfidia, leuitas, crudelitas, & auaritia hominum hoc tempore tanta eſt, vt rariſſime bona conſilia euentum ſuum conſequantur: quæ res non poteſt non maximum quoque cruciatum ac dolorẽ bonorum animis adferre. Quare quamdiu de Dei voluntate incertus ſum, an me ibi eſſe velit, videor ſaluti meæ melius conſulturus, ſi me hic contineam: nec tamen deſinam patriæ meæ conſulere, quod conducere illi vllo modo exiſti-

existimem. Facilius commoueri poſſem ad eò proficiſcendum,ſi præſenti bello finis impoſitus eſſet, & agendum foret de religione & republica recte conſtituenda , ſed (proh dolor!) tempus illud nondum adueniſſe videtur. Quod mors patris tui,viri optimi & præſtantiſſimi, cui ex toto animo meo beatam reſurrectionem precor , te extremo dolore afficiat, humanum eſt. Sed ſi in ſpiritu rem ipſam tecum perpenderis, plus materiæ ad gaudendum, quam ad dolendum inuenies. Quiſnā pius hoc calamitoſiſſimo & perditiſſimo tempore lōgam vitam expetat, niſi forte cupiditate & amore maioris lucis & gratiæ? ſed pater tuus & vita ſatur, & in extrema ſenectute ſua cognitione vnici redemptoris, mediatoris, & ſaluatoris noſtri Chriſti Ieſu illuſtratus,in eodem beate obdormiuit, quod tibi ſolatij ſatis eſt:ſed nec ita à te diſceſſit pater,quin ſpiritu adhuc tibi coniunctus maneat, in quo memoriam eius

ſuauiſſime tandem recolere poteris, donec idem ſpiritus animam noui tui hominis, depoſito infirmi corpuſculi tui onere, beatæ animæ ſpirituali patris tui in cœleſtibus vſque ad tempus reſurrectionis iterum coniunxerit: ad quod dico Amen. Quantum negotium illud cum Duce Alenzonio attinet, euentum vna tecum à Deo Optimo Maximo expectabo: metuo tamen non tam facilem & promptum, forte etiam non tam commodum, ſalutaremque piis futurum, atque multi exiſtimant. Quæ hic noua ſunt melius ex relatione Domini Iohannis Wtenhouij, qui has tibi literas adfert, quam ex ſcriptione mea intelliges. Comitia Norimbergica in VIII Octobr. reiecta ſunt: propter prædictum negotium arbitror Belgas noſtros nullòs eò Legatos miſſuros. Habeo conterraneum quendam, virum eruditiſs. & modeſtiſs. qui ſcholam olim Duiſburgi habuit, ante quadriennium cum filio Dominæ

minæ de Prato, quæ & ipſa Duiſburgi tum agebat profectus fuit Geneuam, adducta ſecum vxore ſua & liberis. Nunc liberatus ab illius inſtitutione, optaret aliam honeſtam conditionem, qua Deo ac Reipublicæ ſeruire, ſeque & familiam ſuam ſuſtentare queat. Eſt adhuc Geneuæ, nec inde abire ſtatuit, quam de tali conditione ſibi prouiſum fuerit. Cæterum cum intelligam Rectorem Scholæ Delphenſis, Leouardiam, vbi ante eodem munere functus fuit, reuocatum eſſe, omittere nullo modo potui, quin eius apud te mentionem facerem, vt ſi non alterius eruditi operam conduxerint, per te illis commendetur. Vir eſt ſingulari doctrina, probitate, & diligentia præditus, & ad inſtituendam pueritiam prorſus natus. Scio gratias illos vtrique noſtrûm acturos, ſi, quod ſpero, euenerit, vt in Rectorem illum eligant. Nomen eius eſt Lollius Epæus Adama, honeſtis apud nos parentibus

ortus ſi forte alterius opera iam conducta eſt, & alibi ſimilis conditio ſe obtulerit, amanter te rogo, vt eius memor eſſe velis. Statueram hinc Duiſburgum migrare, ſed dum hoc ago, Parmēſis ad Senatum contra me acerbiſſimas, plenaſque calumniis literas ſcribit, quaſi autor eſſem omnium earum ſeditionum & motuum, qui in partibus noſtris orti ſunt, & ſeminator peſtilentiſſimarum opinionum. In fine rogans, vt me urbe eijciant. Senatui, qui mihi quoque eſt infenſiſſimus, grata fuiſſe videtur hæc occaſio, & per duos Conſules literas illas mihi prælegi fecit, qui vna etiam adiecerunt, Senatui placere, vt alio me conferrem. Reſpondi ex tempore quæ videbantur neceſſaria, deinde petij exemplar earum literarum, cupere me in ſcriptis latius ad eas reſpondere. Accepto exemplo in ſcriptis ita reſpondi, vt ab eo tempore miſſum me fecerint. Ne videar ergo propter literas abiiſſe, honoris mei cauſa do-

micilium meum hic continuo. Bene vale, vir amantiſſime, in eo qui nos dilexit Chriſto Domino & Deo noſtro. Vxori tuæ optimæ & piiſſimæ matronæ omnem à me ſalutem & reuerentiam. Quod me inuitas ad hoſpitium, pro eo amanter tibi gratiam habeo, nec repudio, ſi vnquam contingat me ad vos deſcendere. Coloniæ, 1 Octob. M D L X X X.

Tuus ex animo

AGGAEVS ALBADA.

LXIV.

Nobiliſſimo clariſſimoq; viro D. Adriano Mylio, Senatori conſilij Status Hollandiæ.

BInæ tuæ mihi fideliter ſunt ac bene redditæ. Libellos tibi meos non ingratos eſſe, facit tuus erga me amor. Sed addit tamen calcar, vt ſcribam alacrius. De nummis habeo gratiam. Breui certum iſthuc *Priuata.* *Publica.*

hominem ex mea familia miſſurus, qui Ordinibus Hollandiæ Pſalmos meos exhibeat, & meos nummos huc mihi adportet. De reliquis ſeptingentis probo equidem tuam ſententiã, & rogo, vt ita cures, vt me à te amari ſcio. Mechlinienſis deprædatio mirificè rebus noſtris officit, & occaſiones pulcherrimas rei bene gerendæ eripit. Cæſus enim erat in Flandria hoſtis, ſi Norreyſius eo cum ſua legione, vti ſtatutum erat, perrexiſſet: ſed cum iam huc redierint nudiustertius intempeſta nocte Princeps, & ille A. adſit, ſperamus negotium breui confectum iri. Defert enim Principis dignitati non parum Norreyſius: interea Mechliniæ male eſt, ſed ſanè non ſine ſua (vt ſcis) culpa. Præſidiarij Herentalſij tumultuantur. Duces ſuos captiuos detinent. Electum crearunt: Stipendium exolui ſibi volunt. Nec tamen animo videntur à patriæ ſtudio eſſe alienato, niſi quod tribunũ equitum, Albanenſem, qui ad ſe defecerat

fecerat crearint, quod certe intelligis non eſſe ſine periculo. De Tenremonda metuis nobis iniectus fuit; propterea, quod præfectus Ryhouius Tongerloïum vexillum eiecerat: ſed audio inter eos ſimultatem interceſſiſſe: neque tamen vacat omni periculo res, ſed prudenter & cautè tractāda eſt, donec præſidium in vrbe ſit rebus noſtris addictius vel certè conſtantius. Expecto te hic ſtudioſe in comitiis Ordinum: & ſi omnino fieri poteſt, fac quæſo vt venias. Niſi meæ tibi ædes incommodæ videntur, quod procul abſint à comitiis, habeo cubiculum quod tibi vſui fore puto, & eris certe grauiſſimus ſi apud me diuertes, imò cumulaueris me beneficio. Vale, & me, vti facis, ama. Antwerpiæ, XXIII Iunij, MDLXXX.

Tuus quem noſti

PHILIP. MARNIXIVS.

LXV.

LXV.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano vander Mylen, Rerum Status Ill. Ordinum Hollandiæ Conſiliario. Dordracum.

S. P.

De pacificatione Colonienſi, aliaq; hiſtorica.

NON habeo quod argumentis tuis contradicam, niſi illud potiſſimùm, quod non poſſum, animo meo in ſuſcipiendo munere illo ſatisfacere. Articuli ſuper quibus Concilium illud cõcluſum eſt, quos mihi noſtri communicarunt, præcipuè ad defenſionem directi ſunt, & hanc præcipuè hoc tempore neceſſariam eſſe fateor: ſed ſuper negotiis bellicis non modo nihil intelligo, verum natura & inſtituto verſari circa ea timeo. Res iſtas quæ in Cõcilio iſto neceſſario tractabuntur, tales eſſe video, quæ requirunt verſatile, alacre, & intrepidum ingenium, quod non facile querelis hominum, rumoribus, aduerſitatibus,

bus permouetur; ſed hic multum in me deſidero, certoque ſcio, plures apud nos eſſe, qui iſtis rebus tractandis magis ſunt idonei. Quamobrem ſerio apud noſtros inſto, vt me excuſatum habeant, atque alium in locum meum ſurrogent. Nihilominus non propterea volo me rurſus quieti dare, vel negotiis patriæ me ſubtrahere, verum vna cum aliis allaborare, vt quam pijſſime & optimè Reſpublica noſtra paulatim conſtituatur. Imo ad media cogitare incipio, quibus res ita diſponam, vt poſſim habitationem meam propius patriæ meæ accipere, vnde ſine incommodo & periculo aliquo breui tempore liceat mihi ad eos excurrere, Comitiis eorum intereſſe, & quod bonum in commune eſt, præſens cum illis deliberare & decernere. Confido me plus boni patriæ meæ, ſi in libertate mea manſero allaturum, quam ſi me in Cōcilium iſtud dedero; forte etiam vicinis Prouinciis ad com-

munem

munem concordiam aliquid ſeruire potero. Vtinam modo liberati eſſe-mus eo metu, qui nunc nobis incuſſus eſt, vel potius eo periculo, quod patriæ meæ modo imminet. Hoſtes enim noſtri his diebus Rhenum tra-iecerunt, non pedites ſolum, ſed & equites, quorum numerus tamen non tantus fuit, quantum ex rumo-re acceperamus. Qui hac tranſie-runt partim Vallones, partim Alba-neſij, quingentos non exceſſerunt. Schenck qui præfectus eſt totius ex-ercitus, ducentos apud ſe habuit. Peditum vexilla XIV fuerunt, tre-centorum hominum vnumquod-que; inter quæ vnum vexillum ex ſo-lis Sacerdotibus & Monachis con-ſtat, præter eos, qui ſub aliis ſignis militant. Subſequentur quingenti, & eo amplius, ſclopetarij Vallones, cũ paucis equitibus, qui in traiectu Rheni ſingulis horis expectantur. His regimenta Domini de Houte-penne, is duo habuit, qui circa Bolſ-ducum hæſerũt, acceſſura affirman-tur.

tur. Geldrenſium Regimentum in Pago S. Viti paratum, an & id acceſſurum ſit, affirmare non poſſum. Quantum vobis in ſalute iſtarum Prouinciarum ſitum ſit, ignoratis: quare prompte nobis auxilium ferre debetis. Si ſinant eos intra fines noſtros peruenire, & non ante iis potenti manu occurrerint, valde metuo difficile nos & longum bellum habituros, eorumque vires per internos hoſtes incrementum accepturas. Conſilium meum iam ante illis aliquoties communicaui, ſatiſque temporis habuerunt de omnibus neſſariis ſibi prouidendi: ſed ſi quid perdet nos, nihil aliud erit, quàm quod capite prudenti & forti deſtituimur. Mera apud nos omnium rerũ confuſiò eſt, & maior inter populares diſcordia, quàm imminens periculum ferre poſſit. Niſi ad cauſam ipſam reſpicerem, Deumq; pro nobis acturum crederem, nihil adeo firmum & validum. video, quo ſpem aliquam victoriæ concipere

cipere poſſem. At cauſa ipſa in ſe conſiderata, vel potius Dei voluntas & ordinatio, quam ex verbo eius colligo, talem in animo meo fiduciam pariunt: Vtcumque detur iis grauiter nos affligere, extreme tamen ſpero, noſtros victoria potituros, & paucos ex iſto exercitu ſaluos euaſuros. Id quæſo Domine Ieſu effice vt Amen ſit. Cum offerret mihi ſe Dominus Betzius, dicens ſi quid in Belgium ſcribere vellem, ſe literas meas fideliter procuraturum, omittere non potui, quin hæc pauca ad te exararem. Bene vale vir amantiſſime. Vxori omnem à me ſalutem, & filiolo ab ea nomine meo oſculum. Coloniæ, VIII Iunij. M D LXXX.

Tuus ex animo

Aggævs Albada.

LXV.

LXVI.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Rerum Status Ill. Ordinum Hollandiæ Conſiliario. Dordrechtum.

S. P.

REdditæ mihi ſunt tuæ literæ, ex quibus gratum fuit intelligere, propediem te heic adfuturũ. Interea nolui neſcires quid hic geratur. Audiſti (nihil adhibito) Anglos poſt captam Mechliniam nullis aliis inde machinis retrahi potuiſſe niſi argenteis. Nam etſi plæraque ciuium bona prædæ ceſſerant, tamen quia nomen prædæ ſortitæ non fuêre illæ ſtipulatoriæ exactiones, neceſſe fuit Anglis XXXVI flor. millia amplius polliceri, & decem millia in promptu numerare, cum noſtratibus autem & Scotis ad viginti millia tranſigere. Ego illo miſſus omnem dedi operam vt ſine tumultu vrbe quique diſcederent, atque alia præſidia intro-

Vt Angli Mechlinia pulſi.

trodu-

troducerentur, verum & odium ita fuit atrox & ambitio adeo ardens, vt poſt quater aut quinquies ſopita claſſica, quibus ad arma proclamatum fuerat, cum iam plerique vrbe exceſſiſſent, neſcio quo authore denuò ad arma concurſum fuerit, & Angli à noſtris vrbe eiecti, deſideratis plus minus vigintiquatuor, præter ſaucios numero non exiguo. Inter hos etiam è noſtris cecidere pauci aliquot. Poſteaquam verò in Flandriam iiſſent Angli, eadem moroſitate qua Mechliniam tenuerant, renuerunt ſe Lanouio, & reliquis Gallis velle adiungere. Illi arcem Ingelmonaſterium cingebant obſidione, Lanouius Gallos ſecum deduxerat Tornacum, atque inde vlterius ad neſcio quam expeditionem. Sed concitato reuerſus itinere, vt ſuis adeſſet hoſtis aduentum præſtolantibus, non potuit Gallos de via feſſos longius deducere. Itaque illis in Wackene relictis, ipſe ſolus ad caſtra ſuorum abit: quo ho-

ra noctis

ra noctis nona cum veniſſet, & Gallos ſummo mane iuſſiſſet conſequi, ipſo diluculo aduentu hoſtis inopinato oppreſſus, non potuit à præcipiti fuga milites, & præſertim equites, continere. Ipſe cum centum quinquaginta Gallis impetum hoſtium aliquantiſper ſuſtinuit, illos enim in caſtris ad vexilla Gallorum aſſeruanda reliquerat. Tandem deſertus ab omnibus, (abierat enim, vt Scotos aliquot è fuga reduceret) ab hoſte captus, & Cortracum deductus eſt, magno certè rationum noſtrarum incõmodo, & dolore incomparabili. Ordines D. Metkerkium, & me Gandauum hodie aut vt ſummum cras, ablegant, vt res ibi quoad eius fieri poterit conſtituamus. Interea Ordines de rerum ſumma incipiunt deliberare. Quod meæ res priuatæ tibi curæ ſunt, habeo gratiam. Nummos illos ſi ipſe huc venies, per tuorum aliquem huc apportari gratum erit. Ego viciſſim ſi qua in re poſſum gratificari

paratum promptumque re præſtabo. Vale, meque tui amantiſſimum, vt facis, amare perge. Antwerpiæ, XVII Maij, MDLXXX.

Tui ſtudioſiſſimus

PHILIP. MARNIXIVS. Sanct Aldegondius.

LXVII.

Ornatiſſimo viro, Dn. vander Myle, Illuſtriſſimo Principi Arauſino à conſilijs, Dordrechtum.

S. D.

Multa de Duce Alenconio.

EX Illuſtriſs. Domini Principis literis intellexi, frequentem Ordinum conuentum iſthic in Hollandia agi, de ſumma rerum ſemel conſtituenda. Itaque nolui prętermittere, quin ad te meam ſententiam perſcriberem, & quid hic rerum gereretur, breuiter commemorarem. Cum Duce Alenconio à nobis tranſactum eſſe haud arbitror te ignora-

ignorare, & ſcio vidiſſe conditio-
nes, vti eas Antwerpiam ad Or-
dines cum literis noſtris iamdu-
dum dedimus. In eas niſi reliquæ o-
mnes Prouinciæ confertim pedibus
eant, plane ſtatuo, male illis eſſe &
nobis omnibus ceſſurum. Nam de
Hollandis, Zelandis, & Vltraiecti-
nis πάντα πέπρακται κατὰ γνώμην, καὶ καθό σοι
ποτὲ ἀπὸ τῆς τοῦ ὀραγγίου εἰς τὴν πόλιν πα-
ρουσίας καταδήλως ἔφασκον, εἰς ὃ καὶ δίπλω-
μα ἱκανὸν ἐκομισάμην. ὥστε οὐδὲν πάνυ λεί-
πεται ἀμφισβητήσιμον. Reſtat vt eum te
hic nobis præſtes, qualem vniuerſa
ſenſit hactenus Reſpublica. Habeo
enim pro exploratiſſimo, te, ſi hunc
Principem videris, haud aliter atq;
ipſe ego ſenſurum. Eſt enim ingenio
manſueto & ſuaui, iudicio acri, elo-
quentia non vulgari, fide, niſi me
plane omnia fallunt τεκμήρια, inte-
gra ac ſyncera. Religionem profite-
tur Pontificiam, &, vt apparet, reli-
gioſe, ſed veram Euangelicam non
auerſatur. Eos certe qui illam profi-
tentur & amat & colit, peræque

atq; alios. τάχα καὶ τούτῳ τῷ κακῷ ἰαθήσεται ὁ πολλῶν παραίτιος χρόνος. ἐγὼ δὲ τοῖς παροῦσι παντάπασί γε χρηστέον οἶμαι. καὶ μὴ ἐν τοῖς μέλλουσι μέλλοντας καὶ βραδύνοντας ἐπ' ἀπιοῦσι τὰ πράγματα καθαιρεῖν, ἵνα μὴ τὸ μὲν παρὸν ἀεὶ περιεμένους τὰ δὲ μέλλοντα αὐτόματα οἰομένους σχήσειν καλῶς, καὶ αὐξήσωμεν, ὡς τοὺς ἑαυτοῦ ἀθηναίους προσαγορεύεται ὁ Δημοσθένης, Φίλιππον ἡμεῖς, καὶ καταστήσωμεν τηλικοῦτον, ἡλίκος οὐδείς πω βασιλεὺς γέγονε. A comitatu Principis huius ſi quid metuendum eſt, hoc certe omne illud eſt, quod quis poſſit reformidare. Sed omnino mihi perſuadeo, tum ipſius prudentiam atque animi æquitatem, tum & Ordinum diligentiam καὶ τῶν νόμων ἀκρίβειαν huic poſſe incommodo mederi. Itaque ſi qui ſint, qui poſthac aduerſentur, non poſſum equidem aliter inducere in animum, niſi patriæ illos moliri perniciem. Multus fuit hic & ſatis diuturnus de Regis Hiſpaniarum obitu rumor: & fuit ſane afflictus valetudine grauiſſima. Sed iam vndique illum conualuiſſe percrebreſcit.

breſcit: & nouas in Luſitanum Antonium, iam & milite, & commeatu, & hominum ab Hiſpano vehementer alienatorum ſtudiis, & denique Gallicis auxiliis auctum, vires reparare. Hic ſi ei negotium opinione ſua diuturnius faceſſetur, vides mirum in modum id ex vſu noſtro fore. Atqui eſt certe in noſtra poteſtate: Rex enim Gallicus, ſi nos Alenconio nõ defuerimus, omnino videtur non pœnitenda pro Luſitanis auxilia deſtinaſſe, ductore auctoreque Strozzio. Quamobrem plane vides, haud eſſe committendum, vt ſe huic occaſioni tempus ſubterducat. Nunquam enim, vt ait ille, indipiſcet quadrigis albis poſtea. Hac in re tua iſthic authoritas, & tum pietatis, tum prudentiæ, ac virtutis exiſtimatio, ſi quid aliud, multum certe poteſt. Itaque tu hic ne deſis patriæ etiam atque etiam vehementer te rogo. Vale, & me, vt facis, ama. XIX Nouembr. Anno M D LXXX. Datum in Vico *Fleſche*, prope oppidulum

dulum Sanctæ fidei. Sed quod initio promiſi, iam prope exciderat: itaque nouam exordiar epiſtolam. Poſteaquam iis conditionibus, quæ tibi proculdubio notæ ſunt, cum Alenconio Turonibus tranſegiſſemus, & ex rege accepiſſemus, omnia illum fratris cauſa velle, nec vlla re, quæ ad huius dignitatem poſſet pertinere, ſe illi defuturum, & præſertim quandoquidem conditiones vtrinque pactæ ſatis illi probentur, in hoc inſtituto ſe illi omne ſtudium operam atque auxilium eſſe libenter præſtiturum, modo vt in ſuo primum regno, ſuis laribus, penatibus ſuis, deniq; viſceribus, pax poſſit ſtabiliri, ſine qua plane ſibi decretum non eſſe gliſcente domi bello foris experiri fortunam, & maxime cum Principe vſque adeo potente, & quum poſſit amicitiam & fidem, ſi velit, nullo ſuo incommodo facile tueri: nihil ſibi prius aut potius eſſe duxit Alenconius, quam vt ipſe ſua fide, authoritate, atque exiſtimatione

tione bellum hoc inteſtinum, tum vniuerſæ Gallæ perniciosſum, tum ſuis certe inſtitutis male oportunum, componeret. Itaque in has auſtraliores Galliæ partes propius ad Nauarræum veniendum ratus, ex vno in alium ſe locum paulatim adduci paſſus eſt, donec tandem in hoc vico, (ad quem ipſe Nauarræus venit cum coniuge & magna Galliæ nobilitate) conſtitit. Hîc multo tempore hæſimus otioſi, nequaquam certe vrgente Alenconio, quod Nauarræus nollet tantum & tam arduum negotium ſolus conficere, & initio quidem Vicecomitem Turonenſem, mox cum ille aduenifſet, alios Eccleſiarum legatos putaret eſſe operiendos. Magna tamen & ipſius Ducis Alenconij, & tum Anglici legati Stuffordij, tum mea importunitate, res agi ſerio cœpta eſt, & varijs altercationibus atque alternante indies ſpem pacis metu belli iterandi, quod iniquæ viderentur à Regis legatis afferri

conditiones, heri tandem, qui dies fuit viceſimus Nouembris, certis vtrinque conditionibus de ſumma rerum tranſactum eſt: ita tamen, ſi regi placuerint: in cuius arbitratu (propterea quod plus videtur Euangelicis largitum eſſe, quam rex procuratoribus ſuis dediſſet in mandatis) negotium nunc poſitum eſt. Interea hodie edicentur induciæ, & armorum in decem dies ceſſatio, dum Rex ipſe, ſuam ſententiam interponat. Ego interea relictis meis collegis, in vrbem Turonum, Alenconium hucuſque comitatus ſum, partim, vt ſi qua poſſem, tam ſanctū inſtitutum promouerem, partim vt principis noſtri mores penitius addiſcerem. Vtrumque ſucceſſit, ſatis ex ſententia noſta: interea qui Turonibus hærent moræ tam diuturnæ impatientes, poteſtatem in patriam redeundi flagitant. Sed Alenconius, qui Euangelicorū precibus & flagitationibus induci ſe paſſus eſt vt menſem vnum aut alterum hic

hæreat

hæreat, ſuaque præſentia atque authoritate pacem initam firmet atque effectam reddat, cogitat illos ad ſe Burdigalam, quæ nouem, ni fallor, hinc abeſt Gaſconicis miliaribus accerſere, vrgetq; vt negotio noſtro, ſeu tranſactioni, quam ſcit iſthic ab Ordinibus probatam eſſe, extrema manus ſacramento à ſe præſtito imponatur. Id ego quidem plane comprobo. Sed videtur noſtra procuratio, quam ab Ordinibus habemus, haud eouſque ſeſe porrigere. Itaque cenſui potius iſthuc eſſe quempiam ablegandum, qui certum atque idoneum hac de re mandatum adferat, atque interea Alenconius Principi Daufineo, noſtræ Aurangiacæ (vt) ſcis fratri, mandet, cupere ſeſe, vt ille ſuo nomine iſthuc proficiſcatur, ſacramentum ab ipſis Ordinibus pro Duce Alenconio accepturus. Huic meæ ſententiæ videtur ipſe Dux nō plane refragari: ſed tamen cupere omnino, vt mei collegæ huc propius ad ſe ve-

ſe veniant, quod quidem ego illos ſatis ægrè facturos ſuſpicor. Interea tamen vehemẽter te rogo, vt quando iam iſthic apud vos Ordinum comitia inſtituta ſunt, des operam, vt ab Ordinibus plena mandata accipiamus, pro ſe iuriſiurandum Alenconij in manibus noſtris accipiendi, eaque poteſtas vel pleriſque noſtrum detur, ſi qui volent abeſſe, (nec enim dubito quin ex eis nonnulli in patriam ſint remigraturi) vel certe, ſi aliter iſthic vobis videtur, alij pro nobis mittantur quibus hæc poteſtas detur. Tu ſi tuam nobis hic operam commodaris, nos certe tibi hoc beneficio non vulgariter obſtrinxeris. Iterum vale, eodem die, vt ſupra.

Tui ſtudioſiſſ. atq; amantiſſimus

PH. MARNIXIVS.

LXVIII.

LXVIII.

Ornatiſſimo viro Dn. Bonauenturæ Vulcanio, amico ſuo, Antvverpiæ.

LIteræ tuæ, mi Vulcani, multis nominibus fuere iucundiſſimæ. Hoc vno ſubmoleſtiuſculæ, quod de rei tuæ familiaris ἀμηχανίᾳ querulæ. Scio equidem ita rem ſe habere, vt ſcribis: ſed tua virtus, & quæ plerunque comitatur fortuna, facit, vt optima quæque & ſperem, & tibi eſſe ſperanda ducam. Ego tibi certe quacunque potero in re commodare, haud vnquam deero. Quod de filio meo paulo ſperas luculentius, vehementer profecto gaudeo. Tua enim ſpes pluris mihi eſt, quam aliorum pollicitationes: etſi miror, nihil te de meis ad te datis literis: fortaſſe nondum erant redditæ cum tuas exarares. Ego certe dedi III Octobris poſt quem diem 12. inſequente tuæ fuere ſcriptæ. Iudicium tuum de præceptis *Varia. Priuata Publica.*

prȩceptis Grammaticis nō planè improbo: ſed ita tamen, vt hoc nomine haud ediſcendas cenſeam infinitas regulas, & neſcio quæ magica carmina, quȩ in ſcholis ſolent ad nauſeam, & verò ad mortē vſq; pueris ſine vllo intellectu decantari, neque tamen percipi poſſunt, donec vſum linguæ Latinæ calleant: ac ne tum quidem ſæpè poſſunt diuinare, quid illa tam portentoſa ſibi velint myſteria. Ego quidem puer didici permulta, quæ ne hoc quidem tempore quorſum proſint, omninò poſſum intelligere. Stylū exerceri, ſcis quam mihi ſcit gratum. Quod illi tu Plutarchum prælegis, & Catechiſmum, volupe eſt, & gratiam tibi habeo. A te enim, à te, mi Vulcani, cupio illum erudiri. Tibi enim eum tradidi, & tibi dedo. Itaque rogo ne mihi aliena opera poſſe ſatisfieri de ea quam mihi tua exiſtimatio excitauit opinione putes. Quod vis mihi perſuaderi de tuo ſtudio & voluntate, ita tu ſtatue, niſi iamdudum mihi perſua-

perſuaſiſſem, & quidem pro explorato, haud tibi chariſſimum rerum omnium pignus concrediddiſſem: ſed planè nihil de te dubito. Tu modo candide mihi & ſincere tuum iudicium indices, & aperte mecum agas. Ego enim, ſi ſenſero ad literas non eſſe aptum eius ingenium, aliud mihi inducam in animum. Neque enim volo inuita illum Minerua ætatem in ſtudiis ſine fructu terere, Venio ad alterum epiſtolæ tuæ caput. Quod mihi hæ moleſtiæ Pſalmorum nomine excitantur, immerito certe fit: Ego enim velim ſemel iudicium fieri, profuturi ne Eccleſiæ ſint nec nè. Nam ſi non ſunt, antiquentur: vel ego primus ero huius author ſententiæ: ſin autem, miror equidem, Miniſtros verbi, quorum iudicium ac ſapientia à perturbationibus animi vacua, quod verum eſt, & videre debebat & iudicare, tamen hic hallucinari, & ad neſcio quos ſcrupulos offendere. Nam de ſynalœphis, quod ais, mihi etiam

videtur

videtur eſſe ridiculum, nulla enim plane eſt in toto volumine, quam non admittat communis & vulgatiſſimi ſermonis ratio. Neq; vnquam hactenus verſus editi fuerunt noſtrate lingua, qui quidem decantarentur, qui non haberent eiuſmodi ſynalœphas: neque omnino aliter patitur linguæ noſtrę ratio, niſi tempora confuſaneè velimus & inconcinnè inter ſe permiſcere, & hiatus fœdos in carmine (vti hactenus factitatum eſt ab iis, qui ſe ſyllabarum numeros obſeruare profeſſi ſunt, cũ ſyllabarum tempora ignorarent) admittere. Id fecerit qui volet, ego certe nunquam patiar ſub meo id fieri nomine. Potius deleuerim ſingularis numeri iſtis delicatulis auribus inauditi notas, quas non ignoras ab illis haberi prope portentoſas. Sed tamen & hoc ego meo iudicio permitti cupio. Reliqua dabo libenter alienæ cenſuræ, ſi quæ rationem admittant. Sin autem, haud puto quenquã meritò mihi ſuccenſurum

rum ſi vulgi iudiciũ rationi poſtpoſuero. Datheni iudicium metuo vt non ſit tam ſyncerũ atq; tibi fortaſſe exiſtimatur. Si enim ex factis verba ſunt æſtimanda, vix video cur quicquã ὑγιὲς de hoc homine ſperari debeat, qui videtur animum ad ſemel temere ſuſceptã inſaniam obfirmaſſe. Sed nolim tamen hæc ita accipi, quaſi me certò quid iudicare de eo exiſtimes. Ipſe enim arbitrio Domini ſui ſtat & cadit. Sed certe eius actiones etiam recẽtiores, vehemens animo faſtidium cõmouent. Dominus det meliora. Quod vis exemplar Pſalmorũ offerri Synodo, non improbatur. Sed menda librariorum facile eſt emẽdare. Reliqua ego antequam iſthuc abirẽ, omnia, niſi me fallit animus, annotaui emendauiq;, tum illa quorum tu me mones, tum ea quæ attingit Rembertus noſter in literis quas ad Iuſtinũ Naſſou. nuper dedit, vno tãtum excepto: is eſt Pſal. CXLV, prima parte odes, in duobus poſtremis verſicul. Pro eo enim quod ſcri-

bitur, *Van geſlacht tot geſlacht* καταλεκτικῶς, debebat poni ἀκαταλεκτικῶς *geſlachten*, & itidem in poſtremo, *met oorcont vry van dyner ſterke macht*, ſcribendum fuit *van dyner ſtercker crachten.* Pſalmo LXVII vbi deſunt duo verſiculi, emendaui ante meum diſceſſum, & indicaui librario: quod ſi forte tamen oblitus fuerit, ita licebit emendes, vt initio noni verſus qui ſic incipit *VVant God heerſching heeft*, hi præponantur:

All' die ghy ſijt vvijs,
Geeft God lof ende prijs.

In quo error quem commiſi ex euitatione Gallici erroris natus, qui verſum ſextum tautologia deturpauerunt, addẽtes nullo textus exemplo, *Voyons arriuant, Le grand Dieu viuant.* Quod cum fugerẽ vt Scyllam, videor mihi in Charybdim incidiſſe, illudque Horatij expertus eſſe, in vitiũ ducit culpæ fuga ſi caret arte. Reliqua menda omnia memini me ita indicare librario, vt non dubitem, quin poſſint ei venire in mentem,

tem, quippe quæ habeat à me deſcripta. Quod me ad verſionem nouam hortaris, fuit gratum. Ego certe iam dudum antequam Antwerpia diſcederem, id facere, hoc itineris tam longi otio, & faſtidio pellendo, conſtitueram. Sed neſcio quo malo, dum fui oblitus librorum quos mecum debueram aſportaſſe, etiam factus ſum negligentior. Paulo tamen anteaquam tuas accepiſſem literas, me ad illud opus accinxeram, ſed addidit calcar tua exhortatio, ita vt iam omnia abſoluerim, niſi fortè hallucinor, etſi pleraque tumultuarie, propter librorum inopiam: nullam enim plane habeo verſionem ad manum, niſi verſu tum Gallico, tũ noſtrate, nec vllam plane interpretationem. Solummodo adfuit Hebraici textus enchiridiolum: ſed tamen, ſi reuerſo licuerit conferre cum interpretibus, ſpero non pœnitendam me poſuiſſe operam. Cæterum dolet mihi ex animo te hoc tuo ſtudio feciſſe ia-

ćturam rei familiaris ob expenſas grauiores quam vſus poſtulet. Sed non poſſum interea quin te moneam, id eo factum potius quod conſilio meo vti renueris. Nec enim iudicabam è re tua eſſe, hoc in te onus, & per ſe graue, & tibi certè huius artis typographicæ ignaro, inprimis moleſtum ſuſcipere: ſuaſi potius, vt exemplar venderes librario. Ita enim & temporis magnum feciſſes lucrum, & rei: neque peccaſſes in vetus prouerbium, Quam quiſq; nouit artem, in hac ſe exerceat. Sed ſpero facile hoc damnum poſſe reſarciri: & ſi videam librarios, porro malignè agere, ſpero me poſſe tibi priuilegij prorogationem impetrare. Rerum nouarum, quas hinc poſſim deſcribere, hoc eſt caput. Heri inter Alenconium & Nauarræum de pacis conditionibus conſenſum eſſe: ita tamen, ſi Regis acceſſerit arbitrium, de quo bene ſperant omnes. Reditus meus vt non ſit adeo breuis ac ſperaram, multa

ſunt

ſunt quæ vt verear faciunt. Quod ſi tamen iſthinc breui acceperimus reſponſum de mandato quod ab Ordinibus per literas poſtulaui,non dubito, quin breui poſt ſimus redituri. Negotium certè hactenus ſucceſſit ex ſentẽtia. De reliquo omnia optima ſperamus. Vtut ſit, iam magnum fecimus operæpretium, quod noſtrum hoc inſtitutum dederit paci in Gallia componendæ occaſionem. Illa vna non poterit, niſi in gloriæ Dei propagationem, & Eccleſiarum incrementum cedere. Reliqua erunt, vt ſpero, etiam certiora melioraque. De Hiſpani regis obitu rumor etſi multus ac diuturnus, tamen tandem euanuit: Bellum in Luſitania magno conatu reparatur. Vale, *Fleſchÿ*, qui eſt vicus prope Sanctę fidei oppidum in agro Bigornitano ad XXI Nouemb. MDLXXX.

Tuus

PH. MARNIXIVS.

LXIX.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano Mylio, Prouinciæ Hollandiæ à conſiliys, Dordrechti.

S. P.

Politica. NOſti facilitatem naturæ meæ: ſed multo magis noſti, quid per charitatem piis & bonis præſtare obſtricti ſimus. Quare non mirabeiris nullas tibi à me venire literas, quæ non ſimul commendationem alicuius contineant. Qui has tibi adfert, eſt is cuius hoſpitio hîc quondam multi eruditi viri propter veritatem exules vſi fuerunt, vt ego quoque ſuauiter per annum cum eo vixi. Illorum conſuetudine & colloquio ipſe quoq; in veritate inſtitutus, eam promouere laborauit, à Magiſtratu autem officio ſuo honeſtiſſimo & quæſtuoſiſſimo, quo apud Conſules vt ſcriba fungebatur ante multos annos, ob illam cauſam ſolum, in aliis quæ muneris ſui erant lauda-

laudatiſſimus, priuatus fuit. Poſtremò verò cum aliquando faſſus fuiſſet, ſe cõcionibus reformatæ Eccleſię interfuiſſe, Sacramenta in eadem Eccleſia participaſſe, libertate eius in defendendo iure ciuium offenſi, iſtinc occaſione ſumpta, voluerunt, vt nomina eorum, qui interfuiſſent, vna cum domibus & miniſtris indicaret. Paulo poſt à tuo hinc diſceſſu in carcerem coniectus fuit, in quo eum duriter ſine lecto & foco per XLVII hebdomadas tenuerunt. Sed Dei gratia nullo incommodo etſi ſenili ætate, ac infirma valetudine ſit, commoueri potuit, vt vllius nomen deferret. Qua conſtantia tandem Magiſtratus aliqui etiam miſericordia commoti, vnus & alter ex præcipuis alio modo inducti, non ita nuper è carcere eum dimiſerunt, ſub hac conditione, vt ciuitate exeat, nec huc niſi ſuo cõſenſu redeat. Habet nunc optimus vir debitum aliquod, non quod adhuc diſputari opus eſt, ſed quod per ſententiam

ipſi adiudicatum eſt, ex quo ſe ad tempus ſuſtentare poterit. Et quia debitor mortuus eſt; & hæres eius Antwerpiæ habitat, vbi & bona defuncti debitoris ſita ſunt, quæ hæres occupauit, literas Requiſitoriales impetrauit, quo executionem ibi impetret: ſed opus habet ſingulari aliquo patrono, qui cauſam ſuam magiſtratui Antwerpienſi commodet, ne, quod res eius non ferunt, diu ibi permanere cogatur. Nec putat vllum gratioſiorem ſe habere poſſe, quam Illuſtriſſ. Principem Auraicum, cuius etiam Excellentiam aliquid ſibi gratiæ facturam eſſe ſperat, non ſolum in debito illo conſequendo, ſed etiam vt huc redire poſſit, quod in ſeruitio Excell. eius fuerit, atque in eo rerum ſuarum non exiguam iacturam, vitæque periculum ſubierit. Abs te vero hoc me petere voluit, vt per literas tuas aditum ad Excell. eius habere poſſit, quam etiam ipſius non eſſe oblitam, oſtendunt literæ, quas admodum gratioſas

ſas & graues, dum hic in carcere fuit, pro liberatione eius ad Magiſtratum ſcripſit. Habes petitionem meam, quam ſpero te mihi non eſſe denegaturum. Quæ circa me ſunt, quæque noua hic habemus, melius ex ipſo, quam ex meis literis cognoſces, & ſunt ſane pauca adhuc læta. Dominus miſereatur tandem noſtri. Ad binas meas præcedentes literas auidiſſime tuum reſponſum expecto, vt quo in ſtatu Reſpublicæ ſint, certi aliquid per te intelligam. Bene vale honorande & amiciſſime Domine, vxori tuæ & fratribus omnem à me ſalutem & reuerentiam.

Dum hic vir procraſtinat, accepi tuas literas, quæ valde mihi gratæ fuerunt, ex iis enim quod petebam abunde intellexi. Spes, metus: ſed minor tamen quam ſi in priore ſtatu permanſiſſemus. Orandus eſt Dominus vt conſilia noſtra conuertat ad ſui nominis gloriam, & ad piorum ſalutem. De patria mea nun-

quam dubitaui quin aſſentiretur, & ita etiam ſemper illis ſuaſi, vt ſua conſilia ad veſtra accommodarent. Si enim concordes fuerimus, & altera prouincia alteri fidem ſeruauerit, facile nos aduerſus quoſcunque hoſtes tueri poterimus. Gaudeo itaque ſententias hîc veſtras conueniſſe, quanquam nondum ſciam, quomodo hæc res apud nos acta ſit. Super ea enim non puto Statuum conſenſum requiſitum fuiſſe, niſi Deputatorum forte poteſtati iam ante commiſſa fuit: ſed hoc ſciam poſtea. De Steenwico iam pridem læta quædam noua habuimus: ſed quæ rurſus euaneſcere incipiunt. Sumus tamen adhuc in ſpe aliqua commeatum in illud inuectum eſſe. Multum in conſeruatione iſtius Friſiæ noſtræ poſitum eſt. Si enim occupetur, iam altera fere parte eius excidimus, quam etiam facile aduerſus aliam tueri & munire poterunt. In Germania nihil noui eſt, quam quod Imperator grauiter ad-

huc

huc ægrotare dicatur. Miſſi etiam Legati ad Electores de nouo die pro Comitijs conſtituendo. Princeps Bauarus tandem aliquid in his partibus impetrauit : electus enim eſt in Epiſcopum Leodienſem : an Belgij noſtri bono, euentus oſtendet. Videntur Pontificij ſingulare aliquid cum hoc Principe moliri, ſed durum eſt aduerſus ſtimulos calcitrare. Iudicium Dei ſuum progreſſum accipiet, etiamſi totus mundus ſe oppoſuerit. Cætera noua quæ hic circumferuntur ſunt de motibus Anglicis & Scoticis, de quibus certiora vos habere exiſtimo. Hoc ferè omiſeram : Conſul Groningenſis Obbema, homo malus huc venit ad colligendas pecunias pro exercitu Regio, ſed noua, quæ huc de Steenwico aduenerunt, mercatores Italos timidos faciunt. Iterum vale vir clariſſime. Addo hic literas, quarum nuper oblitus fui : quæſo, vt iſtius eruditi & pij viri meminiſſe velis, neue grauueris nonnunquam me

paucis

paucis verbis de ſtatu rerum apud vos ſignificare. Coloniæ, VII Febr. Anno MDLXXXI.

Tuus ex animo

AGGÆVS ALBADA.

LXX.

Illuſtri ac Generoſo Domino Iohanni Comiti Naſſaniæ, Catzenelleboga, &c. Gubernatori Ducatus Geldriæ, & Comitatus Zutphaniæ, Domino noſtro gratioſo & colendiſſimo.

Fidē Pontificiis datam ſeruandam eſſe.

QVæſtionem Epiſtola tua ad nos data propoſitam, Illuſtris, ac Generoſe D. Comes, tum ob varias ac ſæpe diſſentaneas rerum circumſtantias, tum propter diuerſa nonnullorum alioqui forſan bonorum hominum iudicia generatim atque in Theſi, & quidem accuratè, vt rei dignitas poſtulat expedire, & difficile eſt, & periculi plenum. Tamen quia

quia neque pio huic Tuæ dignitatis ſtudio deeſſe poſſumus, neque intelligimus tam generale à nobis pronunciatum requiri: dicemus ad ſingularem hypotheſin, quæ ad vnius Geldriæ rationem propriè pertinet, id quod & veritati & verbo Dei iudicamus eſſe conſentaneum. Iuriſiurandi formulam à Tua D. Ordinibus Geldriæ præſtitam, vt & ad eorum res rationeſq; peroportunè accommodatam, & maxime ad Prouinciam illam in tranquillitate & concordia, quæ vna certe ſalutis eſt anchora, retinendam, ſane quàm idoneam, & omni ſuperſtitionis nota penitus vacantem, non modo probamus, ſed laude etiam & ſingulari commendatione dignam eſſe iudicamus. Rationem porro illam quam T. Generoſa D. in pura religione primum quidem toleranda, & pro ſe ſuaque familia exercenda, deinde pro vniuerſo populo ſine tumultu ac cæde ab omni iniuria vindicanda ſequutam eſſe ſe ſcribit,

non

nõ minore certe cum pietate, quam prudentia, fide, & virtute coniunctam eſſe plane arbitramur: cenſemuſq; hoc muneris inprimis à Deo Tuæ dignitati eſſe impoſitum, vt publicam, quoad eius fieri poteſt, pacem & concordiam inter ciues atque vniuerſos præfecturæ ſuæ populares ſummo ſtudio atque omni ope tueri pergat; omnem omnino vim, audaciam, cædem atque immanitatem propulſet; atque alterutrius religionis ſectatores, qui ſe modeſtè ac tranquille in officio continebunt, authoritate ſua peræque tueatur, vt qui ſtatus eſt Prouinciæ cui præes, omnibus modis procuretur, & religionis pacificatio communibus ſubditorum votis conſtituatur. In eam rem rationes à dignitate Tua ſigillatim per epiſtolam commemoratas firmum ac ſtabile pondus habere, neque aduerſariis argumentis, vel tantillum labefactari, nedum euerti poſſe, iudicamus. ac proinde ne hîc quidem à nobis ea repetenda

eſſe

eſſe ducimus: tamen vt noſtram ſen-
tentiam planius Gener. T.D. capiat,
omninò ſtatuimus, omnem poteſta-
tem eſſe quidem à Deo, & certo ac
rato eiuſdem nudu decretoque con-
ſiſtere, ſed legitima certè vocatione
apud homines patefactam debere
ſanciri; ſine qua nullũ ſibi quiſquam
imperium, nullamque poteſtatem
debet arrogare; niſi qui Deum vio-
latæ ſuæ maieſtatis & contemti de-
creti ſeueriſſimum vltorem volet
experiri. Legitima autem vocatio
eſt ea proculdubio, quam leges vel
diſerte præſcribunt, vel tacita ac re-
cepta apud populum conſuetudine
aut conuerſione admittunt. Legem
porro ex Dei volũtate, atque æqua-
bili iuſtitiæ & æquitatis ratione ho-
minum animis inſculptã, natam, po-
puli conſenſu, & communi reipub.
ſponſione approbationeque figi &
ſanciri, nemo non inſaniſſimus vn-
quam dubitauit. Vult enim Deus
populi conſenſione ac ſponſione
quantumuis ratum ac certum ſuum
decre-

decretum quaſi appoſito quodam ſigillo obſignari; vt omni excuſationis præciſa anſa nemo ſit qui ſe obſequium atque obſeruantiam magiſtratui tanquam Dei legato debere neſciat. Quod etſi in his vocationibus quæ ſunt in Republ. ordinariæ perpetuum eſſe ambigit nemo: tamen quos etiam extra ordinem vocauit Deus, eos communibus veluti populorum ſuffragijs vt eorum ſcilicet imperio nihil deeſſe videri poſſet, voluit comprobari: quod in Moſe, Ioſue, & Dauide factitatum eſſe ſacra docet hiſtoria. At vt qui à Deo immediate vocantur ab eo ſola iura legeſque accipere certum eſt; ita qui populorum ſuffragiis ad Reipublicæ curam adminiſtrationemque immediate vocantur, illi vniuerſa populi voce ac ſponſione, id eſt, pactis conuentis, atque ictis fœderibus, & conditionibus vtrinque datis, acceptiſque, quaſi ſecundarijs, & ab æterno Dei decreto, tanquam ex primo cauſarum fonte manantibus

cauſis

cauſis ac firmamentis intermediis, ordinariam omnem ac legitimam imperij ac magiſtratus vocationem accipiunt, eademq; qui temere violarit, Dei certe decretum, atque ordinationem, conſtitutionemque, non ſine nefario ſcelere violare, eiuſque ſeueram ac iuſtam vltionem, & quidem ſæpe cum populi pernicie in ſuum caput acceſſere. Et ſane videmus plerunque regum ac populorum vel potentiſſimorum interitus hanc eſſe cauſam, quod vel principes impotenti dominandi libidine, vel populi laſciuiente proteruia, hæc fœderum & ſponſionum publicarum ſepta non vereantur tranſilire, ita vt vel in immanem ac feram tyrannidem, vel in fœdam atque deterrimam anarchiam & ſeditionem popularem legitima imperij adminiſtratio degeneret. Quod ſi ita eſt, vti certe eſſe nemo ſanus ambigit, omnino ſtatuendum eſt, ſacroſancta illa eſſe omnibus atq; adeo in hac Geldrica præ-

fectura Generoſæ Tuæ Dignitatis auguſta eſſe debere fœderum, pactorum,& ſtipulationis vincula;quibus abruptis nulla recta aut legitima imperij adminiſtratio ne intelligi quidem poteſt. Et quum nulla plane gens vſque adeo omnis humanitatis expers reperiatur,quæ ſe in voluntariam cuiuſquam hominis ſeruitutem ſponte coniiciat : omnino fit, vt qui ſe populus regi, principi, aut magiſtratui regendum ac moderandum tradit, quam illi concredit poteſtatem, certis eam ac ratis cancellis & quaſi regionibus vel expreſſa lege, vel tacita certe conſuetudine cirtumſcribat. Habet enim potiſſimam ſuæ, id eſt,publicæ ſalutis ac tranquillitatis rationem populus, quam quidem ſupremam eſſe legem nemo vnquam dubitauit: ac propterea quia illam popularis multitudinis turba vix ſentit poſſe conſeruari, in vnius fide, prudentia ac vigilantia deponendam concredendamque ſibi eſſe arbitatur : cui

deinde

deinde pro ratione ſuæ ſalutis ac tranquillitatis, in quem vnum ferè colineat ſcopum, eiuſmodi conditiones præſcribit, quas è republica maxime eſſe exiſtimat. Ac proinde nemo debet exiſtimare, maiorem ſibi à Deo in populum aut ciuitatem vllam eſſe concreditam poteſtatem, quam ſit ea quæ legitimæ huius vocationis formula & pactis iuratis, ac datis acceptiſque vtrinque conditionibus exprimatur: à quibus neque Principi neque populo, niſi forte noua intercedēte ſponſione aut conſenſu, fas eſt reſilire. Ex quo fit perſpicuum, quod ſi qua gens, populus, aut ciuitas, vel oraculo diuino monita, vel alioqui veritatis doctrina & pura religione imbuta pio ſe cuipiam principi commiſerit, ab eoque inter cætera pacta conuenta, religionis puræ vindicias tuitionemque ſtipulata ſit, princeps ille dubio procul ſponſione teneatur, neque poſſit vllam in eo populo violati cultus diuini aut idolo-

latriæ labem ſine periurij nota tolerare, quemadmodum Iſraelitici populi exemplo, qui fœdere & ſponſione interpoſita, & ſe, & omnes ſeniores ac magiſtatus hoc nexu obſtrinxerat, planiſſime liquet. At verò ſi qua ſe ciuitas vel prouincia, vel populi Ordines, Principi aut magiſtratui regendos tuendoſque tradiderint, ea conditione, vt ſibi ſua maneat integra qualiſcunque religio; atque ille interpoſito Dei nomine ac iuriſiurandi ſacramento huic ſe cōditioni obſtrinxerit: haud poteſt exiſtimari quandiu non aliam à Deo manifeſtam vocationem acceperit, vel nouam ſponſionem cum populo inierit, ius habere, vel vi, vel armis illum ad ſuam religionem traducendi, cum certum ſit, eius poteſtatem ratis limitibus circumſcriptam hucuſque non porrigi: ac proinde nullam eum ad hanc rem legitimam habere vocationem. Et tamen in eo Principe, cui merum ac ſummum ſit imperium

perium, poſſit fortaſſis exoriri aliqua dubitatio, præſertim variis, vt antè diximus, incidentibus rerum circumſtantiis; quæ hæc vincula interdum vel laxare poſſunt, vel arctius fortaſſe conſtringere. Verùm ei qui à ſummo magiſtratu, vel Ordinibus diſertè ac manifeſtè limitatam acceperit iuriſdictionem; mero imperio, ac ſumma poteſtate penes illos manente; nemo non videt à pactis illi ac iuratis conditionibus haud eſſe temerè reſiliendũ. Quod verò nonnulli exiſtimant; Pacem ac fœdus cum Pontificiis initum ſi conſeruetur, impias eorum ſtabilire ſuperſtitiones; tantum abeſt, vt ita eſſe ſentiamus, vt contrà doceamur experientia, nullam firmiorem eſſe rationem illos ad æquabilitatem reuocandi, ac proinde puri cultus diuini atq; Euangelicæ doctrinæ propagandæ, quàm ſi vtrinque iurata pax ſarta tecta conſeruetur, quemadmodum è diuerſo nihil eſt quod veram pietatem ac doctrinam æquè

perdat, euertat, ac denique exſtinguat, atque ciuilia & inteſtina diſſidia, quæ ex proculcata fide, & reſciſſis pactis, nata, in cædem, ſtrages, atque immanes tandem erumpit lanienas. Quas certè magiſtratuum eſt obuia vtrinque acri ac ſeuera in omnes quicunque pacis ſanctionem publicam violarint animaduerſione, prohibere, & æquabilitatem lege ac ſponſione publica conſtitutam, vi atque immanitate omni propulſata, diligenter ac ſedulò conſeruare. Nam ſi qui ſunt qui ſtatuant, omnino cum iis qui in religione à nobis diſcrepant nullum plane fœdus, nullamque pacis publicæ ſanctionem ſinè impietatis nota firmari poſſe; ij certe non modo ratione ac legis diuinæ prẹſcripto atque exemplis, ſed communi ſenſu, & omnium ætatum ac ſeculorum experientia facilè conuincentur: cum nemo ſit qui non videat, hoc poſito axiomate, pios omnes cruentis ac perpetuis bellis & dimicationibus, atque o-

mnium omnino gentium ac populorum odijs,direptionibus,ac vaſtarionibus obiectos fore; qui ne de finibus quidem (vt infinitas alias omittamus controuerſias) cum vicinis legitimè ac pacificè ſint vnquam tranſacturi; & verò omnes etiam paſſim populos ac reges mutua inter ſe laniena diſcerpendos commiſſum iri. Abraham certè inter impios ac prophanos, legiſque diuinæ penitus ignaros reges pacificè vitam traduxit, & ſuæ ſuorumque ſaluti, & incolumitati pactis ac fœderibus initis diligenter cauit, & ne terram quidem illam, quæ ſibi à Domino certa promiſſione iam erat cõſignata, putauit ſibi armis ac vi, obtento religionis vel introducendæ vel propagandæ prætextu, eſſe attentandam. Cuius exemplum imitatos eſſe eius liberos Iſahacum & Iacobum, nemo eſt qui neſciat. Ioſeph autem cum Ægyptiis omnium prope idololatrarum anteſignanis, non modo pacem coluit, ſed vitæ curri-

culum omne traduxit. Moſes deinde etſi grauiſſima tyrannide preſſum ab ingratiſſimo Ægypti rege populum Dei cerneret, nihil vnquam vi vel armis tentandum ratus, Dei quidem vocationi paruit, ac certè à Rege hoc vnum poſtulauit, vt ſibi liceret populum in deſerta ad certum temporis interuallum traducere, vbi is Deo ſuo ſacrificaret. Religionem interim Ægyptiacam neque immutauit, neque plane attigit. Quum verò iam extincto Pharaone populum in Arabiam deduxiſſet, cum omnibus obuiis populis, Moabitis, inquam, Edumæis, atque Ammonitis pacem diligenter colendam fœduſque ſanciendum duxit, & neminem ne laceſſitus quidem vel digito attingi paſſus eſt, præter eos quos diſerto Dei verbo ad internecionem delere iampridem erat iuſſus. Quod verò idem Moſes ex Dei præſcripto omni fœdere cum Ægyptiis, Babyloniis, aliiſque impiis ac prophanis genti-

bus

bus ineundo, toties, tamque ſeuerè populo interdixit, non eo ſpectat, vt continuis ac ſempiternis eos bellis ac dimicationibus vicinorum obijceret, pacemque ac finium conſtituendorum tranſactiones aliaſque eiuſmodi, quæ ad Reip. tranquillitatem pertinebant ſponſiones omnes incideret: ſed tantum ne quam cum illis inirent neceſſitudinem, quæ ad cultum Dei violandum vlla ratione poſſet pertinere: vel ne bello laceſſiti, de Dei ope atque auxilio toties, & tam certis ac variis documentis explorato deſperantes, Ægyptiorum aut Babyloniorum copias auxiliares, à quibus demum & religio & reſpublica peſſundaretur, aduocarent. Alioqui certum eſt, cum gentibus ac populis vicinis pacem diligenter coluiſſe, & finibus non modo Dei lege, ſed mutua cum vicinis tranſactione ſponſioneque præſcriptis ſeſe continuiſſe: ad exteros Principes & populos miſiſſe legationes, qui pacem ac fœdera

inita firmarent ſtabilirentq; : quemadmodum Dauidis, Solomonis, atque omnium prope populi Iudaici regum exemplis manifeſtè doceri poteſt. Poſtea verò quàm eorum poſteri inanibus pſeudoprophetarum præſtigiis deliniti, fœdera & pacta iurata cœperunt reſcindere; grauis atque horrenda diuinæ iræ vltio confeſtim eos eſt conſecuta, quæ primùm quidem Iſraëliticarum tribuum triſtem ac funeſtam diſperſionem, paulo poſt Iudaici populi captiuitatem, ac duram ſub Babyloniis ſeruitutem, & denique vniuerſam propè totius gentis internecionem ſub Veſpaſiano peperit. Quibus certè exemplis docemur, nihil ferre Deum grauius, quàm ſacroſancti ſui nominis in fœderibus publicis adhibiti temerariam violationem. Quòd ſi vero cum prophanis ac iuratis Dei Chriſtianiq; nominis hoſtibus tranſigi poteſt, quæque ſemel tranſacta fuerunt, ea ſine flagitioſa periurij nota & diuinæ vltionis prouocatio-

uocatione infringi reſcindique nequeunt: facile erit ſtatuere, quid de iis ſentiendum ſit, quæ cum iis populis ineuntur, cum quibus non modo communis patriæ, agnationis, affinitatis, vicinitatis, atq; infinitorum vinculorum neceſſitudine coniuncti ſumus: ſed etiā apud quos Dei Eccleſiæ ac ſacramentorum veſtigia etiamnum ſupereſſe non poſſumus ire inficias: ita vt iam non debeant nobis haberi pro paganis aut infidelibus (vti habebantur ab Iſraele Babylonij, Ægyptij, atque aliæ prophanæ gentes:) ſed eorum loco, qui à puritate doctrinæ ita receſſerunt, vt tamen haud ſit dubitandum, quin inter eos ſua ſeptem millia, quæ Baali haud flexerint genua, Deus ſibi reſeruarit. Eſt igitur ea inter nos neceſſitudinis ratio, quæ fuit olim Iudæ tribui cum Ephraimitis, ac reliquo Iſraele: cum quo non modo fœdera illi inierunt, ſed firmam ſæpe ſocietatem ac neceſſitudinem inculpatè retinuerunt. Quanquam

quam certè nobis eo maior etiam atque arctior intercedit cum Pontificiis copulatio, quod ab iis, neque rege, neque finibus, (vt olim ab Iſraële Iudæi) ſeiuncti, vna ſæpe ciuitate, vno pomœrio, vnis parietibus, & verò etiam vno nonnunquam cubili claudimur. Quod ſæpius in regno accidit Iuda, vbi qui Iohouæ ſacrificarunt, nõ tantum ab illis, quantum ad Reipub. communem adminiſtrationem diſceſſerunt, qui in excelſis litabant. Ad hæc verò hoc ab illis beneficij accepimus, quod illi nos exules in patriam reuocarunt, hoſque ſuis armis aduerſus exteram vim ac tyrannidem tuendos ea conditione ſuſceperunt, vt ne nos viciſſim quicquam vi vel armis vel illegitima ratione contra eorum religionem tentaremus. Quæ certè, niſi propulſata ab eorum capitibus ac fortunis omni vi, cæde, ac ſicariorum audacia, nos illis diligenter & bona fide præſtiterimus; non videmus quomodo perfidiæ ac violati

nominis

nominis diuini crimen ſimus à nobis deriuaturi. Vt pleriſque omnibus qui rem diligentius examinant ſit notum, ei quidem qui legitime gladium gerit vindicandum eſſe ab hoſtium iniuriis veram religionem: ſed illam armis amplificandam aut prouehendam vix eſt vt aliquis exiſtimet. Quibus omnibus recte intellectis & ad veritatis trutinam expenſis, facile eſt ad reliqua eorum qui contra ſentiunt argumenta reſpondere. Quod enim aiunt, Magiſtratui haud eſſe integrum idololatricum cultum tolerare, propugnareque, libenter damus: neq; id quidem fieri omuino volumus, ſi vlla ad eum eliminandum legitima magiſtratui data ſit poteſtas. Sed hoc vnum contendimus, vt non modo non intentet vim in eos in quos poteſtatem nullam habet; ſed vt etiam iniuriam & violentam tum militum, tum ſicariorum manum ab iis propulſet, ad quorum incolumitatem ac ſalutem tuendam propugnan-

damque

damque omne ius atque imperium quod habet accepit: & ne legitimæ ſuæ vocationis ac pactorum conuentorum, iuratorumq; fines tranſiliens, patiatur vel militum vel ciuium iniuriæ quenquam patêre, ſed omnibus peræque iuris æquabilitatem adminiſtret. Quod ſi autem propulſata vi atque iniuria, quæ illis tumultuoſe ac per ſeditionem nullo magiſtratus imperio, aut edicto, neque legitima vocatione erepta ſunt templa ſponte ciues deſeruerint, haud certe arbitramur magiſtratus eos ad idololatrici cultus inſtaurationem debere incitare: ſed ſi qui quæ ſua ſunt ſibi vindicent, meminerit magiſtratus haud ſibi eſſe hoc à Deo iniunctum munus, vt vi & armis quos tuendos ſuſcepit, opprimat: ſed Dei miſericordiæ clementiſſimæ illos ad veram religionem per Euangelij prædicationem adducendos permittat. Nemo eſt enim qui non intelligat, haud poſſe cenſeri abrogatum eſſe idololatri-

cum

cum cultum, quem vel præſidiariorum militum vi & armis, vel plebis tumultuantis cæco impetu oppreſſum, reſtituta denuo iuris inter ciciues æquabilitate magna ciuitatis pars quaſi poſtliminio repetit; niſi forte pro legitimo iure vim ac tumultum militarem libeat ſubrogare. Quanquam ne hoc eſt quiſquam qui non fateatur; per vim ac tumultum neque idololatriam abrogari, nec veram religionem poſſe conſtitui, cum certum ſit, quos eiuſmodi ratione coëgeris, eos vel omnem pietatem abiurare, vel certè in veræ religionis ſectatores multo acerbius odium concipere; quod prima quacunque oblata occaſione in optimum quenque atque innocentiſſimum cum atroci contumelia inflectunt. Ac proinde, quod hîc nobis periculum obiiciũt, fore, vt Pontificij fidem nobis datam violent, idq; ea ratione nobis eſſe anteuertendum exiſtimant; quod nos, vt ſe iſtic res habent, ſine perfidia fieri

non

non credimus, nihil habeat momenti. Nam primum quidem cum altero ipſorum axiomate ex diametro pugnat. Etenim ſi volunt propter nullum bellorum ciuilium vel aliorum periculorum metum, idololatriam tolerari; propterea, quod non ſint facienda mala vt eueniant bona: ſciant, ne nos quidem intelligere, cur propter obiectum à ſe periculi metum perfidiæ ſit crimen ſubeundum, & ciuibus noſtris iniuſta vis inferenda. Imo vero, quia non ſunt facienda mala vt eueniant bona, ideo fit, vt religionem periurio ac fraude minime ſtabiliendam eſſe cenſeamus. Deinde facile cuiuis eſt perſpicere, quod metuunt periculum, id eos ſibi ipſos tam periculoſo hoc ſuo axiomate accerſere. Quod enim dubia Pontificiorum in fœderibus conſeruandis hoc tempore facta ſit fides; nonnullorum certe inſolentiæ tribui poteſt, qui vel immoderato zelo, vel forte animi impotentia, vel denique cupiditate aut

rerum nouarum ſtudio commoti, omnem iis occaſionem cur nobis fidem ſeruandam ducerent videntur præripuiſſe. Quos enim contra pacta ſacramento ſolenni toties firmata ſuis ſedibus & aris ac focis eiecerunt; eos vix eſt vt non & vltionis cupidos, & ad fidem datam viciſſim reſcindendum promptos paratoſque reddiderint. Quod ſi itaque fidem nobis ſeruari, & axioma illud, Hæreticis nõ eſſe ſeruandam fidem apud Pontificios aboleri cupimus; omnino neceſſe eſt, vt & ipſi viciſſim fidem datam ſancte tueamur, & eorum axioma qui vel periurio religionem putant pie poſſe ſtabiliri, vel cum impiis aut idololatris pacem ac fœdus poſſe coli negant, reijciamus; & denique pacta iurata ac fœdera publica vita ipſa nobis eſſe antiquiora ſtatuamus. Inprimis autem magiſtratus iuris æquabilitatem inter ciues tueatur, & vim omnem atque iniuriam ab eorum capitibus ac fortunis propulſet; ani-

maduertatque ſine vllo diſcrimine in eos omnes quicunque pacem publicam turbarint, aut fœdera violarint. Atque ita facile erit hiſce periculis, quæ proponuntur, occurrere. Nam quod addunt, ſi noſtræ vires ſint inferiores, in Dei virtute nobis eſſe recumbendum: pie ſane & prudenter diceretur, ſiquidem niti nos legitima vocatione certum eſſet: nam qui à Dei pendere videri volunt auxilio, vbi de vocatione vera & legitima perſuaſi non ſunt, eos Deum tentare omnibus vere Theologis eſt notiſſimum, cum autem Chriſtianis omnibus debeat eſſe exploratum, Deum haud eſſe tentandum, neque quicquam ſine legitima eiuſdem vocatione auſpicandum, vt ne à quo mandatum non habemus ab eodem deſerti ſtultitiæ noſtræ ac temeritatis meritas pœnas demus, omni ſtudio operaque cauendum eſt, ne extra metas vocationis noſtræ excurramus. Exemplis Hellandorum, Zelandorum, ac

Magde-

Magdeburgenſium, Argentinenſiumque, quos aiunt omnem religionis tranſactionem excluſiſſe, poſſemus omnium Gallicarum, Germanicarum, ac Polonicarum Eccleſiarum exempla opponere, quarum certè apud pios omnes ea vt minimum debet eſſe authoritas, vt ne præcipiti ac temerario præiudicio damnentur: ſed non eſt neceſſe: quæ enim producunt exempla cauſam etiam noſtram iuuant. Hollandi enim & Zelandi pacificationem ac iuris æquabilitatem inter eos qui diuerſam profiterentur religionem indubitatè conſtituerunt: & vero etiam Comitem à Marchia D. de Lumey, quod exiſtimaretur eiuſdem iuris ac pacti violati author fuiſſe, capitis iudicio arceſſiuerunt; eiuſque œconomum, quod ſe crudelitatis erga Pontificios perpetratæ adminiſtrum geſſiſſet, laqueo vitam claudere coëgerunt. Sed quum viderent, propterea quod à reliquis omnibus prouinciis atroci bello im-

petebantur; omnes prope Eccleſiaſticos, & pleroſq; etiam Pontificios ad hoſtes quotidie parare defectionem, omniq; conatu adniti, vt arces ac ciuitates munitiſſimæ illis proderentur: communi Ordinum ſanctione decretũ eſt, vt paucorum eorum, qui religionem Pontificiam profitentes ibi manſiſſent, in tanto reip. periculo ratio minime haberetur: ſed ad commune periculum propulſandum vnius tantum religionis vſu publice permiſſo, nefarijs cõſpirationibus, quoad fieri poſſet, anſæ omnes præciderentur. Quod quidem exemplum ſi in his regionibus communi conſenſu Ordines ſequi velent; nemo eſſet noſtrum qui improbaret; modò vt id legitima ratione & communi Reipublicæ ſponſione fieret, & non paucorum militum, vel tumultuantium ciuium impetu & armata manu ſine vlla legitima vocatione per vim obtruderetur. De Argentinenſibus quidem ſecus ſe res habet quam illi affirmant,

mant, vt ex hiſtoria ſatis eſt notum. At vero de Magdeburgenſibus prope idem quod de Hollandis eſt iudicium. Quod enim eſt ab eis factum, id in ciuitate libera, quæ magiſtratui eam poteſtatem communi ciuium conſenſu permiſiſſet, factum eſt. Neque eſt quod vlla fœdera cum ciuibus inita fuiſſe ab illis violata quiſquam poſſit ſuſpicari. Quare nihil ad rem præſentem ea exempla facere poſſe certum eſt: Quin potius libelli illius ſupplicis debebant meminiſſe, qui communi Synodi Dordracenæ ſanctione, atque omnium, qui tum religionem profitebantur approbatione Archiduci Domino Matthiæ ac vniuerſo Ordinum Senatui XXII Iunij ſuperiore anno fuit oblatus. Quod ſi enim, quid ibi poſtulent Eccleſiæ, quidque viciſſim polliceantur diligenter fuerit expenſum; facile erit intelligere, quid in hac ſit ſequendum controuerſia. Neque enim quenquam exiſtimamus tantum ſibi eſſe

arrogaturum, vt Synodi atque Eccleſiarum illud iudicium ac factum (quod Dei certe benignitate ac munere ad propagandam veram religionem feliciſſimè ceſſit) temerario decreto damnare velit. Hæc eſt noſtra, Illuſtris ac Generoſe Domine Comes, de propoſita quæſtione ſententia; quam etſi verbo Dei ac veritate ſubnixam eſſe non dubitamus; haud velimus tamen ad generalem aliquam theſin, niſi probe expenſis atque examinatis omnibus circumſtantiis, deflecti. Ad hanc vero quæ nobis propoſita fuit hypotheſin non inepte accomodari poſſe ſperamus. In quo ſi Generoſæ Dignitati Tuæ ſatisfactum erit, eſt quod gaudeamus. Sin minus, haud dubitamus tamen illam pro ſua benignitate atque animi æquitate voluntatem noſtram ſibi addictiſſimam boni eſſe conſulturam. Vale.

Hæc Epiſtola conſcripta eſt à præſtantiſſ. Theologis reformatæ Rel. in Belgio.

LXXI.

LXXI.

Præſtantiſſimo viro, Dn. Bon. Vulcanio Brugenſi Flandro, domino & amico ſuo, plurimum obſeruando, Wormatiæ.

S. P.

BInas tuas nonnullo interiecto interuallo accepi literas, vtræque Pſalmorum mentionem faciunt. In quibus ſcio multa eſſe quæ limam deſiderẽt, & annotaui emendauique nonnulla: ſed, vt verum fatear, ſæpe vereor vt magis peccem, ſi manum de tabula non ſuſtulero. Nam quod ad frequentes illas ſynalœphas attinet, quo penitius eas expendo, eò mihi videntur propius ad vulgatiſſimam loquendi rationem accedere, & etiam à poëtico more non abſcedere. Reliquos certe video multas vſurpare, quas itidem aures meæ indicãt eſſe paulò duriores; & tamen ſuſtuli nõ paucas. Verſio reliqua dudum parata eſt, ſed puto me Suburgi reliquiſſe, Inquiram

De Pſalterio, deque Republica.

tamen diligentius. Tu ſi quid voles vel in Synodo, vel aliâs ad eos diuulgandos recipiendoſque præſtare, per me quidem poteris. Ego certe neminem vnquam hoc nomine vnquam interpellabo. Etſi tuum erga me ſtudium mihi gratum eſſe non poſſum diſſimulare, & maxime quod plurimi faciam tuum iudicium: & puto nonnullorum maleuolentiam obſtare, quominus in Eccleſiiis admittantur, quanquam ego id certe fero leuiter, præſertim quum videam eos probari pleriſq; viris doctis. Biduum eſt, quod Duci Andegauenſi decreto Senatus populique ſcito conceſſa ſit Michaelis ædes ad ſolennia Pontificio more celebranda: id varij variè interpretantur. Ego certe exrſtimo iure pacti initi haud potuiſſe denegari, neque ſtatuo nos propterea eſſe in noxa, cum nos vocationem legitimam ad eam rem haud habuiſſe mihi perſuaſerim. Noui etiam ingeniū optimum Principis, qui eam rem non tam ſua

quam

quam eorum apud quos cupit ſuam dignitatem amplificari cauſa poſtularit, impetraritq; tam æquis conditionibus, vt eam conceſſionem ego potius ex vſu Eccleſiæ putarim fore. Itaque ſi quid iſthic aliter iudicari ſenſeris, da quæſo operam ne indicta causâ temere damnemur. Vale Antwerpiæ x Martij. M D LXXX.

Tui amantiſſimus

PH. MARNIXIVS.

LXXII.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano Mylio, Prouinciæ Hollandiæ à conſilijs, Dordrechti.

S. P.

IN negotio iſto nihil certi affirmare audeo: ſed tamen neſcio, quo inſtinctu animo meo aduerſetur. Semper mihi perſuaſi, in qua opinione adhuc ſum, nullum inter Reges huius ſeculi eſſe, cuius potentia am- De Repub.

plificabitur, ſed omnes imminui oportere: non vno tamen genere & modo, ſed prout Deo viſum fuerit. Euentus in quibuſdam iam manifeſtus eſt. Deinde, multa oſtendunt euidentiſſime, Deum mirabiliter nobiſcum agere, incipere noſtra ſtabilire, aduerſaria imminuere: quo fauore metuo ne excidamus, ſi rurſus ad externa capita & auxilia confugiamus, quibus tam ſæpe deluſi & fruſtrati ſumus. Tertio, traditi ſumus in manus Regis duri, & alij in aliorum manus: ſed hæc pœna eouſque iam proceſſit, vt finis eius apparere incipiat: ſin vero perſonarum fiat mutatio, valde anxius ſum, ne pœna iſta prolongetur. Quarto, dubito, an Deus eum ordinatum velit, qui aduerſarij filij ſui (in Cyro aliud fuit etſi infidelis) partes, pro ſe ſalutem & ſuis ſuſtinet, præſertim hoc tempore, quo bellum ei à filio Dei indictum eſt: Sed longius progredior quam volebam. Mallem coràm de hac re tecum quam per literas agere.

re. Hæc & plura alia ſæpe me ſollicitum reddunt, quamquam è contrario quædã ſint, quæ me iterum, ſi res eo perueniant, conſolentur. Nihil tamen adeo ſolidè, quam quod fortaſſis Dominus Deus hoc medio Hiſpaniam, Hannoniã & Arteſiam, punire velit. Quod ad vlteriorẽ ſucceſſum attinet, ſubſiſto & Dominum pro fœlicitate eius inuocabo. Is poteſt etiam aberrationes noſtras ad bonum finem dirigere. Quapropter ſi vllo modo in hoc negotio progredi vultis, mallem vos in protectionis titulo & iure permanere, quam Domini titulum & ius vſurpare. Per hunc titulum non ſolum multis calumniis & obtrectationibus anſa præſcidetur, ſed & nos in iure noſtro conſeruabimur, Deiq; voluntatem ſucceſſu rerum certius colligemus. Venio ad curam quæ meipſum concernit, in qua tuum conſilium poſtulo. His diebus deputati patriæ meæ litteris mihi ſuis ſignificarunt, me à Statibus noſtris proximis Co-
mitiis

mitiis cunctis ſuffragiis primo loco nominatum eſſe ad Conſilium XXX virorum, quod de nouo in Belgio inſtituitur, & ſuper eo mentem & voluntatem meã amice requiſiuerunt: ſed conſiderato inſtituto meo, qui libenter quod reliquũ eſt vitæ meæ in quiete & ſtudiis pietatis trãſigerem, deinde natura mea, quæ in negotiis iſtis publicis, præſertim quæ ad bellum pertinent, nimis timida & ſollicita eſt, Tertio, quod nihil adhuc de ſtatu iſtius Conſilij, in quẽ modum, ſub quibus conditionib. congregabitur, & quod firmamẽtum in eo præſtandum erit: ob has cauſſas nondum me reſoluere potui, nec abſolute illis ad litteras eorũ reſponſum dedi, ſed petij longius tempus ad deliberandum, hoc reſpectu, vt interea & amicos meos ſuper hac re conſulere poſſem, & præcipuè Deum inſtanter inuocarem, vt aliquid mihi aperire; & in mentem dare dignetur, ex quo de ipſius vocatione ac voluntate certus reddar; quandoquidẽ nihil per ipſius

gratiam

gratiam petam, quàm in quo gloriam eius promouere, & proximo meo vtilis eſſe poſſim. Cùm autẽ ex amicis meis, qui hic mihi fidelius cõſilium dare queãt, nullos quam te & D. Meetkerkium habeam, quoniam ambo & ſtatum prædicti Concilij, & meum quoque ſtatum qualis in hoc loco ſit, deinde mentẽ, ſtudiaq; mea, & libertatem, qua in votis meis vti ſoleo, quæ non vbiq; grata eſt, cognita & perſpecta habeatis: propterea ad vtrumq; ſeorſum ſcribere volui, vtrumque etiã his literis fraterne rogare, vt quam citiſſime fieri poterit, me de Concilio iſto inſtruas, quid mihi faciendũ ducas, qua in re nihil mihi facere poteris gratius. Magni enim iudicium tuum facio. In ſimili officio & quouis alio ſemper me inuenies viciſſim paratiſſimum. Quod cum Gubernatore noſtro accidit, id à multo tempore timuiſſe me non ignoras: ſed tamen reſpectu patriæ meæ non adeo ſuper facto eius dolere poſſum, nam perpetuo in timore

verſati

verſati fuiſſemus, nec vnquam Deo ſuum honorem vindicare & reſtituere, nec ſeruitute nos liberare potuiſſemus, quorum nunc egregia principia iacta ſunt, vt de fine non niſi optima quæque, præſertim circa ea quæ ad honorem Dei & ſalutem animarum noſtrarum pertinent, ſperare queam. At poſtquam nunc exercitus qui hîc collectus fuit, pro maiori parte diſſipatus ſit, multis etiam ex iis cæſis, arbitror nos breui Groningæ mutationem aliquam viſuros. Ad quam rem, vt & ipſe aliquid iuuarem, miſi hodie proprium nuntium ad Senatum cum litteris, quibus quæ hic acciderunt, illis ſignifico, & grauiter eos aberrationis ſuæ admoneo, & ad ſaniora conſilia inducere conor. Quid futurum ſit, Deo committere nos oportebit. Ego tamen in bona ſpe ſum, & quieto animo, nihil nos mali à ciuitate iſta perpeſſuros. Bene vale, vir prudentiſſime & amantiſſime. Vxori tuæ optimæ matronæ

omnem

omnem quæſo à me ſalutem, & filiolo ab ea nomine meo oſculum. Colon. IX April. M D LXXX.

Tuus ex animo

AGGAEVS ALBADA.

LXXIII.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano vander Mylen, Rerum Status Ill. Ordinum Hollandiæ Conſiliario. Dordrechtum.

S. D.

LIteras tuas auidiſſime expecto, præcipue vt cognoſcam, quid ſpei habeas de Duce Alenconio. Scripſi tibi aliquoties de metu & ſpe mea, ſed nunc liberius tibi ſignificare debeo, me ob moram eius, qua putantur non exiguæ occaſiones rei bene gerendæ elabi, in priores meas difficultates, quas ab initio habui, recidere: Metus iterum creſcere, ſpes vero mea imminui occipit, *Publica.*

cipit. Audi etiam vanam, vt ſpero, cuiuſdam diuinationem: Res ſeriò ab Alenconio cum conſilio Pontificis, & confœderatorum eius agi prætenditur, vt eo facilius Arteſia & Hannonia in reditum Hiſpanorum conſentiant. Hoc autem iam factum eſt. Moram porro inijcit, vt ſe illi magis præparare poſſint. Eodem circiter tempore poſtea & Hiſpanus & Gallus in Belgium venient. Aderit quoque Rex Nauarræ cum ſuis, ſed imparibus viribus. Hic tum primum laborabitur, vt illi ſubdolè opprimantur: deinde quærentur occaſiones, vt Gallus in ciuitates aliquot intromittatur: quod variis modis practicari poſſe putat, & vno conuenientiſſimo, ſi Gallicus exercitus ſe nonnunquam vinci & profligari patiatur. Futuras inter hæc etiam Illuſtriſs. Principi inſidias, quibus vel viuus vel mortuus in poteſtatem ipſorum veniat. Quid multis? Conſilia eò tendere exiſtimat, vt & Rex Galliæ à ſuis hæreticis, ac hoſti-

hoſtibus liberetur, & apud nos Rex Hiſpaniæ tandem ſuperior euadat. Præmia quæ Alenconio ex hac ſimulatione decreta ſint, cuique cogitanda relinquit. Ac licet non talis ſucceſſus, quia Dei conſilio aduerſatur, omnino metuendus ſit: tamen hoc ipſum inter Pontificios agi ſibi imaginatur, vel eo tandem negotium hoc adductum iri conijcit: addens, ſicut iam per Gallum Illuſtriſs. Princeps deceptus eſt, ita hac vltima vice Excell. eius extrema vna cum Belgio & amicis ipſius in Gallia ſubituram, propterea quod adhuc eam familiam extollere, & Religionis concordiam, vt vocant, cum illis paciſci velint, de quibus Deum aliter diſpoſuiſſe arbitratur. Habes viri non mali diuinationem, vel potius nimiam ſollicitudinem, à qua ſiue metu huius facti, ſiue ſimilis, nec ego prorſus, nec multi alij haud imprudentes viri mecum, tum illuſtriſſimi Principis, tum Patriæ amantiſſimi, liberi ſumus.

Sed hæc ad te ſolum, ea ſpe, vt me ſollicitudine iſta, quæ nonnunquam ceſſat, nonnunquam recurrit, liberes. Quod exſpectaueram de Steenwico, Dei gratia tandem euenit: adeo autem me huius liberatio recreauit, tantoque perfudit gaudio, vt aliquot noctibus præ admiratione miſericordiæ Dei, vix dormire potuerim, ſemper victoria Steenwicenſi in animum meum recurrente, meque ad agendas Domino gratias incitante. Indies iam expectabo, reliquos etiam ex aliis partibus patriæ meæ eiectos eſſe. Hac hyeme confuſio & luctus nobis hic fuit, nunc iſta in aduerſarios noſtros retorta ſunt: mirareris quam diſpar facies & inceſſus vtriuſque partis hic appareat. Vos ibi armis, nos hic animis & votis, lætis triſtibuſque geſtibus bellum gerimus. Laus & gratia ſit Domino noſtro Ieſu Chriſto in æternum, Amen. In eo etiam, vir optime & amantiſſime, viue & vale,

cum

eum omnibus tuis. Coloniæ, XXIII Martij. Anno MDLXXXI.

Tuus ex animo

AGG. ALBADA.

LXXIV.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Sereniſſ. Ducis Brabantiæ, & Ordinum Belgij Conſiliario &c. Antvverpiæ.

S. P.

HAbes, vir Clariſſime, ſecundo literas, quas Comes Iohannes ad me miſit. Sollicitus eſt de euentu caſus illius, qui Illuſtriſs. Principi fratri ſuo accidit. Nuncios audit ſicut & ego, ſed varios & incertos: quo magis ſollicitus eſt. Aliquoties a me aliquid certi ſcire poſtulat, verũ cum & ipſe cogar mercatorum literis credere, præter vulgi rumores nihil illi ſcribere queo. Rogaueram te ab initio, vt tuæ me ſpei de ſalute *Publica.*

eius certiorem redderes, hoc quia non ſit, ſuſpicor nondum Excell. eius extra periculum conſtitutam eſſe. Itaque nec Comitem, nec meipſum contentum reddere poſſum: vellem eam Dei eſſe voluntatem, ne ex hoc caſu moreretur, propter hoſtes ipſius & noſtros: vbi talis ſpes affulſerit, rogo iterum, ne id me celes, & quicquid boni amplius acciderit communicare non graueris. Quod nuper ſuſpicabar in Aquiſgranenſi negotio, id accidit. Quamdiu legati Proteſtantium adfuerunt, tamdiu Commiſſarij quieuerunt: poſtquam vero domum reuerſi ſunt, libenter commiſſionem ſuam exequerentur, ſed ex cõſilio Legatorum Aquiſgranenſes comparere coram illis, his iam abſentibus recuſant, & cauſam ad Comitia reijci petunt. Nouus hîc miles colligitur, quẽ Præfecto Werdugho mittant. Metuo ne iterum aliquid contra patriam meam moliantur. Quomodo Schenk captus ſit, puto iamprident te audiuiſſe.

Admo-

Admonitione multorum non modo extra vrbem,ſed ne in mœnibus quidem ambulare audeo, quod mihi valde moleſtum eſt. Neceſſitas tandem coget me vel in Germaniam rurſus aſcendere, vel in partes noſtras redire. Bene vale,amantiſſime Domine,& amice. Literas tuas auidè in ſingulas horas expectabo. Vxori,optimæ matronę,ômnem à me ſalutem & reuerentiam. Colon. ipſo die Paſchat. M D LXXXII.

Dign. T. addictiſſ.

AGGÆVS ALBADA.

LXXV.

Nobili ac clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen Ser. Ducis Brabantiæ & Ordinum Belgij Conſiliario, Antwerpiæ.

SPero binas meas literas quas XXVIII & XXIX menſis proxime lapſi ſcripſi, fideliter modo ad manus tuas perueniſſe. Quibus non *Publica.*

habeo quod quicquam in præſenti addam, nec mea opus eſt admonitione vt diligenter iſta à vobis conſiderentur. Hoc memini, me tum omiſiſſe querelas iſtas Hanſiaticarum ciuitatum, quæ circa finē commemorantur ad Ser. Reginam Angliæ ſimiliter pertinere: Iſtius forte occaſione Maieſtas eius commoueri poſſet, vt Legatos ſuos Legatis Ser. Ducis noſtri coniungeret. Non poſſumus Deo Opt. Max. ſatis magnas gratias agere quod in his tantæ mutationis initiis Illuſtriſs. Principem Auriacum nobis ſuperſtitem conſeruauerit. Ego licet corpore abſens ſim, ſpiritu tamen vnà cum omnibus piis qui in Eccleſia veſtra ſunt, Pſalmos aliquot vobiſcum Domino Ieſu meo canā & meditabor, vt hæc Excellentiæ ipſius ex tanto periculo & morbo euaſio cedat veris membris ſuis ad maiorem gratiam & tranquillitatem, hoſtibus autem impœnitentibus ad confuſionem & perditionem. Quod ad munus

nus legationis attinet, cur eam ſubite nequeam, in vltimis literis meis paulo clarius quam ante expoſui; præter cauſam iſtam quam ſpero non leuiter te æſtimaturum : nam ſcis, me hîc quaſi domicilium meum conſtituiſſe, magnaſque rationes habeo, cur in hoc loco & quiete, vbi abunde mihi omnia Deus ſuppeditat, manere cupiam, ac propterea non expedire, vt ei negotio me immiſceam, quam plurimis aliis ad id idoneis exiſtentibus, ex quo in offenſionem eorum quibus hîc ſeruitio obſtrictus ſum, incurſurus ſum: præter, inquam, cauſam iſtam eſt & alia, valetudinis ſcilicet meæ infirmitas, quæ nunc grauior eſt quã vnquam ante fuit, faciuntque dolores iſti vt ad itinera facienda prorſus impotens fiam. Accedit tertia, nominis mei, quod in Germania integrum ac illæſum ſemper conſeruare ſtudui, non parua, vt metuo, detractio & imminutio. Nam cum plerique ſciant me hîc non in patria mu-

nere aliquo fungi, habebunt me in re tanti momenti tanquam mercenarium aliquem, qui operam meam non patriæ meæ præſtem, ſed locare eam ad quamuis occaſionem ſtudeam. Quin etiam quarta euenire poterit, vt nimirum inſtructioni aliquid inſeratur, quod conſcientiæ meæ aduerſum ſit. Ego iam ad ſenectutem vergere incipio, tantoque magis mihi cauendum eſt, ne quid faciam, quod animum meum coram Deo grauare queat, id quod in hoc arduo, lubrico, & incerto, quod ad eiuſdem Dei voluntatem attinet, negocio, facile accidere poteſt. Quid multis? ſi hæc nondum moueant te, quæ tamen apud me maxima ſunt, tum rogo tranquillitatis ſaltem meæ, cui me rurſus reſtitui, rationem habeas. Cupio quod reliquum eſt temporis, in rebus quæ ad regnum Dei pertinent, tranſigere, memor eius dicti: vos non eſtis de hoc mundo. Quare quod proxime petij idem adhuc ſynceriſſimo & amantiſſi-

amantiſſimo animo poſtulo, vt ſi forte mei mentio incidat, excuſare me non graueris. Sunt & alia incõmoda in me, timiditas in dicendo; exigua, vbi opus eſt extẽporali oratione, facultas; Germanicæ linguæ non expedita cognitio & pronunciatio; & cætera quæ referre omitto, quia ſatis tibi nota ſunt. Quod mihi ſcribis de Domino Danæo, libenter intellexi. Literæ meæ confectæ ſunt, ſed nondum, quia prolixiores ſunt, deſcriptæ. Collatio noſtra forte pijs conferre poterit. Bene vale, clariſs. Domine, & amice ſynceriſſime. Honeſtiſſimæ & pijſs. matronæ vxori tuæ omnem à me ſalutem & reuerentiam. Liberis ab illa meo nomine oſculum. Coloniæ, 11 Maij, MDLXXXII.

Dign. T.

obſeruantiſs.

AG. ALBADA.

LXXVI.

Nobiliſſimo clariſſimoq; viro D. Adriano vander Mylen, Ill. Ordinum Belgij Conſiliario. Antwerpiæ.

S. P.

Publica. NImis mihi, vir clariſſime, erga veterem amicum durus videris, qui tanto interuallo ad binas ternaſue meas literas nihil reſpondeas, aut ſane nõ omnes tibi redditas eſſe oportet: præſertim quas proxime ſcripſi, ex quibus mecum deſiderium eorum, quæ circa nouum Principem ſunt cognoſcendi animaduertiſti, cui ob ſollicitudinem meam quam de ſalute communis Patriæ noſtræ habeo, ſatisfacere æquum erat. Vt magnæ ſint in initio huius mutationis occupationes veſtræ, arbitror tamen tantum temporis ſupereſſe vnicuique, vt ſi velit, pauca verba exarare ad amicum queat. Sed deſino conqueri, ne, ſi forte alia ſilentij, vel moræ tuæ cauſa ſit, iniuſtè

iuſtè tecum expoſtulaſſe videar. Patieris me ſolum hoc rurſus à te obnixiſſime poſtulare, vbi opportunitas ſcribendi tibi data fuerit, vt tum me de omnibus, quæ & ad Principis noui naturam ac indolem & ad emendationem præſentis regiminis pertinent, inſtruere non graueris. Maximopere etiam ſcire aueo, quid de mea patria actum ſit, an veſtræ Prouinciæ acceſſura ſit, an vero vna cum Brabantia & Flandria in poteſtatem Ducis Alenconij veniet? Si ita eſt, quibus tum conditionibus noſtræ inter ſe Prouinciæ mutuo obſtrictæ erunt, ne hæc ſeparatio in poſterum alterutri Prouinciæ aliquid incommodi pariat? Quid Geltria? quid Traiectum? Tranſiſulania, vt audio, ad Comitia vocata eſt, an ex veteri more, an autem nouo quodam conſilio, neſcio. Hoc ſcio, magis eam ad Imperium quam ad Gallum inclinare: ſed hæc diuiſio ſi contigerit, grauiſſima incommoda & damnoſa ambabus Prouincijs

noſtris

noſtris atque aliis etiam vicinis adferet. Admonui ſuper hac re quoſdam ibi ex præcipuis, ſed præſtaret per conſilium Ordinum prouideri, ne ne quid ſeparatim Prouincia illa cum imperio agere incipiat. Territant nos quidam hîc propter aquarum inundationem quæ apud vos accidit, & vim ventorum incredibilem, qua dicitur etiam turricula quædam in tectum cubiculi, in quo Dux agit, collapſa eſſe, præter damna alia quæ vis illa & publice & priuatim in ciuitate illa, tum etiam in mari attulit; Omen neſcio quod inde colligam. De religione quoque diuerſus hîc ſermo eſt. Scribitur mihi ex Germania, Vlmæ conuentum Principum & ciuitatum proteſtantium habitum eſſe, in quo de exilio Aquisgranenſibus ferendo actum eſt: hoc videtur intellexiſſe ac metuiſſe Iuliacenſis, vel conſilium eius, atque ideo his diebus mandauit Præfectis ſuis, vt itinera iterum ciuitati aperiant, quæque velint inferre

ferre & euehere ciuibus faculta-
tem permittant. Hactenus nec per
mandatum Cameræ nec cuiuſquam
Principis literis & legatione induci
ad id potuit. Exiſtimant quidam,
Celſ. ſuam per ſtatus ſuos, quorum
cõuentum Duyſſeldorpij ante pau-
cos dies habuit, coactum eſſe. Ni-
hilominus aduentant Legati Com-
miſſariorum Cæſaris, qui de nouo
ſuper cauſa cognituri ſunt. Com-
miſſarij autem illi ſunt tres Electo-
res Eccleſiaſtici, Comes de Wine-
berg, & Nobilis quidam ex Naſſaw.
Quid ab his illis qui religioni addi-
cti ſunt expectãdum ſit, Belgij malo,
ambo hîc cognouimus. Quare ſua-
ſum ciuitati eſt, ne quid coram illis
agant, niſi præſentibus & aſſiſtenti-
bus Proteſtantium, qui cauſam hanc
communẽ ſibi cum ipſis fecerunt, le-
gatis. Quis euentus futurus ſit, auidè
expectamus. Quomodocunq; enim
res cadat, non poteſt non magnũ ali-
quid aduerſariis veritatis diſcedere.
Deniq; an Parmenſis idem facturus
ſit

ſit quod Iuliacenſis,vt equites & milites ſuos inde reuocet,adhuc ignoratur. Porro hoc etiam ex Germania mihi ſcriptum eſt: viſam de nouo eſſe ad occidentem illuſtrem ſtellam aliquandiu, quam quidam pro Cometa habent, alij non abſimilem ei iudicant quæ in Caſſiopeia iam ante apparuit: nulli tamen hîc loquutus ſum qui eam obſeruauerit. Eſt hîc Gallus quidam nomine Combiis,homo fidelis & diligens in explorandis, intercipiendis, & perſcribendis nouis hoſtium, ſed conqueritur non dignam ſe pro laboribus ſuis accipere remunerationem, & inopia pecuniæ cogi ſe multas egregias occaſiones, quæ aliquoties offeruntur ad hoſtium ſecreta cognoſcenda,prætermittere. Rogauit me vt hac de re ſecundo non ſolum ad te, ſed ſimul etiam ad Dominum de Aldegonda ſcriberem, quò vtriuſq; interceſſione,pro labore & fide quam Belgio præſtitit, præmium tandem aliquod ab Ordinibus obtineat.

neat. Simulaui me ad vtrumq; ſcribere velle, ſed ſatis mihi eſt ſi à te ſolo impetrem, ne hoc officij genus quod notis denegare non audeo in malam partem à me accipias. Optarem tamen iuſtæ petitioni ipſius locum dari. Plura non occurrunt. Bene vale honorande & amantiſſime Domine: vxori, ſi adeſt tibi, omnem à me ſalutem & reuerentiam. Coloniæ XVII Martij, MDLXXX.

Dignit. T.

addictiſſimus

AGG. ALBADA.

LXXVII.

Virtute & eruditione præſtantiſſ. viro, Dn. Bon. Vulcanio Brugenſi, amico ſuo obſeruando.

S. P.

Literæ tuæ datæ XXIV Martij fuere mihi valde gratæ, quod tuam in me voluntatem proderent, ecquis *De Principe vulnerato.*

ecquis eſſet iſthic rerum ſtatus declararet. De illo etſi nunquam dubitaui,tamen gratum fuit, hac ſe offerente occaſione commonefieri. Poſtremum hoc eſt certe acerbum, & tamen ſi æquus vtrinque animus adferatur, puto non fore plane deploratum. Quod Principi optimo multi obtrectant, graue quidem eſt, & tamen non inſolens. Puto hunc poſtremum caſum, qui fuit omnibus piis ſane quam luctuoſus, multorum acerbitatem eſſe paulu-lum mitigaturum. Sin minus id eueniat, Deo erit committendum negotium: cui certe debemus omnes gratias immortales, quod in tanto periculo eum conſeruarit, quo neq; Reſpublica neque Eccleſia carere, ſine ſummo dolore & incredibili iactura, non poterat. Declarat profecto optimus ille rerum pater, vnum ſe eſſe illum qui ſauciet, & vnum eundem qui ſanitati reſtituat. De me quod calumniantur haud magnopere moror. Didici equidem

cum

cum Paulo & dignitatem nominis tueri, & infamiam negligere, modo vt Eccleſia Dei ædificetur. Et ſcio, ne Iouem quidem, quod aiunt, omnibus ſe poſſe probare. Nec tamen deſino admirari tam improbam hominum male feriatorum inſolentiam. Eccleſiæ negotium peruelim rectius ſe habere: ſed ſpero vbi plane conualuerit Princeps, ſerio eum aliquid eſſe conſtituturum quod ad concordiam ineundam ſpectet. Ego ſi quid hac in re poſſem, meam operam libens præſtiterim. In Pſalmis recognoſcendis admodũ paulum eſt otij, tamen ſi poſſes his feriis Paſchatis ad nos excurrere, cuperem tecum quæcunque reſtituta ſunt communicare coram: ſin minus erit integrum, dabo operam vt primo quoque tempore ad te mittantur. Filium meum iuſſi huc venire in proximas ferias, ſi ſenſero illum proficere, breui poſt remittam, ſin minus, ex re conſilium ca-

piam. Vale, Antwerpiæ XXVIII Martij, Anno MDLXXXII.

Tui amantiſſimus

PH. MARNIXIVS.

LXXVIII.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano van der Mylen, Rerum Status Ill. Ordinum Hollandiæ Conſiliario. Antvverpiam.

S. P.

Commonefactio pro Prinpe.

NON erat quod nunc ſcriberem: ſed cum Generoſus Comes Iohannes ad me heſterno die incluſas miſerit literas, & à me gratioſe petierit, vt eas fideliter ad Illuſtriſs. Principem fratrem ſuum procurarem, non ſciui medium expeditius & tutius quam vt illas mercatori, hoſpiti quondam tuo traderem, perque eum alteri illi qui Antwerpiæ eſt

eſt tibi reddendæ commendarentur. Porrò, ſi has literas tuipſe Excellentiæ ipſius porrigas, tum oro vt eidem humile meum ſeruitium meis verbis omni animi demiſſione deferas, moneaſq; , vt hoc caſu edoctus Deum magis ac magis reuereri, atque ad ipſius honorem, miſerorumq; hominum conſeruationem, omne ſuum ſtudium & conſilium propius collimare incipiat. Niſi id ita fecerit, etſi reſpectu negotij illius cui ſeruit, pepercerit ei Dominus, ne ad libidinem hoſtium cum contumelia ipſius bonorumque omnium periret: metuendum tamen eſt, ne tandem ipſe Deus manum ſuam in illum inijciat, quam euitare poterit, ſi liberum curſum verbi Dei apud omnes permiſerit, iuſtitiam vbique reformet & reſtituat, miſeros ſubditos non ſolum aduerſus hoſtes, ſed etiam aduerſus amicos defendat & tueatur. Expecto magno deſiderio tuas literas. Bene vale, vir clariſſime & amantiſſime,

vxori omnem à me ſalutem. Coloniæ, Cal. April. M D LXXXII.

Tuus ex animo

Aggævs Albada.

LXXIX.

Nobili & clariſſimo viro D. Adriano Mylio, Prouinciæ Hollandiæ à conſilijs, Antvverpiam.

S. P.

Publica. AGitur hîc conuentus huius circuli, ſed & adſunt Legati ex vicinis circulis. A diuerſis eiuſmodi moueri & proponi audio, vt cogar ſententiam meam, qua alterutrum, vt vel legatio, vel literæ mittantur ſuaſi, mutare. Nam literæ in quemcunque caſum, ſiue firmior ſiue infirmior ſit defenſio, non ſufficient: verùm opus erit legationis miſſione, vtque ea ſit ſplendida & honoriſica. Argumenta vndecunq; quæri debent, & ſpero non defu-

tura

tura, vt factum noſtrum ita excuſemus, ne communi conſenſu aliquid aduerſus nos per imperiũ decernatur: oblationes in omnibus tales fieri poterunt, vt cognoſcant nihil nos mutatione iſta imperio detrahere voluiſſe. Rem etiam ſic inſpicio, vt putem expedire à Sereniſs. Duce noſtro iam nunc præparationes aliquas fieri: & doleo, non ante me de hoc conuentu intellexiſſe, alioquin & hîc ſimilis præparatio fieri potuiſſet: nimirum, vt antequam ſtatus imperij conuenerint, non ſolum vicinis Principibus, ſed etiam aliis remotioribus, qui coronæ Galliæ hactenus addicti fuerunt, ſuum amorem & beneuolentiam offerat: milites ſuos quantum fieri poſſit ab iniuriis ſubditis imperij inferendis contineat. Animi vicinorum Principum nonnihil labaſcere incipiunt: nec ſe videntur poſthac tam alienos à nobis exhibituros: poteruntque non parum ratione iſta demulceri. Subit quoque illud

mihi, ſi Illuſtri & Generoſo Comiti Iohanni de Naſſau ſecretum à Sereniſs. Duce mandatum detur, quo ille ante Comitia Principes quoſdam conueniat, immunitates noſtras ijs proponat, ſtudium & reuerentiam Sereniſs. Celſitudinis ipſius erga imperium & ipſos declaret, obſeruationem omnium quæ ante pacta & conuenta fuerunt offerat. Hoc, inquam, quamplurimum cauſam noſtram adiuuaret. Sumus nunc in principiis, nec vllis mediis & ſumptibus parcendum eſt, vt aliquot ſaltem Principum Germanorum fauor, per quos Imperatoris cum ſuis conatus impediri queat, erga nos conſeruetur. Nihil addo nunc amplius, ſed ſcribam latius, vbi finis huic conuentui impoſitus fuerit, daboque operam, vt exemplum eius quod concluſum fuerit (*den Abſcheid*) ab amico aliquo impetrem, vobiſcum communicem. Hæc raptim ſignificare volui, propter literas quas Combiſio tradidi, in quibus

magis ad literas quam ad legationem mittendam inclinaui. Imo adeo nunc mihi legatio neceſſaria eſſe videtur , vt optarem impetrari poſſe, vt Rex Galliæ & Regina Angliæ ſuos Legatos Seren. Ducis Legatis ad maiorem autoritatem ipſi conciliandum vel timorem vicinis Principibus inijciendum coniungerent. Quod de me ibidem ſcripſi, verum eſt, & amanter te rogo, ſi mei mentio inciderit, vt me excuſatum habeas. Hodie diuerſis literis mercatorum, quæ omnes Illuſtr. Principem Arauſinũ extra mortis periculum conſtituunt, ſupra modum recreati ſumus. Bene vale, vir clariſs. Coloniæ, XXVI Apr. M D LXXXII.

Tuus AGG. ALBADA.

LXXX.

Ornatiſs. viro, D. vander Myle, Illuſtriſs. Principi Arauſino à conſilijs.

HEri à prandio Sereniſs. Ducis Brabantiæ ac Illuſtriſſimi Principis Auraici literas demiſiſſimo ani- *Varia de Republ.*

mo vna cum tuis accepi, quibus magna triſtitia & perturbatione affectus ſum, quod neſcio quomodo ad Legationem iſtam & imparem me & timidiorem, non externe tantum, ſed magis interne, quod grauius mihi eſt, inueniam. Expectaueram pro noſtrá amicitia te ſic propoſiturum fuiſſe rationabiles illas cauſas meas, ne in hunc ſtatum res deueniret, atq; eò magis, quod facile animaduertiſti reſidere aliquid in animo meo quod me vna premeret. Quis enim hoc tempore omnia animi ſui cògitata literis cõmittere audet? Nunc quid acturus ſim ſupra modum perplexus hæreo. Scio quantum Ser. Celſ. ipſius, quem patria mea pro ſuo Domino elegit, debeam. Nihil etiam eſt quod Excellèn. eius iniungere mihi poſſet, quod non prompte & demiſſe facere paratus ſum: ſed poſtpoſitis omnibus aliis cauſis externis, cõflictor cum duplici infirmitate, quarum vna eſt corporis maior nunc quam antea, altera eſt animi aliò reſpiciens,

ſpiciens. Sunt in conſilio veſtro qui & res Germanicas, & linguam melius norunt quam ego, qui omnibus negotiis iſtis eorum ſemper interfuerunt, in aliis etiam longe me ſunt præſtantiores, quibus hoc munus iniungi æquius fuiſſet, & adhuc eſt. Non deſtitiſſem tamen nec vnquam deſiſtere cupio, quin hoc exiguum quod ad authoritatem Seren. Ducis noſtri & ſalutem communis Patriæ conducere exiſtimem, tum in hac cauſa, tum in aliis, vobiſcum communicem. Quid multis? ita me anxium & ſollicitum inuenio, vt hoc die ad literas gratioſiſſime ad me datas reſpondere non audeam, ſed faciam hoc per primum nuncium. Hanc moram vt apud Serenitatem & Excellentiam eorum humillime meis verbis excuſes, ſummopere rogo. Oro Dominnm DEVM meum, vt hæc mala quæ tum in animo tum in corpore meo me impediunt ac turbant, clementer mihi auferat,

aut efficiat in corde vtriuſque Principis, ne excuſationem meam cum mala gratia accipiant. Redeo nonnihil ad ea, de quibus proxime tecum conferre cœpi. Inprimis quod ſcripſi de præmittendo vno aut altero Germanicæ linguæ perito Auguſtam, ob cauſas ibidem commemoratas, id adhuc neceſſarium eſſe duco, niſi forte ſit ibi aliquis, per quem hæc res commodè procurari poſſit: alioquin difficulter legati noſtri hoſpitium ibi inuenient. Elector Colonienſis non videtur in perſona iturus: prætexuntur multæ cauſæ, ſed vera eſt pecuniæ inopia. Legati tamen eius, atque etiam Legati Iuliæ, non ante duas vel tres hebdomadas abituri dicuntur. Treuirenſis circa idem tempus proficiſcetur. Moguntinus ad fines ſuæ ditionis conceſſit, non procul Herbipoli, omnibus ad iter paratis: vt intellecto Cæſaris aduentu citiùs eo peruenire queat. Nam cum ſit Cancellarius Imperij, eodem tempore quo

quo Imperator, ſe ſiſtere ex more ſolet. Epiſcopum Leodienſem his feriis aiunt iter ingredi, ſed ſtatuit prius fratrem ſuum Bauarum conuenire. De Funckio quidam dicunt eum hac tranſiiſſe, ſed id verum eſſe non puto: alij Auguſtæ iam eſſe, alii cum aliis Legatis ex Hiſpanijs breui eò peruenturum, quod verum eſſe ex literis quas huc ſcripſit, cognoui: eodem hinc abijt noſter Doctor Roerda: in quem finem, neſcio, niſi forte vt Funckio aſſiſtat. Ambo ambitione & ſtultitia pari. Secundo quod ſcripſi de Ordinibus Sereniſs. Celſitud. eius coniungendis, etſi non dubitem Imp. cum ſuis omnes occaſiones captaturum quibus legationem veſtram eleuet & impediat, tamen metus iſte ne Legati ſub nomine iſto ſolo Ducis Brabantiæ admittantur, non tantus forte erit, vt reliqui ſtatus propter dignitatem perſonæ Ser. Ducis permiſſuri ſint, vt non ea quæ in mandatis habent proponant. Nihilomi-

hilominus ob ea quæ neceſſario dicenda eſſe arbitror, maneo adhuc in ea ſententia, expedire vt Seren. Celſitud. ipſius Ordines Belgij coniungantur, non vt conſiliarij tantum, vel ex conſilio eorum, vt fieri conuenit vbi nullum impedimentum metuitur: ſed ſimul etiam vt principales. Contrarium tamen ſtatuiſſe vos ex ordinatis Legatis animaduerto, alioquin ſi hæc mea ſententia non diſplicet vobis, tum requiri mihi videtur, vt vnus adhuc ex noſtris Dominis, qui antiqua nobilitate & virtute illuſtris eſt, iam electis & nominatis Legatis adiungatur: & ne numerus & ſumptus maiores fiant, poterunt aliqui ex famulis & domeſticis domi relinqui. Cur autem adiungendos Ordines noſtros ſentiam, cauſa præcipua eſt, ne in inſtructione omittantur illa quæ puto plurimum nobis apud Principes proteſtantes opitulatura: atque ea talia ſunt quæ non expediunt ſub nomine Sereniſſimi

Ad oram hæc erãt adſcripta.

Apud Illuſtriß. Principem Auraicum ſi hoc conſilium non diſplicet tibi, poteris inijcere mentionẽ Domini de Boxtel, qui vir mihi videtur gravis & honeſtus.

niſſimi Ducis noſtri, ob religionem & conditionem ſuam, proponi: nec etiam Seren. Celſit. ipſius feret, inſtructioni à ſe ſolo datæ ea inſeri. Breuiter ita ſentio: ex vna parte vrgebit Imperium cum ſuis, vt communi conſenſu & decreto omnes Belgæ in Bannum imperij condemnentur, ac pro hoſtibus eiuſdem proclamentur, & auxilium ſi impetrare poſſit, aduerſus nos decernatur. Conabitur oſtendere, etiamſi Rex Hiſpaniæ promeritus fuerit remoueri, ſe, qui eiuſdem familiæ eſt, non extraneum in eius locum debuiſſe eligi. Ex altera parte vrgebit Sereniſs. Dux noſter, vt in ſua perſona, tanquam à ſubditis legitime electi, fœdera quæ hactenus inter imperium & Belgium obſeruata ſunt renouentur, ſeſſiones & iura quæ Principi Belgij in imperio competunt, Serenitati ſuæ concedantur. Hoc vltimum nihil certius eſt quam imperium cum ſuis & eccleſiaſticis Principibus impediturum,

diturum, ne hoc Sereniſs. Dux noſter à ſtatibus Imperij communi conſenſu ac decreto Imperij obtineat. Ergo nihil reſtat, quam vt ex parte noſtra ſimiliter laboretur, ne primum illud Imperator quoque à ſtatibus Imperij communi conſenſu ac decreto Imperij obtineat, ad quod ſeruire capita illa, quæ breuiter proximis literis annotaui, exiſtimo. Conijcio quoque ex his, & aliis multis quæ tacite in Imperio geruntur, hunc effectum cum vtroque fore, vt nec Imperator, nec Ser. Dux noſter ſui voti compos futurus ſit, qua re Imp. & Regi multum, ſed nihil ſingulare adhuc Duci diſcedit. Obuenient illa Deo volente ſuo tempore, vbi hoſtes noſtri è Belgio eiecti fuerint. Capita iſta obiter tantum attigi, inter concipiendam inſtructionem plura atq; etiam meliora vobis in mentem venient, quędam etiam ex his omitti forte poterũt. Ego, neſcio, quomodo fiat, quod in hoc negotio ſic me affectum perpetuo

petuo ſentiam, vt ad iudicium Dei magis quam ad vllam rem aliam reſpiciam: ac proinde nihil vtilius arbitrer eſſe ad iram Dei mitigandam, quam circa omnia, & coram omnibus ipſius honorem & gloriam vindicare & conſeruare: At hæc non tam liberè in perſona Ser. Ducis noſtri, quam Ordinum dici queunt. Quæ ſyncero & fideli animo tecum communico, ea ſcio tibi non poſſe diſplicere, aliis verò non plura quam quæ probas, quæq; mihi fauorem, ac non odium adferant, communicabis. Vides me multa in ſinum tuum effundere, quæ ad alios peruenire nollem. Scribam proxime iterum. Dominus Ieſus gratiam mihi det in animis veſtris, vt ſeruitio meo quod hîc præſto ex ſolo patriæ amore, ſi aliud præſtare non potero, contenti eſſe velitis. Bene vale, clariſs. & amantiſs. Domine. Colon. ipſo die Pentecoſtes, M D L X X X I I.

Tuus AGG. ALBADA.

LXXXI.

LXXXI.

Nobiliſſimo clariſſimoq; viro D. Adriano vander Mylen, Ill. Ordinum Belgij Conſiliario. Antwerpiæ.

S. P.

Publica. GRatiſſimæ mihi fuere tuæ literæ, in hoc tam triſti ac luctuoſo otio langueſcenti. Studium illuſtriſſimi D. Principis ad res inſtaurandas omnibus notum eſt. Plane autem danda eſt opera, vt primò quoque tempore coëant comitia, & ſeriò de rebus omnibus aliquid conſtituatur. Ego hîc omnem moueo lapidem, quo Ser. Ducem Andegauenſem eo deducam, vt dato acceptoque ſacramento noſtrorum animos confirmet. Id ſi impetraro, ſpero non paruum fore ad res noſtras ſtabiliendas operæpretium. Habeo multos aduerſarios, & verò prope omnes quotquot illi adſunt. Vnus ipſe videtur in eam ſententiam inclinare, ita tamen vt ſæpe titubet.

Nam

Nam, vt ſcis, dum in dubio eſt animus. Inter cætera autem videtur eum vel maxime nauigationis periculum ac moleſtia abſterrere. Matrimonij certe negotium ita eſt obſcurum, vt quid iudicare poſſim, plane neſciam: videntur ſe inter ſe propemodum perdite amare: vera ne an ſimulata ſint hæc omnia, dictu difficile eſt. Ego tamen haud puto (ſi quid poſſum conijcere) veras futuras nuptias. Dies indicabit. Ex Galliis non plane optimi adferuntur nuntij: Legatus Pontificius Marchio Maleſpinæ, à rege beneuole acceptus audituſque remotis arbitris, videtur monſtri aliquid moliri. Plerique ſuſpicantur fœdus inter Pontificem regesque Gallum & Hiſpanum eſſe ineundum: ſed video omnia vſque adeo plena eſſe ſimulationibus, fucis, impoſturis, vt nihil ſit difficilius, quam de regum conſiliis quidquam certi ſtatuere. Aula certe Gallica ſcatet huiuſmodi artibus, & metuo vt ad noſtrum non-

nihil huius aliquando perrepat contagionis. Eſt enim ingenio acri, ac perſpicaci, atque inprimis prompto, quod niſi virtutis freno cohibeatur, facilè fiat vt ad alias artes ſe conferat: Nobilitas vna cum plebe Gallicana videtur peræ grè ferre noua exactionum inuſitatarum grauamina, quæ quotidie excogitantur ad ſaturandam paucorum hominum (vt aiunt) libidinem. Mirum, ni fumus hic in flammam erumpat denique: vtut ſit, ego omni ſtudio enitar, vt hunc principem iſthuc poſſim breui deducere. Sin autem id conficere nequeam, velim me à vobis iſthuc reuocari; nec enim potero abeſſe diutius, ſi ſine fructu hic hærendum ſit. Vale, & me, vt facis, ama. Londini, Calendis Ianuarij, M D LXXXII.

Tui ſtudioſiſſimus

PH. MARNIXIVS.

LXXXII.

LXXXII.

Nobili ac clariſſimo viro Dn. Adriano van der Myle, Ser. Ducis Brabantiæ, &c. ac Ordinum Belgij conſiliario, &c. Antvverpiæ.

S. P.

HERI Sereniſs. Ducis Brabantiæ & Illuſtriſſimi Principis Auraici, ſecundas literas demiſſo animo vnà cum tuis accepi, quæ mihi longè adhuc maiorem triſtitiam & perturbationem quàm priores attulerunt, niſi fortè Deus pro ſua erga me miſericordia in vtriuſque animo hoc effecerit, vt iam accepto & lecto humillimo reſponſo meo contenti redditi ſint. Ab iis ipſis malis meis, cum nondum liberatus ſim, ſed indies maiora & grauiora fiant, etſi pudor & facilitas naturæ meæ, deinde obedientia ac reuerentia quam vtrique debeo, plurimum me diſrucient ac ſollicitum reddant: tamen non is ſum, qui hoc quod *Publica.*

Deus mihi immittit, pro meo arbitrio tollere ac emendare queam. Negotium etiam non tale eſt, quod non æquè bene per alium, quàm per me expedietur. Imò ſic noui Dominum de Pleſſis ex ſcriptis eius, quod is maiori cum laude & gratia hanc cauſam aget, quàm ego, poteritque ei qualiſcunque linguæ Germanicæ peritus adiungi. Quod ad me attinet, paratiſſimus ſum conſilium meum ad ea quæ incidere poterunt, ſingulis hebdomadis hinc cum eo communicare. Quanquam præuideam, poſt orationem publicè habitam, quam ſolidis argumentis informari expedit, parum poſtea cum Legatis noſtris actum iri: ſed, vt quàm optime res ſuccedat, oblationem & petitionem Sereniſs. Principis noſtri ſuo loco tacite relinquent: ſatis effectum erit, ſi Imper. & Regis Hiſpaniæ conſilia & conatus impediri poterunt. Ad quod præcipuè conferent priuatæ Sereniſs. Celſitud. ipſius literæ, multo-

multoque magis Regis Francorum, ſi haberi queant, tum priuata Illuſtriſs. Ducis de Bouillon colloquia, & prenſationes. Ab iis qui Sereniſs. Principi noſtro addicti ſunt, meliora conſilia Legatis noſtris ſecreto ibi ſuggerentur, quàm quæ modò à nobis cogitari queunt. In ſumma, legatio non tam difficilis erit, modo ab inſidiis hoſtium ſibi vbique bene caueant, quàm odioſa, & talis, cui publicè pauci communicare, & fauorem ſuum præbere audebunt. At parum in hoc poſitum eſt, modò priuatim & clàm id auertamus, cuius gratia legatio mittitur: & auerſum iri omnino ſpero. Imò conijcio ex multis grauiſſimis cauſis, hæc Comitia ſine vllo effectu, alienatione animorum maiori, quam qualis vnquam fuit, diſſoluta iri. Hæc ſatis. Redeo vnde digreſſus ſum. Ad ſecundas Seren. & Excellent. eorum literas non audeo quicquam amplius reſpondere: nam non ſuppetit

 aliud,

aliud, quàm quod proximè reſpondi: quàm graue mihi tamen illud ſit, non poſſum vllis verbis ſatis exprimere. Verùm quamdiu Deo non placet me meis liberare malis, tamdiu muneri illi obeundo, & corpore & animo impar ſum; cuius rei nomine non offenſionem, ſed commiſerationem mereor. Hanc ergo à te & Domino de Pleſſis amiciſſimè poſtulo, in eum finem, vt apud vtrunque Principem ſic cauſam meam agatis, ne ob infirmitatem meam, quæ per ſe ſatis mihi grauis & moleſta eſt, in indignationem alterutrius incurram; vt verè dicam, non eſt mihi poſſibile munus iſtud legationis exequi. Libenter ipſemet ſecundo ad prædictas literas humillime reſpondiſſem, ſed reuerentia & timor, quia eadem quæ prius ſcribere cogor, prohibent me. Dominus Deus gratiam mihi conſeruet in oculis eorum. Bene vale, vir clariſſime & amantiſſime, Domino de

Pleſſis

Pleſſis & vxori omnem à me ſalutem & reuerentiam. Iterum vale. Coloniæ, XVII Iunij, Anno MDLXXXII.

Dign. T.

obſeruantiſſ.

AGGÆVS ALBADA.

LXXXIII.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Sereniſſimi Ducis Brabantiæ, & Ordinum Belgiæ conſiliario, &c. Antvverpiæ.

S. P.

POſt reditum meum ab acidulis quaternas tibi literas ſcripſi, cum ergo non niſi ternarum mentionem facias, arbitror vnas te abſente Se- *De Repub.*

renißimum Ducem, cuius literis quas Combiſius ei ſcripſerat adiunctæ erant, iuſſiſſe aperiri. Datæ fuerunt XVIII Sept. Malum meum nonnihil recurrere incipit, radice eius nondum ſublata prorſus, ſed non tam vehemens eſt dolor, quin facile eum perferre adhuc queam. Conuentus progreſſum ſuum habiturus videtur. Sed de die nihil dum certi cognoſcere potui. Quod addis de me, verum eſt, niſi in aliquam ſiniſtram ſuſpicionem grauemque offenſionem incurrere velim, attamen cum non ignores meas cogitationes non per omnia prorſus cogitationibus veſtris reſpondere, circa pleraque quæ paſſim aguntur, hodie timidus ſum, ne lædam conſcientiam meam, Deumque offendam. Itaque vellem Seren. Ducem & vos Conſiliarios eius, qualicunque meo officio, quod in libertate præſto, gratioſe & beneuole contentos eſſe. Idque vt ita fiat Chriſtum Dominum meum ſupplex rogo: facile enim

enim fieri poſſet in inſtructione aliquid poni, quod ego eloqui & proponere ita non auderem, vel dictum & propoſitum poſtea me contriſtaret & perderet. Audio libenter quod ſcribis res noſtras bono eſſe loco: ſed quam diu talis doctrina eſt, talis iuſtitia & vita, qualis adhuc perſpicitur & exercetur, tamdiu nullam ego melioris ſtatus ſpem habeo. Sed vt olim in Præfatione ad Acta ſcripſi, vnum malum ſemper aliud excitabit, inijciente Deo nouas ſemper occaſiones, quibus vtrinque nunc animi deijciuntur, nunc rurſus eriguntur. Exemplum hodie Steenwicum nobis præbet. Videbatur miſera mea Patria à malis ſuis quodammodo liberata, ſed nunc per eius occupationem in priora mala, inque nouos ſumptus & noua præſidia recidit: vtinam non tota hac hyeme deuaſtetur! Quid multis? impletur hodie quod Propheta inquit: Vaſtator ſuper vaſtatorē, &c. Item alius: Et reſiduum

erucæ comedit locuſta, reſiduum verò locuſtæ comedit bruchus, ac reſiduum bruchi comedit rubigo. Nec finis erit quamdiu non id fiat, quod ibidem in Præfatione fieri oportere oſtendi & declaraui. A quo ſane longiſſime abeſt ea doctrina, quam homo iſte Danæus nobis obtrudere & perſuadere conatur. In his locis magna quoque mutatio præ foribus eſſe videtur. Res diu inter Comites & Nobiles qui ſunt Auguſt. Confeſſionis, tractata eſt, vt rationem quærerent, qua ſibi quoque, ſalua ſua religione, fructibus beneficiorum eccleſiaſticorum frui permitteretur. Diteſcunt enim illi qui ſunt Catholici, & pauperes fiunt alij, quod præſidiis iſtis eccleſiaſticis deſtituantur. Hoc ipſis iam in animo erat in comitiis proponere, ſed ex multis animaduertentes, ſe nihil ab Imp. impetraturos, arbitror inter ſe ipſos concluſiſſe, vt ipſo facto id quod æquum cenſent, apprehendant, & obtineant. Illo-
rum

rum caput apparet Electorem Colon. futurum, quem & matrimonium cum Comitiſſa Mansfeldiæ contraxiſſe ſuſpicio eſt: nec obſcure præ ſe fert, quod defectionẽ à Pontificia religione facere propoſuerit: & iam arma in manu habet, multaque agit quæ huic ciuitati non paruum timorem inijciant: adeo vt iam catenis ferreis plateæ hic occluſæ ſint. Nos auide expectamus quis exitus futurus ſit. Combiſio communicauimus literas, quas dicuntur tres Electores ſeculares ad tres Catholicos perſcripſiſſe, ſed ego arbitror à Politico quodam ſub eorum nomine confictas eſſe. Bene vale, vir amantiſſime. Vxori omnem à me ſalutem & reuerentiam. Colon. Cal. Decemb. MDLXXXII.

Dignit. T.

obſeruantiſſ.

AG. ALBADA.

LXXXIV.

LXXXIV.

Nobili & clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Sereniſſ. Ducis Brabantiæ, & Ordinum Belgij Conſiliario, &c. Antuverpiæ,

S. P.

De Truchſeſij ad proteſtantes defectione.

IActa eſt alea. Elector enim palam ſuam ſententiam Bonnæ edicto propoſuit. Eandem per Ducem Bipontinum, Principem non indoctum, qui tertiam filiam Iuliacenſis in matrimonio habet, Capitulo indicauit. Idem fecit apud Senatum huius vrbis, ſimulque exercitium alterius religionis, nomine, vt apparet, omnium Proteſtantium qui in Comitijs congregati fuerunt, poſtulauit. Sed neutrobi arbitror quicquam eum impetraturum, vt nimirum vel Capitulum vnanimiter approbet hoc factum Electoris, & nihilominus Elector maneat, vel vt Senatus aliam religionem publice admittat. Ex conſtitutione imperij cuilibet Principi Eccleſiaſtico religio-

ligionem ſuam mutare licet, ſaluo ſuo honore & bonis:ſed Eccleſiaſtica dignitate & bonis abdicare ſeſe poſtea cogitur. Id in animo non habet Elector:videturque velle exemplum Epiſcopi Magdeburgenſis ſequi: attamem ne hũc quidem proxime in comitiis morem ſub eo nomine concedere voluerunt, & eſt diſparitas in multis,quæ tibi æque atq; mihi nota eſt, & ſingularis hæc; quod ille nihil ſine conſenſu Capituli egerit. Quamobrem ex hoc facto nihil aliud quam bellum præuideo, primaque fronte Proteſtantes aliquid contra conſtitutionem quæ ſuper religione facta eſt, acturi videntur:niſi hoc verũ ſit, quod quoſdam aliquando aſſerere audiui,cum hæc conſtitutio ferretur, aduerſus hoc punctum præſertim quod ad Electoratus Eccleſiaſticos & Epiſcopatus attinet, Proteſtantes Principes palam excepiſſe, & proteſtatos fuiſſe : ſed nihil de hac re certi habeo. Suppetunt tamen ex altera

parte

parte plura, in quibus illi ſe intra eiuſdem limites iamdiu nõ continuerunt, Ergo, &c. De me cogitare incipio, quò me conferam: nam perſuaſum illis de me eſt, quaſi plura in mandatis habeam, pluraque exequar, quam reuera eſt. Nam præter quietem hoc tempore nihil quæro. Cum hic eſſet Arenburgicus, tota vrbe, tam ab ipſomet, quam ab aliis ſparſum erat, me Bonnæ apud Electorem fuiſſe, eumque nihil ſine conſilio meo agere: quod tamen nunquam Celſitud. eius à me rogauit. Quid multis? in eiuſmodi rebus nihil fere fit, cuius ego non pars ſim: ita humanus nonnunquam metus inuadit me, ne ſemel ſubornent aliquos, vel clam permittant, qui apprehenſum extra vrbem abducant, quod pluris, quam ſi occiderent, facio. Numerum militum ſuorum qui nunc C. eſſe poſſunt, vſque ad D C. augere ſtatuunt: ſed non ſic tamen iram Dei à ſe auertent, quæ certò hanc ciuitatem manere

vide-

videtur ; vnde ſæpe mihi diuinum illud, ſupra humanum metum, in animum meum occurrit : Exite: Sed hæreo an aſcendere rurſum, an deſcendere debeam. Aſcendendo priſtinum ſtatum conſeruare potero: ſi deſcendero, praxi quam habeo renunciare cogor, nec ſatis ſcio vbinam præſtet vt domicilium meum eligam. In patriam proficiſci multa me deterrent, & præſertim odia & ſimultates, quibus plus quam aliæ nationes, noſtri obnoxij ſunt, quibuſque perpetuo ſibiipſis nocere ſolent. Vtinam ipſe Dominus mihi viam oſtendat, quam ingredi & ſequi debeam. Rarius tibi noua ſcribo, quod hoc munus diligenter Combiſius obeat, cui etiam, ſi quid amplius nobis patefactum fuerit, communicamus. Optarent cauſam ſe iuſtam inuenire poſſe, qua illum vrbe eijciant, & iam de nouo illi minantur: ſed an ſint executuri, neſcio. Ob negotium Electoris indictus conuentus in aliud tempus reiectus eſt,
necdum

necdum ſcitur, quando celebrabitur. Bene vale, chariſſime ac amantiſſime Domine: vxori cum liberis omnem à me ſalutem & gratiam à Domino Ieſu. Coloniæ, 11 Iannar. Anno M D LXXXIII.

Dignit. Tuæ obſeruantiß.

Aggævs Albada.

LXXXV.

Nobili ac clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen Ser. Ducis Brabantiæ & Ordinum Belgij Conſiliario, Antwerpiæ.

S. in Chriſto.

Publica. Miraris quid hîc tandiu hæream, & forte mearum epiſtolarum quas do ad Dominum Principem, inconſtantiam etiam repræhendis. Ego vero certe nulla in culpa ſum. Cum enim quæcunque in dies ſingulos occurrunt ſcribere officij mei eſſe putem, non poſſum niſi

niſi eius generis literas dare, quo ſunt res ipſæ. Meum certe iudicium hactenus nunquam fluctuauit: eo enim ipſo die quo iſthuc ad vos famulum meum ablegabam, habeo teſtes idoneos quibus me vel quouis pignore decertaturum dixerim, eam ſententiam haud in craſtinum diem fore ἀμεταβλητον. Cur igitur ita temere ſcripſiſti? inquies. Nolebam aliunde ad vos tantam rem perferri: vt ſunt enim res humanæ, ſi aliter cecidiſſet, ego cum prouidente illo ſilentio culpa vacare non poteram. Itaque futilis ego loquacitatis, aut certe fidelis atque officioſæ notam incurrere malui. Ex eo tempore hactenus hæreo. Plerique rati ſunt matrimonij cauſam denuo excitatam: ego nihil minus, etſi viderem multa eſſe ab illis luculenta indicia: ſed Reginæ animus, conſuetudo, natura, & gentis mores aliter perſuadebant, & tamen nihilo ſegnius, & vero etiam fortaſſe acrius quam vnquam ante hac vrgetur matrimonium.

nium. Ita eſt, ex quo enim huc venit à Rege Pinardus, eiuſque voluntatem ac ſententiam aperuit, dixeris negotium illud reuixiſſe: Etiam ad Regem miſerunt de vna tantummodo, & quidem illa non præcipua controuerſia ſententiam eius percontatum, ea ſi referatur prout Angli deſiderant, rem confectam plerique arbitrantur: ego tamen æque obſtinato animo priorem meam ſententiam tuebor, donec hiſce oculis falſus fuiſſe vates conuincar. Interea haud facile dixerim quã me hæc mora male habeat: video enim noſtram omnem rem per cuniculos maleuolorum hominum hac occaſione tantum non penitus euerti: qui enim ante hac ſe continuerunt, iam aperte in ſententiæ dictionem prorumpunt. Aiunt, tantuli temporis vſuram quæ inter brumam & imminens ver intercedat, ad copias in Gallia conſcribendas, potius quam ad ciuitates inuiſendas, quæ nihil niſi armorum auxilium poſtulent,

eſſe

eſſe conferendam. A quo equidem certe haud magnopere abhorrerē, niſi multorum animos intelligerem à nobis noſtriſque rebus alienatiſſimos, ea occaſione quam ſtudioſiſſime eſſe in noſtræ reipub. perniciem abuſuros: in quo, niſi nouo vinculo hunc Principem obſtrinxerimus, habebunt Regem, Reginam matrem, atque vniuerſam Galliam ſimul atq; Angliam adiutores. Omitto Hiſpani technas, quæque hinc & pollicitationes, munera, aliaq; illicia, illinc minæ ac pericula obijcientur, & Guiſianorum molitiones, quæ hactenus vel acerrimi ſtimuli fuere loco, mirum ni contra nos poſthac facturæ ſint magnum operæ precium. Itaq; omnino eſt adnitendum, vt hinc illū iſtuc deducamus. Hoc enim videtur vnicum reſtare remedium tot machinationibus reſcindēdis. Sed noſti tui Homeri aurem mihi vellicantis γνώμην, Αἰσχρὸν τοι δηρόν τε μένειν κενεόν τε νέεσθαι. Quod cum vehementer timere incipiam,

neſcio quid conſilij mihi capiendum ſit: vrgere enim acrius per ſe ſatis incitatum, non modo importuni eſſe videbitur, ſed illius etiam qui tantum & tam optatum Reip. Chriſtianæ beneficium, quantum omnes augurantur fore hoc coniugium, orbi terrarum inuideat. Itaque expectandus eſt omnino è Gallia nuncius qui regis reſponſionem adferat. Sed vehementer equidem hallucinor, niſi poſt eius aduentum omnia futura ſint multò incertiora quam dudum. Itaq; iterum hic hæreo. Velim à vobis mihi præſcribi, quid me hic agere velitis: ego ad Dominum Principem nonnihil occultis characteribus commiſi, quod ſperem haud fore inutile: vos id ſi probatis, eſt cur primo quoque tempore confectum reddatis. Tu quæſo pro tuo in me amore, (amicitię enim nomen etſi gratiſſimum, in nobis tamen etiam leue duco) quæſo ad me crebro literas dato, quæ me de tua valetudine, rebus domeſticis, publicis

cis, ſigillatim faciant certiorem: & præbe ſaltem in hoc animi mei languore ac ſtomacho amuletũ, quod nullo tuo incommodo potes, quodque me vehementer reficiet ac recreabit. Vidi hic nuper apud Bibliopolam, in codicem nouorum librorum Francofurto aduehendorum, Michaelis Baij ad meas Theſes atque epiſtolas reſponſionem eſſe relatam, ita mihi non ſatis occupato nouum negotium adornatur: ſed nondum aduenêre libri, quod me male habet: velim enim in hoc otio dari tam gratum negotium. Res Gallicæ ſatis videntur ire ex ſententia, Rege pacem tuente, reliquis etiam ſtudioſe amplexantibus: ſed vt noſti ingenia Gallica, haud videtur conſtans poſſe perdurare, niſi aliò arma conuertantur. Itaque allaborandum eſt, ne tam præclara elabatur occaſio. Andegauenſis certe totus ardet eo ſtudio, & quo magis eius animum ac mores perſpicio, eo mihi probantur magis, quod ſi

 dum

dum Dominus dignetur conſeruare, non dubito, quin maiorum ſuorum gloriam, non modo ſit rebus gerendis æquaturus ſed longe etiam ſuperaturus. Vale, meque tui amantiſſimum quo ſoles amore proſequi perge καὶ διατέλει. Londini, v Decemb. Anno M D LXXXI.

Tui amantiſſimus

PH. MARNIXIVS.

LXXXVI.

Dn. Adriano Mylio, Curiæ Hollandiæ Præſidi, viro ampliſſimo,

S.

ROGAS *me, imò iubes, Vir ampliſſime, vt meam ſententiam, ſeu potius quod ſæpe inter nos actitatum fuit de libero arbitrio, paucis explicem. Parebo, idque me conſecuturum arbitror apud pios & moderatos, vt potius verbis quam reipſa, Thomæ Aquinatis & Doctorum Pontificiorum in hac quæſtione iudicium,*

iudicium ab iis qui principem inter Euangelicos locum obtinent, diſcrepare, manifeſtum faciam: hancque controuerſiam, ſi modo controuertendi libido tollatur, & æquiuocationes à diſputatione excludantur, facile componi poſſe. Quamuis enim in Eccleſiam Dei abuſus multi & errores grauiſſimi irrepſerint, quos vi veritatis corrigere eſt neceſſe, nil tamen dubito, quin multa ſint huius generis, quæ charitate (vero Chriſtianorum ſymbolo) duce, conciliari poſſint. Atque vt in quæſtione de Eccleſia aliquando me feciſſe in memoriam reuocas, ſic in hac controuerſia me effecturum confido, paucis, & ni fallor perſpicuis Theſibus. Vale, Hagæ Comitis, Kalend. Februar. MDLXXXVII.

Tibi addict. VILLERIVS.

DE LIBERO ARBITRIO

THESIS I.

Liberum arbitrium eſt facultas eligendi vel reijciendi actionem ab intellectu voluntati obiectam.

II.

Ea facultate quiuis mortalium, (amens modo non ſit) eſt præditus, nullaque eſt actio ſeu virtutis ſeu vitij, in qua non libere agat voluntas.

III.

Aliter autem atque aliter ea facultate homines vtuntur: id vero ex diuerſo & vario hominum ſtatu & conditione accidit.

IV.

Primus homo intellectu puro & voluntate recta ornatus fuit, eiuſque animi partes omnes ad imaginem Dei conditæ fuerunt, atque adeo iuſtitia, ſanctitate, & veritate fuit præditus, eluxitque in eo conſenſus omnium animi partium cum inter ſe, tum vero hominis cum creatore.

V.

Facultas liberi arbitrij in eo talis fuit, vt libere & motu proprio ſiue intrinſeco ſeipſum inclinare poſſet

ad

ad vtrumque extremorum, ſeu virtutis ſeu vitij: eaque facultas ſoli Adamo conceſſa fuit, qua poterat peccare & non peccare: lapſus autem tantus fuit, vt hic omnibus donis plane exciderit; in eorumque locum ſucceſſerunt iniuſtitia & mentis cæcitas: libertateque illa priuatus, manſit tamen facultas eligendi, ſed tantum inter mala.

VI.

Primo homini ſecundus opponitur, Dominus Ieſus in ſecula benedictus, cui libera agendi facultas conceſſa fuit, qua ſponte & motu proprio ſiue intrinſeco ſemper eligeret bonum: hoc itaque illi proprium fuit, vt non poſſet peccare: Adamo vero vt poſſet non peccare.

VII.

Ex hoc veluti duplici fonte fluunt duo hominum genera: prius quidem ad imaginem primi hominis genitorum: alterum eorum, qui per

ſpiritum ex ſecundo propagantur.

VIII.

Prius illud hominum genus ſuum parentem refert, non qualis fuit ante caſum, ſed qualis extitit poſtquam & ſe, & tale illud arbitrium liberum, quo ornatus fuerat, & vniuerſam poſteritatem perdidit: vnde naſcuntur iræ filij in peccato geniti, adulti, & educati.

IX.

Quemadmodum autem Adamus priuatus illa natiua ſanctitate, iuſtitia, & veritate, priuatus tamen non fuit intellectu naturali atque voluntate: ſic etiam in homine naturali, & non regenito remanent intellectus & voluntas, quibus illi intelligere & velle proprio motu & intrinſeco licet.

X.

Illis inſtrumentis ornati homines artes & diſciplinas ad vſum humanæ

vitæ

vitę accommodas conſequi poſſunt, aliaque multa præſtare, quæ humanæ voluntati Deus ſubiecit. quæ quidem faciunt, vt homo longe præſtet reliquis animantibus.

XI.

Manet itaque in Adamo poſt caſum atque adeo in vniuerſa poſteritate eadem natura ſeu ſubſtantia intellectus & voluntatis, at qualitates longe diuerſæ. ante caſum etenim eluxit in Adamo iuſtitia, at poſt caſum iniuſtitia & error intellectum & voluntatem occuparunt.

XII.

Ex quibus efficitur, hominem naturalem reliquis in rebus aliquid poſſe, ſed illi minime licere bonum ſimpliciter, id eſt, cum lege Dei conueniens obedientia ſpiritus eligere, imo ne cogitare quidem, & ad illud aſpirare: nec tamen inde

inde ſequitur hominem naturalem libero carere arbitrio.

XIII.

Libere etenim inter actiones propoſitas eligit: ſed quia intellectus eſt corruptus, nunquam puram & ſinceram actionem voluntati offert, ſed ſemper malas obijcit, inter quas eligit voluntas: manet itaque nihilominus libertas eligendi, ſed ſemper inter duo mala.

XIV.

Naturalis enim homo, ſiue ſcortetur ſiue non ſcortetur, ſemper male facit: deterius quidem facit ſi ſcortetur, ſed ſi non ſcortetur, non vtique bene facit: non enim vt obtemperet legi Dei interna obedientia mouetur, ſed alterum quendam finem ſibi proponit, hominum fortaſſis iudicio laudabilem, ſed Deus eſt qui renes & occulta cordium inſpicit.

XV. Nec

XV.

Nec iis obſtat quod illa libertas aliquando vocatur ſeruitus peccati: eſt enim diligenter diſtinguen-eum inter libertatem à miſeria & à coactione. hic enim agitur de illa libertate quæ coactioni opponitur, & quæ proprio motu agit, alioquin miſeriæ & peccato eſt obnoxia illa agendi & volendi facultas qua homines natura peccatores ſunt præditi.

XVI.

Alterum autem eſt hominum genus quos regenitos in Chriſto dixi: qui quidem nouam veluti naturam nanciſcuntur per ſpiritum Chriſti regenerantem & viuificantem: intellectus etenim antea & ipſa voluntas corrupti, ad imaginem Dei reformantur, reſtituunturque in ſanctitatem, & veritatem, & iuſtitiam, ſic fit vt intellectus & voluntas antea mali, nunc boni fiant & iuſti.

XVII. Iſtud

XVII.

Iſtud vero hominum genus eſt duplex, aut enim à contagione omnino ſunt immunes, aut adhuc ſentiunt habitantis in ſe peccati reliquias, & militant in hoc mundo aduerſus carnem.

XVIII.

Illi quidem cum Chriſto regnant, & agnum ſequuntur, non coacte ſed liberrime, votiſque liberis & vocibus ſummum & omnipotentem Deum adorant, & celebrant liberrrima voluntate, quam ex Chriſti ſpiritu viuificante & ſanctificante ſunt conſecuti.

XIX.

Hi vero in hoc ſtadio vitæ militant, vbi caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, libereque eligunt fructus ſpiritus à ſpiritu ducti, eiuſque gratia comitante voluntatem, ſicut à gratia præueniente inclinata fuit

voluntas

voluntas ad bonum cogitandum & volendum, & illuſtratus intellectus, qui antea erroris caligine & iniuſtitiæ obſcuratus fuerat, fit ſæpe, vt inter duas actiones bonas ſponte & libere alteram eligant, vt intereſſe ſacris aut inuiſere ægrotum. Hæc vero fiunt per interiorem hominem.

XX.

Quoniam autem in hoc mundo nondum plane exutus eſt ille vetus homo, ſed ſuperſunt reliquiæ carnis quæ legi Dei reſiſtunt, fit aliquando infirmitate noſtra, vt ad malum declinemus: quod quidem libere fit & motu proprio.

XXI.

Quod quidam ignoranter de Dei Prouidentia obijciunt, quæ (vt illi putant) vim affert voluntati non regenitorum, ineptum eſt, & abunde ipſi Philoſophi ſaniores reſpondent, vbi de cauſis externis diſputant

tant & de futuro cõtigente. vt enim libertatem Adami non ſuſtulit Dei Prouidentia, ita nemini vim illa infert: non enim Prouidentia Dei tollit liberum arbitrium, quod etiam in Angelis videtur, qui libere agunt, nihilominus tamen Prouidentiæ Dei ſunt ſubiecti.

XXII.

Quæ omnia quiuis mediocriter in Theologia verſatus, & in lucta carnis & ſpiritus exercitatus facile confirmare poteſt, cum ſcripturæ ſanctæ authoritate, tum experientia vtriuſque ſtatus in quo viximus ante donum ſpiritus, & ex eo quod ſenſimus, poſtquam illuminati fuimus voce Euangelij.

Sapere ad ſobrietatem.

LXXXVII.

LXXXVII.

Nobiliſſimo clariſſimoq; viro D. Adriano vander Mylen, Ill. Ordinum Belgij Conſiliario. Antwerpiæ.

S. D.

DIe Iouis præterito cum tyrannicum illud factum intellexiſſem, in hunc modum ad te ſcripſeram; Vos vehementer contriſtatos & perturbatos eſſe non dubito, at quia hoc iam ante vel ſimile quiddam ex gratia Dei præuidi, non ſolum id æquo animo fero, ſed etiam lætor tam cito patefactum eſſe. Longe nunc maiorem ſpem habeo, vt malis noſtris Deus finem imponat, quam antea. Nam in eo perſuaſus ſemper fui, non eſſe Dei voluntatem, vt illa famila exaltaretur, nobiſque imperaret: & tamen ob hunc Principem quam infinitas calamitates pati debuimus? imo quam non ipſimet alij aliis hoſtes fuimus, victorias volentes ſæpe amiſimus, vt

De Alenconio & Truchſeſio.

ſtianis magiſtratibus, & miniſtris Eccleſiæ Dei. Id vnum vos nunc admonitos & rogatos velim, ne vlla promiſſione, vel vllius periculi metu induci vos ſinatis ad eum recipiendum: nam ſi hoc factum fuerit, omnino metuo Illuſtriſſimo Principi Auraico, quem iam quartò Deus admonuit, ſuum, non hominum negotium agi: deindè vobis omnibus, qui rerum gubernacula obtinetis exitioſum finem à Deo imminere, nec tamen ille vel ei aliquis ſimilis Dominus noſter manſurus eſt, modo non prorſus à Deo reiecti ſimus. Non ſum quidem Propheta, nec Prophetæ filius, attamen ſi opus eſt, ex ſacra ſcriptura ſane intellecta & ex conditione temporis in quo ſumus, manifeſte id quod dico, oſtendere potero. Præſtaret nos quaſi in interregno aliquo permanere, & ſub conſilio inſignium & proborum aliquot virorum regi, donec Deus ipſe viam monſtraret ad aliam forman Reipub. ſuſcipiendam, & nunc

per hunc Electorem, ſi ipſi, vt dicitur, tres alij ſeculares Electores ſubſidio adeſſe volũt, occaſio offertur, tum cum illis, tum etiam cum aliis Principibus Proteſtantibus fœdus ineundi, ſalua noſtra gubernatione & libertate. Has literas, vt ſupra indicaui, iam ante conceperam, atque etiam occluſeram: ſed poſtea à mittendo me continui, donec certius quid cognoſcerem. Nunc vero ad tuas literas reſponſi loco eas tranſmittere volui. Expectabo iam auide ſecundas tuas, vt intelligam ex iis, quid conſilij capturi ſitis, & in quo ſtatu negocium illud nunc conſiſtat: An etiam Herodes & Pilatus in idem ſint conuenturi. Diſſipet Dominus gentium conſilia, noſtrique tandem miſereatur ad magni nominis ſui gloriam, Amen. Quod hîc cœptum eſt, non poteſt ſiſti: nam iam Saxo de Lauenburg Chori Epiſcopus, nomine Capituli hoſtilia multa agere incipit, ſed ab Electore expectatur dies conuentus Statuum

huius

huius Diœceſeos, qui XXVII ſeq. agetur. Circulorum conuentum dicunt propter hunc in Feb. reiectum eſſe: Conuentus ille Statuum poterit vel bellum vel pacem dare, de quo tibi plura proxime ſcripſi. Ego hinc breui abire ſtatui, & præſertim ſi quid in conuetu iſto contra Electorẽ decernatur, vti metuo, & maxime propter id quod apud vos accidit. Varij Legati adfuturi ſunt, inter quos etiam Legatus Pontificis, & Cæſaris, qui Bonnæ apud Electorem agunt. Combiſius valde triſtis & perturbatus eſt, & cuperet ſe in Ordinum gratia permanere poſſe, quam fidem hactenus illis præſtitit, paratus eſt adhuc illis præſtare, velletque de hac re aliquid abs te mihi reſponderi. Bene vale, clariſſime & amantiſſime Myli, in eo qui nos dilexit Chriſto Domino & Deo noſtro, cuius miſericordiæ & protectioni te vna cum vxore & liberis veſtris ſupplex commendo. Magnum periculum eius gratia euaſi-

ſtis, quod indicio eſt, nos Deo curæ eſſe: ſed male nos ipſi nobis conſulimus, quod credere ei nolumus, & fiduciam noſtram in arundinibus Ægypti collocemus. Iterum vale. Domine Ieſu veni citò, Amen. Coloniæ, XIX Ian. M D L X X X I I I.

Dignit. Tuæ obſeruantiſs.

Tuus quem noſti

Aggævs Albada.

LXXXVIII.

Ornatiſs. & Nobiliſs. viro, Dn. Adriano vander Myle, Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiaq́ Præſidi, &c.

S. P.

Iuridica. ORnatiſſime Præſes. Mouet me tuum & Duareni iudicium ac authoritas, & ab vtroque obſeruata veterum loquendi conſuetudo: ſed non conquieſco propter præpoſitionis *ante* ſignificationem, quæ præſcindit, referturq; & coarctatur

(vt

(vt videtur) ad præteritum tempus, quod kalendas antecedit: ſicut particula poſt, futurum tempus reſpicit, quod ſequitur kalendas. Adeo quod Paulus *a* verba hæc, *ante decimum diem kalendarum*; *poſt decimum diem kalendarum*, duiſa, non continua iudicet, propter interuallum & medium interueniens, quod neutro (vt ipſe ait) ſermone continetur: & alius ſcribat *b* inter hos ſermones anno duodecimo, & poſt annum duodecimum multum intereſſe, quod & Gellius diſerte explicat, *c* negans intra kalendas fieri, quod fit ante vel poſt kalendas, aut kalēdis contineri tempus, quod eſt citra vel vltra kalendas. Accurſius & alij veteres non inſcite videntur comparationem ſtipulationis ante kalendas, cum ſtipulatione kalendis facta, referre ad petendi ſeu agendi facultatem, non ad natiuitatem actionis, vt videlicet ſimilitudo in eo ſit, quod in neutra ſpecie ante inchoatas kalendas agi poſſit, licet

a *in l. aniculus amittitur, §. ante diem, ff. de verborum ſignif.*

b *in l. ſi ita in pr. ff. de manumiſ. teſt.*

c *lib.* 12. *c.* 13.

ex ſtipulatione ante kalendas citius naſcatur actio, quam ex ea quæ kalendis facta eſt. Accurſius quoque, qui fere nihil non odoratus eſt, diſtinguit, vtrum in genere, an in ſpecie, per determinationem certi diei aut alterius temporis adiecti kalendarum mentio facta ſit, vt priore caſu veterum illa conſuetudo obtineat, non poſteriore. Duarenum tuum inſpicere cupio. Gellium remitto, vt videas, & me dubitatione liberes, cum per otium his vacare licebit. Vale. Leidæ, Anno M D L X X X V.

D. T.

deditiſs.

ELBERT. LIOVIVS.

LXXXIX.

LXXXIX.

Nobili ac clariſſimo viro Dn. Adriano van der Myle, Ser. Ducis Brabantiæ, &c. ac Ordinum Belgij conſiliario, &c. Antvverpiæ.

S. P.

QVod in hoc conuentu Statuum futurum metuebam, ita euenit. Nam maior pars contra Electorem concluſerunt. Propoſitio conſtitit octo fere Articulis, quibus à Capitulo accuſatus & grauatus fuit. Ex his duo ſunt, qui religionem concernunt, primum, quod publicatis ſcriptis à Catholica Eccleſia ſe receſſiſſe profiteatur. Alterum, quod iam vel duxerit vxorem, vel ducere certiſſimo propoſuerit. Recitatus fuit *deſſ Reichs Abſcheidt*, quid hoc caſu fieri debeat, de quo ante tibi ſignificaui. Alij articuli facta quædam Politica continebant, quibus tranſactioni olim inter Capitulum & Status initæ (vocant *die Landver-*

Quomodo Truchſeſius Epiſcopatu motus.

einigung) contraueniſſet. Concluſio & petitio, an Status vna ſecum eandem tranſactionem ſartam tectam conſeruare vellent, & in eadem permanere. Concluſione abſoluta inprimis ſe accuſationi Capituli Epiſcopus Bremenſis oppoſuit. Sequuntur tres alij Comites Solm, Weineberg, & Kreichenheim, licet hic ſit catholicus: omnes capitulares, contra eandem accuſationem proteſtati ſunt. Altero die Electoris Legati egregie & prolixe, vt mihi relatum eſt, cauſam Celſ. ipſius defenderunt, & quod ad mutationem religionis attinet, vtcunque *die Abſcheidt* priuationem dignitatis exigat: nunquam tamen Proteſtantes Principes priuationem illam approbaſſe. Profertur Proteſtationis inſtrumentum, contra eundem receſſum quoad hoc membrum factum. A prandio eodem die, audiuntur Legati diuerſorum Principum, & primus Dux Bipontinus, non ſolum ſuo proprio nomine, ſed

& Ele-

& Electoris Palatini Caſimiri, & fratrum ſuorum, Richardi Palatini nomine. Deinde Legati Landgrauiorum Haſſiæ, Ducis Wirtenbergenſis, diuerſorum Comitum, & ciuitatum Imperialium. Electoris Saxoniæ, & Brandeburgici Legati non adfuerunt, quod dicuntur ſerius vocati eſſe, alioquin fouere eos partes Epiſcopi certum eſt. Nihilominus abſentia eorum audaciores Pontificios reddidit. Omnium legatio eo tendebat, vt Status religionis libertatem tum ipſi Epiſcopo, tum ſubditis huius Diœceſeos permitterent. Inter Status aliquot diebus magna fuit controuerſia, & maxime inter Legatos Comitis de Nienaer, & Comitem Rifferſcheid: resque ſemel eo perducta erat, atque etiam Capitulo reſponſum datum, ne religionis nomine quicquam aduerſus Electorem agerent: ſed Capitulo ſimplex reſpōſum vrgente, an tranſactioni ſtare vellent, tandem maior pars ſuperueniente etiam Arenburgico,

gico,& neſcio quæ nõ cum Hiſpanis ſuis, qui in propinquo ſunt, minante, Capituli petitioni ſubſcripſerunt. Alij aduerſus hoc factum proteſtati ſunt, ſolutuſque eſt conuentus. Nihil porrò nunc expecto, quam quod nouo legato Pontificis aduenienté, qui dicitur in itinere eſſe, ſolenniter Electore depoſito, ad electionem alterius Capitulum ſit proceſſurum. Hinc certiſſimum bellum: ſed timent quidam, ne imparato adhuc Electore, eiuſque ſociis omnes munitiones huius Diœceſeos ab aduerſariis occupentur. Id fiat ſiue non fiat, euentus tamen alius erit quam Pontificij putant. Habes breuiter noſtra, quæ humano iudicio nunquam proceſſiſſent eouſque, ſi Galli in fide data permanſiſſent. Sed ſic voluit Deus, quia melius aliquid de Belgio præuidit & ſtatuit, cui conſequendo hoc bellum occaſionem dabit etiam cum periculo noſtrorum capitum, ſi Dei voluntati reſiſtere perſtiterint. Qua de re

iam

iam ante tibi ſcripſi. Circulorum conuentus putatur XV vel XVI huius celebrandus eſſe. Bene vale, clariſſ. & amantiſſ. Domine. Coloniæ, III Febr. MDLXXXIII.

D. T. obſeruantiſſ.

AG. ALBADA.

XC.

Ampliſſimo ac prudentiſſimo viro, Domino Adriano vander Mylen, Præſidi Hollandiæ, ac Ordinum Belgij Conſiliario, Domino & amico ſuo obſeruando.

S. P.

AMpliſſime Præſes. Iampridem literas tuas accepi: interea varia acciderunt, quæ etiam oſtendunt Dei iudicium. Nos homines ſecundum carnem non niſi humana intelligimus, hoc eſt, mala. Quare vt bonum aliquod ſtatuatur, id à Deo, qui ſolus bonus exiſtit, petendum eſt.

Iudicia de de præteritis: de futuris libera deliberationes piæ.

Idem rogandus eſt, vt animum ipſius ita leniat, vt pacem nobis reſtituat, & ſinat vnumquemque pro ſua conſcientia Deo ſeruire. Quamdiu armis res agitur, lux diuina paucis exorietur, & ſine illa ad veram Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitionem non perueniemus. Quicquid nobis hîc in contrarium perſuademus in cognitione DEI & Chriſti, hæremus adhuc in mediis Antichriſti tenebris & ſordibus. Ita patem etiam noſtram cum illis accipimus, nec meliores, ſed deteriores indies ſimus: quin etiam fruſtra iugũ eius excutere conamur, quamdiu aliquid ipſius retinemus. Sed quis credit auditui noſtro? Inde etiam accidit fruſtra nos auxilia apud homines quærere, qui ſuccurrendo & ſibi & nobis iram & pœnam Dei augent. De vera pietate & iuſtitia reſtituenda nulla prorſus cura eſt. Imo etiam veſtri prohibent, ne vlli libri in lucem veniant, per quos veritas, quam reliquæ virtutes conſequuntur,

quuntur, melius cognoſci poſſit. Ex altera parte agnoſcimus Antichriſtum, ſed in noſtra nondum ita notus eſt, & eſt tamen. Quid igitur boni ſperari poteſt? Incidit in mentem meam ſæpius, an non præſtaret Ordines inter hæc mala ſuper pace ineunda cogitare: veſtræ ſane Prouinciæ magnum onus incumbit. Nam ab ea vicinæ omnes dependent: & tamen perditis nobis vos ſalui eſſe non poteſtis, qui intus æque diſcordiis & factionibus, quam nos laboratis. In commune vero æquiores conditiones obtenturi eſſemus. Quid multis? Quod ad me attinet, indies magis abhorrere incipio ab eo bello, in quo nos perdere ſemper plus, quam vincere neceſſe eſt. Præuidit aliquid boni de nobis Dominus, ſed Spiritus oris Domini, non arma conficient Antichriſtum. Hic ſub cruce & pace piorum opus ſuum peragit. Cum in gratiam viduæ Siegens iterum mihi ſcribendum eſſet, hæc prius mihi in

mentem

mentem venerunt, quæ in bonam à me partem accipias rogo. Sollicitus enim ſum de communi noſtra ſalute, ſed in mediis eligendis vtinam ex Deo aliquid certi haberemus! Pro fideli opera viduæ præſtita quam maximas gratias habeo, & vt pergas cauſam eius, donec effectum ſuum ſortiatur, promouere, officioſè & amanter poſtulo. Bene vale, obſeruande Domine, & amice integerrime. Honeſtiſſimæ ac piiſſimæ matronæ vxori tuæ vna cum liberis veſtris omnem à me ſalutem, reuerentiam, & amorem. Coloniæ, Calend. Sept. MDLXXXIV.

Dign. T.

obſeruantiſſ.

AGG. ALBADA.

XCI.

Ornatiſſimo Domino, D. Adriano vander Mylen, Præſidi Hollandiæ, & conſiliario Status Ordinum Generalium digniſſimo, Traiecti.

S. P.

De Geldriæ ſtatu.

AMpliſſime Præſes. Equidem timui exhorruique ſemper pignorationes, & certamina iſta naualia quæ contra Geldros exercentur: nam in hac mala concordia, & diſſenſionibus prouinciarum hoſtis ſpem victoriæ ſuæ collocat. Etiam propter noſtram ignauiam, & belli curam negligenter habitam, vaſtato omnium fere prouinciarum agro multas vrbes & totas ditiones in ſuam poteſtatem redegit, atque ex iſta occaſione maiorem ſpem concepit, & acerbitatem facti & diuturnam calamitatem per epiſtolas apud Geldros exaggerat, atque popularium animos vacillantes ad ſe trahere conatur, non ſine euidenti diſcrimine totius ditionis, cum quo

collatum

collatum emolumentum iſtarum pignorationum nullius momenti eſt. Imo in contrarium molitiones huiuſmodi nobis ipſis obſunt, & noſtras vires exhauriunt, & propria corpora velut phthiſi tabeſcentia cõficiunt: & proinde ſemper optaui, ſuaſi, & etiamnum opto & ſuadeo, humaniter agendum, & derelicta via facti, per beneuolam communicationem controuerſiarum materiam tollendam extinguendamque eſſe, præpoſitis bonis viris, & ordine conſtituto recipiendorum publicorum prouentuum, qui ex inuectionibus & euectionibus percipiuntur: nam ſtationem illarum ſibi eripi & parecto & ſimilibus in nauibus bellicis committi, Geldri, ſecundum concluſionem pluribus conuentibus iam olim confirmatam, nunquam patientur, dum vaſtatis agris ſuis aduerſus hoſtem, propugnaculum & arcifinium præſtant reliquis quietis prouinciis, multis exemplis & periculis edocti ad ſubitas inua-

ſiones, hoſtilis exercitus, ac ſeditiones militares, neminem extrinſecus apparere, aut auxilia ferre. Illud probo,& ſummopere conandum exiſtimo,ne auaritię aut malitię cuiuſpiam in abutendis publicis pecuniis indulgeatur: quod facile caueri poteſt,ſi aliqui ex his qui regimini præſint ad proximum locum belli accedant, & Gubernatori ac Duci belli in re præſenti adſint, conſilia eius dirigant, & cum publicis perſonis cuiuſque ditionis vbi bellum incidit, communicato conſilio omnibus caſibus ac momentis ad omnia neceſſaria prouideant: quod ſi iamdiu factum fuiſſet, Geldria vicinæque ditiones meliorem habitum & qualitatem haberent. Ideoque denuo rogo,vt id fiat citiſſime,depoſita excuſatione & prætextu, quod Geldri videantur extra territorium regiminis cui ſe nondum ſubiecerunt: nam præterquam quod hæc excuſatio damnoſa eſt Reipublicæ, ſecum trahit confeſſionem exercitæ iuriſ-

dictionis,

dictionis & imperij extra territoriũ, per noxias illas pignorationes, in qua re D. T. (cui ſalutem publicam curæ eſſe ſcio) non fore difficilem confido, eiq; domum meam (de qua etiã antea vxori ſcripſi) & quicquid à me præſtari poteſt, offero. Gallica legatio diu retardata eſt, tum propter naturalem illam facilitatem ad diſſentiendum inter homines, tum propter aduerſantẽ (magna pro parte temporis) ventum, cuius clementiã expectant legati, parati omni hora diſcedere. Ego præter mortem filiæ, & vxoris affectam valitudinem, ex cruris læſione iam multis diebus domi detentus deſideo, dubius adhuc, an ad Gallici itineris confectionem ſatis validus futurus ſim, propter lęſionem illam in graui ætate, & corpore etiam ex ſenectutis debilitate afflicto. Vale, ex Haga comitis, XXVIII Nouemb. M D LXXXIV.

Dign. T. didiciſſ.

ELBERT. LEONINVS.

XCII.

Nobili ac clariſſimo viro Dn. Adriano vander Mylen, Præſidi Hollandiæ digniſſimo, Hagam.

S. P.

D. Marnixij purgatio.

MItto ad te commentariolum de rebus Antwerpianis, quo tempore nos extremæ anguſtiæ vndique ad pactionem cum hoſte ineundam adegerunt. Statueram equidem nihil in lucem edere, quod ſcirem, temporis filiam veritatem ſua ſponte facile emerſuram: ſed cum viderem, necdum rabiem, & maledicentiam meorum maleuolorum poſſe conquieſcere, & iam optimos quoſque, & magna etiam authoritate viros fidem illis adhibere, omnino putaui rumpendum eſſe ſilentium: itaque ſcripſi quod mea exiſtimatio & dignitas prope inuito extorſit. Miratus certe iſtorum Ordinum iudicium, qui vna cum

cum Zelandis iudicarent, ſeſe iſthuc vt veniam minime perpeſſuros. Quid ego illos offenderim, haud equidem poſſum cogitare: niſi fideliter eorum commodis ſtudere, id vero eſt offendere: ſed committo Domino Deo hoc negotium, ſpero illum meam eſſe cauſam acturum. Interea grauiter doleo patriæ caſum, quam miſere video interire, & tam præclare iacta religionis ac veræ pietatis fundamenta penitus collabi. Ego ſane ſæpenumero animo reuoluo, vtrum ne conſultius fuerit, rebus etiamnum iſthic integris, de tranſactionis cum hoſte commoda quapiam ratione cogitare: video enim ſenſim ciuitates omnes in eius venire poteſtatem, quod ego certe cum internecione miſeræ noſtræ patriæ coniunctum eſſe exiſtimo: omnino enim danda eſt opera, vt generalis ineatur aliqua pacificatio, quâ religio conſeruetur: quandoquidem hæ ſingulares pactiones ciuitatum rerum o-

mnium ſtatum penitus euertunt. Vos vero rectius perſpicitis quo loco ſint res veſtræ. Atque ſi non aliter poſthac geretur bellum quam hactenus geſtum eſt, ego omnino cenſeo alia eſſe rationem ineundum. Scripſi in hoc argumentum paulo fuſius ad D. Meetkerkium: is ſi non abeſt procul, tecum meas, credo, communicabit literas. Cogita quæſo non iam noſtram tantum, ſed Chriſti rem agi. Ego in exilium concedens (ſtatui enim neſcio quò in Germaniam vel forte in Sarmatiam contendere) eminus patriæ calamitatem, mœſtus contuebor. Quod neque opera, neque conſilio, neque opere quicquam auxilij adferre queo, vehementer eſt moleſtum. Magnopere hic laboraui apud Parmenſem, & eos qui authoritate apud illum valent, vt religionis aliquam libertatem concedant, vt minimum in Hollandia & Zelandia: à quo non videntur penitus abhorrere, modo vt per regem liceat, de cuius volun-

tate

tate nihil dum habent certi: quod autem pollicebitur Parmēſis, id ego plane ſtatuo ipſum ad vnguē eſſe obſeruaturum. Sacrifici nihilominus antiquum obtinent, & odio pluſquam Vatiniano in eos qui religionem profitentur flagrant. De illorum conatibus nihil ſperandum eſt moderati: quare putarim omnino aliquid expreſſe cauendum eſſe. Quod ſi abiecta omni paciſcēdi cogitatione armis res geritur, rogabo Deum optimū maximum, vt quod Eccleſiæ ſuæ futurum eſt ſalutare, benigne largiatur: ego certe armis vix quicquid video nos proficere. Vos cogitabitis: ego ſi qua in re prodeſſe potero ad omnes ero occaſiones intentus. Vale, & me vt ſoles ama, meq; nihil de meo in te ſtudio & amore remiſiſſe cogita: pietatis etiam & veræ religionis ſtudium multo quam ante colere religioſius, eò enim adlaboro, vt & mundus mihi ſit crucifixus, & ego mundo, ἵνα οὐκ ἐγὼ ἀλλ' ὁ χριστὸς ζῇ ἐν ἐμοι. Iterum

vale, Antwerpiæ, XV Octobr. Anno M D LXXXV.

Tuus PH. MARNIXIVS.

XCIII.

Ampliſſimo Domino, Domino Hadriano vander Mylen Præſidi Hollandiæ digniſſimo.

S. D.

Publica. AMpliſſime Præſes. Quuoniã propter impedita itinera & graſſationes hoſtiles tuto Arnhemium reuerti, & relationem actorum in Galliis præſenti ſermone Ordinibus Gelriæ facere non potui, tranſmiſi omnia ſcripto cõprehenſa, conſentitque & Gubernator & Senatus vt hoc loco mihi morari liceat, donec producto exercitu, noſtra itinera reddantur tutiora: ea tamen lege, vt interim ſollicitem milites ad conficiendum exercitum neceſſarium, cum commeatu & ſtipendio, quod diligenter egi & etiamnũ ago apud Dn. Co-

Dn. Comitem Mauritium, apud Ordines Hollandiæ, & Conſiliarios Ordinum Generalium, tum per me, tum per filium præfectum in Bergis, qui hac de cauſa denuo profectus eſt in Zelandiam ad Dom. Comites Mauritium & Holachium. Et quia publica eſt cauſa quæ Hollandos ac Traiectenſes ex æquo reſpicit, rogo, dominatio tua felici dextra rem promouere dignetur, & me, quid ſperare poſſim, aut fieri debeat, admonere; Ego interim per otium quod ſuffurari potero, hic prælo committam emendationes quaſdam iuris. Vale, ex Lugduno Batau. XIX Apr. Anno M D LXXXV.

Tuus ex animo

ELBERT. LEONINVS.

XCIV.

XCIV.

Ampliſſ. & Nobili viro, D. Adriano van-der Myle Præſidi Curiæ Haganæ integerrimo, Domino & amico inprimis obſeruando, Hagam.

Priuata Giphanij.

VEllem tempora ferrent, V. C. & amiciſſime, vt coram potius quam literis agere inter nos liceret: nam & tu me ope, conſilio, melius iuuare, & ego meum in te ſtudium atque obſeruantiam verius declarare poſſem. Nunc quia potiorem viam tempora nobis intercludunt, literis velut κατὰ δεύτερον πλοῦν vtamur: quamuis ne his quidem viæ interdum ſatis tutæ aut expeditæ eſſe ſolent, licet innocentibus, τοιαῦτα τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται. Hic Dei beneficio ſatis commode mecum agitur: nam & munus in docendo iure gratum eſſe ſentio, tam auditoribus, quam Senatui Norico: & tribus me liberis Deus iam locupletauit. Sed in patria Buræ, iniquè mecum

agitur

agitur, & quidem ab adfinibus & propinquis, quibus equidem cum propter difficilia hæc tempora, tum ob neceſſitudinem multa conceſſi: Sed iam x x x fere ſunt anni, cum patrimonio illi meo incumbentes, id quod ſolidum ad me pertinet, eius ne partem quidem tot iam annos ad me redire patiuntur. Egi hac de re cum iis, tam literis, quam per amicos: tam precibus, quam minis: Quid profecerim, ex hoc iam tertio procuratore meo intelliges: quem priorum hæredes duorum curatorum & adfinium meorum, peſſime habent, quod ab illis & rationes, & reliqua amice primum, deinde iure ac iudicio poſtulet. Quare ad ipſam Comitem Buranam, eiuſque conſilium confugiendum mihi fuit: literaſque dedi huic procuratori (qui vtinam eſſet iunior & πρακτικώτερος) ad conſiliarios duos, Dn. Iacobum *Vlas*, & D. Marcum à *Steelandt*, eoſque rogaui, vt quantum fides illorum patietur, mihi & procuratori

meo

meo adeſſe velint. Verum quia cum iis nulla fere mihi eſt notitia, recte facturus mihi videor, ſi procuratorem prius ad te allegem, cuius in me ſtudium & apud omnes auctoritas merito eſt magna, & cum his viris clariſſimis familiaritas, vti ſpero, & neceſſitudo. Huic igitur procuratori meo, tua vt grata auctoritate, ope, & conſilio vt aſſis, meque & eum, cauſamque & negotia mea, vt conſilio Comitis noſtræ commendes, & ipſe tibi commendata habeas, vehementer rogo. Memorem & gratum toto vitæ tempore me reperies, etiam iam ante tibi deuinctum. Vale vir Nobiliſſime & ſalue. Domino Nicolao Camerlingo, officioſe à me ſalutem. Altorphio, vltima Iulij.

T. omni ſtudio, totoq; pectore

HVBERTVS GIPHANIVS.

XCV.

XCV.

Ornatiſſimo viro, Dn. Adriano à Mylen, in aula Batauiæ Præſidi ſapientiſſimo, Domino ſummè obſeruando. Hagæ.

AMaui præſentem apud nos ve-ſtratem Petrum Cornelium Brederodum. Quidni enim iuuenem amarem, cuiuſmodi pauciſſimi ſenes mihi cogniti? ſuauiſſimis præditum moribus, doctrinæ non vulgaris, pietatis ſingularis, & modeſtiæ profecto ſummæ, quam noſti ceterarum eſſe virtutum condimentum. Itaque mihi religio fuit illum ad ſuos reuertentem abſque literis meis dimittere, quamuis re ipſa, ſat ſcio, cumulatè probatum, quod hiſce paucis apud te verbis teſtor. Vt autem eum tibi potiſſimum commendarem, partim ipſius voluntas ac deſiderium, partim ea ſingularis humanitas fecit, qua dignitatem & amplitudinem ipſe tuam exornas. Ceterùm, quia ſicut de rebus veſtris aſſiduè

Commendatio Dn. Petri Brederodi, & Reip. Geneuenſis.

aſſiduè laboramus, ita vos viciſſim mihi perſuaſi de noſtris cogitare, vt iis accidere ſolet, quibus iidem planè ſunt hoſtes & eadem communia pericula. Idcirco Cornelium noſtrum rogaui, vt, quando ad vos peruenerit, pleniſſimè vobis omnem huius Eccleſiæ, & ciuitatis ſtatum exponat, mediocrem nunc quidem illum, & haud paullo quàm nunc ſit veſter tranquilliorem, ſed in ancipiti poſitum, niſi Leonis, in cuius faucibus & unguibus ipſis verſamur, cruentos conatus ille infregerit à cuius vnius pręſidio toti pendemus. Adſit idem ille vobis indigniſsime diu vexatis, & pro aris ac focis certantes inuicto ſuo robore tueatur. Bene vale, vir ampliſſime. Dominus Ieſus, Seruator ille noſter ſancto ſuo ſpiritu magis ac magis adſit tibi, pro ipſius tuenda gloria, & patriæ ſalute laboranti, teque & tuos feliciter conſeruet. Geneuæ, XXV Ianuarij, An. MDLXXXVI.

Ampl. T. addict. THEOD. BEZA.

XCVI.

XCVI.

Ampliſs. & Nobiliſs. viro, Dn. Adriano vander Myle, Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæq; Præſidi, &c.

S. in Chriſto.

FIlium meum iſthuc animi gratia & viſendorum amicorum profiſciſcentem, ſeu potius excurrentem, nolui ſine meis ad te literis venire, vir ampliſſime, quo ſcires, me tui eſſe peræque ſtudioſum atque amantem ac vnquam antehac. Quid in communi calumniandi, prope dixerim, rabie, ad meam tuendam dignitatem præſtiteris, multis & ſermonibus & teſtimoniis ad me relatum eſt. Feciſti nempe ad tua in me merita ſingularia & innumerabilia grandem acceſſionem. Itaque ſcito, me tibi nominibus iam infinitis eſſe obſtrictum, ac proinde ſi quâ in re gratitudinem teſtari poſſim, vtere, fruere amico ſane quam tui ſtudioſo: Ego ſi quæris, valeo, vxore & le- *Familiaria.*

ctiſſimâ & ſuauiſſimâ orbatus, in luctu ita viuo, vt me Chriſtianum eſſe cogitem, & Chriſtum peccatis tot & tam aſperis atque aduerſis opponam rebus, & me in Domino, ac in reſurrectionis ſpe mirifice conſoler. Fuit ſane, & eſt etiamnum vulnus graue, acerbum, ac prope lethale: ſed Chriſti medici manus mali vim longe ſuperat. Quo nomine ago Deo Patri gratias infinitas, qui me hac percuſſum, illac manu curat, refouet, reficit. Publicæ res habent me anxium, ſed alia ratione, quam antehac: ſollicitudo enim omnis cum animi coniuncta tranquillitate, in vnius Dei arbitrio conquieſcit, ab eius nutu tota dependens, in eius ſinum ſeſe exonerat; quod hactenus non licuit. Ita qui me lædere ſtuduerunt, magno affecerunt commodo. Domino ſit laus & gloria: eius ego te curæ ex animo commendatum eſſe cupio. Vale, mi Myli, & me amare perge, tuique eſſe amantiſſimum ſtatue.

Sub-

Suburgo, ſecunda Aprilis, Anno MDLXXXVI.

Tui ſtudioſiſſimus

PHILIP. MARNIXIVS
Aldegondius.

XCVII.

Nobili ac clariſſimo viro Dn. Adriano vander Myle, Hollandiæ Senatus Præſidi.

REuertentem iſthuc ad vos Vulcanium noſtrum, nolui ſine meis ad te literis dimittere, quæ mei erga te amoris & voluntatis teſtes eſſent: Scito itaque, mi Myli, totum me tuum eſſe, omninoque optare, vt vnà poſſimus de rebus omnibus & libere, & pro veteri noſtra amicitia conferre. Quid hic ciuitate Axellana confectum ſit, iam, non dubito, intellexiſti: ſi negotium iſthîc habebitis cordi, magnum ſecum indubie momentum trahet: hoſtis certe *Varia.*

non negliget, iam enim ſe Mondragonius ad expeditionem accingit, &c, vt qui Antwerpia venêre nunciant, obſidionem cogitat. Facile hac ratione diuertetis belli molem iſthinc. Ego lubens dederim conſilium, ſi conſilio ſano locus ſit: ſed malo ceſſare, ne aliquid ſatagens iterum impingam. De Synodi decreto, reſpondi ad Kymedontium, ex illo intelliges meam ſententiam. De Pſalmis ſtatuetis quod vobis videbitur: ego Eccleſiæ vel ceſſans, vel agens inſeruiam: etſi hactenus animus, ſi verum licet fateri, fuit plus æquo turbatus, & iuſta fortaſſe nemeſi correptus, colligam tamen me, ſi potero, & nomen Domini inuocabo. Vale, mi Myli, & me tui eſſe amantiſſimum, quæſo tibi perſuade. Domino Præſidi Nicolai, multam quæſo ex me ſalutem precare. Ex noſtro prædio Suburgano, ad XIX Iulij, MDLXXXVI.

T. Phil. Marnixivs.

XCVIII.

XCVIII.

Ampliſsimo viro Dn. Adriano vander Myle, Hollandicæ Curiæ Præſidi vigilantiſsimo, Hagæ comitis.

LIteras tuas, vir ampliſſime amiciſſimeque, iampridem ad me datas, legi lubens. Perſpexi enim tantâ frigidâ ſuffusâ amorem erga me tuum haud extingui, quod quidem tuæ acceptum fero conſtantiæ. A me enim nullum eſt in te profectum officium hoc tuo iudicio dignum. Sed amabunt boni bonos ringentibus malis. De me, ſic habe: me totum eſſe Mylij, vt ante hac ſemper fui. De Republ. ſum ſollicitus: ſed prudens abſtineo, ob cauſas grauiſſimas, etſi nunquam ſerio vocatus. Non eſt quod vltro me ingeram, atque ne vocari quidem exopto maximopere, omnino enim abnuendum fuerit: & ita ſtat ſententia, quamdiu ſtabit certe illa in tabulis pacti cum Regina initi nota. Manum à clauo abſtinere ita me non

habet male, vt hoc vno me beatum prædicem. Quid enim hoc vitæ genere quod hîc duco, vel cogitari queat beatius? quod ego votis omnibus multos iam annos ambij perflagranter, id ſe mihi ſua ſponte offert. Agricola, inter meos, in meo viuo. Sed velim tamen notam illam inductam, qua nihil vnquam fuit iniquius. Ego ne pro tantis exantlatis laboribus, pro tam fideli opera nauata meis ciuibus, qui mihi certe poſt Deum, & vitam & ſalutem debent, hanc refero tam iniuſtam mercedem? Sed regium eſt cum benefeceris, male audire. Audio & aſſentior; modo vt poſt fata non hæreat hæc in nomine macula, quod tamen aliter vix poteſt ſperari, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν ἐν τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς Χριστῷ. In hoc mihi gratulor, Deumque meum ac patrem ex animo laude immortali concelebro: Et vero ἐν ταῖς θλίψεσιν καυχῶμαι, εἰδὼς ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, noſti reliqua. Vale

vir

vir ampliſſime; & me, quod hactenus feciſti, ama, tuique eſſe amantiſſimum ſtatue. Ex prædio Suburgano, poſtridie Kalend. Octob. Anno M D LXXXVI.

Tui amantiſſimus

PHILIP. MARNIXIVS Aldegondius.

XCIX.

Viro ampliſſimo Domino vander Myle Senatus Hollandiæ Præſidi, Hagam.

VIR Illuſtriſſime: vt in hanc vrbem veni, mihi narratum eſt à quodam qui ſe intra biduum Caletio profectum affirmat, die lunæ nouiſſimo, terribile admodum fuiſſe prœlium inter ſuæ Maieſtatis claſſem atque Hiſpanienſem, in quo Galiaſſam vnam grandem captam ipſe viderit, quanquam nauē ipſam ibi periiſſe arbitretur, ſed bona *De claſſe Hiſpanic.*

omnia auecta: geſtum hoc fuiſſe dicit intra tormenti iactum ab vrbe Caletio. Die Mercurij ſuæ Maieſtatis Commiſſarios Caletium veniſſe omnes incolumes teſtatur: Quo nomine te obteſtor, vir Illuſtriſſime, vt literarum illarum ad maieſtatem ſuam miſſiones omni ſtudio feſtines, quæ ſunt hoc ipſo mane in conciliō perlectæ. Addit etiam, copias omnes quæ Dunckercæ naues conſcenderant, à Duce Parmenſi iam denuo ſubductas in littus fuiſſe eodem Mercurij die: quæ res, nihil dubito, quin te commonefaciat, quã neceſſe ſit vt Oſtendæ & Bergheno quam ocyſſimè prouideatur; ideoque te rogo vehementer, atque oro, vt Excellentiam ſuam, Comitem Mauritium ad ſollicitãdos Zelandiæ Ordines perſuadere velis, quo illis vrbibus in tempore commeatus aliæque res neceſſariæ ſubſidio mittantur. Quibus in rebus vt ego tuam confidenter operam induſtriamque poſtulo, ita velim perſuaſum

ſuiaſum habeas, in ſimili cauſa nunquam me tibi defuturum. Vale, Lugduni Batauorum, III Aug. Anno MDLXXXVIII.

D. T. ſtudioſiſſimus

H. KYLLYGRÆVS.

C.

Clariſſimo doctiſſimoq́ viro Dn. Bonauenturæ Vulcanio, Græcæ linguæ in Academ. Leydanâ Profeſſori.

ARiſtotelem tuum, vir Clariſſime, vnà cum tuis literis accepi, cum tanta animi voluptate quantam haud facile literis expreſſerim. Maximam eius partem perlegi etiam necdum conglutinati; magnopere certe & argumentum totum, & ratio tuæ ſcriptionis, & obſeruationes omnes placuerunt. Quod tu de nonnullorum præpoſtero τοῦ ἀρχαϊσμοῦ ſtudio ais, iampridem cum *Priuata.*

ſtomacho aduerti: ſed quid vis? cuique ſuum eſt ingenium, cuique ſuus genius & mos: & in hac ingeniorum, iudiciorum, ſtudiorũ varietate non minus, mihi crede, elucet admirabilis & nunquam ſatis laudata opificis ſapientia, quam in infinita plantarum, ſtirpium, arborum, animalium, metallorum, atque omnium deniq; rerum mirificè variegatâ diuerſitate. Tui iudicij moderatam ἐποχὴν ſeu potius mediocritatem laudo. Quod autem ita affirmatè teſtaris volumen eſſe ipſius Ariſtotelis, velim quibus id firmamentis nixus ſentias, mihi non graueris indicare. Ego certe tam præclarum opus tam præclaro authori lubens adſcripſerim: ſed, verum dicam, reclamat ſtylus, & vniuerſa ſcribendi ratio. Ariſtoteles nuſquam ſe extollit, vbique preſſus, vbique acutus, leni verborum defluit agmine: hic ſæpè turget, & aliâ, quantum ego poſſum videre, inſiſtit viâ: vbi tamen erit compaginatus, examinabo diligentius,

tius, & tuum iudicium, quod certè faciam maximi, præſtolabor. Venio ad meos Pſalmos: illi tandem ad calcem perducti, nihil niſi Canticorum Biblicorum, quæ ego ad XXII numero putaui adiungenda, comitatum expectant, edendi tum in lucem, modo etiam Catechiſmus, in quo nihil ego, neque addam, neque detraham, adiectus fuerit. Dices, montis eſſe partum: fateor, ſed non prodibit mus ridiculus, ſaltem ſuo argumento, ſuaque virtute. Quod enim à me habet, ridiculum poterit nonnullis videri: ſed rei maieſtas ſarciet quod in dicendi explicandive ratione deſiderabitur. Egi cum noſtris mercatoribus, qui faciunt impenſas: ij dedere ſchedulam hîc adiunctam omnium eorum nomine conſcriptam, de qua mentem eorum intelliges, cui vt acquieſcas rogo te vehementer: puto enim & æquam eſſe, & tum bono publico, tum tuis etiam rationibus conſentaneam. Certe nihil diſcrepat ab

eo,

eo, quod alias affirmaſti tuam eſſe mentem. Itaque cupio vt illis tui priuilegij facias copiam, ſi tibi videbitur probum ſatis eſſe & pollens: ſin autem putabis eſſe innouandum, eſto id tui arbitrij. Ex Anglia non eſſet extra rem aliquid eiuſmodi obtineri: ſed iam defuncto Walſingamio, ego neminem habeo, à quo id ſperem poſſe impetrari: tu pro tua ſapientia, quid hac in re ſtatuendum ſit, & iudicabis, & præſtabis. Et, ſi gratum facere voles, primo quoque die ad me reſponſionem tuam dabis. Vale. Ex ſuburbio noſtro Suburgano, ad XIII Aprilis, die Paſchatis, M D X C I.

Tui amantiſſimus

PHIL. MARNIXIVS
S. Aldegondius.

SERIES

BIBLIOTECA NAZ. 787371

SERIES EPISTOLARVM per annos & loca.

Anno cIↄ Iↄ xix.

xcix. *Adrianus Cardinalis Dertuſenſ. Barchinona ad M. Laurentium du Bliou, in Belgicam.*

c. *Idem ad M. Florentium Oem ....*

An. cIↄ Iↄ xxviii.

l x. *Eraſmus Rotterod. Audomaro Edingo Gandaum.*

An. cIↄ Iↄ xxix.

lviii. *Eraſmus Rotterodamus Friburgo ad Guiliel. Montiiouiũ in Angliam.*

cIↄ Iↄ xxx.

x. *Eraſmus Rotterod. Friburgo ad Cardinal. Campegium.*

cIↄ Iↄ xxxi.

lxii. *Eraſmus Rotter. Friburgo, P. Vulcanio in familia D. Montioij.*

cIↄ Iↄ xxxiii.

lvi. *Eraſm. Rotter. Friburg. ad Dn. Vincentium Cornelii Theſaurarium Caroli V. per inferiorem Germaniam, in Holl.*

cIↄ Iↄ xxxiv.

lxiv. *Eraſm. Rott. Friburg. ad Dn. Vincentium Cornelii.*

cIↄ Iↄ xlii.

vi. *Euſtathius à Knobelſdorff, Lutetia, Brugas Caſſandro.*

cIↄ Iↄ xlv.

i *Henr. Bullingerus Tiguro, Caſſandro Argentoratum.*

v. *Martinus Bucerus Argentorato ad Ioannem à Laſco agentem in Friſia Oriental.*

cIↄ Iↄ xlvi.

viii. *Seb. Caſtalio. Baſ. Georg. Caſſandro.*

cIↄ Iↄ xlviii.

ix. *Ioan. à Laſco Emda Geor. Caſſandro.*

iii. *Iaco-*

cIↄ Iↄ xlix.

iii. *Iacobus à Burgundia Genabo, Georgio Caſſand. Coloniam.*

cIↄ Iↄ liii.

vii *Andreas Hyperius Marpurg. Geor. Caſſandro, Coloniam.*

cIↄ Iↄ lvi.

xv. *Guilielm. Electus Monaſterienſ. ex Abus, Georg. Caſſandro, Coloniam.*

xvi. *Georg. Caſſander Colon. Guiliel. Electo Monaſt. Abuſium.*

xx *Guil. Electus Monaſt. Abuſio, Caſſandro, Coloniam.*

xxi. *Georg. Caſſander Colonia, Guil. Monaſt. Abuſium.*

xxii. *Guilielm. Electus Monaſt. Caſſandro.*

xxiii. *Georg. Caſſand. Guil. Elect. Monaſt.*

cIↄ Iↄ lvii.

xxx. *Franciſcus Balduinus Francofurto, Georgio Caſſandro, Coloniam.*

cIↄ Iↄ lviii.

xvii. *Henric. Bullingerus Tiguro, Georgio Caſſandro, Colon.*

xviii. *Hermannus Comes à Nuenare Morſa, Geor. Caſſandro.*

cIↄ Iↄ lix.

xix. *Henric. Bullingerus Tiguro, Georg. Caſſandro, Coloniam.*

cIↄ Iↄ lx.

ii. *Richardus Coxus Episc. Elienſis Londino, Georgio Caſſandro, Coloniam.*

xxvii. *Henric. Bullinger. Tiguro, Georgio Caſſandro, Colon.*

cIↄ Iↄ lxi.

xxviii. *Adrian. vander Myle Pictauio, ad Carolum Francor. Regem.*

xxxvi. *Ioachim. Hopperus Bruxella, Corn. VVouters, Colon.*

cIↄ Iↄ lxii.

xxxix. *Ioach. Hopperus Bruxella, Georgio Caſſandro, Colon.*

Franci-

XXXVI. *Franciſc. Balduinus Francofurto, Georgio Caſſandro, Duisburgum.*

XXXVII. *Antonius Rex Nauarræ Lutetia, Georgio Caſſandro Coloniam.*

XXXVIII. *Fr. Balduinus Lutetia, Georg. Caſſandro Coloniam.*

LXX. *Sebaſtianus Caſtalio Baſilea, N.... amico Belga.*

CIↃ IↃ LXIII.

XXXI. *Ioan. Metellus Sequanus Col. Cornelio Gualtero Bonnã.*

XXXIV. *Ioan. Metellus Colon. Georg. Caſſandro Coloniam.*

XXXV. *Sebaſtian. Caſtalio Baſilea, Geor. Caſſandro Colon.*

XLVII. *Georg. Caſſander Colonia, Ioachimo Hopper. Bruxellam.*

LV. *Ioannes Metellus Colonia, Cornelio VVoutero Colon.*

LXXV. *Aggæus Albada Spira, Adriano van der Myle. Venetiam.*

CIↃ IↃ LXIV.

XXXIX. *Ferdinandus Imperator Vienna, Georgio Caſſandro Coloniam.*

XL. *Georgius Caſſander Colonia, Ferdinando Imperatori Viennam.*

XLI. *Ferdinandus Caſſandro iterum.*

XLII. *Maximilian. Imperator Vienna, Georg. Caſſandro Col.*

XLIII. *Maximilianus Imperator iterum.*

LXVIII. *Ioannes Metellus Colonia Georg. Caſſandr. Duiſburgum.*

CIↃ IↃ LXV.

XLIV. *Maximil. Imperator Vienna, Georg. Caſſand. Duiſburg.*

XLV. *Georgius Caſſander Duiſburgo, Maximiliano Imperat. Viennam.*

Maxi-

XLVI. *Maximil. Imper. Caſſandro iterum.*

XLIX. *Ioannes Heſſels, Louanio, Georgio Caſſandro. Coloniam.*

L. *Geor. Caſſand. Colonia. Ioanni Heſſels Louanium.*

LI. *Ioannes Heſſels Louanio, Geor. Caſſandro Coloniam.*

LII. *Andreas Maſius ex Zeuener, Geor. Caſſandro, Coloniam.*

LIII. *Ioan. Metellus Colonia, Petro Ximenio, Coloniam.*

LIV. *Georgius Caſſand. Xantis, Corn. VVouteri, Gandauum.*

LV. *Georgius Vicelius Moguntiaci, Georg. Caſſandro, Cleuis agenti.*

LXI. *Ioan. Metellus Colon. Georgio Caſſandro, Xantis.*

LXIII. *Ioan. Metellus Colon. Caſſandro.*

LXV. *Ioan. Metell. Col. Georgio Caſſandro, Xantis.*

LXXI. *Georg. Vicelius, Moguntiaco, Georgio Caſſandro.*

LXXII. *Ioan. Metellus Colon. Georgio Caſſandro, Xantis.*

cIↄ Iↄ LXVI.

LXXIII. *Georgius Ratallerus Mechlinia, Adriano vander Myle, Venetias.*

cIↄ Iↄ LXVII.

LXXIV. *Ioachimus Hopperus Madrito, Adrian. vander Myle, Venet.*

cIↄ Iↄ LXVIII.

LXXX. *Ioachimus Hopperus, Madrito, Adriano vander Myle, Venetias.*

LXXXIII. *Georg. Ratallerus, Mechlinia, Adriano vander Myle, Venetias.*

cIↄ Iↄ LXIX.

LXXVI. *Aggaus Albada, Spira Adrian. vander Myle, Venetias.*

LXXIX. *Io-*

LXXIX. *Ioachimus Hopperus Madrito, Adriano vander Myle, Venetias.*

cIↄ Iↄ LXX.

LXXVII. *Aggæus Albada Spira, Adriano vander Myle Venetias.*

LXXVIII. *Adrianus vander Myle Venetijs, Aggæo Albadæ Spiram.*

LXXX. *Ioachimus Hopperus Madrito, Adriano vander Myle Venetias.*

LXXXI. *Nicaſius Ellebodius Patauio, Adriano vander Myle Venetias.*

LXXXII. *Aggæus Albada Spira, Adriano vander Myle Venetias.*

LXXXVI. *Philip. Marnix. Bernar. Boenio.*

LXXXVII. *Philip. Marnixius Heidelberga, Aggæo Albadæ.*

LXXXVIII. *Aggæus Albada Philippo Marnixio Heidelbergam.*

LXXXIX. *Philippus Marnixius Heidelbergâ, Aggæo Albadæ.*

XCVI. *Obertus Giphanius Argentorato, Adriano vander Myle Venetias.*

6. *Georgius Ratallerus Traiecto, Adriano vander Myle Patauium.*

cIↄ Iↄ LXXI.

LXXXIV. *Georgius Ratallerus Traiecto, Adriano vander Myle Venetias.*

XCII. *Aggæus Albada Francofurto, Adriano vander Myle Venetias.*

XCVII. *Nicaſius Ellebodius Patauio, Adriano vander Myle Venetias.*

9. *Nicaſius Ellebodius Patauio, Adr. vander Myle Venetias.*

12. *Adrianus vander Myle Venetijs, Nicaſio Ellebodio Patauium.*

cIↄ Iↄ LXXII.

XC. *Georg. Ludou. Huttenus Adriano vander Myle.*

XCI. *Adrianus vander Myle Spira, Georgio Ludouico Hutteno Venetias.*

XCIV. *Aggæus Albada Herpib. Adrian. vander Myle Venetias.*

XCV. *Nicaſius Ellebodius Poſonio, Adriano vander Myle Venetias.*

7. *Nicaſius Ellebodius Poſonio, Adriano vander Myle Patauium.*

8. *Theodorus Beza Geneua, Thomæ Tilio Heidelbergam.*

10. *Petrus Roſinus Venetiis, Adriano vander Myle.*

11. *Theod. Beza Geneua Thomæ Tilio Heidelbergam.*

13. *Ludou. Huttenus Venetiis, Adrian. vand. Myle Heidelbergam.*

14. *Theodorus Beza Geneua, Thomæ Tilio Heidelberg.*

17. *Theod. Beza Geneua, Thomæ Tilio Heidelberg.*

20. *Aggæus Albada Herbipoli, Adriano vander Myle Spiram.*

1. *Adrianus vander Myle Spira, D. Zindelino Venetias.*

2. *Theodorus Beza Geneva, Thomæ Tilio Heidelbergam.*

15. *Aggæus Albada Herbipoli, Adriano vander Myle Coloniam.*

16. *Georgius Ratallerus Traiecto, Adria. vander Myle Coloniam.*

18. *Aggæus Albada Herbipoli, Philippo Marnixio in comitatu Ill. Principis Auraſi.*

19. *Aggæus Albada Herbipoli, Adriano vander Myle .....*

cIↄ Iↄ LXXIV.

XCVIII. *Aggæus Albada Fran-*

da Francofurto, Adriano vander Myle...

5. *Theodorus Beza Geneua, Thomæ Tilio Hidelberg.*

23. *Theodorus Leewius Delfo, Adriano vander Myle Colon.*

24. *Theodorus Leewius Delfo Adria. vander Myle Coloniam.*

25. *Adrianus vander Myle Dordrechto, Bonauenturæ Vulcanio Coloniam.*

26. *Adria. vander Myle Dordrechto, Bonavent. Vulcanio Coloniam.*

27. *Theodor. à Leevven Delfo, Adriano vander Myle Coloniam*

28. *Bonauen. Vulcanius Colonia, Adriano vander Myle*.....

29. *Bonau. Vulcanius Colonia, Adr. vander Myle*....

cIↄ Iↄ LXXV.

3. *Petrus Sborouius Palatinus Cracouienſis Illuſt. Principi Guil. Naſſouio.*

4. *Petrus Sborou Cracouia, Philippo Marnixio.*

30. *Theodor. à Leevven Delfo, Adriano vander Myle Dortrecht.*

31. *Daniel Rogerſius Brila, Adriano vander Myle Dordrech.*

32. *Thod. Leeuius Delfo, Adriano vander Myle Roterodamum*

cIↄ Iↄ LXXVI.

22. *Theod. Beza Geneua, Thom. Tilio Heidelbergam,*

33. *Gerardus Falkenburg. Colonia, Bonauenturæ Vulcanio Baſileam.*

34. *Guiliel. Feuguereus Leida, Adria. vander Myle Rotterodam.*

35. *Philip. Marinixius Vliſſinga, Adriano vander Myle Dordrechtum.*

36. *Nannius Foreſtus*

Alcmaria, Adriano vander Myle Rotterodamum.

37\. *Philippus Marnixius Mittelburgo, Adriano vander Myle Dordrechtum.*

38\. *Philippus Marnixius Mittelburgo Adrian. vander Myle Roterodamum.*

39\. *Phil. Marnix. Mittel. Adriano vander Myle Delfum.*

40\. *Rudolphus Gualterus Tigur. Bonauenturæ Vulcanio Baſileam.*

41\. *Phillippus Marnixius Delfum, Adriano vander Myle Rotterodamum.*

45\. *Rudolphus Gualterus Tiguro, Bonauenturæ Vulcanio Baſileam.*

CIↃ IↃ LXXVII.

42\. *Philippus Marnixius Mittelburgo, Adriano vander Myle Delfum.*

43\. *Rudolph. Gualterus Tiguro, Bonauenturæ Vulcanio Baſileam.*

47\. *Rud. Gualterus Tiguro, Bon. Valcanio Baſileam.*

48\. *Agg. Albada Antvverpia, Adriano vander Myle Dordrechtum.*

CIↃ IↃ LXXVIII.

44\. *Philippus Marnixius Franckenthalia, Elberto Leonino Dordrechtum.*

46\. *Bon. Vulcanio Antvverpia, Adria. vander Myle Hagam Com.*

52\. *Rudolph. Gualterus Tiguro, Bon. Vulcan. VVormaciam.*

53\. *Georgius Ratallerus Traiecto, Adriano vander Myle Dordrechtum.*

CIↃ IↃ LXXIX.

54\. *Ioan. Serran. Lautero, Bon. Vulcanio Antvverpiam.*

55\. *Gui-*

55. Guilielmus Princeps Arauſionenſis, Antvverpia, Lagatis Ordinum generalium, Coloniam.

56. Adrianus vander Myle Colonia, Ludouico Hutteno Herbipolim.

57. Obertus Giphanius Argentorato, Adriano vander Myle Coloniam.

cIↄ Iↄ LXXX.

58. Philippus Marnixius Antvverpia Adriano Mylio.. ...

59. Loſ. Villerius Antvverpia, Adrian. Mylio Dordracum.

60. Philippus Marnixius Adriano vander Myle Dordr.

61. Philip. Marnixius Antvverp. Adriano vander Myle Dordracum.

62. Philip. Marnixrus ex fontibus Bedoini flum. Bon. Vulcanio Antvverp.

63. Agg. Albada Colon. Adriano Myl. Hagæ Com.

64. Philippus Marnixius Antvverpia, Adriano Mylio Hagæ Com.

64. Philip. Marnixius Antvverpia, Adriano Mylio Hagam Com.

65. Ag. Albada Colon. Adr, Myl. Dordr.

66. Phil. Marnix. Antvverp. Adria. Mylio Dordrac.

67. Philip. Marnix. ex vico Fleſche, Adr. Myl. Dordrecht.

68. Philip. Mar. ex Fleſchio, Bon. Vulcan. Antvverp.

71. Phil. Mar. Bon. Vulcanio VVormatia.

72. Ag. Albada Adria. Colon. Mylio Dordrechtu m.

cIↄ Iↄ LXXXI.

69. Ag. Albada Colon. Adria. Mylio Dord.

70. Theologi plures Ill.

Principi Ioan. Naſſou. Gubern. Geldriæ.

73. *Ag. Albada Colon. Adrian. Myl. Dordr.*

85. *Phi. Marnix. Lond. Adriano Myl. Antvverpiam.*

cIɔ Iɔ LXXXII.

74. *Ag. Albada Colon. Ad. Myl. Antvverp.*

75. *Ag. Alb. Colo. Adr. Myl. Antvverp.*

76. *Ag. Albad. Colon. Adr. Myl. Antvverp.*

77. *Phil. Marnix. Antvverp. Bon. Vulc.*

78. *Ag. Alb. Colo. Adr. Myl. Antvverp.*

79. *Ag. Alb. Colo. Adr. Myl. Antvverpiam.*

80. *Ag. Alb. Colon. Adr. Myl. Antvverp.*

81. *Phil. Marnix. Lond. Adr. Myl. Antvverp.*

82. *Ag. Alb. Colon. Adr.*

83. *Ag. Alb. Colon. Adr. Myl. Antvverp.*

cIɔ Iɔ LXXXIII.

84. *Ag. Albada Colon. Adria. vander Myle Antvverpiam.*

87. *Agg. Albada Coloniæ, Adriano vander Myle Antvverp.*

89. *Ag. Albada Colon. Adria. vander Myle Antvverpiam.*

cIɔ Iɔ LXXXIV.

90. *Ag. Albada Colon. Adrian. vander Myle Antvverpiam.*

91. *Elbert. Leonin. Haga Comitis, Adriano vander Myle Traiectum.*

cIɔ Iɔ LXXXV.

88. *Elbertus Leoninus Leida, Adria. vander Myle Hagam.*

92. *Phil. Marnix. Antvverp. Adr. vander Myl. Hagam.*

93. *Elbertus Leoninus Lugduno Batauorum. Adriano vand. Myle Hagam.*

94. *Hubertus Giphan. Altorphio, Adriano vander Myl. Hag.*

cIɔ Iɔ LXXXVI.

95. *Theo. Beza Geneua, Adr. Myl. Hagam.*

Errata

Errata

IN CENTVRIA I.

PAG.8. lin.16. *certiores*. pag.13. lin.penult. *manant*. p.22. lin. 7. *clarique*. p.81. lin.17. poſt fuiſſe, inducatur comma. 87. lin.15. *initio* 89. lin.17. *defendendum*. 105. lin. vlt. XXII. *Doctiſs*. 115. lin.8. *iuriſiurandi*. 121. lin.4. à fine *adſtipulari*. 123. numerus paginæ corrigendus eſt. lin. 14. *Valeſiani*. 124. lin.11. *Froſchouerum*. 128. lin.12. poſt pluuiæ expungatur comma. 130. lin.3. *euacuauerat*. 131. lin.4. *funera*. lin.9. *Martemq;*. 132. lin.3. *depellito*. & lin.16. *vicinas*. 142. lin.4. *Lutetiæ*. 151. lin.19. *conſecutum*. 154. lin.14. D*uisburgum*. 155. lin.16. *atrociſſimo*. 156. lin. vlt. XIMENIVS. 174. lin.19. & 20. pro Georgio Caſſandro, repone, *Cornelio* W*outers*. 184. inſcriptio quæ linea 8. legitur in autographo literis regijs ſubiecta eſt, non præmiſſa. 189. ad marginem adſcribe, *Edita eſt, & inſerta conſultationi*. pag. 190. lin.15. dele XXIV. 190. ad oram nota, *Etiam hæc conſultationi præfixa eſt*. 196. lin.15. pro XXVIII, repone XVIII. 209. linea pen. induc *tuus*. 238. lin.13. pro . repone , 303. lin. 13. inſere ERASMI. 309. lin.7. hunc. 347. lin.2. *Sceppero*. 349. lin. 11. nota; tranſpoſita hæc eſſe, & referenda ad finem epiſtolæ LXIII. 351. lin. 19. *nauigio*. & 24. *duos*. ſequente, poſt libet expunge comma. 357. lin.18. *Renardum*. 368. lin. 11. lege *tionem, imo*. 383. lin.6. *Bircmannum*. 398. lin. 19. *feceris*.

fecerit.405.lin.14.repone *veſtrum*.408. lin.8. *Scoltetum*. 427. lin. 2. M*arnixius*, & *Boenio*. 497.lin.6.à fine, ἀναλυθέντα.502.li.11.*Chriſtum*.506.lin.6.à fine Mat.511. l.11. γεγονότος. 514. lin.14. θεότητα.520.lin.5. Ιησοῦς.527.lin. 4.à fine pro ὃ, pone ὅ. 540.l.11. ζωὴ.563.lin.1. CENTVR. I. 567.lin.14.*curiale*.

IN CENTVRIA II.

PAgina 572. lin.2.*Roevvenium*. lin.11.*ſano*. 575.lin.3. à fine,*periculoſo*.581. lin. vlt. pro meas repone *tuas* 583. lin. 19. *equitatum*. 588. lin.1. *ſummam*. 589. lin. 15. *ſi quid*. 598. lin.16. *fortiter*. 600. lin.13. *ſilentium*. 602. lin.3. pro Venetijs repone *Patauium*. 607. lin. 11. *opus* induc.609.lin.5.*interturbatus*. 620.lin.5.eſto annus LXXIII. 627. omiſſa eſt ſubſignatio, AG. ALBADA.682.lin.17.*Gallia*.644. lin.6. à fine *Dordraci*. 649.lin.14.*incipiebant*.650.lin. 1. *Pſalmus*.657. lin.1. *Mollerus*.& lin.vlt. *illum*, 667.lin.10. ROGERSIVS. 669. lin.vlt.*ſcelus*. 670.lin.9.*ſpoliare*.679. lin.8.*fœtido*.709.lin. 13.Fonckium.710. lin.12.dele *bus*.lin.penul. *Poluierum* 711. lin.6.*Manipuli*.713. lin.6. *adhibeatur*.lin.21.*te*.730.lin.pen. induc.*fra*. 740. lin.17.*finis*. & 22.*omnem à me*.742.lin.20.*forte*.744.lin.1. *ille totis hebdomadibus*. 752. lin.4. θεολόγων. 757. lin.5. pro eam,*ea*. 774. lin.4. à fine *ſiue*. 776.lin.4.Achitophelis.777.eſto annus MDLXXVIII. 779. lin.5.μετ' lin. 13. *Noſtrarum*.

ſtrarum.lin.*21*.*grauiſſima*. 785. lin.8.*Brachero*. 79*1*.lin.vlt.in margine,*reformatæ*.794.lin.*10*. PET. LOS. VIL. 800. lin. 4. *proficiſceremur*. 80*1*.lin.4. induc.*Curiæ*.805.lin.*19*. *vitæ*.807. lin. 9. *inde ante abire*.8*11*. lin. 6. à fine *grauiſſimus*. 8*1*7. lin. *11*. *addubito*. 825. lin. 6. à fine *Staffordij*. 834. κτ̄ ληκτικῶς & ἀναληκτ. 847. lin.5.*reatu*.870.lin.3.*certet*.887.lin.2.*ire*.892. lin. 5. expunge alterum *ne*. 895. LXXXII. 9*1*5. lin.penult.*diſcrucient*.933.lin.7. *indicem*. 934. lin.*1*. eum. & lin. 7. τὸ ὑγιαίνειν δὲ 947.lin. vlt.*formam*. 952.lin.vlt. LEONINVS. 970. linea 9.*Quoniam*.

FINIS.

Lugduni Batavorum,
Typis ISAACI ELZEVIRI.
ANNO cIↄ Iↄ c XVII.